

DÖDEN I TORSVIK

Tre järnåldersgravfält i södra
Vätterbygden berättar om gravritualer,
sydportar och brännoffer

JÖRGEN GUSTAFSSON & MIKAEL NORDSTRÖM

DÖDEN I TORSVIK

Tre järnåldersgravfält i södra
Vätterbygden berättar om gravritualer,
sydportar och brännportar

Rapport: Jörgen Gustafsson och Mikael Nordström
Grafisk design: Anna Stålhammar
Omslagsteckning: Jan-Olof Larsson

Jönköpings läns museum, Box 2133, 550 02 Jönköping
Tel: 036-30 18 00
E-post: info@jkpglm.se
www.jkpglm.se

Utdrag ur tryckta och ajourhållna ekonomiska kartor är återgivna enligt tillstånd:
Ur karta © Lantmäteriet. Medgivande MS2007/04833.

Tryck: Fälth & Hässler, Värnamo 2010

ISBN: 978-91-85692-81-1
ISSN: 1103-4076

© JÖNKÖPINGS LÄNS MUSEUM 2010

Innehåll

Förord.....	5
KAPITEL 1. Inledning.....	9
1.1. Bakgrund.....	11
1.2. Landskapet.....	13
1.3. Fornlämningsbild och kulturmiljö.....	14
1.4. Tidigare undersökningar.....	19
1.5. En järnåldersbygd växer fram.....	22
KAPITEL 2. Undersökning av RAÄ 171 – ett nyupptäckt gravfält.....	27
2.1. Antikvarisk biografi.....	29
2.2. Förundersökning av RAÄ 158 och 159 samt upptäckten av RAÄ 171.....	29
2.2.1. Målsättning och metod.....	29
2.2.2. Resultat.....	31
2.3. Delundersökning 1 av forn lämning 158 och 171.....	33
2.3.1. Målsättning och metod.....	33
2.3.2. Resultat.....	35
2.4. Delundersökning 2 av forn lämning 171.....	36
2.5. Delundersökning 3 av forn lämning 171.....	37
2.6. Gravfältet.....	37
2.6.1. Gravspråket – form och innehåll.....	37
2.6.2. Fynden.....	37
2.6.3. Osteologisk analys.....	40
2.6.4. Vedartsanalys.....	40
2.6.5. Datering.....	41
2.7. Andra aktiviteter.....	41
2.7.1. Vikingatida brännofferplats.....	42
2.7.2. Kolningsverksambet och vägar.....	43
2.8. Tekniska och administrativa uppgifter.....	43
Bilaga 1. Anläggningslista.....	45
Bilaga 2a. Anläggningsbeskrivningar.....	47
Bilaga 2b. Bilddokumentation av gravfältet.....	65
Bilaga 3. Fyndtabell.....	69
Bilaga 4. ¹⁴ C-analyser.....	75
Bilaga 5. Vedartsanalys.....	77
Bilaga 6. Osteologisk analys.....	81
KAPITEL 3. Undersökning av RAÄ 22 – ett domarringsgravfält.....	87
3.1. Antikvarisk biografi.....	89
3.2. Förundersökning hösten 2002.....	89
3.2.1. Målsättning och metod.....	89
3.2.2. Resultat.....	92
3.3. Slutundersökning våren och sommaren 2003.....	96
3.3.1. Målsättning och metod.....	96
3.3.2. Resultat.....	100
3.4. Gravfältet.....	101
3.4.1. Gravspråket – form och innehåll.....	101
3.4.2. Fynden.....	102
3.4.3. Osteologisk analys.....	104
3.4.4. Vedartsanalys.....	105
3.4.5. Miljöarkeologisk analys.....	105
3.4.6. Datering.....	107
3.5. Andra aktiviteter.....	108
3.5.1. Vikingatida brännofferplats.....	108
3.5.2. Kolningsverksambet.....	108
3.5.3. Vägar.....	109
3.6. Tekniska och administrativa uppgifter.....	110
Bilaga 1. Anläggningslista.....	113
Bilaga 2a. Anläggningsbeskrivningar.....	115
Bilaga 2b. Bilddokumentation av gravfältet.....	155
Bilaga 3. Fyndtabell.....	159
Bilaga 4. ¹⁴ C-analyser.....	165

Bilaga 5a. Vedartsanalys, förundersökningen.....	167
Bilaga 5b. Vedartsanalys, slutundersökningen.....	171
Bilaga 6a. Osteologisk analys, förundersökningen.....	175
Bilaga 6b. Osteologisk analys, slutundersökningen.....	177
Bilaga 7a. Pollenanalytisk undersökning, förundersökningen.....	181
Bilaga 7b. Pollenanalytisk undersökning, slutundersökningen.....	185
Bilaga 8. Makrofossilanalys.....	197
KAPITEL 4. Undersökning av RAÄ 29 – ett domarringsgravfält samt RAÄ 28 – en kvadratisk stensättning.....	199
4.1. Antikvarisk biografi.....	201
4.2. Förundersökning våren 2006.....	201
4.2.1. Målsättning och metod.....	201
4.2.2. Resultat.....	203
4.3. Slutundersökning hösten 2006.....	210
4.3.1. Målsättning och metod.....	210
4.3.2. Resultat.....	213
4.4. Gravfältet.....	215
4.4.1. Gravspråket – form och innehåll.....	215
4.4.2. Fynden.....	219
4.4.3. Osteologisk analys.....	230
4.4.4. Datering.....	231
4.5. Andra aktiviteter.....	234
4.5.1. Kolningsverksamhet.....	234
4.5.2. Torpet.....	234
4.5.3. Vägarna.....	234
4.5.4. Historisk odling.....	237
4.6. Tekniska och administrativa uppgifter.....	237
Bilaga 1. Anläggningslista.....	239
Bilaga 2a. Anläggningsbeskrivningar.....	243
Bilaga 2b. Bilddokumentation av gravfältet.....	327
Bilaga 3. Fyndtabell.....	343
Bilaga 4. ¹⁴ C-analyser.....	367
Bilaga 5. Vedartsanalys.....	369
Bilaga 6. Osteologisk analys.....	373
Bilaga 7. Pollenanalytisk undersökning.....	405
Bilaga 8. Magnetometerundersökning.....	411
Bilaga 9. Konserveringsrapport.....	417
Bilaga 10. Textilanalys.....	425
Bilaga 11. Protokoll hållet vid polisförhör.....	427
Bilaga 12. Rapport över glasfynden från Torsvik.....	431
KAPITEL 5. Förmedling.....	433
KAPITEL 6. Tre gravfält – sammanfattning, diskussion och framåtblick.....	439
6.1. Målsättning.....	441
6.2. Tre gravfält, tre gårdar?.....	443
6.3. Portar till andra sidan.....	449
6.4. Graven som de dödas boning – om hussättningar.....	453
6.5. Kremering eller jordbegravning?.....	455
6.6. Rik – fattig, man eller kvinna?.....	457
6.7. Vikingatida brännofferceremonier.....	461
6.8. Kolarens vardag.....	465
6.9. Vid vägskalet.....	465
6.10. Odlarmöda.....	466
6.11. Avslutande ord.....	466
Bilaga 1. Artikel i <i>Urminne 2008/7</i>	469
Referenser.....	493
Muntliga uppgifter.....	499
Arkiv.....	499
Kartor.....	499
Bildförteckning.....	500

Förord

Följande rapport behandlar tre gravfält med domarringar och stensättningar som undersöktes i olika etapper under åren 2000 till 2006. Resultaten har blivit både bekräftande, där nya pusselbitar lagts till gamla, men också överraskande där helt nya anläggnings typer påträffats. Dessutom har intressanta detaljer i gravarnas utformning kommit i dagen som även medfört att gamla undersökningar kan betraktas i nytt ljus.

Att undersöka förhistoriska gravar är en lika stimulerande som spännande utmaning. Med nyfikenhet och en viss respekt tar man sig an uppgiften. Vill det sig väl är platsen välbevarad och förutsättningarna att se tillbaka i historien stor. I kanske mer än tusen år har platsen legat övergiven och bortglömd, men ibland är den trots det en del av världsbilden och de lokala berättelserna.

Gravarna har legat på strategiskt utvalda ställen i terrängen, på höjder, invid vägar och andra väl synliga platser, där de blivit en del av sägenfloran. Historier om spöken, ljussken, järtecken och skatter har omgivit många förhistoriska gravplatser. Ibland har någon lockats att gräva i rösen på jakt efter guld och andra dyrbarheter. Sällan blev förväntningarna infriade. Rostiga järnföremål och gröna bronser var kanske det bästa man kunde hoppas på.

Vad som hittades när man plundrade det iögonenfallande stora röset *Lusse rör*, beläget en knapp kilometer söder om Torsvik, vet vi inte (Nordström 1994 och 2007). Lyckligtvis har man genom århundradena betraktat domarringar som tingsplatser vilket medfört att ingen fått för sig att plundra dem. De har dock inte undgått skador helt. Kolningsverksamhet och odlingsarbeten har i olika grad drabbat gravfälten.

När vi i mitten av 1990-talet började företa arkeologiska utredningar inom det expanderande industriområdet önskade länsstyrelsen bevara de gravfält som fanns i området. Med tiden visade det sig emellertid omöjligt att spara ens det minsta lilla fornlämningsområde till gravplatserna. De blev allt mer kringskurna av vägar och nya lagerbyggnader tills de till slut blev mer eller mindre obegripliga öar i industrilandskapet.

Av olika skäl kom det sig att respektive undersökningsrapport aldrig hann helt avslutas innan det blev dags för nästa undersökning. I samråd med länsstyrelsen beslutades så småningom att rapporterna skulle bakas ihop. Några läsanvisningar kan därför vara på sin plats. Eftersom rapporten omfattar tre gravfältundersökningar med respektive för- och slutundersökningsmoment under en period av sex år har det blivit oundvikligt med vissa upprepningar i exempelvis kapitlen om frågeställningar och metodik. Vi har trots det valt att behålla beskrivningarna under de respektive kapitlen för att läsaren ska kunna följa varje enskild gravfältundersökning för sig. Den som vill kan istället välja att

läsa sammanfattningen i kapitel 6, där vi också gör vissa utblickar och tolkningsförsök.

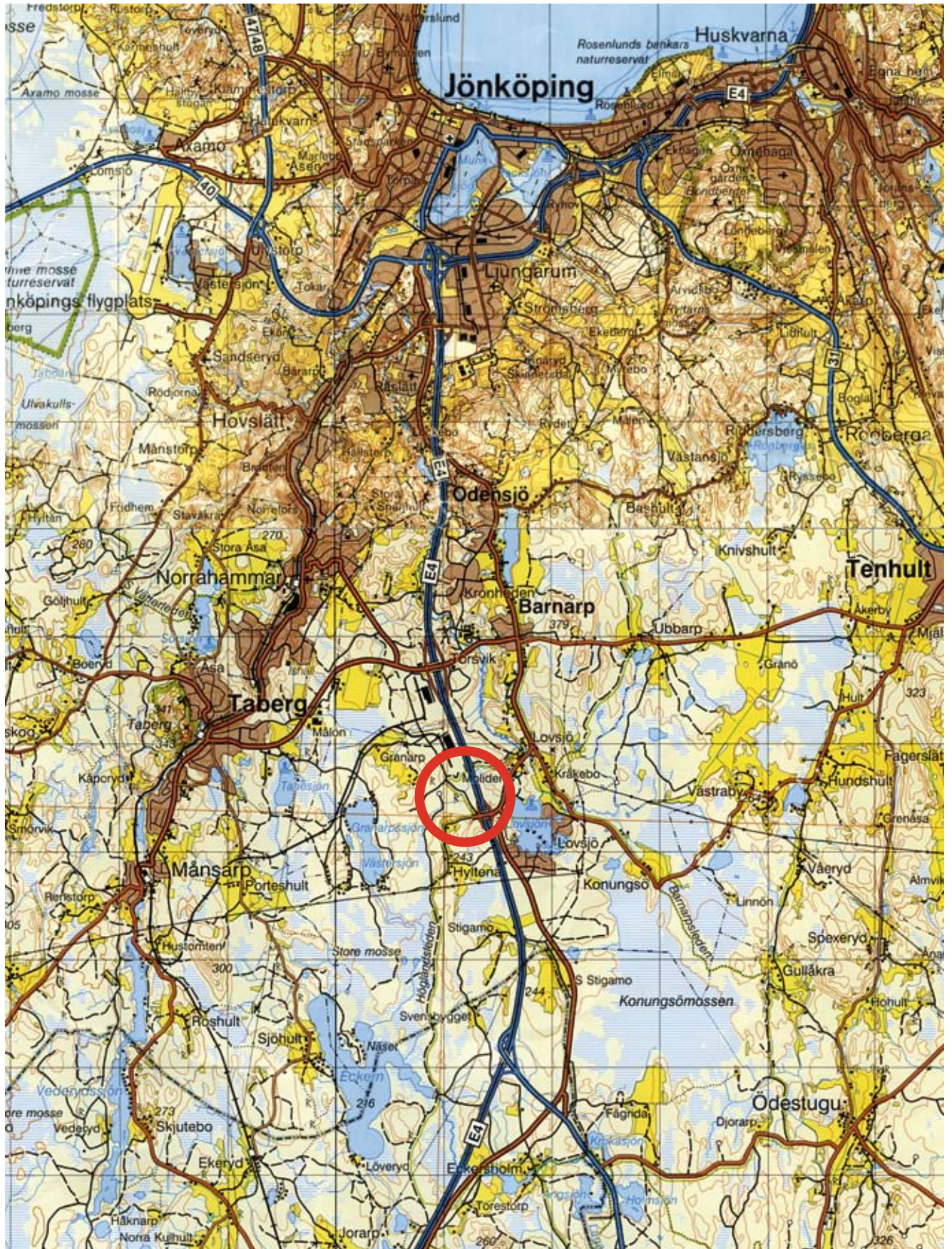
Om inget annat står anges ^{14}C -dateringar med två sigmas noggrannhet. Vid de första undersökningarna användes konsekvent Jönköpings kommuns lokala koordinatnät. Vid den sista undersökningen 2006 användes rikets nät. Det fanns ingen rimlig möjlighet att ändra detta så att alla hamnade i samma system. Det torde dock inte innebära några större problem vid läsningen.

Rapporten kan till delar ses som en basrapport, men innehåller också vissa fördjupningar; till exempel kring brännofferplatser, vars text till stora delar överensstämmer med den artikel som publicerades i *Tabergs hembygdsförenings årsskrift 2009* (Nordström 2009). I kapitel 6, bilaga 1, har vi infogat en tidigare publicerad artikel om järnåldersdösar och gravportar som publicerades 2008 i *Urminne*. Ett flertal aspekter berördes kortfattat också i populärframställningen *Liv och död längs Lagastigen* (red. Gustafsson & Nordström 2007). Det är tänkt att ytterligare fördjupningar ska göras i en samlad skrift om gravar och gravundersökningar som beräknas bli klar under 2011.

Jönköping i december 2009

Jörgen Gustafsson och Mikael Nordström

FIGUR 1A. Översikt av södra Vätterbygdens med Torsviksområdet i centrum.

FIGUR 1B. Fornlämningar och undersökningsplatser i södra delen av Torsviks industriområde. Grå linjer markerar vägnätet som det såg ut på 1950-talet. Fornlämningarna R147 och 149 anger järnframställningsplatser, R22, 23, 28, 29, 30, 32, 33, 151 och 171 representerar gravar och gravfält, varav fornlämningarna 22, 28, 29 och 171 är undersökta och borttagna. Flertalet härrör från mellersta järnålder, ca 150–600 e.Kr.

KAPITEL 1
Inledning

Inledning

1.1. Bakgrund

Under åren 2000–2006 undersöktes tre intilliggande gravplatser från järnåldern – fornlämning 22, 29 och 171 – inom Torsviks industriområde, en dryg mil söder om Jönköping. Ägorna låg tidigare på fastigheterna Källarp (RAÄ 22 och 171) och Hyltena (RAÄ 29). I samband med undersökningen av RAÄ 29 dokumenterades även en förstörd kvadratisk stensättning (RAÄ 28). Anledning till undersökningarna var behovet av att utöka antalet industritomter. Undersökningarna av RAÄ 171 och 22 var beställda av Tekniska kontoret, Jönköpings kommun och RAÄ 28 och 29 av Elgiganten AB.

Föreliggande rapport är i första hand en teknisk och administrativ presentation av resultaten, det vill säga motsvarande en steg-1 eller basrapport. Fokus ligger på en beskrivning av gravplatsernas rumsliga utbredning samt de enskilda gravarnas yttre och inre konstruktioner. Rapporten redovisar planer, anläggningsbeskrivningar och fyndlistor samt de analyser som utförts för projektets räkning. Rapporten syftar även till att beskriva undersökningsförloppet med de förutsättningar, problem och möjligheter som bildat ramen för undersökningarna. Vi vill också lyfta fram de möjligheter till fortsatta studier som vi tror det finns potential för i det arkeologiska materialet.

Gravfälten har redan berörts i den populärt hållna boken *Liv och död längs Lagastigen* (Gustafsson och Nordström. Red. 2007). Rapporteringen av gravplatserna kommer även att ske genom ett antal artiklar, varav flera redan är publicerade – i artikeln ”Död mans dörr och järnåldersdösens gåta” i *Urminne* (Nordström 2008b, se även bilaga till kapitel 6), på hemsidan där vi uppmärksammade att man undersökt ofyllda stensättningar med ingångar på Slusegårdsgravfältet på Bornholm som är mycket snarlika gravarna i Torsvik (”Ett oväntat möte. Jönköping – Bornholm tur o retur”, Nordström 2008a). Dessutom finns en artikel om de vikingatida brännofferplatserna som publicerades i oktober 2009 i Tabergs hembygdsförenings årsskrift – ”Vikingaoffer vid förfädernas gravar. Om djur- och människooffer(?) vid två gravfält i Torsvik”. Vi planerar dessutom en artikelsamling som även kommer att omfatta, inte bara gravfälten i Torsviksområdet, utan också andra undersökta gravar och gravfält i Jönköpings län. Avrapporteringen beräknas vara klar 2011.

När aktuell del av Torsviks industriområde detaljplanerades för mer än tio år sedan fastslog länsstyrelsen att tre gravfält och två stensättningar – RAÄ 22, 23, 29 samt 28 – skulle undantas som naturområden, det vill säga de fick inte exploateras. Med tiden förändrades förutsättningarna och efterfrågan på industritomter ökade samtidigt som det blev uppenbart att det inte var särskilt lyckat att spara de, så småningom kraftigt kringskurna, fornlämningsområdena. Hela den omkringliggande topografin gjordes om – höjder schaktades bort, sänkor fylldes ut, bäckar kulverterades, gamla vägar och

stigar försvann, nya vägar anlades och så vidare. Kvar låg tre ca 100 x 100 meter stora impediment i industriområdet. Att förstå fornlämningarna i landskapet blev allt svårare för att inte säga omöjligt. Fornlämning 22 låg snart granne med lastkaj 22 och 23 i Elgigantens enorma varulager i öster och mer var på väg. En lärdom att dra är att man måste tänka större än bara fornlämningarna och deras när-område. Varför ligger en fornlämning där den ligger? Vad är viktigt för att förstå dess lokalisering? Är det vägar/kommunikationsleder, vattendrag, topografi, geologi etc? Kan man inte bevara också något av detta är det sannolikt bättre att ta bort även själva fornlämningen. Då har man åtminstone chansen att få ut ny kunskap.

I takt med att industriområdet expanderade genomfördes från 1994 och framåt också ett flertal utredningar med främsta syfte att lokalisera de boplatser som rimligtvis måste finnas i anslutning till gravfälten. Någon boplatser har ännu inte hittats eller undersökts. Endast några enstaka härdar och stolphål har hittills påträffats. Frågorna kring var människorna bott har därför följt Torsviksundersökningarna genom åren. De arkeologiska insatserna har framför allt resulterat i lämningar efter järnhantering – kolbottnar och kojgrunder från efterreformatorisk tid, men också två mindre järnframställningsugnar från samma tidsperiod som gravfälten, romersk järnålder – folkvandringstid.

De fyra föremålen för denna rapport, gravar och gravfälten RAÄ 22, 28, 29 och 171 har sina skilda ”upptäcktsberättelser”. De har noterats av hembygdsintresserade, fornminnesinventerare och arkeologer vid olika tidpunkter och av delvis olika anledningar. I vanligt folks medvetande har fornlämningarna kommit och gått genom århundradena beroende på hur bebyggelsen och kommunikationerna har sett ut i området. De har setts som odlingshinder, plats för spökerier, tingsplats och naturresurs med mera. Under långa perioder har de också legat bortglömda dolda av skogens vegetation.

I det följande ges en kort inledning till respektive gravfälts undersökningshistorik. Mer utförligt beskrivs de sedan under respektive undersökningskapitel.

FORNLÄMNING 171 upptäcktes hösten 2000 i samband med den arkeologiska förundersökningen av förmodade boplatzlämningar, fornlämning 158, belägna bara ett 80-tal meter väster om gravfält RAÄ 22. På grund av bland annat tomtindelningen i den planerade utvidgningen av industriområdet kom undersökningen att styckas upp i flera etapper. Undersökningen av gravfältet avslutades först i oktober 2001. Det som började som en förundersökning av förmodade boplatzlämningar slutade i upptäckten av ett tidigare okänt gravfält (FU dnr 283/00; UN1 dnr 458/00, UN2 dnr 13/01 och UN3 dnr 390/01).

FORNLÄMNING 22 var känd sedan tidigare. I slutet av 1920-talet beskrevs och karterades gravfältet av bland andra Sigurd Lindgren och Bror Kugelberg i samband med deras regionala fornminnes-

inventeringar i Tveta härad. Den erhöj då beteckningen 7a i Barnarps socken (Kugelberg 1929). I samband med en revidering av Kugelbergs inventering ändrades numret till 12 (Meurling 1948–50). Vid Riksantikvarieämbetets förstagångsinventering 1954 registrerades den som nr 22. Under september 2002 genomfördes en arkeologisk förundersökning av RAÄ 22 (Jlm dnr 216/02). Fornlämningen utgjordes enligt Riksantikvarieämbetets fornminnesregister av ett gravfält bestående av 5 domarringar, 1 rest sten, och 4 liggande stenar. Förundersökningen visade, precis som man kunde misstänka, att gravfältet omfattade fler gravar än de som var synliga innan. Den arkeologiska slutundersökningen ägde rum under våren 2003 (Jlm dnr 115/03).

FORNLÄMNING 28 registrerades första gången 1929 i samband med den regionala fornminnesinventering som utfördes av Bror Kugelberg och Sigurd Lindgren. Den fick nr 8a och beskrevs som en kvadratisk stensättning, ca 14 x 14 meter stor och 1,2 meter hög. Strax därefter blev fornlämningen föremål för en polisutredning, då man hämtat sten från röset i samband med ett vägbygge. Den tidigaste uppgiften om den kvadratiske stensättningen finner vi emellertid på storskifteskartan från 1799. Den är då markerad som ett fyrkantigt impediment i odlingsmarken till fastigheten Hyltena. I samband med Meurlings revidering av Kugelbergs inventering ändrades numret till 14 (Meurling 1948–50). Vid Riksantikvarieämbetets förstagångsinventering 1954 registrerades den som nr 28. Vid den arkeologiska förundersökningen våren 2006 kunde konstateras att stensättningen var i det närmaste totalförstörd till följd av stenhämtningen 1929–30 (Jlm dnr 33/04). Slutundersökningen ägde rum under hösten 2006 (Jlm 244/06).

FORNLÄMNING 29 upptäcktes först i slutet av 1940-talet vid en revidering av Kugelbergs inventering. Gravfältet registrerades som nummer 13 (Meurling 1948–50). Man hade inte noterat domarringarna vid Kugelbergs häradsinventering i slutet av 20-talet, trots närheten till den skadade kvadratiske stensättningen, RAÄ 28. Förmodligen låg den då dold i vegetation och var inte synlig från vägen. Vid Riksantikvarieämbetets förstagångsinventering 1954 registrerades den som nr 29.

Vid den arkeologiska förundersökningen våren 2006 kunde konstateras att gravfältet var minst fyra gånger så stort som det tidigare registrerade området (Jlm dnr 33/04). Slutundersökningen ägde rum under hösten 2006 (Jlm 244/06).

1.2. Landskapet

Landskapet i Barnarps socken präglas av kuperad terräng med omfattande moss- och sankmarker i de södra delarna. I socknen finns även tre mindre sjöar – i norra delen Barnarpsjön, i södra delen Granarpsjön och Lovsjön. Geologiskt sett ligger Barnarp i den så kallade protoginzonen eller förskiffringsstråket som löper från Värmland genom Vätterstråket och vidare ned mot Kristianstad och

södra Skåne. Här domineras den av Barnarpsgranit med inslag av hyperit – en diabasliknande bergart. I öster fortsätter det småländska granitområdet, men i väster vidtar det sydsvenska gnejsområdet. De lösa jordarterna domineras av ett tunt moräntäcke ovan berggrund, samt sand och grovmo.

Topografin i Torsviksområdet är (eller snarare var eftersom det mesta är sönderschaktat idag) omväxlande kuperad med mellanliggande flacka partier. Berggrunden domineras av graniter och det lösa jordtäcknet av moräner och isälvsediment. På flera platser går berg i dagen. I området finns också mindre våtmarker och bäckar, bland annat Råsabäcken, nu till stora delar kulverterad, som passerade strax söder om gravfält 22.

1.3. Fornlämningssbild och kulturmiljö

Området kring Torsvik är förhållandevis rikt på fornlämningar. Torsviksgravfälten representerar det typiska för fornlämningssmiljöerna i trakten, det vill säga lämningar från romersk järnålder och folkvandringstid, ca 0–600 e.Kr. Sten- och bronsåldern finns också representerade i området, om än i mindre utsträckning. Det finns inga synliga spår av yngre järnålder och vikingatid.

I Barnarps socken syns spåren av stenålderns människor främst genom lösfynd i form av olika slags stenyxor. Yxtyperna består av tunnackiga- och håleggade flintyxor, enkla skafthålsyxor och flat-huggna flintredskap. Lösfynden kommer framförallt från området runt Barnarpsjöns norra del och har kommit i dagen vid odling under 1800-talet. Det finns också uppgifter om borttagna hållkistor, bland annat vid torpet Fridhem på Spånhults ägor (fornlämning 14) och vid Odensjö (fornlämning 7). Hållkistan vid Odensjö, som förmodligen togs bort i början av 1900-talet, var belägen i ett röse och enligt uppgifter i fornlämningsregistret innehöll den ”ett par stenyxor med hål i”. Hållkistan vid torpet Fridhem beskrivs av Axel Ramm som liggande i en större gravhög med tämligen stora hållar. Han nämner också att det påträffades en spjutspets av flinta i graven (Ramm 1883).

Södra Vätterbygden har under bronsåldern varit en blomstrande bygd. Detta visar sig framförallt i många storbögar som har legat vid våtmarksområdena kring nuvarande Munksjön och Rocksjön i Jönköping. Denna bronsålderskulturs främsta exponent är Saga-holmshögen med sin fantastiska kantkedja av ristade sandstenshållar (Goldhahn 1999). En del lösfynd har hittats men det som utmärker sig är ett rikt depåfynd, det så kallade ”Torpafyndet”, vilket förmodligen var en bronsgjutares bronslager och bestod bland annat av halskragar, bältesplattor och sädesskärar (Nordström 1997b, s. 36ff).

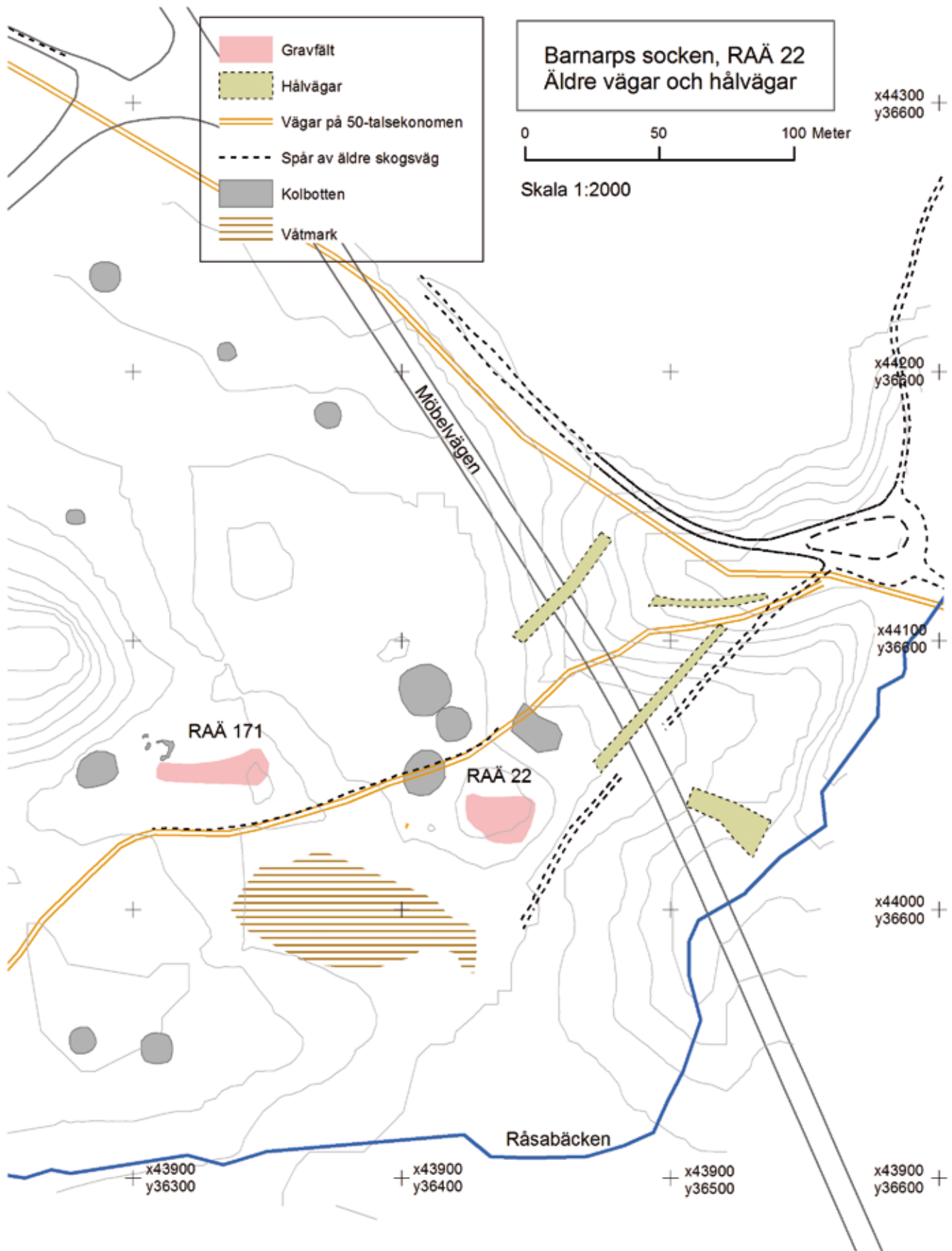
Även i området kring Torsvik finns det lämningar från bronsåldern. År 1993 undersöktes *Lusse rör* (fornlämning 32), ett sägenomspunnet röse som visade sig vara plundrat i flera olika omgångar. Röset kunde inte dateras vid undersökningen men antas genom sin

monumentala form ändå tillhöra den äldre delen av bronsåldern (Nordström 1994). I övrigt finns det två rösen vid Flahult och Korsvägelyckan (fornlämning 15 och 52). Det finns också uppgifter om borttagna fornlämningar i form av tre rösen vid Granarp, Mobro respektive Kråkebo (fornlämning 24, 27 och 84) samt tre högar vid Hällstorpsdammen, Barnarp och Hällstorp (fornlämning 12, 16 och 59). Dessa varierar i storlek mellan 11 och 15 meter i diameter. En tutulus, som kan dateras till bronsålderns period 2, har hittats som lösfynd i en kohage vid Lillängens gård (fornlämning 153), knappt två kilometer söder om Barnarps kyrka. I övrigt saknas kända fynd från bronsåldern.

Som nämndes i inledningen av kapitlet präglas fornlämningsmiljöerna i Barnarps socken med omnejd av gravar och gravfält från äldre järnålder och folkvandringstid. Oftast består gravfälten av domarringar och resta stenar, men också av firsidiga stenkretsar, klumpstenar och runda och kvadratiska stensättningar samt i enstaka fall även treuddar. De runda stensättningarna förekommer både i grupper och ensamma medan de kvadratiska stensättningarna oftast är ensamliggande. Förutom de tre undersökta gravfälten ligger i närområdet ytterligare två stycken. En dryg kilometer söder om fornlämning 29, direkt öster om E4:an, ligger fornlämning 30. Ett gravfält som består av 21 omkullfallna och resta stenar där det sannolikt ingår minst ett par raserade domarringar. På platsen har ett torp legat vars verksamhet skadat gravfältet och där det finns uppgifter om fynd redan under 1800-talet. Ungefär 400 meter norr om fornlämning 22 ligger fornlämning 23, ett mindre gravfält med minst en domarring och två stensättningar. Gravarna är idag nästan helt kringskurna av industritomter och nya vägar. I närområdet finns också enstaka ensamliggande kvadratiska stensättningar till exempel fornlämning 132 [nu borttagen] och en kvadratisk stensättning [fornlämning 151; 10 meter i sida och 0,5 meter hög med hörnstenar] på fastigheten Källarp, ca 250 m S om fornlämning 28 och 29.

Gravfälten i Torsvik ligger i ett nord-sydligt stråk med ett avstånd av ca 500–1000 meter från varandra. I det gamla kartmaterialet passeras gravfälten av en färdväg. Man kan förmoda att vägen är mycket gammal och det är inte osannolikt att den har anor från tiden för gravfälten. Den kan också vara en del av den gamla Lagastigen som genom historien varit den viktigaste färdvägen söderut från Vätterbygden. Gårdarna som hör till gravfälten har inte hittats vid de omfattande undersökningar som gjorts i området. Boplatserna ligger förmodligen antingen på höjderna i väster eller vid Lovsjön någon kilometer österut. Gravfälten lades kanske vid allfartsvägen för att man ville markera sin närvaro i området och därmed också signalera ”rätten” till ett visst markområde. Förutom gravfälten har vi också undersökt två blästugnar som i stort sett är samtida med gravfälten (fornlämning 147 och 149).

FIGUR 2. Vägnätet som det såg ut 1994 inför anläggandet av Möbelvägen samt karterade rester av hålvägar och vägnät utifrån äldre kartmaterial i området runt gravfält 22.

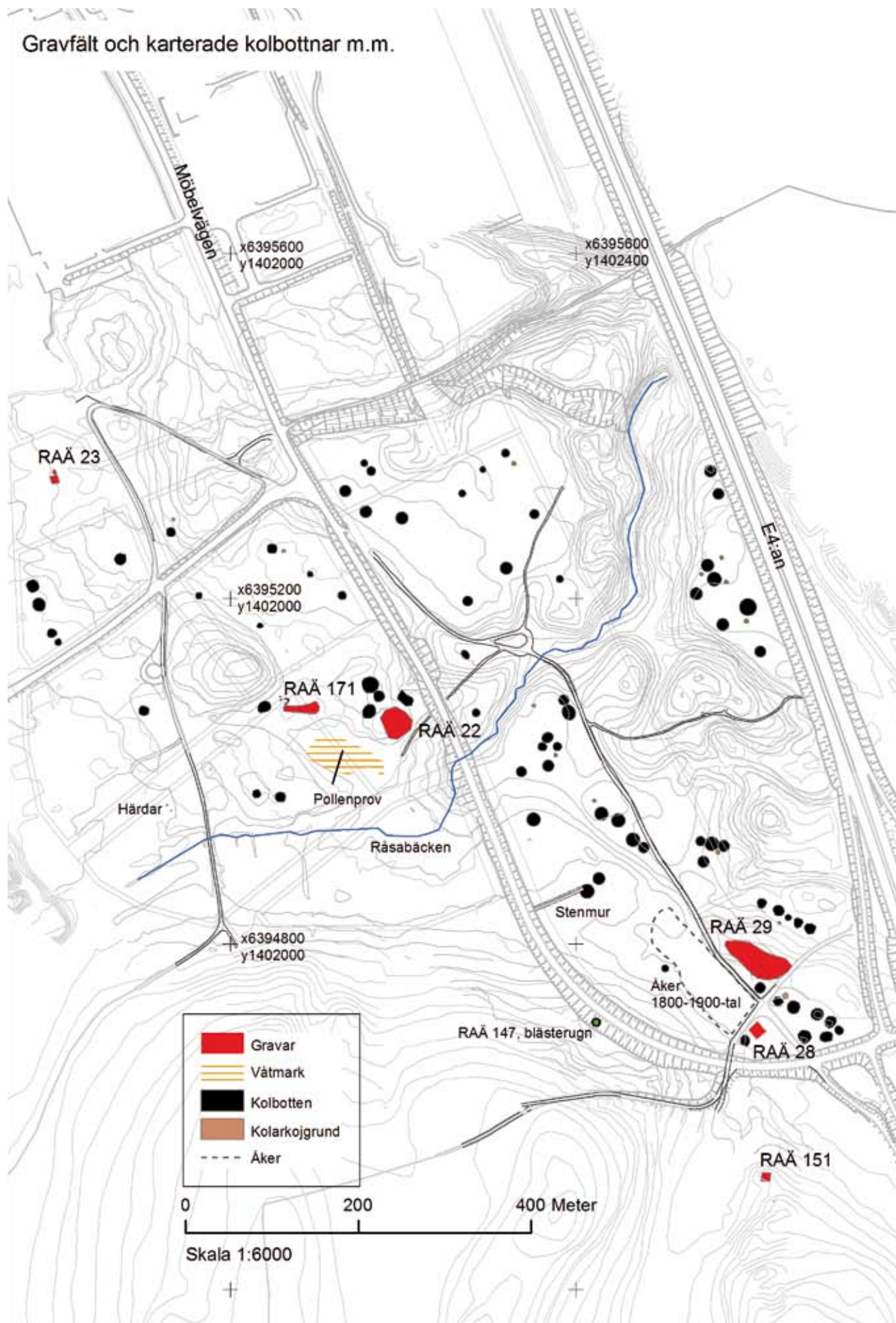
Den yngre järnåldern visar sig inte lika tydligt i området. Över huvudtaget återfinns få spår av vikingatid när man kommer någon mil söder om Jönköping. Det antyder en avfolkning under perioden. Om detta beror på att människorna verkligen flyttade eller om avtrycken i landskapet inte är lika tydliga är svårt att säga. Bortodling av gravar skulle kunna vara en förklarande faktor. De för den yngre järnåldern typiska höggravfälten saknas helt i Barnarps socken. Dock finns uppgifter om bortodlade gravhögar som skall ha legat vid Odensjö Toragård (Wieselgren 1846, s. 365). Idag finns inga synliga spår av gravarna, men 2007 påträffades ett överodlat gravfält från romersk järnålder vars överbyggnader vi inte vet hur de såg ut (Borg 2009). Även namnet Odensjö ger tydliga associationer till vikingatid. I den angränsande socknen Rogberga, vid Rogberga kyrka, undersöktes 2003–2004 ett gravfält från vikingatid (Artelius & Kristensson 2005). Väster om Torsvik i socknarna Månsarp och Sandseryd finns stråk av järnframställningslämningar i stort antal. Dessa dateras till vikingatid och tidig medeltid. Allt detta vittnar ändå om en tydlig närvaro under yngre järnålder även om man inte tycks ha uppehållit sig permanent i området. Samma frånvaro av vikingaspår råder förövrigt vidare söderut genom Vaggeryds kommun och först söder om Store Mosse återfinns vi en omfattande vikingatida bebyggelse.

I sydöstra delen av Torsviks industriområde passerade den gamla Lagastigen som senare blev Riksettan. Numera passerar, om än i en rakare nord-sydlig riktning, E4:an. En äldre vägsträckning gick tidigare över Råsabäcken, strax sydöst om gravfält nr 22, vidare mot Taberg. Den återfinns också på storskifteskartan över Hyltena by från år 1801 och har sannolikt gamla anor.

I historisk tid har området präglats av skogsmark med mindre inslag av uppodlade områden. Följaktligen finns också spår av skogsnäringar, i form av kolning, i området. Kolbottnarna och kojgrunderna kan kopplas samman med järnhanterings expansion från 1600-talet och framåt. Rönjningsrösen är framför allt förekommande i de högre liggande moränpartierna.

Industriområdet i Torsvik har anor som går långt tillbaka i tiden. Redan på 1600-talet anlades masugnar vid Kråkebo och Mobro. Under flera hundra år satte de sin prägel på området och spåren finns överallt i skogarna i form av kolbottnar och kolarkojor. Under 1800-talet förändrades förutsättningarna för järnhanteringen och det blev allt svårare att få ekonomi i hyttorna och bruken. Men i takt med att bruksdöden bredde ut sig växte nya industrier fram, inte minst där det fanns tillgång till vattenkraft. En av dessa var Thorsviks trämassfabrik, anlagd 1869 vid Lillån inte långt från Mobro masugn, som då ännu var i drift. Namnet Torsvik tycks inte finnas tidigare och torde ha skapats för fabriken räkning, troligen som en pendang till Odensjö gård norr om Barnarpsjön (tidigare Odens sjö). Oden och Tor var ju de klassiska fornnordiska

Gravfält och karterade kolbottnar m.m.

FIGUR 3. Torsviksområdets södra del med gravfälten från romersk järnålder – folkvandringstid samt senare historiska aktiviteter i form av kolningslämningar. Kartan visar topografin innan etableringen av Elgiganten etc.

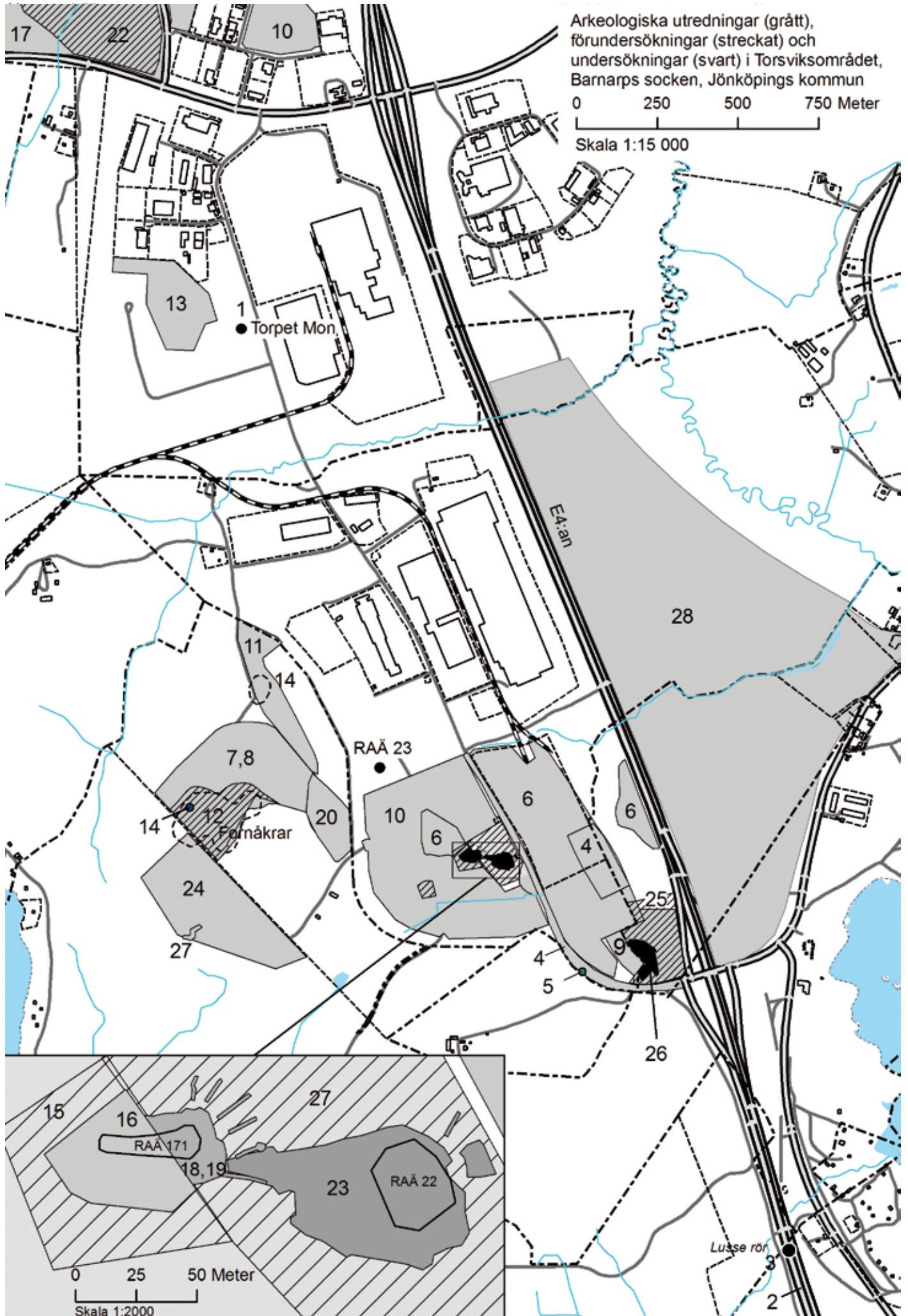
gudarna, och fanns ett Odens sjö i Barnarp kunde det kanske passa med en Tors vik norr om Lovsjön? Torsviks trämassfabrik finns fortfarande kvar som företag. Efter flera ägar- och namnbyten heter det idag Stora Enso. Idag är Torsviks industriområde ett stort komplex med många skilda företag. Ett av de senaste i raden som etablerat sig i Torsvik är Elgiganten och det var med anledning av deras etablering som några av de första arkeologiska utredningarna gjordes 1995. På grund av Elgigantens utbyggnad undersöktes gravfält nr 29 år 2006.

1.4. Tidigare undersökningar

De senaste 15–20 åren har ett flertal arkeologiska utredningar, för- och slutundersökningar genomförts i Torsviksområdet. 1991–93 gjordes undersökningar inför den nya dragningen av E4:an förbi Stigamo och Hyltena (Vestbö 1992; Jansson 1994 och Nordström 1994). Då undersöktes bland annat det ovan nämnda röset – Lusse rör (fornlämning 32) och en kvadratisk stensättning (fornlämning 132). Ingen av fornlämningarna innehöll någon påvisbar grav. Som enda fynd av förhistorisk karaktär påträffades i röset ett par flintavslag. Dateringen av Lusse rör kan sannolikt placeras i bronsålder utifrån analogier med andra gravar av liknande utseende och storlek. I den kvadratiske stensättningen framkom ett större krossat lerkärl utspritt under stenpackningen samt några bitar järnslag. Anläggningen daterades inte, men torde sannolikt höra hemma i äldre eller mellersta järnålder (jfr Engman & Nordström 2001).

Under 1993–94 gjordes undersökningar inför anläggandet av Möbelvägen (Vestbö 1994; Jansson 1998). Bland annat undersöktes en järnframställningsplats i form av en blästugn (fornlämning 147), som genom ¹⁴C-metoden har kunnat dateras till romersk järnålder. Blästugnen låg ca 150 meter väster om fornlämning 28.

Under de senaste tio åren har ytterligare ett antal utredningar gjorts inför det successiva utvidgandet av Torsviks industriområde (Engman 1998, 1999 och 2000a,b,c; Engman & Gustafsson 2000; Engman & Wennerberg 2009; Häggström 2002; Nordman 1999; Nordström 1995, Wennerberg 2005 och 2006). De berörda fornlämningarna utgörs av fossil åkermark (fornlämning 149 och 150), härdar (fornlämning 148 m.fl.), gravar, en blästugn (fornlämning 149) och kolbottnar och kojlämningar (fornlämning 141, 142 med flera) med mera. Bland annat undersöktes en kolarkoja inför uppförandet av Elgiganten. Resterna av kolarkojan bestod av en låg rund jordvall, ca 3 meter i diameter och 0,5 meter hög. I mitten var en försänkning. Anläggningen halverades varvid det framkom en eldstad med skörbrända stenar och några enstaka brända ben. Kolet har daterats till sen tid (yngre än 1680 e.Kr). De brända benen visade sig tillhöra fågel, delvis artbestämt till tjäder, samt ett medelstort däggdjur, sannolikt resterna efter en måltid (Jonsson 2004 och Nordström 1995).

Nr	Plats/område	RAÄ nr	År	Undersökningstyp	Objekt	Referenser	Dnr [JLM]
1	Torsvik/Moen	93	1989	Arkeologisk undersökning	Backstugan Moen	Varenius 2000	635/88
2	E4:an	32 mfl	1992	Arkeologisk utredning	Gravar, fossil åkermark mm	Vestbö 1992	623/91; 11/92
3	Lusse rör	32, 132 mfl	1993	Arkeologisk undersökning	Gravar från bronsålder- äldre järnålder	Nordström 1994 Jansson & Nordström 1995	112/93
4	Möbelvägen, söder	147	1993	Arkeologisk utredning	Järnframställningsugn, kolbottnar	Vestbö 1994	102/93
5	Möbelvägen, söder	147	1994	Arkeologisk undersökning	Järnframställningsugn	Jansson 1997 och 1998	262/94
6	Elgiganten	140, 141, 142	1995	Arkeologisk utredning	Kolbottnar, kolarkojgrund	Nordström 1995	352/95
7	Källarp 2:1	148, 149, 150	1998	Arkeologisk utredning	Röjningsrösen, härdar, husgrund	Engman 1998	597/97
8	Källarp 2:1	149, 150	1998	Arkeologisk utredning, kompletterande	Fossil åkermark	Engman 1999	448/98
9	Barnarps- Kråkebo 1:6	(28, 29, 142)	1999	Arkeologisk utredning	Gravar, kolbottnar	Nordman 1999	204/99
10	Källarp 1:6, Flahult 13:1	158, 159	2000	Arkeologisk utredning	Härdar, kolningslämningar	Engman & Gustafsson 2000	45/99
11	Källarp 2:1	150	2000	Arkeologisk utredning	Fossil åkermark	Engman 2000b	356/99
12	Källarp 2:1	149, 150	2000	Arkeologisk förundersökning	Järnframställningsugn fossil åkermark	Engman 2000c	498/99
13	Torsvik/IKEA	-		Arkeologisk utredning	Kolbottnar	Engman 2000a	551/99
14	Källarp	149, 150	2000	Arkeologisk undersökning	Järnframställningsugn fossil åkermark	Ericsson 2003 Engman 2003	340/00; 381/00
15	Källarp 1:6	158, 159, 171	2000	Arkeologisk förundersökning	Härdar, förmodad huslämning, gravfält	Denna rapport	283/00
16	Källarp 1:6	171	2000	Arkeologisk undersökning	Gravfält	Denna rapport	458/00
17	Flahult 21:1 mfl.	95, 98	2001	Arkeologisk utredning	Kolbottnar, torp	Häggström 2002	369/00
18	Källarp 1:6	171	2001	Arkeologisk undersökning, Kompletterande 1	Gravfält	Denna rapport	13/01
19	Källarp 1:6	171	2001	Arkeologisk undersökning, Kompletterande 2	Gravfält	Denna rapport	390/01
20	Källarp 2:1	149	2002	Arkeologisk utredning etapp 2	Röjningsrösen, terrass	Ytterberg 2002	01/02
21	Barnarps- Kråkebo 1:6	22	2002	Arkeologisk förundersökning	Gravfält	Denna rapport	216/02
22	Flahult 21:1	95, 98	2002	Arkeologisk förundersökning	Torp, brunn, hålväg, kolbottnar	Skanser 2003	332/02
23	Barnarps- Kråkebo 1:6	22	2003	Arkeologisk undersökning	Gravfält	Denna rapport	115/03
24	Källarp 1:3	-	2005	Arkeologisk utredning etapp 1	Röjningsrösen, kolbottnar	Wennerberg 2005	47/05
25	Barnarps- Kråkebo 1:6	28, 29, 142	2006	Arkeologisk förundersökning	Gravfält, kolningsgrop	Denna rapport	33/04
26	Barnarps- Kråkebo 1:6	28, 29	2006	Arkeologisk undersökning	Gravfält	Denna rapport	244/06
27	Källarp 1:3	183	2006	Arkeologisk utredning etapp 2	Kolbotten, liggmila	Wennerberg 2006	300/05
28	Barnarps- Kråkebo 1:6	524-601	2009	Arkeologisk utredning etapp 1	Hålväg, kolbottnar, res- och liggmilor, kolarkojor, tjärdal	Engman & Wennerberg 2009	358/08

FIGUR 4. Kartan (vänster) och tabellen (ovan) illustrerar genomförda undersökningar i Torsviksområdet under åren 1989–2009.

Den fossila åkermarken utgörs i huvudsak av områden med röjningsrösen, varav ett par har varit föremål för undersökningar (fornlämning 149, belägen ca 1000 meter väster om fornlämning 22, samt fornlämning 150). För närvarande föreligger 17 dateringar från röjningsrösen och 3 från terrasskanter inom fornlämningarna 149 och 150. De fördelar sig enligt följande: Äldre bronsålder (2 st), äldre järnålder (2 st), yngre järnålder (2 st), yngsta järnålder – medeltid (12 st), nyare tid (2 st). Dateringar har således en klar tyngdpunkt i medeltid (Eriksson 2003).

I samband med undersökningen av röjningsröseområdet, grävdes också fem härdar, varav två daterats till perioden yngre romersk järnålder – folkvandringstid och en till högmedeltid. I två av de fem härdarna hittades järnslag, vilket indikerar en koppling till den blästugn som låg alldeles intill. Blästugnen har daterats till tidsavsnittet sen förromersk – romersk järnålder (RAÄ 149; Eriksson 2003).

Boplatslämningar i form av härdar och stolphål har också påträffats på ytterligare ett par platser. Knappa 200 meter VSV om fornlämning 22, påträffades i samband med undersökningarna år 2000 en härd och en härdgrop (fornlämning 159). Härden daterades till romersk järnålder och härdgropen till yngre järnålder.

Under 2000 och 2001 genomfördes en slutundersökning av ett nyupptäckt gravfält som sedermera fick nummer 171 i fornminnesregistret. Åren 2002–2003 undersöktes gravfält RAÄ 22 och slutligen 2006 undersöktes gravfält RAÄ 28 och 29. Gravfälten behandlas i föreliggande publikation

Vid en utredning 2005–2006 påträffades tre kolarkojgrunder med spismursrester, åtta kolbottnar efter resmilor samt två röjningsrösen på Källarps ägor, en knapp kilometer väster om gravfält RAÄ 22. Samtliga lämningar bedömdes vara relativt sentida och föranledde inte några ytterligare undersökningar (Wennerberg 2005 och 2006).

1.5. En järnåldersbygd växer fram

Under romersk järnålder sker till synes en omfattande expansion av bebyggelsen, inte minst i det inre av Småland. Mängder med gravfält vittnar indirekt om hur gårdar etableras, inte bara längs Laga- och Nissadalen, utan lite överallt, i vad som idag är odlingsbygder såväl som i skogsmarker. Bilden kan vara något falsk eftersom gravar från förromersk järnålder är svåridentifierbara. Säkerligen finns det fler förromerska gravar än det fåtal som vi känner till, men tidens gravskick har inte avsatt några tydliga spår ovan mark. Vi har dock undersökt ett flertal boplatser i södra Vätterbygden som verkar ta sin början redan århundradet före vår tideräkning (jfr Cassel 2005, s. 31).

På kontinenten har romarna genom sin expansion drivit bort de tidigare dominerande keltiska stammarna. Samtidigt framträder de germanska folken i källmaterialet. Den romerska framryckningen mot norr stoppades effektivt vid det berömda slaget i Teuto-

burgerskogen år 9 e.Kr. Gränsen eller Limes mot germanfolken kom efter det att i huvudsak ligga längs med floderna Rhen och Donau. Kontakterna med romarriket skulle komma att få stor betydelse för de germanska folken. Genom handel, väpnade konflikter och andra kontakter blev man påverkad på alla plan. Bland annat utvecklades runskriften, förmodligen med förebild i latinet. Länets äldsta kända runinskrift är för övrigt hittad vid Hedenstorp, strax väster om Jönköping, och ca 15 km norr om Torsvik (Sanderyd socken, RAÄ 6). Inskriften som finns på ett remändebeslag hittades i en grav som kan dateras till folkvandringstid (Axelsson 1997, s. 150ff).

I Småland finns även andra spridda spår av de här kontakterna i form av föremål som har sitt ursprung i romarriket. Glas från någon av de många glashyttorna i romarrikets provinser och även en guldsolidus har hittat vägen upp till de småländska skogarna. En försmält glasbägare hittades i en brandgrav i en fyrsidig stenkrets i Hedenstorp, Sanderyd socken (RAÄ 8). Det romerska solidusmyntet hittades för 200 år sedan vid odling i Hylletofta socken (RAÄ 50). Ett annat spektakulärt fynd från perioden påträffades redan för mer än 200 år sedan i Byarums socken, vid Ekeryd. Det handlar om en guldfingerring som hittades vid skattgrävning i ett röse (Allvin 1852, s. 128; Gustafsson 2007, s. 120). Ringen kan dateras till ca 210–320 e.Kr. (Andersson 1993, s. 185) och är således delvis samtida med gravfälten i Torsvik. Närmare omständigheter om i vilket sammanhang ringen kan sättas har vi inte, men det är ändå intressant för det vittnar om att åtminstone någon eller några besatt en inte obetydlig rikedom även i det innersta av Småland.

Från Kanalgatan i Jönköping känner vi till ett spektakulärt offerfynd i form av förstörda och offerade hästsadlar. Fyndet, som gjordes på två meters djup vid ledningsgrävningar 1927, är sannolikt en del av en större offernedläggelse (Arbman 1963 s. 78f). Det kan dateras till folkvandringstid, det vill säga ungefär samtida med brukandet av Torsviksgravfälten. Vilka som låg bakom denna offerhandling vet vi inte, men det är inte osannolikt att de dåtida Torsviksborna på ett eller annat sätt också var delaktiga. Kanske var offret ett tack för framgång i strid där sadlarna, som tagits som byte från den besegrade fienden, skulle offras till krigsguden. Föremålen bär spår av huggmärken och medveten förstörelse. De som offrat dessa föremål har förmodligen deltagit i en strid någonstans i trakten (Arbman 1963, s. 84). Men det har också föreslagits att de skulle kunna vara forslade från en långväga strid för att offras på ”hemmaplan” (Ilkjaer 2003, s. 60).

Vid Odensjö i Barnarp, ca 5 km nordost om Torsvik hittades 2007 ett överplöjt gravfält med bland annat en skelettgrav med vapenutrustning i form av ett svärd och sköldbuckla. Graven kan dateras till ca 100 e.Kr. och är den äldsta av de undersökta gravarna, vilka i övrigt utgjordes av mer eller mindre skadade brandgravar. Gravfältet är inte undersökt i sin helhet (Borg 2009), men kan förmodas

FIGUR 5. Ett inte ovanligt fynd i gravar från folkvandringstiden i länet är korsformiga fibulor. Bilden visar sex fibulor från fem olika platser, varav fyra påträffades i gravar och en i ett boplatssammanhang. *Från vänster:* Värmynderyd, RAÄ 174 i Vetlanda socken, Sagaholm (två fibulor), RAÄ 20 i Ljungarums socken, Kv Elektronen (boplat), RAÄ 98 i Hakarps socken, Hedenstorp, RAÄ 8 i Sandseryds socken samt Torsvik, RAÄ 22 i Barnarps socken. Skala 1:1.

vara något utöver det vanliga. Det är inte osannolikt att ytterligare vapengravar kan framkomma vid en eventuell slutundersökning.

I samband med undersökningen 1971 av den berömda Sagaholmshögen, strax söder om Jönköping, framkom även fyra runda stensättningar från folkvandringstid (Wihlborg 1972b, s. 9f). Tre av stensättningarna visade sig vara gravar, den fjärde bestod till största delen av skörbränd sten och saknade gravgömma. En av stensättningarna innehöll dessutom två brandgravar och en annan dolde förutom en urnebrandgrop även en centralt placerad rektangulär nedgrävning som av form och storlek att döma kan ha varit en skelettgrav, ca 1,6 x 0,85 m stor och 0,3 m djup (Wihlborg 1972a). Bland fynden märks bland annat järnsaxar och yxor, varav flera var tydligt nedstuckna i marken, samt flera fibulor av korsformig typ.

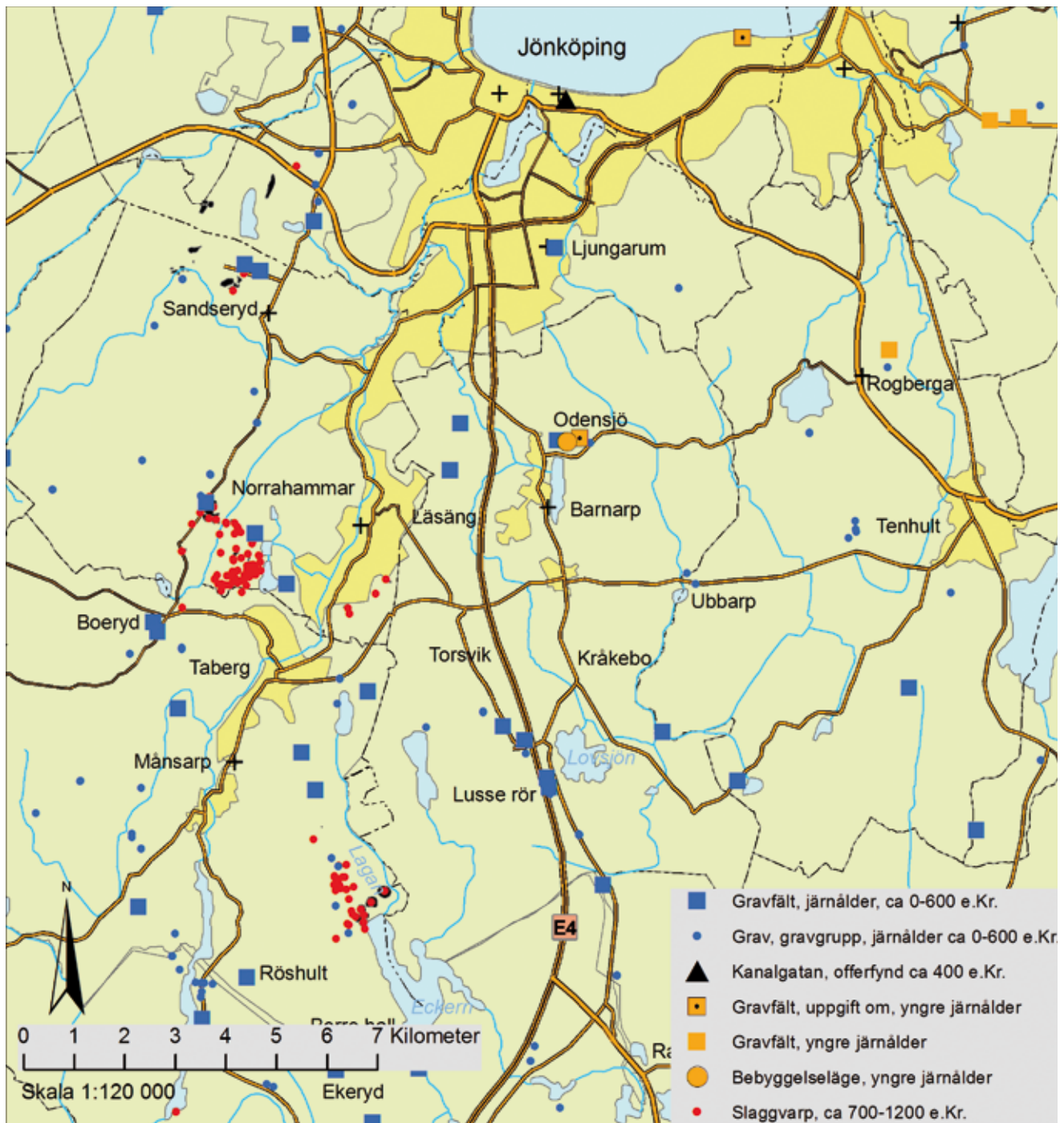
De fyra stensättningarna är troligen en del av ett större gravfält som redan i slutet av förra seklet var på väg att försvinna. Efter sitt besök vid platsen – Smedsbo, Sagaholm – 1883 skriver Axel Ramm att det ”söder om denne [Sagaholmshögen] ligger på en liten slätt ett stycke bort några små grafhögar, som numera äro utgräfdas för sandtags skull” (Ramm 1883, s. 59).

Ungefär fem mil nordost om Jönköping ligger Aneby gård (Bredestads socken). Där hittades på 1930-talet en ”barbarisk” guldmedaljong i samband med odlingsarbeten (Arbman 1935). År 1996 fick länsmuseumet möjlighet att göra en utredning i närheten av fyndplatsen, tillika platsen för ett stort bronsåldersröse (Nordström 1997). Allt är beläget alldeles intill Anebysjöns forna strand (sjön är sänkt). Några hundra meter söderut ligger ett järnåldersgravfält,

liksom även ett stycke norrut. Läget erbjöd således stora möjligheter. Det visade sig vid utredningen ganska omgående att det fanns en omfattande fornlämning i området i form av dolda kulturlager inom en flera hundra kvadratmeter stor yta. Kulturlagret bestod framför allt av stora mängder järnslag. Ett par dateringar från en härd respektive järnslag placerade verksamheten i mellersta järnålder. Under hur lång tid platsen nyttjats vet vi inte, några ytterligare undersökningar har ännu inte blivit av. Detta lilla titthål ner i förhistorien antyder ändå en ganska omfattande järnhantering, förmodligen en produktion för avsalu.

De senaste tio–femton åren har vi i Jönköpings län undersökt ett tjugotal huslämningar från äldre och mellersta järnålder (Cassel 2005, s. 31). Bland annat i Rosenlund i Ljungarums socken (Skanser 2003), Åkarp i Rogberga (Nilsson 2005) och i Öggestorps socken (Nilsson 2004). Någon gång under romersk järnålder etablerades också de första gårdarna i Torsviksområdet. Utifrån fynd och ¹⁴C-dateringar tycks detta skett senast vid övergången mellan äldre och yngre romersk järnålder, det vill säga ca 150–200 e.Kr. Var gårdarna låg vet vi inte, men sannolikt inte långt bort från gravfälten. Kanske låg de närmare Lovsjön eller uppe på höjden vid Hyltena. Framtiden får utvisa var. Från Torsviksområdet känner vi emellertid till två järnframställningsplatser som brukades vid samma tid som gravfälten. Den ena ugnen låg bara dryga hundra meter väster om gravfält RAÄ 29 och undersöktes inför Möbelvägens utbyggnad 1994 och den andra låg ca 1000 meter väster om gravfält RAÄ 22 (Engman 2003, 2007 och Eriksson 2003).

Gårdarna i Torsvik har funnits under kanske tre- fyrahundra års tid, från ca 150 till ca 550 e.Kr. Vid slutet av den perioden försvinner sedan bebyggelsen ”plötsligt” och när vi i slutet av 700-talet går in i vikingatiden (ca 790–1060 e.Kr.) finns i princip inga gårdar kvar i de förr befolkade områdena söder om Jönköping. En av de sydligaste gårdarna innan ”ödebygden” tar vid fanns förmodligen vid Odensjö, vars teofora namn vittnar om en kontinuitet från förhistorisk tid. Vid Bogla, Rogberga och Stensholm i Hakarps socken vet vi också att det fanns vikingatida bebyggelse utifrån mer eller mindre bevarade gravfält. Längs Laga- och Nissastigen lyser dock spåren efter vikingatida bebyggelse nästan helt med sin frånvaro. Detta förhållande gäller söderut ända ner till och med Store mosse. Först söder om de stora våtmarkerna, när man närmar sig Värnamo, dyker åter spåren upp efter vikingabönderna. Området var naturligtvis inte helt öde, utan man har använt sig av utmarkerna på olika sätt. Skogarna har alltid varit av intresse för olika slags binäringar. Vi vet exempelvis att man utnyttjat skogarna i Tabergs bergslag för järnframställning, men det tycks inte som man haft några permanenta bosättningar i området under yngre järnålder, ca 600–1050 e.Kr. Det är först under medeltid som man åter börjar kolonisera trakten.

FIGUR 6. Ett försök att beskriva järnålderns bebyggelse utifrån uppgifter i FMIS om gravfält och gravgrupper som typologiskt hör hemma i äldre eller mellersta järnålder (ca 0–600 e.Kr.). Den yngre järnålderns gravplatser är svårare att urskilja, men finns dokumenterade vid några få undersökningar. Vi har också lagt in registrerade blästbruksplatser (slagghvarp) som genom undersökningar hitintills kunnat dateras till perioden vikingatid – tidig medeltid. På kartan anges också en bebyggelseenhet vid Odensjö utifrån ortnamn och arkivuppgifter samt platsen för det spektakulära vapenofferfyndet i Kanalgatan i Jönköping. Observera att Jönköpingsånkan torde vara underrepresenterad på grund av tidig exploatering och bortodling. Undersökta järnåldersboplatser och härdområden är inte heller medtagna i kartan.

KAPITEL 2

Undersökning av RAÄ 171 – ett nyupptäckt gravfält

Undersökning av RAÄ 171 – ett nyupptäckt gravfält

2.1. Antikvarisk biografi

Fornlämning 171 var ett tidigare okänt gravfält som upptäcktes i samband med en arkeologisk förundersökning hösten 2000 av ett område med förmodade stolphål (RAÄ 158) samt ett område med en härd (RAÄ 159). Dessa objekt hade påträffats i samband med en arkeologisk utredning tidigare samma år, (dnr 45/99; Engman & Gustafsson 2000).

Det ursprungliga exploateringsområdet följde en tidigare fastighetsgräns i kommunens områdesplan. Gravfältet tog emellertid inga hänsyn till sentida markindelningar, vilket innebar att delar av gravfältet visade sig ligga öster om undersökningsområdet. Detta, tillsammans med den annalkande vintern, fick till följd att undersökningarna kom att delas upp på fyra olika tillfällen eftersom nya diskussioner måste tas med länsstyrelsen och Jönköpings kommun om möjligheten att utvidga undersökningsområdet. Förundersökningen ägde rum i september–oktober 2000 (dnr 283/00), delundersökning 1 i december 2000 (dnr 458/00), delundersökning 2 i maj 2001 (dnr 13/01) och avslutningsvis delundersökning 3 i oktober 2001 (dnr 390/01).

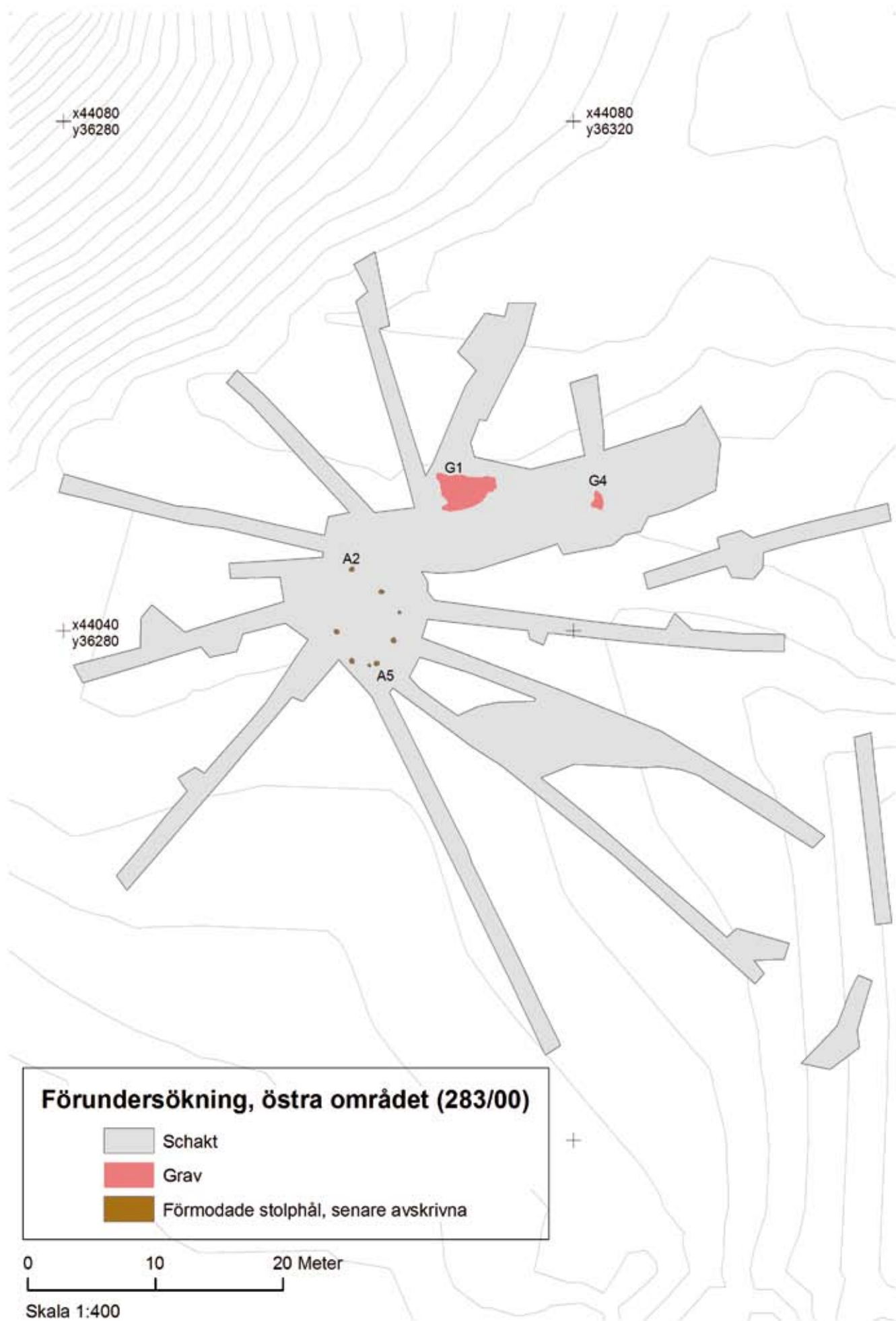
Genom att gravfältet undersöktes vid flera olika tillfällen kom numreringen att bli inkonsekvent varför vi har korrigerat detta i rapporten vad gäller gravarna samt det brandlager som påträffades i slutfasen. Den nya numreringen anges från G1 till G6 för gravarna samt A1000 för brännofferplatsen (brandlagret). Fältnummereringen har gjorts om enligt följande: G1= A18, G2= G2:1, G3= G3, G4= A17, G5= G2:2, G6= A303, A1000= A225. Alla ¹⁴C-resultat i texten anges med 95 % sannolikhet (2 sigma).

2.2. Förundersökning av RAÄ 158 och 159 samt upptäckten av RAÄ 171

I september–oktober 2000 genomfördes en förundersökning av ett område med förmodade stolphål (RAÄ 158) samt ett område med en härd (RAÄ 159). Dessa objekt påträffades i samband med en arkeologisk utredning tidigare samma år (dnr 45/99; Engman & Gustafsson 2000). I samband med förundersökningen upptäcktes ett tidigare okänt gravfält – RAÄ 171.

2.2.1. Målsättning och metod

Målsättningen med förundersökningen var att genom ytterligare matjordsavbaning begränsa området för de fasta fornlämningarna samt att fastställa boplatslämningarnas karaktär. Om nya anläggningar påträffades skulle ett urval av dessa dateras för att eventuellt kunna korreleras mot de tidigare funna anläggningarna och gravfält RAÄ 22. Om kulturlager påträffades skulle begränsad rutgrävning

FIGUR 7. Schakt och anläggningsplan för östra området, RAÄ 158 och RAÄ 171, dnr 283/00.

göras för att utröna lagrets karaktär. Schakt och eventuella anläggningar och provrutor dokumenterades med totalstation och undersökta anläggningar manuellt.

2.2.2. Resultat

ÖSTRA OMRÅDET, FORNLÄMNING I 58

Efter utvidgad sökschaktgrävning påträffades, i förundersökningsområdets nordöstra del, en stenkonstruktion bestående av flata stenar placerade i en oval samt en koncentration av anläggningsliknande mörkfärgningar och stolphålsliknande anläggningar öster om stenkonstruktionen. Stenkonstruktionen tolkades sedermera som en grav. Graven, G1 (i fält benämnd A18), bestod av 22 flata stenar, ca 0,2–0,7 m i längd eller diameter. Anläggningen var närmast oval med de tre största stenarna i den östra delen. I den norra delen saknades stenar på så vis att det bildas en öppning i ovalen. En större sten som låg just norr om ovalen kan eventuellt tidigare ha legat i kretsen. Efter att ha rensat fram anläggningen upptäcktes det att stenarna låg i en flammig mörkfärgning som sträckte sig ca 0,7 m utanför konstruktionen. Mörkfärgningen bestod till stor del av flammiga järnutfällningar i sanden. Efter rensning av anläggningen konstaterades att det var mycket svårt att hitta kol från en säker kontext, vilket medförde att anläggningen i detta skede inte daterades. Tio meter öster om G1 påträffades rester av vad som också kunde vara en grav, G4 (i fält benämnd A17). Under utredningsschaktningen grävdes ett flertal stenar upp vid den platsen. Senare under förundersökningen påträffades ytterligare tre flata stenar. Denna anläggning hade också samma typ av mörkfärgning omkring sig som G1.

Stenkonstruktionen samt resterna av en liknande konstruktion bedömdes som stensatta gravar av typen ofyllda stensättningar. Gravar av liknande typ påträffades vid undersökningarna av Byarumsgravfältet vilka daterades till sen romersk järnålder/folkvandrings-tid (Nordman 1997). Frågan var hur dessa gravar relaterade till det intilliggande domarringsgravfältet (fornlämning 22).

Ca 5 meter öster om stenkonstruktionen påträffades en koncentration av anläggningsliknande mörkfärgningar i samband med utredningen. Flertalet var stolphåls- eller gropliknande och behandlades som anläggningar. Efter utredningen bedömdes mörkfärgningarna vara boplatzlämningar i form av stolphål etcetera och kom därför att registreras i Riksantikvarieämbetets fornminnesregister under RAÄ 158 (se även Engman & Gustafsson 2000). Inför förundersökningen skickades två prover från de förmodade anläggningarna för ¹⁴C-analys. De gav dateringar med tyngdpunkt i yngre bronsålder - förromersk järnålder.

Totalt karterades 26 anläggningsliknande lämningar vid förundersökningen, varav A1–A16 och A19–A24 utgick, då de bedömdes vara naturbildningar. Två stensättningar karterades som bedömdes vara gravar (A17/G4 och A18/G1) samt 22 mörkfärgningar

FIGUR 8. Översiktsbild över RAÄ 171 tagen från VNV med Elgiganten och RAÄ 22 (vid de höga tallarna) i bakgrunden.

FIGUR 9. Vy över gravarna G2, G3 och G5 med RAÄ 22 i bakgrunden. Den vikingatida brännofferplatsen (A1000) är markerad med en vit pil.

som initialt bedömdes kunna vara anläggningar av typen stolphål, nedgrävningar och gropar. I flertalet mörkfärgningar utgjordes fyllningen av sotbemängd humös sand. Ett tiotal snittades, varav fem provtogs för ¹⁴C-analys: A1, A12, A15, A19 och A24. Fyra av analyserna visade på en datering till yngre bronsålder – förromersk järnålder, ca 770–30 f.Kr. En anläggning, A12, fick en datering till förromersk – romersk järnålder, ca 160 f.Kr.–230 e.Kr. Dessa mörkfärgningar har sedermera tolkats som naturbildningar som uppkommit genom att en tallskog utsatts för en skogsbrand under förromersk järnålder. Det som syntes i sanden var sannolikt spåren efter mer eller mindre förkolnade tallstubbar vars hjärtrot gav illusionen av en nedgrävning eller eventuellt stolphål.

VÄSTRA OMRÅDET, FORNLÄMNING 159

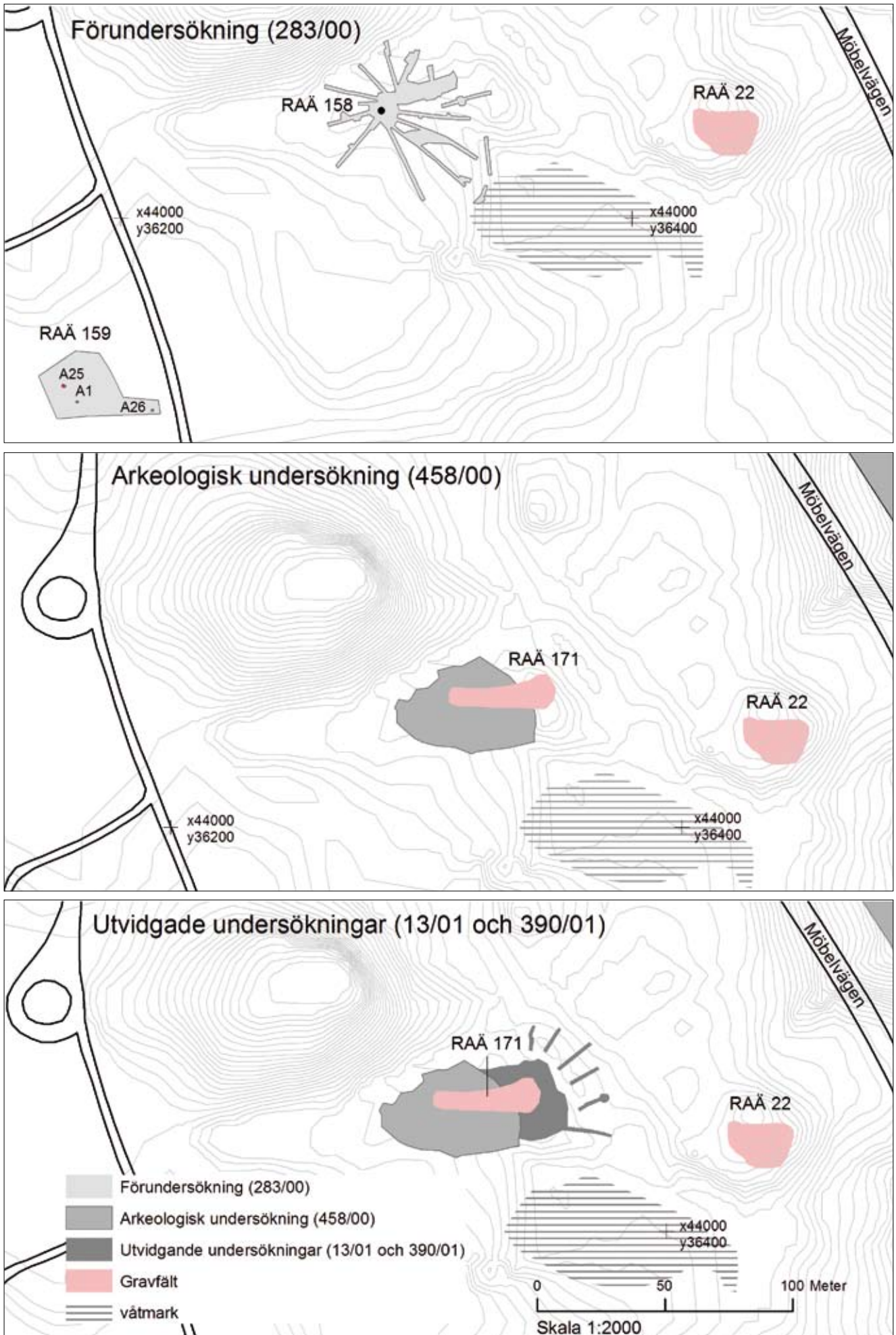
Inför förundersökningen skickades ett prov från den vid utredningen påträffade härden för ¹⁴C-analys. Den fick en datering till romersk järnålder. Vid förundersökningen påträffades en härdgrop (A25) och en nedgrävning (A26). Båda anläggningarna undersöktes. Härdgropen påträffades i anslutning till den under utredningen påträffade härden (Engman & Gustafsson 2000). I anslutning till dessa schaktades ett större sammanhängande område. Inga fler anläggningar påträffades. Härdgropen daterades till yngre järnålder (660–970 e.Kr.). Inga ytterligare åtgärder ansågs nödvändiga inom västra området.

2.3. Delundersökning 1 av fornlämning 158 och 171

Under december månad 2000 genomförde Jönköpings läns museum en särskild undersökning av ett område med förmodade boplatslämningar och nyupptäckta gravar på Torsviks industriområde strax söder om Jönköping. Undersökningen gjordes med anledning av kommunens fortsatta planering av industrimark i området. Under utredningen påträffades förmodade boplatslämningar i form av stolphålslikande anläggningar. Vid förundersökningen påträffades ytterligare mörkfärgningar av samma karaktär, men också en grav och resterna av ytterligare en (G1 och G4). Gravarna var av typen ofyllda stensättningar, byggda av flata stenar.

2.3.1. Målsättning och metod

Målsättningen med den särskilda undersökningen, av del av Kråkebo 1:6 i Barnarps socken, var att vid borttagandet av fornlämningen tillfredställande dokumentera densamma samt att genom analys och rapportarbete bland annat belysa fornlämningens karaktär, funktion och datering. Fornlämningen avsågs också att sättas i sitt arkeologiska sammanhang med kända fornlämningar och tidigare utförda undersökningar i området. Området totalavbanades med grävmaskin. Undersökta anläggningar dokumenterades dels med totalstation, dels manuellt.

FIGUR 10. Schaktplaner för förundersökning 283/00, Arkeologisk undersökning 458/00 och Utvidgade undersökningar 13/01 och 390/01.

2.3.2. Resultat

Efter fortsatt avbaning påträffades ytterligare ett antal anläggningar på undersökningsområdet. Dessa bestod i huvudsak av anläggningsliknande mörkfärgningar av samma karaktär som de från förundersökningen. Efter att ha undersökt ett antal av anläggningarna konstaterades det att de med största sannolikhet var naturliga rester av brunna tallrötter. Ingen skoning förekom och tydliga rester av förkolnade hjärtrötter av tall kunde ses i profilerna. Utredningen och förundersökningen visade på en tidsmässig samstämmighet när det gäller de daterade mörkfärgningarna, vilka i huvudsak ligger i förromersk järnålder. Detta stämmer också överens med resultaten i den pollenanalytiska undersökningen. Där konstaterar man en ökad frekvens av skogsbränder under delar av förromersk järnålder, vilket kanske kan förklara de spår av brunna rötter som påträffades. Se vidare nedan.

I undersökningsområdets östligaste del påträffades vid schaktningen ytterligare två ofyllda stensättningar. Dessa var av samma typ som den som påträffades vid förundersökningen. Gravarna låg på en svag, öst-västlig, åsrygg; de kända gravarna (G1 och G4) i väster och de tre nyupptäckta (G2, G3 och G5) längst åt öster. I samråd med länsstyrelsen beslöts att de nyupptäckta gravarna skulle undersökas våren 2001 i samband med att det intilliggande området och gravfältet RAÄ 22 skulle undersökas.

Den ofyllda stensättningen, G1, hade rensats fram och mätts in vid förundersökningen. Efter fortsatt rensning vid slutundersökningen påträffades i dess södra del en brandgrop. Brandgropen var oregelbundet rund och hade en diameter på ca 0,5 m. Djupet var ca 0,14 m. Anläggningen var svartflammig i ytan och fyllningen bestod av humös sand med inslag av kol och sot. Keramik påträffades från ytan och i stort sett i hela anläggningen dock det mesta i anläggningens topp. En kniv och tre oidentifierade järnfragment (möjligen nålfragment) påträffades också, dock inga brända ben. Två kolprover togs. ¹⁴C-analysen gav 130–400 respektive 340–610 e.Kr.

Den skadade stensättningen, G4, bestod av endast tre flata stenar. Den skadades något utredningsschaktningen, varvid ett par stenar eventuellt kan ha försvunnit (Engman & Gustafsson 2000). Den undersöktes och dokumenterades, men inga spår av begravningar kunde upptäckas.

De nyupptäckta stensättningarna (G2, G3 och G5) rensades endast fram. Ytterligare undersökning sköts fram till den planerade undersökningen av det intilliggande området med RAÄ 22. Detta gjordes dels med tanke på att undersökningen gjordes i mitten av december och dels för att kostnaderna för att undersöka gravarna inte rymdes inom projektet.

FIGUR 11. Lodbild över graven G3. Notera de två omkullfallna flata stenarna framför graven vilka har utgjort en "sydport".

2.4. Delundersökning 2 av fornlämning 171

I maj månad 2001 undersöktes de nyupptäckta gravarna som inte kunde undersökas året innan. Det var initialt tänkt att undersökningen också skulle omfatta en förundersökning av fornlämning 22, men på grund av ändrade exploateringsplaner blev så inte fallet. Istället slutundersöktes de tre återstående stensättningarna (G2, G3 och G5) samt förundersöktes gravfältets utbredning åt öster. G2 och G5 innehöll brandgropar medan G3 saknade gravgömma. Den innehöll däremot fynd i form av keramik och en järnkniv.

Ett par meter öster om stensättningarna framkom, omedelbart under torven, ett omarkerat brandlager (A1000), som delundersöktes. Den var ca 1,5–2 meter i diameter och innehöll rikligt med brända ben (anläggningen skadades dock vid schaktningen så den

exakta utbredningen låter sig inte fastställas). Under anläggningen var sanden eldpåverkad. Brandlagret, som visade sig innehålla brända ben efter människa, häst och gris, daterades till vikingatid. Det tolkades som en brännofferplats, inte en gravanläggning.

2.5. Delundersökning 3 av fornlämning 171

Under en vecka i oktober 2001 undersöktes resterande del av brännofferplatsen/brandlagret (A1000) samt ett område med spridd keramik. Dessutom framkom en större fyndtom nedgrävning (G6), ca 1,8 x 1,1 m stor och 0,8 meter djup. Den tolkades som en skelettgrav trots att inga fynd gjordes i anläggningen, så när som på en kantställd sandsten i fyllningens södra del.

2.6. Gravfältet

2.6.1. *Gravspråket – form och innehåll*

Antalet gravanläggningar på det nyupptäckta gravfältet uppgick till sex stycken. Fyra av dessa utgjordes av närmast firsidiga ofyllda stensättningar (G1, G2, G3 och G5). Sannolikt har också G4 varit av denna typ, men den var så kraftigt skadad att det inte går att säga säkert. Den sjätte gravanläggningen (G6) bestod av en större nedgrävning som tolkats som en skelettgrav, trots att något spår efter skelettet inte påträffades. Inte heller några fynd. I två av stensättningarna framkom brända ben av människa (G2 och G5). Brandgropen G2 var en barngrav med de brända benen efter ett nyfött barn. G5 innehöll resterna efter en vuxen individ, 35–64 år. Noterbart är att varken G1 eller G3 innehöll några brända ben, men likväl bör de betraktas som gravanläggningar.

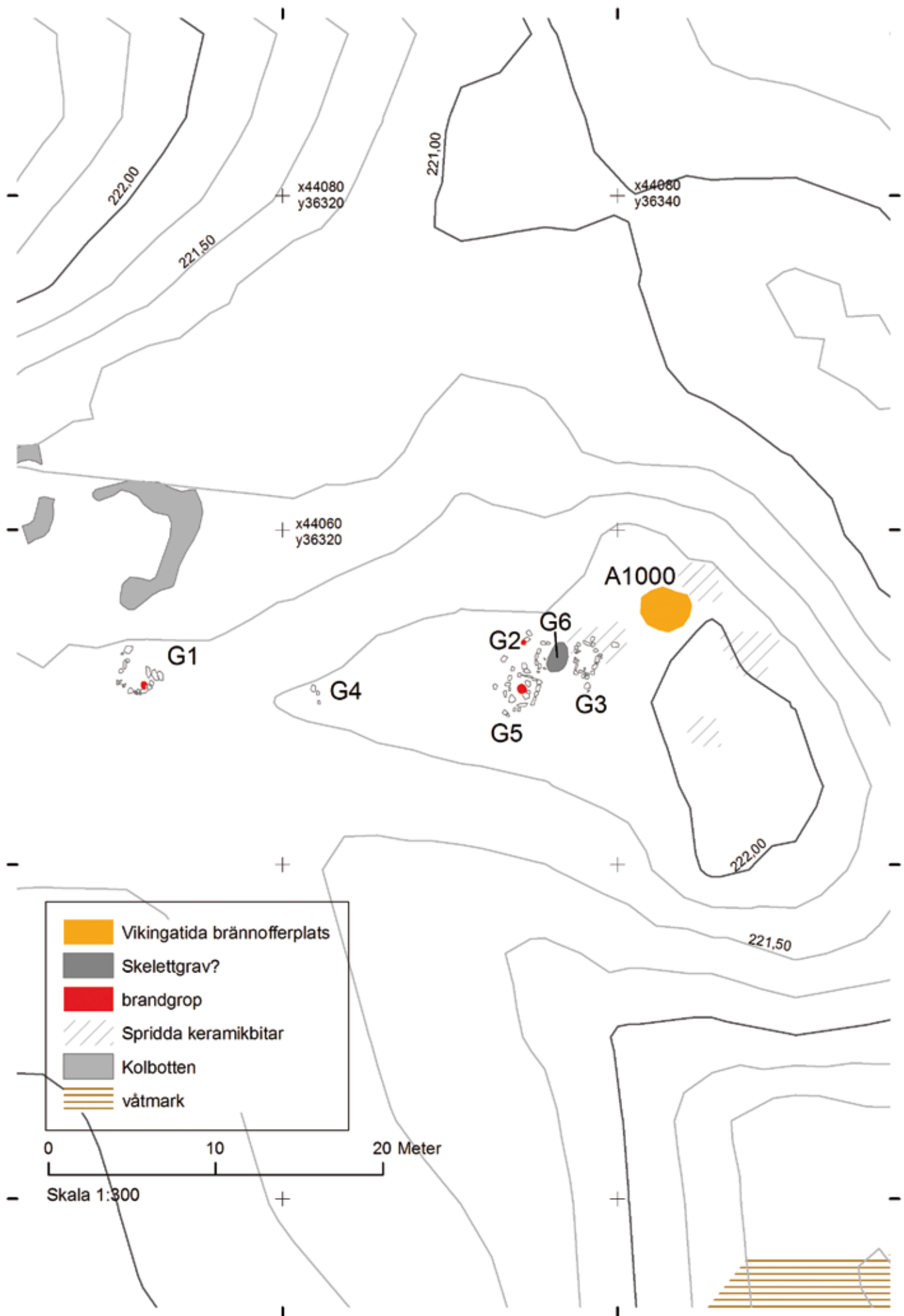
Ofyllda stensättningar är en gravform som tycks vara vanligt förekommande på gravfält tillsammans med domarringar i nordvästra Småland. Problemet är att de oftast inte är synliga på grund av den flacka konstruktionen och att de i stort sett alltid är dolda under torven. Tidigare (och vid undersökningarna av gravfält 22 och 29) har denna typ påträffats tillsammans med domarringar. Gravfält 171 visar att de också kan förekomma utan sällskap av andra gravtyper, vilket öppnar upp för ytterligare en typ av gravfält i våra regioner, som dessutom är mycket svårinventerade. Två av stensättningarna var försedda med sydport.

2.6.2. *Fynden*

I det följande beskrivs kortfattat fynden som hittades i eller i anslutning till gravarna. Fynden som hittades i anslutning till brännofferplatsen beskrivs nedan i kapitel 2.7.1. Inget av fynden är möjligt att använda för någon mer exakt datering av gravplatsen.

KNIVAR

Det framkom tre, mer eller mindre välbevarade, knivar på gravfältet. En kniv (F1, dnr 458/00) påträffades i urnebrandgropen G1 och

FIGUR 12. Anläggningsplan och topografisk karta över gravfält RAÄ 171.

en (F3, dnr 13/01) strax utanför gravgömman i (G2). Den tredje kniven (F1, dnr 13/01) hittades snett nedstucken i anläggning G3. De två förstnämnda kan betraktas som gravgåvor medan kniven i G3 sannolikt är att betrakta som ett skyddsmedel mot eller för den döde. Noterbart här är dock att anläggning G3 inte innehöll någon påvisbar gravgömma.

NÅLAR

Nålar av järn hittades i två av brandgroparna (G1 och G5). Det handlar i ett fall eventuellt om en del av en fibulanål, där det ena fragmentet delvis består av en ögla eller del av spiral (G1; F2 och F3). I G5 är det svårt att avgöra men möjligen är det rester av dräkt- eller hårnålar (F2 och F4).

BESLAG

I G5 hittades förutom de två järnnålarna också ett litet, ca 12 x 10 mm stort, fragment av ett bronsbeslag (F5).

KAM

Ett litet fragment bearbetat bränt ben med rester av vad som förmodas vara kamtänder hittades i G5 (F55).

KERAMIK

Keramik påträffades i brandgroparna (G1 och G2) och i ytan av G3, i princip täckande hela stensättningen. Dessutom framkom keramik spritt över ett stort område vid sidan av gravfältet.

I urnebrandgropen i G1 framkom drygt ett halvkilo keramik från ett kärl som haft en bottendiameter av ca 13 cm och en minsta höjd av ca 10 cm, sannolikt högre (F4, dnr 458/00).

Inte fullt så mycket keramik, bara ca 110 g, hittades i urnebrandgropen till G2 (F71). Bitar låg även utanför gravgömman och sannolikt handlar det om ett kärl. Storlek och form har dock inte varit möjlig att utröna.

Hela G3 täcktes i stort sett av ett lager med keramik, sannolikt medvetet utspritt (F11–F32). Eftersom bitarna var mycket fragmentariska har inte storlek och form kunnat avgöras.

Inom ett ca 12 x 6 meter stort område, på höjden, i huvudsak öster och söder om brännofferplatsen (A1000), fanns spridda keramikbitar omedelbart under torven (F78–F119). Sammanlagt ett drygt halvkilo keramik tillvaratogs vid rutgrävning, då 73 kvadratmeter grävdes. Det mesta var mycket fragmentariskt. Det är svårt att avgöra om bitarna kommer från ett eller flera kärl. I huvudsak handlar det om ej genombränd, glest och grovt magrad keramik. Keramiken är i hög grad spjälkad och har en godstjocklek på 7–10 mm. Utifrån spridningen kan man ana att det rör sig om tre eller fler kärl. Enligt Ole Stilborg handlar det om små till medelstora kärl, sannolikt flera olika kärl (muntlig uppgift mars 2002). Huruvida

FIGUR 13. Kniv (F1) påträffad i urnebrandgropen G1. Kniven är 105 mm lång.

keramiken hamnat där i samband med gravplatsens användningsperiod, romersk järnålder – folkvandringstid, eller om keramik-kärlen krossats eller placerats ut vid det vikingatida återbesöket på 900-talet är svårt att säga.

FLINTA

Ca 1,5 meter sydväst om porten till G5 hittades ett litet spån i ljusgrå flinta (F34). Kopplingen till graven och gravfältet är oklar. Kan vara ett väsentligt äldre fynd.

SLAGG

En liten bit järnslaggt hittades alldeles utanför G3. Även om det undersökts två blästerugnar i Torsviksområdet, så är det mer än 400 meter till den närmast kända lokalen (RAÄ 147), varför det verkar osannolikt att slaggbiten hamnat där av en tillfällighet. Mer troligt är att slaggbiten är medvetet placerad på gravfältet. Det är inte ovanligt att just slaggt hittas i järnåldersgravar (se t.ex. Engman & Nordström 2001, s. 16f).

2.6.3. Osteologisk analys

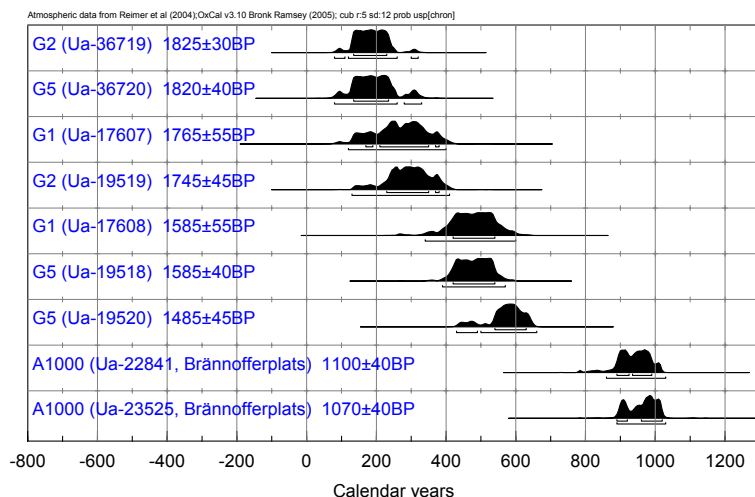
Den osteologiska analysen utfördes av Berit Sigvallius (2002, se bilaga 5). Av de sex gravanläggningarna på gravfält RAÄ 171 saknade fyra osteologiskt material. I urnebrandgropen i G1 fanns kol, sot och föremål men inga brända ben. G3 saknade helt och hållet gravgömma. I den förmodade skelettgraven fanns inga spår efter kroppen och G2 var så kraftigt skadad att inga spår efter gravgömmen kunde påvisas.

I G2 och G5 fanns däremot urnebrandgropar. G5 innehöll knappt 200 g brända ben i själva gravgömmen och ca 40 g påträffades strax utanför. Av allt att döma härrör benen från samma person. Personen i fråga har varit vuxen (18–89 år). Anläggning G2 har möjligen anlagts efter G5. I vart fall innehöll den de brända benresterna (drygt 6 g) efter ett nyfött barn (0–1 år). Kanske vågar vi tolka G5 och G2 som gravmonument efter en kvinna som dött i barnsäng, där det dödfödda barnet lagts i den intilliggande graven.

Angående den osteologiska analysen av brännofferplatsen, se kapitel 2.7.1.

2.6.4. Vedartsanalys

Inför ¹⁴C-analysen gjordes en vedartsanalys på kol från gravarna G2 och G5, brännofferplatsen A1000 samt tre av de diffusa mörkfärgningarna (A301 och A400). I samtliga fall utom ett visade analysen på tall. Från brandgropen G2 kom kolet från björk. Se vidare bilaga 5.

FIGUR 14. Kalibrerade C 14-dateringar från RAÄ 171.

2.6.5. Datering

Fynden ger inga möjligheter till närmare datering av gravarna än järnålder. Gravformerna däremot är av samma typ som de som brukar omge domarringar på gravfält från mellersta järnålder, det vill säga romersk järnålder – folkvandringstid.

Därför ¹⁴C-daterades så många gravar som möjligt, det vill säga tre stycken – G1, G2 och G5. G3 och G4 saknade gravgömma och daterbart material. Initialt användes enbart träkol för datering, men eftersom gravarna på de andra gravfälten (RAÄ 22 och 29) daterades utifrån brända ben, valde vi senare att komplettera även RAÄ 171 med två sådana prov. Vår förhoppning om att ytterligare kunna snäva in dateringar kom emellertid på skam. Resultatet kan snarast beskrivas som motstridigt.

Från G1 finns inga brända ben så där fick träkolsdateringarna gälla enbart. Det första provet daterades till 130–400 e.Kr. och det andra till 340–610 e.Kr. G2 fick en träkolsdatering på 130–420 e.Kr. och på brända ben till 80–320 e.Kr. Resultaten från G5 blev dock en aning svårtolkade. Två dateringar på träkol hamnade i ungefär samma spann, 390–600 respektive 430–660 e.Kr. Däremot gav brända bendateringen ett avvikande svar, 80–330 e.Kr. Med andra ord överlappar de inte varandra överhuvudtaget. Med tanke på egenålder hade vi kanske också förväntat oss att träkolsdateringarna skulle varit något äldre. För en rimlig och ”entydig” tolkning borde de åtminstone ha överlappat varandra något.

2.7. Andra aktiviteter

Förutom gravarna fanns spår efter andra mänskliga aktiviteter i området. Någon gång under vikingatiden när gravfältet sedan länge slutat fungera som begravningsplats återbesöktes den lilla kullen av en grupp människor som genomförde ett brännoffer intill gravarna. Området har även utnyttjats för olika former av utmarksbruk genom århundradena. Helt säkert var det så från början av 1600-talet när bergshan-

teringen expanderade och behovet av kol ökade. I direkt anslutning till gravfältet fanns spår efter minst tre kolbottnar. Knappt 20 meter söder om gravfältet fanns ända in på 1950–60-talet en liten skogsväg som passerade. Men först en beskrivning av brännofferplatsen.

2.7.1. Vikingatida brännofferplats

När grävmaskinsschaktningen passerat den sista graven på gravfältet och vi började tro att vi lyckats avgränsa detsamma, så framkom helt plötsligt en mängd brända ben direkt under torven. Inga stenar eller andra konstruktioner kunde skönjas. Under de brända benen, kolet och sotet var sanden alldeles rödbränd. Vi trodde vi hade hittat bålplatsen som hörde till gravfältet. Det visade sig inte vara fallet. Men det var först efter den osteologiska analysen och ¹⁴C-dateringarna som vi blev varse vad det kunde handla om.

Ytan med brända ben skadades delvis vid schaktningen men kan uppskattas ha varit ungefär 1,5 x 2,0 meter stor. Den underliggande rödbrända sanden fanns inom ett minst ca 1 x 1 meter stort område. Sammanlagt framkom ca 1 kg brända ben, varav 32 g kunde bestämmas. Bland benen identifierades människa, häst (möjligen älg) och gris (Sigvallius 2002, se bilaga 5). Till skillnad från de brända benen i gravarna var dessa inte rena utan sotiga. De har av allt att döma lämnats kvar på den plats där de en gång brändes, vilket också den rödbrända sanden vittnade om. De identifierade benen från människa härrör från kraniet, möjligen är det en man (?) i åldern 18–44 år. Även från hästen och grisen härrör de identifierade fragmenten från kraniet, men också från fötterna. Från hästen fanns även delar av ryggraden. I samband med att ben plockades ut för ¹⁴C-analys menade Leif Jonsson (2004) att fyndpost nr 77 troligen innehöll ett sesamben från älg och inte häst (kapitel 3, bilaga 5:2).

Inga egentliga övriga fynd gjordes i brandlagret utom lite bränd flinta (F35 och F76), några keramikbitar (F45 och F75) samt en halv vit glaspärla (F6) som låg strax utanför brandlagret.

Den spännande sammansättningen av ben från människa, häst/älg och svin gjorde att vi skickade iväg två benprover för en ¹⁴C-analys, dels från människa, dels från häst/älg. Båda proverna gav ungefär samma tidsintervall: 870–1030 e.Kr.

Vad handlade nu detta om? Det var uppenbarligen inte bålplatsen som hörde till gravfältet. Där fanns en tidsskillnad på minst 300–400 år. Det förekom heller inga djurben i de undersökta gravarna. Brandlagret gav inget intryck av att vara en grav eftersom ingen som helst gravmarkering kunde urskiljas på platsen. Kunde det tänkas att man kremerat en person här tillsammans med häst/älg och ett svin, där man sedan tog med sig det mesta av benen och placerade i en grav någon helt annanstans? Det kan naturligtvis inte uteslutas, men i ljuset av de två brännofferplatser med enbart djurben som framkom år 2003 intill RAÄ 22 är det snarare i ett offersammanhang man vill se även denna plats, se vidare i kapitel 6.

2.7.2. Kolningsverksamhet och vägar

Inom den avtorvade ytan strax nordväst om gravarna låg resterna av en kolmila. På det omkringliggande området fanns också ett flertal kolbottnar. Industrihistoriska lämningar såsom rester av kolframställning, kolarkojor och järnframställningsugnar präglar hela området kring Taberg och området kring Torsvik utgör inget undantag.

Snett över undersökningsområdet, i en öst-västlig riktning söder om gravfältet, syntes resterna av en äldre väg. Vägen finns med på den ekonomiska kartan från 1950-talet.

2.8. Tekniska och administrativa uppgifter

Förundersökning september–oktober 2000. RAÄ 158, 159 (och 171).

Länstyrelsens tillstånd: 220-7639-00
 Jönköpings läns museum dnr: 283/00
 Beställare: . . . . . Tekniska kontoret, Jönköpings kommun
 Fältansvarig: . . . . . Jörgen Gustafsson
 Fältarbetstid: . . . . . 28 september–9 oktober 2000
 Teknisk inmätning: . . . . . Lars-Åke Karlsson
 Län: . . . . . Jönköping
 Kommun: . . . . . Jönköpings kommun
 Socken: . . . . . Barnarps socken
 Fastighetsbeteckning: . . . . . Kråkebo 1:6 m.fl.
 Belägenhet: . . . . . Ekonomiska kartans blad 6E9a
 Koordinater, Jönköping 1974: Områdets sydöstra del x 44021,00
 y36284,00
 Undersökningsyta: . . . . . ca: 7000 kvadratmeter
 Fornlämningstyp: . . . . . Gravar
 Tidsperiod: . . . . . Äldre järnålder
 Tidigare undersökningar: . . . . . Arkeologisk utredning dnr: 45/99

Delundersökning 1, december 2000. RAÄ 171.

Länstyrelsens tillstånd: 220-12591-00
 Jönköpings läns museum dnr: 458/00
 Beställare: . . . . . Tekniska kontoret, Jönköpings kommun
 Fältansvarig: . . . . . Jörgen Gustafsson
 Fältpersonal: . . . . . Kristina Jansson och Samuel Björklund
 Fältarbetstid: . . . . . 4–12 december 2000
 Teknisk inmätning: . . . . . Lars-Åke Karlsson och Samuel Björklund
 Län: . . . . . Jönköping
 Kommun: . . . . . Jönköpings kommun
 Socken: . . . . . Barnarps socken
 Fastighetsbeteckning: . . . . . Kråkebo 1:6 m.fl.
 Belägenhet: . . . . . Ekonomiska kartans blad 6E9a
 Koordinater, Jönköping 1974: Områdets sydöstra del, x 44033,00 y
 36304,00
 Undersökningsyta: . . . . . ca: 1500 kvadratmeter
 Fornlämningstyp: . . . . . Gravar
 Tidsperiod: . . . . . Äldre järnålder

Delundersökning 2, maj 2001. RAÄ 171.

Länsstyrelsens tillstånd: 220-10014-00
 Jönköpings läns museum dnr: 13/2001
 Beställare: . . . . . Jönköpings kommun
 Fältansvarig: . . . . . Mikael Nordström och Jörgen Gustafsson
 Fältpersonal: . . . . . Samuel Björklund, Anna Kristensson,
 Moa Lorentzon samt grävmaskinist Lasse
 Eriksson
 Fältarbetstid: . . . . . 16–31 maj 2001
 Län: . . . . . Jönköpings län
 Kommun: . . . . . Jönköpings kommun
 Socken: . . . . . Barnarps socken
 Fastighetsbeteckning: . . . . . Barnarps Kråkebo 1:6
 Belägenhet: . . . . . Ekonomiska kartan 6E 9a
 Koordinater, Jönköping 1974: x44030 y36324 (SV hörnet)
 Undersökt yta: . . . . . 1120 m²
 Fornlämningstyp: . . . . . Gravar
 Tidsperiod: . . . . . Äldre järnålder

Delundersökning 3, oktober 2001. RAÄ 171.

Länsstyrelsens tillstånd: 220-10014-00
 Jönköpings läns museum dnr: 390/2001
 Beställare: . . . . . Jönköpings kommun
 Fältansvarig: . . . . . Mikael Nordström
 Fältpersonal: . . . . . Anders Gutehall samt grävmaskinist Lasse
 Eriksson
 Fältarbetstid: . . . . . 15–23 oktober 2001
 Län: . . . . . Jönköpings län
 Kommun: . . . . . Jönköpings kommun
 Socken: . . . . . Barnarps socken
 Fastighetsbeteckning: . . . . . Barnarps Kråkebo 1:6
 Belägenhet: . . . . . Ekonomiska kartan 6E 9a
 Koordinater, Jönköping 1974: x44030 y36324 (SV hörnet)
 Undersökt yta: . . . . . 73 m²
 Fornlämningstyp: . . . . . Gravar
 Tidsperiod: . . . . . Äldre järnålder

Dokumentationsmaterialet förvaras i Jönköpings läns museums arkiv

BILAGA 1. Anläggningslista

RAÄ 171 GRAVAR																	
Id	Typ	Form	L.	Br.	Diam.	Orientering	X-koord	Y-koord	Inre gravtyp	L.	Br.	Diam.	Dj.	Form	Orientering	¹⁴ C-ålder 95%	Anm.
G1	Stensättning	Rund?	-	-	2,30	-	44051,27	36311,16	Urnebrandgrop	-	-	0,36	-	Rund	-	1) 130-400,2) 340-610 e.Kr.	Delundersökning 458/00
G2	Stensättning, ofyllid	Rektangulär?	2,20	1,40	-	NNO-SSV	44052,60	363334,60	Urnebrandgrop	-	-	0,35	0,15	Rund	-	1) 130-420,2) 80-320 e.Kr.	Delundersökning 13/01
G3	Stensättning, ofyllid	Rektangulär	3,4	1,80	-	NNO-SSV	44052,20	363338,10	Saknas/ej identifierad	-	-	-	-	-	-	-	Delundersökning 13/01. Sydport
G4	Stensättning	-	-	-	-	-	44050,21	36322,11	Saknas/ej identifierad	-	-	-	-	-	-	-	Delundersökning 458/00. Skadad
G5	Stensättning, ofyllid	Kvadratisk	2,00	2,00	-	NNO-SSV	44050,50	363334,20	Brandgrop	-	-	0,60	0,16	Rund	-	1) 80-330,2) 390-600,3) 430-660 e.Kr.	Delundersökning 13/01. Sydport
G6	Omarkerad?	Oval	1,80	1,10	-	-	44052,40	36336,40	Skelettgrav?	1,80	1,10	-	0,80	Oval	NNO-SSV	-	Delundersökning 390/01
ÖVRIGA ANLÄGGNINGAR																	
A1000	Brännofferplats, brandlager		2,00	1,50	0	-	44053,80	36341,40	-	-	-	-	-	-	-	1) 890-1030,2) 870-1030 e.Kr.	Delundersökning 390/01

BILAGA 2a. Anläggningsbeskrivningar

Barnarps socken RAÄ 171 samt RAÄ 158 och 159.

Inledning

Gravfältet var beläget på en flack sandåsrygg knappa hundra meter väster om domarringsgravfältet, RAÄ 22. Bara ett trettiofem meter åt nordväst fanns tidigare en markerad höjd, ca 7–8 meter högre än åsryggen, som schaktats bort redan några år innan undersökningen. Ett femtiotal meter åt sydost låg en mindre våtmark. Före undersökningen var platsen beväxt med en yngre tallplantering.

Bevarandegraden varierade över gravfältet. Det bar spår av såväl naturens som människans påverkan. Inom undersökningsytan fanns flera kolbottnar. Aktiviteterna kring kolningen har möjligen orsakat skador på stensättningarna, framför allt G1 och G4. Kolbottnarna vittnar om mänsklig närvaro på platsen under senare tid, från 1600-tal och framåt. Det är inte omöjligt att man också har tagit sten på gravfältet.

Genom att gravfältet undersöktes vid flera olika tillfällen kom numreringen att bli inkonsekvent varför vi har korrigerat detta i rapporten vad gäller gravarna samt den

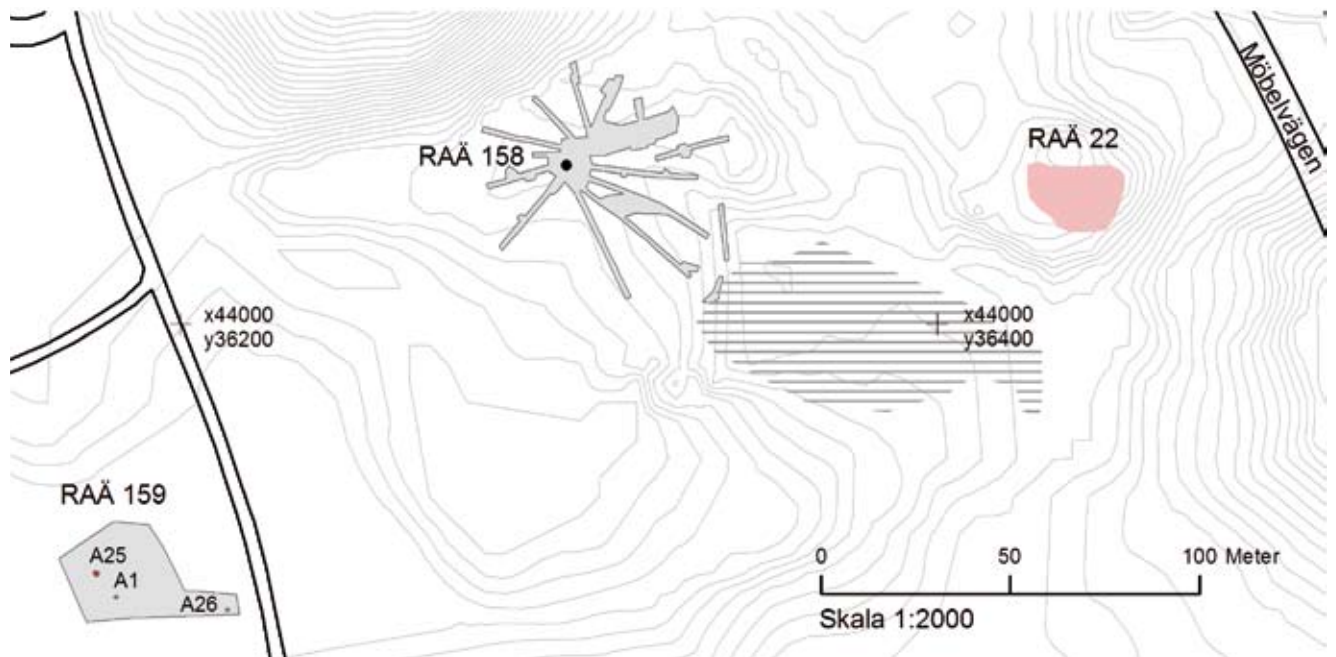
brännofferplats (brandlager) som påträffades i slutfasen. Den nya numreringen anges från G1 till G6 för gravarna samt A1000 för brännofferplatsen. Fältnummereringen har gjorts om enligt följande:

Nytt nr	Tidigare nr
G1	= A18
G2	= G2:1
G3	= G3
G4	= A17
G5	= G2:2
G6	= A303
A1000	= A225:1–8

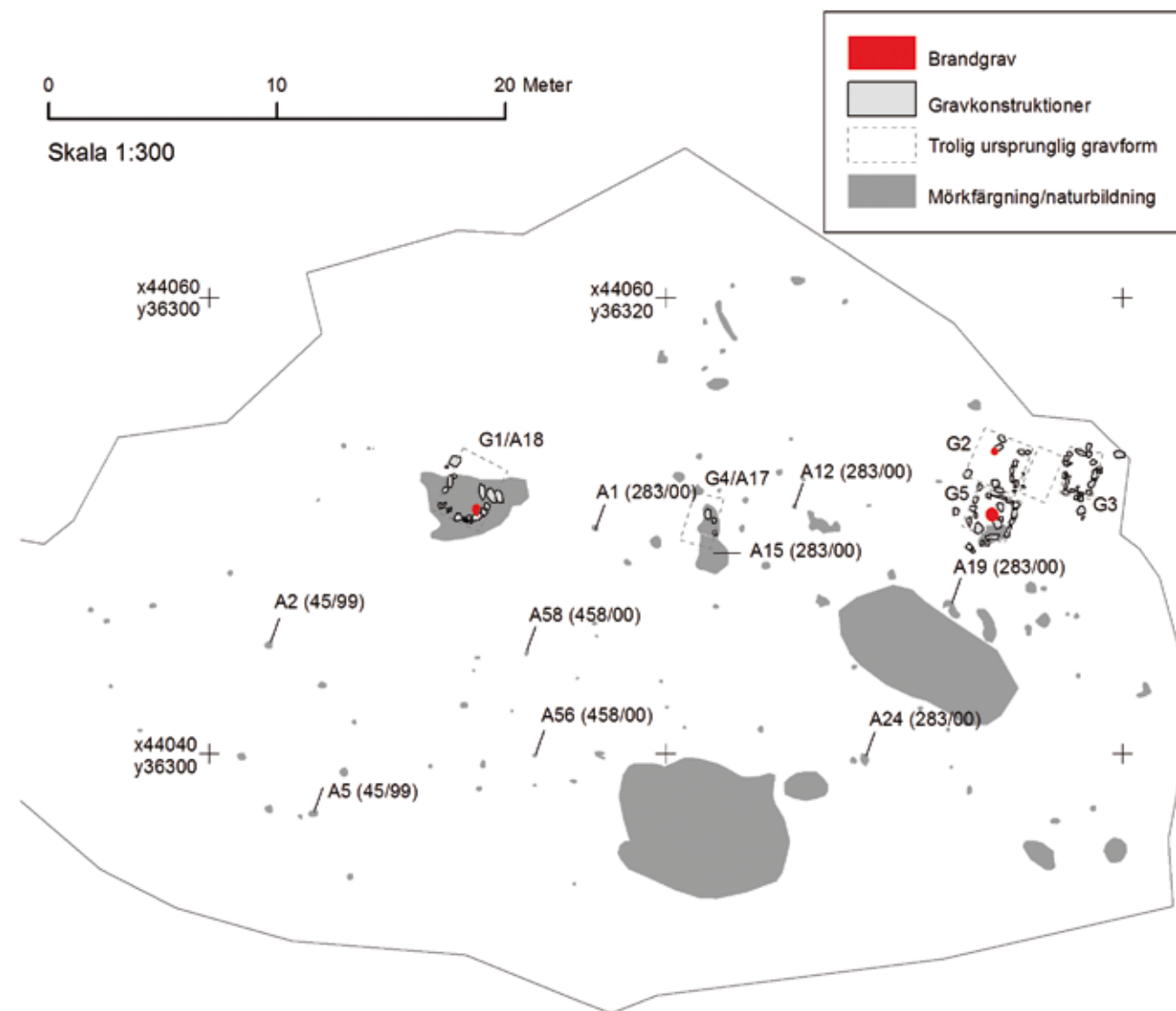
Ca 15–20 meter söder om gravfältet fanns spåren av en gammal körväg som även fanns utmärkt på ekonomiska kartan från 1950-talet. På den senaste tryckta ekonomiska kartan hade den däremot försvunnit.

För beskrivning av anläggningarna har följande definitioner använts:

BRANDLAGER: Brända ben (från människa och/eller djur), kol, aska och eventuella föremål som påträffats på ursprunglig markyta.

FIGUR 1. Schaktplan vid förundersökningen av boplatsspåren, RAÄ 158 och 159 (dnr 283/00). RAÄ 158 visade sig senare vara naturbildningar varför den utgick. Istället framkom ett tidigare okänt gravfält, RAÄ 171.

FIGUR 2. Schaktplan upprättad vid undersökningens etapp 1 av det nyupptäckta gravfältet, RAÄ 171 samt de förmodade boplatsspåren, RAÄ 158 (dnr 458/00). De mörkfärgningar/gropar som undersöktes närmare och daterades har försetts med anläggningsnummer. Samtliga dessa, i huvudsak oregelbundna, mörkfärgningar kom sedan att bedömas som naturbildningar och utgå. Diarienummer anger i vilket undersökningskede de dokumenterades.

BRANDGROP: Grop med brända ben, kol, sot och eventuella föremål.

URNEBRANDGROP: Grop med brända ben, keramik/kärl, kol, sot och eventuella föremål. I ett fall har termen också använts för en grop med kol, sot och fynd, men utan brända ben.

*Förundersökning av RAÄ 158 och 159.
September–oktober 2000. Dnr 283/00.*

Totalt karterades 26 anläggningsliknande lämningar, varav A1–A16 och A19–A24 utgick, då de bedömdes vara naturbildningar. Inom den västra ytan (fornlämning 159) karterades två anläggningar, en härdgrop (A25) och en nedgrävning (A26). Härdgropen daterades till yngre järnålder (660–970 e.Kr.).

Inom den östra (fornlämning 158) karterades två nyupptäckta stensättningar (A17/G4 och A18/G1) som bedömdes vara gravar samt 22 mörkfärgningar som ini-

tialt bedömdes kunna vara anläggningar av typen stolphål, nedgrävningar och gropar. I flertalet mörkfärgningar utgjordes fyllningen av sotbemängd humös sand. Ett tiotal snittades, varav fem provtogs för ¹⁴C-analys: A1, A12, A15, A19 och A24. Fyra av analyserna visade på en datering till yngre bronsålder – förromersk järnålder, ca 770–30 f.Kr. En anläggning, A12, fick en datering till förromersk – romersk järnålder, ca 160 f.Kr.–230 e.Kr. Dessa mörkfärgningar har sedermera tolkats som naturbildningar som uppkommit genom att en tallskog utsatts för en skogsbrand under förromersk järnålder. Det som syntes i sanden var sannolikt spåren efter mer eller mindre förkolnade tallstubbar vars hjärtrot gav illusionen av en nedgrävning eller eventuellt stolphål, se vidare i rapporttexten. De nyupptäckta gravarna fick fornlämningsnummer RAÄ 171 i fornminnesregistret.

Delundersökning 1 av RAÄ 171.

December 2000. Dnr 458/00.

Delundersökningen berörde stensättningarna G1 och G4, vilka undersöktes och borttogs. De nypåträffade stensättningarna G2, G3 och G5 rensades endast fram för att undersökas först till våren 2001, se nedan. Dessutom karterades ytterligare ett 70-tal anläggningsliknande lämningar som dock samtliga bedömdes vara naturbildningar. G1 innehöll en brandgrop, dock inga brända ben men keramik och en kniv. Två kolbitar i brandgropen daterades till romersk järnålder – folkvandringstid. Av ”stensättningen” G4 återstod endast tre stenar och ingen gravgömma kunde upptäckas.

Delundersökning 2 av RAÄ 171.

Maj 2001. Dnr 13/01.

Undersökningen omfattade dels stensättningarna G2, G3 och G5 samt en förundersökning av gravfältets utbredning åt öster. Bara några få meter öster om stensättningarna framkom, omedelbart under torven, ett omarkerat brandlager, tillika bålplats, (A1000) samt spridd keramik. Inom ramen för undersökningen kunde endast en del av brandlagret samt omgivande keramikförande yta undersökas. Resterande del hänsköts till hösten.

Delundersökning 3 av RAÄ 171.

Oktober 2001. Dnr 390/01.

Undersökningen omfattade resterande del av det omarkerade brandlagret (A1000), en yta med spridd keramik samt en skelettgrav (G6) som framkom vid en andra avbaning.

ANLÄGGNINGSBESKRIVNINGAR

Förundersökning. Dnr 283/00.

Anläggningsliknande mörkfärgningar inom östra ytan, RAÄ 158

Nedan redovisas de fem mörkfärgningar som provtogs:
 A1 NATURBILDNING: Stolphålsliknande mörkfärgning, ca 0,28 m i diameter och ca 0,24 m djup.
 Belägenhet: x 44049,94 y 36316,91
 Fyllning: Sotbemängd, gråbrun humös sand.

¹⁴C-analys

Ua-16838. Kol. 2160 ± 75 BP.

1 σ 360–290 f.Kr., 250–60 f.Kr.

2 σ 390 f.Kr. – 0.

A12 NATURBILDNING: Stolphålsliknande mörkfärgning, ca 0,21 m i diameter och ca 0,28 m djup.
 Belägenhet: x 44050,85 y 36325,63
 Fyllning: Gråbrun humös sand med sot och kol.

¹⁴C-analys

Ua-16839. Kol. 1070 ± 75 BP.

1 σ 50 f.Kr.–130 e.Kr.

2 σ 160 f.Kr.–230 e.Kr.

A15 NATURBILDNING: Nedgrävningsliknade mörkfärgning, oregelbunden form, ca 1,68 x 1,31 m
 Belägenhet: x 44048,75 y 36322

¹⁴C-analys

Ua-16840. Kol. 2405 ± 70 BP.

1 σ 760–680 f.Kr., 430–390 f.Kr.

2 σ 770–270 f.Kr.

A19 NATURBILDNING: Nedgrävningsliknade mörkfärgning, oregelbunden form, ca 0,95 x 0,5 m
 Belägenhet: x 44046,35 y 36332,55

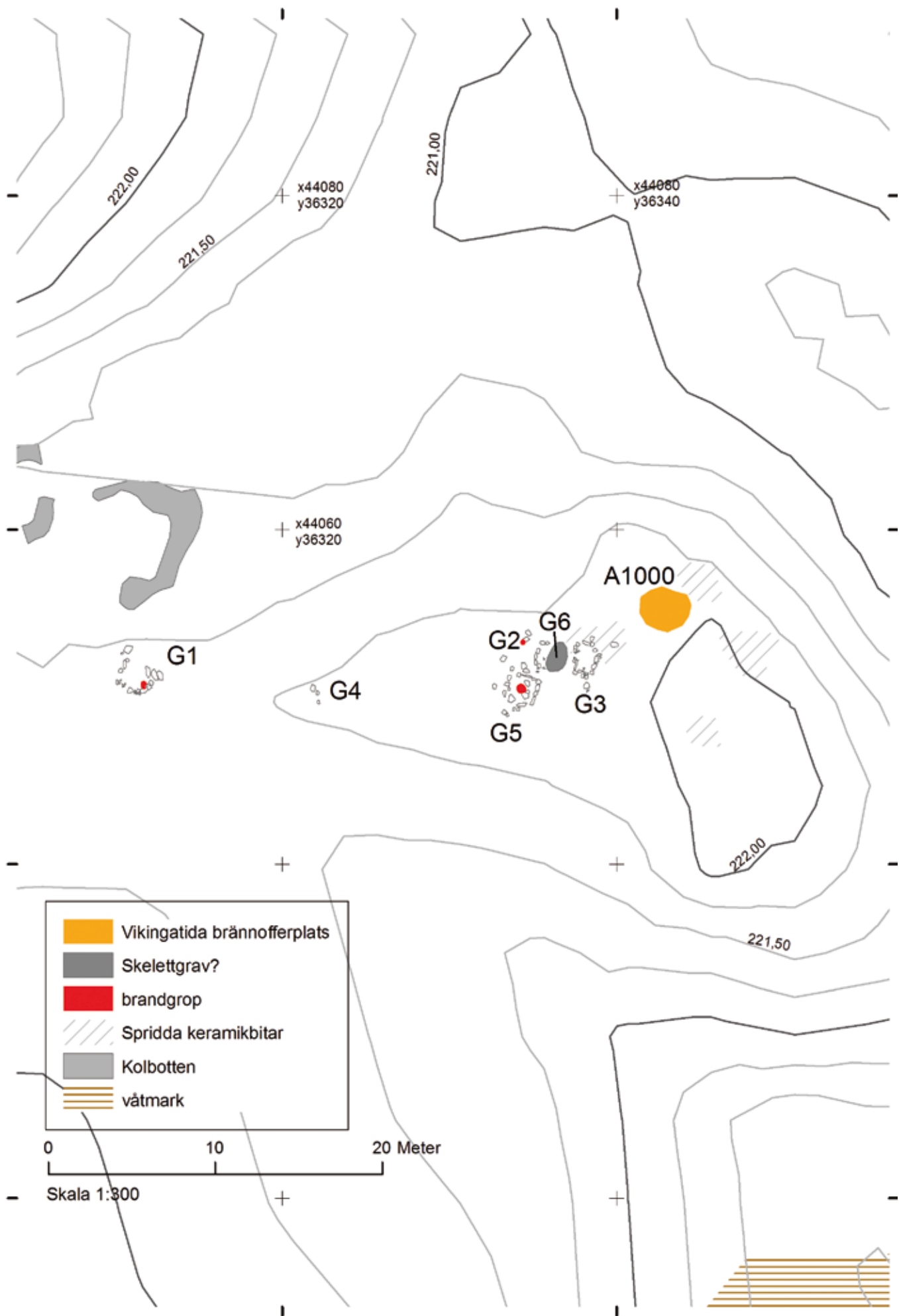
¹⁴C-analys

Ua-16841. Kol. 2160 ± 70 BP.

1 σ 360–290 f.Kr., 250–70 f.Kr.

2 σ 380–30 f.Kr.

A24 NATURBILDNING: Stolphålsliknande mörkfärgning, rund form, ca 0,3 m i diameter
 Belägenhet: x 44039,73 y 36328,22

FIGUR 3. Plan över undersökta gravar och brännofferplatsen inom gravfält RAÄ 171.

¹⁴C-analys

Ua-16842. Kol. 2490 ± 65 BP.

1 σ 770–520 f.Kr.

2 σ 790–410 f.Kr.

Gravar inom östra ytan, RAÄ 171

A17/G4 STENSÄTTNING: Rest av ofylld, oregelbunden, ca 1,3 x 0,4 m

Belägenhet: x 44050,21 y 36322,11 +222,19/222,10

Bestod av tre flata stenar i annars stenfri mark. Stenarna låg i en omkringliggande mörkfärgning. Förmodligen rester av en gravkonstruktion. Bedömningen eventuell grav görs med tanke på närheten till A18/G1.

Ej undersökt i detta skede, se vidare nedan.

A18/G1 STENSÄTTNING: Ofylld, närmast rund, ca 2,3 i diameter och 0,1 meter hög.

Belägenhet: x 44051,27 y 36311,16 +222,06/221,66

En ofylld stensättning bestående av ett tjugotal flata stenar, varierande mellan 0,05–0,7 meter, i huvudsak 0,3 meter stora. Kretsen av stenar låg i en omkringliggande mörkfärgning. I den norra delen saknades sannolikt ett obestämt antal stenar. Anläggningen var placerad på en svag åsliknande förhöjning.

Ej undersökt i detta skede, se vidare nedan.

Anläggningar inom västra ytan, RAÄ 159

A1 HÄRD: ca 1 m i diameter och 0,2 m djup. Se Jlm rapport 2000:16 (Jlm dnr 45/99).

Belägenhet: x 43928,23 y 36182,93

Innehöll skörbränd sten samt svart sot- och kolinblandad sand. Under härden var sanden rödbränd.

¹⁴C-analys

Ua-16218. Träkol. 1860 ± 85 BP.

1 σ 70–260, 300–320 e.Kr.

2 σ 30 f.Kr.–390 e.Kr.

A25 HÄRDGROP: ca 1,67 x 1,36 m och ca 0,32 m djup.

Belägenhet: x 43934,44 y 36177,65

Innehöll ca 25–30 kg (halva anläggningen) skörbrända stenar med en storlek på ca 0,08 m–0,25 m i diameter. Anläggningen innehöll också en kraftig sotlins i botten bestående av sot men också hela kolbitar. Stenarna i botten låg ovanpå sotlinsen. Endast halva anläggningen undersökt. Härdgrop låg i grå, fuktpåverkad sand.

¹⁴C-analys

Ua-16843. Kol. 1240 ± 70 BP

1 σ 700–890 e.Kr.

2 σ 660–970 e.Kr.

A26 NEDGRÄVNING: ca 1,0 m x 0,84 m och ca 0,2 m djup.

Belägenhet: x 43924,93 y 36212,4

Fyllning: Rödbrun sand innehållande sot och kol.

Delundersökning 1, RAÄ 171. Dnr 458/00.

ANLÄGGNING I – A16 och A19–A26 redovisas under förundersökningsdelen.

ANLÄGGNING 27–105 utgår. Naturbildningar. Två av ”anläggningarna” redovisas ändå nedan eftersom de provtogs – A56 och A58. Flera av naturbildningarna kan sannolikt förklaras som spår efter hjärtrötter till tallstubbar. Mängden kol i dessa ”gropar” härrör troligen framför allt från en skogsbrand under förromersk järnålder (att döma av ¹⁴C-dateringarna).

A56 NATURBILDNING: Stolphålsliknade grop/mörkfärgning, ca, 0,20 m i diameter och ca 0,13 m djup.

Belägenhet: x 44039,92 y 36314,23 + 221,31

Fyllning: Mörk humös sand med sot och kol.

¹⁴C-analys

Ua-17605. Kol. 2275 ± 55 BP.

1 σ 400–350, 300–230, 220–200 f.Kr.

2 σ 410–170 f.Kr.

A58 NATURBILDNING: Nedgrävningsliknade grop/mörkfärgning, oregelbunden form, ca 0,3 m i diameter och 0,1 meter djup.

Fyllning: Mörk humös sand med inslag av kol.

Belägenhet: x 44044,42 y 36313,9 + 221,46

¹⁴C-analys

Ua-17606. Kol. 1140 ± 55 BP.

1 σ 780–790, 820–840, 860–990 e.Kr.

2 σ 770–1020 e.Kr.

G1 STENSÄTTNING

Ofylld, skadad, rundad form, ca 2,20 m i diameter och 0,1 meter hög.

URNEBRANDGROP, oregelbundet rund, ca 0,5 x 0,42 m och ca 0,14 meter djup, belägen i stensättningens södra del delvis under en sten.

Belägenhet: x 44051,27 y 36311,16 +222,06/221,66

En ofylld stensättning (i fältdokumentationsfasen benämnd A18), bestående av ett tjugotal flata stenar, varierande mellan 0,05–0,7 meter, i huvudsak 0,3 meter stora. Kretsen av stenar låg i en omkringliggande mörkfärgning. I den norra delen saknades sannolikt ett obestämt antal stenar. En större och en mindre sten låg ”utkastad” ca 0,5 m norr om kretsen. Även direkt väster om stensättningen låg två större stenar. Anläggningen var placerad på en flack åsrygg.

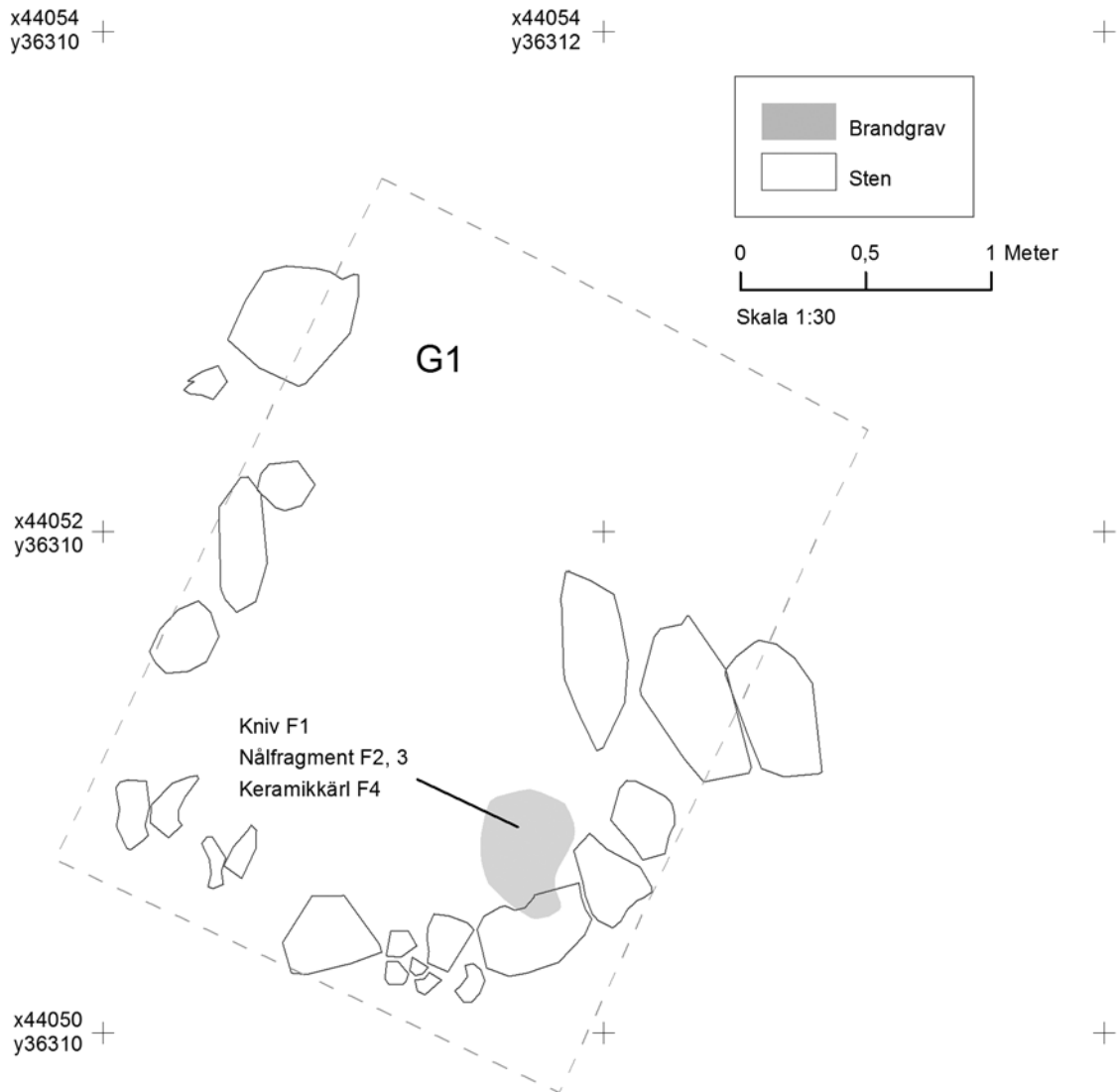
Urnebrandgropen var belägen i stensättningens södra del delvis under en sten. Gropens fyllning bestod av sotig humös sand med inslag av kolbitar. I gropen påträffades keramik av grövre karaktär, 7 mm till 15 mm tjock. Rödbrun yta, ej genombränd, varav flera bottenbitar. De flesta keramikskärvorna påträffades dock i ytan. Kärlet kan uppskattas ha haft en bottendiameter på ca 13 cm och en minsta höjd på ca 10 cm, troligen högre. Centralt

i gropen påträffades också en kniv och två fragment av en nål, varav ett med ögla. Inga brända ben påträffades, men anläggningen har trots detta karakteriserats som en urnebrandgrop.

SKALA 1:2

Fynd

F1 x44050,75 y36311,68 +221,80/221,66

I urnebrandgrop

KNIV av järn, 1 st, 83 mm lång och 4 mm tjock. 6 g.

F2 x44050,75 y36311,68 +221,80/221,66

I urnebrandgrop

NÅLFRAGMENT med ögla, 1 st, 0,3 g. Möjligen del av en fibulanål.

F3 x44050,75 y36311,68 +221,80/221,66

I urnebrandgrop

NÅLFRAGMENT, 1 st, 0,2 g.

F4 x44050,75 y36311,68 +221,80/221,66

I urnebrandgrop

KERAMIK, ca 30 bitar, varav 5 bottenbitar. 512 g. Rest av kruka. Ej genombränd, grovt magrad. Godstjocklek 10–15 mm. Uppskattad bottendiameter ca 13 cm. Minsta höjd ca 10 cm, troligen högre.

¹⁴C-analys

Ua-17607. Träkol. 1765 ± 55 BP

1 σ 170–390 e.Kr.

2 σ 130–400 e.Kr.

Ua-17608. Träkol. 1585 ± 55 BP.

1 σ 420–540 e.Kr.

2 σ 340–360, 370–610 e.Kr.

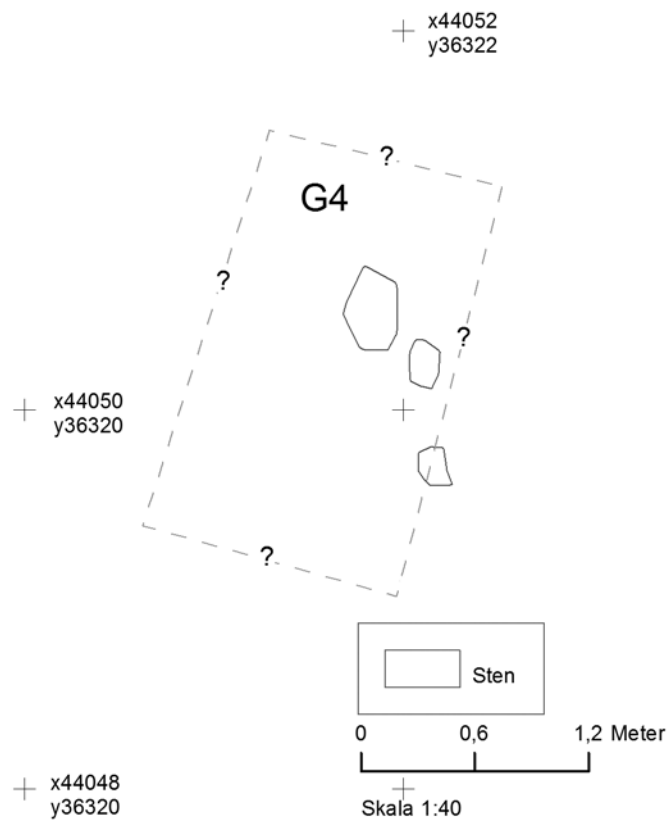
G4 STENSÄTTNING?

Skadad, bestående av tre flata stenar.

Belägenhet: x 44050,21 y 36322,11 +222,19/222,10

Anläggningen (i fältdokumentationsfasen benämnd A17), bestod av tre flata stenar av samma typ som i G1.

Runt stenarna syntes en rödfärgad mörkfärgning. Vid undersökningen av anläggningen påträffades ingen gravgömma. Sannolikt ursprungligen en ofylld stensättning. Inga fynd.

Delundersökning 2, RAÄ 171. Dnr 13/01.**G2 STENSÄTTNING**

Skadad, troligen ursprungligt fyrsidig, ofylld, ca 2,2 x 1,4 meter stor och 0,1 meter hög, bestående av i söder och öster kantställda stenar. Skadad i väster och norr. Rundade stenar av gnejs i två av ”hörnen”, möjligen HÖRNSTENAR. Belägen omedelbart norr om G2:2. I nordvästra hörnet en URNEBRANDGROP, 0,35 meter i diameter och 0,15 meter djup. Belägenhet: x44052,6 y36334,6 +222,18/221,76

Anläggningen (i fältdokumentationsfasen benämnd G2:1), som inte var synlig innan avtorvning, var belägen omedelbart norr om G5 (G2:2) och skall troligen ses som en ”tillbyggnad” till denna (eller tvärtom). Stensättningen, som var bäst bevarad i den södra och östra delen, utgjordes av en ursprungligen fyrsidig stenkrets bestående av en handfull kantställda och delvis nedgrävda stenar, ca 0,2–0,4 meter stora. Stenmaterialet bestod av sandsten, undantaget tre rundade stenar av gnejs, av vilka åtminstone två förmodligen utgjorde hörnstenar.

I det nordvästra hörnet, delvis under en gnejssten, fanns en urnebrandgrop, ca 0,35 meter i diameter och 0,15 meter djup. I den sydöstra delen fanns ett område med keramik, ca 0,6 meter i diameter. Urnebrandgropen innehöll brända ben och keramik.

Fynd

F3 x44052,7 y36334,0 +221,92/221,89
Påträffad ca 50 cm SSV om urnebrandgrop
KNIV av järn, i fem fragment, 72 mm. 9,5 g.

F7 x44051,7 y36334,7 +222,04/
I SÖ kvadranten
KERAMIK, 8 bitar, 14 g.

F8 x44052,6 y36334,6
I SV kvadranten
KERAMIK, 3 bitar, 1 g.

F10 x44052,1 y36334,8
I SÖ kvadranten
KERAMIK, 2 bitar, 1 g.

F58 x44052,8 y36335,5 +222,00
Påträffad i Ö kanten av anläggningen
BRÄNDA BEN, 1 g.
OSTEOLOGISK ANALYS: <0,1 gram, 1 fragment, identifierat.
MÄNNISKA (*Homo sapiens*): (<0,1 g) Ett nyfött barn, ålders-

grupp Infant (= 0–1 år). Ett mycket tunt skalltaksfragment med helt outvecklat poröst mittskikt (*diploë*). Identifierat fragment från: KRANIUM (*calvarium*) 1 fragment

F69 x44052,4 y36335,2
I SÖ kvadranten
KERAMIK, 2 bitar, 6 g.

F70 x44051,3 y36334,4 +222,00
I S delen av anläggningen mot G2:2
BRÄNDA BEN, < 1 g.
OSTEOLOGISK ANALYS: 0,4 gram, 2 fragment, oidentifierade.

F71 x44053,3 y36334,3 +221,96/221,81
Påträffad i urnebrandgropen
KERAMIK, ca 140 bitar, 107 g.

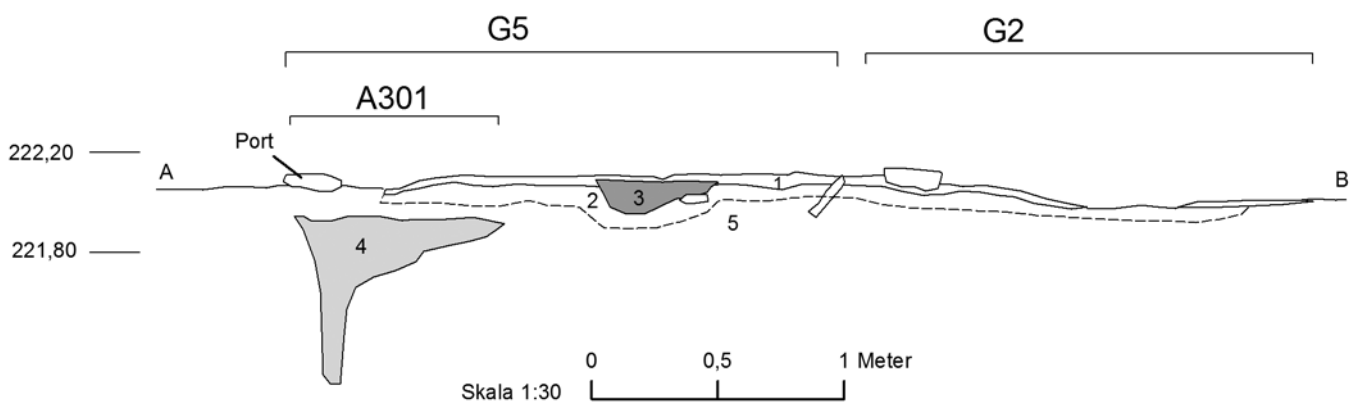
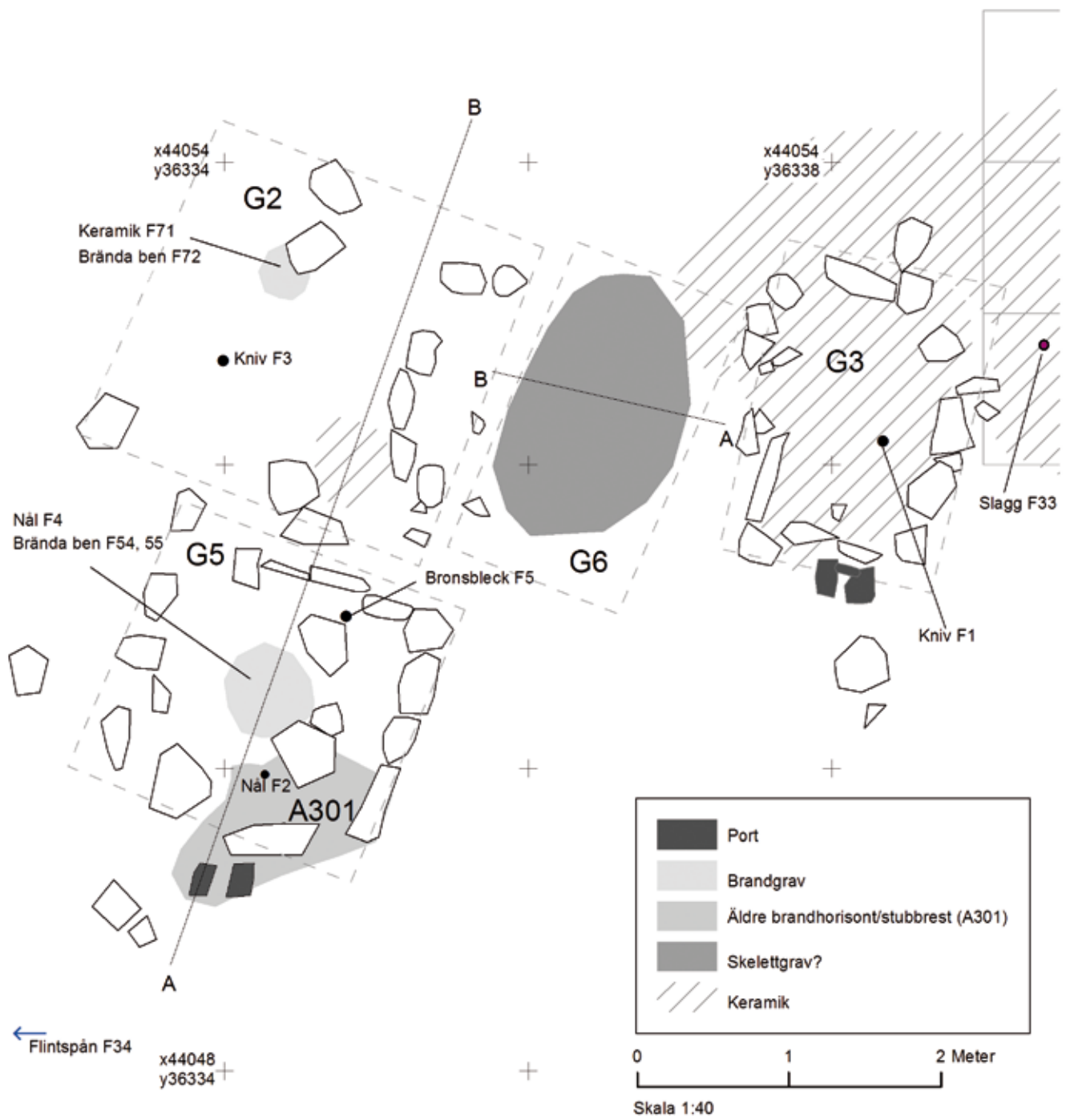
F72 x44051,3 y36334,3 +221,96/221,81
I urnebrandgropen
BRÄNDA BEN, 7 g.
OSTEOLOGISK ANALYS: 6,3 gram, 161 fragment, varav 3,4 gram, 51 fragment, kunnat identifieras. MÄNNISKA (*Homo sapiens*): (3,4 g) Ett nyfött barn, åldersgrupp Infant (= 0–1 år). Skalltaksfragmenten är mycket tunna och helt i avsaknad av det porösa mittskiktet (*diploë*). Identifierade fragment från: Kranium (*calvarium*) 51 fragment.

F74 x44053,0 y36335,0
Påträffad centralt i anläggningen
KERAMIK, 2 bitar, < 1 g.

¹⁴C-analys

Ua-19519. Träkol. 1745 ± 45 BP.
1 σ 240–350, 360–390 e.Kr.
2 σ 130–160, 170–200, 210–420 e.Kr.

Ua-36719 Bränt ben (F72) 1825 ± 30
1 σ 135–230 e.Kr.
2 σ 80–110, 120–260, 300–320 e.Kr.

- 1 Humöst sandlager
- 2 Enstaka spridda brända ben och keramik
- 3 Brandgrop
- 4 Kolinblandad sand. Spår efter brunnen tallstubbe (A301)
- 5 Undergrund, gulröd sand

G5 STENSÄTTNING

Närmast firsidig ofylld, ca 2,0 x 2,0 meter stor och 0,1 meter hög. Centralt en BRANDGROP, 0,6 meter i diameter och 0,16 meter djup, omgivet av ett lager med SPRIDDA BRÄNDA BEN, ca 2,0 x 1,7 meter stort. I söder, omedelbart utanför stensättningen, och vinkelrätt kantställda mot denna, fanns två stenar såsom markerande en ”ingång” eller ”sydport”.

Belägenhet: x44050,5 y36334,2 +222,20/221,90

Anläggningen (i fältdokumentationsfasen benämnd G2:2) var belägen på en flack höjdstreckning i sandig skogsmark. Före undersökning var området planterat med en ung tallskog. Stensättningen, som inte var synlig före avtorvning, frilades i samband med förundersökningen i september 2000.

Stensättningen utgjordes av en närmast firsidig stenkrets bestående av ett tiotal, kantställda och delvis nedgrävda stenar, 0,2–0,5 meter stora. Stenmaterialet dominerades av sandsten, med enstaka inslag av gnejs och granit. Omedelbart söder om stenkretsen, och vinkelrätt kantställda mot denna fanns två stenar med ett inbördes avstånd av ca 0,25 meter. Stenarna är uppenbart medvetet placerade och markerar en ”ingång”, ibland kallad sydport. Centralt i anläggningen fanns en brandgrop och runt denna ett område med spridda brända ben, som i väster även sträckte sig något utanför stenkretsen. Under den sydöstra delen av G5 framkom en mörkfärgning (A301) med en fyllning av sotbemängd sand. Den snittades och provtogs för ¹⁴C-analys, varefter kunde konstateras att det sannolikt handlar om färgningen efter en brunnen tallstubbe eller rot, se nedan A301.

Fynd

F2 x44049,93 y36334,22 +222,02

I området med spridda brända ben, söder om brandgropen

NÅL AV JÄRN, i fyra fragment, 29 mm lång, 4,0 g.

F4 x44050,50 y36334,00 +222,04

I brandgropen

NÅL AV JÄRN, i tre fragment, 29 mm lång, 2,4 g.

F5 x44051,00 y36344,80 +222,08

Påträffad 0,6 meter NNÖ om brandgropen

BLECK AV BRONS, 12 mm lång, 0,1 g.

F9 x44050,2 y36333,8

I SV kvadranten

KERAMIK, 1 st. 1,4 g.

F49, F62 x44050,9 y36334,1

I NV kvadranten

BRÄNDA BEN, 1,2 g.

OSTEOLOGISK ANALYS:

F49: 0,4 gram bränt ben, 1 fragment, oidentifierat.

F62: 0,8 gram brända ben, 5 fragment, oidentifierade.

F50, F60 x44050,2 y36333,8

I SV kvadranten

BRÄNDA BEN, 18,8 g.

OSTEOLOGISK ANALYS:

F50: 17,5 gram brända ben, 115 fragment, varav 1,2 gram, 5 fragment, kunnat identifieras. MÄNNISKA (*Homo sapiens*): (1,2 g) En individ i åldersgruppen adultus – maturus (= 18–64 år) vars kön ej kunnat bedömas. Identifierade fragment från: Kranium (*calvarium*) 4 fragment. Rygggrad (*dens axis*) 1 fragment.

F60: 1,3 gram brända ben, 6 fragment, oidentifierade.

F51, F52, F53, F61 x44050,0 y36334,4

I SÖ kvadranten

BRÄNDA BEN, 22 g.

OSTEOLOGISK ANALYS:

F51: 1,8 gram bränt ben, 1 fragment, oidentifierat.

F52: 14,2 gram brända ben, 53 fragment, varav 7,9 gram, 19 fragment, kunnat identifieras. MÄNNISKA (*Homo sapiens*): (7,9 g) En individ i åldersgruppen maturus (= 35–64 år) vars kön ej kunnat identifieras. Identifierade fragment från: Kranium (*calvarium*) 19 fragment.

F53: 4,5 gram brända ben, 20 fragment, varav 0,4 gram, 2 fragment, kunnat identifieras. MÄNNISKA (*Homo sapiens*): (0,4 g) En vuxen individ (= 18–89 år) vars kön ej kunnat bedömas. Identifierade fragment från: Kranium (*calvarium* 1 fr, *zygomaticum* 1 fr) 2 fragment.

F61: 1,1 gram brända ben, 6 fragment, varav 0,9 gram, 3 fragment, kunnat identifieras. MÄNNISKA (*Homo sapiens*): (0,9 g) En vuxen individ (= 18–89 år) vars kön ej kunnat bedömas. Identifierade fragment från: Kranium (*calvarium*) 3 fragment

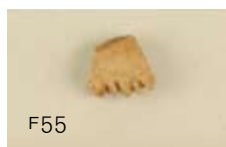
F54 x44050,4 y36334,3 +222,10/221,88

I brandgropen

BRÄNDA BEN, 191,5 g.

OSTEOLOGISK ANALYS:

F54: 191,5 gram brända ben, 0,3 liter, varav 50,6 gram, 101 fragment, kunnat identifieras. MÄNNISKA (*Homo sapiens*): (50,6 g) En individ i åldersgruppen *adultus* – *maturus* (= 18–64 år) vars kön ej kunnat bedömas. Identifierade fragment från: Kranium (*calvarium* 86 fr, *zygomaticum* 1 fr, *frontale* 1 fr) 88 fragment. Överkäke (*maxilla*) 1 fragment. Underkäke (*mandibula*) 3 fragment. Tand (*dens*) 1 oidentifierad tandkrona. Rygggrad (ospecificerade *vertebrae*) 2 fragment. Överarmsben (*humerus sin/dx distalt*) 1 fragment. Handledsben (*carpal*) 1 fragment. Lårben (*femur sin/dx diafys*) 1 fragment. Skenben (*tibia sin/dx diafys*) 1 fragment. Finger- eller tåben (*phalanx I* 1 fr, *phalanx II* 1 fr) 2 fragment

F55

F55 x44050,4 y36334,3 +221,97

I brandgropen

KAMFRAGMENT, 1 st. 0,2 g. Bränt ben med sex skårer på ena långsidan. Sannolikt kamfragment.

F56 x44050,20 y36332,96

Påträffad 0,3 meter V om anläggningen

BRÄNDA BEN, 1 g.

OSTEOLOGISK ANALYS: 1,0 gram brända ben, 2 fragment, oidentifierade.

F34

F57 x44049,10 y36333,80 +222,05

Mellan stenarna i ”ingången”

BRÄNDA BEN, 1,5 g.

OSTEOLOGISK ANALYS: 1,5 gram brända ben, 7 fragment, oidentifierade.

F59 x44050,00 y36332,90 +221,98/221,94

Påträffade strax V om anläggningen

BRÄNDA BEN, 1,2 g.

OSTEOLOGISK ANALYS: 1,2 gram brända ben, 14 fragment, oidentifierade.

F34 x44048,23 y36332,34 +221,90

Rensfynd SV om G5

SPÅN AV FLINTA, ljusgrå, 1 st, 16 mm.

¹⁴C-analys

Ua-19518. Träkol. 1585 ± 40 BP.

1 σ 420–540 e.Kr.

2 σ 390–600 e.Kr.

Ua-19520. Träkol. 1485 ± 45 BP.

1 σ 540–625, 630–640 e.Kr.

2 σ 430–660 e.Kr.

Ua-36720. Bränt ben (F62). 1820 ± 40 BP

1 σ 135–235 e.Kr.

2 σ 80–260, 280–330 e.Kr.

G3 STENSÄTTNING

Närmast firsidig, ofylld, ca 3,4x1,8 meter stor och 0,1 meter hög, bestående av kantställda stenar. Markerade HÖRNSTENAR. Inom hela anläggningen ett lager med KERAMIK. I söder, omedelbart utanför stensättningen, och vinkelrätt kantställda mot denna, fanns två stenar såsom markerande en "ingång", en så kallad sydport.

Belägenhet: x44052,2 y36338,1 +222,13/221,94

Anläggningen framkom vid schaktning i samband med förundersökningen i september 2000, och var ej synlig innan avbaning. Den var tidigare täckt med ca 10 cm mossa och torv. Stensättningen utgjordes av en närmast firsidig stenkrets, dock något oregelbunden i den norra delen, bestående av närmare 30 stenar. Stenarna var delvis runda och klumpformade och delvis flata. Flera av de flata stenarna lutade diagonalt mot marken och har troligtvis en gång varit helt kantställda. De runda stenarna markerar troligtvis originalformens fyra hörn. I söder, omedelbart utanför stensättningen, och vinkelrätt kantställda mot denna, fanns två flata parallellt placerade stenar i N-S riktning såsom markerande en "ingång" eller "sydport" – ett litet rum med öppning åt söder.

Under mossan framkom ett ca 2–5 cm tjockt lager med grå mineraliserad humus och under detta ett 2–4 cm tjockt sandlager med järnutfällningar och vissa inslag av humus. Där under kom det fyndförande lagret som bestod av grå-grönaktig humös sand. I det fyndförande lagret, som var ca 10 cm tjockt, framkom framförallt keramik men också en järnkniv. Läget på kniven indikerade att den initialt var nedstucken snett nedåt i marken. Keramiken var relativt jämt spridd inom stenkretsen och även en del skärvor utanför, framförallt i den norra de-

len. En koncentration av keramik påträffades i den norra delen av anläggningen. Sammanlagt påträffades 312 g. Ingen brandgrop påträffades i anläggningen, ej heller några brända ben. Däremot hittades en slaggbit ca 40 cm NV om graven.

Fynd

FI x44052,16 y36338,34 +222,07/222,03

Nedstucken snett nedåt i marken

JÄRNKNIV, 68 mm lång och 18 mm bred. 10,3g

FII-F32 x44050-44054 y36336,8-36340

+222,08/221,96

Spritt över anläggningen

KERAMIK, 312g

F33 x44052,8 y36339,4 +221,94

Ca 0,4 m N om anläggningen

SLAGG, 20,1g

F1

F33

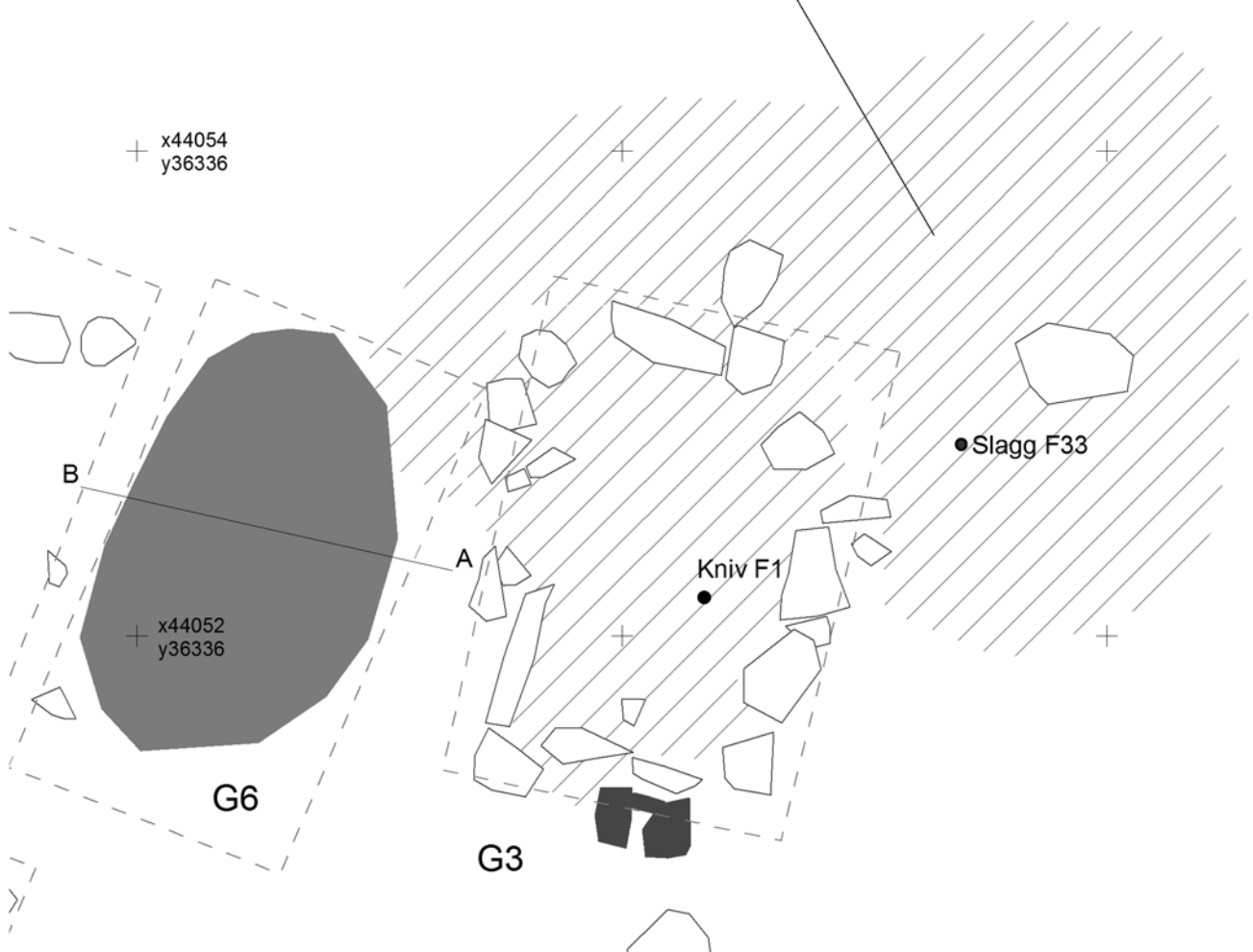
+ x44054
y36336

+ x44056
y36338

+ x44056
y36340

Keramik F82, 87, 90 och 98

+ x44054
y36336

+ x44050
y36336

0 1 2 Meter

Skala 1:30

A301 NATURBILDNING

Sotlager/spår efter brunnen stubbe, ca 1,4 x 0,7 m stor och ca 0,7 m djup.

Belägenhet: x44049,6 y36334,2

Under den sydöstra delen av G5 framkom en mörkfärgning med en fyllning av sotbemängd sand. Den snittades och provtogs för ^{14}C -analys, varefter kunde konstateras att det sannolikt handlar om färgningen efter en brunnen tallstubbe/rot.

 ^{14}C -analys

Ua-19517. Träkol. 2125 $\pm$ 40 BP

1 σ 210–90, 80–60 f.Kr.

2 σ 360–40 f.Kr.

Ua-19521. Träkol. 2105 $\pm$ 45 BP

1 σ 200–190, 180–50 f.Kr.

2 σ 360–300, 240–10 f.Kr.

A400 NATURBILDNING? (EJ MARKERAD PÅ KARTAN)

Grop/naturbildning?, ca 0,4 m i diameter och ca 0,4 m djup.

Belägenhet: x 44056,5 y 36346,0

”Anläggningen”, som framkom en dryg meter öster om brännofferplatsen (A1000) framstod först som en stolphålsliknande nedgrävning med en fyllning av flammig gråbrun humös sand med enstaka kolbitar. Sett i ljuset av

de övriga naturbildningarna bedömdes anläggningen sedermera att tillhöra detta skikt. C14-dateringen till förromersk järnålder antyder också riktigheten i antagandet.

 ^{14}C -analys

Ua-19522. Träkol. 2260 $\pm$ 45 BP

1 σ 400–350, 300–230, 220–200 f.Kr.

2 σ 400–200 f. Kr.

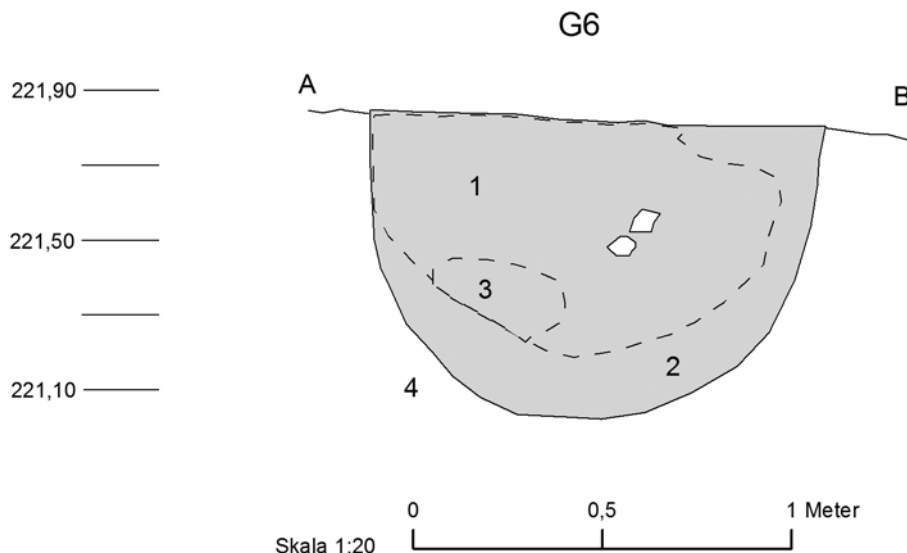
Delundersökning 3, RAÅ 171. Dnr 390/01.

G6 SKELETTGRAV?

Närmast oval, ca 1,8 x 1,1 meter stor och ca 0,8 meter djup.

Belägenhet: x44052,4 y36336,4 +221,90/221,00

Anläggningen påträffades vid delundersökning 3, hösten 2001 (i fält benämndes anläggningen A303) I samband med att ytan avbanades en andra gång framträdde en närmast oval, ca 1,8 x 1,1 meter stor mörkfärgning mellan G2 och G3. I anläggningen påträffades inga fynd. En mindre sandsten stod vertikalt i nedgrävningens södra del. Fyllningen utgjordes av gulbrun flammig sand med grusinslag. Det flammiga intrycket förstärktes av många djurgångar i nedgrävningen. Anläggningen har, trots att inget skelett eller fynd påträffades, tolkats som en möjlig grav.

1. Nedgrävning för begravning, Ljus gulbrun flammig sand
2. Nedgrävning för begravning. Gulbrun flammig sand
3. Ljusbrun, grusig sand med inslag av mindre stenar
4. Undergrund bestående av grusig morän

A1000 BRÄNNOFFERPLATS [BRANDLAGER]

Ca 2 x 2,5 meter stort och upp till 5 cm tjockt, innehållande brända ben och sotig humös sand. I mitten en eldpåverkad yta, ca 1 x 0,8 meter stor, bestående av rödbränd sand.

Belägenhet: x44053,8-44056,6 y36341,4-36345,1 +222,15/221,89

Brännofferplatsen, i form av ett brandlager, påträffades ett par meter nordöst om G3 vid delundersökning 2 (i fält benämndes brandlagret initialt A225:1–8). Det var ett ca 2 x 2,5 meter stort område med fläckvis förekomst av brända ben och sotig humus. Brandlagret skadades delvis vid schaktningen, varför utbredningen delvis har rekonstruerats. Inga stenar eller andra spår efter markeringar på platsen påträffades. Lagret med brända ben låg omedelbart under, eller till och med i torven. Under benkoncentrationen i den centrala delen av brandlagret framkom ett område med rödbränd sand, omgivet av, förmodligen naturliga små gropar med brandlagerrester. Brandlagret innehöll drygt 1 kg brända ben [F41, 42, 43, 44, 46, 67, 73 och 77], keramikskärvor [F45 och 75] och ett sex flintbitar [F35 och F76], varav minst tre var eldpåverkade.

Strax utanför anläggningen påträffades enstaka brända ben [F48, 63, 64, 65, 66 och 68], keramik [F39 och 47] och en halv glaspärkla [F6], vilka sannolikt hör samman med brandlagret.

Anläggningen undersöktes på grund av tidsbrist i två omgångar. Vid delundersökning 2, våren 2001 rensades och grävdes provrutor i och intill brandlagret. Norr om brandlagret sparades en ca 12 m² stor referensyta som inte avtorvades i första skedet. Vid delundersökning 3, oktober 2001, grävdes ytterligare 73 kvadratmeterrutor i anslutning till anläggningen, se nedan.

Fynd

F35 x44054,36 y36343,79 +221,91

Schaktfynd

AVSLAG AV FLINTA, gråvit eldpåverkad, 1 st, 18 mm, 0,5 g.

F45 x44056 y36344 +222,08

Rutgrävning

KERAMIK, 5,7 g.

F75 x44054 y36343 +222,10/

Påträffad i samband med schaktning

KERAMIK, 9 bitar rödbruna skärvor, 20 g.

F76 x44054 y36343 +222,10/

Lösfynd. Påträffad i samband med schaktning AVSLAG OCH SPLITTER AV FLINTA, 6 st, varav tre eldpåverkade, största storlek 15,8 x 10,3 x 3,6 mm, 2 g.

F41, F42, F43, F44, F46, F67, F73, F77 x44053,8-44056,6 y36341,4-36345,1 +222,15/21,89

I brandlager/brännofferplats

BRÄNDA BEN, 1137,6 g.

OSTEOLOGISK ANALYS:

F41: 0,5 gram brända ben, 6 fragment, oidentifierade.

F42: 7,4 gram brända ben, 87 fragment, oidentifierade. Ett fragment utgörs av en lös epifys, troligen av ett revben, av oidentifierat djur.

F43: 0,7 gram brända ben, 11 fragment, oidentifierade.

F44: 0,4 gram brända ben, 2 fragment, oidentifierade.

F46: 3,7 gram brända ben, 29 fragment, oidentifierade.

F67: 25,9 gram brända ben, 298 fragment, varav 0,1 gram, 1 fragment, kunnat identifieras. MÄNNISKA (*Homo sapiens*): (0,1 g) En vuxen individ (= 18–89 år)

vars kön ej kunnat bedömas. Identifierade fragment från: Kranium (*calvarium*) 1 fragment.

F73: 36,3 gram brända ben, 308 fragment, oidentifierade.

F77: 1062,7 gram brända ben, 1,2 liter, varav 32,4 gram, 41 fragment, kunnat identifieras. MÄNNISKA (*Homo sapiens*): (4,9 g) En man? i åldersgruppen adultus (=18–44 år). Könbedömningen utförd på ett fragment av utskottet bakom öronöppningen (*processus mastoideus*). Mastoidutskottet är långt, men smalt och gracilt. Könbedömningen blir därför osäker. Identifierade fragment från: Kranium (*calvarium* 5 fr, *processus*

mastoideus 1 fr) 6 fragment.; HÄST (*Equus caballus*): (13,3 g) Identifierade fragment från: Överkäke (*maxilla*) 1 fragment. Rullben (*talus sin*) 1 fragment. Hällben (*calcaneus sin*) 1 fragment. Fotledsben (*mesopodium*) 5 fragment. Tåben (*phalanx I*) 1 fragment. Sesamben (*sesamoidea*) 1 fragment.; GRIS (*Sus domesticus*): (14,2 g) Identifierade fragment från: Kranium (*calvarium*) 2 fragment. Underkäke (*mandibula*) 1 fragment. Tand (*dens*) 1 fragment av tandkrona. Rygggrad (*vertebra thoracica* 1 fr, ospecificerad *vertebra* 1 fr, lösa kotepifyser 3 fr) 5 fragment. Mellanfotsben (*metapodium*) 5 fragment. Tåben (*phalanx I* 3 fr, *phalanx II* 5 fr) 8 fragment. Sesamben (*sesamoidea*) 3 fragment.

¹⁴C-analys

Ua-22841. Brända ben (häst/älg). 1100 ± 40 BP.

1 σ 890–925, 935–990 e.Kr.

2 σ 870–1030 e.Kr.

Ua-23525. Brända ben (människa). 1070 ± 40 BP.

1 σ 900–920, 960–1020 e.Kr.

2 σ 890–1030 e.Kr.

Spridda fynd påträffade strax utanför brandlagret/brännofferplatsen A1000, och möjligen hörande till detta

F6 x44057 y36344 +222,14/

Rutgrävning, ca 1 m N om brandlagret

PÄRLA AV GLAS, ena halvan. Gråvit, 7 mm i diameter, 0,1 g.

F39 x44052 y36340 +222,00

Rutgrävning

KERAMIK, 15 fragment, 23 g.

F47 x44057 y36344 +222,14

Rutgrävning, ca 1 m N om brandlagret

KERAMIK, 11 g.

F48 x44058 y36340 +221,83

Rutgrävning, ca 2 m NV om brandlagret

BRÄNDA BEN, 4,7 g.

OSTEOLOGISK ANALYS: 4,7 gram brända ben, 21 fragment, oidentifierade.

F63 x44058,1 y36340 +221,83

Lösfynd. Ca 2 m NV om brandlagret

BRÄNDA BEN, 0,2 g.

OSTEOLOGISK ANALYS: 0,2 gram brända ben, 2 fragment, oidentifierade.

F64 x44057,3 y36344,0

Lösfynd. Ca 0,8 m NO om brandlagret

BRÄNDA BEN, 0,9 g.

OSTEOLOGISK ANALYS: 0,9 gram bränt ben, 1 fragment, oidentifierat.

F65 x44058,1 y36346,0 +221,80

Lösfynd. Ca 2,7 m NO om brandlagret

BRÄNDA BEN, 1,3 g.

OSTEOLOGISK ANALYS: 1,3 gram brända ben, 4 fragment, oidentifierade.

F66 x44052,3 y36345,5 +221,10

Lösfynd. Ca 2,5 m SO om brandlagret

BRÄNDA BEN, 4,7 g.

OSTEOLOGISK ANALYS: 4,7 gram brända ben, 13 fragment, oidentifierade.

F68 x44051 y36345 +222,34

Lösfynd. Ca 2,8 m SSO om brandlagret

BRÄNDA BEN, 1,4 g.

OSTEOLOGISK ANALYS: 1,4 gram brända ben, 3 fragment, oidentifierade.

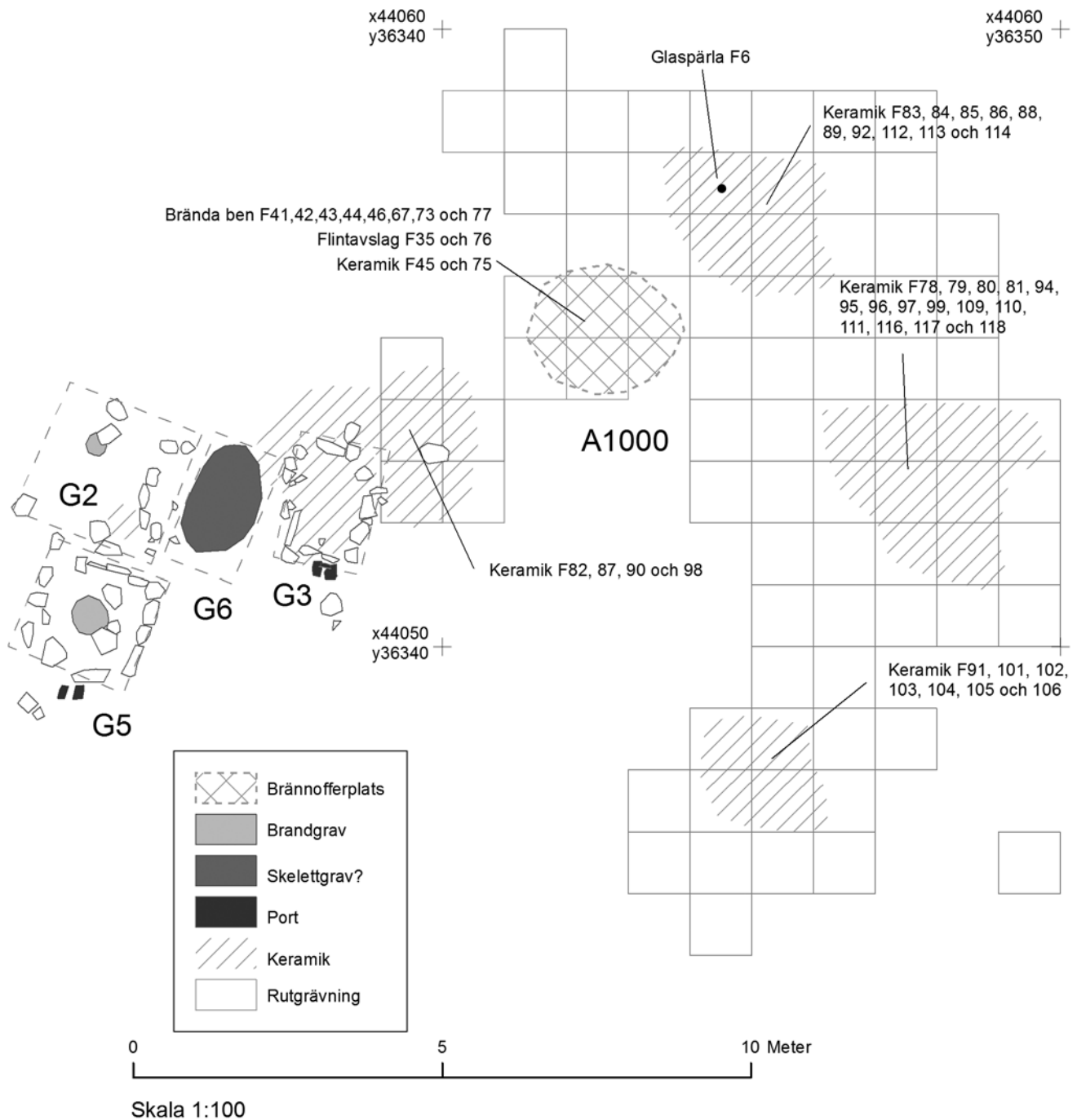
RUTGRÄVNING RUNT A1000

Inom ett ca 12 x 6 meter stort område, på höjden i huvudsak öster och söder om A1000, fanns spridda keramikbitar omedelbart under torven. Sammanlagt ett drygt halv kilo keramik tillvaratogs vid rutgrävning, då 73 kvadratmeter grävdes. Det mesta var mycket fragmentariskt. Det är svårt att avgöra om de kommer från ett eller flera kärl. Utifrån spridningen kan man ana tre eller fler kärl. Enligt Ole Stilborg handlar det i huvudsak om små till medelstora kärl, sannolikt flera olika kärl (muntlig uppgift mars 2002).

F78-F119 x44047,0-44058,2 y36343,3-36349,9 +222,10/

Påträffade i samband med rutgrävning inom ett ca 12 x 6 meter stort område

KERAMIK, ca 550 g. Rester av flera keramikkarl. I huvudsak ej genombränd, glest och grovt magrad keramik. Keramiken var i hög grad spjälkad. Godstjocklek 7–10 mm.

BILAGA 2b. Bildokumentation av gravfältet

Graven G1 just framschaktad. I bakgrunden resterna av G4. Fotograferad från V.

Vy över RAÄ 171 med G2, G3 och G5 i förgrunden. Fotograferad från Ö.

Graven G3 sedd snett från ovan. Även denna grav har en omkullfallen sydport. Dock påträffades ingen begravning i form av brända ben, men får ändå betraktas som en grav då krossad keramik fanns över hela anläggningen samt en järnkniv, snett nedstucken i marken. Bilden tagen från NNO.

Graven G3 fotograferad från SSV med Elgigantens huvudentré i bakgrunden

Höger sida: Graven G5 i förgrunden och G2 direkt norr om. Fotograferade från SSO.

Jörgen Gustafsson och Samuel Björklund undersöker de stolphålsliknande anläggningarna som sedermera visade sig vara brunna hjärtrötter från tall. Bilden är tagen från V.

Gravarna G5 och G2 sedda snett från ovan. Notera de två portstenarna söder om G5. Bilden är tagen från ÖSÖ.

BILAGA 3. Fyndtabell

RAÅ 171. Dnr 458/00

FNR	SAKORD	MTRL	FRAGM	ANTAL FRAGM	ANTAL EX	LÄNGD	BREDD	TJOCKL	DIAM	VIKT	XIKOORD	YKOORD	ANLNR	NIVA	FYNDOMSTÄNDIGHET	BESKRIVNING
1	Kniv	Järn	H	-	1	83	-	4	-	-	44050,75	36311,68	G1	221,80	i gravgömma, med keramik och en ev nål i G1	Kniv av järn. Kraftigt korroderad med större rostbula centralt på kniven.
2	Nål-fragment	Järn	D	1	-	21	-	5	-	-	44050,75	36311,68	G1	221,80	i gravgömma, med keramikskärvor, järnkniv och annat järnfrag.	Nålfragment med ögla. Konserverad.
3	Nål-fragment	Järn	D	1	-	23	-	-	2	-	44050,75	36311,68	G1	221,80	i gravgömma, med keramikskärvor, järnkniv och annat järnfrag.	Nålfragment. Konserverad.
4	Kärl	Lera	F	30	1	-	-	-	-	518	44050,75	36311,68	G1	221,80	i gravgömma, med järnkniv och järnfragment	Keramik av grovre karaktär. Tjocklek från 7mm till 15mm. Rödbrun yta. Ej genombränd. Två bottenbitar.

RAÅ 171. Dnr 13/01 och 390/01

FNR	SAKORD	MTRL	FRAGM	ANTAL FRAGM	ANTAL EX	LÄNGD	BREDD	TJOCKL	DIAM	VIKT	XIKOORD	YKOORD	ANLNR	NIVA	FYNDOMSTÄNDIGHET	BESKRIVNING
1	Kniv	Järn	D	2	1	68	18	9	-	10,3	44052,16	36338,34	G3	222,07	invid den södra profilen i G3:s NÖ kvadrant. Kniven låg med spetsen nedåt som om någon stuckit ned den i marken.	Kniven är kraftigt korroderad. Bruten i två delar. Troligtvis saknas spetsen.
2	Nål?	Järn	D	4	1	29	10	8	-	4	44049,93	36334,22	G5	222,02	inom område med brända ben i G5, södra delen.	Kraftigt korroderad järnål? i fyra delar. På tre av dessa stora korrosions klumpar.
3	Kniv	Järn	F	5	1	71,6	14	6,2	-	9,5	44052,70	36334,00	G2	221,92	ca 50 cm SSV om brandgrop i G2.	Korroderad järnkniv. Bruten i fem delar.
4	Nål	Järn	F	3	1	29,4	4,2	3,8	-	2,4	44050,50	36334,00	G5	222,04	i brandgropen	Delar av järnål med klumpar av korroderat järn.
5	Bleck	Brons	F	1	1	12	8,5	0,5	-	0,1	44051,00	36334,80	G5	222,08	i G5, ca 60 cm NNÖ om brandgrop.	Ett tunnt bleck av brons. Oregelbunden form.
6	Pärta	Glas	D	1	1	-	-	4,4	7	0,1	44057,00	36344,00		222,14	vid rutgrävning intill A1 000	En halv glaspärta. Gråvit till färgen. Matt yta. Små blåsor i ytan.
7	Keramik	Lera	F	8	8	35	26,6	10,6	-	14,2	44051,72	36334,76	G2	222,04	i SÖ kvadranten av G2	Åtta keramikskärvor varav en av dem har kvar både in och utsida. Ej genombrända. Grov magring. Rödbrun yta och svart inuti. Matten gäller största skärvan.
8	Keramik	Lera	F	3	-	17,3	9,5	5,5	-	1,1	44052,60	36334,60	G2	-	i SV kvadranten av G2	Två spjälkade skärvor av jusbrun lera.
9	Keramik	Lera	F	1	1	17	14,3	8,8	-	1,4	44050,20	36333,80	G5	-	i SV kvadranten av G5	En skärva av jusbrun lera. Endast en sida intakt.
10	Keramik	Lera	F	2	-	12	9,6	5,6	-	0,7	44052,10	36334,80	G2	-	i mörkfärgning i SÖ kvadranten av G2	Två mindre spjälkade skärvor
11	Keramik	Lera	F	2	1	32,5	19	6,5	-	3,7	44052,50	36337,90	G3	222,08	i G3, NV kvadranten	Mynningskärla, bruten i tvådelar. Rundad mynning
12	Keramik	Lera	F	100		31,8	23,7	7,4	-	86,2	44052,50	36337,90	G3	222,08	i G3, NV kvadranten	Keramikskärvor, kraftigt fragmenterade. Rösbrun färg. De angivna mätten gäller största skärvan
13	Keramik	Lera	F	1	1	36	29,7	20,5	-	12,8	44054,40	36336,80	G3	222,08	NV om G3	Skärva från övergång mellan botten och buk. Rödbrun yta och gråsvart inuti. Grov magring < 5mm
14	Keramik	Lera	F	1	1	22,2	16,4	7,5	-	2,8	44054,40	36336,80	G3	222,08	NV om G3	Mynningskärla, mörkt rödbrun. Rundad mynning
15	Keramik	Lera	F	17		35	21,5	7,6	-	33,7	44054,40	36336,80	G3	222,08	NV om G3	Kraftigt spjälkade skärvor. Rödbruna eller jusbruna till färgen.
16	Keramik	Lera	F	1	1	25,5	21,2	12,4	-	5,2	44052,40	36338,40	G3	222,08	i G3, NÖ kvadranten	Keramikskärva från övergången mellan botten och buk. Del av kärivägg, botten och insida finns. Rödbrun färg. Grov magring
17	Keramik	Lera	F	1	1	25,3	14	6,2	-	2	44052,40	36338,40	G3	-	i G3, NÖ kvadranten	Keramikskärva med ev kolrest under den brända ytan
18	Keramik	Lera	F	85	-	23,7	14,5	7,7	-	51,1	44052,40	36338,40	G3	-	i G3, NÖ kvadranten	Kraftigt spjälkade skärvor. Rödbrun färg. De angivna mätten gäller för största skärvan
19	Keramik	Lera	F	1	1	21,1	15,5	7,5	-	2,4	44054,40	36340,00	G3	222,08	NO om G3	Gulbrun mynningskärla med rundad mynning

FNR	SAKORD	MTRL	FRAGM	ANTAL FRAGM	ANTAL EX	LÅNGD	BREDD	TJOCKL	DIAM	VIKT	XKOORD	YKOORD	ANLNR	NIVA	FYNDOMSTÄNDIGHET	BESKRIVNING
20	Keramik	Lera	F	1	1	16,2	13,1	7,6	-	1,6	44054,40	36340,00	G3	222,08	NO om G3	Gulbrun mynningskärla med rundad mynning
21	Keramik	Lera	F	90		29	24	9,2	-	85	44054,40	36340,00	G3	222,08	NO om G3	Kraftigt fragmenterade rödbruna skärvor. De angivna mätten gäller för största skärvan
22	Keramik	Lera	F	1	1	22,3	15,7	8,7	-	26	44052,00	36337,80	G3	222,08	i G3, SV kvadranten	Skärva från övergång mellan hals och buk. Rödbrun.
23	Keramik	Lera	F	1	1	16,6	10,3	7,5	-	0,9	44052,00	36337,80	G3	222,08	i G3, SV kvadranten	Mynningskärla
24	Keramik	Lera	F	1	1	16,5	8,5	9,66	-	1,1	44052,00	36337,80	G3	222,08	i G3, SV kvadranten	Skärva med ett helt hörn. Troligtvis ej botten eller mynning. Kanske från handtag eller annan detalj.
25	Keramik	Lera	F	38	-	35	29,6	9,04	-	49,2	44052,00	36337,80	G3	222,08	i G3, SV kvadranten	Rödbruna skärvor, de flesta kraftigt spjälkade. Mätten gäller den största skärvan
26	Keramik	Lera	F	22	-	25,6	11,8	10,9	-	17,2	44051,00	36340,00	G3	222,08	utanför G3:s SV kvadrant. De angivna koordinaterna anger begränsningarna i östlig och sydlig riktning	Rödbruna skärvor, de flesta kraftigt spjälkade. Mätten gäller den största skärvan
27	Keramik	Lera	F	1	1	23,1	22,4	2,25	-	2,8	44052,00	36337,80	G3	222,08	i G3, SV kvadranten	Mynningskärla, ljusst rödbrun. Rundad kant
28	Keramik	Lera	F	2	-	23,9	15,3	7,34	-	4,3	44052,00	36337,80	G3	222,08	i G3, SV kvadranten	Två skärvor med rundade yttresidor.
29	Keramik	Lera	F	54	-	32,2	31,2	7,7	-	7,2	44052,00	36337,80	G3	222,08	i G3, SV kvadranten	Kraftigt fragmenterade rödbruna skärvor. De angivna mätten gäller den största skärvan
30	Keramik	Lera	F	2	-	28,36	18	9,07	-	4,9	44052,60	36338,17	G3	222,08	i Keramikkoncentration i profilbänk i G3:s norra del	Två mynningskärvor med rund mynning. Rödbrun färg. De angivna mätten gäller den största skärvan
31	Keramik	Lera	F	1	1	25,1	18,5	11,8	-	3,7	44052,60	36338,17	G3	222,08	i Keramikkoncentration i profilbänk i G3:s norra del	Troligtvis en skärva från övergången mellan botten och buk.
32	Keramik	Lera	F	112	-	35	26,2	9,5	-	8,4	44052,60	36338,17	G3	222,08	i Keramikkoncentration i profilbänk i G3:s norra del	Ett fåtal större skärvor, resten kraftigt fragmenterade. Rödbrun färg
33	Slagg	Järn-slagg	H	-	1	31,5	27,2	23,6	-	20,1	44052,80	36339,40	G3	221,94	ca 40 cm utanför den NÖ kvadranten	Slagglump troligtvis från blåsterugnen eller möjligtvis från primärsmid. Avtryck av trä eller kol
34	Spån-fragment	Flinta	H	-	1	16,3	8,2	1,44	-	0,2	44048,23	36332,34	-	221,90	ca 1,5 m SV om G5	Spånfragment av flinta med två parallella åsar. Ljusgrå
35	Avslag	Flinta	H	-	1	18,3	9,6	4,4	-	0,5	44054,36	36343,79	A1000	221,91	inom brandlagret	Avslag av flinta. Eldpåverkad, gråvit till färgen
36	Keramik	Lera	F	1	1	15,7	10,6	4	-	0,4	44056,15	36344,48	-	221,90	strax SV om brandlagret A1000	Keramikskärva, gulbrun färg. Spjälkad på båda sidor
37	Keramik	Lera	F	1	1	18,6	15,5	5,2	-	1,1	44053,87	36339,31	-	221,92	ca 1 m NÖ om G3	Ljust rödbrun keramikskärva
38	Keramik	Lera	F	2	-	18,3	16,2	6,7	-	2,9	44052,14	36340,25	-	221,87	ca 1,30 m rakt V om G3	Två skärvor av rödbrun keramik
39	Keramik	Lera	F	15	-	32,4	24,6	5,4	-	22,6	44052,00	36340,00	-	-	ca 1,30 m rakt V om G3	Skärvor av rödbrun keramik
40	Keramik	Lera	F	2	-	24,1	15,8	5,7	-	2,7	44054,29	36339,33	-	-	ca 1m NNÖ om G3	Två skärvor av rödbrun lera
41	Brända ben	Ben	F	6	-	6,7	6,3	5,2	-	0,4	44055,00	36341,00	A1000	221,96	vid rutgrävning inom A1000	Mindre, kraftigt fragmenterade brända ben
42	Brända ben	Ben	F	89	-	19,7	3,6	3,1	-	7,6	44055,00	36342,00	A1000	221,95	vid rutgrävning inom A1000	Mindre, kraftigt fragmenterade brända ben
43	Brända ben	Ben	F	12	-	5,8	4,1	3,6	-	1,4	44054,00	36342,00	A1000	221,93	vid rutgrävning inom A1000	Mindre, kraftigt fragmenterade brända ben
44	Brända ben	Ben	F	2	-	8,8	6,7	4	-	0,2	44056,00	36344,00	A1000	222,08	vid rutgrävning inom A1000	Två mindre brända ben
45	Keramik	Lera	F	7	-	17,8	14,3	10,5	-	5,7	44056,00	36344,00	A1000	222,08	vid rutgrävning inom A1000	Skärvor av ljusst rödbrun keramik
46	Brända ben	Ben	F	30	-	19,4	8,1	5,3	-	3,9	44057,00	36344,00	A1000	222,14	vid rutgrävning, intill A1000	Små bitar av brända ben
47	Keramik	Lera	F	13	-	23,8	19,5	9	-	10,9	44057,00	36344,00	A1000	222,14	vid rutgrävning intill A1000	Skärvor av ljusst rödbrun keramik

FNR	SAKORD	MTRL	FRAGM	ANTAL FRAGM	ANTAL EX	LÄNGD	BREDD	TJOCKKL	DIAM	VIKT	XIKOORD	YIKOORD	ANLNR	NIVA	FYNDOMSTÄNDIGHET	BESKRIVNING
48	Brända ben	Ben	F	21	-	13,1	9,4	9,3	-	4,9	44058,00	36340,00	-	221,92	vid rutgrävning löst liggande i ytan strax N om A1000.	
49	Brända ben	Ben	F	1	1	13,4	8,7	4,7	-	0,4	44050,90	36334,10	G5	-	i G5, NV kvadranten	Bränt ben med triangulär genomskärning
50	Brända ben	Ben	F	116	-	26,7	12,7	2,7	-	19,8	44050,20	36333,80	G5	-	i G5, SV kvadranten	Brända ben bla rörben
51	Brända ben	Ben	F	1	1	24,2	13,3	6,36	-	1,9	44050,00	36334,40	G5	-	i G5, SÖ kvadranten	Bränt ben med sprickor, kan ev vara ristningar
52	Brända ben	Ben	F	53	-	25,6	9,3	4	-	14,9	44050,00	36334,40	G5	-	i G5, SÖ kvadranten	Brända ben
53	Brända ben	Ben	F	20	-	25,5	12,6	8,8	-	4,6	44050,00	36334,40	G5	-	i G5, SÖ kvadranten	Små brända ben samt del av rörben med triangulär genomskärning
54	Brända ben	Ben	F	0,21	-	47,9	12,5	6,6	-	200,1	44050,40	36334,30	G5	222,10	i brandgropen i G5	Små brända ben samt en del större och ett rörben med triangulär genomskärning
55	Kam-fragment	Ben	F	1	1	9,07	8,6	3,66	-	0,2	44050,40	36334,30	G5	221,97	i brandgropen i G5	Bränt ben med sex skårar på ena långsidan. Sannolikt kamfragment.
56	Brända ben	Ben	F	2	-	21,2	8	5,6	-	1	44050,20	36332,96	G5	-	utanför, ca 30 cm V om, G5	
57	Brända ben	Ben	F	7	-	17,4	10,2	3,3	-	1,6	44049,10	36333,80	G5	222,05	i området mellan stenarna i "porten"	Mindre fragment av brända ben
58	Brända ben	Ben	F	1	1	8,1	7,7	1	-	0,1	44052,80	36335,50	G2	222,01	i mörkfärgning i G2	Tunt fragment av bränt ben
59	Brända ben	Ben	F	14	-	12,9	9,9	4,2	-	1,2	44050,00	36332,90	G5	221,98	strax V om G5	Mindre fragment av brända ben
60	Brända ben	Ben	F	6	-	13,4	6,5	2,2	-	1,4	44050,60	36333,60	G5	-	i Va profilbänken 0,6 m V om brandgropen	Mindre fragment av brända ben
61	Brända ben	Ben	F	6	-	12,9	10,5	2,8	-	1,1	44050,00	36334,40	G5	-	Ö om profilbänken i G5, SÖ kvadranten	Mindre fragment av brända ben
62	Brända ben	Ben	F	6	-	13,3	10,6	3,4	-	1,2	44051,40	36334,00	G5	-	i NV kvadranten av G5	Mindre fragment av brända ben
63	Brända ben	Ben	F	2	-	12,4	6,8	2,8	-	0,2	44058,10	36340,20	-	221,83	Lösfynd	
64	Brända ben	Ben	F	1	-	14,8	13,9	6,8	-	1	44057,30	36344,00	-	222,00	Lösfynd	Två fragment av brända ben
65	Brända ben	Ben	F	4	-	18,3	10	5,3	-	1,4	44058,10	36346,00	-	221,80	Lösfynd	
66	Brända ben	Ben	F	11	-	16,1	12,2	6,3	-	4,3	44052,30	36345,50	-	222,10	Lösfynd	Små fragment av brända ben
67	Brända ben	Ben	F	116	-	15,4	8,6	4,6	-	25,9	44055,00	36342,20	-	222,02	I brandlagret. Jämför F73.	Kraftigt fragmenterade brända ben
68	Brända ben	Ben	F	3	-	18,5	7	3,9	-	1,4	44051,00	36345,00	-	222,34	Lösfynd	Små fragment av brända ben
69	Keramik	Lera	F	10	-	15,2	13,2	6,3	-	5,6	44052,40	36335,20	G2	-	i G2 (fält nr G2:1), SÖ kvadranten	Mindre, fragmenterade keramikskåror. Ljust, rödbrun yta
70	Brända ben	Ben	F	2	-	17	10	4	-	0,4	44051,30	36334,40	G2	222,00	i G2 (fält nr G2:1), södra delen av profil	
71	Keramik	Lera	F	141	-	45,1	33,4	10,3	-	107,4	44053,30	36334,30	G2	221,96	i brandgropen i G2	Keramikfragment av bla en krukbottn

FNR	SAKORD	MTRL	FRAGM	ANTAL FRAGM	ANTAL EX	LÅNGD	BREDD	TJOCKL	DIAM	VIKT	XKOORD	YKOORD	ANLNR	NIVA	FYNDOMSTÄNDIGHET	BESKRIVNING
72	Brända ben	Ben	F	156	-	12,4	11,4	1,1	-	7,1	44051,30	36334,30	G2	221,96	i brandgropen i G2	Mycket små och tunna fragment av brända ben. Ev skullben från barn
73	Brända ben	Ben	F	125	-	23,2	9,4	4,2	-	39,4	44055,60	36342,70	A1000	221,15	I brandlagret. Jämför F67.	Små fragment av brända ben samt del av rörben
74	Keramik	Lera	F	2	-	9,8	7,2	4,2	-	0,4	44053,00	36335,00	G2	-	i G2	Två små fragment av keramik
75	Keramik	Lera	F	9	-	26	22,5	8,4	-	20	44054,00	36343,00	A1000	-	Lösfynd. I samband med schaktning vid A1000.N-S x44053.8-44056.6.V-O Y36341,4-36345,1	Skärvor av rödbrun keramik
76	Avslag	Flinta	H	5	4	15,8	10,3	3,6	-	2	44054,00	36343,00	A1000	-	Lösfynd. I samband med schaktningen.	Avslag av mörkt grå flinta samt två eldpåverkade avslag (varav ett i två delar) och ett eldpåverkat splitter
77	Brända ben	Ben	F	1,21	-	29	12	7	-	1248	44054,00	36343,00	A1000	222,05	I brandlagret, inom x44053.8-44056.6. Y36341,4-36344,4.	
78	Keramik	Lera	-	>20	-	-	-	-	-	44	44052,00	36348,00	-	222,26	Rutgrävning / sällfynd. Keramik-koncentration K2	
79	Keramik	Lera	-	1	1	-	-	-	-	0,3	44051,00	36349,00	-	222,21	Rutgrävning / sällfynd. Keramik-koncentration K2	
80	Keramik	-	-	>20	-	-	-	-	-	38	44053,00	36348,00	-	222,13	Rutgrävning / sällfynd. Keramik-koncentration K2	
81	Keramik	Lera	-	>10	-	-	-	-	-	19	44052,00	36347,00	-	222,23	Rutgrävning / sällfynd. Keramik-koncentration K2	
82	Keramik	-	-	>10	-	-	-	-	-	30	44052,00	36339,00	-	221,95	Rutgrävning / sällfynd	
83	Keramik	Lera	-	>10	-	-	-	-	-	50	44055,00	36345,00	-	222,17	Rutgrävning / sällfynd. Keramik-koncentration K1	
84	Keramik	Lera	-	>40	-	-	-	-	-	101	44057,00	36346,00	-	222,04	Rutgrävning / sällfynd. Keramik-koncentration K1	
85	Keramik	Lera	-	>40	-	-	-	-	-	69	44057,00	36345,00	-	222,07	Rutgrävning / sällfynd. Keramik-koncentration K1	
86	Keramik	-	-	>30	-	-	-	-	-	45	44056,00	36345,00	-	222,08	Rutgrävning / sällfynd. Keramik-koncentration K1	
87	Keramik	Lera	-	>20	-	-	-	-	-	29	44053,00	36339,00	-	222,02	Rutgrävning / sällfynd	
88	Keramik	Lera	-	>20	-	-	-	-	-	16	44056,00	36346,00	-	222,09	Rutgrävning / sällfynd. Keramik-koncentration K1	
89	Keramik	Lera	-	5	-	-	-	-	-	5	44057,00	36347,00	-	221,99	Rutgrävning / sällfynd. Keramik-koncentration K1	
90	Keramik	Lera	-	9	-	-	-	-	-	11	44053,00	36340,00	-	222,01	Rutgrävning / sällfynd	
91	Keramik	Lera	-	>20	-	-	-	-	-	12,5	44048,00	36345,00	-	222,47	Rutgrävning / sällfynd. Keramik-koncentration K3	
92	Keramik	Lera	-	6	-	-	-	-	-	15	44057,00	36343,00	-	222,04	Rutgrävning / sällfynd. Keramik-koncentration K1	
93	Keramik	Lera	-	2	-	-	-	-	-	1	44051,00	36348,00	-	222,38	Rutgrävning / sällfynd. Keramik-koncentration K2	
94	Keramik	Lera	-	1	-	-	-	-	-	0,7	44053,00	36345,00	-	222,22	Rutgrävning / sällfynd. Keramik-koncentration K2	
95	Keramik	Lera	-	3	-	-	-	-	-	0,8	44052,00	36346,00	-	222,25	Rutgrävning / sällfynd. Keramik-koncentration K2	

FNR	SAKORD	MTRL	FRAGM	ANTAL FRAGM	ANTAL EX	LÄNGD	BREDD	TJOCKL	DIAM	VIKT	XIKOORD	YIKOORD	ANLNR	NIVA	FYNDOMSTÄNDIGHET	BESKRIVNING
96	Keramik	Lera	-	9	-	-	-	-	-	12	44053,00	36349,00	-	222,17	Rutgrävning / sällfynd. Keramik-koncentration K2	
97	Keramik	Lera	-	6	-	-	-	-	-	4,8	44053,00	36346,00	-	222,22	Rutgrävning / sällfynd. Keramik-koncentration K2	
98	Keramik	Lera	-	8	-	-	-	-	-	7,3	44054,00	36339,00	-	222,06	Rutgrävning / sällfynd	
99	Keramik	Lera	-	8	-	-	-	-	-	4,2	44054,00	36346,00	-	222,19	Rutgrävning / sällfynd. Keramik-koncentration K2	
100	Keramik	Lera	-	1	-	-	-	-	-	4,2	44057,00	36341,00	-	222,01	Rutgrävning / sällfynd	
101	Keramik	Lera	-	3	-	-	-	-	-	0,9	44047,00	36343,00	-	222,31	Rutgrävning / sällfynd. Keramik-koncentration K3	
102	Keramik	Lera	-	17	-	-	-	-	-	6,2	44047,00	36344,00	-	222,45	Rutgrävning / sällfynd. Keramik-koncentration K3	
103	Keramik	Lera	-	5	-	-	-	-	-	2,6	44047,00	36345,00	-	222,45	Rutgrävning / sällfynd. Keramik-koncentration K3	
104	Keramik	Lera	-	6	-	-	-	-	-	2,4	44047,00	36346,00	-	222,35	Rutgrävning / sällfynd. Keramik-koncentration K3	
105	Keramik	Lera	-	9	-	-	-	-	-	2,9	44048,00	36344,00	-	222,35	Rutgrävning / sällfynd. Keramik-koncentration K3	
106	Keramik	Lera	-	1	-	-	-	-	-	0,5	44049,00	36346,00	-	-	Rutgrävning / sällfynd. Keramik-koncentration K3	
107	Keramik	Lera	-	3	-	-	-	-	-	1,4	44050,00	36349,00	-	222,29	Rutgrävning / sällfynd. Keramik-koncentration K2	
108	Keramik	Lera	-	1	-	-	-	-	-	0,8	44052,00	36349,00	-	222,29	Rutgrävning / sällfynd. Keramik-koncentration K2	
109	Keramik	Lera	-	10	-	-	-	-	-	4	44053,00	36347,00	-	222,26	Rutgrävning / sällfynd. Keramik-koncentration K2	
110	Keramik	Lera	-	1	-	-	-	-	-	1	44054,00	36347,00	-	222,24	Rutgrävning / sällfynd. Keramik-koncentration K2	
111	Keramik	Lera	-	1	-	-	-	-	-	0,4	44054,00	36348,00	-	222,14	Rutgrävning / sällfynd. Keramik-koncentration K2	
112	Keramik	Lera	-	1	-	-	-	-	-	0,4	44055,00	36344,00	-	222,05	Rutgrävning / sällfynd. Keramik-koncentration K1	
113	Keramik	Lera	-	9	-	-	-	-	-	2,7	44055,00	36346,00	-	222,15	Rutgrävning / sällfynd. Keramik-koncentration K1	
114	Keramik	Lera	-	5	-	-	-	-	-	2,2	44055,00	36347,00	-	222,13	Rutgrävning / sällfynd. Keramik-koncentration K1	
115	Keramik	Lera	-	1	-	-	-	-	-	2,2	44056,00	36342,00	A1000	221,94	Rutgrävning / sällfynd	
116	Keramik	Lera	-	2	-	-	-	-	-	1,9	44056,00	36344,00	-	222,01	Rutgrävning / sällfynd. Keramik-koncentration K1	
117	Keramik	Lera	-	1	-	-	-	-	-	0,7	44058,00	36346,00	-	222,03	Rutgrävning / sällfynd. Keramik-koncentration K1	
118	Keramik	Lera	-	2	-	-	-	-	-	0,3	44056,00	36347,00	-	222,07	Rutgrävning / sällfynd. Keramik-koncentration K1	
119	Keramik	Lera	-	1	-	-	-	-	-	1,6	44057,00	36342,00	-	222,07	Rutgrävning / sällfynd	

BILAGA 4.**¹⁴C-analyser. Torsvik, Barnarps socken RAÄ 158, 159 och 171**

Anl.nr.	Anl.typ	Material	Labnr	¹⁴ C-ålder BP	Kalibr. ålder 1 σ	Kalibr. ålder 2 σ
FORNLÄMNING 158						
<i>Dnr 45/99 AU</i>						
A2	Grop/naturbildning?	Träkol	Ua-16219	2450 $\pm$ 60	760–640, 550–400 BC	770–400 BC
A5	Grop/naturbildning?	Träkol	Ua-16220	2010 $\pm$ 65	90 BC–80 AD	180 BC–140 AD
<i>Dnr 283/00 FU</i>						
A1	Grop/naturbildning?	Träkol	Ua-16838	2160 $\pm$ 75	360–290, 250–60 BC	390 BC–0 AD
A12	Grop/naturbildning?	Träkol	Ua-16839	1970 $\pm$ 75	50 BC–130 AD	160 BC–230 AD
A15	Grop/naturbildning?	Träkol	Ua-16840	2405 $\pm$ 70	760–680, 540–390 BC	770–370 BC
A19	Grop/naturbildning?	Träkol	Ua-16841	2160 $\pm$ 70	360–290, 250–70 BC	380–30 BC
A24	Grop/naturbildning?	Träkol	Ua-16842	2490 $\pm$ 65	770–520 BC	790–410 BC
<i>Dnr 458/00 UN</i>						
A56	Grop/naturbildning?	Träkol	Ua-17605	2275 $\pm$ 55	400–350, 300–230, 220–200	410–170 BC
A58	Grop/naturbildning?	Träkol	Ua-17606	1140 $\pm$ 55	780–790, 820–840, 860–990	770–1020 AD
FORNLÄMNING 159						
<i>Dnr 45/99 AU</i>						
A1	Härd	Träkol	Ua-16218	1860 $\pm$ 85	70–260, 300–320 AD	30 BC–390 AD
<i>Dnr 283/00 FU</i>						
A25	Härdgrop	Träkol	Ua-16843	1240 $\pm$ 70	700–890 AD	660–970 AD
FORNLÄMNING 171						
<i>Dnr 458/00 UN 1</i>						
G1	Stensättning /brandgrop	Träkol	Ua-17607	1765 $\pm$ 55	170–190, 210–350, 360–390	130–400 AD
G1	Stensättning /brandgrop	Träkol	Ua-17608	1585 $\pm$ 55	420–540 AD	340–370, 380–610 AD
<i>Dnr 13/01 UN 2</i>						
A301/P2	Sotlager/naturbildning?	Träkol	Ua-19517	2125 $\pm$ 40	210–90, 80–60 BC	360–40 BC
A301/P9	Sotlager/naturbildning?	Träkol	Ua-19521	2105 $\pm$ 45	200–190, 180–50 BC	360–300, 240–10 BC
A400/P18	Grop/naturbildning?	Träkol	Ua-19522	2260 $\pm$ 45	400–350, 300–230, 220–200	400–200 BC
G2/P6	Stensättning/brandgrop	Träkol	Ua-19519	1745 $\pm$ 45	240–350, 360–390 AD	130–160, 170–200, 210–420
G2/F72	Stensättning/brandgrop	Bränt ben	Ua-36719	1825 $\pm$ 30	135–230 AD	80–110, 120–260, 300–320 AD
G5/P3	Stensättning/brandgrop	Träkol	Ua-19518	1585 $\pm$ 40	420–540 AD	390–600 AD
G5/P8	Stensättning/brandgrop	Träkol	Ua-19520	1485 $\pm$ 45	540–625, 630–640 AD	430–660 AD
G5/F62	Stensättning/brandgrop	Bränt ben	Ua-36720	1820 $\pm$ 40	135–235 AD	80–260, 280–330 AD
A1000/F77-2	Omarkerat brandlager	Br. ben(homo)	Ua-23525	1070 $\pm$ 40	900–920, 960–1020 AD	890–1030 AD
A1000/F77-1	Omarkerat brandlager	Br. ben(häst/älg)	Ua-22841	1100 $\pm$ 40	890–925, 935–990 AD	870–1030 AD

BILAGA 5. Vedartsanalys

VEDLAB

Det lilla vedanatomilabbet

Vedlab rapport 0220

**Rapport över vedartsanalyser på material från
Jönköpings län, Barnarps sn. Torsviks
Industriområde, Barnarps-Kråkebo.**

Adress:
Kattås
670 20 GLAVA

Telefon:
0570/420 29
E-post: snusmumrik@post.netlink.se

Postgiro:
481 11 90-0

Organisationsnr:
650613-6255

VEDLAB

Det lilla vedanatomi-labbet

Vedlab rapport 0220

2002-04-17

Rapport över vedartsanalyser på material från Jönköpings län, Barnarps sn. Torsviks Industriområde, Barnarps-Kråkebo.

Beställare: Mikael Nordström/Jönköpings Läns Museum

Arbetet omfattar sju kolprover från ett område med tidigare okända brandgravar. Förutom provtagna anläggningar fanns i området röjningsrösen och kolbottnar.

Prov 14 innehåller endast svartbrända ben. Prov 6 innehåller björk, de övriga endast tall. Att alla de fyra proven från G2:II Brandgrop innehåller tall skulle kunna tolkas som att kolet kommer från samma eldningstillfälle. Det kan ju också vara så att tall har varit det helt dominerande trädslaget i närmiljön vilket låter ganska troligt med tanke på att jordarten är sand.

Att kolet i provet från A 400 kommer från tall talar åtminstone inte emot att anläggningen skulle vara ett stolphål.

Analysresultat

Anl.	ID	Anläggnings- typ	Prov- mängd	Analyserad mängd	Trädslag	Utplockat för ¹⁴ C-dat.	Övrigt
G2:II	2	Mörkfärgning	1.0g	0.3g 10 bitar	10 bitar tall	Tall	Under grav
G2:II	3	Brandgrop	0.2g	0.2g 1 bit	1 bit tall	Tall	
G2:I	6	Brandgrop	<0.1g	<0.1g 1 bit	1 bit björk	Björk	
G2:II	8	Brandgrop	0.1g	0.1g 2 bitar	2 bitar tall	Tall	
G2:II	9	Humöst lager	1.4g	0.7g 11 bitar	11 bitar tall	Tall	Under benkonc.
A225:2	14	Brandlager	<0.1g	<0.1g 1 bit	-	-	Troligen svartbränt ben
A400	18	Stolphål?	1.8g	0.8g 3 bitar	3 bitar tall	tall	

Hoppas ni är nöjda med arbetet.

Erik Danielsson/VEDLAB
Kattås
670 20 GLAVA
Tfn: 0570/420 29
E-post: snusmumrik@post.netlink.se

Tabell över de vid analyserna framkomna trädslagen och deras egenskaper.

Art	Latin	Max ålder	Växtmiljö	Egenskaper och användning	Övrigt
Björk Glasbjörk Vårtbjörk	<i>Betula sp.</i> <i>Betula pubescens</i> <i>Betula pendula</i>	300 år	Glasbjörken är knuten till fuktig mark gärna i närhet till vattendrag. Vårtbjörken är anspråkslös och trivs på torr näringsfattig mark. Båda arterna är ljuskrävande.	Stark och seg ved. Redskap, asklut, träkol	Glasbjörk bildar även underarten Fjällbjörk. Förutom veden har nävern haft stor betydelse som råmaterial till slöjd.
Tall	<i>Pinus silvestris</i>	400 år	Anspråkslös men trivs på näringsrika jordar. Den är dock ljuskrävande och blev snabbt utkonkurrerad från de godare jordarna när granen kom	Stark och hållbar. Konstruktionsvirke, stolpar, pålar, båtbygge, kärl (ej för mat) takspån, tjärbloss, träkol, tjärbränning	Underbarken till nödmjöl, årsskott kokades för C-vitaminerna. Även som kreatursfoder

Uppgifter om maximal ålder, växtmiljö, användning mm är hämtade ur: Holmåsen, Ingmar Träd och buskar. Lund 1993. Gunnarsson, Allan Träden och människan. Kristianstad 1988. Mossberg, Bo m.fl. Den nordiska floran. Brepol, Turnhout 1992.

Vedartsanalysen görs genom att studera snitt- eller brottytor genom mikroskop. Jag har använt stereolupp Carl Zeiss Jena, Technival 2 och stereomikroskop Leitz Metalux II med upp till 625 gångers förstoring. Referenslitteratur för vedartsbestämningen har i huvudsak varit Schweingruber F.H. Microscopic Wood Anatomy 3rd edition och Anatomy of European woods 1990 samt Mork E. Vedanatomi 1946. Dessutom har jag använt min egen referenssamling av förkolnade och färska vedprover. Rapporten kommer vid årets slut att sammanställas i rapportsamlingen Vedlab rapporter 2002. Denna ges ut för att resultaten ska finnas tillgängliga för forskning. Rapportsamlingar finns för varje år sedan 1995. Meddela om ni av någon anledning inte vill att er rapport ingår i samlingen.

BILAGA 6.

BARNARPS-KRÅKEBO 1:6

Barnarps socken, Småland

Osteologisk analys av tre brandgravar

Riksantikvarieämbetet

Avdelningen för arkeologiska undersökningar

UV-Mitt

Berit Sigvallius

Osteolog

April 2002

Osteologisk undersökning av brända ben från Barnarps-Kråkebo 1:6, Barnarps socken, Jönköping, Småland (Dnr 13/01)

Under 2001 undersöktes ett nyupptäckt gravfält i Barnarps socken av Jönköpings länsmuseum under ledning av antikvarie Mikael Nordström. De ben som framkom vid undersökningen har analyserats av osteolog Berit Sigvallius, Riksantikvarieämbetet, Avdelningen för arkeologiska undersökningar, UV-Mitt, under april år 2002.

Material

Materialet utgjordes av brända ben från två ofyllda stensättningar med brandgropar (G 2:1 och G 2:2) med omgivande spridda brända ben, samt ett omarkerat brandlager (A 225), alternativt bålplats.

Benen från G2:1 och G2:2 utgjordes av rena brända ben, och från A 225 av något sotiga brända ben, de senare dessutom mycket hårt förbrända.

Metod

Benen har undersökts okulärt och identifierats, så långt möjligt, till benslag och art. Samtliga identifierade ben inom de tre olika anläggningarna har dessutom jämförts med varandra, för att om möjligt avgöra huruvida anläggningarna utgjordes av en eller flera begravningar.

Benfynden redovisas per fyndenhet i katalogen, samt i en sammanfattande tabell.

En könsbedömning har kunnat utföras, om än osäker, i A 225. Denna har utförts på benuskottet bakom öronöppningen (*processus mastoideus*).

Åldersbedömningarna har utförts på skalltaksfragmenten. Hänsyn har tagits dels till suturernas sammanväxningsgrad, dels till utvecklingen hos det porösa mittskiktet

ANMÄRKNING

Genom att gravfältet undersöktes vid flera olika tillfällen kom numreringen att bli inkonsekvent varför vi har korrigerat detta i rapporten vad gäller gravarna samt den brännofferplats (brandlager) som påträffades i slutfasen. Den nya numreringen anges från G1 till G6 för gravarna samt A1000 för brännofferplatsen. Fältanläggningsnumren har gjorts om enligt följande:

Nytt nr	Tidigare nr
G1	= A18
G2	= G2:1
G3	= G3
G4	= A17
G5	= G2:2
G6	= A303
A1000	= A225:1-8

/JG & MN

(*diploë*). Denna metod för åldersbedömning är mycket grov, vilket beror på att den individuella variationen i skallväggens utveckling är mycket stor. För kremerat skelettmaterial är detta emellertid oftast den enda möjligheten att utföra åldersbedömningar (Sigvallius 1994).

Resultat

Brandgropen G2:1 är en barngrav med ett nyfött barn. Från två fyndenheter finns identifierade brända skelettdelar, fynd 58 och 72. I båda fallen utgörs de identifierade benen av skalltaksfragment. I fyndenhet 58 finns endast ett identifierat fragment och någon passning till fragment från fynd 72 har inte kunnat konstateras. Det förefaller emellertid sannolikt att benen kommer från samma individ eftersom skalltaksfragmentens utvecklingsgrad är densamma. Dessutom är både förbränningsgrad och infärgning från humus lika i alla fyndenheter från G2:1.

Brandgropen G2:2 innehåller en vuxen individ. Någon könsbedömning har inte kunnat utföras eftersom inga könsindikerande fragment har påträffats. Åldersbedömningarna varierar mellan fyndheterna. I den fyndenhet där flest skalltaksfragment har påträffats, fynd 52, har också den snävaste åldersbedömningen erhållits. Individens ålder bedöms höra till åldersgruppen matorus, vilket innebär en ålder vid dödstillfället på 35 till 64 år. Inga dubblade ben har påträffats, men inte heller några passningar mellan fragment. Utifrån fragmenterings- och förbränningsgraden är det emellertid mest troligt att alla fyndenheter från G2:2 kommer från en och samma grav.

Det omarkerade brandlagret i stensättningen A 225 innehöll något sotiga brända ben. De var mycket hårt

förbrända, fragmentens ytor var mycket sköra och flagade lätt av i ett vitt pulver. Förbränningsgraden var den samma i samtliga fyndenheter, så även sotfärgningen.

Då de identifierade fragmenten av människa jämfördes med varandra kunde inga passningar mellan fragmenten påträffas, inte heller hittades några dubblade ben. Det finns följaktligen inga bevis för att det skulle röra sig om flera individer i anläggningen, men det kan inte heller bevisas att det är samma individ.

Den enhetliga förbrännings- och fragmenteringsgraden, samt den enhetliga sotinfärgningen talar dock för att det rör sig om en och samma grav.

I fynd 77 finns den största mängden brända ben. Här har också den enda könsbedömningen kunnat utföras, även om den är osäker. Den snävaste åldersbedömningen finns också i den fyndheten och individen i A 225 är vuxen, troligen en man, sannolikt yngre vid dödstillfället än den som gravlagts i G2:2. Den förmodade mannen har bedömts vara i åldersgruppen *adultus*, d.v.s. 18-44 år, vid dödstillfället.

I A 225 har dessutom påträffats benfragment från en häst och en gris. Båda dessa djur, framförallt hästen, förekommer oftare i mansgravar än i kvinnogravar (Sigvallius 1994), även om det förvisso finns kvinnogravar där häst har påträffats. Troligen är offerdjuren i brandgravarna mer ett uttryck för en social skillnad än en könsskillnad (Sigvallius 1997).

Diskussion

Bålplats

För att åstadkomma en brandgrav måste en kremering äga rum och då måste det naturligtvis finnas en plats för detta. Frågan är bara: har man använt en plats att kremere flera individer vid olika tillfällen, eller har man kremerat på platsen för den sedan anlagda graven. Båda alternativen är ofta möjliga på en och samma plats.

Att begravningarna G2:1 och G2:2 är begravda någon annanstans än på kremeringsplatsen, är tydligt. Benen är vad vi kallar rena och detta åstadkoms genom att benen, efter kremeringen, plockas ur gravbålet. Efter kremeringen ligger benen renbrända och vita i askan och när inget, eller mycket lite, sot eller kol följer med i graven kommer benen att förbli rena, de behöver alltså inte rengöras mer än att de plockas ur askan. Med tiden färgas fragmenten brunaktiga av humussyror, på samma sätt som obrända skelettresten.

Det är naturligtvis tänkbart att de individer som gravlagts i G2:1 och G2:2 har kremerats på den plats där sedan A 225 har uppförts. Några benrester från dessa kremeringar finns dock inte kvar, eller har i alla fall inte kunnat upptäckas.

De sotiga benen i A225 talar för en helt annan hantering av kremeringsresterna. Benen har inte plockats ur gravbålet, utan de har antingen blivit liggande kvar på kremeringsplatsen, mer eller mindre hopsamlade, eller så har hela brandlagret flyttats, med ben, sot och eventuella artefakter, från bålplats till gravplats.

Rena och sotiga brända ben

Det föreligger vanligen en tidsskillnad mellan rena och sotiga ben. Under bronsålder och äldre järnålder är benen oftast rena. Under äldre järnålder förändras begravnings-sederna, benen blir efter hand inte utsorterade ur gravbålet utan alla bålresterna finns kvar i graven, vare sig den ligger kvar på bålplatsen eller har flyttats. Detta innebär att sot och kol kommer att färga benen grå med tiden. Dessutom kommer brandgravarna i allt större utsträckning att innehålla ben av ett eller flera djur. Denna förändring är inte plötslig, utan rena och sotiga brända ben, liksom gravar med och utan djur, förekommer parallellt under lång tid. Ju längre norrut i landet vi kommer, desto längre fram i tiden används seden med rena ben (Sigvallius 1992).

Spridda brända ben

Brandgravstraditionen uppfattas ibland som en enhetlig tradition, men så är ingalunda fallet. Brandgravarna ser olika ut beroende på under vilken tid de är anlagda, men även geografiska skillnader förekommer. Variationerna i hur de kremerade skelettresterna har hanterats är många. Rena kontra sotiga ben är bara en av dessa skillnader, djuroffren i gravarna är en annan. Därtill kommer de många olika sätt som benen har deponerats på; från prydligt hopsamlade i någon form av behållare, urna eller annat kärl, till ett utspridande av benen.

Hur ett utspridande har gått till är naturligtvis omöjligt att veta. Resultatet blir vad vi kallar för "spridda brända ben". Eftersom det är mycket lätt att samla ihop *alla* ben från ett gravbål (Sigvallius 1994) efter kremeringen, förefaller det inte troligt att dåtidens människor skulle ha spridit ut benen genom slarv utan snarare att detta skett pga en rituell hantering. En sådan kan t.ex. innebära att ben deponerats på olika platser till vilka den döde hade anknytning, eller att benen spreds för vinden (McKinley 1989). Det senare skulle dessutom vara en förträfflig förklaring till varför så få porösa delar av skelettet finns kvar i en kremering; efter krossning förvandlas dessa delar (kotor, ledändar, bäckenben) lätt till pulver, som mycket väl kan ha blåst bort vid en sådan hantering.

Om man beaktar den möda och pietet med vilken gravarna ofta har byggts, så förefaller en slarvig eller tanklös hantering av den avlidnes kvarlevor helt otänkbar. Det förefaller väsentligt mer trovärdigt, att denna utspridning har varit avsiktlig och utgjort en del av begravningsceremonierna. För att kunna sprida ut benen måste man emellertid först samla hop dem. Det betyder dock inte att alla ben måste samlas hop, inte heller att bålplatsen är en annan än gravplatsen, även om så naturligtvis kan vara fallet.

Det är följaktligen möjligt att A225 är en bålplats, men det är inte en plats där man lämnat kvar ben från flera, tidigare, kremeringar. Allt tyder på att de ben som finns i A225, både den stora benkoncentrationen i fynd 77 och de övriga fyndigheterna, är resterna från *ett* gravbål.

På området finns tidigare undersökta stensättningar, G3 och G1, samt en nedgrävning, A 303. Ingen av dessa anläggningar innehöll ben. Med tanke på hur lätt det är att plocka kremerade ben ur ett nerbrunnet gravbål, är det fullt möjligt att istället någon av dessa anläggningar utgör en bålplats, en plats som blivit noggrant städad efter varje gravbål, om man har använt samma plats vid upprepade tillfällen. Om så skulle vara fallet borde brandspår kunna iakttas i botten på dessa anläggningar, men några ben borde man inte förvänta sig att hitta där. Ur osteologiskt perspektiv är det naturligtvis inte möjligt att avgöra om en eller flera av dessa anläggningar utgör bålplats, det är endast ett tänkbart alternativ. De tre anläggningarna kan naturligtvis vara konstruerade av helt andra anledningar.

Krossning av ben

Vid kremering på öppet bål, så som det sannolikt utfördes under brons- och järnålder, och vid kremering i moderna krematorier, kommer benen att utgöras av stora fragment, inte kompletta ben, men av fragment på ca 10 cm eller mer. Alla delar av benen finns dessutom kvar efter kremeringen, inte bara de mest motståndskraftiga, som t.ex. skalltagsfragment eller skaften på de långa rörbenen, utan även kotor, bäckenben och ledändar vilka till största delen består av poröst ben, *spongiosa*.

De ben som återfinns i förhistoriska kremationer är väsentligt mer fragmenterade, från mindre än en centimeter och uppåt. Dessutom saknas de spongiösa bendelarna ofta helt.

Fragmenteringsgraden varierar dock, dels med tid, dels med begravningstradition.

Under perioder då benen deponerats i urnor förekommer benrester som kan utgöras av mycket stora fragment. Ett mycket bra exempel på detta är urnegraven 200 på

gravfältet Klinga i Borgs socken, Östergötland (Sigvallius 1994, fig 11). Storleken på fragmenten i denna grav är exceptionell. Dateringen är bronsålder, men under denna period, både på Klinga-gravfältet och på andra gravfält, förekommer kremationer med mycket starkt fragmenterade ben, vare sig de placerats i urnor eller ej.

Under äldre järnålder innehåller de flesta brandgravar benfragment där den vanligaste fragmentstorleken inte är större än ca 1 cm. Under den yngre järnåldern ökar fragmentstorleken något.

Hur denna fragmentering åstadkommit har diskuterats mycket i osteologiska kretsar. Enligt min uppfattning beror det på att benen avsiktligt har krossats, andra menar att det är "tidens tand" och allmän hantering som åstadkommit fragmenteringen (McKinley 1994). Variationerna, som i korthet skisserats ovan, är emellertid så stora att det blir svårt att förklara de olika fragmenteringsgrader som förekommer för begravningar som har skett på likartat sätt, t.ex. i urnor. Detta tyder, enligt min mening, på att det har förekommit olika sätt att hantera benen efter en kremering. Avsiktlig krossning behöver inte nödvändigtvis alltid ha skett, överallt och i alla tider. De brandgravar som påträffas i England, Tyskland och Nederländerna (och säkert fler länder) innehåller ofta benrester med en väsentligt större fragmentstorlek än vad som är vanligt i Sverige. Grav 200 från Klinga, som jag skulle vilja kalla unik för svenska förhållanden, kan vara ett bra exempel på brända ben som troligtvis inte har blivit krossade. Likheten i fragmentstorlek med brandgravar från kontinenten är slående.

Naturligtvis är det tänkbart att en förklaring till skillnaderna mellan länder i Europa utgörs av klimatvariationer, genom att strängare vintrar kanske kan orsaka frostsprängning av ben. Det förklarar emellertid inte varför brända ben kan se helt olika ut vad gäller fragmenteringsgraden, även om de kommer från samma tidsperiod och plats, och även om begravningarna har utförts på samma sätt.

Dessutom saknas vanligtvis merparten av de ben som man kunde förvänta sig efter en kremering (Sigvallius 1994). Porösa skelettdelar är klart underrepresenterade, men inte enbart dessa. De spridda benen talar för en hantering av benen som, förutom krossning mm, kan ge upphov till materialförlust.

För att kunna krossa benen, och sedan sprida ut dem, måste skelettdelarna samlas hop efter kremering. Om benen därefter läggs tillbaka på kremeringsplatsen, eller om gravplatsen uppförs någon annanstans, kan vara en kulturell variation i tid och rum.

Även om inga bevis har kunnat presenteras för att de spridda benen i Barnarps-Kråkebo kommer från en individ, eller att de kommer från flera individer, så finns det exempel på båda dessa begravningsvarianter. Det finns gravar med skilda benpositioner där benen kommer från samma individ (Sigvallius 1991 och 2001b) även om det är vanligare med flera benpositioner i en anläggning, där benen kommer från olika individer (Sigvallius 2001a).

Slutsats

Benresterna efter alla tre kremerade individer från gravarna i Barnarps-Kråkebo har samlats hop efter kremationen. Gravarna G2:1 och G2:2, med rena brända ben, har anlagts på annan plats än där kremationen ägde rum. Eftersom benen i A225 är sotiga kan de antingen ha lagts tillbaka på bålplatsen, eller så har hela brandlagret flyttats till gravplatsen. Vilket som än är fallet, så har en viss utspridning av benen ägt rum. Ingen av gravarna innehöll bevisligen fler än en individ av människa.

Om marken under A225 visar spår av eldning har den sannolikt använts som bålplats, men de ben som påträffades där, vid den arkeologiska undersökningen, är inte rester efter flera gravbål, utan utgör i så fall den enda, eller den sista, kremering som utfördes på platsen.

Benen från alla tre gravarna har, med allra största sannolikhet, blivit avsiktligt krossade.

Eftersom benmaterialet i G2:1 och G2:2 utgörs av rena ben och i A225 av sotiga, samt det faktum att A225 innehöll djurben, finns det troligen en viss tidsskillnad mellan gravarna, där A225 sannolikt är yngre än de två andra gravarna.

Litteratur

McKinley J. (1989): "Cremations: Expectations, methodologies and realities" I: Roberts C.A., Lee F., Bintliff J. (eds.) *Burial Archaeology: Current Research, Methods and Developments* B.A.R. 211 Oxford, 65-76

—(1994): "Cremation at Spong Hill: technology and ritual" Kapitel 6 I: *Spong Hill Part VIII, the Cremations*. East Anglian Archaeology. Field Archaeology Division, Norfolk Museums Service

Sigvallius, B. (1991): Otryckt rapport *Osteologisk analys av brandgravsmaterialet från fornlämning 41, prästgården 1:1, Björklinge socken, Uppland* Brandgravfält från yngre bronsålder till äldre järnålder.

—(1992): Otryckt rapport *Harmånger och Hälsingtuna*. Brandgravar från 900-talet i Hälsingland.

—(1994): *Funeral Pyres. Iron Age Cremations from North Spånga*. Thesis and Papers in Osteology I. Stockholms Universitet.

—(1997): "Brandgravar med nitar och spikar" I: *Till Gunborg. Arkeologiska samtal*. Red: Åkerlund A., Bergh S., Nordbladh J., Taffinder J. SAR Nr 33 Stockholms universitet

—(2001a): Otryckt rapport : *Hellerö. Osteologisk undersökning av bränt och obränt benmaterial från en skeppssättning och ett skärvstensröse i Hellerö, Ed socken, Småland*. Bronsålder.

—(2001b): Otryckt rapport : *ULLNA Osteologisk undersökning av brandgravar från RAÄ 154, Täby socken, Uppland*. (Yngsta bronsålder/äldre järnålder)

Katalog

Osteologisk undersökning av brända ben från Småland, Barnarp socken Barnarps-Kråkebo 1:6, Dnr 13/01

Anläggning: G 2:1

Totalt 6,7 gram rena brända ben varav 3,4 gram kunnat identifieras. Identifierad andel: 50,7%.

Fyndnummer: 58

<0,1 gram, 1 fragment, identifierat.

Människa (*Homo sapiens*): (<0,1 g) Ett nyfött barn, åldersgrupp Infant (= 0-1 år). Ett mycket tunt skalltaksfragment med helt utvecklade poröst mittskikt (*diploë*).

Identifierat fragment från:

Kranium (*calvarium*) 1 fragment

Fyndnummer: 70

0,4 gram, 2 fragment, oidentifierade.

Fyndnummer: 72

6,3 gram, 161 fragment, varav 3,4 gram, 51 fragment, kunnat identifieras.

Människa (*Homo sapiens*): (3,4 g) Ett nyfött barn, åldersgrupp Infant (= 0 - 1 år). Skalltaksfragmenten är mycket tunna och helt i avsaknad av det porösa mittskiktet (*diploë*).

Identifierade fragment från:

Kranium (*calvarium*) 51 fragment.

Anläggning: G 2:2

238,0 gram rena brända ben, varav 61,0 gram kunnat identifieras. Identifierad andel: 25,6%.

Fyndnummer: 49

0,4 gram bränt ben, 1 fragment, oidentifierat.

Fyndnummer: 50

17,5 gram brända ben, 115 fragment, varav 1,2 gram, 5 fragment, kunnat identifieras.

Människa (*Homo sapiens*): (1,2 g) En individ i åldersgruppen adultus – maturus (= 18-64 år) vars kön ej kunnat bedömas. Identifierade fragment från:

Kranium (*calvarium*) 4 fragment

Ryggrad (*dens axis*) 1 fragment

Fyndnummer: 51

1,8 gram bränt ben, 1 fragment, oidentifierat.

Fyndnummer: 52

14,2 gram brända ben, 53 fragment, varav 7,9 gram, 19 fragment, kunnat identifieras.

Människa (*Homo sapiens*): (7,9 g) En individ i åldersgruppen maturus (= 35-64 år) vars kön ej kunnat identifieras. Identifierade fragment från:

Kranium (*calvarium*) 19 fragment

Fyndnummer: 53

4,5 gram brända ben, 20 fragment, varav 0,4 gram, 2 fragment, kunnat identifieras.

Människa (*Homo sapiens*): (0,4 g) En vuxen individ (= 18-89 år) vars kön ej kunnat bedömas. Identifierade fragment från:

Kranium (*calvarium* 1 fr, *zygomaticum* 1 fr) 2 fragment

Fyndnummer: 55

Ett kamfragment.

Fyndnummer: 56

1,0 gram brända ben, 2 fragment, oidentifierade.

Fyndnummer: 57

1,5 gram brända ben, 7 fragment, oidentifierade.

Fyndnummer: 59

1,2 gram brända ben, 14 fragment, oidentifierade.

Fyndnummer: 60

1,3 gram brända ben, 6 fragment, oidentifierade.

Fyndnummer: 61

1,1 gram brända ben, 6 fragment, varav 0,9 gram, 3 fragment, kunnat identifieras.

Människa (*Homo sapiens*): (0,9 g) En vuxen individ (= 18-89 år) vars kön ej kunnat bedömas. Identifierade fragment från:

Kranium (*calvarium*) 3 fragment

Fyndnummer: 62

0,8 gram brända ben, 5 fragment, oidentifierade.

Fyndnummer: 54

191,5 gram brända ben, 0,3 liter, varav 50,6 gram, 101 fragment, kunnat identifieras.

Människa (*Homo sapiens*): (50,6 g) En individ i åldersgruppen adultus – maturus (= 18-64 år) vars kön ej kunnat bedömas. Identifierade fragment från:

Kranium (*calvarium* 86 fr, *zygomaticum* 1 fr, *frontale* 1

fr) 88 fragment

Överkäke (*maxilla*) 1 fragment

Underkäke (*mandibula*) 3 fragment

Tand (*dens*) 1 oidentifierad tandkrona

Ryggrad (ospecificerade *vertebrae*) 2 fragment

Överarmsben (*humerus sin/dx distalt*) 1 fragment

Handledsbän (*carpal*) 1 fragment

Lårben (*femur sin/dx diafys*) 1 fragment

Skenben (*tibia sin/dx diafys*) 1 fragment

Finger- eller tåben (*phalanx I* 1 fr, *phalanx II* 1 fr) 2 fragment

Anläggning: 225

Fyndnummer: 4, Ruta 1

0,5 gram brända ben, 6 fragment, oidentifierade.

Fyndnummer: 42, Ruta 3

7,4 gram brända ben, 87 fragment, oidentifierade. Ett fragment utgörs av en lös epifys, troligen av ett revben, av oidentifierat djur.

Fyndnummer: 43, Ruta 4

0,7 gram brända ben, 11 fragment, oidentifierade.

Fyndnummer: 44, Ruta 7

0,4 gram brända ben, 2 fragment, oidentifierade.

Fyndnummer: 46, Ruta 8

3,7 gram brända ben, 29 fragment, oidentifierade.

Fyndnummer: 48, Ruta 11

4,7 gram brända ben, 21 fragment, oidentifierade.

Fyndnummer: 68

1,4 gram brända ben, 3 fragment, oidentifierade.

Anläggning: 225:1

Fyndnummer: 63

0,2 gram brända ben, 2 fragment, oidentifierade.

Anläggning: 225:2

Fyndnummer: 67

25,9 gram brända ben, 298 fragment, varav 0,1 gram, 1 fragment, kunnat identifieras.

Människa (*Homo sapiens*): (0,1 g) En vuxen individ (= 18-89 år) vars kön ej kunnat bedömas. Identifierade fragment från:

Kranium (*calvarium*) 1 fragment

Fyndnummer: 73

36,3 gram brända ben, 308 fragment, oidentifierade.

Anläggning: 225:3

Fyndnummer: 64

0,9 gram bränt ben, 1 fragment, oidentifierat.

Anläggning: 225:4

Fyndnummer: 65

1,3 gram brända ben, 4 fragment, oidentifierade.

Anläggning: 225:5

Fyndnummer: 66

4,7 gram brända ben, 13 fragment, oidentifierade.

Anläggning: 225:8

Fyndnummer: 77

1062,7 gram brända ben, 1,2 liter, varav 32,4 gram, 41 fragment, kunnat identifieras.

Människa (*Homo sapiens*): (4,9 g) En man? i åldersgruppen adultus (=18-44 år). Könsbedömningen utförd på ett fragment av utskottet bakom öronöppningen (*processus mastoideus*). Mastoidutskottet är långt, men smalt och gracilt. Könsbedömningen blir därför osäker. Identifierade fragment från:

Kranium (*calvarium* 5 fr, *processus mastoideus* 1 fr) 6 fragment.Häst (*Equus caballus*): (13,3 g) Identifierade fragment från:Överkäke (*maxilla*) 1 fragmentRullben (*talus sin*) 1 fragmentHälben (*calcaneus sin*) 1 fragmentFotledsben (*mesopodium*) 5 fragmentTåben (*phalanx I*) 1 fragmentSesamben (*sesamoidea*) 1 fragment**Gris** (*Sus domesticus*): (14,2 g) Identifierade fragment från:Kranium (*calvarium*) 2 fragmentUnderkäke (*mandibula*) 1 fragmentTand (*dens*) 1 fragment av tandkronaRyggrad (*vertebra thoracica* 1 fr, ospecificerad *vertebra* 1 fr, lösa kotepifyser 3 fr) 5 fragmentMellanfotsben (*metapodium*) 5 fragmentTåben (*phalanx I* 3 fr, *phalanx II* 5 fr) 8 fragmentSesamben (*sesamoidea*) 3 fragment

TABELL 1: Sammanfattning av benmaterialet.

G nr	Anl	F nr	Tot g	Tot fr	ld g	ld fr	Art	Ålder	Kommentar
2:1		58	0,0	1	0,0	1	Människa	Nyfödd	
2:1		70	0,4	2	0,0	0			
2:1		72	9,7	161	3,4	51	Människa	Nyfödd	
2:2		49	0,4	1	0,0	0			
2:2		50	18,7	115	1,2	5	Människa	18-64 år	
2:2		51	1,8	1	0,0	0			
2:2		52	14,2	53	7,9	19	Människa	35-64 år	
2:2		53	4,5	20	0,4	2	Människa	18-89 år	
2:2		54	191,5		50,6		Människa	18-64 år	Volym: 0,3 liter
2:2		55	0,0	0	0,0	0			Ett kamfragment
2:2		56	1,0	2	0,0	0			
2:2		57	1,5	7	0,0	0			
2:2		59	1,2	14	0,0	0			
2:2		60	1,3	6	0,0	0			
2:2		61	1,1	6	0,9	3	Människa	18-89 år	
2:2		62	0,8	5	0,0	0			
	225	4	0,5	6	0,0	0			Ruta 1
	225	42	7,4	87	0,0	0			Ruta 3
	225	43	0,7	11	0,0	0			Ruta 4
	225	44	0,4	2	0,0	0			Ruta 7
	225	46	3,7	29	0,0	0			Ruta 8
	225	48	4,7	21	0,0	0			Ruta 11
	225	68	1,4	3	0,0	0			
	225:1	63	0,2	2	0,0	0			
	225:2	67	25,9	298	0,1	1	Människa	18-89 år	
	225:2	73	36,3	308	0,0	0			
	225:3	64	0,9	1	0,0	0			
	225:4	65	1,3	4	0,0	0			
	225:5	66	4,7	13	0,0	0			
	225:8	77	1062,7		32,4		Man?, Häst, Gris	18-44 år	Volym: 1,2 liter
S:a			1398,9		96,9				

KAPITEL 3

**Undersökning av RAÄ 22
– ett domarringsgravfält**

Undersökning av RAÄ 22 – ett domarringsgravfält

3.1. Antikvarisk biografi

Gravfältet upptäcktes och registrerades i slutet av 1920-talet i samband med den regionala fornminnesinventeringen i Tvetå härad. Inventeringen hade initierats av kapten Bror Kugelberg. Till sin hjälp hade han intresserade hembygds personer med förankring i de respektive socknarna. I Barnarps socken var det Sigurd Lindgren som i huvudsak genomförde inventeringen. Den 13 augusti 1929 upprättades en första ritning över gravfältet. Ritningen, signerad Hilding Gustavsson, är betecknad ”Nr 7a / Stensättning mellan Källarp och Ånga i Barnarps socken, Tvetå härad. Läge: 250 met. söder om ’p’ i Källarp, 75 met. norr om ’Råsbäcken’.” (ATA). Ritningen upptar 28 stenar av vilka 24 tämligen säkert kan identifieras utifrån 2003 års undersökning. Tre stenar inritade i nordväst är antagligen något felmarkerade och torde egentligen ligga några meter längre åt väster och tillhöra vår domarring A4. I övrigt representerar stenarna domarringarna A5, A6, A7 och A8 samt den resta stenen A13.

Den 7 januari 1930 försågs gravfältet med Kugelbergs hjulkors. Informationen finns antecknad i Sigurd Lindgrens svarta vaxbok rörande fornlämningar i Barnarps socken (Jönköpings läns museums arkiv). Denna märkning av fornlämningar i Tvetå härad ingick i kapten Bror Kugelbergs räddningsprojekt – Hjulkorset såsom skydd för våra fasta fornlämningar – som startat 1928 (Nordström 2001, s. 67ff).

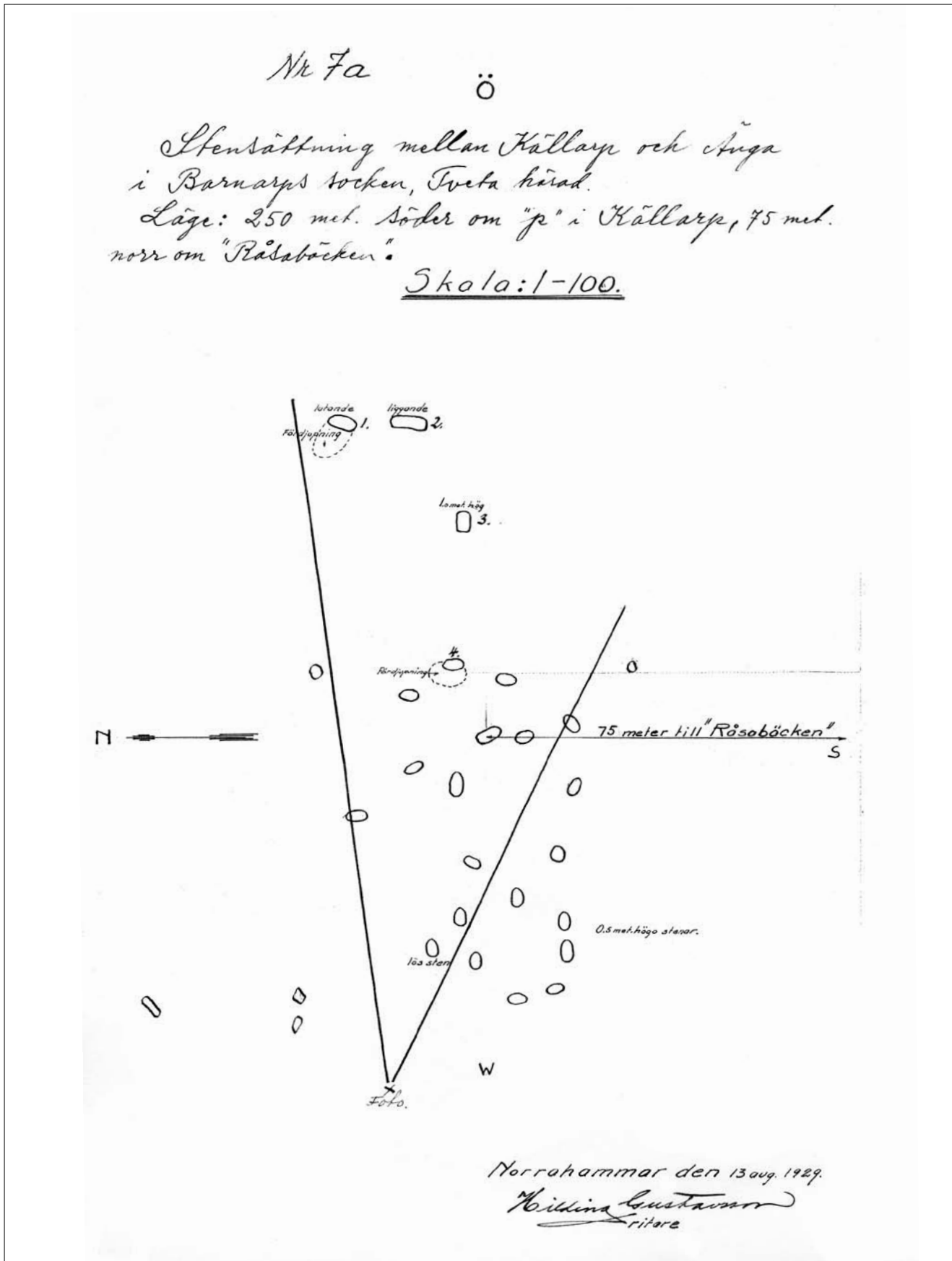
År 1950 beskrevs gravfältet av Ivar Meurling, som bland de 20-talet stenarna kunde urskilja ”en domarring om 7 stenar samt N och Ö därom rester av flera.” (Jönköpings läns museums arkiv). Enligt anteckningar i Riksantikvarieämbetets fornminnesregister från 1954 och 1986 bestod gravfältet av fem domarringar, en rest sten, och fyra liggande stenar. Domarringarna beskrevs vara 3,5–5 meter i diameter och bestående av 3–7 resta stenar. Det noterades vidare att i domarringarna saknades flera stenar och att domarringarna ursprungligen troligen bestått av fem eller sju stenar. En bit från gravfältet skulle dessutom finnas en högliknande naturbildning.

Sammanfattningsvis kan vi konstatera att de skador som noterades inom gravfältet vid förundersökningen, i form av större rotvärtor och saknade domarringsstenar, i huvudsak tycks ha uppkommit innan gravfältet registrerades första gången 1929.

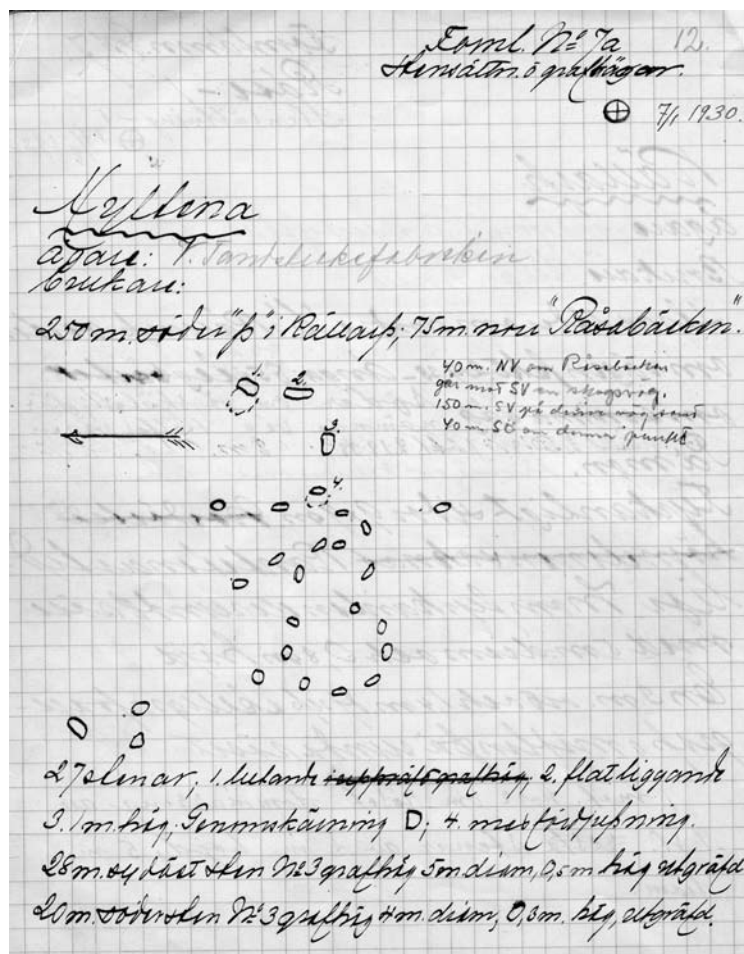
3.2. Förundersökning hösten 2002

3.2.1. Målsättning och metod

Den arkeologiska förundersökningen genomfördes under september månad 2002. Syftet med förundersökningen var att avgränsa och karakterisera gravfältet för att bland annat se om det i anslutning till de synliga gravarna fanns några av de vanligt förekommande

FIGUR 15. Uppmätning av RAÄ 22 sommaren 1929. Notera "fördjupningen" vid sten 1, som var väl synlig också vid undersökningen 2003. Gropen kan förklaras av en tidigare rotvälta.

FIGUR 16. Handritad karta över gravfältet från 1930 i Sigurd Lindgrens svarta anteckningsbok. Vid samma tillfälle försågs gravfältet med ett hjulkors, vilket var ett led i häradsförnårdare Bror Kugelbergs projekt att skydda fornlämningar från förstörelse.

ofyllda stensättningarna. Dessutom avsåg vi att utreda huruvida det fanns spår efter andra aktiviteter inom området, till exempel boplatsspår eller huslämningar. Vidare skulle vi ta reda på om den i fornminnesregistret omnämnda högen var en naturbildning eller ej. Slutligen skulle vi undersöka möjligheten att ta en pollenstapel i den intilliggande våtmarken.

De vetenskapliga frågeställningarna som togs upp i undersökningsplanen handlade i huvudsak om gravfältets kronologi och morfologi. Det kunde heller inte uteslutas förekomst av anläggningar av "boplatsskarakter" inom området. Härdar har till exempel visat sig vara vanligt förekommande på gravfälten, men dessa skall förmodligen snarare ses i en gravkontext och inte som boplatssrester. På ett par andra undersökningslokaler har man också dokumenterat stolphål i anslutning till gravarna, vilket antyder konstruktioner i trä som idag är försvunna (uppgifter i JLMs arkiv, jfr Arbman 1963, s. 100f).

Hur förhöll sig gravfältet RAÄ 22 till det nyupptäckta gravfältet, RAÄ 171? Det är mindre än 100 meter mellan dessa och frågan var om de var delar av samma gravfält? Det föreföll rimligt att anta att det fanns en medveten relation mellan de båda gravfälten, som var placerade på varsin intilliggande mindre höjd.

FIGUR 17. Fornlämning 22 (då benämnd 7a) fotograferad 1929 av sockenfornvårdare Sigurd Lindgren. I bakgrunden syns den stora resta stenen i södra delen av domarringen A8. Notera vedtraven i höger bildkant. Foto från nordväst. ATA.

FIGUR 18. Inmätning av gravar vid RAÄ 22 innan förundersökning.

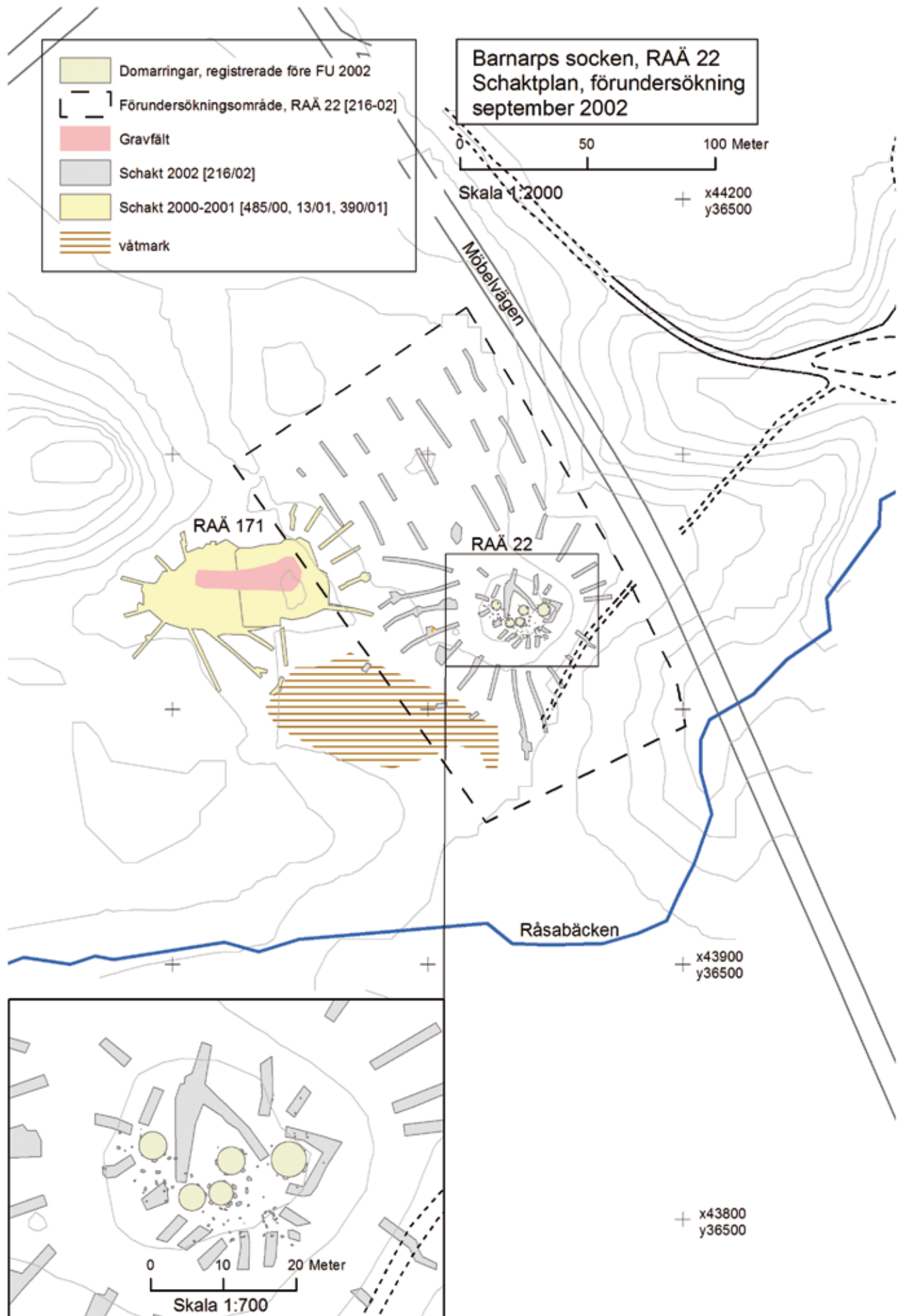
Vilka ytterligare anläggningstyper fanns inom området? Vilken tidstillhörighet har i så fall dessa? Och vilken verksamhet kan kopplas till dem?

Målet i förlängningen var bland annat att vi skulle få en bättre kunskap om våra förfäders traditioner och ritualer i samband med gravläggningar. Vidare ville vi uppnå en finare kronologi för den mänskliga verksamheten i området och relationen mellan gravarna, järnframställningsplatserna, härdarna etc.

Stort intresse riktades självklart också mot detaljer i gravarnas utformning och innehåll. I synnerhet den äldre (och mellersta) järnålderns gravskick har ofta visat sig vara komplext vad gäller inre och yttre konstruktion och den symbolik som döljer sig bakom denna. Exempelvis har det ofta hittats järnslag i anslutning till järnåldersgravar i regionen, där man anar att det inte är tillfälligheter som ligger bakom. I samband med tidigare undersökningar i länet har man dessutom dokumenterat stolphål och stenistliknande konstruktioner påminnande om järnåldersdösen samt härdar med mera.

3.2.2. Resultat

Gravfältet låg på en mindre höjd exponerat åt söder. Undergrunden bestod av sand för att ett 30-tal meter norrut övergå till morän. Ca 30 meter sydsydväst om gravfältet låg en mindre våtmark, ca 80 meter lång och 40 meter bred.

FIGUR 19. Schaktplan vid förundersökningen av gravfält RAÄ 22. Även det tidigare undersökta gravfältet RAÄ 171 finns markerat på kartan.

FIGUR 20. Gravfält RAÄ 22 efter det att sökschakten grävts.

Gravfältet lyckades vi avgränsa genom att dra sökschakt runt om de synliga gravkonstruktionerna, det vill säga domarringarna. I samband med detta kunde vi också konstatera att det fanns andra typer av anläggningar inom UO. Genom att gräva ett tiotal provrutor ville vi se om det fanns spridda fynd utanför gravarna, motsvarande det vi påträffade inom RAÄ 171. Genom att borra i våtmarken kunde vi också konstatera att det fanns goda möjligheter att göra en pollenanalys.

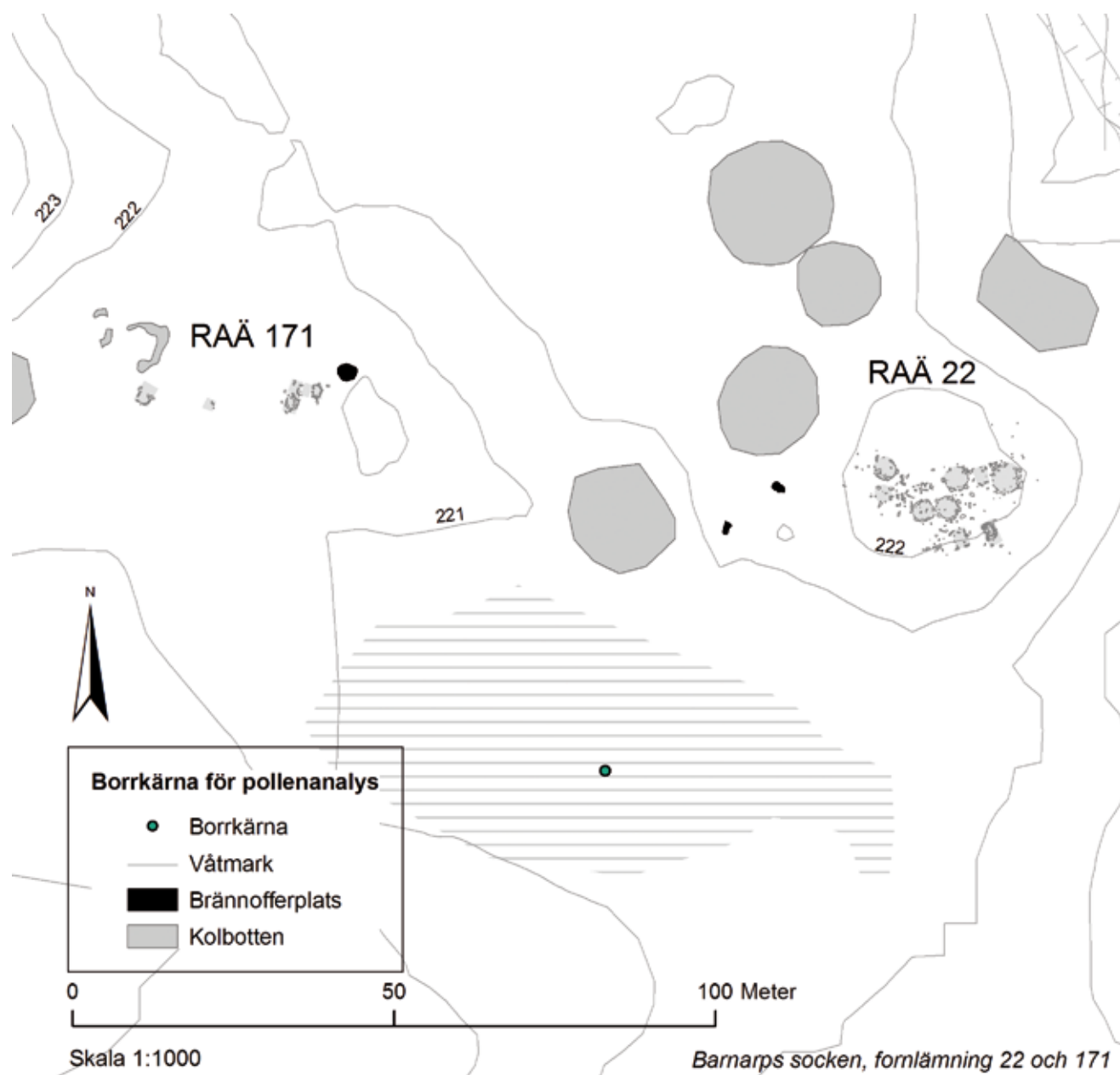
Totalt upptogs 54 schakt, mellan 2 och 35 meter långa, på sammanlagt en yta av ca 1100 m². Schakten lades runt om gravfältet, ungefär som en solfjäder. I direkt anslutning till domarringarna framkom en del stenar som delvis kunde knytas till anläggningar. De fem domarringarna omgavs uppenbarligen av ytterligare gravar. Hur många var dock oklart, men antalet kunde försiktigtvis uppskattas till mellan tio och tjugo stycken. I ett fall kunde vi konstatera en ofylld stensättning motsvarande de som undersökts 2000–2001 på den intilliggande höjden i väster.

För att lokalisera spridda, ytligt liggande fynd användes en metalldetektor över området. Inga indikationer på fynd erhöles.

Vid häradsfornvårdare kapten Bror Kugelbergs och sockenfornvårdare Sigurd Lindgrens kartering av gravfältet 1929, noterades förutom domarringarna också där intill två ”grafhögar”, ca 4–5 meter i diameter med kommentaren ”utgräfd”. Den ena av dessa

finns noterad även i det reviderade fornminnesregistret, men då bedömd som naturbildning. Jämför man Bror Kugelbergs och Sigurd Lindgrens kartering från 1929 med dagens kartering kan konstateras att ingen synbar åverkan på gravfältet och stenarna har skett de senaste 70 åren. Däremot kunde inte de omnämnda ”hö-garna” återfinnas. Åtminstone en av dessa torde ha legat utanför aktuellt undersökningsområde och därmed försvunnit vid tidigare schaktningsarbeten. Utifrån beskrivningen kan man anta att det inte handlar om gravhögar utan snarare om resterna efter kolarkojor av den typ som uppmärksammats och i ett fall även undersökts i

FIGUR 21. Borrkärnan för pollenanalysen togs i ett kärr, ett 40-tal meter från gravfältet.

området tidigare (Nordström 1995). De påminner nämligen om små låga högar med en sänka eller grop i mitten.

Ungefär 20 meter väster om gravarna framkom en brännofferplats i form av ett brandlager (A1) utan synlig markering av samma typ som på gravfält RAÄ 171. Brandlagret, med definitionen kol, sot, skörbränd sten och brända ben, låg omedelbart under torven och undersöktes i sin helhet för att fastställa om det var en grav eller ej. Det var ca 2,2 x 1,0 meter stort och oregelbundet oval. Lagrets tjocklek var som mest 0,15 m. I hela anläggningen fanns, förutom kol och sot, rikligt med skörbränd sten med vissa förtätningar. Under brandlagret var sanden eldpåverkat orangeröd. Efter den osteologiska analysen visade det sig vara enbart djurben – de brända benen härrörde från minst två grisar (Sigvallius 2002b; bilaga 5.1). I anläggningen hittades också tio flintsplitter, varav minst fem var brända eller eldskadade, samt en skörbränd glättsten.

Anläggningen tolkades preliminärt som resterna efter en rituell måltid, kanske en brännofferplats. Frågan var om anläggningen kunde kopplas till gravplatsens brukande eller om den hörde hemma i ett annat sammanhang. En ¹⁴C-analys gav en datering till vikingatid, 780–1030 e.Kr. För att säkerställa dateringen gjordes ytterligare en analys som visade på ungefär samma tidsintervall – 890–1160 e.Kr. Samtidigt fick vi dateringen på brännofferplatsen vid gravfält RAÄ 171 (A1000) som också visade på en datering till vikingatid.

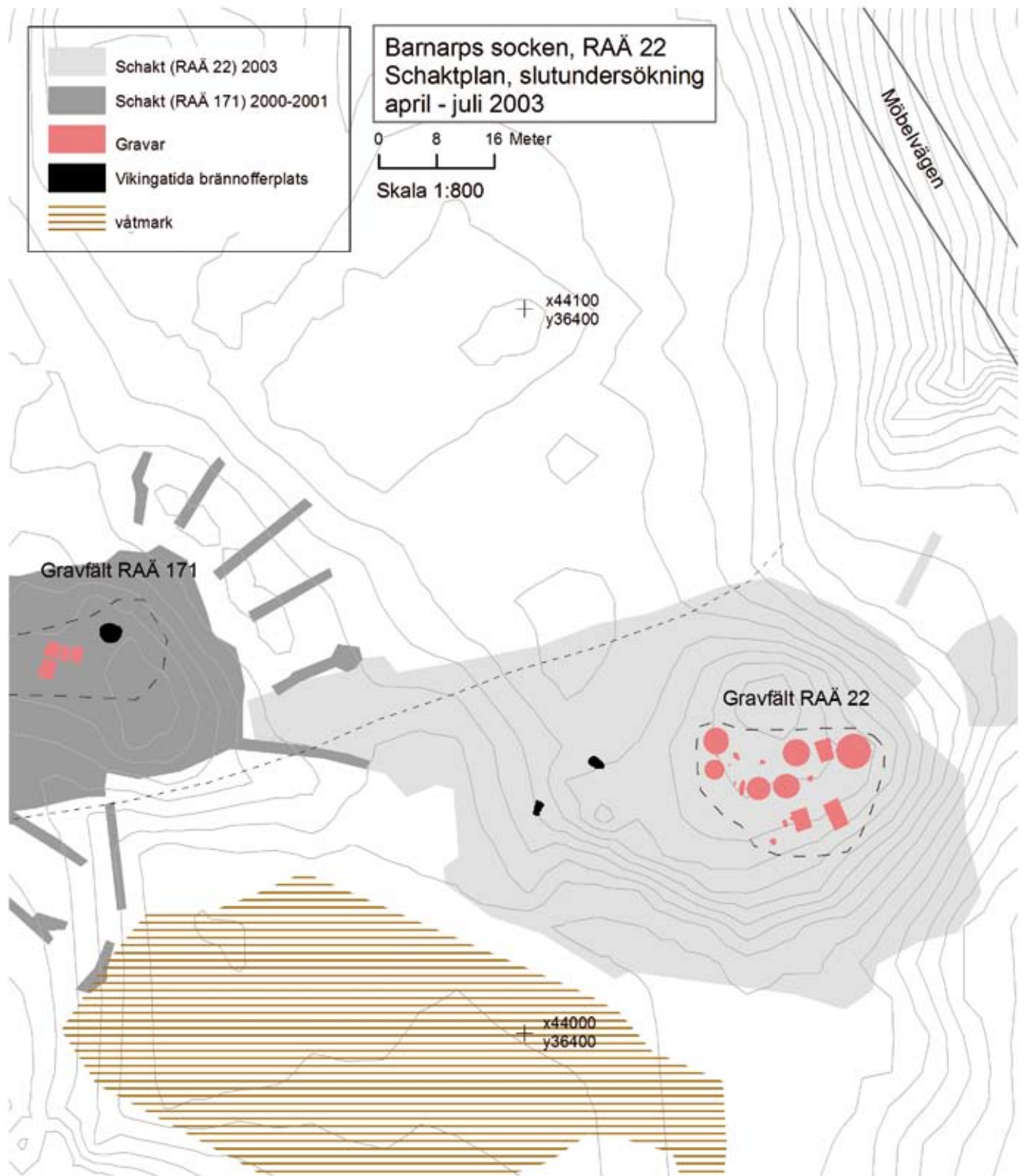
För att klarlägga huruvida det förekom spridda fynd inom och i anslutning till domarringarna grävdes sjutton kvadratmeterrutor. De flesta visade sig dock vara fyndtomma, men i två av rutorna påträffades keramik och i en ruta även brända ben. Fynden bedömdes härröra från skadade gravar.

Vätmarken visade sig ha god potential för provtagning. Borrkärnan som togs beräknades omfatta ca 2500 år. Ett kolprov från botten gav en ¹⁴C-datering till yngre bronsålder, ca 1010–510 f.Kr. Borrkärnans nedersta del visar ett landskap innan granens invandring, där det finns spår av både betesmarker och odling. Av särskilt intresse bedöms förekomsten av ett linpollen vara. Det antyder linodling eller att man hanterat lin i närheten. Även detta skall ha skett innan granens invandring, som beräknas ha ägt rum under yngre järnålder.

3.3. Slutundersökning våren och sommaren 2003

3.3.1. Målsättning och metod

Den vetenskapliga målsättningen kan sägas vara en modifiering och i vissa fall fördjupning av de frågeställningar som togs upp inför den arkeologiska förundersökningen. Exempelvis tycks det vara ett tydligt brott, om än med bara ca 80 meter, mellan de båda gravfälten RAÄ 171 och RAÄ 22. Inget tyder på att de hängt samman tidigare heller. Vad gäller den mänskliga närvaron i området tilldrog sig naturligtvis också det brandlager med djurben som påträffades vid förundersökningen ett särskilt intresse (A1). Den visade sig vara

FIGUR 22 Schaktplan över slutundersökningen av gravfält RAÄ 22.

Barnarps socken, RAÄ 22
Gravar och brännofferplatser

- Stolphål
- Brandgrav
- Skelettgrav
- Vikingatida brännofferplats
- Härdgrop
- Bränd sand
- våtmark

0 5 10 Meter
Skala 1:300

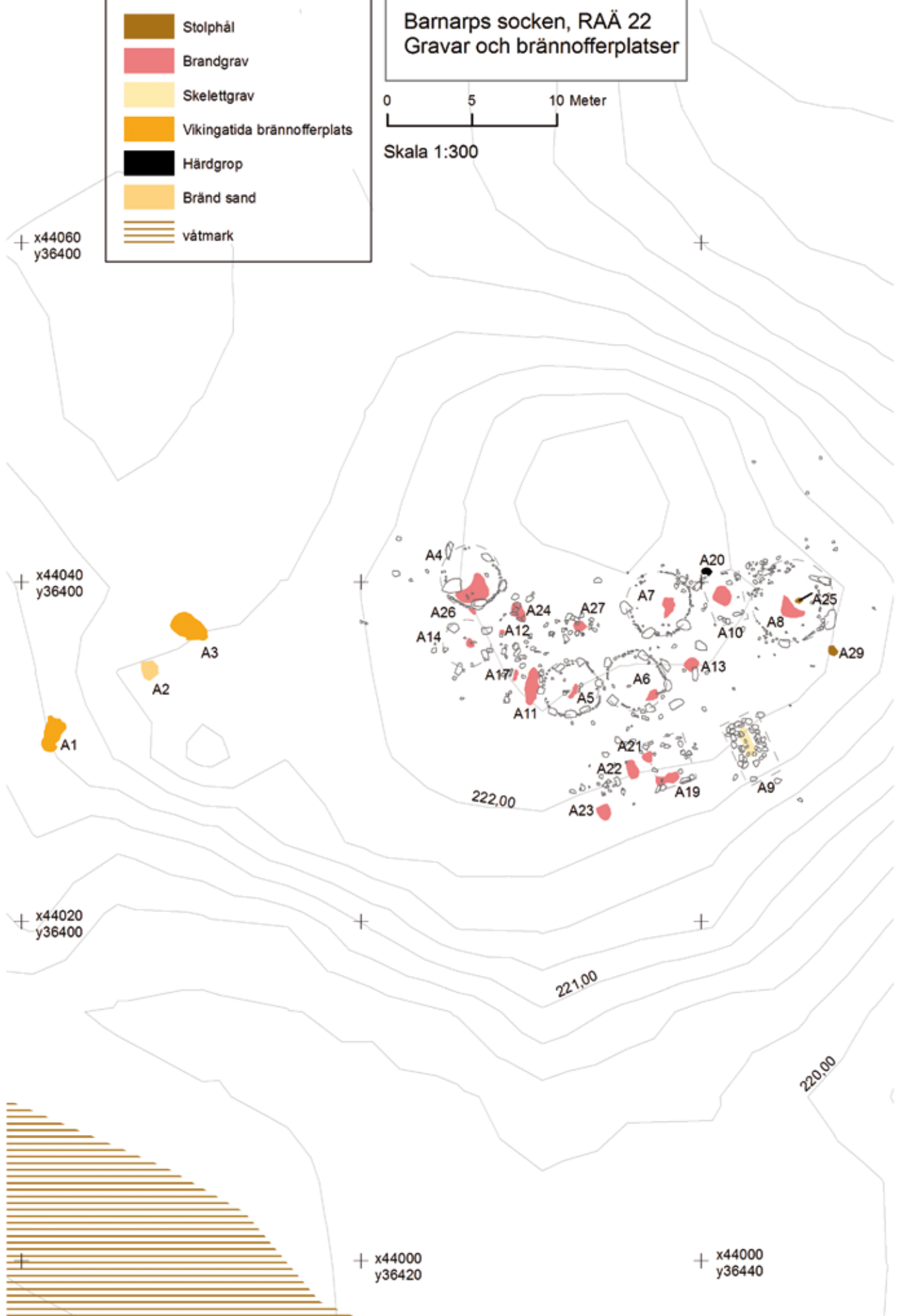
+ x44060
y36400

+ x44040
y36400

+ x44020
y36400

+ x44000
y36420

+ x44000
y36440

FIGUR 23. Anläggningsplan. Gravfältet RAÄ 22 samt brännofferplatserna.

av samma slag som den som undersöktes i anslutning till RAÄ 171 (A1000), med den skillnaden att i sistnämnda fall fanns det även brända människoben. Båda anläggningarna dateras till vikingatid, det vill säga ca 300–400 år yngre än gravfältets nyttjandetid. En följdfråga utifrån detta blev naturligtvis om vi skulle hitta fler spår av en vikingatida närvaro vid slutundersökningen och självklart också hur denna närvaro skulle tolkas.

Gravfält med omgivande fornlämningsområde omfattade ca 9 000 m². En noggrann maskinavbanning och rensning var som alltid av största betydelse för möjligheterna att kunna få fram optimalt med information ur gravarna. Försiktighet var viktigt också med tanke på de fynd, som kunde förväntas dyka upp omedelbart under torven. Inmätning av konstruktioner och fynd skedde kontinuerligt med hjälp av en totalstation. Anläggningarna ritades delvis också för hand på ritpapper.

Innan gravarna undersöktes gjordes en sedvanlig fotodokumentation av gravfältet med hjälp av bland annat en mobilkran. På så sätt togs både översiktsbilder och lodfotografier. För denna dokumentation användes en mellanformatskamera för fotografering

FIGUR 24. Översiktsbild över gravfältet tagen från mobilkran från NNV.

med svartvit film samt en diabilskamera och en digitalkamera för färgfotografering. Gravarna fotograferades kontinuerligt under hela undersökningen. En andra avbaning genomfördes efter att alla synliga anläggningar undersökts på gravfältet.

Metalldetektoravsökning före förundersökningen visade sig inte ge något. I samband med slutundersökningen användes metalldetektor kontinuerligt som en del av grävmetodik. Vid ett tillfälle deltog också Hans Alm, metalldetektorspecialist.

Gravfältet var före undersökningen beväxt med ett glest bestånd av vuxna tallar, ca 100–150 år gamla, samt enstaka mindre buskar och björkar. Runt kullen med gravfältet fanns intill några år tidigare en tät tallplantering av betydligt yngre datum, ca 10–20 år.

Undergrunden dominerades av ren sand med ökande inslag av sten och morän norr om gravfältet. Ca 50 meter sydväst om gravfältet låg en liten våtmark ur vilken pollenstapeln togs.

Sekundär påverkan på fornlämningar i skogsmark förekommer alltid i olika form och omfattning. Inom RAÅ 22 kunde konstateras såväl naturlig åverkan, till exempel rotvältor, som mänsklig påverkan, till exempel bortforslande av sten för annan användning samt en inte obetydlig kolningsverksamhet.

3.3.2. Resultat

Vid slutundersökningen 2003 dokumenterades minst 19 gravar, varav sex domarringar (A4–A8 och A14), två rektangulära ofyllda stensättningar (A10 och A19), en rest sten/klumpsten (A13) och en fylld rektangulär stensättning (A9), minst sju mer eller mindre skadade gravar av oklar typ, troligen i huvudsak ofyllda stensättningar (A11, A12, A17, A22, A23, A24 och A27) samt två brandgravar (A26 och A21) som sannolikt anlagts sekundärt till domarringen A4 respektive den ofyllda stensättningen A19. Domarringarna var 3,5–5 meter i diameter och bestod av 3–7 stenar, dock saknades stenar i flera av anläggningarna. De ofyllda stensättningarna var ca 1,5–2,5 x 3 meter stora.

Även ytorna mellan de tydliga gravarna handrensades och undersöktes för att eventuellt kunna dokumentera andra typer av gravskick såsom exempelvis medvetet spridda brända ben inom gravfältet. Något sådant kunde dock inte påvisas, utan de löst påträffade brända ben som fanns kunde sannolikt förklaras som resultatet av skadade och delvis förstörda gravgömmor. Inom gravfältsytan fanns spår efter minst tre tidigare rotvältor.

Det inre gravskicket utgjordes av minst 17 brandgravar (brandlager och brandgropar med och utan urna) och en skelettgrav (A9). Dessutom framkom en härdgrop (A20) och ytterligare en brännofferplats i form av ett brandlager med djurben (av samma typ som påträffades vid förundersökningen, A1) – innehållande åtminstone gris och nöt (A3). Anläggningen, som kunde dateras till vendel-vikingatid, visar att man återvänt till platsen för någon

form av ritual där man medvetet ville knyta an till den äldre begravningsplatsen.

Domarringarna har ursprungligen bestått av fem eller sju stenar. I tre av domarringarna (A7, A8 och A14) saknades en sten i kretsen. Flera av stenarna var vittrade, i ett fall hade det eldats intill stenen vilket medfört att den spruckit. Tre större rotvältor hade skadat gravarna.

I den rektangulära fyllda stensättningen (A9) framkom på ca 0,8 meters djup en skelettgrav. Inget benmaterial var dock bevarat. I graven hittades en järnkniv, en nål (hårnål?) samt två fingerringar i brons. Av deras placering att döma handlar det förmodligen om ringar som suttit på tårna och inte på fingrarna.

Att det finns endast en skelettgrav på ett gravfält med i övrigt enbart brandgravar har noterats på andra gravfält i området tidigare. Innebörden av detta kan kanske diskuteras i termer kring en gravfältets beskyddare.

3.4. Gravfältet

3.4.1. *Gravspråket – form och innehåll*

Gravfältet innehöll de typiska stengravstyperna med domarringar och ofyllda runda och firsidiga stensättningar. Därtill fanns också åtminstone en rest sten samt en fylld firsidig stensättning. Många av stensättningarna var kraftigt skadade och därför inte möjliga att säkert bestämma till formen.

Bland konstruktionsdetaljer kan nämnas en sydport i anslutning till en av de ofyllda stensättningarna, A10. Det inre gravskicket utgjordes framför allt av brandgropar, med eller utan urna. I en av domarringarna har av allt att döma en kruka med brända ben ställts direkt på markytan i mitten av anläggningen. Eftersom krukan var trasig kan det inte helt säkert konstateras om benen verkligen legat i krukan, utan dessa kan ha legat på marken varpå kärlet sedan har placerats.

På gravfältet dokumenterades också en härdgrop som var belägen omedelbart norr om A10. Dateringen ligger i ungefär samma spann som gravarna varför en relation förefaller sannolik.

Intressant nog fanns också en skelettgrav på gravfältet (A9) belägen i sydöstra delen. Detta fenomen med en jordbegravning på ett gravfält med i övrigt bara brandgravar har noterats förut på stengravfält i regionen, bland annat Sandseryd RAÄ 8 och Svenarum RAÄ 110.

Något uppenbart samband mellan kön, ålder, gravform och gravskick kan inte urskiljas i gravmaterialet. Barngravar finns exempelvis anlagda i såväl en domarring (A5), som vid en rest sten (A13). Endast en grav – domarringen A8 – är osteologiskt könsbedömd till en man, dock med tvekan.

FIGUR 25. Två glaspärlor, varav den ena är något smält. Dessa hittades i brandgropen i domarringen A14 tillsammans med en kniv, en sölja och keramik. (Skala 2:1.)

3.4.2. Fynden

Fynden utgjordes förutom av brända ben av bland annat keramik, järnknivar, glaspärlor och enstaka enkla bronsföremål. En korsformig fibula påträffades i anslutning till A11 och två bronsringar i skelettgraven A9. Generellt var det relativt sparsamt med fynd i gravarna.

KNIVAR

Det påträffades 13 knivar av järn på gravfältet (F1, 3, 10, 12, 13, 20, 21, 23, 30, 35, 36, 38, 43), en del i själva brandgraven och några nedstuckna i sanden en bit ifrån. Flera av knivarna var i förhållandevis dåligt skick, kraftigt angripna av rost och några i flera delar. De knivar som hittades i brandgroparna kan betraktas som gravgåvor medan de i sanden nedstuckna knivarna sannolikt är att betrakta som ett skyddsmedel mot eller för den döde.

LANSSPETS MED HOLK

Lansspetsen (F32) påträffades med metalldetektor strax väster om gravfältet, ca 7,5 meter väster om A4, löst liggande i sanden utan koppling till någon anläggning. Den var av järn och ca 1 dm lång. Typen påminner om Ilkjaers typ 6 som kan dateras till äldre romersk järnålder och början av yngre romersk järnålder, ca 0–250 e.Kr. (Ilkjaer 1990, s. 60f och 328). Vad den representerar är oklart.

SÖLJOR

Sammanlagt påträffades fyra söljor av järn, de flesta i relativt dåligt skick. Tre av söljorna var ovala till formen (F4, 22, 24) och en var rund (F5). Tornen var bevarad i två av dem, men bara rester i de två andra.

FIBULOR

Vid handrensningen av gravfältet påträffades en fibula (F18). Den kunde inte direkt kopplas till någon grav, men låg i ett omrört område med flera förstörda gravar (A11 och A17). Strax öster om fyndet låg också domarringen A5. Det kan inte uteslutas att fibulan kommer från någon av dessa gravar. Fibulan är av typen korsformig och är i stort sett intakt förutom en något deformerad fot och själva nålen av järn, som är bortkorroderad. Ytan är också anfränt på flera ställen vilket bland annat gör det är svårt att typbestämna foten på fibulan. Huvudplattan är av Bodes typ 3, bygelns av typ 11 (Bode 1998, s. 26ff). Fibulan kan dateras till folkvandringsstid, möjligen dess första hälft. Korsformiga fibulor har en klart västlig utbredning och påträffas i Västsverige, Norge och Danmark (utom Bornholm). I östra Sverige och på Öland och Gotland förekommer de endast sporadiskt (Näsman 1984, s. 114; Hårdh 2003, s. 46). De är ganska vanligt förekommande i gravsammanhang även i Jönköpings län. De har bland annat hittats i Byarum 160,

Sandseryd 8, Ljungarum 20, Höreda 194 [SHM 16219, Ingarp] och Vetlanda 174.

Även en del av en fibula (F19) påträffades, vilken endast bestod av spännanordningen det vill säga delen där järnnålen har virats och fästs vid fibulan. Fibulan är av osäker typ.

RINGAR

På gravfältet påträffades tre ringar av brons, varav två (F15, 16) i gravfältets enda skelettgrav (A9) och en (F34) i brandgropen A19 tillhörande en defekt ofylld rektangulär stensättning. Alla tre är av typen spiralringar där banden överlappar varandra på ringens framsida. På F15 och F16 är ringarna dekorerade med två parallella försänkta linjer längs med hela bandet i motsats till F34 där ytan på ringen är slät.

ÖVRIGA FÖREMÅL AV BRONS

Två *bronspärlor* (F41, 42) hittades på gravfältet. Den ena i ytan av brandgrop A23 och den andra ca en halv meter väster om brandgropen A22. Båda pärlorna, ringformade, har i stort sett samma mått ca 18 mm i ytterdiameter, 6 mm i innerdiameter och en tjocklek på ca 5 mm. Att det är pärlor som fungerat som smycken är väl kanske det mest sannolika men det kan inte uteslutas att de haft en annan funktion. En möjlighet är att de fungerat som fästpunkter för läderremmar i olika uppfästningsanordningar.

En *hake med nit* (F2) hittades i den västra delen av domarringen A4. Denna typ av hakar sorteras under föremålsgruppen agraffer och har förmodligen använts som fästordningar till klädesplagg. Till haken har det också hört en hyska i form av en tunn bronsplatta med hål i, även den fäst med en nit. Denna typ har tidigare påträffats i skelettgravar från folkvandringstid och då vid handleder och underben vilket antyder att funktionen kan ha varit att fästa ihop klädesplagg vid just handleder och vrister. Typen kan dateras till folkvandringstidens första hälft, ca 400–475 e.Kr. (Nerman, 1935 s. 13–14).

Ett *bronsbleck* med nit (F40) hittades i A22, en brandgrop på södra delen av gravfältet. Föremålet består av ett tunt bleck med två parallella dekorlinjer och en kvarvarande nit i ena änden. Funktion okänd.

En *spiral* av brons (F33) påträffades på yta A i södra delen av gravfältet och en *nit* med platt huvud (F39) hittades i brandgropen A21.

GLAS

På gravfältet hittades två glaspärlor och en glassmälta. Glassmältan består sannolikt av hopsmälta glaspärlor. En av pärlorna (F25) och glassmältan (F26) påträffades i brandgropen A14 i en av domarringarna. Både smältan och pärlan var av relativt klart blått glas. I

FIGUR 26. Vid handrensningen av gravfältet påträffades en fibula (F18). Den kunde inte direkt kopplas till någon grav, men låg i ett omrört område med flera förstörda gravar (A11 och A17).

bengropen A23 hittades en gröngul glaspärkla med gråsvarta streck dragna i riktning från hål till hål. Pärlan har också en något vågig yta och är ej genomsiktig. Denna typ kallas för melonpärlor och kommer ursprungligen från de romerska provinserna där den var den mest framträdande pärltypen under det första århundradet efter Kristus. Enligt vissa forskare har de haft ett högt symbolvärde och ska snarast ses som amuletter som bars av den provincialromerska överklassen, vilket kan ha höjt betydelsen av dessa pärlor även norr om Limes. De skandinaviska fynden av melonpärlor är inte lika välformade som originalen. Kanneleringen är gjord på fri hand utan att använda någon form och de är ofta mycket slitna på ytan varför det har hänt att de tolkats som ”lerpärlor”. Dateringsmässigt ligger tyngdpunkten på de skandinaviska fynden i romersk järnålder (Olldag 1994, s. 220f)

BRYNEN

Två brynen av skiffer (F131, 132) hittades, dock ej i någon av gravarna. Det kan givetvis inte uteslutas att de ändå kommer från gravar eftersom delar av gravfältet var kraftigt störda. Brynena var gråa till färgen och rektangulära i sin form. Båda hade tydliga slipspår.

KERAMIKEN

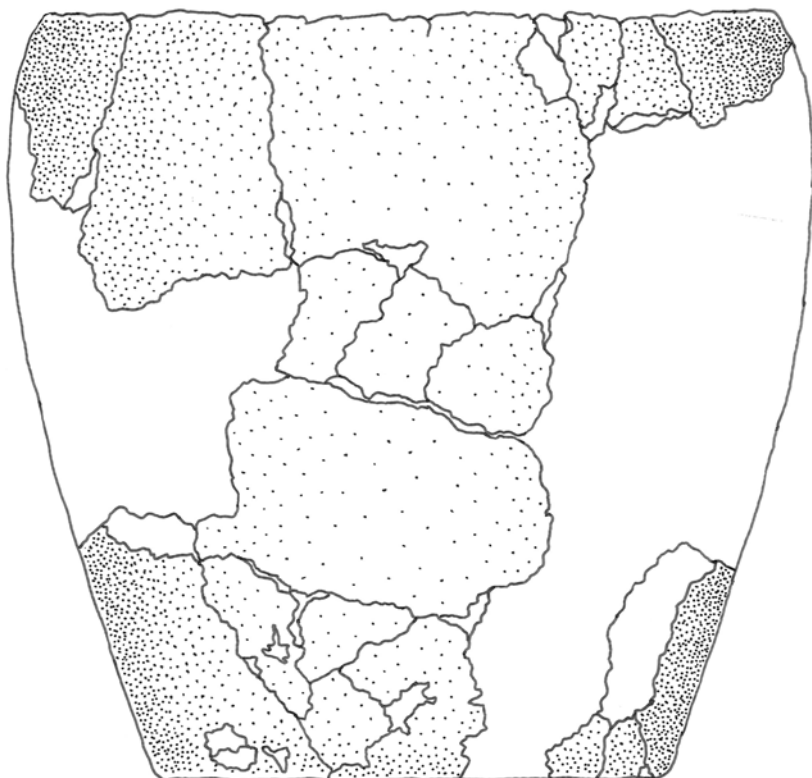
Keramiken från gravfältet bestod av en relativt grov och enkel keramik. I de fall där dekor syntes var den placerad på mynningen av kärlen. Sammanlagt har 35 poster med keramik registrerats varav fyra krukor. I de fall de registrerats som krukor har man genom mängden keramik och typskärvor så som mynnings- buk och bottenbitar kunnat tolka det som en hel kruka. Krukan från domarringen A8 kunde delvis rekonstrueras till en ca 21 cm hög kruka.

3.4.3. Osteologisk analys

Den osteologiska analysen genomfördes av Leif Jonsson (bilaga 6b). Flertalet analyserade fyndposter innehöll brända ben från vuxna individer, men A13 och A23 innehöll ben från barn i åldern 3–5 år och A5 ett barn i åldern 6–10 år. I A8 förekom förutom brända människoben (troligen från en man), även ben från ett större däggdjur, kanske nöt eller häst. I övrigt kunde inte beläggas några djurben i gravarna.

Brandlagren/brännofferplatserna A1 och A3 innehöll enbart djurben. Den vid förundersökningen grävda A1 innehöll ben från svin. Fragment från två olika vänstersidiga hälben visar att det rör sig om minst två individer. Ej färdigväxta ben visar att åtminstone ett av djuren är yngre än två år. Det andra djuret kan vara något äldre.

För djurbenen i A3 är det värt att notera att både nöt och gris finns representerade med sesamben från leden mellan mellanfot och första tåleden. Sannolikt har mer eller mindre hela stycken av

FIGUR 27. Rekonstruktion av kruka som påträffades i domarringen A8. Skala 1:2.

FIGUR 28. Del av mynningen på krukans som påträffades i A8. Skala 1:1.

fötter från de här djuren bränts. Sesamben är annars ovanliga som fynd i matavfall. Även från ett litet område med bränd sand (A2) intill A3 hittades några brända ben från större däggdjur, möjligen nöt eller häst.

3.4.4. Vedartsanalys

I proven från brandlagren/brännofferplatserna A1 och A3 fanns enbart tall. Enligt analysen var det troligen rotved som använts i A3. I brandgravarna förekom förutom tall även björk och al. Kolet i brandgravarna kan antas komma från gravbålen. I proverna från domarringarna A5 och A6 fanns enbart björk, i A17 var det björk och al och i A11 tall och al. Tall tycks dock ha varit vanligast vid kremering. Eftersom brända ben användes vid ^{14}C -dateringen av gravarna plockades bara två prov ut för ^{14}C -analys av träkol – ett från en härdgrop (A20) och ett från en sekundär brand intill en av domarringsstenarna i A8. Se vidare bilagorna 5a och 5b.

3.4.5. Miljöarkeologisk analys

Pollenproppen som togs i samband med förundersökningen utsattes för en mer omfattande analys i samband med slutundersökningen (bilaga 6b). Provet togs i den lilla våtmark som fanns intill gravfältet (bilaga 6a). Torvmarken var endast ca 40 gånger 70 meter stor. Djupet var som mest ca 70–80 cm. Potentialen för att kunna

beskriva miljöns utveckling och förändring under de senaste tre årtusendena bedömdes som god (Bilaga 7.1).

För ca 2000 till 2800 år sedan utgjordes trädvegetationen av en blandlövskog, där lind, ek och hassel var dominerande arter. I viss mån förekom även tall och alm. Skogen var relativt öppen och de första spåren av gran uppträder. På fuktigare marker dominerade björk, men också al var vanligt. Höga halter av träkolspartiklar visar att det brunnit i området. Det kan vara naturliga bränder men också komma från bränder anlagda av människan, kanske i ett röjningssyfte.

Även under den period då gravfältet anlades och användes, ca 150–600 e.Kr., utgjordes vegetationen av en blandlövskog med inslag av tall. Lind, alm och hassel minskade under perioden. På det hela taget minskade andelen träd på bekostnad av gräs, örter och buskar. På fuktig mark dominerade fortfarande björk och al. Enen etablerar sig i området och blir ganska vanlig. Framför allt står det klart att människan nu på allvar tagit området i besittning. Pollen från råg och andra obestämda sädeslag samt en ökning av svartkämpar och syror vittnar om att åkrar och betesmarker anlagts i området. I mitten av perioden märks en markant ökning av träkolspartiklar som kan tolkas som spår efter röjningsbränder skapade av människan. Man bedömer att naturliga bränder var ovanliga i den glesa skogen. Förekomsten av ett linpollen antyder också linodling i närheten av gravfältet. Mot slutet av perioden tycks markerna åter växa igen, vilket tyder på att människan överger området som permanent uppehållsplats.

Under nästa period, ca 600–1200 e.Kr., ökade andelen trädpollen. Mest markant är ökningen av tall. Även gran börjar märkas mer, men först från omkring 1000 e.Kr. tycks granen ha etablerat sig lokalt. De öppna markerna minskade, betes- och odlingsindikatorerna likaså, vilket tyder på att de öppna markerna krympte. Skogen blev mer sluten.

Under nästa period, ca 1200–1600 e.Kr., ökade råg, svartkämpar med mera något vilket antyder att det fanns åker- och betesmarker i området, om än inte i torvmarkens absoluta närhet. Den därpå följande perioden 1600–1800 e.Kr. innebar att blandlövskogen ersattes av barrblandskogen. Det förekommer spår av markanvändning, dock inte i någon stor omfattning.

Efter 1800 tycks markerna åter ha blivit öppnare och pollensammansättningen visar på ett mosaikartat landskap med åkrar, betesmarker och smärre skogsdungar. Granen expanderar kraftigt under det senaste århundradet, men det är först i mitten av 1900-talet som inslagen av lövträd minskat så pass att man då kan tala om en ren barrskog. I anslutning till våtmarkerna fanns emellertid fortfarande björk och al.

Sammanfattningsvis tycks det ha förekommit någon form av markanvändning i området under hela 3000-årsperioden, men med vissa intensifieringar, bland annat tydligt märkbart under romersk järnålder – folkvandringstid (ca 200–550 e.Kr.) och under 1700-talet.

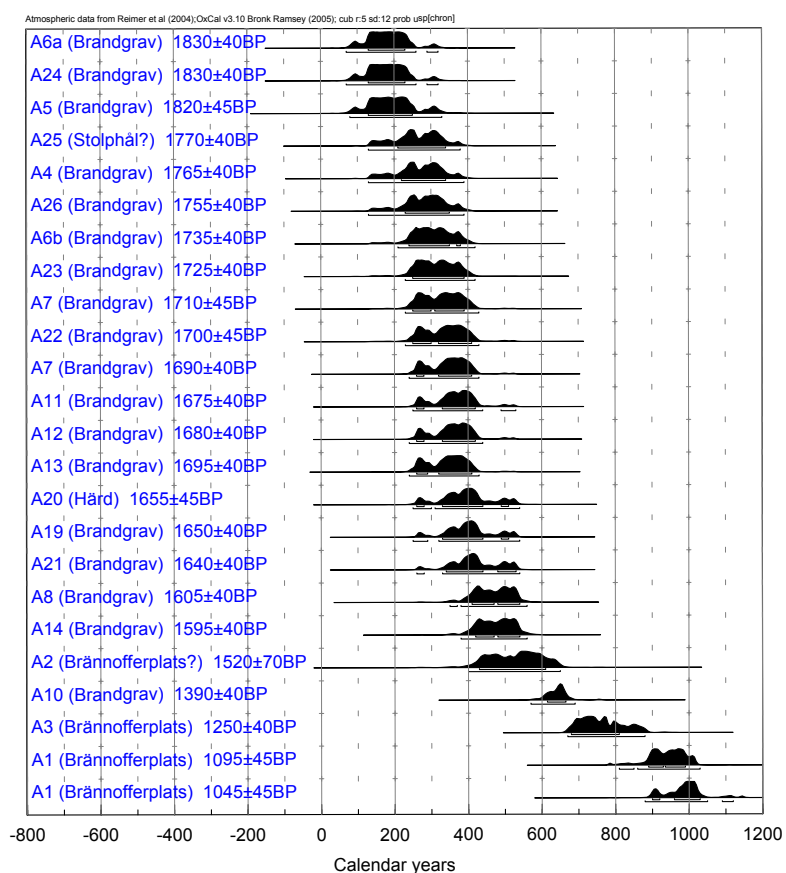
3.4.6. Datering

Gravfältet kan utifrån gravtyper och fynd, men framför allt ^{14}C -dateringar, dateras till i huvudsak yngre romersk järnålder – folkvandringstid, det vill säga ca 160–550 e.Kr. Några dateringar ligger tidigare och en något senare.

Ytterst få fynd ger några möjligheter till närmare datering. En korsformig fibula, dock hittad utanför en grav, anger en folkvandringstida datering, sannolikt dess första del.

Från samtliga gravar användes brända ben för åldersbestämning (se bilaga 3). De äldsta ^{14}C -dateringarna går ner i äldre romersk järnålder. Gravarna A5, A6a och A24 har ett dateringsspann från ca 80 e.Kr. till 320 e.Kr. Den yngsta graven A10 har ^{14}C -daterats till perioden 560–770 e.Kr. Dessa fyra gravar är således äldst respektive yngst. Resterande tolv gravar som är daterade ligger inom spannet 130–570 e.Kr.

Från två gravanläggningar finns avvikande dateringar. Brända ben från domarringen A8 och stensättningen A10 gav dateringar till förromersk järnålder och äldsta delen av romersk järnålder (370 f.Kr.–70 e.Kr. respektive 520–160 f.Kr.) Eftersom vi uppfattade dessa dateringar som ”felaktiga” i den bemärkelsen att de kraftigt avvek från det förväntade lät vi datera om samma anläggningar (återigen med brända ben). Denna gång blev resultatet helt annor-

FIGUR 29. Tabell över de kalibrerade ^{14}C -proverna tagna på gravfältet RAÄ 22.

lunda. A8 fick dateringen 340–560 e.Kr. och A10 560–770 e.Kr. och sett till kontexten är dessa sannolikt mer korrekta. Det finns inget som tyder på att äldre ben skulle blandats in i gravarna. Hur ”felet” uppkommit vet vi inte, utan vi får nöja oss med att konstatera att något har hänt.

3.5. Andra aktiviteter

3.5.1. Vikingatida brännofferplats

Ungefär 20 meter väster om gravarna framkom en brännofferplats i form av ett brandlager (A1) utan synlig markering av samma typ som på gravfält RAÄ 171. Brandlagret, med definitionen kol, sot, skörbränd sten och brända ben, låg omedelbart under torven och undersöktes i sin helhet i samband med förundersökningen för att fastställa om det var en grav eller ej. Det var ca 2,2 x 1,0 meter stort och oregelbundet ovalt. Djupet var som mest 0,15 m. I hela anläggningen fanns, förutom kol och sot, rikligt med skörbränd sten med vissa förtätningar. Under brandlagret var sanden eldpåverkat orangeröd. Den osteologiska analysen visade att det var enbart djurben. De brända benen härrörde från minst två grisar. I anläggningen hittades också tio flintsplitter, varav minst fem var brända eller eldskadade, samt en skörbränd glättsten.

I samband med slutundersökningen framkom strax intill ytterligare en brännofferplats i form av ett brandlager med djurben (A3). Det innehöll brända ben efter gris och nöt. Brandlagret bestående av kol, sot och brända ben hade kraftigt rödbränd sand under sig, men saknade sten. Ingen flinta eller några andra fynd påträffades heller.

Anläggningarna har tolkats som resterna efter en rituell måltid, kanske en brännofferplats. Frågan var om anläggningarna kunde kopplas till gravplatsens brukande eller om de hörde hemma i ett annat sammanhang. En ¹⁴C-analys från A1 gav en datering till vikingatid, 780–1030 e.Kr. För att säkerställa dateringen gjordes ytterligare en analys som visade på ungefär samma tidsintervall – 890–1160 e.Kr. Det andra brandlagret, A3, daterades till vendeltid – vikingatid, 680–890 e.Kr. och skulle således kunna vara något äldre.

3.5.2. Kolningsverksamhet

Ett flertal kolbottnar kunde dokumenteras inom undersökningsytan. Ingen tycktes dock direkt ha skadat några gravar. Däremot kan man tänka sig en indirekt påverkan genom de kolare som rört sig över ytan och kanske ”lånat” sten från gravarna.

Någon kolarkoja kunde inte heller beläggas inom ytan. Det förefaller emellertid troligt att de äldre uppgifterna från karteringen av gravfältet 1929 om två ”grafhögar”, ca 4–5 meter i diameter med kommentaren ”utgräfd”, i själva verket handlar om kolarkojlämningar. Den ene av dessa finns noterad även i det reviderade forn-

FIGUR 30. Vikingatida brandlager som har tolkats som en brännofferplats, bland annat utifrån fynden av brända ben från minst två grisar.

minnesregistret, men då bedömd som naturbildning. Beskrivningen liknar de kolarkojlämningar som karterats och delvis undersökts i området tidigare. Platsen för dessa kunde dock inte återfinnas men de har sannolikt försvunnit i samband med exploateringen inför Möbelvägens framdragning.

3.5.3. Vägarna

I anslutning till gravfältet fanns ett flertal gamla vägrester. Bland annat i form av fyra hålvägsfragment öster om fornlämningen. Samtliga belägna i sluttningen upp mot gravfältet. Dessa karterades i samband med utredningarna på 90-talet och blev inte föremål för någon arkeologisk undersökning (Vestbö 1994; Nordström 1995).

Hålvägarna har uppkommit tack vare den sandiga marken och den sluttande terrängen.

Strax norr om gravfältet fanns också spåren efter den väg som fanns markerad på 50-talsekonomen. Den syntes tydligt i form av hjulspår under torven.

3.6. Tekniska och administrativa uppgifter

Förundersökning september 2002. RAÄ 22.

Länsstyrelsens tillstånd: 431-6060-02

Jönköpings läns museums dnr:216/2002

Beställare: . . . . . Jönköpings kommun, Tekniska kontoret
Projektledare och fältansvarig: Mikael Nordström

Fältpersonal: . . . . . Samuel Björklund, Jan Borg, Jörgen Gustafsson samt grävmaskinist Erik Gustavsson. Under en dag deltog metalldetektorspecialist Hans Alm.

Fältarbetstid: . . . . . 2–18 september 2002

Län: . . . . . Jönköpings län

Kommun: . . . . . Jönköpings kommun

Socken: . . . . . Barnarps socken

Fornlämningsnummer: . . . . . RAÄ 22

Fastighetsbeteckning: . . . . . Barnarps-Kråkebo 1:6

Belägenhet: . . . . . Ekonomiska kartan 6E 9a

Koordinater: . . . . . x 43958 y 36422

Koordinatsystem: . . . . . Jönköpings kommun 1974 (RT R06 5,0
gon V (-6350000, 0))

Höjdsystem: . . . . . Rh 70

Undersökningsyta, extensiv: . . . 13 000 m²

Undersökningsyta, schakt: . . . 1100 m²

Fornlämningstyp: . . . . . Gravfält med domarringar; brännofferplats

Tidsperiod: . . . . . Romersk järnålder – folkvandringstid, vikingatid.

Fynd: . . . . . I A1, brandlager: 172 g brända ben (varav 9,5 % identifierats tillhöra minst två grisar), tio flintsplitter, en skörbränd glättsten samt vid rutgrävning en keramikskärva och ett bränt ben. Se fynd- och anläggningslista.

Tidigare undersökningar: . . . (se dnr 13/01 och 390/01)

Arkeologisk slutundersökning vår – sommar 2003. RAÄ 22.

Länsstyrelsens tillstånd: 431-15343-03

Jönköpings läns museums dnr:115/2003

Beställare: . . . . . Jönköpings kommun, Tekniska kontoret
Projektledare och fältansvarig: Mikael Nordström

Fältpersonal: . . . . . Jan Borg, Fredrik Engman (25–27 juni), Jörgen Gustafsson, Håkan Hylén, Kristina Jansson (4–6 juni), Karin Mellbo samt grävmaskinist Lasse Eriksson. Under en dag (18 juni) deltog osteolog Leif Jonsson,

Göteborg. Praktikanter: Annie Rosén och
Eva Svedberg.

Fältarbetstid: . . . . . 28 april–4 juli 2003

Län: . . . . . Jönköpings län

Kommun: . . . . . Jönköpings kommun

Socken: . . . . . Barnarps socken

Fornlämningsnummer: . . . . . RAÅ 22

Fastighetsbeteckning: Barnarps-Kråkebo1:6

Belägenhet: . . . . . Ekonomiska kartan 6E 9a

Koordinater: . . . . . x 43958 y 36422

Koordinatsystem: . . . . . Jönköpings kommun 1974 (RT R06 5,0
gon V (-6350000, 0)

Höjdsystem: . . . . . Rh 70

Undersökningsyta, extensiv: . . . 9 000 m²

Undersökningsyta, schakt: . . . 3 600 m²

Fornlämningstyp: . . . . . Gravfält med domarringar, brännoffer-
plats

Tidsperiod: . . . . . Romersk järnålder – folkvandringstid,
vikingatid.

Fynd: . . . . . Se fynd- och anläggningslista.

Tidigare undersökningar: . . . se dnr 216/02

Dokumentationsmaterialet förvaras i Jönköpings läns museums arkiv

BILAGA 1. Anläggningslista

RAÄ 22															
GRAVAR															
Id	Typ	Form	L.	Br.	Diam.	Orientering	X-koordinat	Y-koordinat	Inre gravtyp	L.	Br.	Dj.	Form	¹⁴ C-ålder 95%	Anmärkning
A4	Domarring	Rund	-	-	3,90	-	44040,00	36426,50	Brandgrop	1,80	1,30	0,34	Oval	130-390 e.Kr.	
A5	Domarring	Rund	-	-	3,80	-	44033,75	36432,18	Brandgrop	0,85	0,45	0,20	Oval	80-340 e.Kr.	
A6	Domarring	Rund	-	-	4,00	-	44034,00	36436,00	Brandgrop	1,00	0,70	0,30	Oval	A6a: 80-260, 300-320 e.Kr.; A6b: 210-420 e.Kr.	
A7	Domarring	Rund	-	-	4,00	-	44038,00	36437,00	Brandgrop	1,20	0,80	0,16	Oval	230-430 respektive 240-430 e.Kr.	
A8	Domarring	Rund	-	-	5,00	-	44038,90	36445,30	Brandlager	1,70	0,80	0,14	Oval	340-379, 380-560 e.Kr. samt en "felaktig" datering: 370 f.Kr.-70 e.Kr.	
A9	Stensättning, fylld	Rektangulär	2,90	2,00	-	NNV-SSO	44031,00	36442,50	Skelettgrav	1,80	0,60	0,70	Rektangulär	Odaterad	
A10	Stensättning, ofylld	Rektangulär	3,00	2,10	-	NNV-SSO	44039,00	36441,00	Brandlager	1,20	1,10	0,08	Rund	560-720, 750-770 e.Kr. samt en "felaktig" datering: 520-160 f.Kr.	
A11	Omarkerad?	-	-	-	-	-	44033,90	36430,00	Brandlager	2,24	0,84	0,10	Oval	240-440, 450-470 e.Kr.	
A12	Omarkerad?	-	-	-	-	-	44037,10	36428,30	Brandgrop	0,38	0,38	0,13	Rund	240-440 e.Kr.	
A13	Rest sten	-	-	-	-	-	44035,20	36439,50	Brandlager	0,90	0,90	0,13	Rund	240-430 e.Kr.	
A14	Domarring	Rund	-	-	2,80	-	44034,50	36429,10	Brandgrop	0,60	0,50	0,29	Oval	380-570 e.Kr.	
A17	Omarkerad?	-	-	-	-	-	44036,40	36426,40	Brandlager	0,72	0,34	0,06	Oval	Odaterad	
A19	Stensättning, ofylld	Rektangulär	3,00	2,20	-	NNV-SSO	44029,50	36437,25	Brandgrop	2,00	0,90	0,39	Oval	250-310, 320-540 e.Kr.	
A21	Omarkerad?	-	-	-	-	-	44029,50	36436,75	Bengrop	0,90	0,90	0,15	Oregelbunden	260-280, 320-540 e.Kr.	
A22	Omarkerad?	-	-	-	-	-	44028,90	36436,00	Brandlager	1,15	0,70	0,06	Oval	240-430 e.Kr.	
A23	Omarkerad?	-	-	-	-	-	44026,80	36434,30	Brandgrop	0,60	0,60	0,16	Rund	230-420 e.Kr.	
A24	Omarkerad?	-	-	-	-	-	44038,20	36429,20	Brandlager	1,28	0,73		Oval	80-260, 300-320 e.Kr.	
A26	Omarkerad?	-	-	-	-	-	44038,30	36426,60	Brandgrop	0,50	0,26	0,18	Oval	130-160, 170-200, 210-400 e.Kr.	
A27	Stensättning, ofylld	Oregelbunden	3,30	1,80	-	-	44037,40	36432,80	?	-	-	-	-	Odaterad	
ÖVRIGA ANLÄGGNINGAR															
Id	Typ	Form	L.	Br.	Dj.	Orientering	X-koordinat	Y-koordinat		L.	Br.	Dj.	Form	¹⁴ C-ålder 95%	Anmärkning
A1	Brännofferplats	Oval	2,20	1,00	0,15	-	44031,00	36401,00						780-790, 820-850, 860-1030 e.Kr. respektive 890-1040, 1090-1120, 1140-1160 e.Kr.	Brandlager
A2	Omr. m bränd sand	Rund	1,10	1,00	-	-	44034,80	36407,50						410-660 e.Kr.	-
A3	Brännofferplats	Oval	2,30	1,30	0,14	-	44037,30	36409,80						680-890 e.Kr.	Brandlager
A20	Härdgrop	Oval	0,65	0,45	0,22	-	44040,60	36440,30						250-310, 320-540 e.Kr.	-
A25	Grop/stolphål	Oval	0,50	0,33	0,14	-	44038,90	36445,80						130-390 e.Kr.	-
A29	Stolphål	Oval	0,50	0,40	0,20	-	44035,90	36447,80							-

BILAGA 2a. Anläggningsbeskrivningar

Barnarps socken RAÄ 22, dnr 115/03

Inledning

Fram till strax före undersökningstillfället var platsen beväxt med fullvuxna tallar. Runt dessa fanns en yngre tallplantering. Bevarandegraden varierade över gravfältet. Det bar spår av såväl naturens som människans påverkan. Minst tre rotvältor i form av gropar och uppkastad sand kunde beläggas. De hade i större eller mindre omfattning skadat gravar (A5, A7 och A8). De närbelägna kolbottnarna vittnar om mänsklig närvaro på platsen under senare tid, troligen 1600-tal och framåt. Det är inte omöjligt att man också har tagit sten på gravfältet. I åtminstone två av domarringarna saknades sten (A7 och A8). Vid A8 hade man också eldat under historisk tid. Ett tiotal meter norr om gravfältet fanns spåren av en gammal körväg (den fanns även utmärkt på 50-talsekonomen. Vid något tillfälle under 1900-talet hade ett skott avlossats från gravfältet att döma av den patronhylsa som påträffades med metalldektorn.

I framför allt gravfältets södra och västra del var det svårt att få ordning bland stenarna som med all sannolikhet hade ingått i olika typer av stensättningar. Eftersom ytan bestod av sand och saknade naturlig sten, undantaget mindre grusinblandning på några ställen, var stenarna att betrakta som ditplacerade av människan. Vad som orsakat omrörningen är oklart, men det har troligen skett efter gravfältets brukningstid.

I området mellan domarringarna A4, A5, A7 och A14 fanns flera anläggningar vars yttre stenkonstruktioner inte var möjliga att säkert avgränsa och definiera. Sannolikt döljs där minst fyra, kanske fem separata begravningar i form av brandlager och brandgropar. Kantställda sandstenar i olika riktningar fanns också men ingen hel stensättning/stenkrets kunde urskiljas. Av den anledningen grävdes området inledningsvis i fyra kvadranter tills brandlagren framkom. De benämndes då A11, A12, A17, A24 och A27.

På samma sätt undersöktes området söder om domarringarna A5 och A6. Bortsett från A19, en ofylld stensättning, som delvis hade intakta sidor var området omrört och inga tydliga konstruktioner/gravöverbyggnader kunde urskiljas bland stenarna. Av den anledningen delades

ytan i åtta delar benämnda Yta A till Yta H. Åtminstone tre åtskilda gravgömmor framkom vid rensningen – A21, A22 och A23. Att området var skadat och omrört framgick också av att spridda brända ben påträffades utanför brandgroparna. Vi har inte tolkat dessa brända ben som medvetet utspridda även om det naturligtvis inte kan uteslutas.

För beskrivning av anläggningarna har följande definitioner använts:

BRANDLAGER: Brända ben (från människa och/eller djur), kol, aska och eventuella föremål som påträffats på ursprunglig markyta.

BRANDGROP: Grop med brända ben, kol, sot och eventuella föremål.

URNEBRANDGROP: Grop med eller utan brända ben, keramik/kärl, kol, sot och eventuella föremål.

SKELETTGRAV: Kroppen har begravts obränd i en större rektangulär grop.

HÄRDGROP: Grop med skärvsten, kol och sot.

Förundersökningen 2002 [dnr 216/2002]

I samband med förundersökningen 2002 (Jlm dnr 216/02) undersöktes en anläggning, nedan benämnd A1, samt sju kvadratmeterrutor som sållades. I tre av rutorna påträffades fynd. Övriga var fyndtomma. Vid slutundersökningen [dnr 115/03] fortsattes numreringen med A2, A3 o.s.v.

A1 BRÄNNOFFERPLATS/BRANDLAGER

Ca 2,2 × 1,0 m stort och ca 0,15 m djup.

Belägenhet: x 44031,0 y 36401,8 +221,25/221,07

Ungefär 20 meter väster om domarringarna framkom en härd, dock närmast att likna vid ett brandlager (A1) utan synlig markering. Anläggningen undersöktes redan i samband med förundersökningen 2002 (Jlm dnr 216/02). Brandlagret låg omedelbart under torven och undersöktes i sin helhet i samband med förundersökningen för att fastställa om det var en grav eller ej. Anläggningen var ca 2,2 × 1,0 meter stort och oregelbundet oval. Djupet var som mest 0,15 m. I hela anläggningen fanns, förutom kol och sot, rikligt med skörbränd sten med vissa förtätningar. I hela anläggningen framkom också brända ben. Under brandlagret var sanden eldpåverkat orangeröd. Efter den osteologiska analysen visade det sig vara enbart djurben – de brända benen efter minst två grisar. I anläggningen hittades också tio flintsplitter, varav minst fem var brända eller eldskadade, samt en skörbränd glättsten.

Anläggningen tolkades preliminärt som resterna efter en rituell måltid – en form av brännofferplats, vilken antogs kunna kopplas till gravplatsens brukande. Men ¹⁴C-analysen gav en datering till vikingatid, 780–1030 e.Kr. (Ua-20745). Efter slutundersökningen gjordes ytterligare en ¹⁴C-datering, denna gång på ben, som bekräftade dateringen till vikingatid, 890–1160 e.Kr (Ua-22842).

Fynd

F1 x44030,37 y36401,7 +221,13/221,07

GLÄTTSTEN, 1 st, av sandsten. Vikt 536 g.

F2 x44031,0 y36401,8 +221,25/221,07

SPLITTER AV FLINTA, 8 st. Ljusgråa och mörkgråa flintsplitter, varav minst tre är eldpåverkade. Härrör från minst två olika flintor. De är mellan 8 och 15 mm stora. Vikt 1,8 g.

F3 x44031,0 y36402,1 +221,25/221,07

SPLITTER AV FLINTA, 1 st. Vit eldpåverkad flinta, ca 7 × 7 mm stor. Vikt 0,1 g.

F4 x44031,0 y36401,6 +221,25/221,07

SPLITTER AV FLINTA, 1 st. Vit, sotig, eldpåverkad flinta, ca 8 × 10 mm stor. Vikt 0,2 g.

F8 x44031 y36402 +221,25/221,07

I hela anläggningen

BRÄNDA BEN. Vikt 172,3 g.

OSTEOLOGISK ANALYS: 0,3 liter brända ben, 172, 3 g varav 16,3 gram (9,5%) kunnat identifieras. Maximal fragmentstorlek 3,8 cm. Uppskattade vanligaste storleken ca 1 cm. GRIS (*Sus domesticus*): (16,3 g) Identifierade fragment: Bäckben 1 högersidigt fragment (*os coxae dx*). Skenben 4 fragment (*tibia sin/dx proximalt* 2 lösa epifyser, *sin/dx distalt* 1 fr, *dx distalt fuserad epifys* 1 fr) De lösa *proximala* epifysfragmenten ger åldersbedömningen yngre än 3,5 år, den *fuserade distala epifysen* ger åldersbedömningen äldre än 2 år (Habermehl 1975). Vadben 2 fragment (*fibula sin/dx diafys* 1 fr, *distalt* 1 lös epifys) Den lösa *distala epifysen* ger åldersbedömningen yngre än 2 år (Habermehl 1975). Rullben 2 fragment (*talus sin* 1 fr, *sin/dx* 1 fr). Hälben 6 fragment (*calcaneus sin* 4 fr, *dx* 2 fr) Av de vänstersidiga fragmenten utgörs ett av en lös *caput* och de övriga tre av fragment från två olika ben = två individer. Av de högersidiga fragmenten utgörs ett av en lös *caput*. De lösa *epifyserna* ger åldersbedömningen yngre än 2 år (Habermehl 1975).

¹⁴C-analys

Ua-20745. Träkol. 1095 ± 45 BP.

1 σ 890–1000 e.Kr.

2 σ 780–790, 820–850, 860–1030 e.Kr.

Ua-22842. Ben(Svin). 1045 ± 45 BP

1 σ 900–920, 960–1030 e.Kr.

2 σ 890–1040, 1090–1120, 1140–1160 e.Kr.

Vedartsanalys

Tall 5 bitar, 0,5 g.

RUTGRÄVNING INOM GRAVFÄLTET

F5 x44047/048 y36442/443

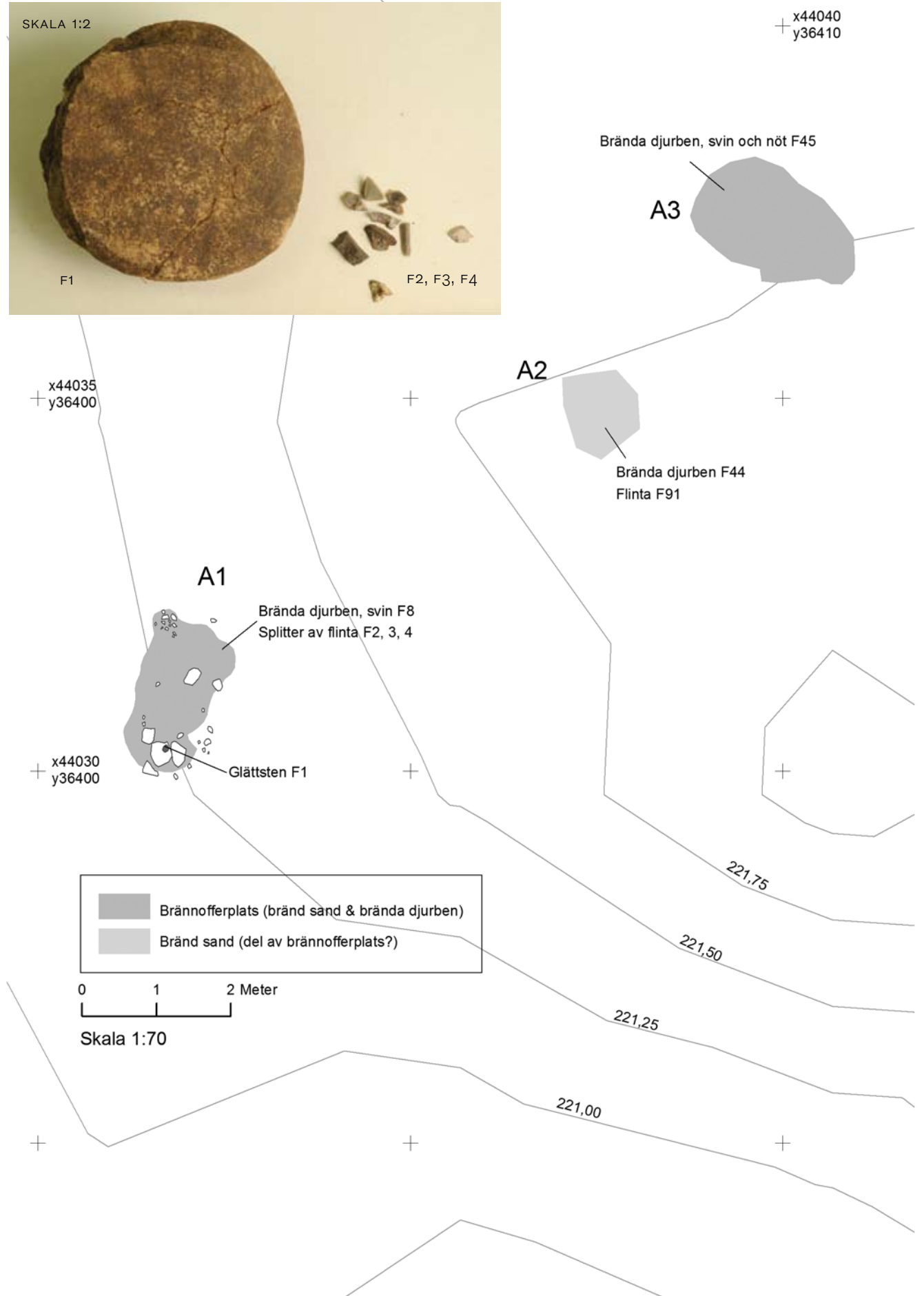
Framkom vid sållning av kvadratmeterruta
KERAMIK, 2 st bitar. Små spjälkade, ljusbruna med fin magring. Största mått, 13 × 15 mm. Vikt 1,5 g.

F6 x44027/028 y36431/432

Framkom vid sållning av kvadratmeterruta
KERAMIK, 2 st bitar. Små spjälkade, ljusbruna med fin magring. Största mått, 13 × 15 mm. Vikt 1,5 g.

F7 x44026/027 y36439/440

BRÄNDA BEN. Vikt 0,2 g.

Barnarps socken, RAÄ 22 Gravar och brännofferplatser

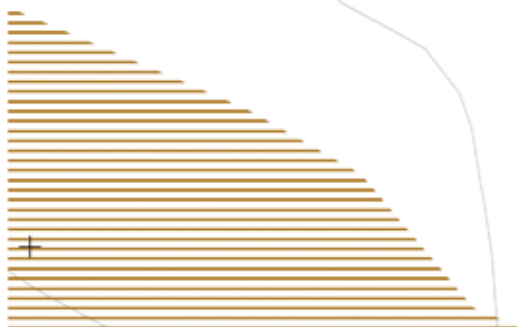
0 5 10 Meter

Skala 1:300

+ x44060
y36400

+ x44040
y36400

+ x44020
y36400

+ x44000
y36420

+ x44000
y36440

Plan över undersökta gravar och brännofferplatser inom RAÄ 22.

Observera att fyndnumreringen började om med F1 vid slutundersökningen. Därför finns F1–F8 dels från förundersökningen (enligt ovan), dels från slutundersökningen, nedan.

Slutundersökningen 2003 [dnr 115/2003]

A2 OMRÅDE MED BRÄND SAND

Område med bränd sand, ca 1,1 × 1,0 meter stort, med enstaka skärvstenar och brända ben.

Belägenhet: x 44034,8 y 36407,5

Anläggningen var belägen mellan A1 och A3, ca 15 meter väster om gravfältet. Någon egentlig anläggning blev det inte av de brända sandfläckarna. De enstaka brända benen, några skärvstenar och kolbitarna hör sannolikt samman med den intilliggande anläggningen A3.

Fynd

F44 x44034,8 y36407,5

Rensfynd

BRÄNDA BEN. Vikt 1,5 g.

OSTEOLOGISK ANALYS: *Däggdjur*: 4 fragment, 1,5 g; ett revben av större däggdjur (nöt-/häststorlek), varav ett fragment till ¹⁴C-prov.

F91 x44035 y36407,5

Rensfynd

ÖVRIG FLINTA av hälleflinta? 2 ex. Vikt 3,5 g.

¹⁴C-analys

Ua-22843. Ben(djur). 1520 ± 70 BP.

1 σ 430–610 e.Kr.

2 σ 410–660 e.Kr.

A3 BRÄNNOFFERPLATS/BRANDLAGER

Anläggningen var ca 2,3 × 1,3 m stor och ca 0,14 m djup.

Belägenhet: x 44037,3 y 36409,8

Anläggningen framkom i samband med avbaningen och belägen ca 14 meter väster om den västligaste graven/domarringen, A14, och ca 8 meter nordost om A1. Brandlagret visade sig vara samma typ som A1, d v s den innehöll enbart djurben, kol, sot och skärvsten. Sanden var kraftigt rödbränd under anläggningen.

Fynd

F45 x44037,4 y36410 +221,66/221,52

BRÄNDA BEN. Vikt 387,2 g.

OSTEOLOGISK ANALYS: *Svin*: 1 del av underkäke med rothål för premolar (0,8 g); 1 proximal led av höger strålben (1,0 g); 1 vänster handlovsben, carpale radiale (1,3 g); 1 lös proximal epifys av vänster skenben (7,3 g); 1 sesamben från första tåleden (0,6 g); *Nöt*: 2 fragment av tarsalben (1,7 g); 1 distalt fragment av mellanhands-/mellanfotsben med fast epifys (1,8 g); 1 distalt fragment av första tåleden (0,5 g); 3 sesamben från första tåleden (1,3 g); 1 fragment av tredje tåleden (1,1 g); *Större däggdjur*: 12 diafysfragment, mellanfotsben? (16,3 g varav 3,2 g till ¹⁴C-prov); *Däggdjur*: cirka 1000 fragment, 5–20 mm (353 g).

¹⁴C-analys

Ua-22844. Ben(djur). 1250 ± 40 BP.

1 σ 680–810, 840–860 e.Kr.

2 σ 680–890 e.Kr.

Vedartsanalys

Tall 5,6 g

A3

F1

SKALA 2:1

F2

SKALA 1:2

F92

A4 DOMARRING

Anläggningen var ca 3,5–3,9 i diameter, bestående av 5 stenar, ca 0,7–1,3 m stora. I södra halvan fanns mindre stenar, ca 0,10–0,25 m stora, mellan de större. I den södra halvan fanns en brandgrop, ca 1,8 x 1,3 meter stor och 34 cm djup.

Belägenhet: x 44040,0 y 36426,5

Anläggningen syntes före avbaningen. Den var tillsammans med A14 gravfältets västligaste gravar. Två av stenarna, den västra och norra, visade sig ha fallit ur läge och rubbat cirkelns symmetri. En kraftig tall, som stått mitt i domarringen, kan möjligen vara orsaken till detta. Mellan de större stenarna i södra delen låg mindre stenar som kompletterade stenkretsen. Den kvarvarande stubben var belägen centralt i domarringen och hade delvis också skadat brandgropen som låg omedelbart söder därom. Brandgropen var ca 1,8 x 1,3 meter stor och 34 cm djup. I brandgropen och runt denna fanns, förutom brända ben (F46), en stor mängd keramikbitar, vilka utgjorde resterna efter en kruka (F92). I brandgropen framkom också en järnkniv (F1). Runt brandgropen fanns spridda brända ben sannolikt utdragna från brandgropen. Vid rensning av den västra delen av domarringen påträffades en bronshake (F2).

Omedelbart utanför domarringen, SV om den södra stenen, låg en brandgrop (A26).

Fynd

F1 x44039,73 y36426,71 +222,08/222,02

I brandgropen

KNIV av järn. Längd 158 mm. Vikt 17,2 g.

F2 x44038,8/041,0 y36425/426

Rensfynd i västra delen av domarringen

HÅKE av brons. Vikt 3,5 g.

F92 x44039,6 y36426,6

I brandgropen samt omgivande benlager

KRUKA, av lera, fragmenterad i mer än 100 bitar. Vikt 1211 g.

F93 x44040,18 y36428,2

Rensfynd i anslutning till klumpsten i östra delen av kantkedjan

KERAMIK, 2 bitar, möjligen från krukans (F92). Vikt 33 g.

F46 x44039,6 y36426,6 +222,30/221,93

I brandgropen samt omgivande benlager

BRÄNDA BEN. Vikt 252,6 g.

OSTEOLOGISK ANALYS: *Människa*: cirka 1023 fragment, 5–35 mm (mest 15–20 mm) stora, helt brända, vita/gråvita fragment. Identifierade delar: 20 skulltaksfragment, varav 8 med suturer (sammanväxning påbörjad); 2 lårbensdiafyser med inte särskilt starkt utvecklade pilaster; 1 diafysfragment av skenben (5,7 g till ¹⁴C-prov) (summa identifierade 30,2 g). Övriga fragment (cirka 1000 st) oidentifierade till benslag. Vuxen individ, 35–50 år, kön ej identifierat.

¹⁴C-analys

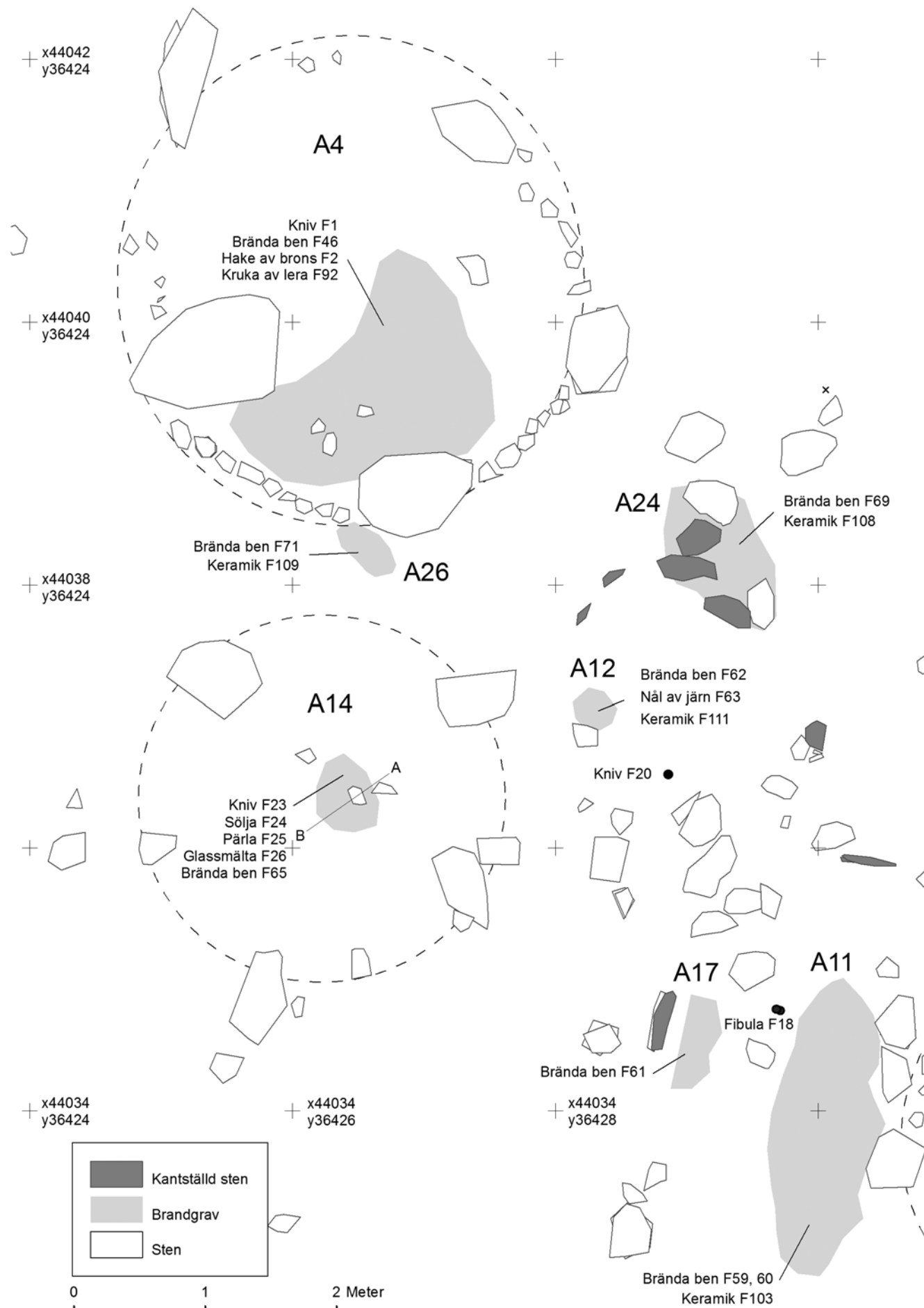
Ua-22845. Ben(Homo). 1765 ± 40 BP.

1 σ 220–350 e.Kr.

2 σ 130–390 e.Kr.

Vedartsanalys

Tall 0,2 g, Björk 8,5 g.

A5 DOMARRING

Anläggningen var ca 3,5–3,80 i diameter, bestående av 7 stenar varav tre av de sydliga sitter mycket tätt ihop. I centrum av graven framkom en brandgrop, ca 0,85 x 0,45 meter stor och 0,20 meter djup, omgiven av spridda brända ben.

Belägenhet: x 44033,75 y 36432,18

Anläggningen i form av sju klumpstenar i en cirkel syntes före undersökningen. Efter avbanningen framkom i anläggningens östra del en ca 2 x 0,9 meter stor och ca 0,05 meter tjock sandhög, förmodligen orsakad av en äldre rotvälta (någon direkt grop fanns dock inte i anslutning). I området framkom också spridda brända ben. Efter ytterligare rensning framträdde brandgropen centralt i domarringen. Brandgropen var närmast oval, ca 0,85 x 0,45 meter stor och ca 20 cm djup. I brandgropens västra del påträffades tre stenar. Två av stenarna låg kant i kant med brandgropen. I brandgropens västra del fanns en störning av en rotvälta. En kniv (F3) påträffades ca 30 cm nordöst om brandgropen. I ytan av brandgropens norra del påträffades en sölja av järn (F4). I övrigt innehöll brandgropen brända ben (F47), vilka förekom ymnigast i gropens ytliga delar för att sedan avta längre ner.

Fynd

F3 x44033,99 y36433,11 +222,28

Ca 0,3 m öster om brandgropen

KNIV av järn. Längd 100 mm. Vikt 4,5 g.

F4 x44033,93 y36432,6 +222,22

I brandgropen

SÖLJA av järn. Längd 19 x 16 mm. Vikt 2,2 g.

F47 x44033,7 y36432,6 +222,29/222,06

I brandgropen samt omgivande spridda brända ben
BRÄNDA BEN. Vikt 152 g.

OSTEOLOGISK ANALYS: *Människa*: cirka 1520 fragment, 5–25 mm (mest cirka 10 mm) stora, helt brända. Identifierade delar: 9 skulltaksfragment, tunna med vassa suturer; 1 färdig kindtandsrot (troligen första permanenta molaren); tunna diafysfragment av lårben och skenben (varav 4,2 g till ¹⁴C-prov) (summa identifierade 11,5 g). Övriga fragment oidentifierade till benslag. Barn, 6–10 år.

¹⁴C-analys

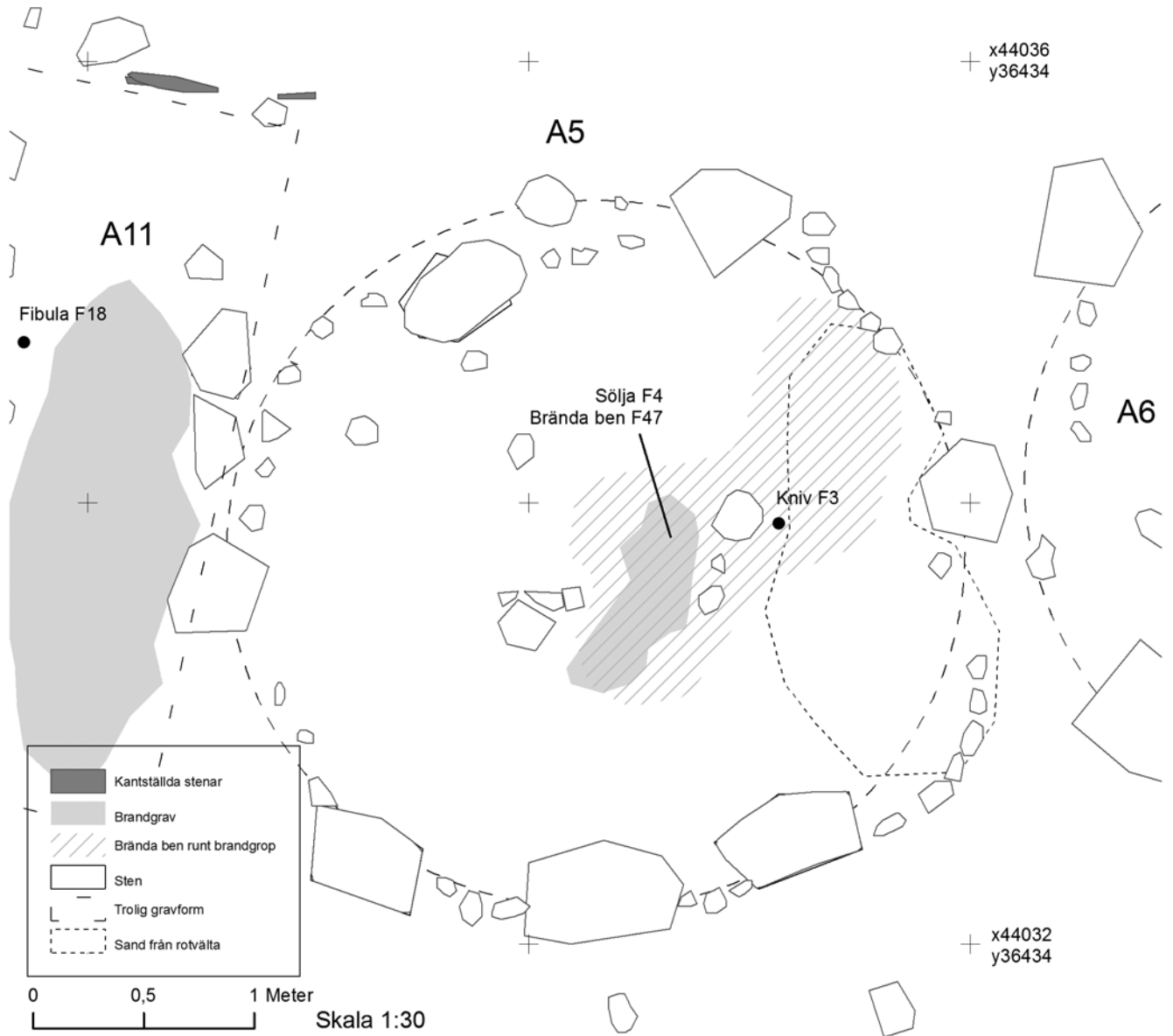
Ua-22846. Ben (Homo). 1820 ± 45 BP.

1 σ 130–250 e.Kr.

2 σ 80–340 e.Kr.

Vedartsanalys

Tall 0,2 g, Björk 8,5 g.

A6 DOMARRING

Anläggningen var ca 3,5–4 meter i diameter, bestående av fem stenar. Mellan dessa framkom mindre stenar som slöt stenkretsen. I sydöstra delen av graven framkom en brandgrop (A6a), ca 1 x 0,7 meter stor och 0,3 meter djup och norr därom, ett område med brända ben (A6b), ca 1,2 x 0,7 meter stort och 0,04 meter tjockt.

Belägenhet: x 44034 y 36436

I den södra delen framkom brända ben (F48) i en mörkfärgning som också visade sig vara en brandgrop (A6a). Den var rundoval till formen, ca 1 x 0,7 meter stor och 0,32 meter djup. Fyllningen i brandgropen bestod av mörk sotig sand. Inga övriga fynd gjordes i brandgropen. I norra delen framkom brända ben (F49) i vad som först bedömdes vara en egen anläggning, A6b. Någon mörkfärgning kunde dock inte påvisas och de brända benen låg ytligt. I samma område påträffades också flera föremål: en sölja (F5), en keramikbit (F96), ett litet oidentifierat järnfragment (F6), järnnål (F9) samt tången till en kniv (F30) som var nedstucken i sanden. Området med brända ben, A6b, har troligen tillkommit genom att de spridits från brandgropen A6a genom en rotvälta eller dylikt. Även kantstenarna precis söder om brandgropen har flyttat på sig, vilket också indikerar att något har hänt som har flyttat omkring föremål och fynd i graven. I den norra halvan av anläggningen fanns även ett område med småstenar. Inga fynd gjordes och den tolkades som ett naturligt moränstråk.

Fynd

F5 x44034,37 y36436,08 +222,25

Rensfynd

SÖLJA av järn. Diameter 24 mm. Vikt 2,5 g.

F6 x44034,31 y36435,58 +222,21

Rensfynd

OID av järn. Längd 8 mm, tjocklek 3 mm. Vikt 0,4 g.

F7 x44033,39 y36436,48 +222,15

Rensfynd

OID av järn. Längd 11 mm, tjocklek 3 mm. Vikt 0,3 g.

F8 Rensfynd i domarringen

Sällfynd från anläggningen

OID av järn. Längd 9 mm, tjocklek 3 mm. Vikt 0,4 g.

F9 x44034,7 y36436,83 +222,15

Rensfynd

NÅL av järn, i tre delar. Längd 43 mm, tjocklek 1 mm.

Vikt 0,7 g.

F30 x44034,5 y36436,39 +222,12/222,10

Rensfynd

KNIV? av järn. Längd 111 x 9 x 4 mm. Vikt 9,8 g.

F48 x44033,3 y36437,1 +222,21/222,03

I brandgropen A6a, i domarringens sydöstra del
BRÄNDA BEN. Vikt 664 g.

OSTEOLOGISK ANALYS: *Människa*: cirka 2000 fragment, 5–30 mm (mest cirka 10 mm) stora, helt brända. Identifierade: höger mastoidutskott från kraniet; främre del av underkäke (tandbensförlust vid framtandsalveolerna); diafysfragment av överarmsben, armbågsben, lårben och skenben. 6,7 g skenbensdiafys till ¹⁴C-prov (summa identifierade 20,1 g). Övriga fragment oidentifierade till benslag.

Vuxen individ, 30–50 år, kön ej identifierat.

F49 x44034,6 y36436,4 +222,26/222,22

Inom område benämnt A6b, strax norr om domarringens centrum

BRÄNDA BEN. Vikt 95,6 g.

OSTEOLOGISK ANALYS: *Människa*: cirka 400 fragment (95,6 g), 5–30 mm (mest 10–15 mm) stora, helt brända. Identifierade delar: 1 kotfragment med fast epifys; 2 skenbensdiafys (5,6 g till ¹⁴C-prov). Få kraniefragment. Övriga fragment oidentifierade till benslag.

Vuxen individ, över 20 år, kön ej identifierat.

F50 x44033,9 y36436,7 +222,21/222,03

Vid rivning av profilbänk mellan A6a och A6b

BRÄNDA BEN. Vikt 9,9 g.

OSTEOLOGISK ANALYS: *Människa*: 30 fragment, 5–25 mm (mest cirka 10 mm) stora, helt brända. Iden-

tifierade delar: 1 tredje tåled, 0,2 g.
Vuxen individ, över 20 år, kön oidentifierat.

F95 x44032,81 y36434,33 +222,23
Rensfynd 0,2 m sydväst om domarringen
KERAMIK. 3 fragment. Vikt 17 g.

F96 x44034,88 y36436,33 +222,18
I norra delen av anläggningen
KERAMIK. 1 bit. Vikt 6,1 g.

¹⁴C-analys

Ua-22847. Ben (Homo) från A6a (F48). 1830 ± 40 BP.
1 σ 130–240

2 σ 80–260, 300–320 e.Kr.

Ua-22848. Ben (Homo) från A6b (F49). 1735 ± 40 BP.

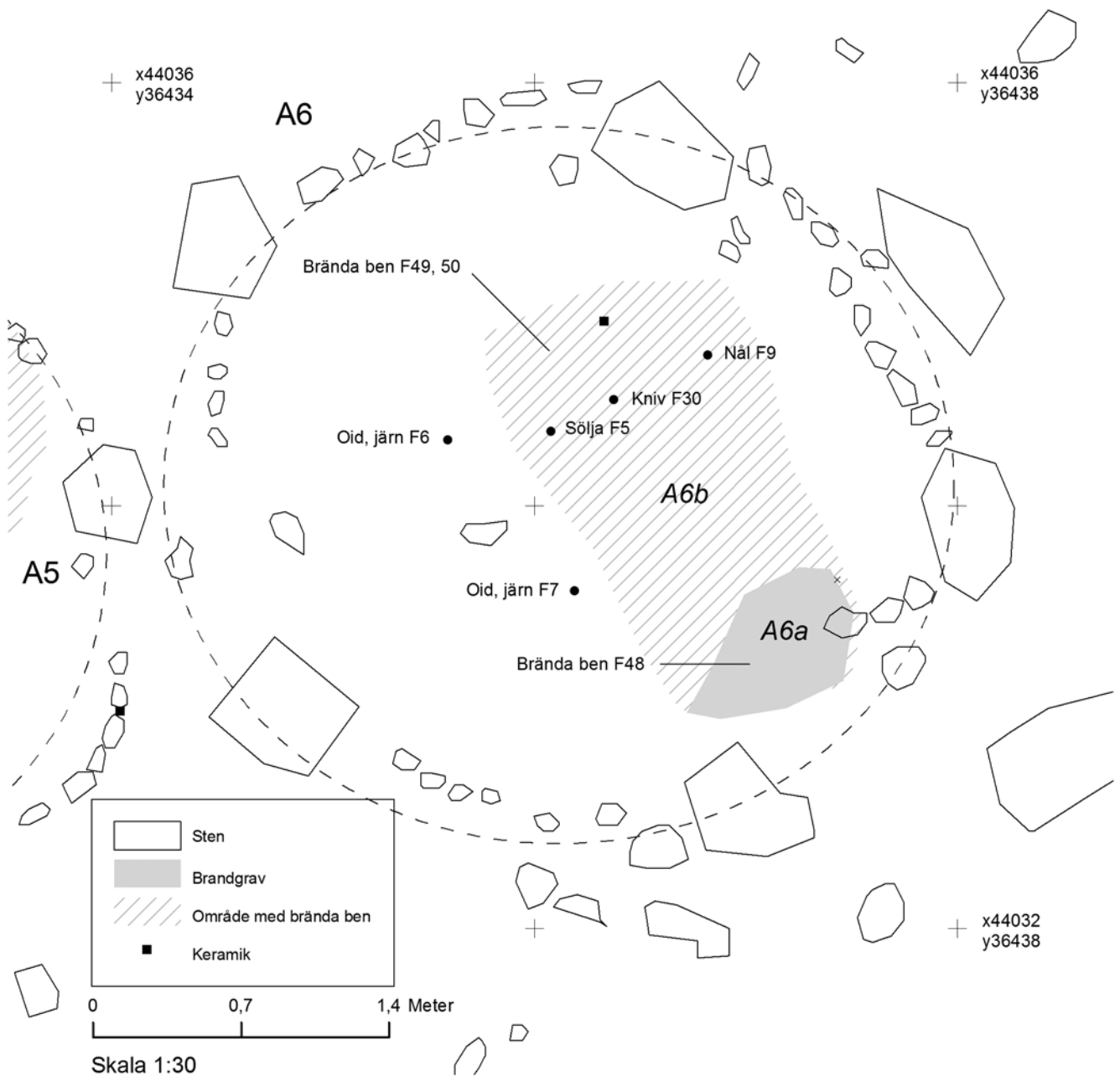
1 σ 240–350, 360–390

2 σ 210–420 e.Kr.

Vedartsanalys

A6a: *Björk* 0,2 g.

Prover: Kolprov 1 st (från brandgropen A6a)

A7 DOMARRING

Anläggningen var ca 4,0 meter i diameter, bestående av ursprungligen fem stenar, varav en helt saknades och en var söndervittrad. I centrum av graven framkom en brandgrop, ca 1,2 x 0,8 meter stor och 16 cm djup. Belägenhet: x 44038,50 y 36437,75

Av anläggningen som var belägen i norra delen av gravfältet, syntes före avtorvning fyra klumpstenar. En något mörkare nyans i sanden noterades på platsen för den saknade stenen i nordvästra delen av graven. Avståndet mellan stenarna i cirkeln var mellan 1,50 och 2,20 meter. De större stenarna förbands genom en rad med mindre kantstenar, ca 0,10–0,20 meter stora. Kantstenarna saknades dock i nordvästra delen av graven, vilket kan ha orsakats av en rotvälta. Spåren av denna syntes tydligt i form av en grop och en stor mängd uppkastad sand. I mitten av domarringen fanns en stubbe efter en kapad tall med en 40 x 60 cm tjock stam, drygt 135 år gammal. Då brända ben och keramik påträffades spritt i anläggningen delades domarringen in i fyra kvadranter för att se om de representerade skilda begravingar (NÖ, SÖ, SV och NV). De brända benen valdes också att analyseras per enhet separerade från brandgropen (NV/F52, NÖ/F53, SV/F54, SÖ/F55 och brandgropen F56). Brandgropen framkom strax öster om gravens mitt och delvis under stubben, ca 4 cm under avtorvad yta. Brandgropen som var 1,20 x 0,80 m stor och 16 cm djup bestod av kolbemängd, sotig, humös sand. I den framkom brända ben (F56) och keramikfragment (F97). I ytan på brandgropen påträffades en järnkniv liggande i nordöst-sydvästlig riktning (F10). Under anläggningen vidtog sand.

Fynd

F10 x44038,52 y36438,18 +222,31

I brandgrop

KNIV av järn. Längd 179 x 18 x 5 mm. Vikt 33,7 g.

F11 x-- y--

Sällfynd, sydvästra kvadranten

OID av järn, möjligen del av sölja. Längd 30 mm, tjocklek 6 mm. Vikt 1,8 g.

F52 x44039,4 y36436,7 +222,45/222,30

I nordvästra kvadranten, sannolikt utdraget från brandgropen, F56

BRÄNDA BEN. Vikt 11,5 g.

OSTEOLOGISK ANALYS: *Människa*: cirka 50 fragment,

5–25 mm (mest cirka 10 mm) stora, helt brända. Identifierade delar: diafysfragment av större rörben. Sannolikt vuxen individ, kön oidentifierat.

F53 x44039,3 y36438,3 +222,43/222,28

I nordöstra kvadranten, sannolikt utdraget från brandgropen, F56

BRÄNDA BEN. Vikt 29,4 g.

OSTEOLOGISK ANALYS: *Människa*: cirka 150 fragment, 5–15 mm (mest cirka 8 mm) stora, helt brända. Identifierade delar: 1 diafysfragment av strål- eller armbågsben, 0,5 g. Övriga mest rörben. 4,7 g rörben till ¹⁴C-prov. Sannolikt vuxen individ, kön oidentifierat.

F54 x44037,8 y36436,7 +222,40/222,22

I sydvästra kvadranten, sannolikt utdraget från brandgropen, F56

BRÄNDA BEN. Vikt 59,6 g.

OSTEOLOGISK ANALYS: *Människa*: cirka 200 fragment, 5–25 mm (mest 8–10 mm) stora, helt brända. Identifierade delar: 3 skalltaksfragment; diafysdelar av överarmsben och skenben, 8,9 g. Övrigt: mest rörbensdelar. Lårbensdiafys (8,1 g) till ¹⁴C-prov. Sannolikt vuxen individ, kön oidentifierat.

F55 x44037,8 y36438,3 +222,43/222,22

I sydöstra kvadranten, sannolikt utdraget från brandgropen, F56

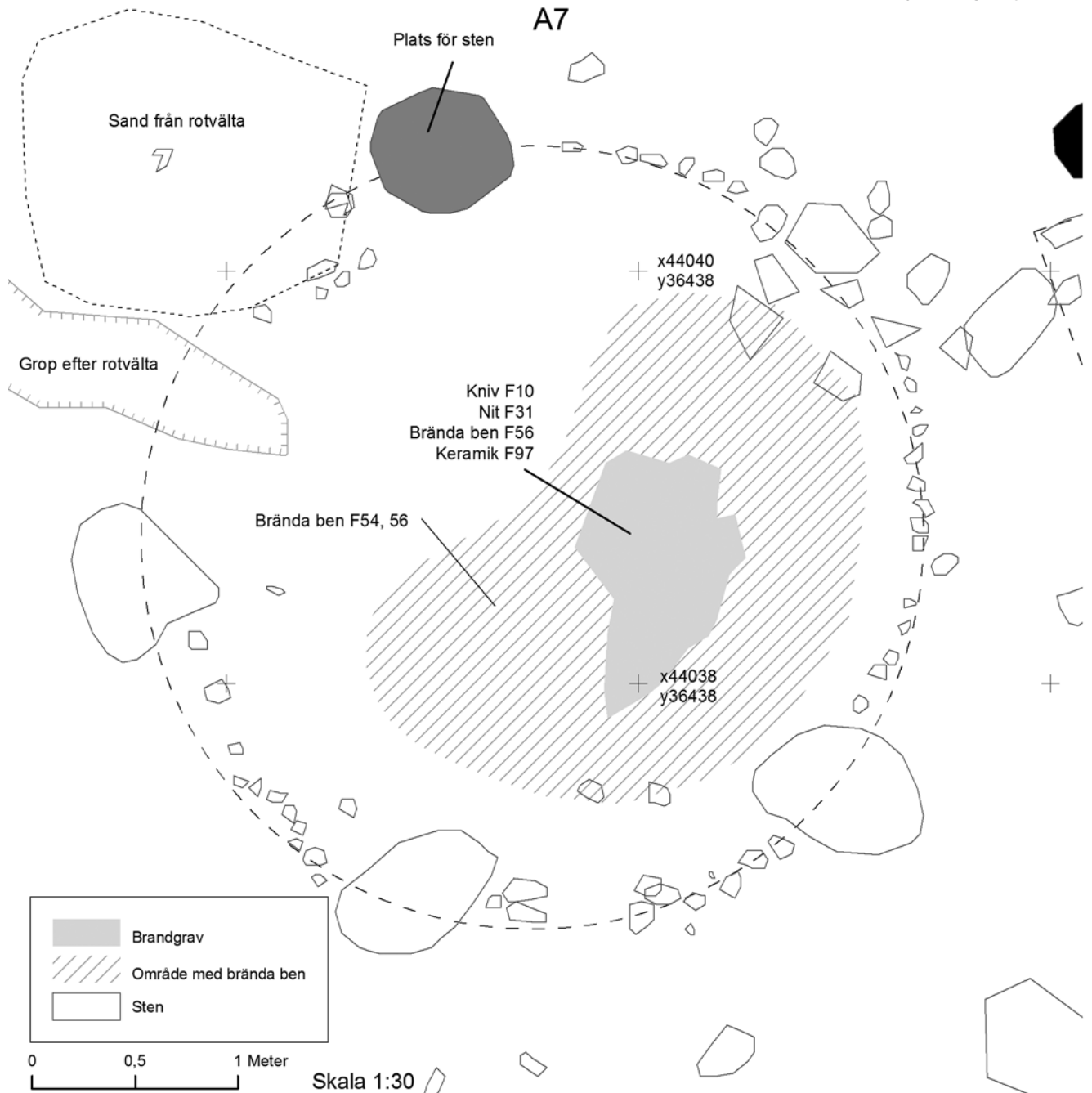
BRÄNDA BEN. Vikt 62,2 g.

OSTEOLOGISK ANALYS: *Människa*: cirka 200 fragment, 5–22 mm (mest cirka 10 mm) stora, helt brända. Identifierade delar: 1 nackben med sutur; 1 tinningben med ledyta för underkäken; diafysdelar av överarmsben, strål- eller armbågsben samt lår- eller skenben, 12,3 g. Vuxen individ, kön oidentifierat.

F56 x44038,6 y36438,0 +222,42/222,20

I brandgropen

BRÄNDA BEN. Vikt 70,3 g.

OSTEOLOGISK ANALYS: *Människa*: cirka 200 fragment, 5–25 mm (mest cirka 10 mm) stora, helt brända. Identifierade delar: 8 skalltaksfragment (ej tjocka), 7,9 g. Övrigt mest diafysdelar.

Sannolikt vuxen individ, kön oidentifierat.

F72 x44038,4 y36437,4 --

Rensfynd

BRÄNDA BEN. Vikt 1 g.

OSTEOLOGISK ANALYS: *Människa*: 5 fragment, helt brända. Ej identifierade till anatomisk del.

F97 x44038,6 y36438,1 +222,43/222,20

I och runt brandgropen

KERAMIK. Vikt 73,3 g, varav 20 g framkom i brandgropen, resten runt om.

¹⁴C-analys

Ua-22849. Ben (Homo) (F53). 1710 ± 45 BP.

1 σ 250–310, 320–400 e.Kr.

2 σ 230–430 e.Kr.

Ua-22850. Ben (Homo) (F54). 1690 ± 40 BP.

1 σ 260–280, 320–420 e.Kr.

2 σ 240–430 e.Kr.

A8 DOMARRING

Anläggningen var ca 5,0 meter i diameter, bestående av ursprungligen fem stenar, varav en helt saknades. I centrum av graven framkom ett brandlager, ca 1,7 x 0,8 meter stort och 14 cm tjockt.

Belägenhet: x 44038,9 y 36445,3 + 223,17/221,74.

Anläggningen var ca 5,0 meter i diameter, bestående av ursprungligen fem stenar varav en saknades helt (i väster) och en var helt vittrad/sönderslagen (i nordväst). Den vittrade stenen hade utsatts för eldpåverkan; rikligt med träkol fanns också i ytan runt om stenen. Mellan de större stenarna fanns små stenar som kompletterade stenkretsen. I centrum framkom ett brandlager, ca 1,7 x 0,8 meter stort och 14 cm tjockt, med svag inbland-

ning av sot, men inga kolbitar. Brandlagret med keramik (F98) var knappt försänkt i markytan. Den ursprungliga stora lerkrukan måste ha stuckit upp om den sattes ned hel (om den inte slogs sönder på plats). Keramikmängden uppgick till nästan 2,5 kg. Enda metallfynd i anläggning var en kniv (F12) som framkom strax NV om brandlagret. Över hela ytan i domarringen fanns rikligt och jämnt spritt flisformade grönaktiga stenar. Även om enstaka dylika stenar fanns utanför domarringen, tycks de vara medvetet utplacerade över anläggningen. I fyllningen till nedgrävningen till den saknade domarringsstenen i väster fanns också rikligt, mer än 50 stycken, av samma grönaktiga stensort. Samtliga stenar ger intryck av att komma från samma ursprungsstycke.

F12

F98

Den stora gropen intill den NÖ stenen finns inritad redan på Bror Kugelbergs ritning från 1930 och härrör av allt att döma från en rotvälta. I anslutning till gropen låg uppkastad sand.

I domarringen, strax öster om brandlagret framkom en grop eller eventuellt stolphål, A25, se nedan.

Fynd

F12 x44039,04 y36444,95 +222,28

I norra delen av brandlagret

KNIV av järn. Längd 174 x 18 x 5 mm. Vikt 21,3 g.

F57 x44038,4 y36445,2 +222,38/222,24

I brandlagret

BRÄNDA BEN. Vikt 570 g.

OSTEOLOGISK ANALYS: *Människa*: cirka 2000 fragment, 5–30 mm (mest 10–15 mm) stora, helt brända. Identifierade delar: 10 skalltaksfragment, suturer halvt hopväxta, diploë= halva tjockleken; 1 fragment av ögonhålans övre kant, manlig typ; 1 fragment av tinningbenets klippben; ledhuvud av överarms- eller lårben; diafysen av överarmsben, lårben (med ojämn pilaster), 59,8 g; skenben (8,2 g till ¹⁴C-prov).

Vuxen individ, 40–60 år, sannolikt man.

Större däggdjur: 1 ledutsnitt av ländkota (1,9 g). Möjligt av nöt eller häst.

F98 x44038,4 y36445,2 +222,38/222,24

I brandlagret

KRUKA, 1 st, i mer än 100 bitar. Höjd 210 mm. Ø mynning 220 mm. Ø botten 140 mm. Vikt 2446 g.

F99

I ytan över hela anläggningen och även något utanför domarringen

FLISFORMAD, GRÖNAKTIG STEN, ett 100-tal, varav några insamlades som provexempel.

¹⁴C-analys

Ua-22851. Ben (Homo) (F57). 2095 ± 85 BP.

1 σ 350–320, 210 f.Kr.–10 e.Kr

2 σ 370 f.Kr.–70 e.Kr.

Ua-23526. Ben (Homo) (F57). 1605 ± 40 BP.

1 σ 410–540

2 σ 340–370, 380–560 e.Kr.

SKALA 1:3

F98

EJ SKALENLIG

F99

Ua-23190. Träkol vid eldpåverkad sten (P7). 555 ± 45 BP.

1 σ 1320–1360, 1380–1430 e.Kr

2 σ 1300–1370, 1380–1440 e.Kr.

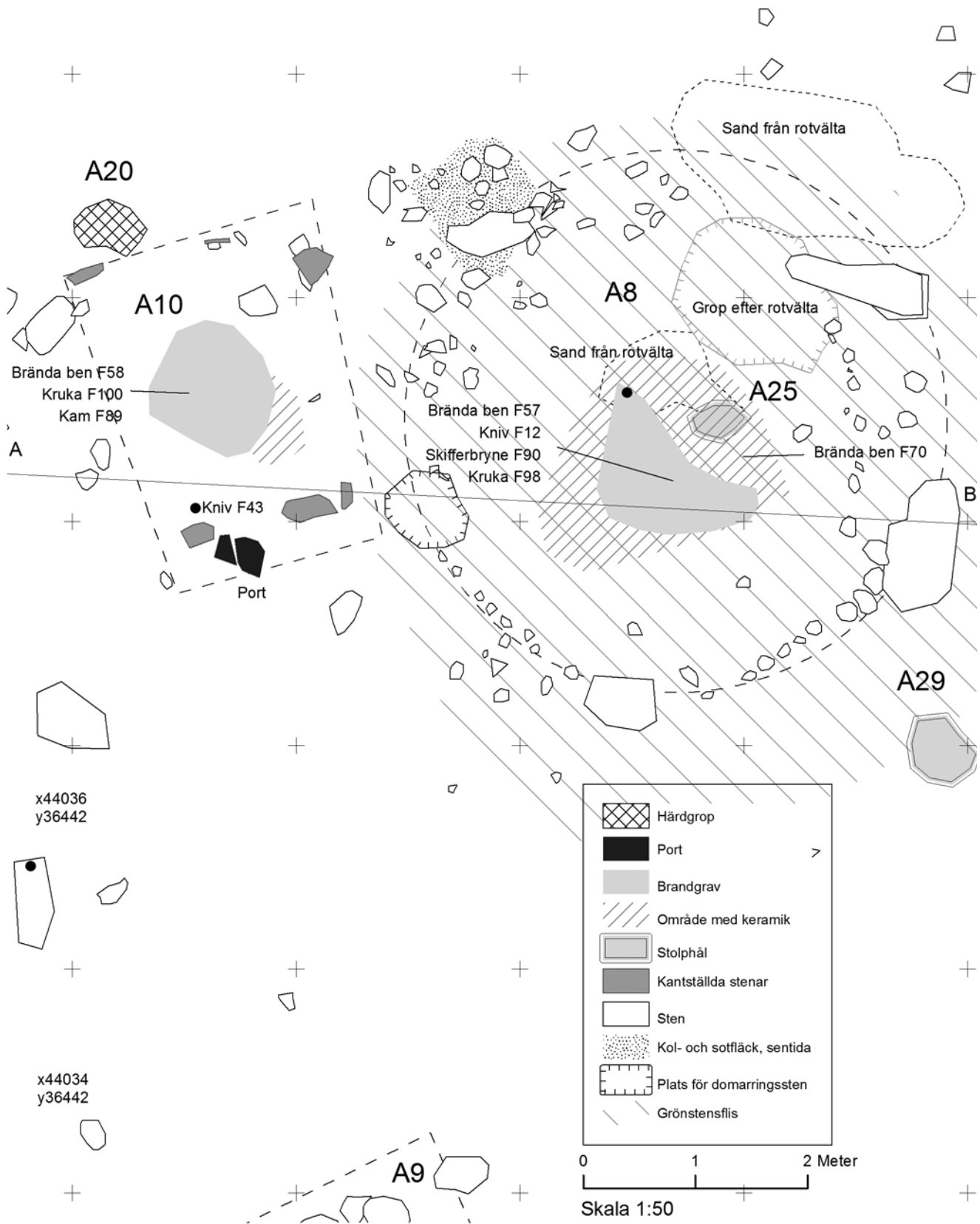
Vedartsanalys

Kolförekomst intill eldpåverkad domarringssten: *Tall* 18,4 g. Kvist utplockad för ¹⁴C, se ovan.

x44042
y36442

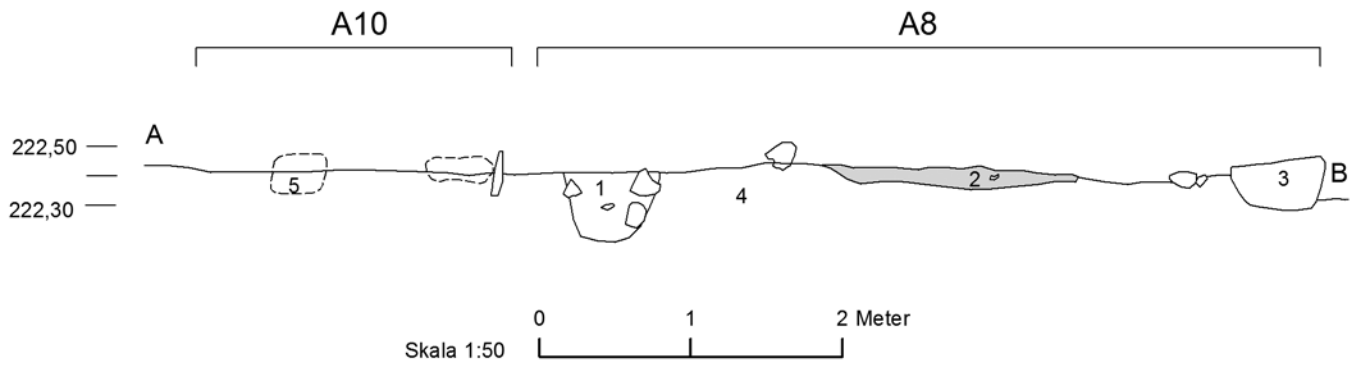
x44042
y36444

x44042
y36448

x44036
y36442

x44034
y36442

1. Grop efter borttagen domarringsstren
2. Brandlager
3. Domarringssten
4. Undergrund, gulbrun sand
5. Sten i anslutning till profilen men ej i den

Sydporten i A10 under utgrävning. Till vänster i bild skymtar domarringen A7.

A9 STENSÄTTNING, REKTANGULÄR

Rektangulär stensättning, ca 2,9 x 2,0 meter stor. Under denna framkom en nedgrävning med en SKELETTGRAV, ca 1,8 x 0,6 meter stor och 0,7 meter djup.

Belägenhet, mittpunkt: x 44031,0 y 36442,5 z 222,39 - 221,44

Anläggningen noterades i samband med förundersökningen, då den framträdde som en närmast rektangulär ofylld stensättning/stenkrets. Vid grävningen framkom en stenpackning innanför den yttre stenkretsen, som var nedsjunken beroende på att skelettet/och en ev. kista förmulnat. I ytan kunde ingen mörkfärgning ses, endast stenpackningen. En kedja av större stenar följde gravens ytterkant. Dess norra kortände samt de båda långsidorna föreföll relativt kompletta. Men i den södra kortänden saknades troligtvis några av stenarna tillhörande kantkedjan. Spår efter dessa borttagna stenar kunde på två ställen ses som mörkfärgningar i sanden. Graven låg i en svag söderslutning och några enstaka meter nedanför låg två stenar av ungefär samma storlek som de i kantkedjan. Ev. kan dessa stenar vara de som saknas i kantkedjan. Om de i så fall vid något tillfälle flyttats medvetet eller glidit nedför slutningen gick ej att avgöra.

Stenpackningen innanför kantkedjan utgjordes av mindre stenar, på i huvudsak ca 0,10–0,15 m, vars översta skikt låg något lägre än kantkedjans. Stenarna var inte så

tätt packade och mellanrummen var helt fyllda av sand, se planritning. En förtätning av sten kunde ses i gravens centrala delar. I den norra och södra änden var det nästan fritt från sten.

Även i tvärprofilen (Ö-V) kunde det konstateras att stenarna var relativt glest packade. Några större stenar, eventuellt kantställda, formade botten och sidor åt graven under markytan. Totalt kunde fem lager sten urskiljas i stenpackningen. De var dock otydliga, då graven bör ha rasat samman när kropp och kista förmulnat. Inga stenar var eldpåverkade. Mörkfärgningen efter kistan/kroppen(?) kunde först urskiljas då tre-fyra lager sten tagits bort. Dess avgränsning uppåt var mycket svår att bestämma. Mörkfärgningen var inte helt centrerad utifrån kantkedjan utan drog sig mot den norra änden. I plan var den rektangulär med något ojämna kanter och i profil skålformad. Mörkfärgningen sträckte sig ned något under det lägst liggande lagret av sten.

Samtliga fynd utom kniven (F13) påträffades i mörkfärgningen, i eller under stenpackningens understa lager. De två ringarna (F15 och F16) låg nära varandra i den södra änden och en järnnål (F14) i den norra änden. Dessa tre fynd låg på samma nivå i graven. Kniven låg högre i graven än de andra fynden. Den låg tätt intill en större sten, möjligen hade den fastnat där då graven rasade samman? I kantkedjan rensades tre mindre kvartsbitar

fram och i stenpackningen påträffades ytterligare fyra stycken. Ingen av dem var större än tre-fyra cm i diameter. De tillvaratogs ej.

Direkt sydöst om graven stod en stubbe vars rötter växte in i graven och hade flyttat stenar från både kantkedjan och fyllningen ur sina ursprungliga lägen. Precis innanför kantkedjan i det sydöstra hörnet fanns även en störning efter ett sedan länge försvunnet träs rötter. Rötterna bör inte påverkat fyndens lägen eller ändrat mörkfärgningens storlek och form. Däremot har de med största sannolikhet rubbat några av stenarna i det sydöstra ”hörnet” ur dess ursprungliga läge.

Fynd

F13 x44030,17 y36442,6 +221,59/221,56

I botten av anläggningen

KNIV av järn. Längd 170 x 19 x 7 mm. Vikt 38,7 g.

F14 x44031,22 y36442,4 +221,48

I botten av anläggningen, i norra delen

NÅL av järn. Längd 42 mm, diameter 2 mm. Vikt 0,9 g.

F15 x44029,85 y36443,04 +221,44

I botten av anläggningen, i södra delen

RING av brons. Diameter 19 mm, bredd 4 mm, tjocklek 1 mm. Vikt 1,8 g. Spiralformad ring, bredare mot kanttarna, men spetsiga ändar. Längsgående streckdekor.

F16 x44030,0 y36443,0 +221,46

I botten av anläggningen

RING av brons. Diameter 13 mm, bredd 3 mm, tjocklek

1 mm. Vikt 1,8 g. Bronsring, förmodligen spiralformad. Linjedekor.

F17 x44030,7 y36442,3 +221,50

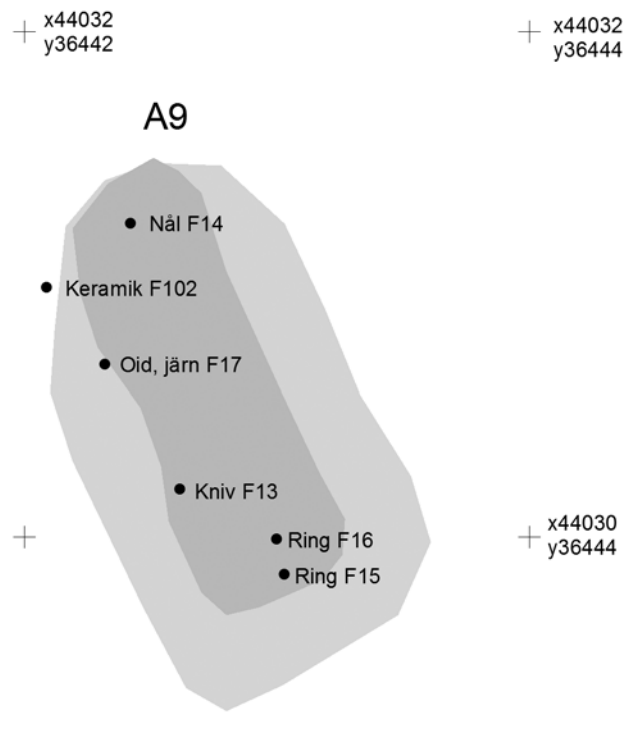
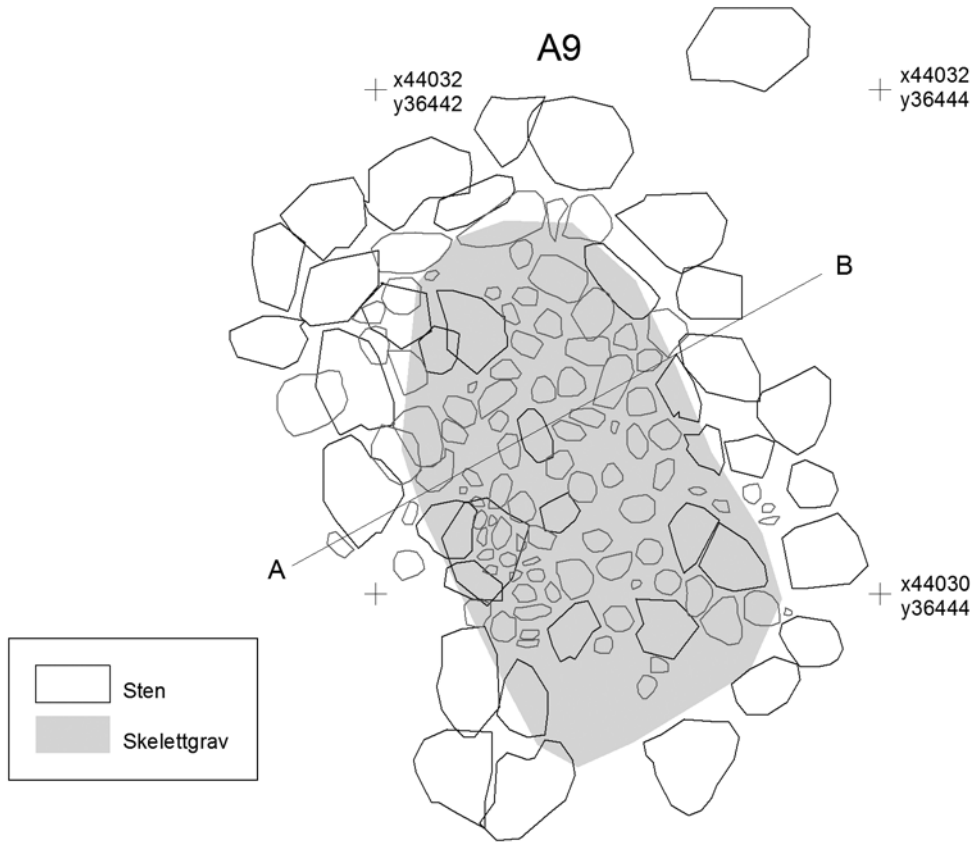
I botten av anläggningen

OID av järn, möjligen en nit?. Längd 12 x 3 mm. Vikt 0,3 g.

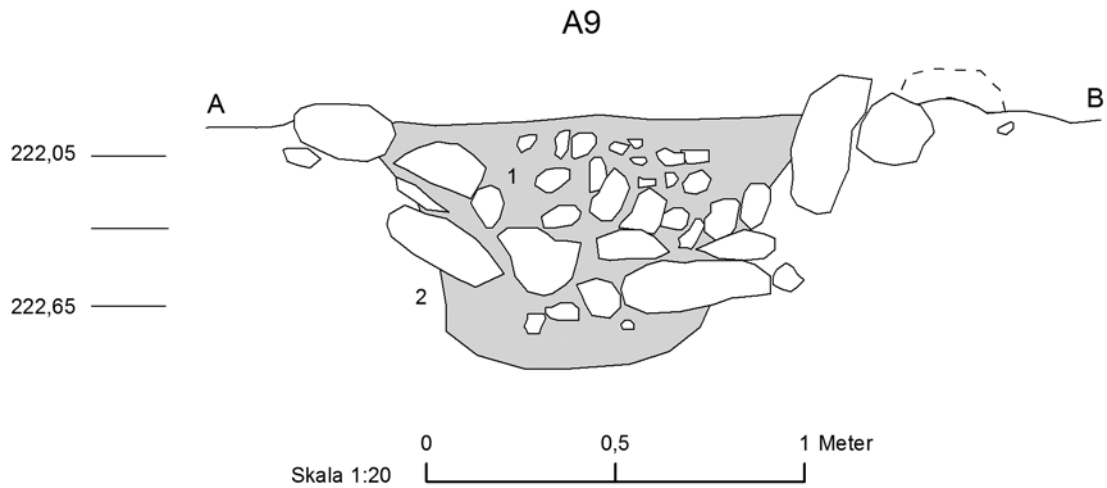
F102 x44030,97 y 36442,10 + 222,17

I anläggningen

KERAMIK. Vikt 1 g.

1. Nedgrävning för begravning, grågul sand
2. Undergrund, gulröd sand

Bilderna 1–5 visar de olika momenten i undersökningen av skelettgraven A9. I botten framkom en handfull föremål, men inget återstod av skelettet.

A10 STENSÄTTNING, REKTANGULÄR OFYLLD

Rest av en närmast rektangulär ofylld stensättning, ca 3 x 2,1 meter stor. Skadad. I centrum ett BRANDLAGER, ca 1,2 x 1,1 meter stort och 8 cm tjockt.

Belägenhet: x 44039,0 y 36441,0 +222,48/222,18

Anläggningen syntes inte före avbaningen. Den framträdde sedan som en fragmentarisk rektangulär ofylld stensättning bestående av ett tiotal stenar, varav sex kantställda. De kantställda stenarna var av sandsten och hade i de flesta fall gått sönder. Ursprungligen torde flera av dem ha ”stuckit upp” ur marken. I södra delen av anläggningen satt två, mot stenramen, vertikalt kantställda stenar som bildade en ”port” eller öppning åt söder. I mitten av anläggningen fanns ett BRANDLAGER, ca 1,2 x 1,1 meter stort och 8 cm tjockt. I brandlagret fanns förutom brända ben resterna av en större kruka (F100). Med tanke på brandlagrets ringa tjocklek bör krukans ha stuckit upp en bit ovan mark (om den inte sönderslagits vid nedsättandet). I brandlagret fanns också ett par kamfragment (F89). Strax söder om brandlagret låg en järnkniv (F43). Omedelbart norr om anläggningen låg en härdgrop (A20).

Fynd

F43 x44038,18 y36441,06 +222,34/222,33

Ca 0,5 meter söder om brandlagret

KNIV av järn. Längd 150 x 18 x 4 mm. Vikt 18,9 g.

F58 x44039,2 y36441,3 +222,40/222,32

I brandlager

BRÄNDA BEN. Vikt 130 g.

OSTEOLOGISK ANALYS: *Människa*: cirka 400 fragment, 5–30 mm (mest cirka 10 mm) stora, helt brända. Identifierade: 17 skalltaksfragment, få delar med suturer (ingen sammanväxning men diploë dominerar); fragment av ögonhålans övre kant av manlig typ; 1 tredje tåled, 16,0 g.

Vuxen individ, 40–60 år, möjligen man.

Svin?: delar av skenbensdiafys (16,7 g varav 3,8 g till ¹⁴C-prov)

F89 x44039,2 y36441,3 +222,40/222,32

I brandlagret

ENKELKAM, fragment, av horn, troligen kronhjort.

Längd 16 mm. Vikt 1,7 g.

F100 x44039,2 y36441,3 +222,40/222,32

I brandlagret

KRUKA, 1 st, i mer än 100 bitar. Vikt 1829 g.

¹⁴C-analys

Ua-22852. Ben (Svin?) (F58). 2285 ± 65 BP.

1 σ 410–350, 320–200 f.Kr.

2 σ 520–160 f.Kr.

Ua-23527. Ben (Homo) (F58). 1390 ± 40 BP.

1 σ 615–680 e.Kr.

2 σ 560–720, 750–770 e.Kr.

F43

SKALA 2:1

F89

F100

A11 OMARKERAD GRAV?

Brandlager, oval till oregelbunden form, ca 2,24 x 0,84 meter och 0,10 meter djup.

Belägenhet: x 44033,9 y 36430,0 +222,24/222,13

Anläggningen framkom vid rensning av området mellan domarringarna A5 och A14. Fyllningen bestod av brun-grön sotbemängd sand med brända ben. Brandlagret var beläget direkt väster om domarringen A5. I området fanns också enstaka spridda sandstenar, varav några kantställda. Ett par av dessa kan ha bildat en gavel och möjligen har brandlagret ursprungligen varit omgiven av en stenkrets (ofylld stensättning) orienterad i NNÖ-SSV riktning. Strax utanför anläggningens nord-västra del påträffades en korsformig fibula (F18). Ursprungligen uppfattades anläggningen som tre stycken på rad liggande anläggningar, vilka benämndes A11, A15 och A16. Efterhand visade det sig att dessa tre anläggningar i själva verket utgjorde en enda anläggning som fick benämningen A11. Övriga nummer utgick. Spridda brända ben (F60) påträffades även väster om anläggningen mot A17 och det är osäkert om dessa skall tillföras A11 eller A17. Brandlagret A17 låg endast 0,5 meter väster om A11.

Fynd

F18 x 44034,76 y 36429,70 +222,27

Ca 0,2 meter väster om brandlagret

FIBULA, korsformig, av brons. Längd 62 x 32 mm. Vikt 14,1 g.

F59 x44034,5 y36430,2 +222,24/222,13

I brandlager

BRÄNDA BEN. Vikt 4,6 g.

OSTEOLOGISK ANALYS: *Människa*: cirka 60 fragment, 5–15 mm, helt brända.

Sannolikt vuxen individ, kön oidentifierat.

F60 x44034,1 y36429,6 +222,24/222,13

Rensfynd i området mellan det som senare blev A11 respektive A17

BRÄNDA BEN. Vikt 11,2 g.

OSTEOLOGISK ANALYS: *Människa*: cirka 70 fragment, 5–15 mm (mest cirka 8 mm) stora, helt brända. Identifierade delar: 1 tinningben (klippbensdel); 1 skalltak med sutur. Övrigt mest diafysdelar.

Sannolikt vuxen individ, kön oidentifierat.

F18

F18 i profil

F103 x44034 y36430 +222,2

I brandlager

KERAMIK. Vikt 0,8 g.

¹⁴C-analys

Ua-22853. Ben (Homo) (F59). 1675 ± 40 BP.

1 σ 260–280, 330–420 e.Kr.

2 σ 240–440, 450–470 e.Kr.

Vedartsanalys

A1 2 bitar, Tall 2 bitar. 0,4 g.

A12 OMARKERAD GRAV?

Brandgrop, närmast rund, ca 0,38 meter i diameter och 0,13 meter djup.

Belägenhet: x 44037,1 y 36428,3 +222,23/222,10

Brandgropen framkom vid rensning av området mellan domarringarna A4, A5 och A14. Anläggningen var 0,38 meter i diameter och 0,13 meter djup. Fyllningen bestod av brungrön sand med inslag av sot. Brandgropen var mycket diffus i kanterna. I brandgropen påträffades ett mindre antal keramikskärvor, brända ben (F62) samt en järnnål (F63). I området fanns också spridda sandstenar, varav några kantställda. Möjligen har brandgropen ursprungligen varit omgiven av en stenkrets (ofyllt stensättning), vars form det dock är svårt att uttala sig om. Ungefär 0,6 m sydöst om brandgropen påträffades en järnkniv (F20) snett nedstucken i sanden.

Fynd

F20 x44036,59 y36428,87 +222,23/222,10

Snett nedstucken i sanden, ca 0,6 meter sydöst om brandgropen

KNIV av järn. Längd 191 x 19 x 4 mm. Vikt 26,5 g.

F62 x44037,0 y36428,2 +222,23/222,10

I brandgrop

BRÄNDA BEN. Vikt 10,5 g.

OSTEOLOGISK ANALYS: *Människa*: cirka 50 fragment, 5–20 mm stora, helt brända. 3,4 g diafysfragment till ¹⁴C-prov.

F63 x44037,0 y36428,2 +222,23/222,10

I brandgrop

NÅL av järn. Längd 22 mm, diameter 3 mm. Vikt 0,4 g.

F88 x44037,1 y36429,6 +222,10

I anläggningen, men utanför brandgropen

BRÄNDA BEN. Vikt 1,2 g.

OSTEOLOGISK ANALYS: *Däggdjur/människa?*: 8 fragment, helt brända.

F111 x 44037,1 y 36428,3 +222,23/222,10

I brandgrop

KERAMIK. Vikt 16,9 g

¹⁴C-analys

Ua-22854. Ben (Homo) (F62). 1680 ± 40 BP.

1 σ 260–280, 330–420 e.Kr.

2 σ 240–440 e.Kr.

AI 3 KLUMPSTEN (REST STEN?)

Liggande sten med intilliggande brandlager, ca 0,9 meter i diameter och 0,13 meter djup.

Belägenhet: x 44035,2 y 36439,5 + 222,19/222,06

Anläggningen framkom vid rensning kring en ensamliggande sten, ca 1,5 meter öster om domarringen A6. Brandlagret, som var en knapp meter i diameter och en dryg decimeter tjockt, låg norr om stenen och sträckte sig in under densamma. I brandlagret fanns ca 500 brända ben (F64), en järnkniv (F21) och en sölja (F22). Under brandlagret vidtog ljusbrun siltig sand.

Fynd

F21 x44034,96 y36439,57 +222,16/222,13

I brandlager

KNIV av järn. Längd 147 x 19 x 3,5 mm. Vikt 20,9 g.

F22 x44035,47 y36439,66 +222,12

I brandlager

SÖLJA av järn. Längd 33 x 21 x 5 mm. Vikt 5,8 g.

F64 x44035,1 y36439,4 +222,19/222,06

I brandlager

BRÄNDA BEN. Vikt 80 g.

OSTEOLOGISK ANALYS: *Människa*: cirka 500 fragment (80,0 g), 5–25 mm (mest cirka 8 mm) stora, helt brända. Identifierade delar: 50+ skalltaksfragment, 2–3 mm tjocka, med fina suturer; tunna rörbensdelar (varav 5,8 g till ¹⁴C-prov), 24,8 g.

Sannolikt barn, 3–5 år.

F104 x44035 y36439 +222,1

I brandlager

KERAMIK. Vikt 3 g.

¹⁴C-analys

Ua-22855. Ben (Homo) (F64). 1695 ± 40 BP.

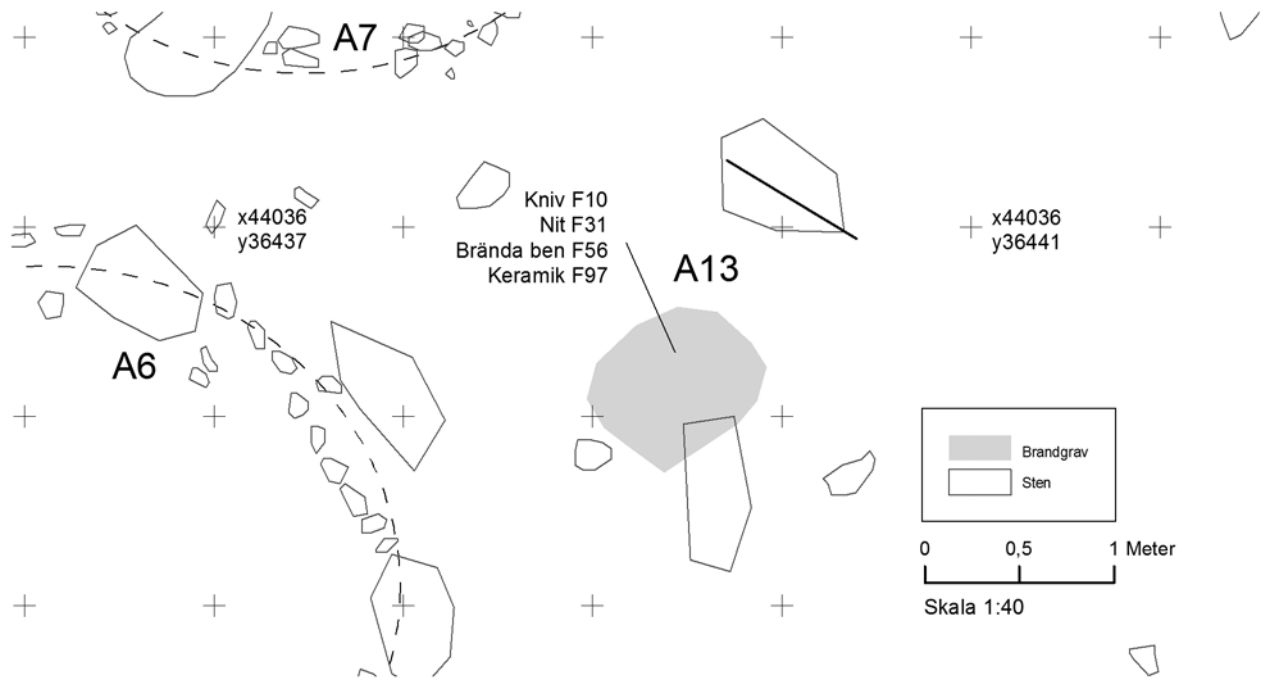
1 σ 260–280, 330–410 e.Kr.

2 σ 240–430 e.Kr.

Vedartsanalys

Tall 2 bitar. 0,1 g.

Brandgropen vid den resta (?) stenen A13. I bakgrunden syns domarring A6.

A14 DOMARRING (se plan s. 121)

Anläggningen var ca 2,8 meter i diameter, bestående av ursprungligen fem klumpstenar, varav en var fragmentarisk. I centrum av graven framkom en brandgrop, något oval, ca 0,6 x 0,5 meter stor och 29 cm djup.

Belägenhet: x 44034,5 y 36429,1 + 222,35

Anläggningen syntes före avbaningen som fyra-fem stenar med ett osäkert inbördes förhållande. De visade sig ingå i en domarring, knappt 3 meter i diameter, bestående av fem stenar, vara en fragmentarisk. I centrum framkom en brandgrop, närmast oval till formen, ca 0,5 x 0,6 meter stor och 0,29 meter djup. Brandgropen var fylld med svart, fet sand (bålmörja). En stor mängd brända ben (F65) var spridda i hela brandgropen. Fynden av keramik (troligtvis en hel kruka, F101)) koncentrerade sig till brandgropens östra del. Även kniven (F23) påträffades i anläggningens östra del. Kniven pekade i öst-västlig riktning med spetsen svagt nedåtlutad. Under kniven påträffades en sölja av järn (F24). I samma del av anläggningen påträffades också tre blå glaspärlor, varav två var sammansmälta (F25 och F26). Brandgropen låg i ljusbrun sand.

Fynd

F23 x44036,50 y36426,54 +222,09/221,99

I brandgrop

KNIV av järn. Längd 129 x 17 x 6 mm. Vikt 35,5 g.

F24 x44036,45 y36426,54 +222,04

I brandgrop

SÖLJA av järn. Längd 29 x 21 x 3 mm. Vikt 2,9 g.

SKALA 1:2

F25 x44036,40 y36426,40

I brandgrop

PÄRLA av glas. Blå. Diameter 8 mm, innerdiameter 3 mm. Vikt 0,2 g.

F26 x44036,41 y36426,51 +221,99

I brandgrop

GLASSMÄLTA. Blåaktig. Längd 19 x 11 x 10 mm. Vikt 1,5 g.

F65 x44036,4 y36426,4 +222,19/221,90

I brandgrop

BRÄNDA BEN. Vikt 406,3 g.

OSTEOLOGISK ANALYS: *Människa*: cirka 2000 fragment, 5–50 mm (mest 10–15 mm) stora, helt brända, kraftigt sotiga. Identifierade delar: 17 skulltaksfragment (öppna suturer), vänster plus höger klippbensdelar; 1 fragment av ögonhålans övre kant (kvinnlig typ); 1 tandrot av kindtand, nedsliten till under? tandkronan, och med pulpan fylld av sekundärt dentin; 1 fragment av andra halskotans tandutskott; ledkulefragment av överarms- och lårben; diafysfragment av strålben (gracilt, vägg tjocklek 1,8–2 mm); lårbensdiafys med svag pilaster. 3 diafysfragment av lår- / skenben till ¹⁴C-prov, 47,4 g.

Vuxen individ, 30–50 år, sannolikt kvinna.

F101 x44036,5 y36426,54 +222,09/221,99

I brandgrop

KERAMIK av lera, mer än 100 bitar, troligen rest av kruka. Vikt 772 g.

¹⁴C-analys

Ua-22856. Ben (Homo) (F65). 1595 ± 40 BP.

1 σ 420–540 e.Kr.

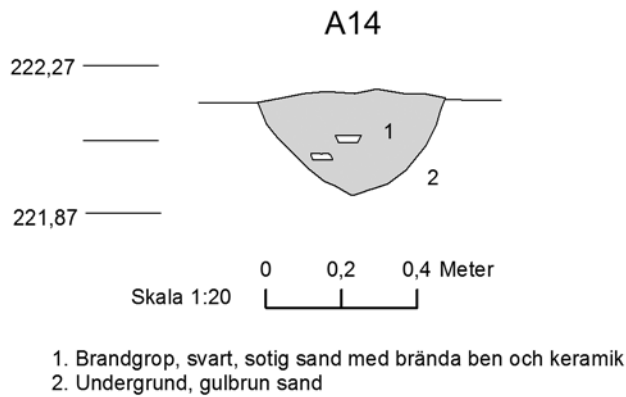
2 σ 380–570 e.Kr.

SKALA 1:2

F101

A15 UTGÅR, SE A11

A16 UTGÅR, SE A11

A17 OMARKERAD GRAV? / SKADAD STENKRETS?
 Närmast oregelbundet ovalt brandlager ca 0,72 x 0,34 meter stor och 0,06 meter djup.
 Belägenhet: x 44036,4 y 36426,4 +222,21/222,15
 Anläggningen framkom ca 1,3 m väster om domarringen A5. Brandlagret, som var något diffust i kanterna, hade en fyllning som bestod av brungrön humös sand. Enstaka brända ben (F61) påträffades i hela anläggningen. Anläggningen var belägen i syd-östra kvadranten av området x 44032,5 – 44035,7 y 36437,2 – 36430,6. I området fanns också spridda stenar som kan ha ingått i en stenkrets.

Fynd

F61 x44034,5 y36429,0 +222,21/222,15

I brandlager

BRÄNDA BEN. Vikt 0,7 g.

OSTEOLOGISK ANALYS: *Människa*: 6 fragment, 5–10 mm stora, helt brända.

Vedartsanalys

Al 2 bitar, *Björk* 2 bitar. 0,1 g.

A18 UTGÅR, SE A14.

A19 STENSÄTTNING, REKTANGULÄR OFYLLD

Skadad stensättning, ca 2,2 x 3 meter stor, ursprungligen sannolikt rektangulär, bestående av minst tre klumpstenar i hörnen samt ett tiotal flata stenar, varav tre kantställda. I södra delen framkom en BRANDGROP, ca 2 x 0,9 meter stor och 0,39 meter djup, i mitten en liten samling brända ben (A28) samt i nordvästra kanten en bengrop (se A21).

Belägenhet: x44029,50 y36437,25 +222,08/221,69

Anläggningen var ca 2,2 x 3 meter stor och hade ursprungligen sannolikt varit rektangulär. Den södra och östra sidan var bäst bevarade med ett tiotal flata stenar, varav tre kantställda. I tre av hörnen fanns klumpstenar. Två mörkfärgningar indikerar att ytterligare minst två stenar tidigare har varit placerade i stenramen. I den sydvästra delen framkom en större brandgrop, ca 2 x 0,9 meter stor och 0,39 meter djup, med brända ben (F66), keramik (F105), en bronsring (F34), samt två järnnålar (F27 och F28) som eventuellt kan ha hört till en fibula. Ytterligare två benansamlingar framkom; i den NV delen en bengrop, se A21 och ca 0,2 meter norr om brandgropen framkom ett litet område med brända ben (A28). Benansamlingen A28 hör troligen till brandgropen i A19, medan bengropen A21 är en egen anläggning/gravgömma.

Fynd

F27 x44028,50 y36438,70 +222,04/222,01

I brandgrop

NÅL, till fibula, av järn. Längd 37 mm, diameter 3 mm. Vikt 0,8 g.

F28 x44028,6 y36437,7 +222,04/222,01

Sällfynd vid rensning av ytan

NÅL av järn. Längd 35 mm, diameter 2 mm. Vikt 0,8 g.

F34 x44028,15 y36438,0 +222,00/222,0

I brandgrop

RING av brons. Diameter 15 mm, bredd 3 mm, tjocklek 1 mm. Vikt 0,9 g.

F66 x44028,4 y36437,9 +222,08/221,69

I brandgrop

BRÄNDA BEN. Vikt 141,1 g.

OSTEOLOGISK ANALYS: *Människa*: cirka 800 fragment, 5–40 mm (mest cirka 10 mm) stora, helt brända. Iden-

tifierade delar: 5 skalltaksfragment (öppna suturer); 1 klippbensdel, 17,7 g.

Vuxen individ, 20–40 år, kön oidentifierat.

F105 x44028,2 y36438,04 +222,08/222,067

KERAMIK. Vikt 106,4 g

F81 x44029,2 y36437,9 + 222,07/ 222,05

Område med brända ben (A28) ca 0,2 meter norr om brandgropen

BRÄNDA BEN, ca 30 st. Vikt 11,5 g.

OSTEOLOGISK ANALYS: *Människa*: cirka 30 fragment, helt brända, Identifierade delar: 1 skalltaksfragment med öppen sutur.

Vuxen individ.

F126 x 44029,20 y 36437,90 + 222,07/ 222,05

Inom samma yta som F81

KERAMIK. 13 fragment. Vikt 11,6 g.

¹⁴C-analys

Ua-23528. Ben (Homo) (F66). 1650 ± 40 BP.

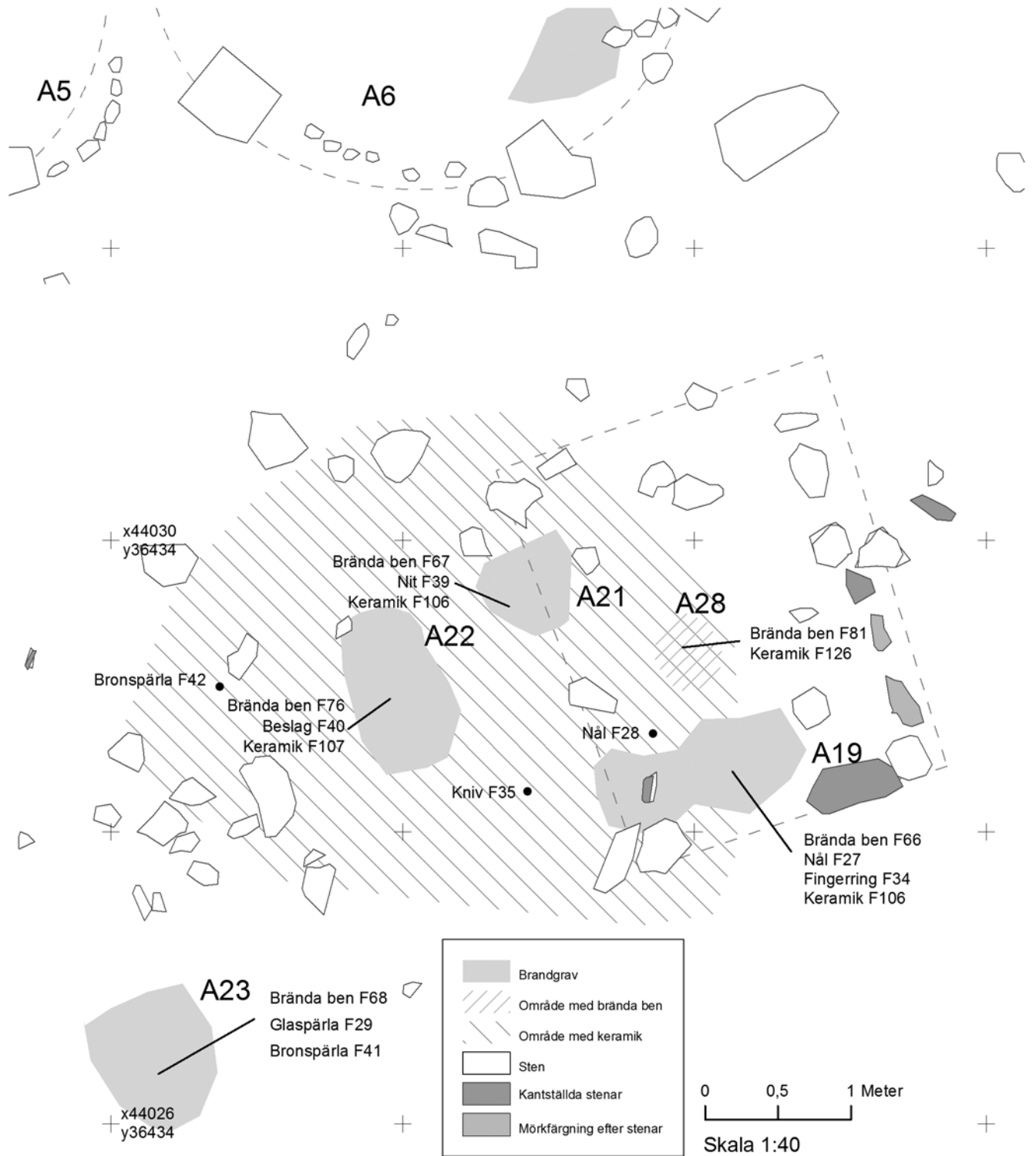
1 σ 260–280, 340–440 e.Kr.

2 σ 260–280, 320–540 e.Kr.

Vedartsanalys

Tall 30 bitar. 0,9 g.

A20 HÄRDGROP

Ca 0,65 x 0,45 meter stor och ca 0,22 m djup. Något oregelbunden form.

Belägenhet: x 44040,6 y 36440,3 +222,26/222,04

Anläggningen framkom omedelbart norr om A10. Fyllningen bestod av svartbrun sand innehållande rikligt med sot och kol samt skörbrända stenar.

¹⁴C-analys

Ua-23191. Träkol (P13). 1655 ± 45 BP.

1 σ 260–280, 330–440 e.Kr.

2 σ 250–310, 320–540 e.Kr.

Vedartsanalys

Tall 30 bitar. 17,5 g.

A21 OMARKERAD GRAV?

Bengrop, något oregelbunden form, ca 0,9 meter i diameter och ca 0,15 meter djup.

Belägenhet: x44029,50 y36436,75 +222,10/221,89

Bengropen framkom inom yta C, i och intill stenramen till A19. Den framträdde i ytan som en svag mörkfärgning. Den var ca 0,9 meter i diameter och ca 0,15 meter djup, men storleken var svår att säkert avgöra då en stubbe täckte en stor del av anläggningen. I ytan framkom brända ben (F67) samt några keramikbitar (F106). Ca 5 cm ner i anläggningen försvann fynden. Det framkom även en bronsnit (F39) i det övre lagret. Efter ytterligare rensning framkom en del stenar, antagligen naturliga.

Fynd

F39 x44029,6 y36436,8 +222,16/222,03

Sällfynd

NIT av brons. Längd 6 mm, nithuvudet 6 mm i diameter. Vikt 0,2 g.

F67 x44029,6 y36436,8 +222,10/221,89

I bengropen, rensfynd

BRÄNDA BEN. Vikt 95,3 g.

OSTEOLOGISK ANALYS: *Människa*: cirka 500 fragment, 10–30 mm stora, helt brända. Identifierade delar: 16 skalltaksfragment med suturer slutna invändigt och synliga utvändigt; 1 fragment av underkäke (frammandalveoler, klint); 1 diafysfragment av lårben, svag pilaster; diafysfragment av skenben (varav 7,5 g till ¹⁴C-prov), 28,0 g.

Vuxen individ, 30–50 år, möjligen kvinna?

F106 x 44029,50 y 36436,75 + 222,10/221,89

I anläggningens södra del

KERAMIK. Vikt 6,9 g.

¹⁴C-analys

Ua-22857. Ben (Homo) (F67). 1640 ± 40 BP.

1 σ 340–470, 510–530 e.Kr.

2 σ 260–280, 320–540 e.Kr.

SKALA 2:1

F39

A22 OMARKERAD GRAV?

Brandlager, närmast oval form, ca 1,15 x 0,70 meter och 0,06 meter djup.

Belägenhet: x44028,9 y36436,0 +222,13/222,07

Brandlagret, som framkom inom södra ytorna C och G, väster om A21 och A19, bestod av flammig svartbrun siltig sand. Anläggningen innehöll brända ben (F76), keramik (F107) och ett beslag med kvarsittande bronsnit (F40). Väster om brandlagret fanns ett tiotal spridda stenar utan synbar ordning, men vilka ursprungligen kan ha ingått i en konstruktion/stensättning som på något sätt markerat brandlagret.

Fynd

F40 x44029,17 y36435,84 +222,08

Rensfynd

BESLAG av brons med en nit kvarsittande samt vidhäftande järnfragment med del av nit?. Beslaget har en dekorlinje. Längd 16 x 6 x 0,5 mm. Vikt 0,6 g.

F76 x44029,0 y36435,8 +222,13/222,07

I brandlager

BRÄNDA BEN. Vikt 54,7 g.

OSTEOLOGISK ANALYS: *Människa*: cirka 200 fragment, 10–40 mm (mest cirka 20 mm) stora, helt brända. Identifierade delar: 2 skalltaksfragment varav 1 med sutur som slutits helt invändigt men som syns delvis utvändigt; 1 ledhuvudfragment av överarms- eller lårben. 5,5 g diafysfragment till ¹⁴C-prov, 8,3 g. Vuxen individ, 30–50 år, kön oidentifierat.

F107 x44028,90 y36435,9 +222,15/ 222,06

I brandlager

KERAMIK. Vikt 156,5 g.

¹⁴C-analys

Ua-22858. Ben (Homo) (F76). 1700 ± 45 BP.

1 σ 260–300, 320–410 e.Kr.

2 σ 240–430 e.Kr.

A23 OMARKERAD GRAV?

Brandgrop, ca 0,6 meter i diameter och 0,16 meter djup.

Belägenhet: x44026,8 y36434,3 +222,04/221,88

Fyllt med brun-grön, humös sand samt obetydlig inblandning av sot. Dock påträffades brända ben (F68) i riklig mängd. I ytan av anläggningen hittades en gul glaspärla med blåa streck (F29) samt en bronspärla (F41).

Fynd

F29 x44026,45 y36434,32 +222,03/221,91

I brandgrop

PÄRLA av glas. Diameter 19 x 17 mm. Vikt 2,0 g.

F41 x44026,46 y36433,95 +222,04

I ytan av brandgrop

PÄRLA av brons. Diameter 19 mm, innerdiameter 8 mm, tjocklek 5 mm. Vikt 5,0 g.

F68 x44026,4 y36434,2 +222,04/221,88

I brandgrop

BRÄNDA BEN. Vikt 29,3 g.

OSTEOLOGISK ANALYS: *Människa*: cirka 200 fragment, 5–20 mm (mest cirka 8 mm) stora, helt brända. Identifierade delar: 4 skalltaksfragment varav 2 sprängda längs diploë; 1 klen strål- eller armbågsbensdiafys. I övrigt klena diafysfragment. 5,9 g diafysfragment till ¹⁴C-prov.

Sannolikt barn 3–5 år.

¹⁴C-analys

Ua-22859. Ben (Homo) (F68). 1725 ± 40 BP.

1 σ 250–390 e.Kr.

2 σ 230–420 e.Kr.

A24 OMARKERAD GRAV?

Brandlager, oval till oregelbunden form, ca 1,28 x 0,73 meter stor, markerat? av fem stenar.

Belägenhet: x44038,2 y36429,2 +222,21/222,13

Brandlagrets fyllning bestod av brungrön humös sand och brända ben. I anläggningen låg också fem flata sandstenar varav tre troligen har varit kantställda. Anläggningens ursprungliga form är svårbedömd. Ytterligare stenar finns både norr och söder om anläggningen.

Fynd

F69 x44038,2 y36429,2 +222,21/222,13

I brandlager

BRÄNDA BEN. Vikt 21,9 g.

OSTEOLOGISK ANALYS: *Människa*: cirka 100 fragment, 5–25 mm (mesta cirka 8 mm) stora, helt brända. Identifierade delar: 1 skalltaksfragment? med tjock diploë. 6,1 g diafysdelar till ¹⁴C-prov.

Sannolikt vuxen individ, möjligen äldre.

F108 x44038,36 y36429,27 +222,19

I anläggningen

KERAMIK. Vikt 2 g.

¹⁴C-analys

Ua-22860. Ben (Homo) (F69). 1830 ± 40 BP.

1 σ 130–240 e.Kr.

2 σ 80–260, 300–320 e.Kr.

A25 GROPP/STOLPHÅL?

Anläggningen var placerad i domarringen A8 och var oval till formen, ca: 0,50 x 0,33 m och 0,14 djup.

Belägenhet: x44038,9 y36445,8 +222,12/222,09

Anläggningen innehöll svartbrun, humös, siltig sand med inslag av kolbitar brända ben. Sannolikt tillhör benen brandlagret i A8. Anläggningen innehöll också minst tre flata stenar vilka eventuellt kan ha varit skoningsstenar.

Fynd

F70 x44038,9 y36445,8 +222,12/222,09

I gropen

BRÄNDA BEN. Vikt 0,5 g.

OSTEOLOGISK ANALYS: *Människa*: 3 brända fragment, 5–20 mm stora, helt brända. Identifierad del: 1 diafys av strål- eller armbågsben.

Möjligen vuxen individ.

¹⁴C-analys

Ua-23529. Ben (Homo) (F70). 1770 ± 40 BP.

1 σ 180–190, 210–350 e.Kr.

2 σ 130–390 e.Kr.

A26 OMARKERAD GRAV?

Brandgrop placerad i anslutning till en av de södra stenarna i domarringen A4, oval till formen, ca 0,50 x 0,26 och ca 0,18 m djup.

Belägenhet: x44038,3 y36426,6 +222,20/222,00

Anläggningen innehöll brun humös sand och brända ben och framkom utanför domarringen A4, alldeles intill den södra stenen. Den är sannolikt sekundärt anlagd intill A4.

Fynd

F71 x44038,2 y36426,5 +222,20/222,00

I brandgropen

BRÄNDA BEN. Vikt 13,8 g.

OSTEOLOGISK ANALYS: *Människa*: 40 fragment, 5–30 mm, helt brända. Mest diafysdelar. 5,3 g diafysdelar till ¹⁴C-prov.

Sannolikt vuxen individ.

F109 x44038,20 y36426,50 +222,20/222,00

I anläggningen

KERAMIK. Vikt 24 g.

¹⁴C-analys

Ua-22861. Ben (Homo) (F71). 1755 ± 40 BP.

1 σ 230–350, 370–380 e.Kr.

2 σ 130–160, 170–200, 210–400 e.Kr.

A27 STENSÄTTNING?, OREGELBUNDEN, OFYLLD

Skadad stensättning, ca 3,3 x 1,8 meter stor bestående av ett tiotal företrädesvis flata stenar.

Belägenhet: x44037,4 y36432,8 +222,41/222,14

Skadad stensättning, ca 3,3 x 1,8 meter stor bestående av ett tiotal företrädesvis flata stenar. Osäker utbredning. I mitten framkom ett område med spridda keramikbitar och ett bränt ben samt en nål av järn.

Fynd

F37 x44037,4 y36432,95 +222,15

NÅL av järn. Längd 26 mm, tjocklek 2 mm. Vikt 0,8 g.

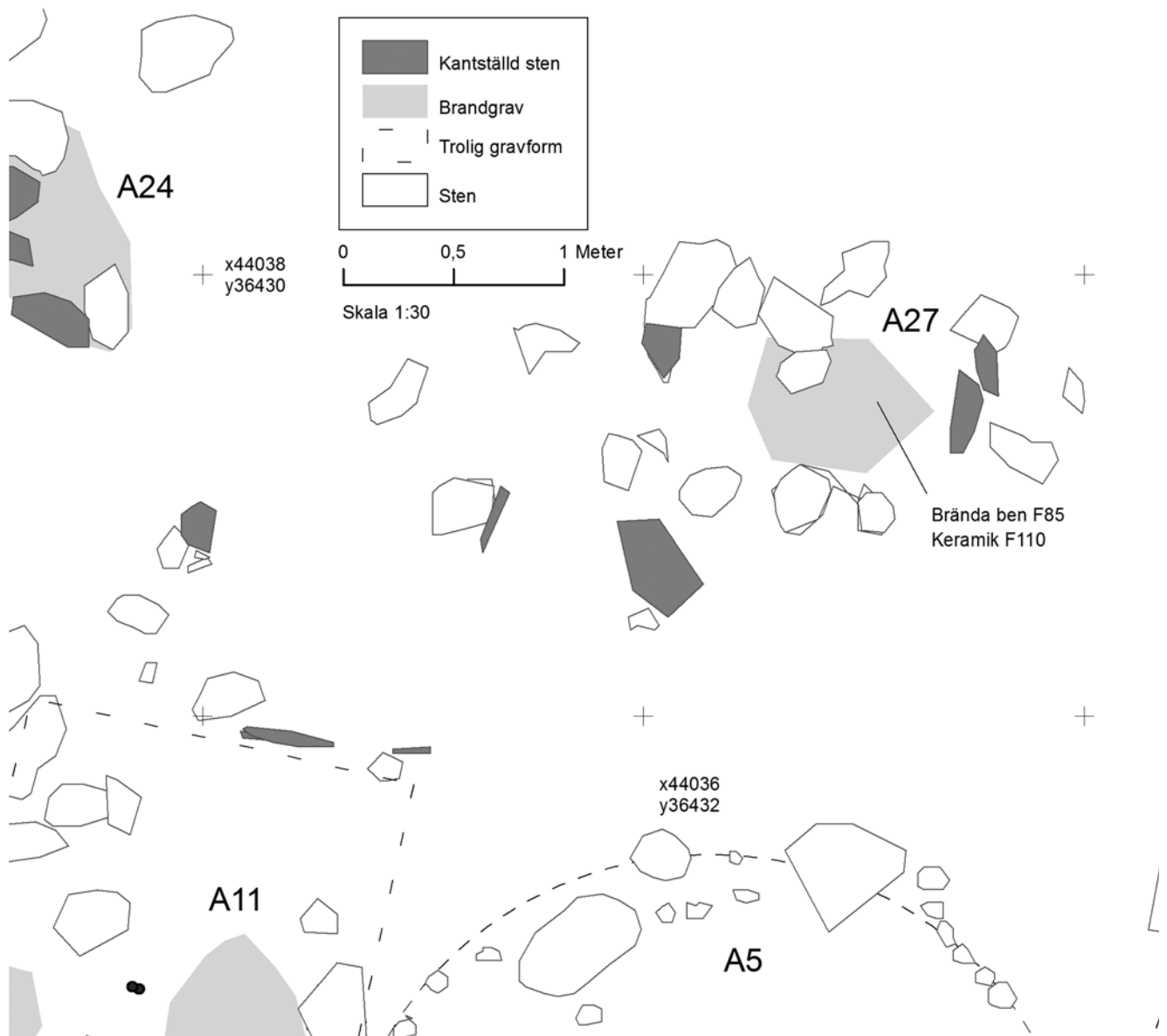
F85 x44037,4 y36432,95 +222,15

BRÄNDA BEN. Vikt 0,1 g.

OSTEOLOGISK ANALYS: *Däggdjur*: 1 fragment, helt bränt.

F110 x 44037,4/44038,2 y 36432,3/36492,5 +222,20/222,15

KERAMIK. 12 fragment. Vikt 17 g.

A28, SE A19

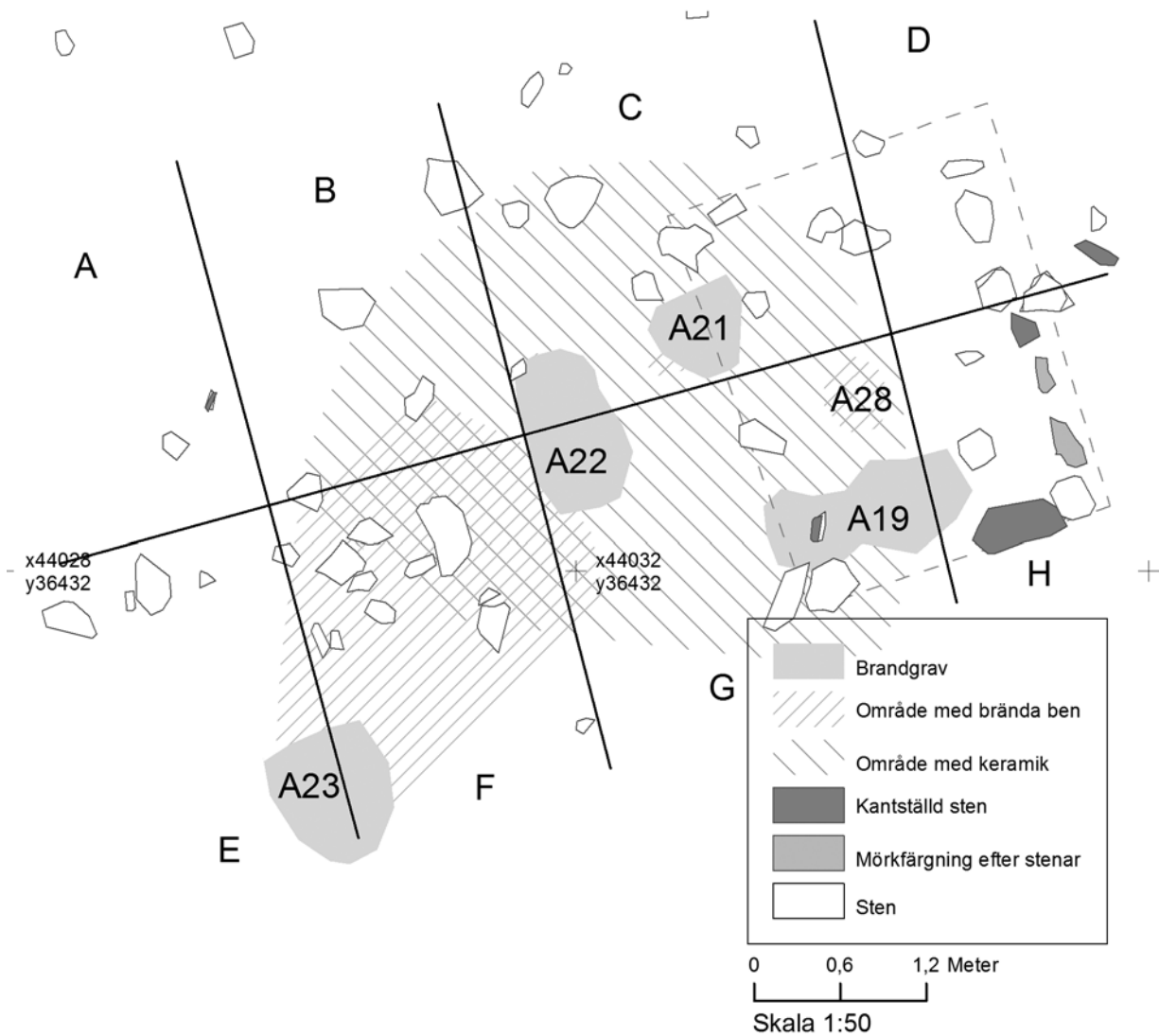
A29 STOLPHÅL?

Anläggningen var placerad ca 1 m SÖ om domarringen A8 och var ca 0,5 x 0,4 m stor och 0,20 m djup.

Belägenhet: x44035,9 y36447,8 +222,13/221,87

Gropen eller stolphålet var ca 0,5 m i diameter och 0,2 m djup och framkom efter andra avbaningen. Fyllningen bestod av grå sand och en handfull stenar (stenskonig?).

Anläggningen var nedgrävd i ljusbrun sand.

Södra ytan, A–H

Belägenhet: x44029,0 y36435,8 + 222,21/221,86

Området söder om domarringarna A5 och A6. I området fanns ett flertal stenar, men utan synbara konstruktioner. I och med denna problematik behandlades området enhetligt i undersökningen för att med hjälp av fynd samt brandgropar lokalisera de olika gravkonstruktionerna. Ytan delades in i åtta olika delar, A–H. Dessa indelningar avgränsar ej gravar utan var endast till hjälp för att lokalisera dem. Ytan rensades, ca 5 cm. Det framkom spridda brända ben och spridda keramikbitar över hela ytan och två bronspärlor i område B och E. En liten bronsspiral framkom i område A. En järnkniv framkom i område G. Med hjälp av stenar samt mörkfärgningar som indikerade plats för stenar kunde en gravkonstruktion, i form av en ofylld rektangulär stenkrets, skönjas i den östra delen. Denna fick benämningen A19. Inom denna framkom förutom brandgropen också en benkoncentration som fick anläggningsnumret A28. I övrigt framkom inom ytan ytterligare tre gravgömmor i form av brand- och bengropar – A21, A22 och A23, dock utan definierbara stenkonstruktioner. Fynden som påträffades vid rensningen har registrerats under respektive ytenhet, Yta A till Yta H. Fynd från Yta E och F kan troligen knytas till brandgropen A23. Fynden från Yta C kan antingen härröra från A21 eller A22; Yta G härrör antingen från A19 eller A22 och Yta H kan sannolikt kopplas till A19.

Fynd

Fynd som ej med säkerhet kunde knytas till de anläggningar som successivt framträdde registrerades under respektive område:

OMRÅDE A

Belägenhet: x44028,0-030,8 y36431,8-433,8 +222,24/222,05

F33 x44028,37-029,3 y36432,36-433,7

Sällfynd

SPIRAL av brons. Diameter 3 mm. Vikt < 0,1 g.

F73 x44029,2 y36433,0 +222,21/222,05

Rensfynd

BRÄNDA BEN. Vikt 3 g.

OSTEOLOGISK ANALYS: *Människa*: 2 fragment, diafyndelar, helt brända.

Sannolikt vuxen individ.

OMRÅDE B

Belägenhet: x44028,4-031,1 y36433,2-435,6 +222,24/222,12

Inom ytan framträdde så småningom den nordvästra delen av A22

F42 x44028,99 y36434,75 +222,14

Rensfynd

PÄRLA av brons. Diameter 17 mm, innerdiameter 7 mm, tjocklek 5 mm. Vikt 3,9 g.

F74 x44029,5 y36434,6 +222,15

Rensfynd

BRÄNDA BEN. Vikt 2,8 g.

OSTEOLOGISK ANALYS: *Människa*: 6 fragment, 5–20 mm stora, helt brända.

Sannolikt vuxen individ.

FI 2 I x44028,4-031,1 y36433,2-435,6 +222,24/222,12

På yta B

KERAMIK. Vikt 118,4 g.

OMRÅDE C

Belägenhet: x44028,9-031,7 y36435,0-438,2+222,20/222,05

Inom ytan framträdde så småningom A21 och norra delen av A22

F77 x44030,2 y36436,4 +222,08

Rensfynd

BRÄNDA BEN. Vikt 6,7 g.

OSTEOLOGISK ANALYS: *Människa*: 25 fragment, 5–40 mm stora, helt brända. Identifierade delar: diafysfragment av skenben.

Sannolikt av vuxen individ.

FI 22 x44028,9-031,7 y36435,0-438,2
+222,20/222,05

På yta C

KERAMIK. Vikt 120 g.

OMRÅDE D

Belägenhet: x44029,6-032,0 y36437,7-439,6
+222,20/222,01

Inom ytan framträdde så småningom nordöstra delen av A19

F78 x44030,3 y36438,7

Rensfynd

BRÄNDA BEN. Vikt 0,6 g.

OSTEOLOGISK ANALYS: *Människa*: 3 fragment, helt brända. Identifierade delar: 1 skalltaksfragment med sutur; 1 diafysfragment.

Vuxen individ?

FI 23 x44030,97 y36438,52 +222,16

På yta D

KERAMIK. Vikt 1 g.

OMRÅDE E

Belägenhet: x44025,9-028,4 y36432,4-434,4
+222,18/221,86

Inom ytan framträdde så småningom A23

F79 x44027,5 y36433,3 +222,1/221,86

Rensfynd

BRÄNDA BEN. Vikt 5,1 g.

OSTEOLOGISK ANALYS: *Människa*: 25 fragment, helt brända. Identifierade delar: 1 tandrot.

Vuxen individ.

OMRÅDE F

Belägenhet: x44025,9-028,9 y36433,8-436,2
+222,13/222,02

Inom ytan framträdde så småningom östra delen av A23 samt den västligaste delen av A22

F80 x44029,3 y36438,8

Rensfynd

BRÄNDA BEN. Vikt 14 g.

OSTEOLOGISK ANALYS: *Människa*: cirka 50 fragment, 5–25 mm (mest cirka 8 mm) stora, helt brända. Identifierade delar: 6 skalltaksfragment (inget suturfragment).

Vuxen individ.

FI 24 x44025,9-028,9 y36433,8-436,2
+222,13/222,02

På yta F

KERAMIK. Vikt 31,2 g.

OMRÅDE G

Belägenhet: x44026,6-029,6 y36435,6-438,6
+222,13/222,03

Inom ytan framträdde så småningom delar av A19, A22 samt A28

F35 x44028,33 y36436,79 +222,04

Rensfynd

KNIV av järn. Längd 127 x 19 x 5 mm. Vikt 12,8 g.

F82 x44028,5 y36437,1 +222,13/222,11

Rensfynd

BRÄNDA BEN. Vikt 20,8 g.

OSTEOLOGISK ANALYS: *Människa*: cirka 100 fragment, 5–15 mm stora, helt brända. Identifierade delar: 4 skalltaksfragment med öppna suturer.

Vuxen individ.

F125 x44026,6-029,6 y36435,6-438,6

+222,13/222,03

På yta G

KERAMIK. Vikt 172,4 g.

OMRÅDE H

Belägenhet: x44027,9-029,9 y36438,2-439,7

+222,13/222,01

Inom ytan framträdde så småningom östra delen av A19

F83 x44029,3 y36438,8

Rensfynd

BRÄNDA BEN. Vikt 2,9 g.

OSTEOLOGISK ANALYS: *Människa*: 15 fragment, 5–12 mm stora, helt brända. Identifierad del: 1 skalltaksfragment.

Vuxen? individ.

Övriga fynd

F19 x44032,0-035,0 y36428,70-430,30

Rensfynd intill A11 och A17

FIBULA av järn och brons, fragment. Längd 15 x 8 mm.

Vikt 1,8 g.

F19

F31 x44039,36 y36432,85 +222,32

Rensfynd 1,5 meter norr om A27

NIT av järn. Längd 32 x 18 mm. Vikt 4,8 g.

F31

F32 x44037,61-037,56 y36417,72-417,87
+221,97

Metalldetektorfynd väster om gravfältet. Ca 7,5 meter V om A4

LANSSPETS av järn med holk. Längd 97 x 21 x 8 mm. Holakens innerdiameter: 14 mm. Vikt 34,6 g. Typen påminner om Ilkjarers typ 6 som kan dateras till äldre romersk järnålder och början av yngre romersk järnålder, ca 0–250 e.Kr. (Ilkjaer 1990, s 60f och 328).

F36 x44036,38 y36430,1 +222,19

Strax SÖ om A12

KNIV av järn. Fragment. Övergången mellan tånge och blad. Längd 34 x 12 x 4 mm. Vikt 3,2 g.

F36

F32

F38 x44036,6 y36431,2 +222,22

Rensfynd mellan A12 och A27

KNIV av järn, del av eggen. Längd 35 x 17,5 x 2,5 mm.

Vikt 3,8 g.

F131 x44017,91 y36430,37 +221,67

Schaktfynd söder om gravfältet

BRYNE av skiffer. Längd 142 x 36 mm. Vikt 145,5 g.

F132 x44029 y36427

Schaktfynd

BRYNE av skiffer. Längd 190 x 44 mm. Vikt 416,8 g.

BILAGA 2b. Bildokumentation av gravfältet

Vy över domarring A8 innan undersökningarna påbörjades. Fotograferad från NV.

Vy mot öster innan träden fälldes. I förgrunden ser man domarringarna A5 och A6.

Vy från SÖ innan förundersökningen. Tallarna står ännu på gravfältet.

Gravfältet sett från ovan (söder är uppåt i bilden).

Översiktsbild från mobilkran från SÖ. I fonden har vi markerat läget för RAÄ 23 som fortfarande ligger kvar, idag helt kringskuren av vägar och industribyggnader.

Vy över gravfält RAÄ 22 med domarringen A8 i förgrunden till höger.

Domarringen A6 sedd lite från ovan.

Domarring A4 var den sista graven som undersöktes, juli 2003.

BILAGA 3. Fyndtabell

RAÅ 22, Dnr 2.16/02 arkeologisk förundersökning

FNR	SAKORD	MTRL	FRAGM	ANTAL FRAGM	ANTAL EX	LÄNGD	BREDD	TJOCKL	DIAM	VIKT	XKOORD	YKOORD	ANLNR	NIVA	FYNDOMSTÄNDIGHET	BESKRIVNING
1	Glättsten	Sandsten	-	-	1	-	-	47	98	536	44030,30	36401,70	A1	221,13	Under en större sten i brandlagrets södra del	-
2	Splitter	Flinta	-	-	8	-	-	-	-	1,8	44031,00	36401,80	A1	221,25	Spritt i brandlagret	Ljusgrå och mörkgrå flintsplitter, varav minst tre är eldpåverkade. Härrör från minst två olika flintor.
3	Splitter	Flinta	-	-	1	-	-	-	-	0,1	44031,00	36402,10	A1	221,25	Sällfynd, östra delen	Vit, eldpåverkad
4	Splitter	Flinta	-	-	1	-	-	-	-	0,2	44031,00	36401,60	A1	221,25	Västra delen av anläggningen	Vit, eldpåverkad
5	Keramik	Lera	-	-	2	-	-	-	-	1,5	44047,00	36442,00	-	-	Rutgrävning, sällning	-
6	Keramik	Lera	-	-	2	-	-	-	-	1,7	44027,00	36431,00	-	-	Rutgrävning, sällning	-
7	Brända ben	Ben	-	-	4	-	-	-	-	0,2	44026,00	36439,00	-	-	Rutgrävning, sällning	Små fnyk av brända ben
8	Brända ben	Ben	-	-	Många	-	-	-	-	172,3	44031,00	36401,00	A1	221,25	I brandlager A1	172 gram brända ben varav 9,5 % identifierats. De tillhör minst två grisar, sannolikt yngre än två år.
9	Brända ben	Ben	-	-	-	-	-	-	-	-	44031,00	36401,00	A1	-	I brandlager	Brända ben av däggdjur, ej människa. Skickat för C14

RAÅ 22, Dnr 115/03 arkeologisk undersökning

FNR	SAKORD	MTRL	FRAGM	ANTAL FRAGM	ANTAL EX	LÄNGD	BREDD	TJOCKL	DIAM	VIKT	XKOORD	YKOORD	ANLNR	NIVA	FYNDOMSTÄNDIGHET	BESKRIVNING
1	Kniv	Järn	H	1	1	158	17	4	-	17,2	44039,73	36426,71	A4	222,08	I brandgropen.	-
2	Hake	Brons	H	1	1	9	4	2	-	0,3	44039,60	36426,60	A4	222,20	Rensfynd i västra delen av domarringen.	Hake med nit
3	Kniv	Järn	H	1	1	100	9	3	-	4,5	44033,99	36433,11	A5	222,28	I domarring, men utanför brandgropen.	-
4	Sölja	Järn	H	1	1	19	16	3	-	2,2	44032,93	36432,60	A5	222,22	Rensfynd i norra delen av brandgropen.	Sölja med torne.
5	Sölja	Järn	H	1	1	-	-	4	24	2,5	44034,37	36436,08	A6	222,25	Rensfynd.	Rund sölja med fragment av torne.
6	Old	Järn	F	5	1	8	-	3	-	0,4	44034,31	36435,58	A6	222,21	Rensfynd norr om profil.	Möjligen delar av nål.
7	Old	Järn	H	1	1	11	-	3	-	0,3	44033,39	36436,48	A6	222,15	-	-
8	Old	Järn	H	1	1	9	-	3	-	0,4	44034,00	36436,00	A6	222,22	Ingen uppgift.	-
9	Nål	Järn	D	3	1	21	-	1	-	0,7	44034,70	36436,83	A6	222,15	-	I fem små delar. Efter konservering i tre delar.
10	Kniv	Järn	D	3	1	179	18	5	-	33,7	44038,52	36438,18	A7	222,31	I brandgrop.	Kniv med avbruten spets.
11	Old	Järn	F	1	1	30	-	6	-	1,8	44038,00	36436,00	A7	222,32	Rensfynd, sällfynd? I SV kvadranten.	Möjligen del av sölja.
12	Kniv	Järn	H	1	1	174	18	5	-	21,3	44039,04	36444,95	A8	222,28	I norra kanten av benlager.	-
13	Kniv	Järn	D	1	1	170	19	7	-	38,7	44030,17	36442,60	A9	221,59	I skelettgrav.	I två delar. Hoplimmad.
14	Nål	Järn	H	1	1	42	-	-	2	0,9	44031,22	36442,40	A9	221,48	I skelettgrav, vid den förmodade huvudändan.	Nål med ena änden böjd runt.
15	Ring	Brons	H	1	1	-	4	1	19	1,8	44029,85	36443,04	A9	221,44	I skelettgrav i södra delen.	Spiralformad ring, bredare mot kanterna, men spetsiga ändar. Längsgående streckdekor. Inre diam. 17 mm
16	Ring, spiralformad	Brons	D	3	1	-	3	1	13	-	44030,00	36443,00	A9	221,46	påträffad i i skelettgrav södra delen.	Bronsing, förmodligen spiralformad. Linjedekor.
17	Old	Järn	F	1	1	12	3	-	-	0,3	44030,70	36442,30	A9	221,5	Möjligen en nit.	Möjligen en nit.
18	Fibula, korsformig	Brons	H	1	1	62	32	-	-	14,1	44034,76	36429,70	-	222,27	Rensfynd ca 0,3 meter väster om brandgropen A11.	Korsformig fibula med endast fragment av nål bevarad.
19	Fibula	Järn, brons	F	1	1	15	8	-	-	1,8	44033,50	36429,00	-	222,15	Rensfynd i anslutning till A11 och A17. X44032,0-035,0 Y36428,70-430,30	Fragment av fibula med fjäder och nål, möjligen också del av bäge.

FNR	SAKORD	MTRL	FRAGM	ANTAL FRAGM	ANTAL EX	LÄNGD	BREDD	TJOCKL	DIAM	VIKT	XKOORD	YKOORD	ANLNR	NIVA	FYNDOMSTÄNDIGHET	BESKRIVNING
20	Kniv	Järn	H	1	1	191	19	4	-	26,5	44036,59	36428,87	A12	222,23	Frankom 0,6 meter SÖ om brandgropen i A12. Snett nedstucken i sanden.	-
21	Kniv	Järn	D	2	1	147	19	3,5	-	20,9	44034,96	36439,57	A13	222,16	I brandgrop.	Knivens spets avbruten. Ursprunglig längd ca 166 mm.
22	Sölja	Järn	H	1	1	33	21	5	-	5,8	44035,47	36439,66	A13	222,12	I brandgropen.	Oval sölja med torne.
23	Kniv	Järn	H	1	1	129	17	6	-	35,5	44036,50	36426,54	A14	222,09	I brandgrop.	-
24	Sölja	Järn	D	2	1	29	21	3	-	2,9	44036,45	36426,54	A14	222,04	I brandgrop.	Oval järnsölja m fragment av torne.
25	Pärila	Glas	H	1	1	-	-	-	8	0,2	44036,40	36426,40	A14	221,98	I brandgrop.	Blå glaspärla, inre diam. 3 mm
26	Smälta	Glas	H	1	1	19	11	10	-	1,5	44036,41	36426,51	A14	221,99	I brandgrop.	Hopsmälta glaspärlor, blåaktiga. Troligen tre stycken. En stor bit samt smulor. Inga smulor kvar efter konservering.
27	Fibulanål?	Järn	H	1	1	37	-	-	3	0,8	44028,50	36438,70	A19	222,04	I brandgrop inom koordinaterna x44028,25-028,7 y36438,50-438,85.	Nålen böjd i ena änden. Troligen till en fibula.
28	Nål	Järn	H	1	1	35	-	-	2	0,87	44028,60	36437,70	A19	222,04	Sällfynd inom områdena G eller H. X44027,45-029,79 y36437,2-439,3	Nålfragment, möjligen del av fibulanål.
29	Pärila	Glas	H	1	1	19	8	-	17	2	44026,45	36434,32	A23	222,03	I bngrop. Sällfynd.	Pärila, något oval. Gulgrön med gråa streck. Deformerad genom eldpåverkan.
30	Kniv	Järn	H	1	1	75	9	4	-	9,8	44034,50	36436,39	A6	222,12	X44034,52-034,49 y36436,41-436,36	Troligen tånge till kniv. Total längd minst 113 mm.
31	Nit	Järn	H	1	1	32	18	-	-	4,8	44039,36	36432,85	-	222,32	Ca 1,5 m norr om A27. Registrerad på A7, vilket måste vara fel. Ändrat av MN den 11/1-05.	-
32	Spjutspets	Järn	H	1	1	97	21	8	-	34,6	44037,61	36417,72	-	221,97	Metallidetektorfynd ca 7,5 meter V om A4. X44037,61-037,56 y36417,72-417,87	Lansspets med holk, inre diam. 14 mm.
33	Spiral	Brons	D	1	1	-	-	-	3	<0,1	44028,80	36433,10	Yta A	222,20	Sällfynd inom "södra ytan", i södra delen av A. Ca x44028,37-029,3 y36432,36-433,7	-
34	Ring	Brons	D	2	2	-	3	1	15	0,9	44028,15	36438,00	A19	222,00	I södra delen av område G	Slät ring i två delar, dock utan passning.
35	Kniv	Järn	D	2	1	127	19	5	-	12,8	44028,33	36436,79	Yta G	222,04	I område G, ca 0,4 meter V om A19. X44028,20-028,33 y 36436,79-436,93	Kniv i två delar. Tången avbruten. Total längd minst ca 151 mm.
36	Kniv	Järn	H	1	1	34	12	4	-	3,2	44036,38	36430,10	-	222,19	Strax SÖ om A12	Fragment av kniv. Övergången mellan tånge och blad.
37	Nål	Järn	H	1	1	26	-	2	-	0,8	44037,40	36432,95	A27	222,15	Mellan A12 och A27	Ev. nål till fibula.
38	Kniv	Järn	H	1	1	35	17,5	2,5	-	3,8	44036,60	36431,20	-	222,22	Sällfynd.	Del av knivsegg.
39	Nit	Brons	H	1	1	6	-	-	6	0,2	44029,60	36436,80	A21	222,16	Påträffad i södra delen av område C, i det som sedan blev A22.	Nit med platt huvud. Diametern är gällert nitens huvud.
40	Beslag, nit	Brons, järn	F	1	2	16	6	0,5	-	0,6	44029,17	36435,84	A22	222,08	Lokaliserad med metallidetektor. X44038,18-038,05 y 36441,06-441,17.	Litet beslag med dekorlinje. En nit kvadraterande. Dessutom ett järnfragment med del av nit?
41	Pärila	Brons	H	1	1	-	-	5	19	3	44026,46	36433,95	A23	222,04	Belägen ca 0,5 S om benlager/keramikområdet.	Bronspärila, inre diam. 8 mm
42	Pärila	Brons	H	1	1	-	-	5	17	3,9	44028,99	36434,75	Yta B	222,14	Lokaliserad med metallidetektor. Södra ytan, i södra delen av B. Ca 0,8 meter V om A22	Bronspärila, inre diam. 7 mm
43	Kniv	Järn	F	1	1	150	18	4	-	18,9	44038,18	36441,06	A10	222,34	Lokaliserad med metallidetektor. X44038,18-038,05 y 36441,06-441,17.	-
44	Brända ben	Ben	F	-	-	-	-	-	-	1,5	44034,80	36407,50	A2	221,57	Rensfynd i ytan. Fynden hör möjligen samman med A3	-
45	Brända ben	Ben	F	-	-	-	-	-	-	387,2	44037,40	36410,00	A3	221,57	Anläggningen undersöktes delvis av osteolog Leif Jonsson. Benen (djurben) delvis sorterade.	-

FNR	SAKORD	MTRL	FRAGM	ANTAL FRAGM	ANTAL EX	LÄNGD	BREDD	TJOCKL	DIAM	VIKT	XKOORD	YKOORD	ANLNR	NIVA	FYNDOMSTÄNDIGHET	BESKRIVNING
46	Brända ben	Ben	F	-	-	-	-	-	-	252,6	44039,60	36426,60	A4	222,12	I brandgrop samt omgivande benlager	-
47	Brända ben	Ben	F	-	-	-	-	-	-	152	44033,70	36432,60	A5	222,25	Ben-/brandgrop med omgivande benlager	-
48	Brända ben	Ben	F	-	-	-	-	-	-	664	44033,30	36437,10	A6a	222,19	I brandgropen samt omedelbart intill i den södra delen av domarringen. Benen i A6b (närmre centrum) hör möjligen hit, men har registrerats som en egen enhet (F49). Det kan inte säkert fastställas.	-
49	Brända ben	Ben	F	-	-	-	-	-	-	95,6	44034,60	36436,40	A6b	222,26	Benkoncentration i centrum av domarringen. Kan möjligen hör till A6a.	-
50	Brända ben	Ben	F	-	-	-	-	-	-	9,9	44033,90	36436,70	A6	222,58	Vid rivning av profilbänk mellan A6a och A6b.	-
51	Brända ben	Ben	F	-	-	-	-	-	-	3,2	44033,10	36437,70	(A6)	222,16	Strax utanför A6, förmodligen tillhörig brandgropen A6a. Ca x 44033,1 y 36437,7	-
52	Brända ben	Ben	F	-	-	-	-	-	-	11,5	44039,40	36436,70	A7	222,45	I nordvästra kvadranten. Grävdes uppstrungligen i två skikt, men slås ihop.	-
53	Brända ben	Ben	F	-	-	-	-	-	-	29,4	44039,30	36438,30	A7	222,43	I nordöstra kvadranten. Se kommentar F52.	-
54	Brända ben	Ben	F	-	-	-	-	-	-	59,6	44037,80	36436,70	A7	222,40	I sydvästra kvadranten. Se kommentar F52.	-
55	Brända ben	Ben	F	-	-	-	-	-	-	62,2	44037,80	36438,30	A7	222,43	I sydöstra kvadranten. Se kommentar F52.	-
56	Brända ben	Ben	F	-	-	-	-	-	-	70,3	44039,50	36438,00	A7	222,29	I brandgropen. F52-F55 hör sannolikt till denna anläggning.	-
57	Brända ben	Ben	F	-	-	-	-	-	-	570	44038,40	36445,20	A8	222,38	I brandlager och omgivande spridda ben.	-
58	Brända ben	Ben	F	-	-	-	-	-	-	130	44039,20	36441,30	A10	222,36	I benlager med keramik. Troligen har de legat i krukkan som gått sönder.	-
59	Brända ben	Ben	F	-	-	-	-	-	-	4,6	44034,50	36430,20	A11	222,17	-	-
60	Brända ben	Ben	F	-	-	-	-	-	-	11,2	44034,10	36429,60	A11/ A17	222,25	Rensfynd i den sk sydöstra kvadranten vid det som sedan blev A11 och A17. Området dock svårt att tolka pga omrörning. Se ritning.	-
61	Brända ben	Ben	F	-	-	-	-	-	-	0,7	44034,50	36429,00	A17	222,18	-	-
62	Brända ben	Ben	F	-	-	-	-	-	-	10,5	44037,00	36428,20	A12	222,19	I brandgrop med keramik samt järnföremål	-
63	Nål	Järn	F	1	22	-	-	3	0,4	44037,00	36428,20	A12	222,19	I brandgrop	-	
64	Brända ben	Ben	F	-	-	-	-	-	-	80	44035,10	36439,40	A13	222,16	I brandlager/grop	-
65	Brända ben	Ben	F	-	-	-	-	-	-	406,3	44036,40	36426,40	A14	222,04	I brandgrop	-
66	Brända ben	Ben	F	-	-	-	-	-	-	141,1	44028,40	36437,90	A19	222,10	I brandgrop samt rensfynd	-
67	Brända ben	Ben	F	-	-	-	-	-	-	95,3	44029,60	36436,80	A21	222,14	Bengrop i svag mörkfärgning. Rensfynd inom södra ytan, område C. Området fick sedan ett anläggningsnummer - A21. (Hör möjligen samman med A22).	-
68	Brända ben	Ben	F	-	-	-	-	-	-	29,3	44026,40	36434,20	A23	222,06	I bengrop samt rensfynd	-
69	Brända ben	Ben	F	-	-	-	-	-	-	21,9	44038,20	36429,20	A24	222,17	I benlager samt Fältnr TFY2851 (3 brända ben)	-
70	Brända ben	Ben	F	-	-	-	-	-	-	0,5	44038,90	36445,80	A25	222,09	I grop/stolphål? intill brandlager i A8 (domarring). Troligen tillhör benen brandlagret i A8. Finns ej kvar. Hela benet skickat för C14-analys.	-
71	Brända ben	Ben	F	-	-	-	-	-	-	13,8	44038,20	36426,50	A26	222,18	-	-
72	Brända ben	Ben	F	-	-	-	-	-	-	1	44038,40	36437,40	A7	222,32	Rensfynd	-
73	Brända ben	Ben	F	-	-	-	-	-	-	3	44029,20	36433,00	Yta A	222,21	Rensfynd inom yta A i södra området	-

FNR	SAKORD	MTRL	FRAGM	ANTAL FRAGM	ANTAL EX	LÄNGD	BREDD	TJOCKL	DIAM	VIKT	XKOORD	YKOORD	ANLNR	NIVA	FYNDOMSTÄNDIGHET	BESKRIVNING
74	Brända ben	Ben	F	-	-	-	-	-	-	2,8	44029,50	36434,60	Yta B	222,15	Rensfynd inom yta B i södra området.	-
75	Brända ben	Ben	F	-	-	-	-	-	-	0,6	44036,60	36431,20	-	222,22	Rensfynd	-
76	Brända ben	Ben	F	-	-	-	-	-	-	54,7	44029,00	36435,80	A22	222,13	Yta C, G	-
77	Brända ben	Ben	F	-	-	-	-	-	-	6,7	44030,20	36436,40	Yta C	222,08	Rensfynd.	-
78	Brända ben	Ben	F	-	-	-	-	-	-	0,6	44030,30	36438,70	Yta D	222,16	Rensfynd	-
79	Brända ben	Ben	F	-	-	-	-	-	-	5,1	44027,50	36433,30	Yta E	221,86	Rensfynd.	-
80	Brända ben	Ben	F	-	-	-	-	-	-	14	44027,70	36434,90	Yta F	222,11	Rensfynd	-
81	Brända ben	Ben	F	-	-	-	-	-	-	11,5	44029,20	36437,90	A28	222,07	Rensfynd inom yta G. Område med brända ben inom stensättningen A19. Fick anläggningsnummer vid registreringen, ej i fålt.	-
82	Brända ben	Ben	F	-	-	-	-	-	-	20,8	44028,50	36437,10	Yta G	222,13	Rensfynd utan närmare angivelse	-
83	Brända ben	Ben	F	-	-	-	-	-	-	2,9	44029,30	36438,80	Yta H	222,02	Rensfynd	-
84	Brända ben	Ben	F	-	-	-	-	-	-	0,9	44033,55	36438,61	-	222,16	Rensfynd mellan A6 och A13.	-
85	Brända ben	Ben	F	-	-	-	-	-	-	0,1	44037,40	36432,95	A27	222,15	-	-
86	Brända ben	Ben	F	-	-	-	-	-	-	0,1	44038,79	36424,86	-	222,19	Rensfynd strax SÖ om A4	-
87	Brända ben	Ben	F	-	-	-	-	-	-	0,2	44039,40	36428,50	-	222,18	Rensfynd mellan A4 och A24	-
88	Brända ben	Ben	F	-	-	-	-	-	-	1,2	44037,10	36429,60	A12	222,10	Inom "stensättning" A12 dock ej i brandgroppen	-
89	Kam, enkelkam	Horn	F	2	1	16	-	-	-	1,7	44039,20	36441,30	A10	222,34	Fyndet hittat vid ostologisk analys av F58. I benlager med keramik. Troligen har den legat i krukan som gått sönder.	Kamfragment tillverkad av horn, troligen av kronhjort
90	Bryne?	Skiffer	H	1	1	57	16	6	-	7,5	44038,40	36445,20	A8	222,38	Framkom vid genomgång av brända ben, Fnr 57. EJ FYND, UTGÅR!	Blygrå skifferbit med antydan till slijspår. Tveksam. UTGÅR
91	Övrig flinta	Hällflinta?	H	1	2	-	-	-	-	3,5	44034,80	36407,60	A2	221,57	Rensfynd.	-
92	Kruka	Lera	F	>100	1	-	-	-	-	1211	44039,50	36426,50	A4	222,12	Fragmenterad kruka spridd i brandgroppen samt enstaka bitar utanför	-
93	Keramik	Lera	F	2	2	-	-	-	-	33	44040,18	36428,20	A4	222,16	I anslutning till klumpsten i östra delen av kantkedjan	Två bitar varav en bottenbit
94	Keramik	Lera	F	1	1	-	-	-	-	1,7	44039,05	36428,40	A6	222,15	Ca 0,5 m SÖ om A4	-
95	Keramik	Lera	F	3	-	-	-	-	-	17	44032,81	36434,33	A6	222,23	Framkom ca 2 dm SV om A6.	-
96	Keramik	Lera	F	1	1	-	-	-	-	6,1	44034,88	36436,33	A6	222,18	-	-
97	Keramik	Lera	F	>30	-	-	-	-	-	73,3	44038,60	36438,10	A7	222,43	Keramik påträffade i och runt brandgroppen. I brandgroppen 20,8 gram keramik.	-
98	Kruka	Lera	F	>100	1	-	-	-	-	2446	44038,40	36445,20	A8	222,38	I brandlager. Sannolikt en kruka.	-
99	Sten	Sten	F	>100	-	-	-	-	-	20000	44039,00	36445,00	A8	222,40	Spridd i ytan av anläggning 8. Troligen medvetet utplacerade.	Små grågröna stenar
100	Kruka	Lera	F	>100	1	-	-	-	-	1893	44039,00	36441,00	A10	222,36	-	-
101	Kruka	Lera	F	>100	1	-	-	-	-	772	44036,00	36426,00	A14	222,04	-	-
102	Keramik	Lera	F	1	1	-	-	-	-	1	44030,97	36442,10	A9	222,17	Rensfynd.	-
103	Keramik	Lera	F	1	1	-	-	-	-	0,8	44034,00	36430,00	A11	222,17	-	-
104	Keramik	Lera	F	7	-	-	-	-	-	3	44035,00	36439,50	A13	222,16	-	-
105	Keramik	Lera	F	>100	-	-	-	-	-	106,4	44028,50	36438,00	A19	222,10	Rensfynd inom yta G,H	-
106	Keramik	Lera	F	6	-	-	-	-	-	6,9	44029,85	36437,28	A21	222,11	Yta C	-
107	Keramik	Lera	F	>50	-	-	-	-	-	156,5	44028,90	36435,90	A22	222,15	Yta C, G	-

FNR	SAKORD	MTRL	FRAGM	ANTAL FRAGM	ANTAL EX	LÄNGD	BREDD	TJOCKL	DIAM	VIKT	XKOORD	YKOORD	ANLNR	NIVA	FYNDOMSTÄNDIGHET	BESKRIVNING
108	Keramik	Lera	F	1	-	-	-	-	-	2	44038,36	36429,27	A24	222,19	-	-
109	Keramik	Lera	F	11	-	-	-	-	-	24	44038,20	36426,50	A26	222,18	-	-
110	Keramik	Lera	F	12	-	-	-	-	-	17	44038,20	36432,30	A27	222,20	-	-
111	Keramik	Lera	F	21	-	-	-	-	-	16,9	44036,50	36428,50	A12	222,10	Rensfynd i NV kvadranten av (A12 samt A11, A15, A16, A17). X44035,5-037,5 y36427,7-429,2	-
112	Keramik	Lera	F	4	-	-	-	-	-	2,8	44036,50	36427,00	-	222,20	Rensfynd i SV kvadranten av (A17 samt A11, A15, A16). X44032,7-035,6 y36426,9-428,9	-
113	Keramik	Lera	F	5	-	-	-	-	-	8,6	44034,50	36429,50	A11, A17	222,20	Rensfynd i SÖ kvadranten av (A17 samt A11, A15, A16). X44032,4-035,3 y36428,6-430,2	-
114	Keramik	Lera	F	6	-	-	-	-	-	9,3	44036,60	36431,20	-	222,22	rensfynd strax sv om A27. Koordinaterna angivna med +/- 0,5 m noggrannhet	-
115	keramik	Lera	F	2	-	-	-	-	-	3,2	44023,36	36433,00	-	-	"Ruta"?	-
116	Keramik	Lera	F	1	1	-	-	-	-	4,1	44035,95	36430,90	-	222,17	Rensfynd	-
117	Keramik	Lera	F	2	-	-	-	-	-	3,4	44037,50	36434,05	-	222,18	Rensfynd	-
118	Keramik	Lera	F	2	-	-	-	-	-	0,9	44040,40	36429,70	-	222,23	Rensfynd	-
119	Keramik	Lera	F	2	-	-	-	-	-	10	44039,40	36428,50	-	222,18	Rensfynd	-
120	Keramik	Lera	F	17	-	-	-	-	-	21,7	44036,50	36432,25	-	222,20	Rensfynd S om A27	-
121	Keramik	Lera	F	>100	-	-	-	-	-	118,4	44030,00	36434,50	Yta B	222,16	Rensfynd inom Yta B. X44028,56-030,8 y36434,29-435,55.	-
122	Keramik	Lera	F	>50	-	-	-	-	-	120	44030,50	36436,50	Yta C	222,15	Rensfynd inom Yta C. X44029,31-030,68 y36435,70-437,52. Området berör två anläggningar: A21, A22	-
123	Keramik	Lera	F	1	1	-	-	-	-	1	44030,97	36438,52	Yta D	222,16	Yta D. Området berör anläggning A19	-
124	Keramik	Lera	F	>30	-	-	-	-	-	31,2	44028,00	36435,00	Yta F	222,13	Rensfynd inom Yta F. x44027,70-028,52 y36435,41-435,80. Området berör anläggning A23 och tangerar A22	-
125	Keramik	Lera	F	>100	-	-	-	-	-	172,4	44028,00	36437,00	Yta G	222,12	Rensfynd inom Yta G. x44027,63-029,32 y36435,87-438,15. Området berör anläggning A19 och A22	-
126	Keramik	Lera	F	13	-	-	-	-	-	11,6	44029,20	36437,90	A28	222,06	Rensfynd. Område med brända ben inom stensättningen A19. Fick anläggningsnummer vid registreringen, ej i fält.	-
127	Keramik	Lera	F	>30	-	-	-	-	-	69,2	44027,66	36437,77	Yta G	221,98	Rensfynd. Koncentration söder om brandgropen A19.	-
128	Brända ben	Ben	F	>10	-	-	-	-	-	3,3	44036,50	36428,50	-	222,10	Rensfynd i NV kvadranten av (A12 samt A11, A15, A16, A17). X44035,5-037,5 y36427,7-429,2	-
129	Brända ben	Ben	F	15	-	-	-	-	-	2,9	44034,50	36429,50	-	222,25	Rensfynd i SÖ kvadranten av (A17 samt A11, A15, A16). X44032,4-035,3 y36428,6-430,2	-
130	Nål?	Järn	D	2	-	-	-	-	-	0,5	44036,50	36428,50	-	222,10	Rensfynd i NV kvadranten av (A12 samt A11, A15, A16, A17). X44035,5-037,5 y36427,7-429,2	Troligen del av nål E] konserverad.
131	Bryne	Skiffer	H	1	1	142	36	-	-	145,5	44017,91	36430,37	-	221,67	-	-
132	Bryne	Skiffer	H	1	1	190	44	-	-	416,8	44029,00	36427,00	-	-	Schaktfynd	-
133	Old	Ben?	F	1	1	15	9	5	-	0,5	44031,20	36442,50	A9	221,49	Vid "huvudänden" i A9	-
134	Avslag	Kvarter	H	1	1	23,5	16,2	8,1	-	4	44033,90	36430,00	A11	222,17	-	-

BILAGA 4.

¹⁴C-analyser. Torsvik, Barnarps socken RAÄ 22

Anl.nr.	Anl.typ	Material	Labnr	¹⁴ C-ålder BP	Kalibr. ålder 1 σ	Kalibr. ålder 2 σ
<i>Dnr 216/02 FU</i>						
A1/P	Omarkerad/brandlager	Träkol	Ua-20745	1095 $\pm$ 45	890–1000 AD	780–790, 820–850, 860–1030 AD
A1/F9	Omarkerad/brandlager	Ben(Svin)	Ua-22842	1045 $\pm$ 45	900–920, 960–1030 AD	890–1040, 1090–1120, 1140–1160
<i>Dnr 115/03 UN</i>						
A2/F44	Omarkerad/brandlager	Ben(Djur)	Ua-22843	1520 $\pm$ 70	430–610 AD	410–660 AD
A3/F45	Omarkerad/brandlager	Ben(Djur)	Ua-22844	1250 $\pm$ 40	680–810, 840–860 AD	680–890 AD
A4/F46	Domarring/brandlager	Ben(Homo)	Ua-22845	1765 $\pm$ 40	220–350 AD	130–390 AD
A5/F47	Domarring/brandlager	Ben(Homo)	Ua-22846	1820 $\pm$ 45	130–250 AD	80–340 AD
A6a/F48	Domarring/brandlager	Ben(Homo)	Ua-22847	1830 $\pm$ 40	130–240 AD	80–260, 300–320 AD
A6b/F49	Domarring/brandlager	Ben(Homo)	Ua-22848	1735 $\pm$ 40	240–350, 360–390 AD	210–420 AD
A7/F53	Domarring/brandlager	Ben(Homo)	Ua-22849	1710 $\pm$ 45	250–310, 320–400 AD	230–430 AD
A7/F54	Domarring/brandlager	Ben(Homo)	Ua-22850	1690 $\pm$ 40	260–280, 320–420 AD	240–430 AD
A8/F57	Domarring/brandlager	Ben(Homo)	Ua-22851	2095 $\pm$ 85	350–320, 210 BC–10 AD	370 BC–70 AD
A8/F57:2	Domarring/brandlager	Ben(Homo)	Ua-23526	1605 $\pm$ 40	410–540 AD	340–370, 380–560 AD
A8/P7	Kolförekomst vid sten	Träkol/Tall	Ua-23190	555 $\pm$ 45	1320–1360, 1380–1430	1300–1370, 1380–1440 AD
A10/F58	Stensättning/brandlager	Ben(Svin?)	Ua-22852	2285 $\pm$ 65	410–350, 320–200 BC	520–160 BC
A10/F58	Stensättning /brandlager	Ben(Svin?)	Ua-23527	1390 $\pm$ 40	615–680 AD	560–720, 750–770
A11/F59	Stensättning /brandlager	Ben(Djur)	Ua-22853	1675 $\pm$ 40	260–280, 330–420 AD	240–440, 450–470 AD
A12/F62	Stensättning /brandlager	Ben(Homo)	Ua-22854	1680 $\pm$ 40	260–280, 330–420 AD	240–440 AD
A13/F64	Rest sten/brandlager	Ben(Homo)	Ua-22855	1695 $\pm$ 40	260–280, 320–410 AD	240–430 AD
A14/F65	Domarring?/brandlager	Ben(Homo)	Ua-22856	1595 $\pm$ 40	420–540 AD	380–570 AD
A19/F66	Stensättning /brandgrop	Ben(Homo)	Ua-23528	1650 $\pm$ 40	260–280, 340–440 AD	260–280, 320–540 AD
A20/P13	Härdgrop	Träkol/Tall	Ua-23191	1655 $\pm$ 45	260–280, 330–440 AD	250–310, 320–540 AD
A21/F67	Stensättning /brandlager	Ben(Homo)	Ua-22857	1640 $\pm$ 40	340–470, 510–530 AD	260–280, 320–540 AD
A22/F76	Stensättning /brandlager	Ben(Homo)	Ua-22858	1700 $\pm$ 45	260–300, 320–410 AD	240–430 AD
A23/F68	Stensättning /brandlager	Ben(Homo)	Ua-22859	1725 $\pm$ 40	250–390 AD	230–420 AD
A24/F69	Stensättning /brandlager	Ben(Homo)	Ua-22860	1830 $\pm$ 40	130–240 AD	80–260, 300–320 AD
A25/F70	Stolphål/(i domarring A8)	Ben(Homo)	Ua-23529	1770 $\pm$ 40	180–190, 210–350 AD	130–390 AD
A26/F71	Omarkerad/brandlager	Ben(Homo)	Ua-22861	1755 $\pm$ 40	230–350, 370–380 AD	130–160, 170–200, 210–400AD

BILAGA 5a. Vedartsanalys, förundersökningen

VEDLAB

Vedanatomilabbet

Vedlab rapport 0308

**Rapport över vedartsanalyser på material från
Småland, Barnarps sn. Raä 22. Torsviks
industriområde.**

Adress:
Kattås
670 20 GLAVA

Telefon:
0570/420 29
E-post: vedlab@telia.com

Postgiro:
481 11 90-0

Organisationsnr:
650613-6255

VEDLAB

Vedanatomilabbet

Vedlab rapport 0308

2003-01-16

Rapport över vedartsanalyser på material från Småland, Barnarps sn. Raä 22. Torsviks industriområde.

Uppdragsgivare: Mikael Nordström/ Jönköpings Läns Museum

Arbetet omfattar ett kolprov från ett brandlager i ett område med brandgravar, röjningsrösen och kolbottnar. Tidigare har sju prover från området undersökts på vedart. Resultaten finns redovisade i Vedlab rapport 0220.

Provet innehöll endast kol av tall. Vid den tidigare undersökningen var också tall det vanligaste trädslaget vilket är ganska naturligt med tanke på att jordarten i området är sandig. Jag bedömde alla kolbitarna som likvärdiga ur dateringssynpunkt men plockade ändå ut en för datering. Resterande del av provet kan sparas som referensprov. Tallen kan bli upp mot 400 år eller mer och det gör att det finns en risk för att dateringen kommer att innehålla en hög egenålder.

Bilden är ett mikrofoto av tallkol ur A 1. De stora ögonliknande porerna är typiska för barrträdens ved.

Analysresultat

Anl.	ID	Anläggnings- typ	Prov- mängd	Analyserad mängd	Trädslag	Utplockat för ¹⁴ C-dat.	Övrigt
1		Brandlager	0.5g	0.3g 5 bitar	5 bitar tall	Tall	

Hoppas ni är nöjda med arbetet.

Erik Danielsson/VEDLAB
Kattås
670 20 GLAVA
Tfn: 0570/420 29
E-post: vedlab@telia.com

Tabell över de vid analyserna framkomna trädslagen och deras egenskaper.

Art	Latin	Max ålder	Växtmiljö	Egenskaper och användning	Övrigt
Tall	<i>Pinus silvestris</i>	400 år	Anspråkslös men trivs på näringsrika jordar. Den är dock ljuskrävande och blev snabbt utkonkurrerad från de godare jordarna när granen kom	Stark och hållbar. Konstruktionsvirke, stolpar, pålar, båtbygge, kärl (ej för mat) taksån, tjärbloss, träkol, tjärbränning	Underbarken till nödmjöl, årsskott kokades för C-vitaminerna. Även som kreatursfoder

Uppgifter om maximal ålder, växtmiljö, användning mm är hämtade ur: Holmåsen, Ingmar Träd och buskar. Lund 1993. Gunnarsson, Allan Träden och människan. Kristianstad 1988. Mossberg, Bo m.fl. Den nordiska floran. Brepol, Turnhout 1992.

Vedartsanalysen görs genom att studera snitt- eller brottytor genom mikroskop. Jag har använt stereolupp Carl Zeiss Jena, Technival 2 och stereomikroskop Leitz Metalux II med upp till 625 gångers förstoring. Mikroskopfoton är tagna med Nikon Coolpix 4500. Referenslitteratur för vedartsbestämningen har i huvudsak varit Schweingruber F.H. Microscopic Wood Anatomy 3rd edition och Anatomy of European woods 1990 samt Mork E. Vedanatomi 1946. Dessutom har jag använt min egen referenssamling av förkolnade och färska vedprover. Rapporten kommer vid årets slut att sammanställas i rapportsamlingen Vedlab rapporter 2003. Denna ges ut för att resultaten ska finnas tillgängliga för forskning. Rapportsamlingar finns för varje år sedan 1995. Meddela om ni av någon anledning inte vill att er rapport ingår i samlingen.

BILAGA 5b. Vedartsanalys, slutundersökningen

VEDLAB

Vedanatomilabbet

Vedlab rapport 0432

**Rapport över vedartsanalyser på material från
Jönköpings län, Barnarps sn. Raä 22
Torsvik industriområde 115/03.**

Adress:
Kattås
670 20 GLAVA

Telefon:
0570/420 29
E-post: vedlab@telia.com

Postgiro:
481 11 90-0

Organisationsnr:
650613-6255

VEDLAB

Vedanatomilabbet

Vedlab rapport 0432

2004-09-16

Rapport över vedartsanalyser på material från Jönköpings län, Barnarps sn. Raä 22 Torsvik industriområde 115/03.

Uppdragsgivare: Mikael Nordström/Jönköpings Läns Museum

Arbetet omfattar 12 kolprover från ett undersökt gravfält vid Torsviks industriområde i Jönköping. Vid undersökningen dokumenterades minst 16 gravar. De har tolkats som sex domarringar, en rund och två rektangulära ofyllda stensättningar, en rest sten och en fylld rektangulär stensättning samt minst fem mer eller mindre skadade stensättningar av oklar typ, troligen ofyllda stensättningar. Det inre gravskicket utgjordes av minst 15 brandgravar (brandlager och brandgropar med och utan urna) och en skelettgrav (A9). Dessutom framkom en härdgrop och ytterligare en härd med djurben (vid förundersökningen hittades en liknande härd alldeles intill) - innehållande åtminstone gris och nöt. Fynden utgjordes förutom av brända ben av keramik, järnknivar och enstaka enkla bronsföremål. En korsformig fibula påträffades i anslutning till A11. Gravfältet kan utifrån gravtyper och fynd preliminärt dateras till 400-tal e. Kr. +/- ett århundrade.

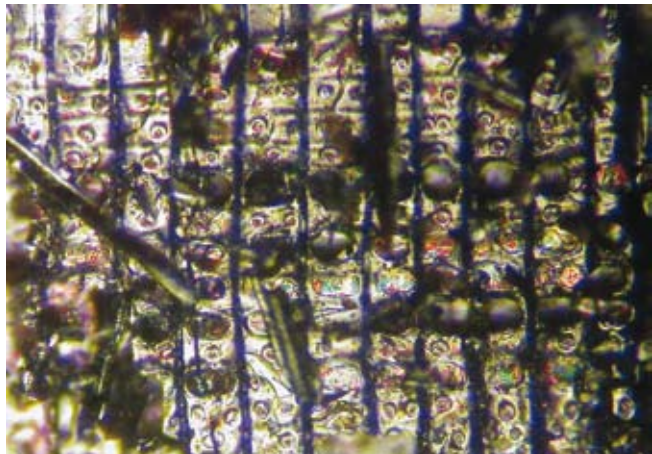
Proverna bestod till stor del av tallkol, vilket inte är förvånande från sådan sandjord. Men det fanns också en hel del björk och även lite al i proverna.

De två proverna från anläggning 3 innehåller kol som troligtvis kommer från rotved. Dåligt utbildade årsringar, lös och ojämn struktur på vedcellerna talar för det.

Ur prov 7 och 13 har jag plockat ut kol för datering. Båda proverna innehöll tyvärr bara tall men i prov 7 fanns en kvist som förhoppningsvis ska ha en låg egenålder.

Bilden föreställer tallkol ur A 20, en härdgrop. Små porer i cellväggarna är bevarade trots över tusen år i jorden och visar genom sitt mönster vilket trädslag kolet kommer från. Förstoringsgraden är här ca 200 ggr.

Foto: Erik Danielsson/VEDLAB

Erik Danielsson/VEDLAB
Kattås
670 20 GLAVA
Tfn: 0570/420 29
E-post: vedlab@telia.com

Analysresultat Barnarp sn Raä 22 Torsvik

Anl.	ID	Anläggnings- typ	Prov- mängd	Analyserad mängd	Trädslag	Utplockat för ¹⁴ C-dat.	Övrigt
3	1	Brandlager	67.7g	5.1g 8 bitar	8 bitar tall	-	Rotved?
3	2	Brandlager	5.5g	0.5g 7 bitar	7 bitar tall	-	Rotved?
4	3	Domarring, Brandgrop	14.1g	8.5g 12 bitar	12 bitar björk	-	
4	4	Domarring, brandgrop	0.8g	0.2g 1 bit	1 bit tall	-	
5	5	Domarring, bengrop	0.2g	0.2g 2 bitar	2 bitar björk	-	
6	6	Domarring, bengrop	0.2g	0.2g 2 bitar	2 bitar björk	-	
8	7	Domarring, urnebrandlager	67.5g	18.4g 25 bitar	25 bitar tall	Tall (kvist)	
11	8	Stensättning, brandlager	0.4g	0.4g 4 bitar	2 bitar al 2 bitar tall	-	
13	10	Klumpsten, brandgrop	0.1g	0.1g 2 bitar	2 bitar tall	-	
17	11	Stensättning, brandlager	0.2g	0.1g 4 bitar	2 bitar al 2 bitar björk	-	
19	12	Stensättning, brandgrop	2.9g	0.9g 30 bitar	30 bitar tall	-	
20	13	Härdgrop	50.4g	17.5g 30 bitar	30 bitar tall	Tall	

Tabell över de vid analyserna framkomna trädslagen och deras egenskaper.

Art	Latin	Max ålder	Växtmiljö	Egenskaper och användning	Övrigt
Al Gråal Klibbal	<i>Alnus sp.</i> <i>Alnus incana</i> <i>Alnus</i> <i>glutinosa</i>	120 år	Klibbalen är starkt knuten till vattendrag. Gråalen är mer anpassningsbar	Motståndskraftigt mot fukt. Brinner lugnt.	Klibbalen invandrade söderifrån ca 5000 f.Kr. Gråalen kom ungefär samtidigt med granen och samma väg som denna.
Björk Glasbjörk Vårtbjörk	<i>Betula sp.</i> <i>Betula</i> <i>pubescens</i> <i>Betula</i> <i>pendula</i>	300 år	Glasbjörken är knuten till fuktig mark gärna i närhet till vattendrag. Vårtbjörken är anspråkslös och trivs på torr näringsfattig mark. Båda arterna är ljuskrävande.	Stark och seg ved. Redskap, asklut, träkol	Glasbjörk bildar även underarten Fjällbjörk. Förutom veden har nävern haft stor betydelse som råmaterial till slöjd.
Tall	<i>Pinus</i> <i>silvestris</i>	400 år	Anspråkslös men trivs på näringsrika jordar. Den är dock ljuskrävande och blev snabbt utkonkurrerad från de godare jordarna när granen kom	Stark och hållbar. Konstruktionsvirke, stolpar, pålar, båtbygge, kärl (ej för mat) takspån, tjärblöss, träkol, tjärbränning	Underbarken till nödmjöl, årsskott kokades för C-vitaminerna. Även som kreatursfoder

Uppgifter om maximal ålder, växtmiljö, användning mm är hämtade ur: Holmåsen, Ingmar Träd och buskar. Lund 1993. Gunnarsson, Allan Träden och människan. Kristianstad 1988. Mossberg, Bo m.fl. Den nordiska floran. Brepol, Turnhout 1992.

Vedartsanalysen görs genom att studera snitt- eller brottytor genom mikroskop. Jag har använt stereolupp Carl Zeiss Jena, Technival 2 och stereomikroskop Leitz Metalux II med upp till 625 gångers förstoring. Mikroskopfoton är tagna med Nikon Coolpix 4500. Referenslitteratur för vedartsbestämningen har i huvudsak varit Schweingruber F.H. Microscopic Wood Anatomy 3rd edition och Anatomy of European woods 1990 samt Mork E. Vedanatomi 1946. Dessutom har jag använt min egen referenssamling av förkolnade och färskas vedprover. Rapporten kommer vid årets slut att sammanställas i rapportsamlingen Vedlab rapporter 2004. Denna ges ut för att resultaten ska finnas tillgängliga för forskning. Rapportsamlingar finns för varje år sedan 1995. Meddela om ni av någon anledning inte vill att er rapport ingår i samlingen.

BILAGA 6a.

TORSVIK

RAÄ 22, Barnarps socken, Jönköping, Småland Osteologisk undersökning

Riksantikvarieämbetet
Avdelningen för arkeologiska undersökningar
UV-Mitt
Berit Sigvallius
Osteolog
Oktober 2002

Osteologisk undersökning av bränt benmaterial från Anläggning 1, RAÄ 22, Torsvik, Barnarps socken, Jönköping, Småland

Under år 2002 undersöktes en anläggning på RAÄ 22 i Barnarps socken i Småland av Jönköpings läns museum under ledning av antikvarie Mikael Nordström. De benfynd som framkom har genomgått osteologisk analys, under oktober samma år, av osteolog Berit Sigvallius, UV-Mitt, Avdelningen för Arkeologiska undersökningar, Riksantikvarieämbetet.

Material

Materialet utgörs av brända ben från ett brandlager i Anläggning 1. Benfragmenten var väl förbrända och med någon sotinblandning. Fragmenteringen var tämligen hög med en maximal fragmentstorlek på 3,8 cm.

Metod

Benfragmenten har så långt möjligt identifierats till art och benslag med hjälp av en jämförelsesamling av kända skelett. Arbetet har utförts vid UV-Mitts kontor i Örnberg.

Resultat

De brända benen utgörs enbart av djurben, samtliga identifierade fragment kommer från gris. Fragment från två olika vänstersidiga hälben visar att det rör sig om minst två individer. Ej färdigväxta ben visar att åtminstone ett av djuren är yngre än två år (Habermehl 1975), det andra djuret kan vara något äldre.

Ett samspel av de oidentifierade benfragmenten har undersökts under mikroskop för att om möjligt avgöra om även människoben fanns i materialet. Samtliga fragment

har emellertid visat sig vara från djur, troligen enbart gris. Denna anläggning skiljer sig följaktligen väsentligt från Anläggning 225 i Barnarps-Kråkebo 1:6, eftersom den senare även innehöll brända skelettrester från människa (Sigvallius 2002).

Om man med grav avser en anläggning där en människa blivit begravd, kan Anläggning 1 från RAÄ 22 i Barnarps socken inte utan vidare betraktas som en sådan, eftersom begravning av människa inte bevisligen ägt rum.

Litteratur

Habermehl, K.H. (1975) *Die Altersbestimmung bei Haus- und Labortieren*. 2. Auflage. Verlag Paul Parey, Berlin und Hamburg.

Opublicerad rapport:

Sigvallius, B. (2002): *Barnarps-Kråkebo 1:6, Barnarps socken, Småland. Osteologisk analys av tre brandgravar*. (Rapport nummer 2002:4)

Katalog

Torsvik, RAÄ 22, Barnarps socken, Jönköping, Småland

Anläggning 1

0,3 liter brända ben, 172,3 gram varav 16,3 gram (9,5%) kunnat identifieras. Maximal fragmentstorlek 3,8 cm. Uppskattade vanligaste storleken ca 1 cm.

Gris (*Sus domesticus*): (16,3 g) Identifierade fragment:

Bäckenben 1 högersidigt fragment (*os coxae dx*)

Skenben 4 fragment (*tibia sin/dx proximalt* 2 lösa *epifys*-*ser*, *sin/dx distalt* 1 fr, *dx distalt fuserad epifys* 1 fr) De lösa *proximala* epifysfragmenten ger åldersbedömningen yngre än 3,5 år, den *fuserade distala epifysen* ger åldersbedömningen äldre än 2 år (Habermehl 1975)

Vadben 2 fragment (*fibula sin/dx diafys* 1 fr, *distalt* 1 lös *epifys*) Den lösa *distala epifysen* ger åldersbedömningen yngre än 2 år (Habermehl 1975)

Rullben 2 fragment (*talus sin* 1 fr, *sin/dx* 1 fr)

Hälben 6 fragment (*calcaneus sin* 4 fr, *dx* 2 fr) Av de vänstersidiga fragmenten utgörs ett av en lös *caput* och de övriga tre av fragment från två olika ben = två individer. Av de högersidiga fragmenten utgörs ett av en lös *caput*. De lösa *epifyserna* ger åldersbedömningen yngre än 2 år (Habermehl 1975).

BILAGA 6b.

2004:4

Brända ben från fornlämning 22 i Barnarps socken, Småland, gravfält järnålder

ANL Rapport 2004:4
Leif Jonsson
 ANL
Institutionen för arkeologi
Göteborgs universitet

De brända benen från fornlämning 22 i Barnarps socken består till största delen av kremationer av människa. Djurben förekommer i en grav och i speciella anläggningar i direkt anslutning till gravarna.

Benen från gravarna har genomletats flera gånger för att finna så många identifierbara fragment som möjligt. Detta för att kunna bedöma om fler än en individ fanns företrädd. För åldersbedömning har jag använt skelettets tillväxtstatus, tänder utveckling och förslitning, sammanväxningsgrad i skalltakets suturer, samt graden av det svampartade mellanskiktets (diploë) omfattning i förhållande till de kompakta inner- och ytterskikten (tabulae). Åldern hos de barn som påträffats har bedömts inom ganska vida ramar eftersom tandrester nästan saknas helt.

Könsbedömning har främst grundats på utformningen av övre kanten av ögonhålan. Hänsyn har också tagits till skelettets allmänna robustitet och då speciellt muskelfästlinjen på lårbenets baksida (linea aspera eller pilastern). Även de stora rörbenens väggtjocklekar har beaktats, speciellt strålbenet.

För djurbenen i anläggning 3 är det värt att notera att både nöt och gris finns representerade med sesamben från leden mellan mellanfot och första tåleden. Sannolikt har mer eller mindre hela stycken av fötter från de här djuren bränts. Sesamben är annars ovanliga som fynd i matavfall. Även anläggning 225:8 från 2002 års undersökning innehöll sesamben av svin och av älg (min bedömning).

För varje fyndenhet har den totala benvikten angivits efter fyndnumret. Därefter ges vikten för varje identifierat fragment eller grupp av fragment.

Från ett antal gravar har ben plockats ut för C14-datering. Proven har tagits så att så stora och kompakta ben som möjligt blir använda. Helst bör provet bestå

av ett enda benfragment (i några fall har hophörande ben kunnat väljas ut). Vid dateringen måste hänsyn tas till individernas egenålder. Proverna av älg och gris? har lägre egenålder.

Resultat

Anläggning 2, fynd 44, 1,5 g brända ben.

Däggdjur: 4 fragment, 1,5 g; ett revben av större däggdjur (nöt-/häststorlek).

Anläggning 3, fynd 45, 387,2 g brända ben.

Svin: 1 del av underkäke med rothål för premolar (0,8 g); 1 proximal led av höger strålben (1,0 g); 1 vänster handlovsben, carpale radiale (1,3 g); 1 lös proximal epifys av vänster skenben (7,3 g); 1 sesamben från första tåleden (0,6 g).

Nöt: 2 fragment av tarsalben (1,7 g); 1 distalt fragment av mellanhands-/mellanfotsben med fast epifys (1,8 g); 1 distalt fragment av första tåleden (0,5 g); 3 sesamben från första tåleden (1,3 g); 1 fragment av tredje tåleden (1,1 g).

Större däggdjur: 12 diafysfragment, mellanfotsben? (16,3 g varav 3,2 g till C14-prov).

Däggdjur: cirka 1000 fragment, 5-20 mm (353 g).

Anläggning 4, fynd 46, 252,6 g brända ben.

Människa: cirka 1023 fragment, 5-35 mm (mest 15-20 mm) stora, helt brända, vita/gråvita fragment. Identifierade delar: 20 skalltaksfragment, varav 8 med suturer (sammanväxning påbörjad); 2 lårbensdiafysyer med inte särskilt starkt utvecklad pilaster; 1 diafysfragment av skenben (5,7 g till C14-prov) (summa identifierade 30,2 g). Övriga fragment (cirka 1000 st) oidentifierade till benslag.

Vuxen individ, 35-50 år, kön ej identifierat.

Anläggning 5, fynd 47, 152 g brända ben.

Människa: cirka 1520 fragment, 5-25 mm (mest cirka 10 mm) stora, helt brända. Identifierade delar: 9 skalltaksfragment, tunna med vassa suturer; 1 färdig kindtandsrot (troligen första permanenta molaren); tunna diafysfragment av lårben och skenben (varav 4,2 g till C14-prov) (summa identifierade 11,5 g). Övriga fragment oidentifierade till benslag.

Barn, 6-10 år.

Anläggning 6a, fynd 48, 664 g brända ben.

Människa: cirka 2000 fragment, 5-30 mm (mest cirka 10 mm) stora, helt brända. Identifierade: höger mas-

toidutskott från kraniet; främre del av underkäke (tandbensförlust vid framtandsalveolerna); diafysfragment av överarmsben, armbågsben, lårben och skenben. 6,7 g skenbensdiafys till C14-prov (summa identifierade 20,1 g). Övriga fragment oidentifierade till benslag. Vuxen individ, 30-50 år, kön ej identifierat.

Anläggning 6b, fynd 49, 95,6 g brända ben.
Människa: cirka 400 fragment (95,6 g), 5-30 mm (mest 10-15 mm) stora, helt brända. Identifierade delar: 1 kotfragment med fast epifys; 2 skenbensdiafys (5,6 g till C14-prov). Få kraniefragment. Övriga fragment oidentifierade till benslag. Vuxen individ, över 20 år, kön ej identifierat.

Anläggning 6, fynd 50, 9,9 g brända ben.
Människa: 30 fragment, 5-25 mm (mest cirka 10 mm) stora, helt brända. Identifierade delar: 1 tredje tåled, 0,2 g. Vuxen individ, över 20 år, kön oidentifierat.

Anläggning ?, fynd 51, 3,2 g brända ben
Människa: 19 fragment, 5-15 mm stora, helt brända. Identifierade fragment: diafys av lårben. Sannolikt vuxen individ, kön oidentifierat.

Anläggning 7, fynd 52, 11,5 g brända ben.
Människa: cirka 50 fragment, 5-25 mm (mest cirka 10 mm) stora, helt brända. Identifierade delar: diafysfragment av större rörben. Sannolikt vuxen individ, kön oidentifierat.

Anläggning 7, fynd 53, 29,4 g brända ben.
Människa: cirka 150 fragment, 5-15 mm (mest cirka 8 mm) stora, helt brända. Identifierade delar: 1 diafysfragment av strål- eller armbågsben, 0,5 g. Övriga mest rörben. 4,7 g rörben till C14-prov. Sannolikt vuxen individ, kön oidentifierat.

Anläggning 7, fynd 54, 59,6 g brända ben.
Människa: cirka 200 fragment, 5-25 mm (mest 8-10 mm) stora, helt brända. Identifierade delar: 3 skalltaksfragment; diafysdelar av överarmsben och skenben, 8,9 g. Övrigt: mest rörbensdelar. Lårbensdiafys (8,1 g) till C14-prov. Sannolikt vuxen individ, kön oidentifierat.

Anläggning 7, fynd 55, 62,2 g brända ben.
Människa: cirka 200 fragment, 5-22 mm (mest cirka 10 mm) stora, helt brända. Identifierade delar: 1 nackben med sutur; 1 tinningben med ledyta för underkäken; diafysdelar av överarmsben, strål- eller armbågsben samt lår- eller skenben, 12,3 g. Vuxen individ, kön oidentifierat.

Anläggning 7, fynd 56, 70,3 g brända ben.
Människa: cirka 200 fragment, 5-25 mm (mest cirka 10 mm) stora, helt brända. Identifierade delar: 8 skalltaksfragment (ej tjocka), 7,9 g. Övrigt mest diafysdelar. Sannolikt vuxen individ, kön oidentifierat.

Anläggning 8, fynd 57, 570 g brända ben.
Människa: cirka 2000 fragment, 5-30 mm (mest 10-15 mm) stora, helt brända. Identifierade delar: 10 skalltaksfragment, suturer halvt hopväxta, diploë= halva tjockleken; 1 fragment av ögonhålans övre kant, manlig typ; 1 fragment av tinningbenets klippben; ledhuvud av överarms- eller lårben; diafys av överarmsben, lårben (med ojämn pilaster), 59,8 g; skenben (8,2 g till C14-prov). Vuxen individ, 40-60 år, sannolikt man. Större däggdjur: 1 ledutskott av ländkota (1,9 g). Möjligen av nöt eller häst.

Anläggning 10, fynd 58, 130 g brända ben.
Människa: cirka 400 fragment, 5-30 mm (mest cirka 10 mm) stora, helt brända. Identifierade: 17 skalltaksfragment, få delar med suturer (ingen sammanväxning men diploë dominerar); fragment av ögonhålans övre kant av manlig typ; 1 tredje tåled, 16,0 g. Vuxen individ, 40-60 år, möjligen man. Svin?: delar av skenbensdiafys (16,7 g varav 3,8 g till C14-prov) Artefakt: 2 hophörande delar av enkelkam av horn (kronhört?), 1,6 g.

Anläggning 11, fynd 51, 4,6 g brända ben.
Människa: cirka 60 fragment, 5-15 mm, helt brända. Sannolikt vuxen individ, kön oidentifierat.

Anläggning 11/ A17, fynd 60, 11,2 g brända ben.
Människa: cirka 70 fragment, 5-15 mm (mest cirka 8 mm) stora, helt brända. Identifierade delar: 1 tinningben (klippbensdel); 1 skalltak med sutur. Övrigt mest diafysdelar.

Sannolikt vuxen individ, kön oidentifierat.
Anläggning 17, fynd 61, 0,7 g brända ben.
Människa: 6 fragment, 5-10 mm stora, helt brända.

Anläggning 12, fynd 62, 10,5 g brända ben.
Människa: cirka 50 fragment, 5-20 mm stora, helt brända. 3,4 g diafysfragment till C14-prov.

Anläggning 13, fynd 64, 80,0 g brända ben
Människa: cirka 500 fragment (80,0 g), 5-25 mm (mest cirka 8 mm) stora, helt brända. Identifierade delar: 50+ skalltaksfragment, 2-3 mm tjocka, med fina suturer; tunna rörbensdelar (varav 5,8 g till C14-prov), 24,8 g.
Sannolikt barn, 3-5 år.

Anläggning 14, fynd 65, 406,3 g brända ben.
Människa: cirka 2000 fragment, 5-50 mm (mest 10-15 mm) stora, helt brända, kraftigt sotiga. Identifierade delar: 17 skalltaksfragment (öppna suturer), vänster plus höger klippbensdelar; 1 fragment av ögonhålans övre kant (kvinnlig typ); 1 tandrot av kindtand, nedsliten till under? tandkronan, och med pulpan fylld av sekundärt dentin; 1 fragment av andra halskotans tandutskott; ledkulefragment av överarms- och lårben; diafysfragment av strålben (gracilt, väggjocklek 1,8-2 mm); lårbensdiafys med svag pilaster. 3 diafysfragment av lår- / skenben till C14-prov, 47,4 g.
Vuxen individ, 30-50 år, sannolikt kvinna.

Anläggning 19, fynd 66, 141,1 g brända ben.
Människa: cirka 800 fragment, 5-40 mm (mest cirka 10 mm) stora, helt brända. Identifierade delar: 5 skalltaksfragment (öppna suturer); 1 klippbensdel, 17,7 g.
Vuxen individ, 20-40 år, kön oidentifierat.

Anläggning 21, fynd 67, 95,3 g brända ben.
Människa: cirka 500 fragment, 10-30 mm stora, helt brända. Identifierade delar: 16 skalltaksfragment med suturer slutna invändigt och synliga utvändigt; 1 fragment av underkäke (framtandalveoler, klen); 1 diafysfragment av lårben, svag pilaster; diafysfragment av skenben (varav 7,5 g till C14-prov), 28,0 g.
Vuxen individ, 30-50 år, möjligen kvinna?

Anläggning 23, fynd 68, 29,3 g brända ben.
Människa: cirka 200 fragment, 5-20 mm (mest cirka 8 mm) stora, helt brända. Identifierade delar: 4 skalltaks-

fragment varav 2 sprängda längs diploë; 1 klen strål- eller armbågsbensdiafys. I övrigt klena diafysfragment. 5,9 g diafysfragment till C14-prov.
Sannolikt barn 3-5 år.

Anläggning 24, fynd 69, 21,9 g brända ben.
Människa: cirka 100 fragment, 5-25 mm (mesta cirka 8 mm) stora, helt brända. Identifierade delar: 1 skalltaksfragment? med tjock diploë. 6,1 g diafysdelar till C14-prov.
Sannolikt vuxen individ, möjligen äldre.

Anläggning 25, fynd 70,
3 brända fragment, 5-20 mm stora, helt brända. Identifierad del: 1 diafys av strål- eller armbågsben.
Möjligen vuxen individ.

Anläggning 26, fynd 71, 13,8 g brända ben.
Människa: 40 fragment, 5-30 mm, helt brända. Mest diafysdelar. 5,3 g diafysdelar till C14-prov.
Sannolikt vuxen individ.

Anläggning 7, fynd 72, 1,0 g brända ben.
Människa: 5 fragment, helt brända. Ej identifierade till anatomisk del.

Yta A, fynd 73, 3,0 g brända ben.
Människa: 2 fragment, diafysdelar, helt brända.
Sannolikt vuxen individ.

Yta B, fynd 74, 2,8 g brända ben.
Människa: 6 fragment, 5-20 mm stora, helt brända.
Sannolikt vuxen individ.

Rensningsfynd, fynd 75, 0,6 g brända ben.
Däggdjur: 1 skuret fragment av horn (kronhjort?), del av artefakt (0,5 g).
Oidentifierat: 1 fragment (0,1 g).

Anläggning 22, fynd 76, 54,7 g brända ben.
Människa: cirka 200 fragment, 10-40 mm (mest cirka 20 mm) stora, helt brända. Identifierade delar: 2 skalltaksfragment varav 1 med sutur som slutits helt invändigt men som syns delvis utvändigt; 1 ledhuvudfragment av överarms- eller lårben. 5,5 g diafysfragment till C14-prov, 8,3 g.
Vuxen individ, 30-50 år, kön oidentifierat.

Yta C, fynd 77, 6,7 g brända ben.

Människa: 25 fragment, 5-40 mm stora, helt brända.

Identifierade delar: diafysfragment av skenben.

Sannolikt av vuxen individ.

Yta D, fynd 78, 0,6 g brända ben.

Människa: 3 fragment, helt brända. Identifierade delar: 1 skalltaksfragment med sutur; 1 diafysfragment.

Vuxen individ?

Yta E, fynd 79, 5,1 g brända ben.

Människa: 25 fragment, helt brända. Identifierade delar: 1 tandrot.

Vuxen individ.

Yta F, fynd 80, 14 g brända ben.

Människa: cirka 50 fragment, 5-25 mm (mest cirka 8 mm) stora, helt brända. Identifierade delar: 6 skalltaksfragment (inget suturfragment).

Vuxen individ.

Anläggning 28, fynd 81, 11,5 g brända ben.

Människa: cirka 30 fragment, helt brända, Identifierade delar: 1 skalltaksfragment med öppen sutur.

Vuxen individ.

Yta G, fynd 82, 20,8 g brända ben.

Människa: cirka 100 fragment, 5-15 mm stora, helt brända. Identifierade delar: 4 skalltaksfragment med öppna suturer.

Vuxen individ.

Yta H, fynd 83, 2,9 g brända ben.

Människa: 15 fragment, 5-12 mm stora, helt brända.

Identifierad del: 1 skalltaksfragment.

Vuxen? individ.

Fynd 84, 0,9 g brända ben.

Människa: 3 fragment, helt brända, diafysdelar.

Vuxen? individ.

Anläggning 27, fynd 85, 0,1 g bränt ben.

Däggdjur: 1 fragment, helt bränt.

Fynd 86, 0,1 g bränt ben.

Däggdjur: 1 fragment, helt bränt.

Rensning, fynd 87, 0,2 g bränt ben.

Däggdjur: 1 fragment, helt bränt. Möjligen skalltaksfragment av människa (diploë? tjock, kan tyda på högre ålder).

Anläggning 12, fynd 88, 1,2 g brända ben.

Däggdjur/människa?: 8 fragment, helt brända.

Anläggning 1, oregistrerat, 6,7 g brända ben.

Däggdjur: cirka 30 fragment, helt brända. Ej människa.

Ben utplockat för C14-prov ur anläggning 225:8, fynd 77, (dnr. 13/01).

Ur påse märkt "Equus" (häst): 1 sesamben från första tåleden. I form och storlek mest likt älg (*Alces alces*), 2,5 g.

Leif Jonsson

ANL, Göteborg 19 februari 2004

BILAGA 7a.

Utlåtande över lagerföljd tagen från våtmark intill gravfält, fornlämning 22, i Barnarps socken, Jönköpings kommun

Beställare: Jönköpings läns museum
Mikael Nordström
Box 2133
550 02 Jönköping

Utfört av: Jonas Ekström och Leif Björkman
Miljöhistorisk uppdragsforskning
Geologiska institutionen, Kvartergeologiska avdelningen
Lunds universitet
Tornavägen 13
223 63 Lund
tel: 046-2227805, e-post: uppdragsforskning@geol.lu.se

Kostnad: 15000 kr

Reviderat utlåtande kompletterat med dateringsresultat 2003-02-19

Inledning

Av två tillsända likartade borrhärdar tagna i en mindre torvmark intill fornlämning 22 i Barnarps socken utvaldes den som bedömdes ha längst tidstäckning för pollenanalytisk bedömning och ¹⁴C-datering. Denna kärna omfattade 71 cm torv. Proverna för bedömning av polleninnehåll behandlades med standardmetodik. Sju prover har översiktligt undersökts. Pollenkonzentrationen och bevaringen är utmärkt i alla undersökta prover. Tre av proverna (nivåerna 40, 60 och 70 cm) har därför kvantifierats medan övriga endast har bedömts i generella termer.

Resultat

De båda kärnorna bestod av vitmosstorv med varierande humifieringsgrad. I den valda kärnan (se lagerföljdsbeskrivning nedan) förekommer en tunn kolhorisont på nivån 23,5 cm. Det förekommer också ett antal diffusa kolhorisonter på nivåer omkring 66 och 67 cm. Ett ¹⁴C-prov uttogs från nivån 69–70 cm. Denna datering gav åldern 2655 ±85 BP (LuA5489) vilket kalibrerat motsvarar intervallet 1010–510 f Kr. Slutsatsen av detta är att profilen omfattar omkring 2500 år, dvs man kan på rimliga grunder anta att även de äldsta faserna av järnålder finns representerade.

Lagerföljdsbeskrivning av den undersökta borrhärden

Djup (cm)	Jordart
0–11	medelhumifierad vitmosstorv
11–16	låghumifierad vitmosstorv
16–36	medelhumifierad vitmosstorv
36–71	höghumifierad vitmosstorv

Nivå 0 cm. Provet endast översiktligt genomgånet. Ej räknat.

Noterade pollentyper	Förekomst
Betula (Björk)	vanlig
Pinus (Tall)	dominerande
Picea (Gran)	dominerande
Alnus (Al)	enstaka korn
Corylus (Hassel)	enstaka korn
Vaccinium (Blåbär, lingon)	enstaka korn
Ranunculus-typ (smörblommor mfl)	ett korn

Kommentar: provet visar den moderna skogsvegetationen dominerad av gran och tall

Nivå 20 cm. Endast översiktligt genomgånet.

Noterade pollentyper	Förekomst
Betula (Björk)	vanlig
Pinus (Tall)	dominerande
Alnus (Al)	enstaka korn
Picea (Gran)	vanlig
Quercus (Ek)	enstaka korn
Fagus (Bok)	enstaka korn
Calluna (Ljung)	enstaka korn
Vaccinium (Blåbär, Lingon)	enstaka korn
Ericaceae odiff (Obest ljungväxt)	ett korn
Sphagnum (Vitmossa)	dominerande

Kommentar: provet visar en skogsvegetation dominerad av gran och tall. Till skillnad från nollnivån förekommer det även inslag av lövträd som ek och bok.

Nivå 40 cm. Pollenrikt prov. Snabbt genomgånet. Följande pollen och sporer noterades:

Noterade pollentyper	Antal korn
Betula (Björk)	90
Pinus (Tall)	65
Alnus (Al)	27
Quercus (Ek)	5
Ulmus (Al)	1
Fraxinus (Ask)	1
Carpinus (Avenbok)	1
Fagus (Bok)	1
Picea (Gran)	10
Corylus (Hassel)	10
Viburnum opulus-typ (Olvon)	1
Calluna (Ljung)	1
Rosaceae undiff (Obest rosväxt)	1
Artemisia (Malört, Gråbo)	1
Polypodiaceae (Ormbunkar)	2
Pteridium (Örnbräken)	1
Indet (Obest.)	2

Kommentar: provet visar en skogsvegetation med större inslag av lövträd än ovanliggande nivåer. Det finns svaga tecken på röjningar i form av örnbräkensporer.

Nivå 55 cm. Mycket pollenrikt prov. Endast översiktligt genomgånet.

Noterade pollentyper	Förekomst
Betula (Björk)	vanlig
Pinus (Tall)	dominerande
Alnus (Al)	vanlig
Quercus (Ek)	enstaka korn
Ulmus (Alm)	ett korn
Tilia (Lind)	enstaka korn
Fraxinus (Ask)	ett korn
Carpinus (Avenbok)	ett korn
Fagus (Bok)	ett korn
Picea (Gran)	enstaka korn
Corulus (Hassel)	vanlig
Salix (Sälg, vide)	ett korn
Juniperus (En)	ett korn
Calluna (Ljung)	vanlig
Vaccinium (Blåbär, Lingon mfl)	enstaka korn
Poaceae (Gräs)	enstaka korn
Cyperaceae (Halvgräs)	enstaka korn
Cirsium (Tistel)	ett korn
Fabaceae (Obest ärtväxter)	ett korn
Filipendula (Älgört, brudbröd)	ett korn
Brassicaceae (Korsblommig växt)	ett korn
Succisa (Ängsvädd)	ett korn
Galium-typ (Måror)	ett korn
Plantago lanceolata (Svartkämpar)	enstaka korn
Polypodiaceae (Obest ormbunkar)	en spor
Pteridium (Örbräken)	en spor
Lycopodium clavatum (Matlumner)	en spor
Lycopodium selago (Lopplummer)	en spor

Kommentar: provet visar spår efter betesmarker.

Nivå 60 cm. Pollenrikt prov. Snabbt genomgånet. Följande pollen och sporer noterades:

Noterade pollentyper	Antal korn
Betula (Björk)	61
Pinus (Tall)	33
Alnus (Al)	21
Quercus (Ek)	4
Ulmus (Alm)	1
Tilia (Lind)	1
Fagus (Bok)	1
Corylus (Hassel)	6
Calluna (Ljung)	17
Vaccinium (Blåbär, Lingon)	1
Aster-typ (ullört, noppa, korsört, hästhov m fl)	1
Rosaceae undiff (Obest rosväxt)	1
Linum bienne-typ (Lin)	1
Plantago lanceolata (Svartkämpar)	1
Indet (Obest pollen)	1

Kommentar: provet visar en vegetation före granens invandring samt spår av betesmarker och odling. Fyndet av ett linpollenkorn är speciellt intressant.

Nivå 70. Pollenrikt. Snabbt genomgånet. Följande pollen och sporer noterades:

Noterade pollentyper	Antal korn
Betula (Björk)	64
Pinus (Tall)	115
Alnus (Al)	24
Quercus (Ek)	7
Tilia (Lind)	4
Corylus (Hassel)	12
Calluna (Ljung)	13
Vaccinium (Blåbär, lingon)	1
Rosaceae undiff (Obest rosväxt)	1
Lycopodium clavatum (Mattlumner)	1
Kolpartiklar	3
Indet (Obest pollen)	2

Kommentar: provet visar vegetationen före granens invandring. Tydliga tecken på markanvändning saknas.

Slutsatser

De översiktliga analyserna visar att den undersökta lagerföljden har utmärkt potential för vidare studier av lokal markanvändning i närheten av fornlämningen. Lagerföljdens tidstäckning är omkring 2500 år. Det finns indikationer på betesmarker och odling i de undre delarna av profilen som utifrån ^{14}C -provet kan dateras till järnålder. För att bättre fånga upp signalerna efter markanvändningen krävs en detaljerad pollenanalys med tät provtagning av lagerföljden, speciellt i den nedre delen. En intressant upptäckt är förekomsten av ett linpollen i profilen (vid 60 cm). Lin är en dålig pollenproducent varför detta pollenkorn är en synnerligt god indikation på linodling i närheten av provtagningspunkten.

BILAGA 7b.

Pollenanalytisk undersökning av en torv-
markslagerföljd från Torsviks industri-
område, Barnarps socken, Jönköpings
kommun

Pia Sköld

LUNDQUA Uppdrag 49
Kvartärgeologiska avdelningen
Lunds universitet

Pollenanalytisk undersökning av en torv- markslagerföljd från Torsviks industri- område, Barnarps socken, Jönköpings kommun

Pia Sköld

LUNDQUA Uppdrag 49
Kvartärgeologiska avdelningen
Lunds universitet

Coden: SE-LUNBDS/NBGK-03/49+9
ISSN:0349-8942

Centrum för geobiosfärsvetenskap, Geologiska institutionen,
Kvartärgeologiska avdelningen, Sölvegatan 12, 223 62 Lund
Telefon: 046-222 78 80

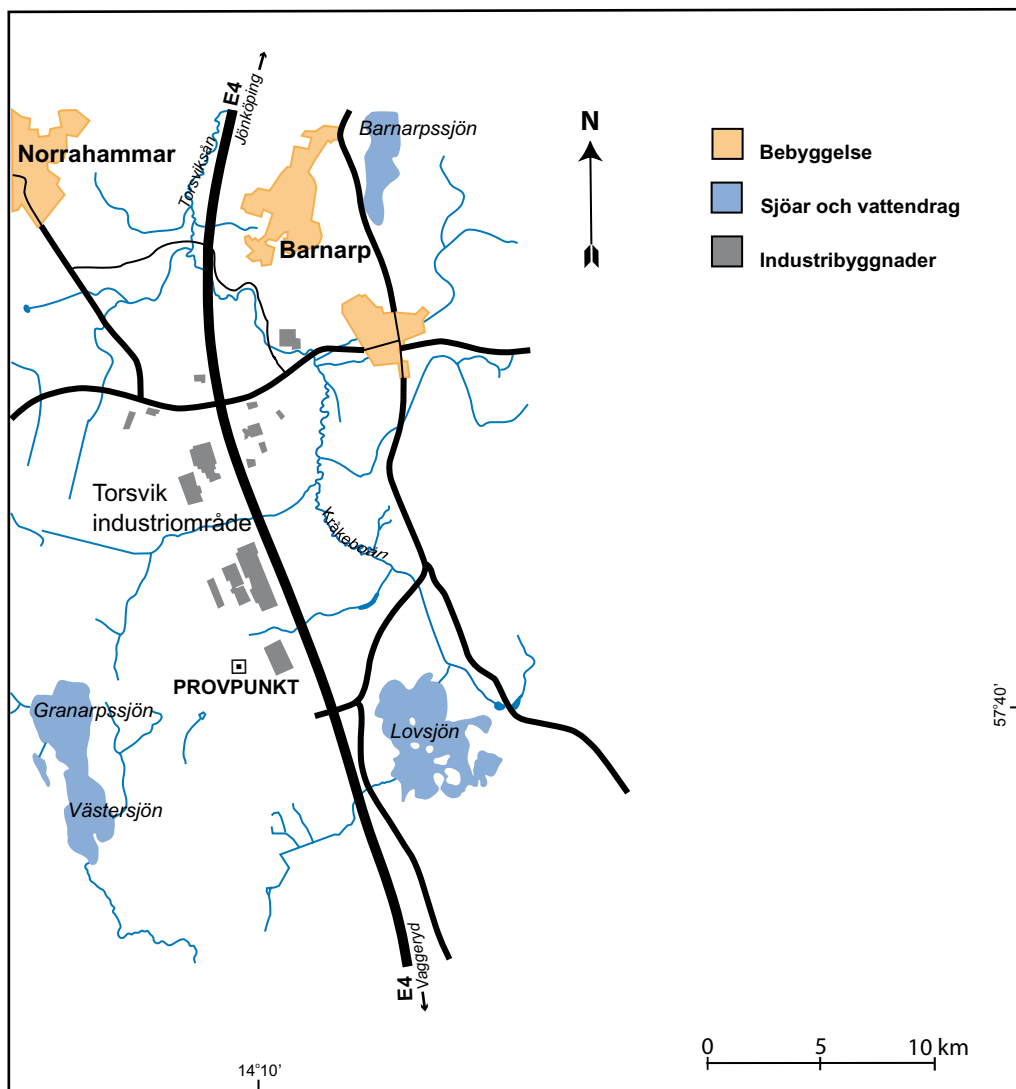
Lund 2003-12-10

Inledning

I samband med den arkeologiska slutundersökningen av ett gravfält (RAÅ 22) på Torsviks industriområde i Barnarps socken, Jönköpings kommun (figur 1), har enheten för Miljöhistorisk uppdragsforskning vid Kvartergeologiska avdelningen, Lunds universitet, utfört en pollenanalytisk studie av en mosselagerföljd i anslutning till fornlämningen. Undersökningen har utförts på uppdrag av Jönköpings Läns Museum (kontaktperson: Mikael Nordström). I ett tidigare skede har en bedömning av lagerföljdens tidstäckning gjorts utifrån sju översiktliga pollenanalyser och en ^{14}C -datering, varvid det kunde konstateras att profilen hade

potential för en mer detaljerad undersökning (utlåtande daterat 2003-02-19).

Målet med undersökningen har varit att beskriva områdets odlings- och vegetationshistoria under de senaste årtusendena för att bättre kunna förstå de förändringar som skett i miljön runt gravfältet. Denna beskrivning kommer att utgöra ett värdefullt komplement till de arkeologiska undersökningar som har bedrivits i området. Uppdraget har omfattat beskrivning av lagerföljden, provuttagning för pollenanalys och ^{14}C -dateringar, analysarbete, diagramkonstruktion och rapportskrivning.

Figur 1. Provpunktens läge i södra delen av Torsviks industriområde, Jönköpings kommun.

Tabell 1. Sammanfattning av lokalens lagerföljd, pollenanalyserade nivåer, datering och tidstäckning. För mer detaljerad beskrivning se avsnittet Resultat och tolkning.

Lagerföljdsbeskrivning	Pollenprover	¹⁴ C-prover	Tidstäckning
0-11 cm, vitmosstorv (medelhumifierad)	33 nivåer mellan 0-70 cm, se figur 3	4 nivåer, se tabell 2 och figur 2	Ca 800 f Kr till nutid
11-16 cm, vitmosstorv (låghumifierad)			
16-36 cm, vitmosstorv (medelhumifierad) kolhorisont vid 23,5 cm			
36-71 cm, vitmosstorv (höghumifierad) anrikning av sand vid 56-58 cm, diffusa kolhorisoter vid 66 och 67 cm			

Fältarbete med provtagning av lagerföljden utfördes av uppdragsgivaren, varefter borkärnan skickades till Uppdragsverksamheten för analys. Torvmarken där borkärnan togs ligger i den sydöstra delen av Torsviks industriområde, söder om Jönköping (figur 1). Laboratoriearbete, pollenanalyser, diagramkonstruktion och rapportskrivning har utförts av Pia Sköld, Uppdragsverksamheten, under perioden april till juli 2003. Rapporten har färdigställts under november 2003, när resultaten från de inlämnade ¹⁴C-dateringarna blev tillgängliga. Delar av resultaten från utlåtandet daterat 2003-02-19, utfördt av Jonas Ekström och Leif Björkman, har nyttjats även i denna rapport.

Lokal- och lagerföljdsbeskrivning

Landskapet vid det undersökta gravfältet är växlande kuperat med flacka partier som till största delen är bevuxen med tallskog. Berggrunden domineras av graniter med inslag av diabaser (Persson & Wikman 1986). Berget går i dagen på flera platser. Jordtäcket består främst av isälvs sediment och moräner (Munthe & Gavelin 1907). I området finns ett antal mindre torvmarker och bäckar. Omkring 1 km öster respektive väster om fornlämningen ligger två mindre sjöar – Lovsjön och Granarpssjön/Västersjön. Fornlämning 22 ligger på en mindre höjd, som höjer sig ca 2,5 meter över omgivningen, ungefär 30 meter nordnordost om den provtagna torvmarken (figur 1). Höjden består av isälvs sediment. Norr om denna övergår jordtäcket till morän. Våtmarken är ca 80↔40 meter stor och den är i huvudsak bevuxen med björk.

Lagerföljden består av vitmosstorv med varierande humifieringsgrad (tabell 1). Det förekommer även kolhorisonter, vilket visar på lokala bränder som berört mossen. Det finns också sand i varierande grad i hela kärnan. En påtaglig anrikning av sand kan visa på en period med ökad erosion av de omgivande markerna.

Metodik

Pollenanalys

Prover för pollenanalys har tagits ut med 2,5 cm mellanrum i den övre delen av profilen (0-50 cm) och med 1,5-2 cm mellanrum i den nedre delen (50-70 cm), beroende på var prover till ¹⁴C-dateringarna tagits. Totalt har 33 pollenprover tagits ut och analyserats (figur 3). Dessa har preparerats enligt standardmetodik med acetolys (Berglund & Ralska-Jasiewiczowa 1986; Moore m fl 1991). I varje prov har minst 500 pollenkorn räknats. Analysen utfördes med ljusmikroskop vid 400 $\times$ förstoring. Som stöd för bestämning av pollen användes nycklar och illustrationer i Moore m fl (1991), Færgi och Iversen (1989) och Reille (1992, 1995). Resultaten av pollenanalyserna redovisas i pollendiagram (figur 3) som ritats med hjälp av datorprogrammen TILIA och TILIA-GRAPH (Grimm 1992). I pollendiagrammet presenteras antalet bestämda pollenkorn av respektive pollentyp samt antalet sportyper, träkolspartiklar (>25 μ m) och oidentifierade pollenkorn. De finare linjerna i flertalet av pollenkurvorna visar en tio gångers förstoring av pollenfrekvensen för att denna skall vara läsbar i den använda avbildningsskalan. Nomenklatur för pollentyperna följer i huvudsak Moore m fl (1991). Svensk namnsättning av pollentyperna följer Krok och Almquist (1994).

Dateringar

Tre kompletterande nivåer för ¹⁴C-dateringar (tabell 2) valdes ut innan prover för pollenanalys togs. Provtagningsnivåerna har fördelats över lagerföljden med utgångspunkt från fornlämningsbilden. Det daterade materialet har utgjorts av renpreparerade torvprover. Dateringarna är utförda enligt acceleratormetoden (AMS) på laboratoriet för ¹⁴C-

Tabell 2. Dateringar från den provtagna lagerföljden. Förkortningen BP betyder Before Present, dvs. före nutid, vilket i dessa sammanhang räknas som år 1950 e Kr. Kalibrerade åldrar har erhållits med hjälp av den senaste versionen (version 3.5) av datorprogrammet OxCal (Bronk Ramsey 1995), där kalibreringen görs enligt den senaste kalibreringskurvan INTCAL98 (Stuiver m fl 1998). Med ålder för kronologi avses det årtal som använts för att upprätta en kronologi för den studerade lagerföljden. Denna ålder är en medelpunkt av kalenderårsintervallet för 2σ (95,4 % sannolikhet).

Prov-nivå (cm)	Provets labnr	¹⁴ C-ålder BP	Kalibrerad ålder BP ($\pm 2\sigma$)	Kalenderår (f Kr/e Kr)	Ålder för kronologi	Datetat material	Prov-mängd (mg)
21,5-22,5	LuA-5610	250 $\pm$ 25	420-0	1530-1950 e Kr	1700 e Kr	vitmosstorv	>100
37,5-38,5	LuA-5609	900 $\pm$ 30	910-730	1040-1220 e Kr	1200 e Kr	vitmosstorv	>100
57,5-58,5	LuA-5611	1630 $\pm$ 30	1600-1400	350-550 e Kr	500 e Kr	vitmosstorv	>100
69-70	LuA-5489	2655 $\pm$ 85	2960-2460	1010-510 f Kr	800 f Kr	vitmosstorv	>100

dateringar vid Kvärtärgeologiska avdelningen, Lunds universitet. Dateringarna är kalibrerade till kalenderår före nutid (dvs. 1950) med hjälp av programmet OxCal version 3.5 (Bronk Ramsey 1995; Stuiver m fl 1998).

Resultat och tolkning

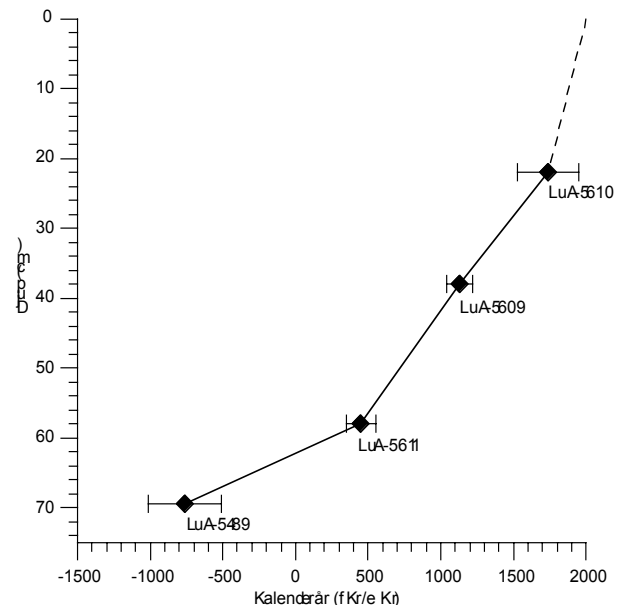
Lagerföljden

Torvlagerföljden vilar direkt på minerogent jordlager, vilket innebär att mossens uppkomst initierats av försumpning. I den bildade våtmarken har vitmossor börjat växa. Andelen vitmossor är lägre i botten och ökar uppåt i sekvensen.

Lagerföljden består av vitmosstorv med varierande humifieringsgrad (tabell 1). I profilen förekommer en tunn kolhorisont på nivån 23,5 cm (se tolkning nedan, under pollenanalys, zon E). Även vid 66 och 67 cm förekommer ett antal diffusa kolhorisonter (se zon A). Det finns sand i varierande grad i hela kärnan med en markant anrikning omkring 56 till 58 cm (se zon B).

Dateringar

De fyra dateringarna (tabell 2) visar att lagerföljdens tidstäckning omfattar ungefär 2 800 kalenderår. Att dateringarna ger en rimlig uppskattning av profilens tillväxt sett över tiden illustreras med hjälp av ett tid/djup-diagram (figur 2). I detta diagram presenteras också en kurva över den mest sannolika torvtillväxthastigheten.

Figur 2. Tid/djup-diagram över de daterade nivåerna i lagerföljden från Torsviksområdet.

Pollenanalys

För att göra beskrivningen och tolkningen av pollendiagrammet (figur 3) mera överskådligt har det delats in i sju lokala pollenzoner (zon A-G). Denna zoner har gjorts visuellt med avseende på förändringar i vegetationen som indikerar mänsklig påverkan. En översiktlig beskrivning av zonerna ges i tabell 3. Nedan följer en utförligare beskrivning och tolkning av vegetationen och markanvändningen.

Zon A: 70-60,75 cm (ca 800 f Kr-150 e Kr)

Området täcktes under detta tidsintervall av blandlövsskog där lind, ek och hassel var dominerande arter. I viss mån förekom också tall och alm. Skogen var relativt öppen vilket bl a den tämligen höga gräspollenfrekvensen indikerar. Vid den här tiden börjar de första tecknen på granens inträde att synas i diagrammet i form av enstaka granpollen. Man kan anta att denna förekomst visar granens regionala invandring. Sannolikt fanns arten ännu inte i närområdet (Björkman 1996; Lagerås 1996). Zonen visar för övrigt en vegetationstyp före granens invandring till området. På fuktigare marker dominerande björk, men al var också ganska frekvent.

Det finns en antydning till mänsklig påverkan av området i form av skogsbete. Typiska indikatorväxter för betesmark är gräs och svartkämpar, men i viss mån också syror och ängsvädd. Dessa arter förekommer i tidsintervallet, men dock sporadiskt och med alltför låga frekvenser för att indikera någon betydande markanvändning i form av permanenta betesmarker. Den relativt höga andelen träkolspartiklar som finns i zonens början är tecken på att det brunnit i området. Detta träkol kan härstamma från naturliga bränder, men det är också möjligt att det kommer från bränder som anlagts av människan, t ex i syfte att förbättra betesmark.

Zon B: 60,75-54,0 cm (ca 150-600 e Kr)

Skogen var även under detta tidsintervall av typen blandlövsskog med inslag av tall. Pollenfrekvenserna för lind och alm minskade över zonen liksom förekomsten av hassel. På det hela taget minskade andelen träd medan örter, gräs och dvärgbuskar ökade. Detta vittnar om en glesare skog med mer öppen mark. På fuktig mark var björk och al fortfarande förhärskande. Gran förekom med låga, om än något ökande, frekvenser. Men alltså har den inte nått nivåer som talar för lokal etablering.

Enen etablerade sig i området och den nådde snabbt höga frekvenser. Ljungväxter och blåbär ökade också liksom gräs och halvgräs. Pollen från råg och obestämda sädeslag började förekomma och de nådde frekvenser på ca 1 % i zonens mitt, vilket indikerar att åkermarker anlagts i området. Örtpollenfrekvensen ökade något och dessutom började typiska indikatorväxter för betesmark, som t ex svartkämpar och syror, att uppträda regelbundet, om än med låga värden. Denna förändring kan vara ett tecken på ett ökat betetryck, sannolikt som en följd av ett mer kontinuerligt skogsbete och att permanenta betesmarker anlagts.

Antalet mikroskopiska träkolspartiklar ökar markant vid zonens mitt, vilket återspeglar lokala skogsbränder. Naturliga bränder var nog sällsynta i den frodiga blandlövs skogen, varför man kan anta att de var anlagda av människan. Bränderna kan ha haft samband med skogsröjningar, men kan också ha haft sitt ursprung i lägereldar på boplatser i nära anslutning till borrhullen. Förekomsten av örnbräken, en art som ofta etablerar sig efter skogsbränder, kan också vara en indikation på röjningar. Att bränderna anlagts i syfte att bereda mark för bete kan antas i och med ökningen av pollen från arter som indikerar betesmarker. Förekomsten av pollen från sädeslag, samt det linpollen som påträffades i samband med den tidigare bedömningen, talar för att även mark för odling har skapats på detta vis.

I tidsintervallets början ökade halten mineralgarn i torven under en tid. Ökningen var relativt stor och dessa garn kan tyda på ökad markerosion och de kan därmed säga något om den lokala markanvändningen. I ett ostört landskap binder växttäckets jorden och markerosionen är ringa, medan agrar markanvändning, främst åkerbruk, ofta medför en ökad markerosion. Här kan man, tillsammans med ovanstående indikationer, anta att odlingar förekommit lokalt under perioden.

Mot slutet av zonen går frekvenserna ner för flertalet kulturmarksindikatorer och man får anta att markanvändningen minskat och att skogen åter börjat sluta sig.

Zon C: 54,0-36,25 cm (ca 600-1200 e Kr)

Andelen trädpollen ökade åter under detta tidsintervall och för den största ökningen svarade tall. Ek och lind minskade något, men för övrigt förekom lövträden med ungefär samma frekvenser som i underliggande zon. Förekomsten av gran ökade något genom zonen. Men det är endast i toppen av zonen, omkring år 1000 e Kr, som frekvensen ökat så mycket (upp till >1 %) att man kan anta att den etablerat sig lokalt, vilket stämmer väl i tiden för granens regionala expansion i regionen (Björkman 1996, 2003; Lagerås 1996). Hassel fanns kvar i ungefär samma kvantitet som tidigare. Generellt minskade andelen örter, gräs och dvärgbuskar markant liksom antalet pollentyper. Det var främst örtpollentyper som minskade. Vegetationen på de fuktiga markerna förändrades inte nämnvärt. Där dominerade fortfarande björk med inslag av al.

Frekvensen av enpollen minskade i början av zonen för att försvinna i dess mitt. Blåbärsförekomsten upphörde och ljungväxter minskade stort, varefter de låg kvar med låga frekvenser genom hela zonen. På liknande sätt minskade gräs, halvgräs, gråbo/malört och syror.

Svartkämpar förekom endast i den övre delen, och då i ringa mängd. Likaså minskade förekomsten av råg. Dessa förändringar visar entydigt att markanvändningen minskat, att det lokala betetrycket minskat och att odlingarna reducerats eller flyttats längre från provpunkten. Skogen blev mer sluten än tidigare och träden gavs en chans att expandera på mindre nyttjade eller helt övergivna marker.

I den nedersta delen av zonen är frekvensen träkolspartiklar fortfarande hög. Detta tyder på flera täta bränder. Dessa bränder kan vara naturliga, men det är också möjligt att de har anlagts i syfte att utöka betes- och/eller odlingsarealen. När de höga frekvenserna för träkolspartiklar åter minskar så ökar värdena för tall under en period och man kan anta att bränderna har gynnat tallens förnyring.

Zon D: 36,25-26,25 cm (ca 1200-1600 e Kr)

Andelen lövträd var ungefär densamma under den här tidsperioden som under den förra. Tallpollenfrequensen var tillfälligt låg i början av zonen, men ökade igen och nådde höga värden i slutet. Gran fortsatte att expandera. Pollenfrequenserna för hassel minskade, för att försvinna helt från mitten av zonen. Björk minskade på de fuktiga markerna medan al förekom med ungefär samma frekvenser som tidigare.

Enbuskar började åter uppträda vid zonen början, samtidigt som ljungväxterna återigen expanderade. Även gräs och i viss mån råg och halvgräs samt gråbo/malört, svartkämpar och syror ökade något, om än lite. Likaså tilltog det totala antalet pollentyper något. Dessa marginella uppgångar antyder att det fanns åker och betesmarker i området, men inte i torvmarkens direkta närhet. Om så varit fallet skulle frekvenserna för indikatorväxterna vara betydligt högre.

Zon E: 26,25-18,75 cm (ca 1600-1800 e Kr)

Lövträden minskade över detta tidsintervall. Blandlövskogen ersattes av barrblandskog med inslag av ek och möjligen bok. Alm och lind försvann medan tall ökade ytterligare och hasseln kom tillbaka. Andelen träd ökade totalt sett under perioden medan örter och gräs minskade. Även antalet pollentyper var färre än i underliggande zon. På fuktig mark växte björk och al i samma utsträckning som i slutet av förutvarande zon.

Frekvenserna för en och ljungväxter minskade under tidsintervallet medan de för gräs var ganska konstanta. Råg ökade något och låg kvar på samma frekvenser under hela zonen. Men förekomsten var dock ringa varför man kan anta att åkerarealen var tämligen begränsad. Örter som indikerar markanvändning, såsom syror och svartkämpar, var något färre än i föregående

zon. Utifrån detta kan man förmoda att betetrycket inte var speciellt högt. Att hassel på nytt fick möjlighet att öka kan också vara en indikation på att skogsbetet minskat och på så vis lämnat utrymme för denna art att åter inta mark.

Zon F: 18,75-8,75 cm (ca 1800-1900 e Kr)

Under det här tidsintervallet blev markerna återigen mer öppna. Gräsfrekvensen ökade och kvarvarande lövträdsbestånd fortsatte att minska. I mitten av zonen minskade också andelen tall. Även gran och hassel avtog. Under en period i mitten av zonen försvann hassel nästan helt. Andelen björk ökade och al minskade på fuktigare mark i den senare delen av tidsintervallet.

Frekvensen för enpollen ökar successivt vid zonen början och efter en tid började också andelen ljungväxter att öka. Detta, tillsammans med att pollenfrekvenserna för råg samt gråbo/malört och syror ökade, antyder att markanvändningen blev mer omfattande under en kortare period. Då det inte finns några svartkämpar under denna period kan man anta att marken brukats främst för odling. Under detta skede började också frekvenserna för blåbär att öka så sakta. Pollensammansättningen avspeglar ett i huvudsak öppet men mosaikartat landskap med åkrar, betesmarker och smärre skogsdungar. Denna öppenhet gynnade många örter och antalet pollentyper ökar därför i diagrammet.

Zon G: 8,75-0 cm (ca 1900-2000 e Kr)

Den tall- och grandominerade skogsvegetationen fortsatte sin expansion även under detta tidsintervall. Man kan se att gran expanderade kraftigt medan lövträden minskade ännu mer. Det fanns fortfarande inslag av ek under zonen första hälften. Detta inslag försvann emellertid och för ca femtio år sedan övergick vegetationen till att bli en ren barrskog. Under hela zonen var dock hasselbuskar ett vanligt inslag i omgivningen. Vegetationen på fuktig mark var ungefär densamma som under sista hälften av förra zonen, med dominans av björk och smärre inslag av al.

I början av den här zonen försvann enbuskar och ljungväxter samtidigt som blåbär ökade påtagligt. Gräs och råg minskade påfallande och gråbo/malört samt syror försvann helt. Den enda kulturmarksindikerande växten som förekom i slutet av zonen är svartkämpar. Totalt sett under slutet av perioden minskade örter, gräs och dvärgboskar markant, så även det totala antalet pollentyper. Landskapsbilden får fortfarande antas vara mosaikartad, men tätare än under föregående korta, expansiva period. Träkolspartiklar slutade tvärt att förekomma, vilket generellt kan ses i pollendiagram

Tabell 3. Beskrivning av lokala pollenzoner (A-G) och en översiktlig tolkning av områdets vegetations- och markanvändningshistoria. Med **dominerande pollentyper** avses sådana som inom en zon genomgående uppvisar frekvenser överstigande 10 %. Med **övriga frekventa pollentyper** menas sådana som i huvudsak uppvisar frekvenser inom intervallet 1 till 10 %. Under **övriga pollentyper** redovisas ett urval typer som har sammanhängande kurvor inom intervallet 0,5 till 1 %. Under denna rubrik presenteras även sådana pollentyper som trots ringa frekvens (t ex förekomst med enstaka pollenkorn) har högt indikatorvärde bl a för tolkning av markanvändning. Inom gruppen dominerande pollentyper anges typerna i frekvensordning med den vanligaste nämnd först. Inom övriga grupper redovisas typerna i den ordning de presenteras i pollendiagrammet, oavsett deras inbördes frekvensordning. Under rubriken **förändring jämfört med föregående zon** redovisas endast de pollentyper som uppvisar en markant ökning eller minskning i förhållande till närmaste underliggande zon.

Lokala pollenzoner	Djup (cm)	Ålder (f Kr/e Kr)	Dominerande pollentyper (>10 %)	Övriga frekventa pollentyper (1-10 %)	Övriga pollentyper (<1 %) och typer med högt indikatorvärde	Förändring jämfört med föregående zon + = ökning - = minskning	Tolkad regional vegetation och markanvändning
A	60,75-70,0	800 f Kr-150 e Kr	<i>Betula</i> , <i>Pinus</i>	<i>Alnus</i> , <i>Quercus</i> , <i>Tilia</i> , <i>Corylus</i> , <i>Calluna</i> , Poaceae odiff. <40 µm	<i>Ulmus</i> , <i>Rumex</i>		En öppen blandlövsskog dominerad av lind, ek och hassel med inslag av tall. På fuktigare marker växte främst björk och al. Ingen betydande markanvändning. Endast ett ringa rörligt skogsbete.
B	54,0-60,75	150-600 e Kr	<i>Betula</i> , <i>Pinus</i> , <i>Calluna</i> , <i>Alnus</i>	<i>Quercus</i> , <i>Corylus</i> , <i>Juniperus</i> , Poaceae odiff. <40 µm	<i>Ulmus</i> , <i>Tilia</i> , <i>Picea</i> , <i>Vaccinium</i> , <i>Secale</i> , Cyperaceae, <i>Artemisia</i> , <i>Plantago lanceolata</i> , <i>Rumex</i> - <i>Betula</i> , <i>Pinus</i> , <i>Ulmus</i> , <i>Tilia</i> , <i>Corylus</i> * <i>Linum bienne</i> -typ)	+ <i>Alnus</i> , <i>Juniperus</i> , <i>Calluna</i> , Poaceae odiff. <40 µm, <i>Secale</i> , Cyperaceae, <i>Artemisia</i> , <i>Plantago lanceolata</i> , <i>Rumex</i> - <i>Betula</i> , <i>Pinus</i> , <i>Ulmus</i> , <i>Tilia</i> , <i>Corylus</i>	En mer öppen blandlövskog dominerad av lind, ek och hassel med inslag av tall. Hedmarker med en och ljungväxter breder ut sig. På fuktigare marker växte främst björk med inslag av al. Ökande betestryck och odlingar med bl a råg.

*Linum bienne-typ (lin) påträffades i den översiktliga pollenanalysen som utfördes under förundersökningen (2003-02-19)

C	36,25-54,0	600-1200 e Kr	<i>Betula, Pinus</i>	<i>Alnus, Quercus, Corylus, Calluna, Poaceae</i> odiff. <40 µm	<i>Ulmus, Tilia, Picea, Juniperus, Secale, Artemisia, Rumex</i>	+ <i>Betula, Pinus, Picea</i> - <i>Alnus, Quercus, Tilia, Corylus, Juniperus, Calluna, Vaccinium, Poaceae</i> odiff. <40 µm, <i>Artemisia, Plantago lanceolata, Rumex</i>	En tätare blandlövsskog med mer inslag av tall. Gran etablerar sig i regionen ca 1000 e Kr. Hedmarkerna med en och ljungväxter minskar. Björk dominerar fortfarande på de fuktiga markerna. Markanvändningen minskar markant.
D	26,25-36,25	1200-1600 e Kr	<i>Pinus, Betula</i>	<i>Alnus, Quercus, Picea, Corylus, Juniperus, Calluna, Poaceae</i> odiff. <40 µm	<i>Tilia, Fagus, Vaccinium, Secale, Cyperaceae, Artemisia, Plantago lanceolata, Rumex</i>	+ <i>Picea, Juniperus, Calluna, Vaccinium, Poaceae</i> odiff. <40 µm, <i>Secale, Cyperaceae, Artemisia, Plantago lanceolata, Rumex</i> - <i>Betula, Alnus, Tilia, Corylus</i>	Blandlövsskog med ett större inslag av barrträd. Hassel försvinner. En och ljungväxter ökar något. Björk minskar något på de fuktigare markerna, men är fortfarande det dominerande trädslaget där. Ringa betes- och odlingsarealer i området.
E	18,75-26,25	1600-1800 e Kr	<i>Pinus, Betula</i>	<i>Alnus, Picea, Corylus, Juniperus, Calluna, Poaceae</i> odiff. <40 µm	<i>Quercus, Fagus, Vaccinium, Secale, Artemisia, Plantago lanceolata, Rumex</i>	+ <i>Pinus, Fagus, Corylus, Secale</i> - <i>Betula, Quercus, Juniperus, Calluna, Vaccinium, Poaceae</i> odiff. <40 µm, <i>Cyperaceae, Artemisia, Plantago lanceolata, Rumex</i>	En något tätare barrblandskog med inslag av ek och möjliggen bok. Hassel återkommer, men i ringa omfattning. På fuktigare marker växte fortsatt främst björk. Obetydliga betes- och odlingsarealer i området.
F	8,75-18,75	1800-1900 e Kr	<i>Pinus, Betula</i>	<i>Alnus, Picea, Juniperus, Calluna, Poaceae</i> odiff. <40 µm, <i>Secale</i>	<i>Quercus, Fagus, Corylus, Vaccinium, Artemisia, Rumex</i>	+ <i>Juniperus, Poaceae</i> odiff. <40 µm, <i>Secale, Artemisia, Rumex</i> - <i>Alnus, Quercus, Fagus, Picea, Corylus, Plantago lanceolata</i>	Ett öppet mosaikartat landskap med skogsdungar, betes- och åkermarker, samt hedmarker. På fuktig mark blir björken allt vanligare. Odlings- och betetrycket ökar betydligt under en kortare period.
G	0-8,75	1900-2000 e Kr	<i>Pinus, Betula</i>	<i>Alnus, Picea, Corylus, Vaccinium</i>	<i>Quercus, Poaceae</i> odiff. <40 µm, <i>Secale, Plantago lanceolata</i>	+ <i>Betula, Picea, Corylus, Vaccinium, Plantago lanceolata</i> - <i>Quercus, Fagus, Juniperus, Calluna, Poaceae</i> odiff. <40 µm, <i>Secale, Artemisia, Rumex</i>	Mosaiklandskapet var nu tätare och skogsdungarna bestod främst av tall och gran med en ständigt minskande andel lövträd. De fuktiga markerna domineras fortfarande av björk. Området består nu av en ren barrskog.

från den här tiden då man upphör att använda eld för att förbättra betet. Området består nu av barrskog – en modern, ganska ensartad skogsvegetation utan någon längre kontinuitet.

Slutord

Pollendiagrammet från den provtagna mossen vid fornlämning 22 på Torsviks industriområde visar hur den lokala vegetationen har förändrats under de senaste 2800 åren. Områdets vegetation har förändrats från en blandlövsskog, med varierande öppenhet, till en nutida ensartad barrskog. Det tycks ha förekommit någon form av markanvändning i området under hela lagerföljdens bildning, dock med intensifieringar under en period omkring 200-550 e Kr samt omkring 1700-1800 e Kr. Under den förra perioden, som sammanfaller med sen romersk järnålder och folkvandringstid, ökar markanvändningen och man kan se att det förekommit både permanent bete och odling i området. Att betestrycket ökat indikeras främst av en högre örtpollenfrequens och förekomster av kulturmarksväxter, t ex från svartkämpar och gråbo/malört. Att det förekommit odling indikeras dels av förekomster av rågpollen och andra sädeslagspollen (oidentifierade) samt fyndet av ett linpollen. Efter den här perioden tycks markanvändningen ha minskat, men ej upphört. Skogen blev åter tätare och gran etablerade sig omkring 1000 e Kr. Andelen lövträd minskade medan barrträden ökade. Detta tillstånd verkar ha kvarstått i varierande omfattning ända fram till 1700-talet, då odlings- och betestrycket åter ökade under en kortare period. Vid denna tid avspeglar pollensammansättningen i huvudsak ett öppet mosaikartat landskap med åkrar, betesmarker och smärre skogsdungar. Därefter minskade andelen lövträd ytterligare och skogen tätade åter och barrträden tog småningom över helt.

Referenser

- Berglund, B. E. & Ralska-Jasiewiczowa, M. 1986: Pollen analysis and pollen diagrams. I: Berglund, B. E. (red): *Handbook of Holocene palaeoecology and palaeohydrology*, 455–484. John Wiley & Sons, Chichester.
- Björkman, L. 1996: The Late Holocene history of beech *Fagus sylvatica* and Norway spruce *Picea abies* at stand-scale in southern Sweden. *LUNDQUA Thesis 39*, 1–44.
- Björkman, L. 2003: Paleoekologisk slutundersökning av tre torvmarkslokaler från Öggestorps och Rogberga socknar inför ombyggnaden av Riksväg 31, delen Öggestorp–Åkarp, Jönköpings kommun. *LUNDQUA Uppdrag 45*, 1–22.
- Bronk Ramsey, C. 1995: Radiocarbon calibration and analysis of stratigraphy: the OxCal program. *Radiocarbon 37*, 425–430.
- Fægri, K. & Iversen, J. 1989: *Textbook of pollen analysis*. 4th ed, revised by K. Fægri, P. E. Kaland & K. Krzywinski. John Wiley & Sons, Chichester.
- Grimm, E. C. 1992: Tilia and Tilia-graph: Pollen spreadsheet and graphics programs. *Programs and Abstracts, 8th International Palynological Congress, Aix-en-Provence, September 6-12, 1992*, s. 56.
- Krok, T. O. B. N. & Almquist, S. 1984: *Svensk flora. Fanerogamer och ormbunksväxter*. 26:e uppl. bearbetad av L. Jonsell & B. Jonsell. Esselte Studium, Uppsala.
- Lagerås, P. 1996a: Vegetation and land-use in the Småland Uplands, southern Sweden, during the last 6000 years. *LUNDQUA Thesis 36*, 1–39.
- Moore, P. D., Webb, J. A. & Collinson, M. E. 1991: *Pollen analysis*. 2nd ed. Blackwell, Oxford.
- Munthe, H. & Gavelin, A., 1907: Beskrifning till kartbladet Jönköping. *Sveriges Geologiska Undersökning Serie Aa 123*.
- Persson, L. & Wikman, H. 1986: Beskrivning till provisoriska översiktliga berggrundskartan Jönköping. *Sveriges Geologiska Undersökning Serie Ba 39*.
- Reille, M. 1992: *Pollen et spores d'Europe et d'Afrique du nord*. Laboratoire de botanique historique et palynologie, Marseille.
- Reille, M. 1995: *Pollen et spores d'Europe et d'Afrique du nord. Supplement 1*. Laboratoire de botanique historique et palynologie, Marseille.
- Stuiver, M., Reimer, P. J., Bard, E., Beck, J. W., Burr, G. S., Hughen, K. A., Kromer, B., McCormac, G., van der Plicht, J. & Spurk, M. 1998: INTCAL98 Radiocarbon age calibration, 24,000-0 cal BP. *Radiocarbon 40*, 1041–1083.

LUNDQUA Uppdrag

1. **Andersson, O. 1975:** Rapport rörande kvartärgeologisk undersökning av Västanåberget.
2. **GEOTIFO AB, 1975:** Rapport rörande geologisk undersökning i Mörrumsåns dalgång, Karlshamns kommun.
3. **Björck, S. 1976:** Geologisk och hydrogeologisk inventering av Stensåns nederbördsområde, S Halland.
4. **Hebrand, M. 1978:** Geovetenskaplig inventering av Bredåkradeltat, Ronneyby kommun.
5. **Möller, P. & Mikaelsson, J. 1979:** Undersökning av Alvastra källtorvmark med avseende på hydrogeologi och sättningsproblematik.
6. **Hebrand, M. 1980:** Försöksinventering av dolda grusförekomster i södra Skåne, en metodstudie.
7. **Håkansson, H. 1980:** Diatoméundersökning i Kalixälvens mynningsområde.
8. **Möller, P. 1981:** Undersökning av befintliga grusavlagringars bildningshistoria, utbredning, brytbara volym och kvalitet vid Flisehult, Tingsryds kommun.
9. *Palaeohydrological changes in the temperate zone in the last 15 000 years.* Vol III. 1982.
10. *Palaeohydrological changes in the temperate zone in the last 15 000 years.* Project catalogue. 1986.
11. **Sorby, L. 1992:** Geologisk dokumentation kring nya väg 27 förbi Värnamo, Jönköpings län.
12. **Regnell, M. 1994:** Pollen- och makrofossilanalys av sediment från en oskodd brunn från S:t Märten, Lund.
13. **Regnell, M. 1994:** Makrofossilanalys av botaniskt material från fastigheten Brogård 1:9, Snötörps socken, Halland.
14. **Regnell, M. 1994:** Paleobotaniska, kemiska och fysikaliska analyser av en jordmansprofil från Dalköpinge, Södra Skåne. En rekognoserande undersökning.
15. **Regnell, M. 1994:** Paleobotaniska, kemiska och fysikaliska analyser av en jordmansprofil från Val de Rodrigo, Portugal. Ett diagnostiserande arbete.
16. **Regnell, M. 1994:** Report on a macro-fossil analysis from a Villa Rustica in San Simone, Slovenia.
17. **Lagerås, P. 1994:** Pollenanalys i anslutning till utgrävningar i Hyltena, Grytås och Högabråten, Jönköpings län. Rekonstruktion av närmiljön kring anläggningarna.
18. **Andersson, G. & Ask, R. 1994:** Geologisk dokumentation av E4:ans nya sträckning mellan Klevshult och Hyltena, Jönköpings län.
19. **Lagerås, P. 1994:** Pollenspektra från två järnåldersgravar i Vitarör, väster om Värnamo, Jönköpings län. Rekonstruktion av närmiljön kring anläggningarna.
20. **Regnell, M. 1994:** Miljön kring Glimmingehus. Utredning av förutsättningarna för paleoekologiska analyser kring den medeltida borgen.
21. **Lagerås, P. 1995:** En borrhsektion genom Dumme mosse, väster om Jönköping. Paleoekologisk rekognosering.
22. **Regnell, M. 1995:** Växtmakrofossilanalys av material från en förhistorisk bosättning i Munka-Ljungby, nordvästra Skåne.
23. **Ekström, J. & Lagerås, P. 1995:** Jordbruk och vegetation vid Hovshaga under förhistorisk och historisk tid. En pollenanalytisk studie norr om Växjö.
24. **Olsson, M. 1998:** Pollenanalytiska undersökningar av sätermiljöer i Dalby och Gunnarskog socknar, Värmland.
25. **Pettersson, G. 1999:** Geologisk dokumentation av frilagda jordlagersekvenser i samband med byggandet av ny väg 23 öster om Stoby, Hässleholms kommun.
26. **Liljegren, R. 1999:** Landskapshistorisk och paleoekologisk utredning för väg 11 sträckan Östra Tommarp–Simrishamn.
27. **Ekström, J. 2000:** Pollenanalys av en torvlagerföljd från Rydholmskäret – en miljöarkeologisk undersökning inför ombyggnad av väg 897 sträckan Sandsbro–Stockekvarn, Gårdsby socken, Växjö kommun.
28. **Liljegren, R. 2000:** Redogörelse för paleoekologisk undersökning i förundersökningsområdet inom Härlöv 50:24 m fl, Norra Åsums socken, Kristianstad kommun.
29. **Björkman, L. 2000:** Pollenanalytisk undersökning av en torvmarkslagerföljd från Trälhultet i Biskopstorps naturreservat, Halmstads kommun.
30. **Liljegren, R. 2000:** Berggrund, bergarter och mineral i sydöstra Skåne.Handledning för arkeologer.
31. **Björkman, L. 2000:** Pollenanalys av en lagerföljd från Uddared, Laholms kommun.
32. **Björkman, L. & Regnéll, J. 2001:** Paleoekologiska undersökningar av jordprover från röjningsrösen och gravar inom fastigheten Värmunderyd 1:1, Vetlanda socken, Vetlanda kommun.
33. **Björkman, L. 2001:** Pollenanalys av jordprover från ett röjningsröse vid Vetlandabäcken inom fastigheten Upplanda 10:1, Vetlanda socken, Vetlanda kommun.
34. **Björkman, L. & Regnéll, J. 2001:** Markanvändning och vegetationshistoria i Hestraområdet, Borås kommun.
35. **Björkman, L. 2001:** Pollenanalytisk undersökning av en mosselagerföljd från Alseda, Vetlanda kommun.
36. **Björkman, L. 2001:** Paleoekologisk rekognosering av torvmarker vid Skogshyddan, Markaryds kommun.
37. **Björkman, L. 2002:** Paleoekologiska förundersökningar av torvmarker inför ombyggnaden av Riksväg 31, delen Öggestorp–Rogberga, Jönköpings kommun.
38. **Björkman, L. 2002:** Paleoekologisk undersökning av torvmarker i Dömostorps naturreservat på Hallandsås nordsluttning, Hasslövs socken, Laholms kommun.
39. **Björkman, L. & Ekström, J. 2002:** Paleoekologisk förundersökning av torvmarker inför ombyggnaden av E4:an sträckan Örkelljunga–länsgränsen i nordvästra Skåne.
40. **Liljegren, R. 2002:** Register över vegetationshistorisk information i pollendiagram från Dalarna, Västmanland, Närke, Södermanland, Uppland och Gästrikland.
41. **Ekström, J. & Björkman, L. 2002:** Paleoekologisk förundersökning av torvmarker inför ombyggnaden av E4:an vid och förbi Markaryd, Markaryds kommun.
42. **Björkman, L. & Ekström, J. 2002:** Bedömning av förutsättningarna för pollenanalytiska studier i Särö Västerskogs naturreservat och Särö Nordanskog i norra Halland.
43. **Ljung, K. 2003:** Pollenanalytisk undersökning av en torvmarkslagerföljd från Lärkesholm, Örkelljunga kommun.
44. **Björkman, L. 2003:** Pollenanalytisk undersökning av jordprover från gravar, röjningsrösen och markprofiler vid trafikplatsen Öggestorp i Öggestorps socken inför ombyggnaden av Riksväg 31, delen Öggestorp–Åkarp, Jönköpings kommun.
45. **Björkman, L. 2003:** Pollenanalytisk undersökning av tre torvmarkslokaler från Öggestorps och Rogberga socknar inför ombyggnaden av Riksväg 31, delen Öggestorp–Åkarp, Jönköpings kommun.
46. **Sköld, P. 2003:** Pollen- och makrofossilanalytisk undersökning av jordprover från en arkeologisk undersökning av fastigheten Vä 156:2, Snårarp, Kristianstads kommun.
47. **Björkman, L. & Ekström, J. 2003:** Pollenanalytisk undersökning av en torvmarkslagerföljd från den arkeologiska undersökningslokalen "Område 12/13" nordväst om Exhult inför ombyggnaden av E4:an, delen länsgränsen till Strömsnäsbruk, Markaryds kommun.
48. **Björkman, L. 2003:** Pollenanalytisk undersökning av en torvmarkslagerföljd från den arkeologiska undersökningslokalen "Område 2" nordost om Köphult inför ombyggnaden av E4:an, delen länsgränsen till Strömsnäsbruk, Markaryds kommun.
49. **Sköld, P. 2003:** Pollenanalytisk undersökning av en torvmarkslagerföljd från Torsviks industriområde, Barnarps socken, Jönköpings kommun.

BILAGA 8.**Raä 22 i Barnarps, Jönköpings kommun. Dnr 2003/115.
Makrofossilanalys av jordprover från ett domarringsgravfält.***av Karin Viklund*

Undersökningen gäller sex prover från gravkontext, ett domarringsgravfält. Proverna har vattensållats med 2 och 0,5 mm sållstorlekar därefter torkats och genomsökts under lupp.

Resultat

Provnr	Anlnr	X	Y	Z	Anmärkning
P16	A1	44031,0	36401,8	221,25/,07	Brandlager/djurben Provet gav enstaka träkol och några fragment av brända ben.
P18	A3	44037,80	36410,11	221,50	Brandlager En hel del brända ben fanns i provet, ca 60 fragment i storleksordningen 1-3mm. Några enstaka små bitar träkol kom också fram.
P19	A5	--	--	--	Bengrop Provet gav ett fåtal bitar träkol och en del ben, ett 50-tal ca 1-3 cm stora fragment.
P20	A11	44033,9	36430,0	222,24/,13	Bengrop/ Enstaka benfragment och enstaka träkolsbitar hittades i detta prov.
P21	A14	44034,5	36429,1	222,35	Brandgrop Provet innehöll en hel del (sotiga) ben, ett 100-tal bitar ca 1-4 cm i storlek. Där fanns också enstaka fragment av vad som ser ut att vara keramik samt några bitar träkol.
P22	A17	44036,4	36426,4	222,21/,1	Brandgrop Enstaka bitar träkol fanns i provet och endast ett litet benfragment hittades.

Sammanfattande kommentar

Undersökningen gav inget arkeobotaniskt material förutom träkol. Det fanns ett inslag av brända ben i samtliga prov, mängden varierade från 1 till ett 100-tal. Även bränd lera, sannolikt från keramik, hittades i ett prov.

KAPITEL 4

**Undersökning av RAÄ 29 –
ett domarringsgravfält samt
RAÄ 28 – en kvadratisk
stensättning**

Undersökning av RAÄ 29 – ett domarringsgravfält samt RAÄ 28 – en kvadratisk stensättning

4.1. Antikvarisk biografi

Den tidigaste uppgiften om den kvadratiske stensättningen (RAÄ 28:1) finner vi på storskifteskartan från 1799 respektive laga skifteskartan från 1845. Den är då markerad som ett fyrkantigt impediment i odlingsmarken Oxerödjorna/Korödjelyckorna till fastigheten Hyltena. På Laga skifteskartan kan man också notera förekomsten av ett torp eller backstuga, strax norr om impedimentet med den kvadratiske stensättningen, det vill säga på ungefär samma plats där de borttagna fornlämningarna [RAÄ 28:2] ska ha legat enligt fornminnesregistret (Nordström 1995).

I samband med den fornminnesinventering som utfördes 1928–1930 av häradsfornvårdare Bror Kugelberg och sockenfornvårdare Sigurd Lindgren antecknades och beskrevs fornlämningen för första gången. Den angavs då vara 14 x 14 meter stor och 1,2 meter hög och erhöll nr 8a i Kugelbergs förteckning. Strax därefter blev fornlämningen föremål för en polisutredning, då man hämtat sten ("circa 100 parlass sten") från röset i samband med ett vägbygge. Kugelberg gjorde en anmälan till landsfiskalkontoret i Jönköping i oktober 1930 (bilaga 11).

Enligt Riksantikvarieämbetets fornminnesregister utgjordes RAÄ 29 av ett gravfält bestående av tre domarringar och ca nio resta eller klumpformade stenar. Gravfältet noterades inte av Kugelberg i samband med hans inventering 1928–30, men väl av Ivar Meurling 1948 som då identifierade tre domarringar och tre resta stenar. Meurling numrerade gravfältet som nr 13 och den kvadratiske stensättningen intill som nr 14. I samband med en utredning 1999 upptäcktes en stensättning strax norr om gravfältet (Nordman 1999), vilken visade sig ingå i gravfältet.

4.2. Förundersökning våren 2006

4.2.1. Målsättning och metod

Förundersökningens viktigaste uppgift var att avgränsa gravfältet. I två väderstreck, söder och väster, omgavs gravfältet av vägar och i norr vidtog Elgigantens anläggning. I öster fanns en mindre skogskorridor och därefter vidtog E4:ans vägområde. Elgiganten och E4:an tillhör de yngre elementen i området med en tillblivelsetid från början av 1990-talet till 1997. De båda andra vägarna har som minst ett par sekel på nacken. De finns båda med på storskifteskartan från år 1799. Av dessa är sannolikt den "gamla västra landsvägen" som löpte i nord-sydlig riktning förbi gravfält 29 den allra äldsta, kanske lika gammal som gravfälten.

För att testa en ny metod anlätade vi Geofys i Sverige AB för att göra en magnetometerundersökning av området innan vi började

FIGUR 31. Lantmätare Anders Chytraeus har ritat ut den stora kvadratiske stensättningen på storskifteskartan från 1799. Den ansenliga stensättningen var troligen väl synlig från vägen ända fram till den fick tjäna som stentäkt vid ett vägbygge 1929.

FIGUR 32. En av domarringarna på gravfält RAÄ 29 delvis dold i ris och mossor. Den kvartssekelgamla tallskogen står inför snar avverkning våren 2006.

avgränsa gravfältet med hjälp av grävmaskinsavbaning (bilaga 7). Syftet var att se om vi skulle kunna urskilja gravar och andra typer av arkeologiskt intressanta objekt med hjälp av magnetometern.

En av förutsättningarna för förundersökningen var att vi inte skulle lägga igen schakten efter avslutat arbete utan låta dessa ligga öppna eftersom slutundersökningen beräknades följa ganska snart inpå. I en så här ömtålig gravfältsmiljö var det ett mycket klokt beslut eftersom de förhållandevis klena konstruktionerna, som de ofyllda stensättningarna är, annars riskerade att skadas i onödan. Dessutom kunde omarkerade gravar finnas direkt under torven. Av praktiska skäl lämnade vi därför en körbar icke avschaktad remsa med torv genom gravfältet, som vi sedan skulle kunna utgå från vid slutundersökningen när ytan skulle totalavbanas.

Innan schaktningarna påbörjades fotograferades gravfältsområdet. Samtliga observationer karterades med totalstation och hanterades i dokumentationssystemet Intrasis. Vid ett tillfälle deltog metalledektorspecialist Håkan Svensson.

4.2.2. Resultat

Förundersökningen omfattade tre fornlämningar – RAÄ 28, 29 och 142. Fornlämning 28 utgjordes av en kvadratisk stensättning (28:1) och en rösebotten (28:3) samt platsen för ett borttaget ”runt och ett trearmat röse” (28:2). Fornlämning 29 utgjordes av ett gravfält med domarringar och fornlämning 142 av en kolningsgrop.

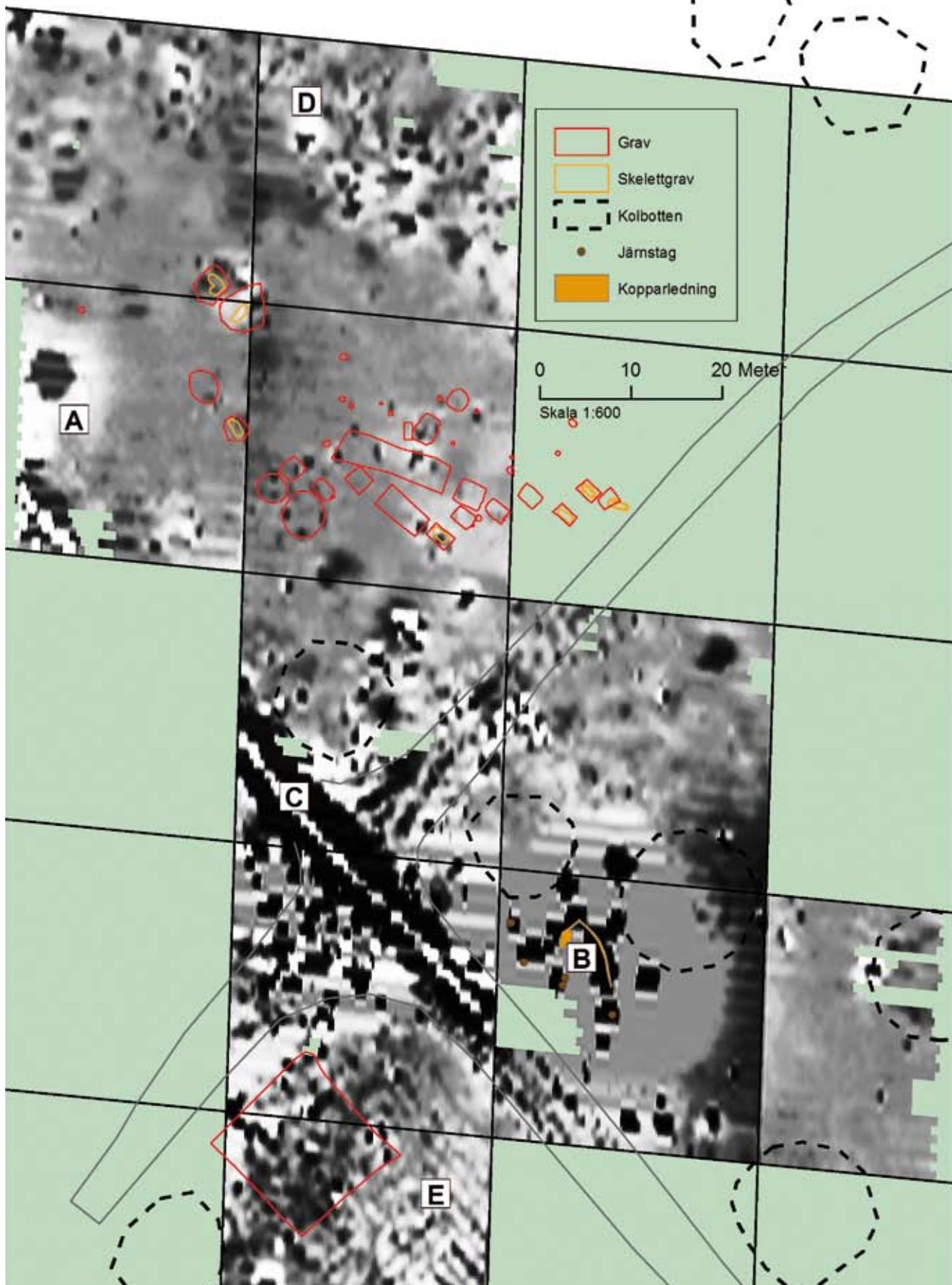
MAGNETOMETERUNDERSÖKNINGEN

Innan vi började avgränsa gravfältet med hjälp av grävmaskinsavbaning genomförde vi en magnetometerundersökning av området (bilaga 7). Magnetometerkartorna kunde ”belysas” på olika sätt för att få fram strukturer och anomalier. Det visade sig emellertid mycket svårt att se några tydliga mönster där gravfältet stod att finna. Däremot syntes några andra strukturer som också mer eller mindre lätt kunde förklaras i samband med undersökningen. Tydligast syntes vägen (C) i nordvästlig-sydöstlig riktning som var iordningställd och förbättrad under 1990-talet. Den gamla kyrkvägen kunde anas men var inte alls lika distinkt i kartan. Ränder i kartan (E) vid den stora stensättningen (RAÄ 28) kan sannolikt förklaras utifrån den markberedning som ägt rum i relativ sen tid

FIGUR 33. Efter avverkningen framträdde den flacka åsen, där de tre domarringarna låg något neddragna i sluttningen mot vägen. I fonden Elgigantens lagerbyggnad. Foto från söder.

Barnarps socken, RAÅ 29
Gravar, kolbottnar etc. förhållande
till magnetometerkartan

FIGUR 34. Karta över magnetometerundersökningen i relation till karteringen av gravfältet och kolningslämningar. A= Stenblock, B= Järnstag + jordledning, C= Vägen, D= Morän, E= Markberedd yta.

(1980–90-tal). Distinkt svarta punkter och en linje omgivna av ett ”blankt eller tomt” område (B) öster om vägskälet kunde förklaras av fem nedstickna järnstag samt en jordledning i koppar vilka hörde samman med den telefonstolpe som stod där. Metallen har uppenbart stört mätningen. Väster om gravfältet fanns en större svart punkt omgiven av ett ”blankt eller tomt” område (A) som efter undersökningen kunde kopplas till ett stort stenblock (sannolikt med magnetit) som påträffades på ca 1,5 meters djup. Norr om gravfältet (D) vidtog en ”rörig” yta som antas höra samman med en ändring i jordmånen, där sanden övergick i mer storblockig morän.

På några av de belysta kartorna fanns spridda svarta små prickar inom området för gravfältet. De var dock inte alldeles lättolkade eller tydliga. Resultatet av magnetometerundersökningen tillförde således egentligen ingenting vad gäller kartläggningen och förståelsen av gravfältet.

FORNLÄMNING 28

Fornlämning 28 bestod enligt Riksantikvarieämbetets fornminnesregister av en gravgrupp:

1. ”Stensättning, kvadratisk, rest av, 14–15 m sida. Fyllningen helt borttagen, endast enstaka stenar finnas i markytan, 0,2–0,3 m st. I NÖ och NV sidorna rest av kantkedja, 0,2–0,4 m h, 0,4–1 m långa stenar. Hörnstenar, 0,7 x 0,6–1,2 x 1 m och 0,4–0,8 m h.”
2. ”N om denna fornlämning och N om vägen skall enl. excerpt ha funnits ett runt och ett trearmat röse, vilka förstörts. Belägenheten av dessa fornlämningar har ej kunnat fastställas, ej heller 1986.”
3. ”22 m N 40o Ö om nr 1 och 4 m SÖ om skogsväg och 5 m NÖ om körväg är 3) Rösebotten, ca 10 m. diam. och 0,3 m h. Kraftigt övertorvad med i SÖ delen flera stenar, 0,3–0,5 m st. På SV kanten ligger en sten 0,9 m st. Ytan är gropig som efter täkt. Liknar närmast en rösebotten. I det stenfria området SÖ om nr 3 finns 8–10 kolbottnar.”

Anteckningarna är gjorda 1954 och reviderade 1986. Under 1990-talet har området genomgått stora förändringar. Vägskälet och fornlämningarna 28 och 29 fanns kvar, men platsen för nr 28:2 var helt utschaktad. Vid den arkeologiska utredningen 1999 påträffades inga spår av gravar på platsen för RAÄ 28:2 (Nordman 1999).

Vid förundersökningen i maj–juni 2006 kunde konstateras att den registrerade rösebotten (RAÄ 28:3) i själva verket var en kolbotten med uppslängd röjningssten i den södra delen. Det är oklart varifrån röjningsstenen kommer, men den har deponerats efter kolbottens tillkomst, det vill säga sannolikt under 1700-talet fram till mitten av 1900-talet. Fornlämning RAÄ 28:3 utgick således.

FIGUR 35. Den raserade kvadratiske stensättningen, RAÄ 28, fotograferad av Bror Kugelberg i januari 1930. I bildens mitt syns den nordöstra hörnstenen och rester av kantkedjan. Foto: ATA.

Den kvadratiske stensättningen, RAÄ 28:1, visade sig vara precis så skadad som man kunde förmoda. Av ursprunglig stenpackning återstod nästan ingenting. Inom anläggningen låg endast mindre mängder spridda stenar. De fyra hörnstenarna kvarlåg dock, varav tre sannolikt låg i ursprungligt läge. En hade flyttats en dryg meter. En handfull stenar i kantkedjan låg också kvar. Kugelbergs uppgifter om att röset var ”i det närmaste spolierat” kan således verifieras. Enligt honom hade ”100 parlass sten” tagits därifrån och endast ”10 parlass sten” fanns kvar i januari 1930.

Den kvadratiske stensättningen kan ges en sannolik datering till äldre järnålder utifrån tidigare dateringar av liknande monument i länet och närheten till domarringsgravfältet RAÄ 29. Det är dock osäkert om den ska betraktas som en gravanläggning, kanske handlar det om någon form av gränsmarkering eftersom de ofta vid undersökningar visat sig sakna en tydlig gravgömma i form av brända ben eller obränt skelett (Engman & Nordström 2001).

FORNLÄMNING 29

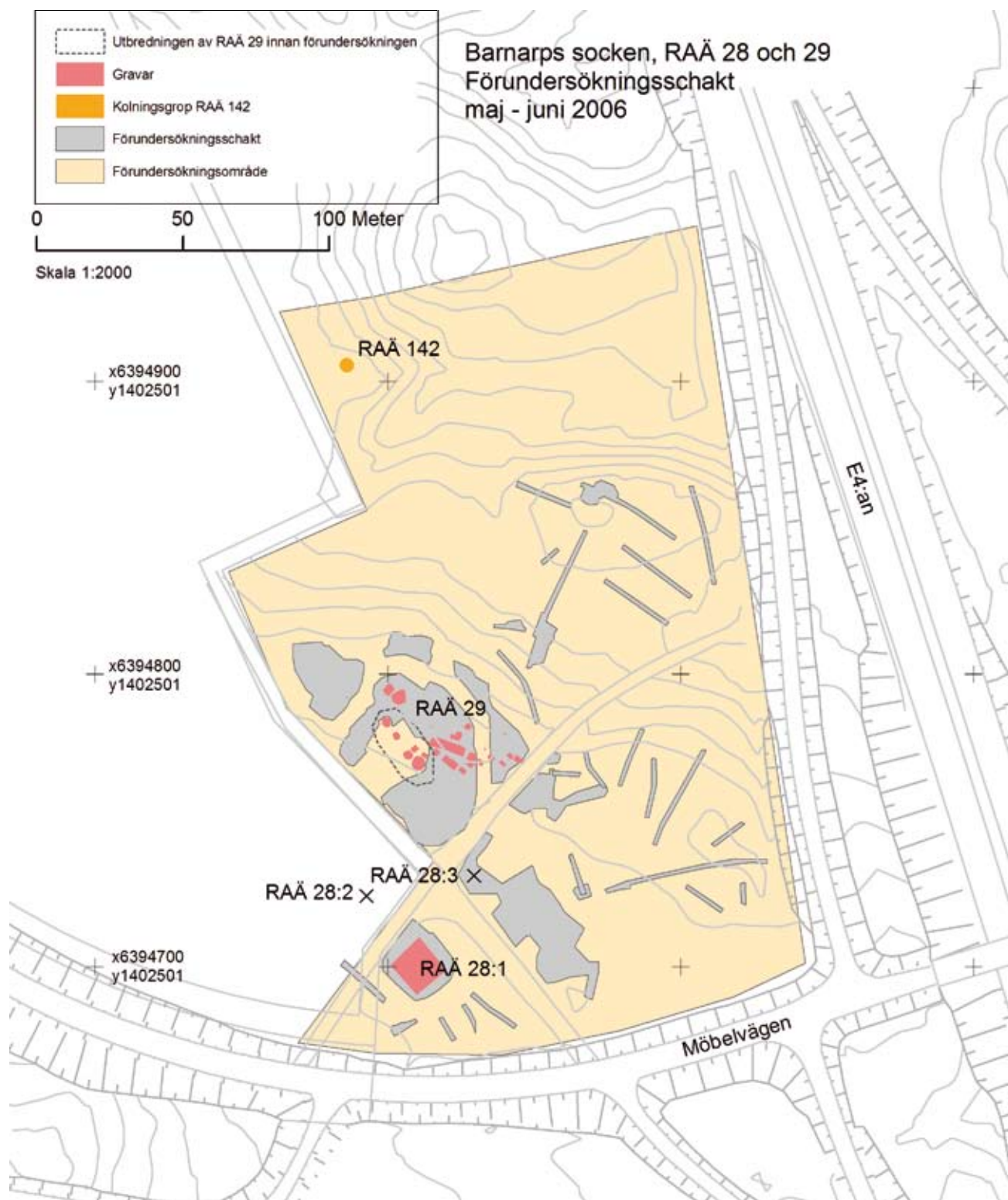
– GRAVFÄLT MED DOMARRINGAR OCH RESTA STENAR

Enligt Riksantikvarieämbetets fornminnesregister utgjordes RAÄ 29 av ett gravfält bestående av tre domarringar och ca nio rester eller klumpformade stenar. Gravfältet noterades inte av Kugelberg i

FIGUR 36. Återstoden av RAÄ 28 framrensad i samband med förundersökningen våren 2006. I bakgrunden börjar gravfält, RAÄ 29, framträda. Foto från sydväst.

FIGUR 37. Schaktplan efter förundersökningen. Notera att sökschakten i den östra delen av området drogs för att säkerställa utbredningen av gravfält. Den delen var dock inte tänkt att exploateras i detta skede utan enbart att fungera som ett naturområde närmast motorvägen.

samband med hans inventering 1928–30, men väl av Ivar Meurling 1948 som då identifierade tre domarringar och tre resta stenar. I samband med en utredning 1999 upptäcktes en stensättning strax norr om gravfältet, vilken visade sig ingå i gravfältet (Nordman 1999). I väster fanns en naturlig gräns i gamla landsvägen liksom åt söder där gamla kyrkvägen skurit kanten på gravfältet. Det tycktes inte fortsätta sydöst om vägen. Gravfältet kunde inte säkert avgränsas åt öster, där det tangerade undersökningsområdets och exploateringsområdets begränsning. I ett av sökschakten i skogen öster om gravfältet framkom en gravliknande, närmast båtformad, ofylld stensättning som visar att gravfältet sannolikt fortsätter åt det hållet. Denna kom dock inte att bli föremål för någon slutundersökning eftersom den låg utanför exploateringsområdet.

Efter förundersökningen kunde konstateras att gravfältet sannolikt utgjordes av minst ett 30-tal gravar (ca 20 tydliga konstruktioner/gravmonument), varav tre domarringar, minst sju ofyllda stensättningar, tre fyllda, närmast firsidiga stensättningar, tre fyllda oregelbundna stensättningar, ett par resta stenar, sex platser med brända ben samt ett femtiotal spridda stenar som markerar ett okänt antal gravar, sannolikt minst 10 stycken. Till detta fick vi drygt 20 utslag med metalldetektorn inom gravfältet. Merparten indikerande järn. De framkom i anslutning till konstruktioner, men ca 10 hade ingen närhet till stenar, men tolkades ändå som gravindikerande. Det gav en uppskattad mängd om ca 35–40 gravar. Antalet gravar enligt ovan betraktades som ett minimum, sannolikt fanns ytterligare ett tiotal begravingar, bland annat inom den ej avbanade ytan.

FORNLÄMNING 142 – KOLNINGSGROP

Vid den arkeologiska utredningen 1995 påträffades bland annat två kolningsgropar (Nordström 1995). I den nu aktuella undersökningen var det tänkt att den södra av dessa (RAÄ 142), belägen ca 120 meter norr om gravfältet, skulle ha dokumenterats. Fornlämningen fick emellertid utgå då området redan visade sig vara utschaktat och kolningsgropen borttagen genom anläggandet av en damm för dagvatten.

KOLNINGSLÄMNINGAR

Inom förundersökningsområdet karterades ett tiotal kolbottnar och två kolarkojgrunder. Samtliga lämningar kan sannolikt knytas till den masugnsdrift som pågick vid Kråkebo masugn från 1618 fram till 1842 då anläggningen brann ner. Behovet av kol var stort inom hela Tabergs bergslag och verksamheten vid Kråkebo masugn drevs bara vartannat år under 1800-talet på grund av kolbristen (Berglund 1996, s. 64).

FIGUR 38. Vy över RAÄ 28 och 29 från Ö. Foto: Leif Gustavsson, LG-Foto.

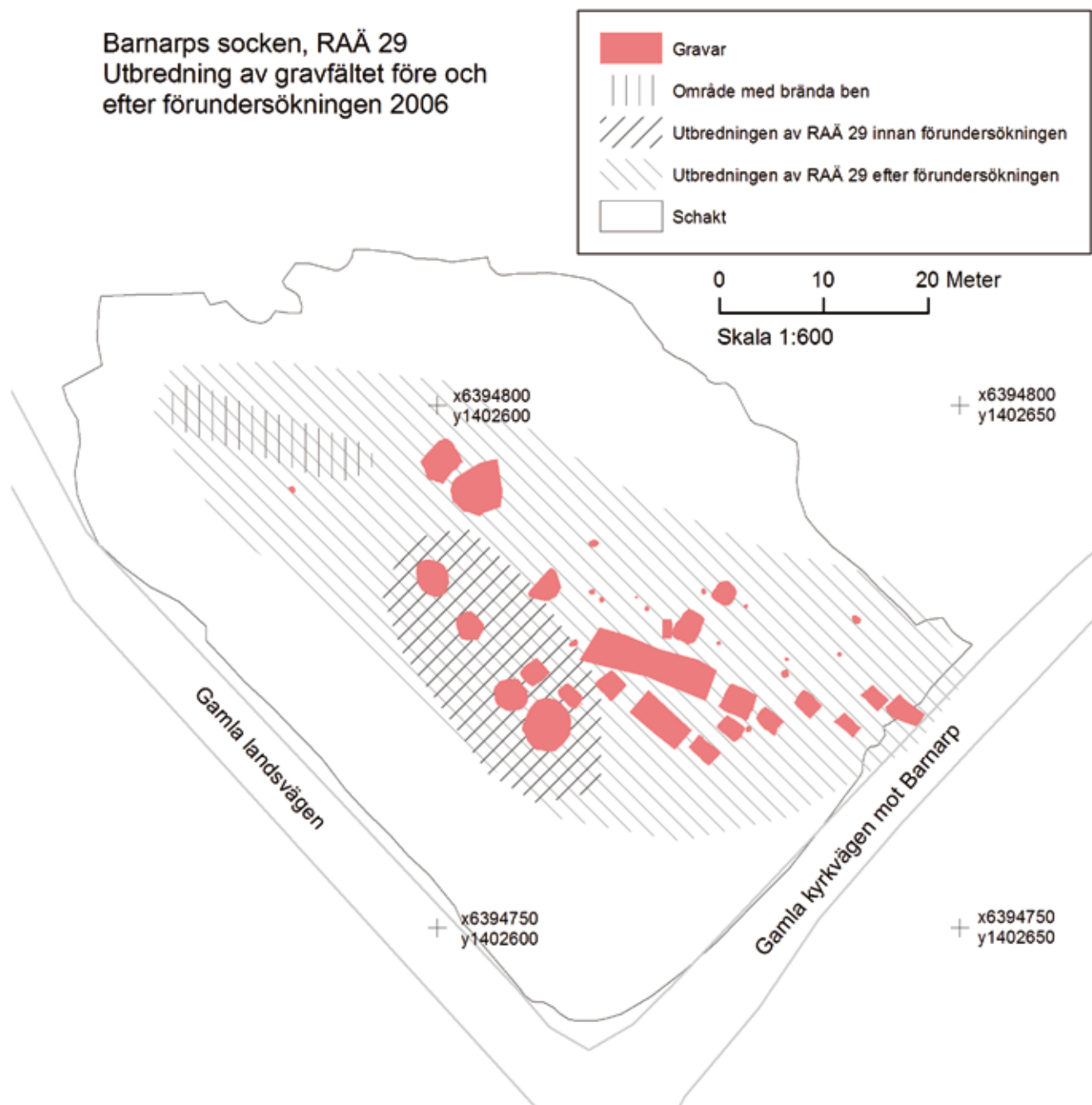
4.3. Slutundersökning hösten 2006

4.3.1. Målsättning och metod

Inför slutundersökningen, som genomfördes under augusti–november 2006, reviderades och utökades den tidigare undersökningsplanen utifrån de framkomna resultaten. Vi ville bland annat undersöka hur gravfälten RAÄ 22, 29 och 171 samt det ej undersökta RAÄ 23 förhöll sig till varandra? Det var ca 500 meter mellan gravfälten och det föreföll rimligt att anta att det fanns en medveten relation mellan dem. Representerade de olika, men samtida, gårdar i trakten eller fanns andra skäl till att anlägga fyra separata gravplatser inom ett så förhållandevis litet område? Gravfälten var placerade på mindre höjdsträckningar i det småkuperade landskapet. Alla mer eller mindre nära ”dagens” vägar (fram till 1990-tal). Representerade de varsin bebyggelseenhet eller fanns det kanske andra strategiska överväganden till deras lokalisering längs förmodade äldre vägsträckningar. Gravfälten, genom framförallt domarringarna, har med all sannolikhet varit avsedda att synas väl för de som passerade platsen. De markerade inte bara en gravplats utan kan också ses som revir- eller gränsmarkerare.

Hur förhöll sig gravfältens sammansättning till varandra? Var det samma gravtyper? Skiljde de sig åt i konstruktionen? I så fall hur och vad betyder det? Tidigare erfarenheter visar att gravfält överlag

Barnarps socken, RAÄ 29
Utbredning av gravfältet före och
efter förundersökningen 2006

innehåller mer eller mindre omfattande spår av gravritualer, dels från det tillfälle då gravarna anlades, dels från senare tider, vilket var fallet vid RAÄ 22, där man återvänt en (eller flera) gånger under vikingatid. Tre brandlager (tillika eldningsplatser) med djurben, i ett fall även med människoben, påträffades i anslutning till RAÄ 22 och 171. Flera ^{14}C -dateringar placerar anläggningarna i 900-tal och de har tolkats som brännofferplatser.

Inom ett gravfältsområde kan finnas spår efter byggnader och hägnader, som var fallet vid Boglagravfältet, RAÄ 19, i Rogberga

FIGUR 39. Efter förundersökningen kunde konstateras att gravfältet var ungefär fyra gånger större än vad som tidigare var registrerat. Framför allt växte det i öster, men också åt nordväst.

socken (Artelius & Kristensson 2005). Även andra mer subtila spår kan förekomma. Ett särskilt intresse tilldrar sig de små stenkonstruktioner i form av tvärställda stenar i anslutning till kanten av graven, som regel i söderläge, så att de bildar en ingång eller ett litet rum. I litteraturen kallas dessa ”Död mans dörr” eller ”Död mans port”, men kanske vanligare sydport eller sydvästport (Nordström 2008). De brukar tolkas som en ”port” mellan de levandes och den dödes värld, ibland som en plats för mat- och dryckesoffer. På RAÄ 22 och 171 förekom minst tre sådana konstruktioner. Symbolmässigt påminner de också om järnåldersdösen. Som namnet antyder har den en döslignande konstruktion bestående av resta hällar, vanligen med södra sidan öppen. Ibland har det också funnits en takhäll. En variant på dessa undersöktes 1992 vid Södra Duveded, Byarums socken (RAÄ 160), där järnåldersdösarna var nedgrävda i marken innanför en rektangulär ofylld stensättning (Nordman 1997). Det bedömdes vara av största intresse att se om dessa konstruktionselement fanns även inom RAÄ 29.

Det var önskvärt att om möjligt utreda förhållandet mellan den kvadratiske stensättningen RAÄ 28 och gravfältet RAÄ 29. Det förutsatte att vi kunde hitta några daterande fynd eller andra spår i stensättningen. Med tanke på hur förstörd stensättningen var, fanns det små chanser att göra detta. Dessutom är det vanligare att de kvadratiske stensättningarna är fyndtomma än att de innehåller fynd eller säkra begravingar (Engman och Nordström 2001). Fornlämning 132 i Barnarps socken som undersöktes 1993 innehöll en krossad lerkruka och en slaggbit, men ingen påvisbar begraving (Nordström 1994, s. 18). Eftersom de oftast inte rymmer en begraving har de kvadratiske stensättningarnas funktion diskuterats. En idag ofta förfäktad tanke är att de skall ha utgjort ett slags revir eller territoriemarkering i landskapet. Det var naturligtvis viktigt att man kunde hävda sin rätt till mark i takt med att boplatserna blev mer permanenta och i tider med ökande befolkning. Bara 200 meter söder om RAÄ 28 ligger ytterligare en kvadratisk stensättning (RAÄ 151), men där lagd på en naturlig avsats i terrängen.

Med tanke på att vi av allt att döma totalundersökte ett relativt oskadat gravfält gav det möjligheter till en rumslig studie av gravarnas fördelning på gravplatsen. Den horisontella stratigrafien bedömdes vara möjlig att studera. Kanske kunde vi även se en köns- och åldersuppdelning eller sociala skillnader i materialet.

Vid slutundersökningen hade vi för avsikt att översiktligt undersöka en av kolarkojorna samt dess närområde. Syftet var bland annat att lyfta fram platsens skiftande utnyttjande över tid – gravplats, vägmötet gamla landsvägen och kyrkvägen Hyltena–Barnarp, odlingslotter tillhörande Hyltena by, kolning till Kråkebo masugn, torpbebyggelse etc, men om möjligt också att studera själva kolningskojans konstruktion, ålder etc. I bästa fall kunde vi hitta föremål som daterade kojan.

Gravfältsområdet, som med hjälp av grävmaskin totalavbanades, omfattade ca 6000 m², varav ca 3700 m² avbanats i samband med förundersökningen. Själva gravfältet beräknades omfatta ca 2100 m². Det kan jämföras med de ca 3 600 m² som avbanades 2003 vid slutundersökningen av RAÄ 22, där själva gravfältet endast omfattade ca 500 m², det vill säga en fjärdedel av det nu aktuella gravfält nr 29.

Schaktningen skedde med stor aktsamhet för att de ytligt belägna anläggningarna inte skulle skadas i den lösa sanden. Detta har varit möjligt tack vare en kompetent och erfaren grävmaskinist (Lasse Eriksson, Vätterbygdens Mark & Entreprenad AB). Försiktighet var viktigt också med tanke på de fynd som förväntades omedelbart under torven – exempelvis rester efter kärl som en gång placerats på marken på och intill gravfältet, men inte minst också därför att flertalet stensättningar är ofyllda och därför saknar ett skyddande stenlager. Gravgömmor och fynd påträffas således mer eller mindre direkt under torven. En andra avbaning genomfördes efter att alla synliga anläggningar undersökts på gravfältet.

Fornlämningarna dokumenterades enligt sedvanlig traditionell metod. Alla anläggningar undersöktes i sin helhet. En metalldetektor användes som hjälpmedel under hela undersökningen, inte minst för att fynd också påträffades utanför gravarna.

Samtliga observationer inom undersökningen av RAÄ 29 och RAÄ 28 karterades med totalstation och hanterades i dokumentationssystemet Intrasis. Dessutom dokumenterades hela undersökningen genom handritade plan- och profilirtningar, fotografering i sv/v på pappersfilm och i digitala färgbilder.

Inledningsvis rensades hela gravfältsområdet för hand. Därefter fotograferades ytan, bland annat med hjälp av en mobilkran. Utifrån fotoplanerna och de digitala inmätningarna upprättades sedan plankartor.

Den kvadratiske stensättningen (RAÄ 28) grovrensades och lodfotograferades i samband med förundersökningen och färdigundersöktes de första veckorna av slutundersökningen. En korsprofil lades över anläggningen varefter den lilla resten av stenpackningen togs bort.

I förekommande fall togs prover för ¹⁴C-, vedarts- och makrofossilanalys. Pollenprover togs också på skelettgravsnivån. En osteologisk analys genomfördes på benmaterialet.

Metallföremålen konserverades av Stiftelsen Västsvenska Konservatorsateljén (SVK) i Göteborg.

4.3.2. Resultat

Gravfältet, RAÄ 29, visade sig vara ca fyra gånger så stort som tidigare registrerats i fornminnesregistret. Ca 40 gravar undersöktes, men det visade sig att den nordvästra delen av gravfältet tidigare hade skadats av odling, varigenom ett okänt antal gravar hade förstörts.

FIGUR 40. Översikt av gravfältet, den kvadratiske stensättningen och vägskalet från norr.

Årder spår och spridda brända ben över ett större område vittnade om detta. Vid undersökningen dokumenterades tre domarringar, sex fyllda rektangulära stensättningar, sex ofyllda rektangulära stensättningar, en ofylld kvadratisk stensättning, en fylld rund stensättning, en stensättning med okänd form, två rektangulära stenkreisar, två resta stenar, fem flatmarksgravar, två täckstenar samt åtta gravar med osäker markering. Dessa har troligen varit markerade av täckstenar, resta stenar/hällar eller ofyllda stensättningar som sedan förstörts. Sammantaget dokumenterades 32 brandgravar och sju skelettbegravningar. Fem av gravmonumenten innehöll ingen påvisbar begravning, samtidigt innehöll tre av gravarna upp till fyra brandgravar. Till detta kommer spridda brända ben från sönderodlade och på andra sätt raserade brandgravar.

I väster fanns en naturlig gräns i gamla landsvägen liksom åt söder där gamla kyrkvägen skurit kanten på gravfältet. Det tycks inte ha fortsatt sydöst om vägen. Gravfältet kunde inte säkert avgränsas åt öster, där det tangerade undersökningsområdets tillika exploateringsområdets begränsning. I ett av sökschakten i skogen öster om gravfältet framkom en gravliknande, närmast båtformad

FIGUR 41. Översikt av gravfältet från söder. Notera spåren av kolmilan i nedre vänstra hörnet.

ofylld stensättning, som visade att gravfältet möjligen fortsatt åt det hållet. Anläggningen undersöktes dock inte.

På och i anslutning till gravfältet dokumenterades också kolningslämningar i form av kolarkojor och kolbottnar från 1600–1800-tal.

4.4. Gravfältet

4.4.1. Gravspråket – form och innehåll

Gravfältet innehöll de för regionen karakteristiska stengravstyperna med domarringar och firsidiga stenkretsar samt ofyllda stensättningar. Därtill fanns också resta stenar och fyllda stensättningar. Den totala sammansättningen av gravtyper var mer komplex än vad som kanske är vanligt. Här finns dock en osäkerhetsfaktor eftersom de (svårupptäckta) ofyllda stensättningarna som regel aldrig är medtagna i fornminnesregistret.

Bland konstruktionsdetaljer kan nämnas ”sydportar” i fem av de ofyllda stensättningarna (A900, A1275, A2243, A2512 och A3486). De två rektangulära stenkretsarna benämndes ”hussättningar” då de tolkades som hussymboler (A10484 och A10490). I den större

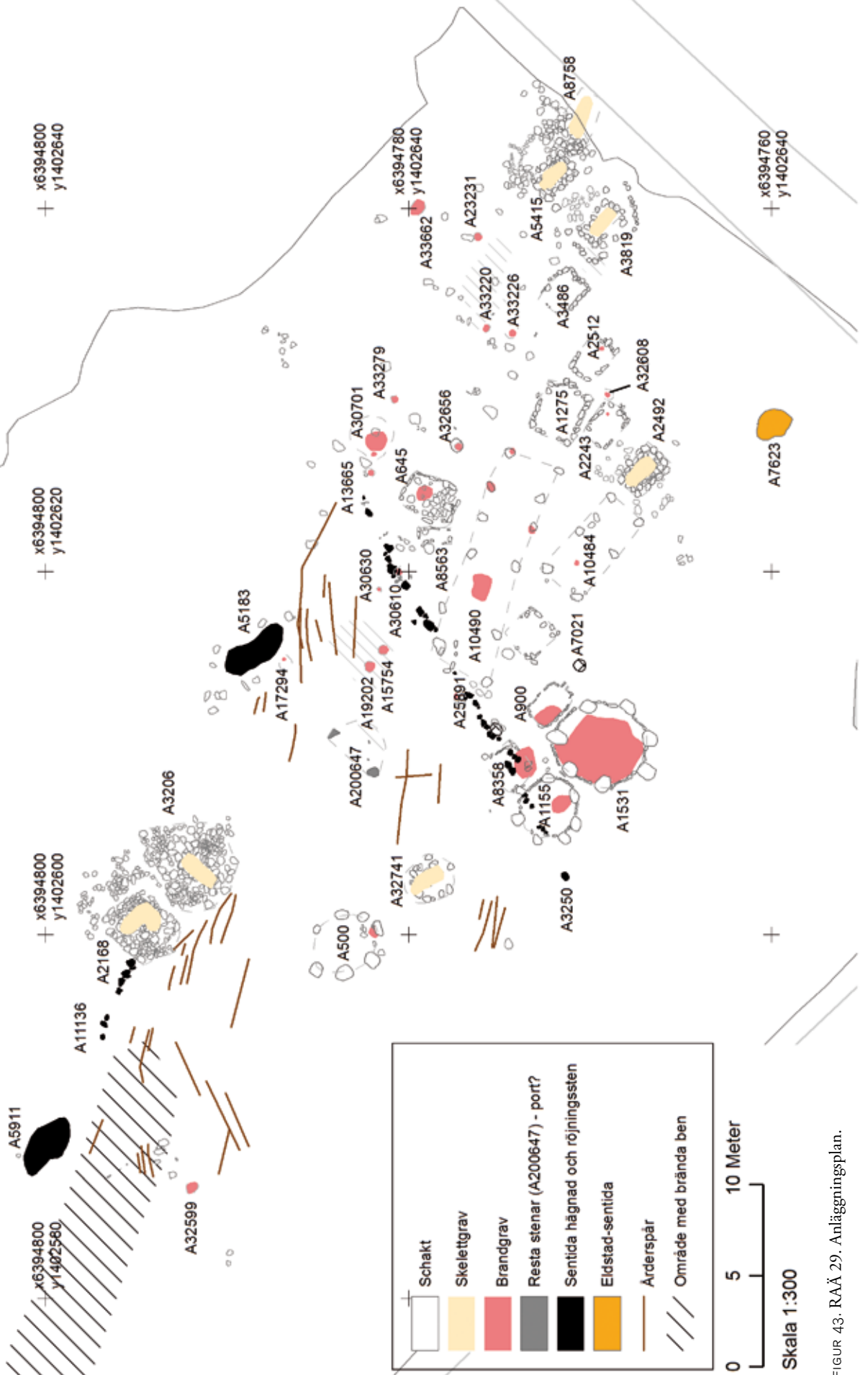
FIGUR 42. Detalj av lodfoto, centrala delen av gravfältet. Två domarringar och en grav med port väl synliga. Notera även den sentida hägnaden (i form av raserade gravar) som löper tvärs över gravfältet, från vänster till höger i bilden, delvis in i en av domarringarna. Hägnaden har tillkommit när man odlat och röjt undan gravar, förmodligen i relativt sen tid.

av hussättningarna (ca 12 x 3 meter stor) fanns ett centralt brandlager samt tre sekundära(?) brandgravar under tre av stenarna. I den mindre (ca 5,5 x 2,5 meter) fanns endast en begravning i form av en bengrop. Det kan också nämnas att centralt i båda hussättningarna satt en nedstucken kniv.

Den övervägande delen begravningar var av typen brandgravar (32 stycken). De övriga bestod av sju skelettgravar, vilket är ovanligt många på ett gravfält från den aktuella tidsperioden, så vitt vi vet utifrån den kunskap vi har från tidigare undersökta gravfält i länet. Till detta kommer också fyra, delvis skadade, firsidiga stenkretsar som saknade tydlig gravgömma (A1275, A3486, A7021 och A8563). Skelettgravarna bestod av fyllda ovala eller rektangulära stensättningar förutom i tre fall där två utgjordes av närmast runda fyllda stensättningar och en av två resta stenar. En utmärkande detalj i en av skelettgravarna var de fyra ”stenblad” som var placerade på var sin sida av platsen för huvudet och benen (inget benmaterial fanns bevarat). I gravens fyllning påträffades också stenkross, eller snarare flisor av samma material som bladen. Man kan notera att koncentrationer av flisorna hittades vid huvud och fotända. Ytterligare en skelettgrav utmärkte sig genom att vara mycket djupare

Barnarps socken, RAÄ 29
Anläggningsplan, gravfältet

FIGUR 43. RAÄ 29. Anläggningsplan.

FIGUR 44. (Överst) Den så kallade kvartsgraven (A645), en fyrsidig stensättning beströdd med kvartsstenar. Till höger syns hägnaden som löper vertikalt i bilden.

FIGUR 45. (Underst) Lodbild över gravfältets sydöstra del med ett flertal fyrsidiga, ofyllda, stensättningar med port.

än de övriga. Djupet var som regel ungefär ca 80 cm medan den östligaste, i slutningen mot kyrkvägen, var hela 1,4 meter djup.

Brandgravarna var i de flesta fall markerade med olika gravkonstruktioner som till exempel ofyllda rektangulära stensättningar, domarringar och enstaka stenar. I vissa fall har de helt saknat markering, vilken naturligtvis kan ha förstörts eller tagits bort till exempel vid odlingen som förekommit på norra delen av gravfältet.

Kvarts förekom framförallt i den så kallade kvartsgraven (A645) men också i andra konstruktioner, dock inte i samma omfattning. I hussättningen hittades kvarts i den centrala brandgropen och i en bengrop under en av stenarna samt två lösa kvartsbitar inom gravkonstruktionen. Kvarts påträffades också i brandlagret till en av domarringarna. En hel del löst påträffade kvartsstenar dök också upp på gravfältet. Dock samlade de sig i området kring kvartsgraven vilket kan bero på att kvartsen av olika anledningar har "spritts" från kvartsgraven.

Framförallt i de ofyllda rektangulära stensättningarna hittades så kallade stenägg, små ovala till runda släta stenar. Dessa låg placerade inom gravkonstruktionen dock inte i själva brand- eller bengropen. Även ett gravklot påträffades i kvartsgraven.

4.4.2. Fynden

KNIVAR

Det påträffades 29 knivar på gravfältet. En del i själva brandgravnen och några nedstuckna i sanden utan direkt koppling till någon gravgömma. Flera av knivarna var i förhållandevis dåligt skick,

FIGUR 46. Fyra knivar påträffade på gravfält 29. Ingen av knivarna var konserverade när bilden togs vilket visar på i vilka olika stadier av förfall som de kan påträffas i.

kraftigt angripna av rost och några i flera delar. 17 knivar hittades i brandgravar, fyra i skelettgravar och åtta utan tydlig koppling till gravgömma. De knivar som hittades i brandgroparna kan betraktas som gravgåvor medan knivarna som var nedstuckna i sanden (F122, F200) sannolikt är att betrakta som ett skyddsmedel mot eller för den döde, det vill säga kniven skulle skydda den döde på färden till dödsriket alternativt så skulle kniven binda den döde i jorden, alltså hindra honom eller henne från att ”gå igen” (Hagberg 1937, s. 124f och 622; Nordberg 2002, s. 17)

Vid undersökningen av en kolarkoja strax söder om gravfältet påträffades också en kniv (F34). Med stor sannolikhet kan kniven tidsmässigt knytas till kolarkojan, grovt räknat 1600–1800-tal. Kniven har samma form som de förhistoriska men har också en metallring som förstärkning för nederdelen av handtaget. Kniven hittades tillsammans med en knapp (F35) tillverkad av någon form av CU-legering.

RINGAR

Sju fingerringar av brons hittades, varav fyra framkom i skelettgravar och resterande i brandgropar. Alla var av typen spiralringar, det vill säga ändarna på ringen överlappar varandra på framsidan. Sex av ringarna har en längsgående streckdekor på bandet (F167, 188, 220, 365, 366, 519), medan en har en slät yta (F521). Bevaringsgraden är av skiftande nivå, några är helt intakta medan ett par är tillknycklade och har en delvis anfränt yta. Två av ringarna (F519 och F521) skall snarast beskrivas som tåringar då de påträffades i ett sådant läge i en av skelettgravarna (A5415/32828). Tåringar hittades även i skelettgraven (A9) på RAÄ 22, se ovan, samt i en skelettgrav undersökt 1998 i Värmderyd, Vetlanda socken (RAÄ 174; Engman och Nordström 2001, s. 16).

FIGUR 47. Bronsringar till fingrar och tår, vilka påträffades i både skelettgravar och brandgravar.

FIGUR 48. Dessa pärlor av bärnsten och glas påträffades i skelettgraven A 5415.

FIGUR 49. Fibulor från en av gravfältets fyndrikaste gravar, A900. Förutom fibulorna hittades bland annat en bronslänk, glasfragment, och två knivar.

SÖLJOR

Sex remsöljor påträffades på gravfältet varav en var av brons och de övriga av järn. Bronssöljan (F294) har en avbruten torne och är oval med ett tresidigt tvärsnitt. En annan sölja (F306), som utmärker sig, är större och har s-formade sidor samt en bevarad torne. De övriga är mindre och i regel runda (F187, 523, 529, 635).

PÄRLOR

Sammanlagt hittades nio pärlor, sex av bärnsten (F531, 538, 539, 540, 561, 562) och tre av glas (F532, 559, 560). Samtliga påträffades i skelettgravar.

NITAR

Totalt hittades fyra nitar av järn. Tre av dessa (F171, 367, 530) var mindre och kan eventuellt kopplas till sammansatta kammar. Den fjärde (F112) är relativt stor och sitter fäst vid två bleck, en i respektive ända. Avståndet mellan blecken är ca 30 mm vilket antyder att den suttit på en kraftigare träskiva, kanske ett skrin.

FIBULOR

Tre fibulor (F428, 429, 435) och en fjäderspiral från en fjärde fibula (F437) påträffades i brandlagret till en rektangulär stensättning med sydport (A900). Ytterligare en fjäderspiral som satt fast i ena änden av en kedja (F168) hittades i en omarkerad brandgrop (A17849). I en av de rektangulära stensättningarna (A2512) hittades också nålhållaren till en fibula (F186).

Två av fibulorna som hittades i A900 var relativt små och enkla (F429 och 435). De går under benämningen likarmade spännen trots den enkla utformningen. Tvärsnittet är tresidigt och foten och förlängningen av bågpartiet är i stort sett identiska. En liknande fibula har påträffats på Själland i Danmark vilken dateras till 300-tal e.Kr. (Åberg 1924, s. 54, fig. 127).

Den tredje fibulan (F428) i samma anläggning är korsformig, av snarast Nydamtyp, och något större och smäckrare. Foten och huvudplattan är dekorerade med tvärgående diagonala streck. Tvärsnittet på bågen är tresidigt och foten är långsträckt i förhållande till bågens längd. Liknande fibulor av Nydamtyp har bland annat påträffats i Elbeområdet i Tyskland (Almgren 1923, s. 127 samt Tafel VII, fig. 164 och Åberg 1924, s. 5 samt s. 6, fig. 10. Jämför Reichstein 1975, s. 157 och där anförd litt.) och kan ges en datering till övergången mellan yngre romersk järnålder och folkvandringstid, ca 400 e.Kr. (Hårdh 2003, s. 70).

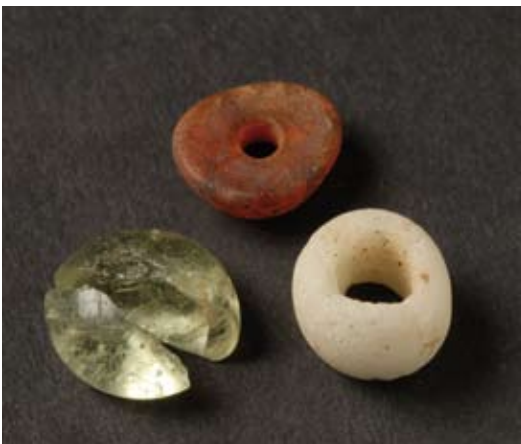
DRÄKT- OCH SYNÅLAR

På gravfältet påträffades 17 dräktnålar varav en av brons och de övriga av järn. Nålarna är av skiftande skick och kvalitet. Flera av nålarna är fragmentariska och saknar spets och/eller huvud. I vissa fall är de så korroderade att bedömningen nål är tveksam. På några av nålarna är huvudet böjt till en ögla och på en av nålarna (F537) påträffades vid konserveringen rester av mineraliserade textiltrådar.

Det hittades också en synål (F11) vid framrensningen av gravarna. Den låg mellan två gravanläggningar i sydöstra delen av gravfältet, i ett område som var omrört av en rotvälta. Den kunde inte med säkerhet kopplas till någon gravkonstruktion. Nålen är av brons och har ett spetsovalt nålsöga. Nålen är böjd på samma sätt som moderna nålar vilka är avsedda att sy i skinn. Själva konstruktionen av nålsögat liknar också dagens sy- eller stoppnålar.

GLAS

Två rundade glasföremål med tillplattad bas har tolkats som spelbricka/lins respektive spelbricka av Dominic Ingemark (se bilaga 12). Den första (F534) har en flat botten och är gjord av svagt grönt genomskinligt glas medan den andra (F385) har en grönaktig, matt och ogenomskinlig yta. Det påträffades också en liten glassmälta (F423) vilken eventuellt kan vara resterna en glaspärla samt en liten glaskula (F130), ca 3 mm i diameter i ogenomskinligt olivgrönt glas. I övrigt hittades också vid konserveringen av ett odefinierat bronsfragment några små, bara några millimeter stora, splitter av glas (F667). De bestod av två genomskinliga, något mjölkvita splitter och ett bärnstensfärgat. Deras ursprung är okänt.

FIGUR 50. På bilden ses förutom pärlorna en rundad olivgrön glasbit som har tolkats som en spelbricka/lins. De påträffades i skelettgraven A32741.

HAKE – HYSKA

Två par hakar och hyskor av brons (F528, 666) påträffades i en av skelettgravarna (A2492). Vid anföringen på haken och hyskan satt fortfarande rester av textil kvar. Textilen har bevarats tack vare att gifter från bronset har hindrat mikroorganismer från att bryta ned textil. Textilfragmenten är möjligen rester av ett brickband som suttit som armband runt handlederna. Föremålen påträffades på var sida om kroppen ungefär där händerna antas ha legat. Det har också påträffats en ensam hake (F455) av samma typ, dock utan rester av textil. Den hittades i brandlagret i en rektangulär stensättning (A900).

KEDJOR

På gravfältet påträffades två kedjor; en komplett (F168) och en fragmentarisk (F434, 436, 438). Den kompletta hittades i en omarkerad brandgrop (A17294/A17849) och består av 20 enkla S-formade länkar och är 31 cm lång. I ena änden satt rester av spänningsanordningen (fjäderspiralen) från en fibula (F701) och i andra änden satt en avbruten platt och rak länk som förmodligen har haft funktionen som avslutning eller övergång till en fibula eller någon annan anförningsanordning. Den fragmenterade kedjan hittades i en rektangulär ofylld stensättning (A900). Den består av ringar

FIGUR 51. Bronskedjan från brandgraven A17294. Här på bilden konserverad och klar.

av spiralrullade bronstrådar fästade i varandra. Som mest finns en del med fyra länkar, en med två och en ensam länk. I samma grav hittades fyra fibulor. Kedjan kan mycket väl ha varit fäst vid någon av dessa. Från Öland finns ett fynd med en liknande bronskedja funnen tillsammans med glas- och bärnstenspärlor som daterats till folkvandringstid (Hagberg 1967, s. 102ff).

ÖVRIGA BRONSFÖREMÅL

Ett beslag med ring (F293) påträffades i brandgropen till domarring A1155. Beslaget har förmodligen varit fäst vid ett bälte eller dylikt. Det påträffades också ett bronsfragment (F439) med obestämbart funktion. På ena sidan av fragmentet hittades vid konserveringen tre små glassplitter (F667). I en kolarkoja strax söder om undersökningsområdet hittades också en knapp (F35) gjord av någon form av CU-legering.

NYCKEL OCH BESLAG

I samma anläggning (A17294/A17849) som kedjan, hittades också en nyckel (F152) tillsammans med ett beslag med nitar (F151). Nitarna på beslaget visar att det suttit på något med en tjocklek på ca 15 mm vilket tyder på att det kan ha varit ett skrin eller liknande samt att nyckeln kan ha tillhört skrinet. Nyckeln är drygt tio cm lång och böjd till en ögla i ena änden där det sitter en ring. I andra änden har toppen på nyckeln böjts tillbaka ända in till stommen, men den har troligen stått ut och fungerat som den del som öppnat låsmekanismen.

ELDSLAGNINGSGRÄNSEN

En oval eldslagningssten av kvartsit (F387) påträffades i den centrala brandgropen i hussättningen (A10490/A23701). Eldslagningsstenen var skörbränd och sprucken i flera delar. De ovala eldslagningsstenarnas brukningstid omfattar i Skandinavien tiden från ca 100 e.Kr. fram till och med folkvandringstid, men är vanligast under 400–500-talen. Det är dock svårt att kronologiskt inordna de olika typerna eftersom få har hittats i daterbara kontexter. Emellertid tycks de spetsovals eldslagningsstenarna vara senare. De obearbetade eller bara lite bearbetade förekommer dock under hela perioden (Rydh 1917, s. 178, 184; Ilkjaer 1993, s. 235ff).

KAMMAR

Sammanlagt påträffades 13 fynd med kamfragment. En av kamarna (F206) kunde trots hög fragmenteringsgrad bedömas när det gällde storlek och form. Kammen är av enkelkamstyp och har ett rundat handtag med två dekorlinjer tvärs över kammen strax ovanför tänderna. Resterande fynd var kraftigt fragmenterade och bara enstaka mindre delar fanns kvar, såsom tänder och en del dekorerade fragment (F100, 386, 610, 638, 639, 640, 643, 644, 645, 646, 651, 653).

FIGUR 52. Enkelkam av horn eller ben påträffad i domarringen A500

TEXTIL

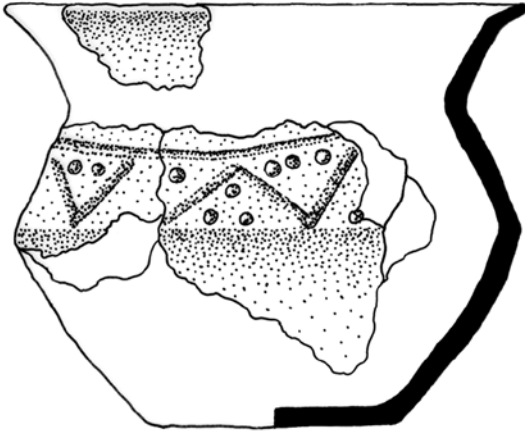
Textil har påträffats i fyra sammanhang på gravfältet. Bedömningen av textilresterna har gjorts av Kerstin Ljungkvist på Studio Västsvensk Konservering, SVK (bilaga 10). Vid två tillfällen har tyg som legat mot knivar mineraliserats och bevarats. På den ena (F430) satt rester av ett ganska glest vävt tyg. Materialet är troligtvis ull. Tyget är vävt i 3-skaftskypert och tillverkat av ett 1-trådigt Z-spunnet garn. På den andra kniven (F634) fanns också rester av ett relativt glest tyg. Detta var vävt i 4-skaftskypert med Z-spunnet garn. På en dräknål (F537) hittades vid konserveringen ett ytterst litet tygfragment bestående av tre tydliga garn varav två är S-spunna och ett är Z-spunnet. Materialet är troligen ull, men har inte kunnat säkerställas.

Till sist hittades det rester av ett band vävt i brickbandsteknik och tillverkat av ett lösspunnet, troligtvis Z-spunnet, 1-trådigt ullgarn. Dessa rester hittades på en hake och en hyska (F528) som förmodligen förbundit brickbandet till ett armband. Textilerna har bevarats tack vare att gifter från bronset har hindrat mikroorganismer från att bryta ned textilerna. På samma hake upptäcktes också ett virrvarr av andra mörka textilier som inte hör ihop med banden. Det finns ingen synlig struktur eller riktning på dessa fibrer, som ligger i sammanpressade packar. Identifiering med mikroskop av dessa fibrer visar att det är ullfibrer.

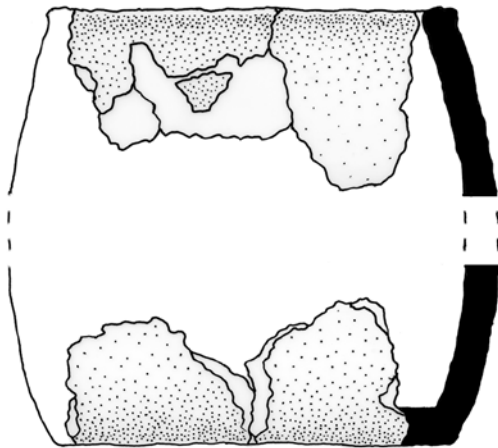
Skillnaden på S- och Z-spunnet garn är enkelt förklarad att S är spunnet medsols och Z är spunnet motsols. Att förklara kypert är något svårare för en icke vävkunnig men man kan säga att den karakteriseras av att bindepunkterna för varje inslag förflyttas en tråd åt sidan och bildar diagonala linjer i den färdiga väven. Väven består alltid av samma antal varp som inslagstrådar, minsta antalet är tre (treskaft).

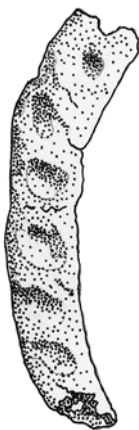
FIGUR 53. Rester av tyg vävt i 3-skaftskypert av entrådigt Z-spunnet garn påträffat på baksidan av en kniv i skelettgrav A32741.

FIGUR 54. Rekonstruktion av bikoniskt kärl, F388, påträffat i A8358, en fyrkantig, ofylld stensättning. (Ej skalenligt.)

FIGUR 55. Rekonstruktion av lerkärl, F373, påträffat i A8358. (Ej skalenligt.)

FIGUR 56. Avbildning av decorationen på mynningen på F373. (Ej skalenlig.)

FLINTA

Fyra fynd av flinta gjordes på gravfältet. Ett bränt splinter (F40) i utkanten av en av domarringarna (A1155), ett mikrospånfragment (F75) utan kontext i den uppodlade delen av gravfältet, ett bränt avslag (F123) i hussättningen (A10490) och sju brända övrig flinta (F500) i en urnebrandgrop (A32525). Under förundersökningen påträffades också ett spån av flinta i området söder om gravfältet (F3).

KERAMIK

Den övervägande delen av keramiken funnen på gravfältet var av relativt enkel och grov kvalitet. Det fanns ett undantag. I brandgropen i en rektangulär stensättning (A8358) hittades keramik av högre kvalitet, tunnare och bättre bränd. Skärvorna visar att det rör sig om ett bikoniskt kärl (F388). På buken finns en inristad dekor bestående av zig-zag streck och små gropar mellan strecken (se rekonstruktionsteckning). I den mån annan keramik har haft dekor har den suttit på krukans mynning. I övrigt har ytterligare en urna (F373) delvis kunnat rekonstrueras.

SKÅLGROPSSTENAR

På gravfältet hittades tre skålgropsstenar. Två av dem, F698 och 700, utgjorde en del av gravkonstruktionen. I ena fallet satt skålgropen på hörnstenen i en kvadratisk stensättning (A2512) och i det andra fallet låg stenen som en täcksten på brandgropen (A32525). Ingen av skålgroparna har varit avsedd att synas. I det förstnämnda fallet var gropen placerad på den del av stenen som låg under marknivå och vänd in mot graven. I det andra fallet var gropen placerad på den yta som var vänd ner mot själva brandgropen. Ytterligare en skålgropssten (F699) hittades i en stenansamling på den odlade norra delen av gravfältet. Eftersom man röjt och årdrat området kan man misstänka att också den ursprungligen tillhört en grav. Vi vet sedan tidigare att mindre skålgropsstenar förekommer i direkt anslutning till gravar från den här tidsperioden. Exempelvis hittades flera sandstenar med inhuggna skålgropar intill brandgravar på gravfält RAÄ 8 i Sandseryds socken (JLM dnr 165/91). Det finns också en intressant uppgift i en artikel om domarringarna vid Åsajön – Sandseryd socken RAÄ 42 – där författaren beskriver att det är vanligt med skålgropsstenar i anslutning till domarringar (Reuterskiöld 1929, s. 81). Enligt honom finns också en skålgropsten vid RAÄ 42. Den är emellertid inte noterad i fornminnesregistret och några exempel anges inte heller. Påståendet förefaller dock inte orimligt.

Att skålgroparna utgör en medveten del i begravningsritualen torde vara uppenbart. Vi skall inte här fördjupa oss i de tolkningar som diskuterats kring skålgropar, men kanske handlar det i gravsammanslagning om att besvärja en lyckosam återfödelse till livet efter detta.

FIGUR 57. (Överst.) Sten med skålgrop som låg i utkanten av brandlagret i grav A30701.

FIGUR 58. Skålgropssten som också utgjorde den sydliga hörnstenen i den ofyllda rektangulära stensättningen A2512.

FIGUR 59. Skålgropsstenen påträffades som lösfynd i närheten av brandgropen A32599.

STENBLAD

Fyra flata bladformade stenar (F299, 300, 301, 302) av grönskimmerande bergart påträffades i en skelettgrav (A23085). Två av ”stenbladen” var placerade på var sin sida av platsen för huvudet och två på var sida om platsen för de förmodade benen. Bladen var ca 7–12 cm långa och ca 5 cm breda. Inga andra fynd påträffades i graven.

STENÄGG OCH GRAVKLOT

I flera av gravarna, företrädesvis i de rektangulära ofyllda stensättningarna, påträffades släta rundade eller ovala stenar. Eftersom undergrunden på gravfältet var relativt stenfri bedömdes stenarna som ditforslade och till och med avsiktligt utplacerade. Naturligtvis finns en viss risk att övertolka dessa stenars förekomst, men där har vi hellre valt att registrera stenarna som fynd istället för att ignorera dem.

På gravfältet hittades elva små rundade stenar där vi tolkat dem som avsiktligt ditlagda. Stenarna var ca 5–10 cm långa och 3–6 cm breda. Fem av dessa hittades i rektangulära ofyllda stensättningar (A2243, 1275, 900), en i en domarring (A1531), en i en skelettgrav (A31226) och en i brandgropen i ”hussättningen” (A30516). Resterande stenar påträffades i det sönderplöjda området väster om hussättningen. Förmodligen har de legat i gravkonstruktioner som har röjts undan vid den tid då odlingen skedde.

Det påträffades också ett gravklot (F580) i kvartsgraven (A645). Klotet låg i fyllningen i den sydvästra delen av anläggningen. Klotet var runt till ovalt och den största diametern var 175 mm.

Stenarna kan tolkas som så kallade ”uppståndelseägg” och har påträffats i gravsammanhang från bronsålder till kristen tid. Traditionen med ägg som symboliserar återfödelse och uppståndelse är en mycket spridd företeelse. En vanlig mytologisk föreställning i flera kulturer är att skapelsen uppstår i ett kosmiskt ägg. Denna typ av tankar finns i olika delar av världen som till exempel Indien, Indonesien, Iran, Grekland, Finland och Baltikum (Kaliff 1997, s. 89). Det finns också andra tolkningar. En är att stenäggen är så kallade ersättningsgåvor och symboliserar naturprodukter som till exempel bröd. Detta finns det åtskilliga exempel på i nordiska gravar från framförallt yngre romersk tid och folkvandringstid, bland annat i jylländska lerkargravar från romersk tid där det ofta låg små runda stenar i faten (Christiansson 1948, s. 126–127)). Stenarna har också föreslagits vara malstenar som använts vid framställandet av mjöl. Stenäggen och gravkloten kan då knytas till en jordbrukssymbolik där brödet som slutprodukt ger ett betydelsefullt symbolvärde när det gäller tankarna kring liv och återuppståndelse. Det finns också en tredje tolkning vilken innebär att stenäggen är knackstenar som använts till att krossa de brända benen innan gravnedläggelsen. En tanke är att denna funktion kan vara en föregångare till de rent symboliska gravkloten eller ”uppståndelseäggen” (Kaliff 1997, s. 88).

FIGUR 60. Några exempel på de stenar som tolkats som "upståndelsegg" i gravarna på Torsvik.

KVARTS

Den grav som stod ut mest på gravfältet var den så kallade kvartsgraven (A645). Det utmärkande för den var, som namnet antyder, att den innehöll en stor mängd kvarts. Graven, en rektangulär stensättning, var försedd med kantkedja bestående av kantställda, mestadels flata stenar. I gravens fyllning, som till största delen bestod av knytnävsstora stenar, fanns en stor mängd kvarts. Kvartsstenarna i gravens översta lager var ca 5–15 cm i diameter och låg jämt fördelade över stenpackningen. Kvarts fanns även i de undre lagren men avtog efter hand. Det visade sig också att ytterligare kvarts var medvetet placerat i flera olika delar av graven. I gravens södra gavel fanns en öppning som kan ha utgjort en typ av "sydport". Vid denna låg två större kvartsbitar. Också i gravens alla hörn låg det koncentrationer av mindre kvartsbitar. Dessutom hittades det kvartsbitar i botten på gravens tudelade brandgropsspar (A27277/F697 och A27933/F327). Allt detta visar på en stor medvetenhet kring hur och var kvartsen deponerats i graven.

Kvarts i gravar är en relativt vanlig företeelse i gravar i södra och mellersta Sverige, Danmark och Norge. Den förekommer från sen bronsålder till vikingatid men har kanske sin tyngdpunkt i förromersk- och romersk järnålder. Att kvartsen har haft en stark betydelse förstår vi genom dess användande och placering i gravarna.

Det finns flera tankar om vad den kan symbolisera. En är att det är den vita färgen som är av betydelse. På Gotland har man hittat vita kalkstenar i gravarna, vilka skulle kunna bära på samma typ av betydelse som den vita kvartsen. Den vita färgen antas ha symboliserat fertilitet och användes i gravar för att illustrera cirkeln av liv, död och återfödelse. I Norge har det påträffats vita stenar i form av fallossymboler, vilket kan stödja tanken om att den vita färgen symboliserar fertilitet. En annan betydelse kan vara att de vita stenarna visade på gudomlig närvaro och symboliserade den religiösa föreställningvärlden och kunde ha betydelse vid passagen till livet efter detta. Det kan också finnas enklare förklaringar som att de vita stenarna fungerade som markörer för makt och social status hos den döde eller att den döde besuttit speciella gåvor som haft betydelse för religiösa och kultiska företeelser på gården (Carlie 2000, s. 42–57). Man ska kanske inte heller underskatta den visuella effekten av de lysande vita stenarna. Något som blev särskilt tydligt efter ett regnväder då den rensade stenpackningen spolades ren varvid kvartsen blänkte.

4.4.3. Osteologisk analys

Den osteologiska analysen gjordes av Anna Kloo Andersson (bilaga 6). På gravfältet fanns 39 anläggningar som bedömdes som gravar. Av dessa var sju skelettgravar, dock hade endast fyra av sju skelettgravar bevarat benmaterial, om än ytterst lite där någon osteologisk analys knappast var möjlig. Två saknade helt rester och i en fanns endast färgningar och benmjöl. Det fanns 32 brandgravar samt fyra ”tomma” gravanläggningar. Därtill kommer ett antal områden med brända ben som ej kunnat knytas till säkra gravanläggningar. De härrör emellertid med största sannolikhet från förstörda gravar. Antalet individer (50 st), som är beräknat i den osteologiska analysen utifrån de fyndposter som registrerats, får ses som ett riktvärde för antalet begravningar på gravfältet. Antalet fyndposter med brända ben är således betydligt fler än de 39 säkra gravarna.

I några fall har brända ben från en anläggning registrerats på flera poster/enheter trots att det förmodligen, om än inte säkert, är spåren efter endast en begravning. I exempelvis A645 fanns två brandropar centralt i graven som mycket väl kan härbärgera ben från samma individ. I samma grav fanns dessutom spridda brända ben i själva stenpackningen. Enligt den osteologiska analysen finns ben från en person 30 år eller äldre samt en yngre individ 15–20 år, vilket skulle tyda på att det är minst två individer begravna i anläggningen.

Till detta kommer att nordvästra delen av gravfältet odlats varför gravar förstörts och de brända benen spridits över ytan. Det är därför svårt att uttala sig om hur många individer som gravlagts på gravfältet. Antalet begravda individer torde dock vara minst 39 utifrån antalet säkra gravkonstruktioner och gravgömmor.

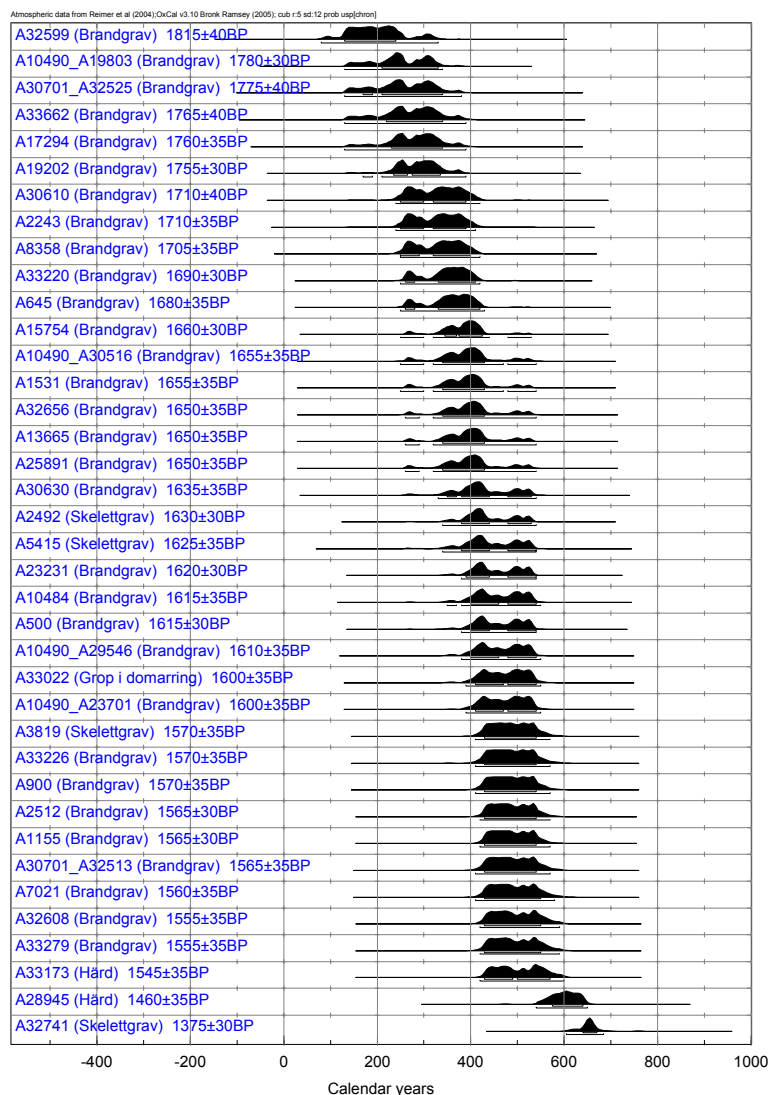

Ett fåtal av benen har kunnat könsbestämmas, bland annat två förmodade kvinnor och två män (varav en pojke). Åldersbestämning har varit möjlig i 23 av gravarna, däribland fyra barngravar under 15 år, fyra ungdomar i åldern 15–20 år samt 15 vuxna individer.

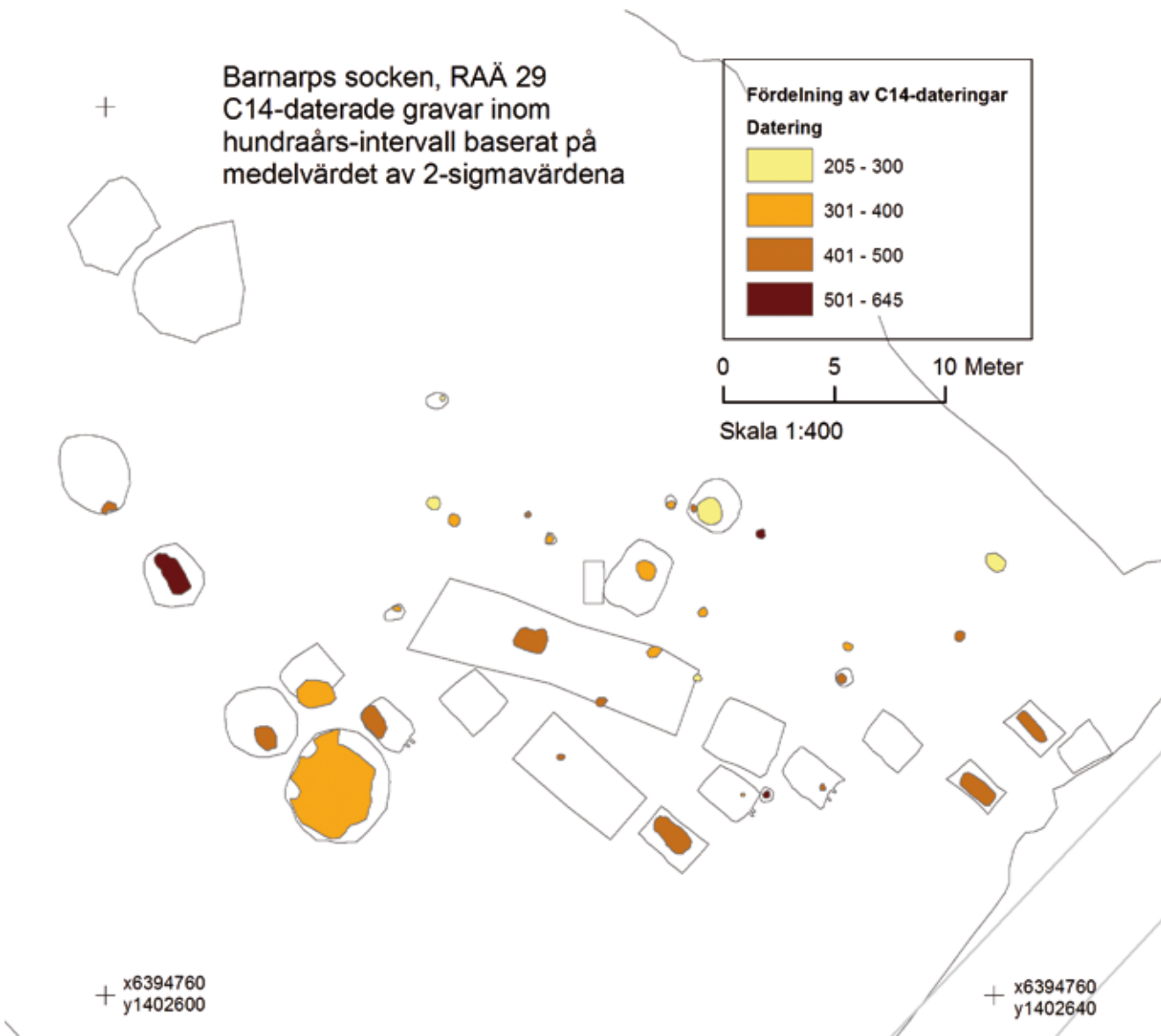
Förutom brända ben av människa har även enstaka ben av hund påträffats i gravarna samt ben efter djur av hundstorlek.

4.4.4. Datering

Gravfältet kan utifrån gravtyper och fynd, men framför allt ^{14}C -dateringar, dateras till i huvudsak yngre romersk järnålder – folkvandringstid, det vill säga ca 150–570 e.Kr. Några dateringar ligger tidigare och en något senare. Endast ett fåtal fynd ger några möjligheter till närmare datering. En korsformig fibula av Nydamtyp, med lång utsträckt fot med diagonala ristade linjer, går att grovt datera till yngre romersk järnålder (Almgren 1923, s. 127, Tafel VII, fig. 164). Ytterligare två enkla likarmade fibulor hittades i samma grav

FIGUR 61. Tabell med de kalibrerade ^{14}C -dateringarna för gravarna på gravfält RAÄ 29 i Torsvik.

FIGUR 62. ¹⁴C-daterade gravar i intervall om 100 år.

och kan också dateras till samma tid (Åberg 1924, s. 54 fig. 127). Det hittades också en oval eldslagningssten vilka i huvudsak brukar dateras till folkvandringstid.

Från samtliga gravar användes brända ben för tidsbestämning av gravarna (se bilaga 4). De äldsta ¹⁴C-dateringarna går ner i äldre romersk järnålder. Gravarna A19803, A17849 och A32525 har ett dateringsspann från ca 130 e.Kr. till 390 e.Kr. samt ytterligare en tidig grav, A32580, med dateringen 80–330 e.Kr. Den yngsta gravan A31209 har ¹⁴C-daterats till 605–685 e.Kr. Dessa fem gravar är således äldst respektive yngst. Resterande gravar som är daterade ligger inom spannet 240–590 e.Kr.

FIGUR 63. Kolbottnar och kolarkojor på eller i anslutning till gravfältet.

4.5. Andra aktiviteter

4.5.1. Kolningsverksamhet

Ett flertal kolbottnar kunde dokumenteras kring och på undersökningsytan, närmare bestämt 14 stycken. Ingen tycktes dock direkt ha skadat några gravar. Däremot kan man tänka sig en indirekt påverkan genom de kolare som rört sig över ytan och kanske "lånat" sten från gravarna. En kolarkoja på den södra delen av undersökningsområdet undersöktes. I kojan påträffades några stenar, som kan ha varit en rest av spiströset, samt en kniv och en mässingsknapp. Det fanns också en kolarkojgrund nordöst om gravfältet utanför undersökningsområdet. I övrigt dokumenterades två sentida eldstäder, av vilka en kan höras till en raserad kolarkoja.

4.5.2. Torpet

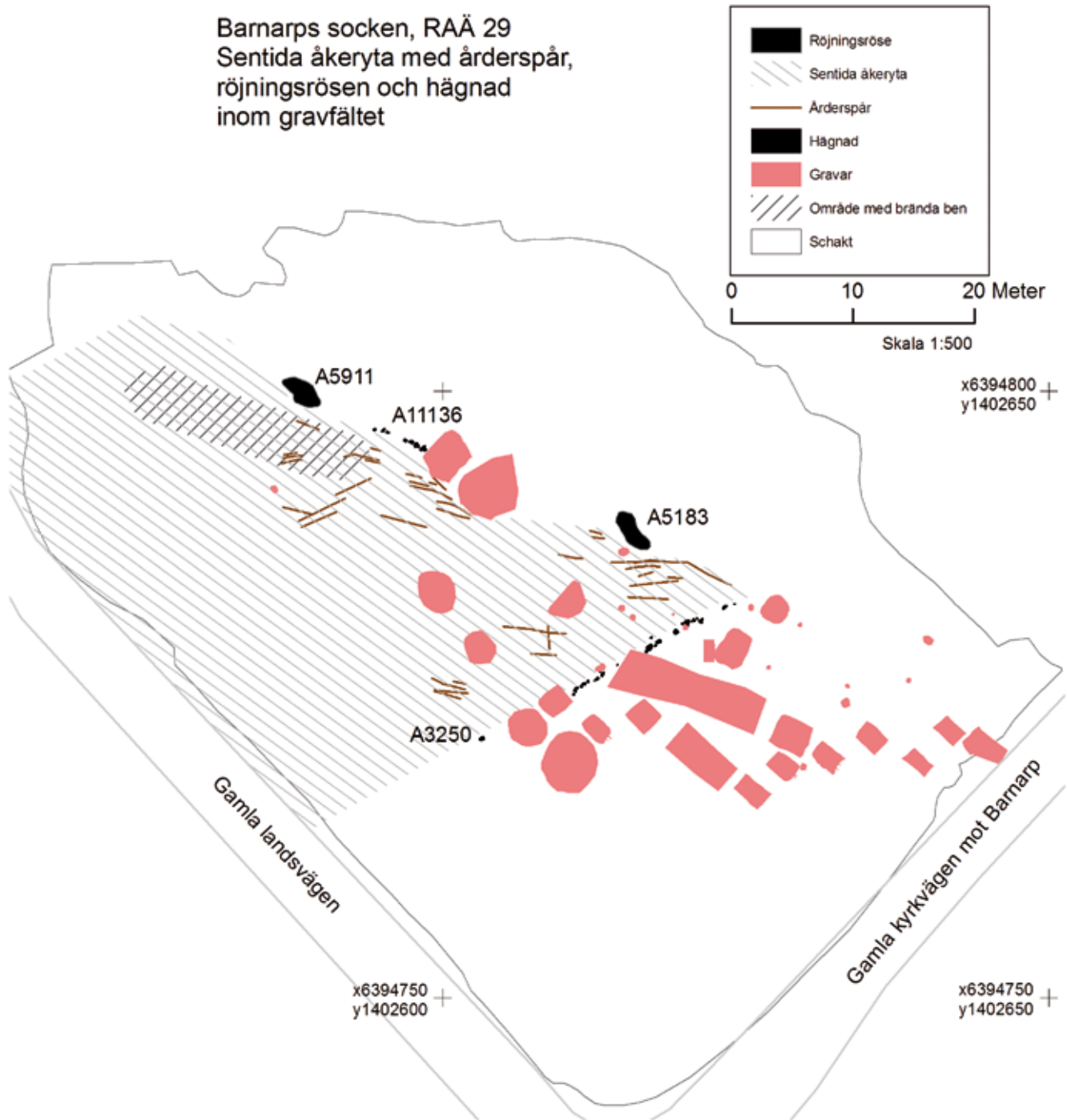
På 1845 års Laga skifteskarta finns en markering för bebyggelse strax norr om den kvadratiske stensättningen, RAÅ 28:1 (Nordström 1995). Det rör sig förmodligen om en backstuga eller torp till Hyltena. Kanske hette torpet Korödjan efter namnet på åkerlyckorna intill som benämns "Korödjelyckorna". Hur länge torpet existerade vet vi inte men det finns inte med på storskifteskartan från 1799. På 1950-talsekonomen har området helt odlats upp och några spår efter torpet kunde inte beläggas vid den arkeologiska utredning som gjordes 1999 (Nordman 1999). Möjligen är de årderspår vi påträffade inom gravfältets område ett resultat av odling under torptiden. Helt säkert från denna tid är dock den avfallsgrop eller latingrop som dokumenterades nordväst om vägskalet. Den var grävd genom en kolbotten och uppenbarligen från senare historisk tid.

4.5.3. Vägarna

Gravfältet och den kvadratiske stensättningen låg på var sin sida av vägkorsningen där Kyrkvägen från Hyltena by och en gammal landsväg möttes. Båda vägarna finns med på storskifteskartan från 1799, men är med största säkerhet betydligt äldre än så. Äldsta skriftliga belegg av Hyltena gård är från 1548 och förmodligen anlades gården någon gång under första delen av 1500-talet. Detta antyder att "Kyrkvägen" har funnits i minst 500 år om inte längre. Den gamla landsvägen som går i nord-sydlig riktning har förmodligen ännu äldre anor. Med stor sannolikhet har gravfältet medvetet placerats vid vägen för att manifestera sin närvaro i området och det är inte omöjligt att vägsträckningen var densamma då som nu. Den gamla landsvägen går i nord-sydlig riktning vilket också ett stråk av domarringsgravfält gör (Gustafsson 2007, s. 17f). Genom att titta på skifteskartorna kan man konstatera att vägsträckningen gick via åtminstone tre av gravfälten. Detta indikerar att vägsträckningen var i stort densamma under romersk järnålder och folkvandringstid som under 1700-talet, i vilket fall när det gäller detta vägavsnitt. Vägen har förmodligen varit en del av huvudleden söderut och kan

FIGUR 64. Lagaskifteskartan över Hyltena upprättad 1845. Detaljen visar den backstuga eller det torp som låg nordväst om vägskälet intill gravfält RAÄ 29 och den kvadratiske stensättningen RAÄ 28:1.

FIGUR 65. Karta som visar på sentida odlingspår på gravfältet.

vara en del av Lagastigen eller en anslutningsväg till denna. Byn Stigamo (Stighemoth ca 1220), som ligger strax söder om det nu undersökta gravfältet, antyder redan genom sitt namn att ett viktigt vägmöte har legat på platsen. Kanske var det här som Lagastigen tog sin början på sin väg söderut. Lagans källflöden ligger bara några kilometer västerut.

4.5.4. Historisk odling

Vid undersökningen påträffades spår av odling i form av röjningsrösen och årderspår i den norra delen av gravfältet. Det visar att området under någon period har brukats. Av årderspårerna att döma har platsen förmodligen inte brukats intensivt utan bara vid några enstaka tillfällen eller en kortare period. Odlingen har inneburit att de gravkonstruktioner som funnits inom ytan mer eller mindre har röjts bort, vilket har medfört att stenen har samlats i ett par röjningsrösen och stenhägnader i kanten av den fossila åkern, vilken delvis skar genom gravfältet i öst-västlig riktning. Sten från de bortodlade gravarna har också kastats upp på de större stensättningarna i norra delen, som har varit för stora för att röjas bort. Man har också lämnat kvar de stora domarringsstenarna, mellan vars stenar man årdrat. Den norra domarringen (A500) var helt genomlad och domarring A1155 var delvis brukad.

När har man då brukat marken på gravfältet? På storskifteskartan från 1799 finns inget som visar att odling har förekommit inom gravfältsområdet, däremot runt den kvadratiske stensättningen som på kartan ligger som ett impediment i lyckan ”Oxerödjorna”. På laga skifteskartan från 1845 kan man se att det finns ett torp strax väster om gravfältet. På den kartan finns heller inget som visar på att man odlat på själva gravfältet, men det är troligt att man ändå vid vissa tillfällen har tagit marken kring gravarna i bruk. Odlingslyckan runt den kvadratiske stensättningen används fortfarande men kallas nu ”korödjelyckan”. Att man verkligen har odlat i området visar också den stora mängd röjningssten som är uppkastad på den gamla kolbotten strax söder om gravfältet (RAÅ 28:3). Odlingen på gravfältet kan naturligtvis gå tillbaka till medeltid, men knappast till förhistorisk tid.

På andra sidan vägen, väster om gravfältet, var det åkermark under 1900-talet, vilket framgår av den ekonomiska kartan från 1954. Senast vid slutet av 1980-talet hade den dock upphört. I det området fanns också flera stengärdesgårdar som dokumenterades 1995 (Nordström 1995).

4.6. Tekniska och administrativa uppgifter

Förundersökning maj juni 2006. RAÅ 28 och 29.

Länsstyrelsens tillstånd: . . . . . 431-3457-06 [tidigare beslut 431-19141-03]

Jönköpings läns museums dnr:33/2004

Beställare: . . . . . Elgiganten Logistik AB

Projektledare och fältansvarig: Mikael Nordström

Fältpersonal: . . . . . Jeanette Gustavsson, Christina Helander, Håkan Hylén, Susanne Nilsson, Claes Petersson, Ingvar Røjder samt grävmaskinist Lasse Eriksson. Under en dag deltog metalldetektorspecialist Håkan Svensson.

Fältarbetstid: . . . . . 8 maj–9 juni 2006
 Län: . . . . . Jönköpings län
 Kommun: . . . . . Jönköpings kommun
 Socken: . . . . . Barnarps socken
 Fornlämningsnummer: . . . . . RAÄ 28 och 29
 Fastighetsbeteckning: . . . . . Barnarps-Kråkebo 1:6
 Belägenhet: . . . . . Ekonomiska kartan 6E 8a
 Koordinater: . . . . . x 6394670 y 1402565
 Koordinatsystem: . . . . . RT90 2,5 gon V
 Undersökningsyta, extensiv: . . . 32 000 m²
 Undersökningsyta, schakt: . . . 4 600 m²
 Fornlämningstyp: . . . . . Gravfält med domarringar (RAÄ 29, en kvadratisk stensättning (RAÄ 28) samt en kolningsgrop (RAÄ 142)
 Tidsperiod: . . . . . Romersk järnålder – folkvandringstid, historisk tid.
 Fynd: . . . . . Se fynd- och anläggningslista.

Arkeologisk slutundersökning sommar – höst 2006. RAÄ 28 och 29.

Länsstyrelsens tillstånd: 431-10887-06
 Jönköpings läns museums dnr: 244/2006
 Beställare: . . . . . Elgiganten Logistik AB
 Projektledare och fältansvarig: Mikael Nordström
 Biträdande projektledare: . . . Jörgen Gustafsson
 Fältpersonal: . . . . . Tore Artelius (11–22/9), Jeanette Gustavsson, Christina Helander, Håkan Hylén (21–23/8), Kristina Jansson, Anna Kristensson (26/9–10/10), Sven Lennartsson (25/9–27/10), Susanne Nilsson, Ann-Marie Nordman (14–22/8), Claes Pettersson (8/8–21/9), Joakim Svahn samt grävmaskinist Lasse Eriksson. Praktikant: Anna Stålhammar (6–7/9).
 Fältarbetstid: . . . . . 7 augusti–3 november 2006
 Län: . . . . . Jönköpings län
 Kommun: . . . . . Jönköpings kommun
 Socken: . . . . . Barnarps socken
 Fornlämningsnummer: . . . . . RAÄ 28 och 29
 Fastighetsbeteckning: . . . . . Barnarps-Kråkebo 1:6
 Belägenhet: . . . . . Ekonomiska kartan 6E 8a
 Koordinater: . . . . . x 6394670 y 1402565
 Koordinatsystem: . . . . . RT90 2,5 gon V
 Undersökningsyta, schakt: . . . 6 000 m²
 Fornlämningstyp: . . . . . Gravfält med domarringar (RAÄ 29, en kvadratisk stensättning (RAÄ 28) samt sentida kolningslämningar
 Tidsperiod: . . . . . Romersk järnålder – folkvandringstid, historisk tid.
 Fynd: . . . . . Se fynd- och anläggningslista.

Dokumentationsmaterialet förvaras i Jönköpings läns museums arkiv

BILAGA 1. Anläggningslista

GRAVAR																		
Id	Type	Form	L.	Br.	Diam.	Orientering	X-koord	Y-koord	Inre gravtyp	Inre Id	L.	Br.	Diam.	Dj.	Form	Orientering	¹⁴ C-ålder 95%	Anm.
500	Domarring	Rund	-	-	4,00	-	6394783,67	1402599,44	Brandgrop	19696	0,70	0,40	-	0,20	Oval	-	380-540	-
645	Stensättning, fylld	Rektangulär	3,15	2,30	-	NNO-SSV	6394779,15	1402624,29	Urnegrop	27277	-	-	0,90	0,65	Rund	-	250-430	Port?, gravklot, kvarts
645	-"-	-"-	-"-	-"-	-	-"-	6394778,80	1402624,29	Urnegrop	27933	-	-	0,20	0,15	Rundad	-	-	-
900	Stensättning, ofylld	Rektangulär	2,70	1,60	-	NV-SO	6394772,18	1402612,71	Benlager	32244	1,47	0,84	-	0,00	Rektangulär	-	410-570	Port
1155	Domarring	Rund	-	-	3,20	-	6394772,29	1402607,01	Urnegrop	23747	-	-	0,40	0,20	Rund	-	420-570	-
1275	Stensättning, ofylld	Rektangulär	3,15	2,85	-	VSV-ONO	6394771,63	1402628,78	-	-	-	-	-	-	-	-	-	Port. Ingen gravgömma påträffades
1531	Domarring	Rund	-	-	5,00	-	6394769,41	1402610,50	Benlager	29811	4,80	3,70	-	0,20	Oval	-	250-300, 320-470, 480-540	Port, kollager i grop vid domarringsssten, 390-550
2168	Stensättning, fylld	Rektangulär	3,95	3,03	-	NO-SV	6394794,63	1402600,36	Skelettgrav	30542	2,22	0,9-1,7	-	0,70	Oregel-bunden	NV-SO?	-	-
2206	Stensättning, fylld	Kvadratisk	16,00	16,00	-	NV-SO	6394700,09	1402610,44	-	-	-	-	-	-	-	-	-	OBS! RÅÄ 28. Skadad, ingen gravgömma påträffades
2243	Stensättning, ofylld	Rektangulär	2,37	1,73	-	NNV-SSO	6394769,08	1402628,10	Bengrop	21620	-	-	0,20	0,03	Rund	-	240-410	Port
2492	Stensättning, fylld	Rektangulär	2,85	1,95	-	NV-SO	6394767,00	1402625,54	Skelettgrav	31226	2,04	0,95	-	0,44	Oval	NV-SO	340-540	-
2512	Stensättning, ofylld	Rektangulär	2,35	1,76	-	NNV-SSO	6394769,83	1402631,74	Bengrop	15899	-	-	0,20	0,13	Rund	-	420-570	Port
3206	Stensättning, fylld	Rund	-	-	5,10	-	6394792,01	1402603,93	Skelettgrav	23085	2,15	0,92	-	0,45	Rektangulär	NO-SV	-	-
3486	Stensättning, ofylld	Rektangulär	2,37	1,87	-	NV-SO	6394771,44	1402635,38	-	-	-	-	-	-	-	-	-	Port. Ingen gravgömma påträffades
3819	Stensättning, fylld	Rektangulär	2,32	1,26	-	NV-SO	6394769,44	1402639,22	Skelettgrav	20115	1,79	0,79	-	0,66	Rektangulär	NV-SO	-	-
5415	Stensättning, fylld	Rektangulär	2,50	1,80	-	NV-SO	6394772,02	1402641,83	Skelettgrav	32828	2,50	0,90	-	0,40	Oval	NV-SO	-	-
7021	Stensättning, ofylld	Kvadratisk	2,30	2,30	-	NV-SO	6394773,23	1402616,57	-	-	-	-	-	-	-	-	410-580	Skadad grav, brända ben i rotvälta
8358	Stensättning, ofylld	Rektangulär	2,10	2,30	-	NV-SO	6394774,43	1402609,25	Urne-brandgrop?	28178	1,67	1,19	-	0,18	Oval	-	250-420	-
8563	Stensättning, fylld	Rektangulär	2,00	1,00	-	N-S	6394778,59	1402621,97	-	-	-	-	-	-	-	-	-	Ingen gravgömma påträffades
8758	Stensättning, fylld	Okänd form	1,90	1,90	-	-	6394771,14	1402644,01	Skelettgrav	33418	2,35	0,80	-	1,18	Oval	VNV-OSO	-	-

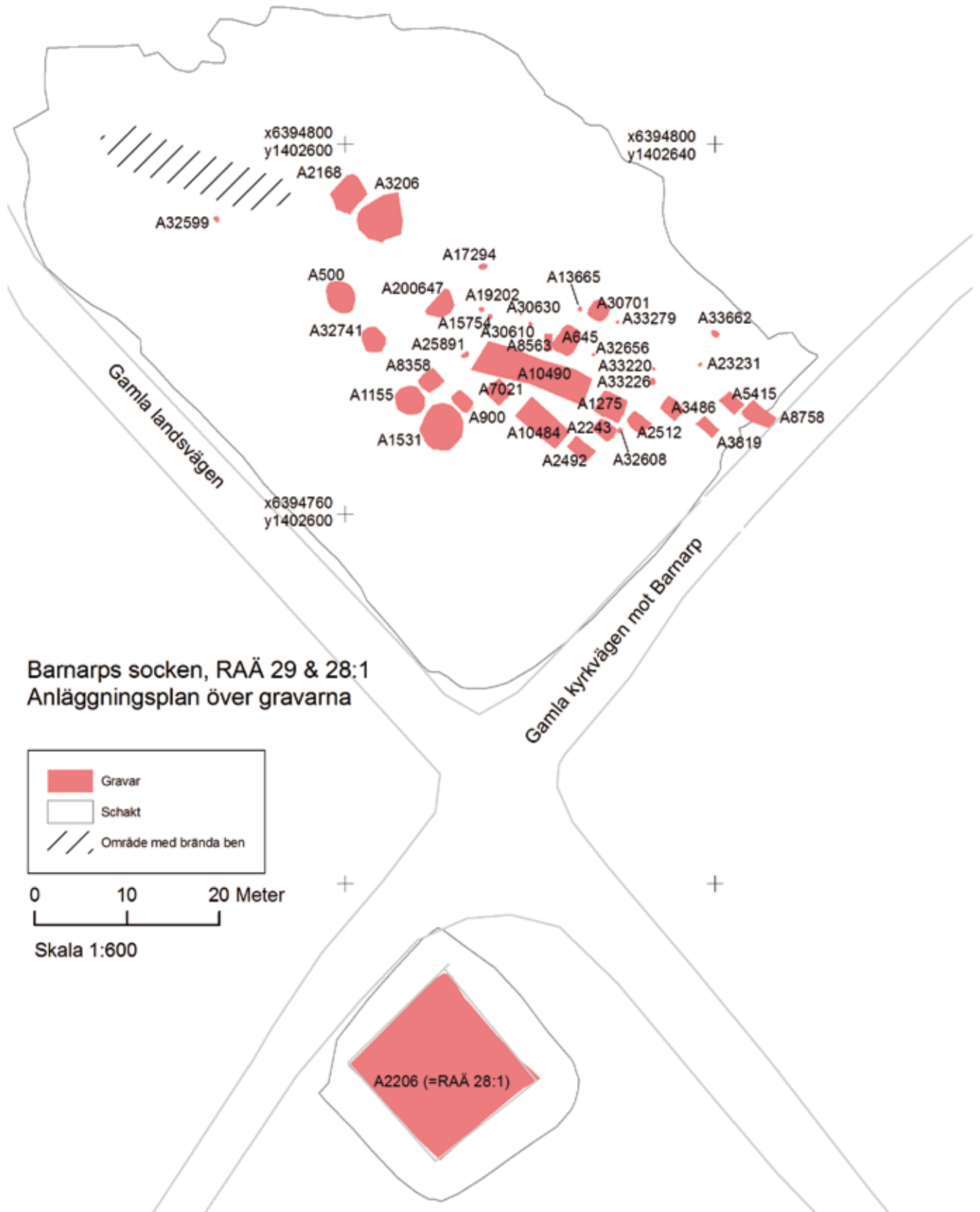
Id	Typ	Form	L.	Br.	Diam.	Orientering	X-koordinat	Y-koordinat	Inre gravtyp	Inre Id	L.	Br.	Diam.	Dj.	Form	Orientering	¹⁴ C-ålder 95%	Anm.
10484	Hussättning	Rektangulär	5,80	2,90	-	NV-SO	6394769,85	1402621,33	Bengrop	30351	0,25	0,20	-	0,10	Oval	-	350-370,380-550	
10490	Hussättning	Rektangulär	12,70	3,70	-	VNV-OSO	6394774,28	1402626,60	Bengrop	19803	-	-	0,25	0,12	Rund	-	130-340	Under en av stenarna
10490	-"-	-"-	-"-	-"-	-	-"-	6394776,00	1402619,00	Brandgrop	23701	1,50	0,90	-	0,14	Oregelbunden	-	390-550	Centralt brandlager
10490	-"-	-"-	-"-	-"-	-	-"-	6394773,20	1402622,25	Brandgrop	29546	-	-	0,50	0,30	Rund	-	380-550	Under en av stenarna
10490	-"-	-"-	-"-	-"-	-	-"-	6394775,46	1402624,64	Brandgrop	30516	-	-	0,30	0,15	Rund	-	250-300,320-470,480-540	Under en av stenarna
13665	Omarkerad?	-	-	-	-	-	6394782,19	1402625,43	Urnegrop	13002	0,20	0,17	-	0,15	Rundad	-	260-290,320-540	-
15754	Omarkerad?	-	-	-	-	-	6394781,39	1402615,68	Urnebrandgrop	15699	0,35	0,30	-	0,17	Oval	-	250-300,320-440,480-530	-
17294	Omarkerad?	-	-	-	-	-	6394786,77	1402614,92	Brandgrop	17849	-	-	0,20	0,15	Rund	-	130-390	-
19202	Omarkerad?	-	-	-	-	-	6394782,14	1402614,77	Urnebrandgrop	17872	0,34	0,30	-	0,12	Rundad	-	170-190,210-390	-
23231	Omarkerad?	-	-	-	-	-	6394776,18	1402638,43	Bengrop	20188	-	-	0,47	0,08	Rund	-	380-540	Belägen intill en liggande stenhäll
25891	Rest sten	-	0,55	0,40	-	-	6394777,21	1402613,02	Brandgrop	25871	-	-	0,35	0,12	Rund	-	260-290,320-540	-
30610	Omarkerad?	-	-	-	-	-	6394780,54	1402620,02	Urnegrop	30300	0,40	0,30	-	0,14	Rundad	-	240-420	-
30630	Omarkerad?	-	-	-	-	-	6394781,63	1402619,00	Bengrop	30486	-	-	0,23	0,18	Rund	-	330-540	-
30701	Täcksten?	Rund	-	-	2,00	-	6394781,93	1402626,44	Bengrop	32513	-	-	0,25	0,15	Rund	-	410-570	-
30701	-"-	-"-	-	-	-"-	-	6394781,82	1402627,14	Urnebrandgrop	32525	-	-	1,00	0,15	Rund	-	130-380	-
32599	Omarkerad?	-	-	-	-	-	6394791,93	1402586,10	Brandgrop	32580	0,76	0,56	-	0,12	Oval	-	80-330	-
32608	Omarkerad	-	-	-	-	-	6394769,02	1402629,74	Brandgrop	32626	0,40	0,35	-	0,20	Rundad	-	420-590	-
32656	Täcksten	Rund	-	-	0,70	-	6394777,25	1402626,88	Bengrop	32638	-	-	0,42	0,14	Rundad	-	260-290,320-540	-
32741	Rest sten	-	1,90	1,40	-	-	6394778,85	1402603,05	Skelettgrav	31209	2,11	0,96	-	0,44	Oval	NNV-SSO	605-685	-
33220	Omarkerad	-	-	-	-	-	6394775,71	1402633,39	Bengrop	33200	0,40	0,35	-	0,10	Rundad	-	250-420	-
33226	Omarkerad	-	-	-	-	-	6394774,32	1402633,24	Urnebrandgrop	33154	-	-	0,50	0,18	Rund	-	410-570	-
33279	Omarkerad	-	-	-	-	-	6394780,77	1402629,48	Brandgrop	33253	0,50	0,45	-	0,12	Rundad	-	420-590	-
33662	Omarkerad	-	-	-	-	-	6394779,50	1402640,04	Urnegrav?	33651	1,00	0,70	-	0,00	Oval	-	130-390	-
200647	Stenport	-	-	-	-	-	6394781,93	1402608,95	Benlager?	-	-	-	-	-	-	-	-	Två resta stenar som bildar en port

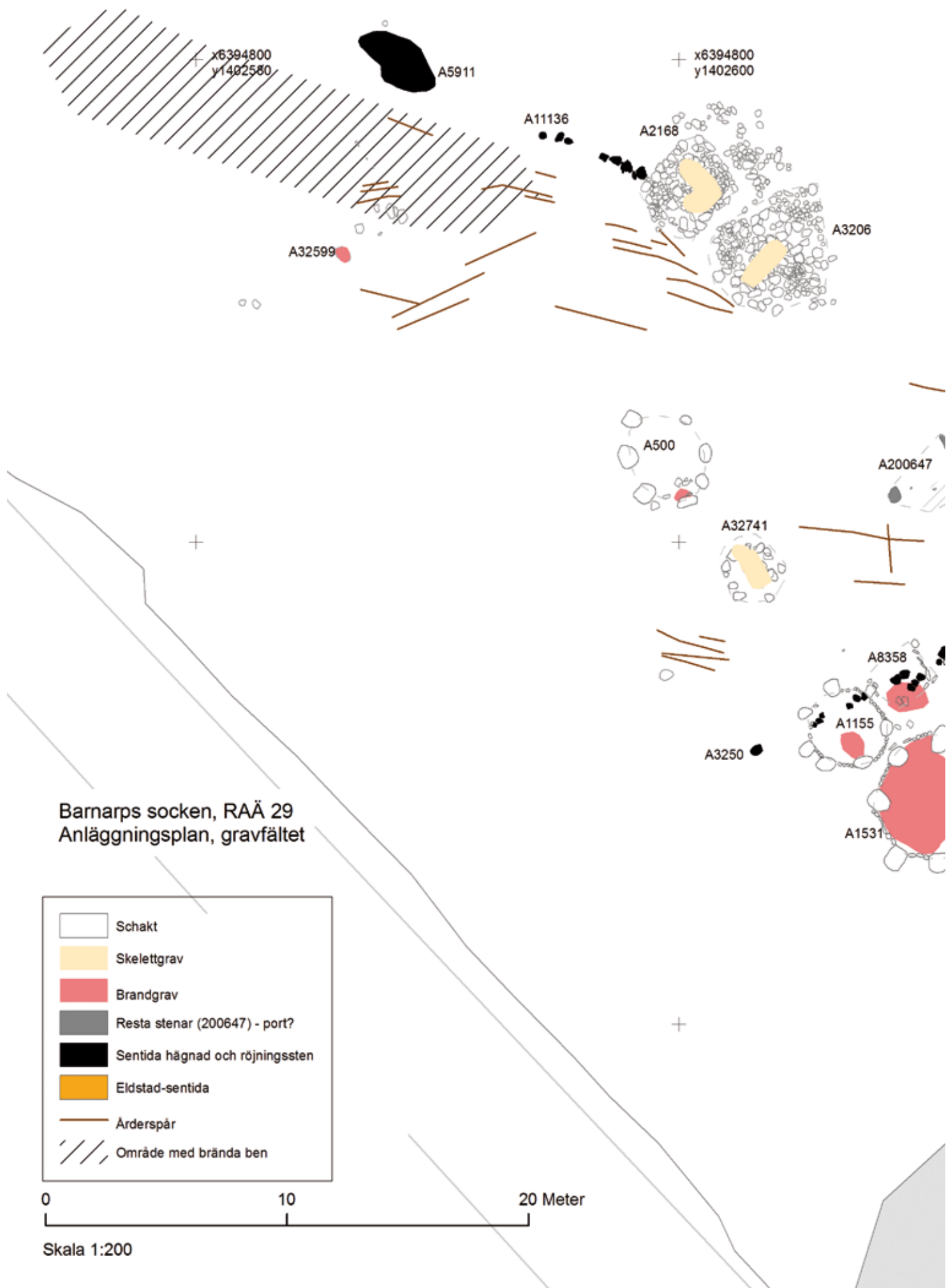
ÖVRIGA ANLÄGGNINGAR										
Id	Typ	Form	L.	Br.	Dj.	Y-koordinat	X-koordinat	¹⁴ C-ålder 95%	Anm.	
30654	Mörkfärgning/ grav?	Oval	0,70	0,60	0,02	6394778,3	1402616,0	-	Belägen under NV-stenen i A10490	
31072	Mörkfärgning/ grav?	Oval	0,70	0,50	0,02	6394774,5	1402615,7	-	Belägen mellan A7021 och A10490	
28945	Härd	Oval	0,67	0,59	-	6394775,16	1402611,32	540-650	-	
33173	Härd	Rund	0,66	0,65	-	6394770,57	1402614,82	420-600	-	
16529	Stolphål	Oval	0,50	0,43	0,35	6394780,82	1402599,48	-	Stenscott	
29525	Stolphål	Rund	0,24	0,24	0,16	6394779,47	1402622,37	-	Stenscott	
29535	Stolphål	Rund	0,26	0,24	0,64	6394779,25	1402624,18	-	Stenscott	
32345	Stolphål	Rund	0,25	0,20	0,15	6394780,98	1402623,58	-	-	
5132	Eldstad, sentida	-	2,00	1,70	-	6394725,39	1402666,75	-	Troligen rest av kolarkoja	
7623	Eldstad, sentida	-	2,00	1,66	-	6394759,90	1402628,11	-	Troligen rest av kolarkoja	
33632	Eldstad, sentida	-	1,00	0,75	-	6394720,85	1402642,10	-	Troligen rest av kolarkoja	
3250	Hägnad	-	24,15	-	-	6394771,37	1402603,23	-	Uppbyggd av förstörda gravar, sentida	
11136	Hägnad	-	4,80	-	-	6394796,85	1402594,37	-	Uppbyggd av förstörda gravar, sentida	
4531	Kolarkojgrund	-	6,10	6,20	-	6394739,93	1402643,27	-	-	
5940	Kolarkojgrund	-	4,30	3,70	-	6394823,77	1402635,84	-	-	
5183	Röjningsröse	-	3,90	1,30	-	6394788,46	1402615,62	-	Uppbyggd av förstörda gravar, sentida	
5911	Röjningsröse	-	3,60	2,00	-	6394799,93	1402588,42	-	Uppbyggd av förstörda gravar, sentida	
31838	Lättringropp	-	2,10	2,10	-	6394747,70	1402613,78	-	Kan troligen kopplas till 1800-talstorpet	

BILAGA 2a. Anläggningsbeskrivningar

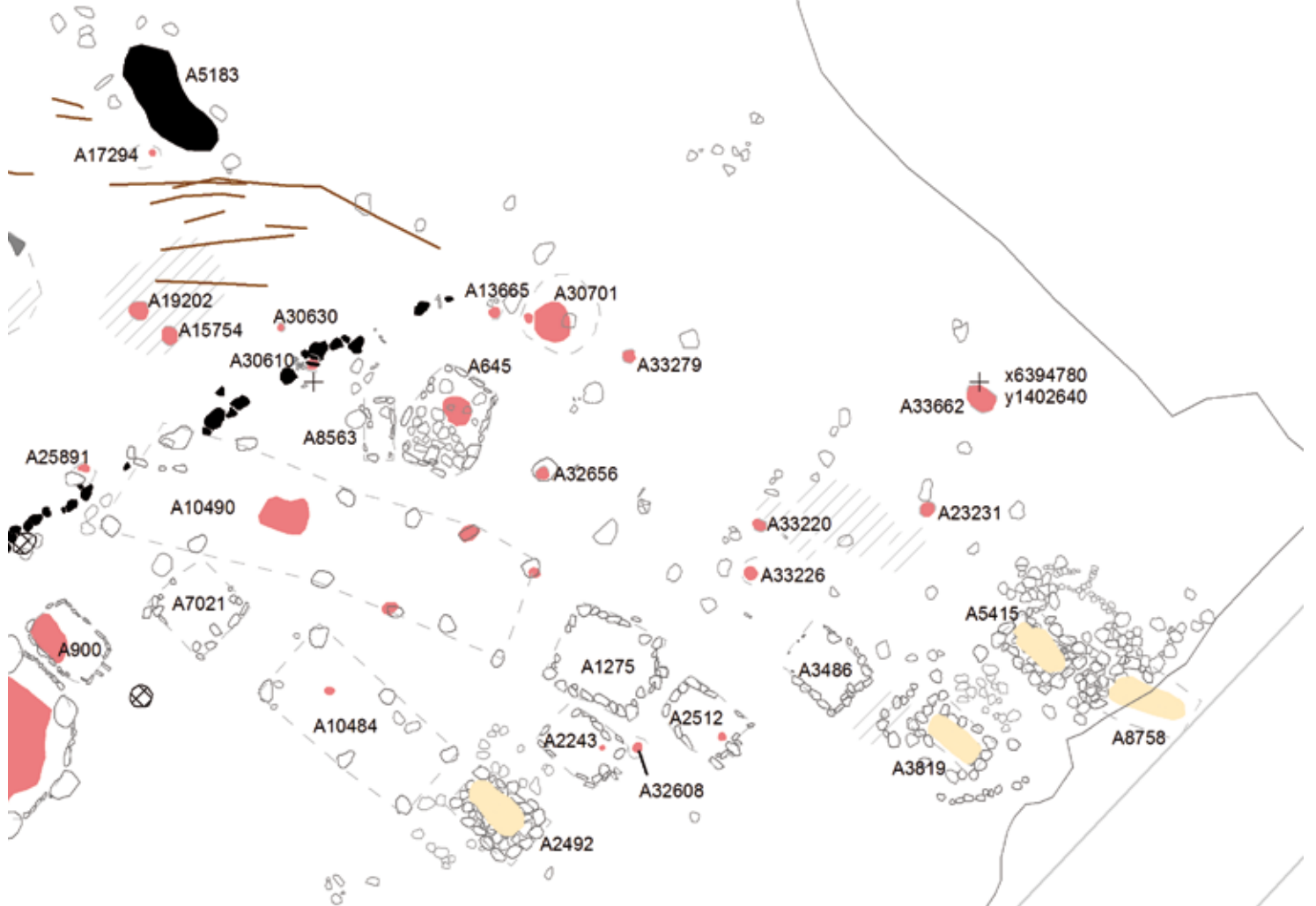
Barnarps socken RAÄ 29 samt RAÄ 28:1 (=A2206)

+ x6394800
y1402620

+ x6394800
y1402640

+

A7623

+ x6394760
y1402640

Kolbotten

Gravar

A500 DOMARRING

Domarring, ca 4,6 m i diameter, bestående av sju klumpstenar. Brandgrop, oval, 0,4 x 0,7 m stor och 0,2 m djup. Skadad av odling och en rotvälta.

Belägenhet: x6394783,8 y1402599,4

Anläggningen, som syntes innan avbaning, låg i gravfältets NV del där åsen sluttade svagt åt väster. Domarringen var i det närmaste rund, ca 4,6 meter i diameter, bestående av sju, ursprungligen upprättstående stenblock av röd granit vilka ömsom lutat åt öster, ömsom åt väster. Stenblocken varierade i storlek mellan 0,8–1,3 m där de största stenblocken återfanns i domarringens södra del. Samtliga stenar utom en var nedgrävda i marken, men av nedgrävningskanterna syntes intet. Undantaget utgjorde den nordvästligaste stenen som hade plan bas och ställts direkt på marken, vilket var tydligt då rester efter ursprunglig markyta påträffades under stenen. Övriga stenar var nedgrävda 0,15–0,35 m i marken. Som djupast stod de största stenblocken vilka återfanns i domarringens södra, något sluttande del. Möjligtvis har de största stenblocken placerats i denna del av domarringen för att samtliga stenar skulle ge ett höjdmässigt enhetligt intryck. Mellan de inbördes stående klumpstenarna varierade avståndet mellan 0,6 och 1,5 m. Vanligast var ett avstånd på 1,0 m. Ingen kantkedja påträffades intakt mellan stenarna men däremot fanns spridda, ca 0,1–0,2 m stora, stenar innanför stenkretsen, samt intill några av klumpstenarna. Vid den andra schaktningen visade det sig att dessa stenar utgjort ursprunglig kantkedja men att denna förstörts i samband med senare odlingsarbeten och ärnjning genom domarringen. Årderpar syntes tydligt inom domarringen.

En av de ursprungligt upprättstående stenarna låg plant på marken vilket sannolikt berodde på att denna vid något tillfälle träffats av en rotvälta/fallande träd. Runt stenen påträffades ett ca 0,1 m tjockt skikt med omrörd, något sotig och humös moig sand vilket innehöll spridda brända ben, harts och keramikbitar. Fynden visade sig komma från en brandgrop belägen intill stenens norra del vilken delvis förstörts av rotvältnen och troligen orsakat fyndspridningen inom domarringen och i viss mån även utanför.

A19696 BRANDGROP

Brandgropen var oval i markytan, 0,4 x 0,7 m stor och 0,2 m djup med U-formad botten. Brandgropen hade blivit något påverkad av en rotvälta varför dess centrala, östra del uppskattningsvis varit ca 0,3–0,35 m stor. I

denna påträffades svartgrå sotig moig sand samt brända ben (F83,84,85,93,96,213), en järnkniv (F80) i kanten av brandgropen, en remsölja i järn (F187) och enstaka keramikskärivor (F188,209). I den "utspridda" västra delen påträffades, brända ben, keramikskärivor och några fragment av en ornerad, helkam av horn (F206,640). Runt brandgropen påträffades ett ca 1,0–1,5 m stort omrört moigt sandlager med spridda brända ben och keramik; resultatet av den rotvälta som fällt stenen och som skadat brandgropen. I detta omrörda område påträffades även tre 0,2–0,3 m stora sandstenshällar vilka möjligtvis täckt brandgropen men rubbats av det fallande trädets rötter?

Fynd

I och strax utanför domarringen

Brända ben F82, 92, 97, 99, 211, 278

Keramik F13, 18, 22, 109, 110, 116, 155, 191, 197, 199, 204, 210, 212

Fragment av en helkam av horn F640

FYND I BRANDGROPEN

Brända ben F83, 84, 85, 93, 96, 213 (Människa, en individ, 4–8 år gammal samt ett oidentifierat djurben. Könsbedömning ej möjlig.

Keramik F189,209

Kniv av järn F80

Remsölja av järn F187

Harts F208

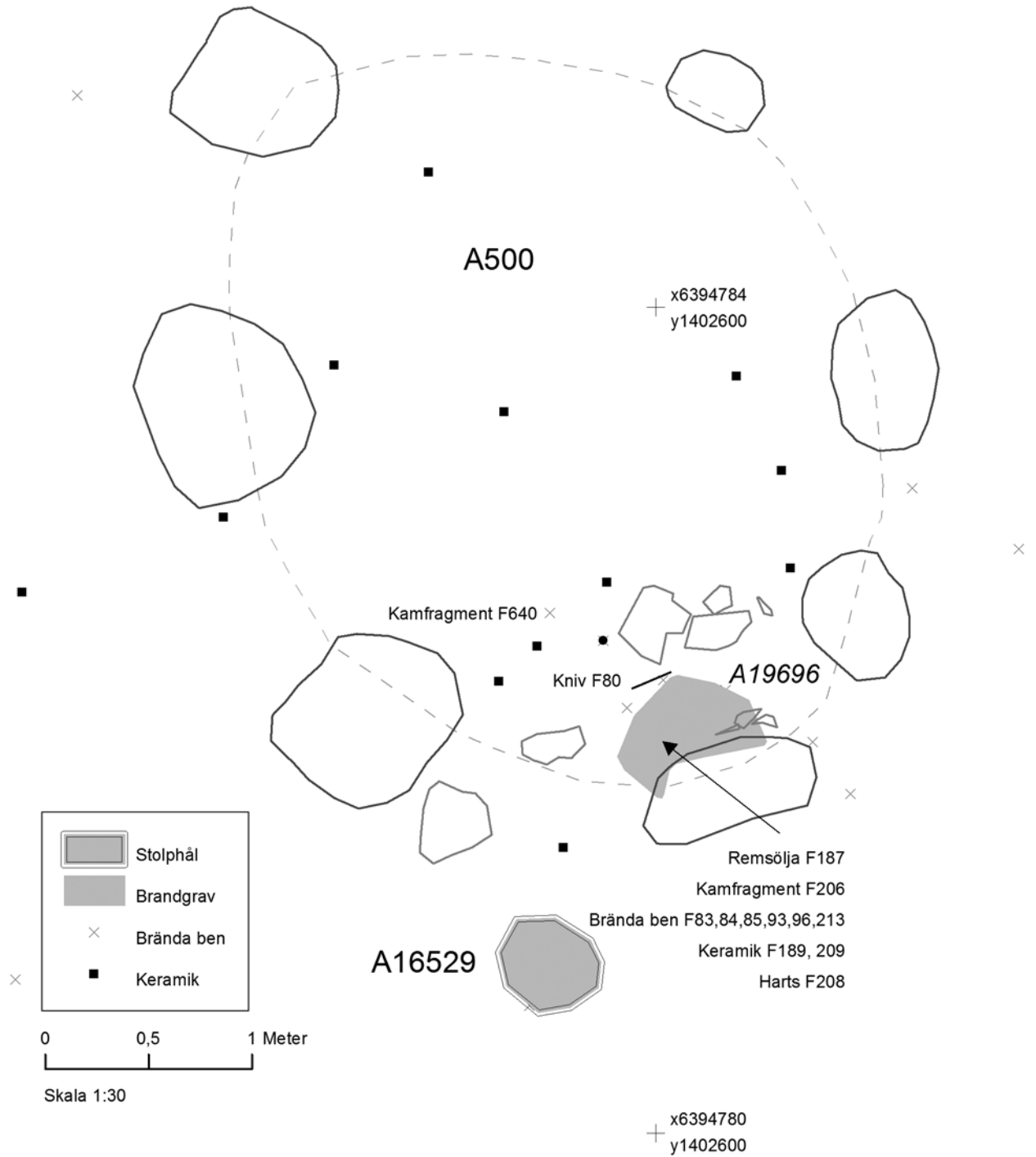
Fragment av en helkam av horn F206

¹⁴C-analys

Bränt ben (F96): Ua-34420 BP 1615+/- 30. (1σ 400–440, 480–540 e.Kr.; 2σ 380–540 e.Kr.)

A645 STENSÄTTNING, REKTANGULÄR, FYLLD

Rektangulär stensättning med kantkedja bestående av tvärställda hällar, 3,13 x 2,40 m. I fyllningen rikligt med vita kvartsstenar. Två urnebrandgropar, 0,9 m i diameter och 0,64 m djup respektive 0,25 m i diameter och 0,15 m djup.

Belägenhet: x6394778,9 y1402623,9

Anläggningen, som låg åsens krön där det sluttade något mot söder, var inte synlig innan avbaning. Stensättningen visade sig vara rektangulär och försedd med en kantkedja av kantställda sandstenar. Innanför kantkedjan fanns en stenpackning som delvis bestod av stora kvartsbitar. Mitt i graven fanns en grop eller svacka som var ca 1 m i diameter. I svackan var det gles med stenar. Graven kom konsekvent att benämnas ”kvartsgraven”.

Kantkedjan bestod av tvärställda hällar som var ca 0,5 m långa (0,3–0,7 m) och 0,1 m tjocka och 0,4–0,6 m höga. I sydöstra hörnet stod en stubbe och även under stubben framkom en kantkedjehäll. Norra och östra kantkedjan var intakt. På den västra sidan fanns bara en kantkedjehäll i mitten; denna var 0,6 m lång och djupt nedgrävd. Norr om denna låg tre rundare stenar som från början tolkades och mättes in som en del av kantkedjan. Dessa hör dock troligen till stenpackningen som åtminstone på den västra kanten bestod av lite större rundare stenar som låg på en linje. Både i det sydvästra och sydöstra hörnet saknades kantkedja. Hällarna var av olika stenmaterial; sandsten, gnejs, granit och grön diabas. Mitt i den södra delen av kantkedjan saknades en häll, vilket medförde att det såg ut som en ca 0,2 m bred öppning, vilken kanske kan tolkas som en s.k. sydport. Längre ner i öppningen kom en låg kantställd, tröskelliknande sten. Det bedömdes inte som den blivit avbruten i ett senare skede eftersom den täcktes av stenpackningen (och den spruckna takhällen?). I kantkedjans nordvästra del där det saknades sten syntes en mörkfärgning i form av en ränna. Rännan är förmodligen spåren efter borttagna stenar även om nedgrävningen inte var särskilt djup (ca 0,05 m).

Stenpackningen bestod av flera skikt. Det översta skiktet innehöll mindre stenar (ca 0,05–0,15 m). Det fanns även ett fåtal större stenar (ca 0,2–0,3 m). Stenmaterialet var blandat och bestod av runda, kantiga och skärvade stenar. Dessa verkade dock vara naturligt skärvade och ej skörbrända. I stenpackningen syntes särskilt stora bitar av vit kvarts (0,05–0,15 m) vilka låg ganska jämnt fördelade i stenpackningen, men lite glesare på den östra kanten. Kvartsen mättes in som punkter för att vi skulle

få en spridningsbild. I den ovan nämnda svackan mitt i graven saknades stenpackning. I den södra delen låg en sandstenschäll. Den var splittrad i små bitar men såg ut att ligga in situ. Mitt framför hällen fanns en öppning i kantkedjan. Eventuellt kan den spruckna sandstenschällen tolkas som en takhäll i den förmodade sydporten.

Under det översta skiktet kom ytterligare ett skikt med mindre stenar. Även där förekom det kvarts fast i lite mindre kvantitet. Därunder kom en stenpackning bestående av ett flertal flata stenar och större rundade klumpstenar (ca 0,3–0,4 m). Mellan dessa större stenar låg ca två skikt av små stenar ca 0,05–0,15 m, förutom i svackan i gravens mitt där det fortfarande var relativt tomt på sten. De större stenarna låg framförallt i den södra och västra delen. Man kan ana en symmetri i stenpackningen framförallt i den södra delen. Stenarna var lagda så att de bildade ett litet rum under ”takhällen” och kring öppningen i den södra kantkedjan. I öppningen låg två stora kvartsbitar (ca 0,1–0,15 m). Under dessa på en lägre nivå i kantkedjans öppning kom en låg kantställd, tröskelliknande sten (se ovan). Observera att övriga kantställda hällar mättes in i en högre nivå varför dessa ser att ligga förskjutna åt söder i förhållande till tröskelstenen. Vid basen låg de emellertid kant i kant, se foto. De större stenarna och hällarna samt sista skiktet av småsten utgjorde botten på stenpackningen. Under denna kom sand.

Kvarts återfanns i stenpackningens alla skikt men avtog i antal längre ner. Mot stenpackningens botten påträffades kvarts i koncentrationer i gravens samtliga hörn. I stenpackningens sydvästra del låg en fint rundad sten, ca 0,19 x 0,15 m stor, som tolkades som ett möjligt gravklot (F580).

Alldeles utanför kantkedjan, väster om graven låg en välbevarad järnkniv (F1) ytligt placerad. Även keramik hittades utanför gravens kantkedja, men främst på den norra och östra sidan. I ytan av stenpackningens nordöstra hörn samt östra sidans mitt, återfanns koncentrationer av keramik (F17, 55, 236, 239, 352). I stenpackningens samtliga skikt fanns spridda skärvor av keramik, och längre ner i packningen kom även brända ben samt enstaka bitar av harts. De fynd som framkom i botten på stenpackningen hör eventuellt till de båda urnegroparna.

A27277 URNEBRANDGROP

Under stenpackningen i svackan i gravens mitt, framkom en rund mörkfärgning, som visade sig vara en urnebrandgrop. Den var i plan, ca 0,9 m i diameter. I ytan syntes några mindre stenar (0,05–0,1 m) och i och omkring

mörkfärgningen låg keramik och brända ben. Fyllningen bestod överst av mörkbrun, sotig sand, enstaka kolbitar och kvarts. Längre ner i gropen var fyllningen något ljusare men innehöll fler brända ben. Längs sidorna ner i gropen låg ett antal stenar ca 0,1 m, på ca 0,2–0,25 m djup låg ett par lite större stenar, ca 0,2 m. Därefter antog gropen i det närmaste en cylindrisk form som blev 0,64 m djup från anläggningens yta, och liknade ett stenskott stolphål. Eventuellt har det stått en stolpe mitt i urnegropen. Detta skulle förklara avsaknaden av stenpackning i gravens mitt, samt svackan som kan ha uppkommit då stolpen förmultnat eller ryckts upp. Brända ben, keramik och kvarts framkom ända ner i botten på gropen. En större kvartsbit och ett fyrtiotal små bitar (F697) påträffades ca 0,20 m ner i gropen.

A29535 STOLPHÅL? (BELÄGEN I URNEBRANDGROPEN A27277)

Stolphål?. Runt, ca 0,26 m i diameter och ca 0,64 m djupt
Belägenhet x6394779,2 y1402624,2

Stolphål mitt i urnebrandgropen A27277, i sin tur centralt belägen i A645. Egentligen bara en fortsättning på urnebrandgropen A27277, men eftersom den hade ett djup och ett utseende som påminde om ett stolphål tolkades den som ett sådant. Fynden av brända ben, keramik och kvarts har registrerats under A27277

A27933 URNEBRANDGROP (DEL AV A27277)

Då urnebrandgrop A27277 undersöktes framkom på ca 0,15 m djup en koncentration av brända ben och keramik i gropens södra utkant inom en rund mörkfärgning som var ca 0,25 m i plan (A27933). Gropen var ca 0,15 m djup och inledningsvis tolkades den nya mörkfärgningen som utkanten av A27277. Fyllningen i gropen var av samma karaktär som i A27277. I båda anläggningarna återfanns mynningsbitar av keramik som passade ihop perfekt (jfr F325 och F334). På botten av gropen fanns en stor bit kvarts, ca 0,10 m stor (F327). Denna låg ungefär på samma nivå som kvartsbitarna i A27277, se ovan. Utifrån den osteologiska analysen finns inget som utesluter att det är samma individ i de båda urnegroparna. Anläggningen mättes in som en separat grop i urnebrandgropen (A27277), men torde snarast betraktas som samma anläggning. Fynden har dock redovisats under respektive anläggningsnummer.

Inom ett avstånd av ca 0,2 till 2,0 m kring kvartsgraven (A645) och intilliggande stensättning (A8563) fanns stenar som eventuellt kan ha tillhört stenpackningen i

gravarna. De var stenar av samma typ som i stenpackningen men låg inte i något synbart mönster. Området med ”utkastad” sten mättes in som ett område med spridda stenar (A19948). Kvartsen från detta område tillvaratogs och mättes in.

Fynd

I stenfyllningen (A1685)

Brända ben F56,242,243,322,323,344,408,409,473
[Människa, en vuxen individ, ca 30 år eller äldre, obestämt kön, samt oidentifierat djur av hundstorlek]

Harts F237, 245, 317, 351, 411

Keramik F17, 55, 201, 236, 239, 280, 350, 352, 416

Gravklot F580

A27277, URNEBRANDGROP

Keramik F325, 458

Brända ben F326,457 [Människa, en individ av obestämd ålder, möjligen en kvinna, samt en hund]

Kam av ben/horn F653, 655

Kvarts F697

Vedartsanalys

P29: 6 bitar björk

¹⁴C-analys

Bränt ben (F457): Ua-34438: BP 1680+/-35. [1σ 260–280, 330–420 e.Kr.; 2σ 250–430 e.Kr.]

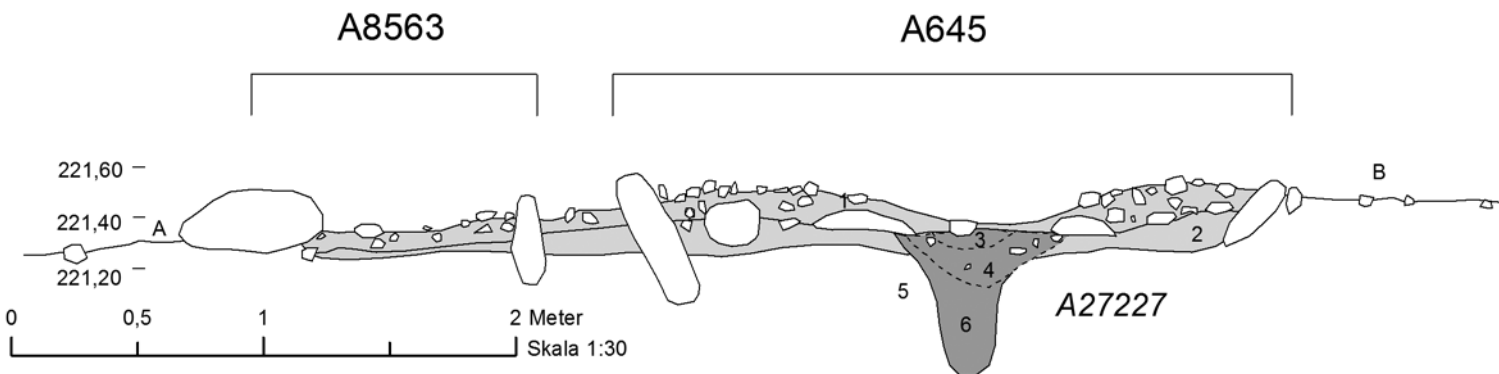

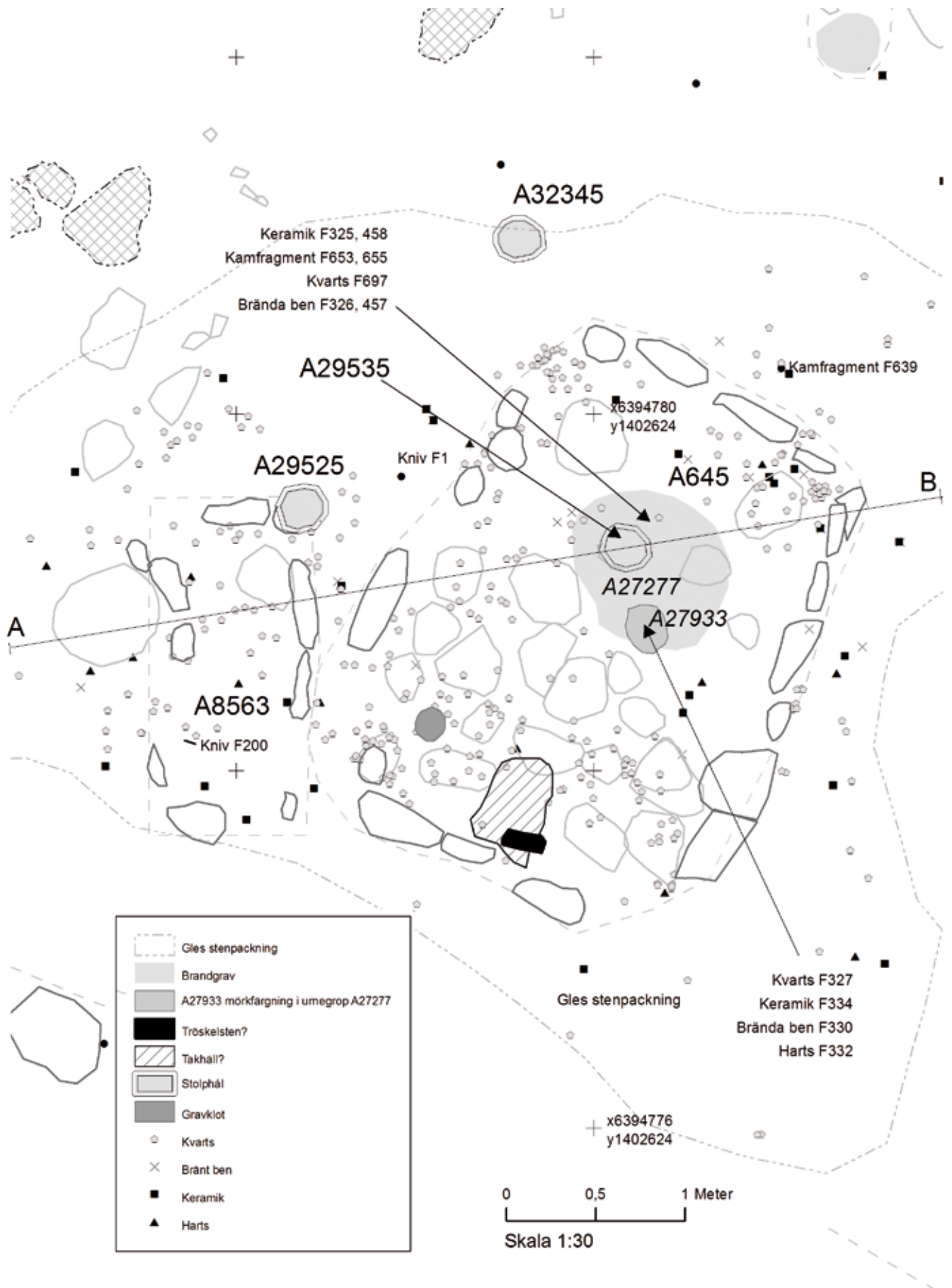
A27933, URNEBRANDGROP (OBS! DEL AV A27277)
 Keramik F334
 Brända ben F330 [Människa, en individ, ca 15–20 år av obestämt kön]
 Harts F332
 Kvarts F327

AI9948, OMRÅDE MED SPRIDDA STENAR OMGIVANDES A645
 Brända ben F238,288,289,315,342,362,406 [Människa, en individ av obestämd ålder och kön samt ett djur av hundstorlek]
 Kniv av järn F1
 Keramik F4, 51, 59, 190, 192, 228, 231, 233, 235, 241, 286, 316, 321, 354, 359, 361, 363
 Harts F194, 195, 234, 281, 407, 414

A23041, MÖRKFÄRGNING NORR OM A645
 Brända ben F277,340 [Människa, en individ av obestämd ålder och kön]
 Keramik F235
 Kam av ben/horn, fragment F639

1. Ljus gråbrun sand med inslag av keramikskärvor
2. Ljus gråbrun sand, flammig med inslag av gul sand. I lagret fanns även brända ben, keramik och harts.
3. Centrala delen av brandgropen. Mörkbrun och sotig sand med brända ben, keramik och enstaka kol- och kvartsbitar.
4. Gråbrun sand med brända ben, keramik och enstaka kolbitar.
5. Gulorange sand, undergrund
6. Ljus gråbrun flammig med innehållande brända ben, keramik och kvarts

A900 STENSÄTTNING, REKTANGULÄR, OFYLLED, MED SYDPORT

Rektangulär ofylld stensättning med sydport, 2,7 x 1,6 m och 0,1 m hög. Benlager, ca 1,3 x 0,8 m och ca 0,15 m djupt.

Belägenhet: x6394772,3 y1402612,7

Anläggningen var störd av en stubbe mitt i och rötter från stubbar NÖ om graven. Den låg i höjdsträckningens sydvästsluttning, endast ett par decimeter från en domarring (A1531). A 900 utmärkte sig genom många fynd, bl.a. två knivar (F432 samt F459 och F460 som är två delar av samma kniv) och fyra fibulor (F428, 429, 435, 437), dock endast lite keramik. Anläggningen grävdes för hand och vattensällades. Jorden bestod av sandig silt.

Alla 18 stenar i kantkedjan var flata eller lätt halvmånformade. I de fall de hade en lätt rundad sida var den flata alltid vänt in mot graven. De flesta stenar har vält i slutningens riktning (mot SV) men stenarnas nedgrävningar och kvarvarande orubbade stenar låg i perfekta linjer och gav vinkelräta hörn. Luckan mellan stenarna i den NV gaveln genomsöktes efter nedgrävningsspår men inga tecken på att det funnits sten där kunde ses. Det är dock troligt att luckorna mellan dessa stenar liksom mellan stenarna i den NO sidan varit fyllda med kantställda stenar.

I den sydöstra gaveln fanns två stenar som placerats i vinkel ut från kantkedjan så att det bildades en öppning, en s k "sydport". Alldeles intill porten fanns två små rundade stenar som tolkades som "stenägg" (F683 och F684).

F429

F429

A32244 – BENLAGER

Benlagret, 1,3x0,8 m (NV-SÖ) i NV kanten av anläggningen var ca 10–15 cm djupt. Jorden bestod av rödbrun sandig silt. Området utanför benlagret var ljusare och något humöst.

Benlagret definierades först efter två rensningar över hela anläggningen. Det som skiljde benlagret från resten var den högre koncentration av ben. Dessutom fanns sotfläckar i benlagret som var fyllda med ben. Dock påträffades också koncentrationer med ben utan sot. I benlagret påträffades rikligt med fynd, bland annat fyra fibulor. En kniv i flera delar (F459 och 460) låg utanför benlagret, en dryg halvmeter innanför sydporten. Kniven kan ursprungligen eventuellt ha varit vertikalt nedstucken i sanden.

F428

F428

Fynd

Brända ben F23, 339, 341, 621, 623, 624 [Människa, en vuxen individ av obestämd ålder]

Keramik F626, 627, 628

Ten av järn F527

Utgår (Korrosionsblåsa) F456

Kniv av järn F459,460 [delar av samma kniv]

Oid fragment av brons F439

Beslag av brons F455

Glasfragment F667, 3 st varav 1 bärnstensgult och 2 i klarglas. Påträffad vid konserv. av F439

"Stenägg" F683, F684 (invid sydporten)

Fynd i A32244 benlager

Brända ben F453 [Människa, troligen en något äldre kvinna]

Keramik F454

Kniv av järn F432

Ten av järn F433

Fibulor av brons F428, 429, 435, 437

Spiral av brons F434, 436

Länk av brons F438

OSTEOLOGISK ANALYS: Benen från benlagret och de enstaka spridda brända benen inom stensättningen här-rör sannolikt från samma person – en vuxen, troligen något äldre kvinna.

¹⁴C-analys

Bränt ben (F453): Ua-34437: BP 1570+/-35. [1σ 430–540 e.Kr.; 2σ 410–570 e.Kr.]

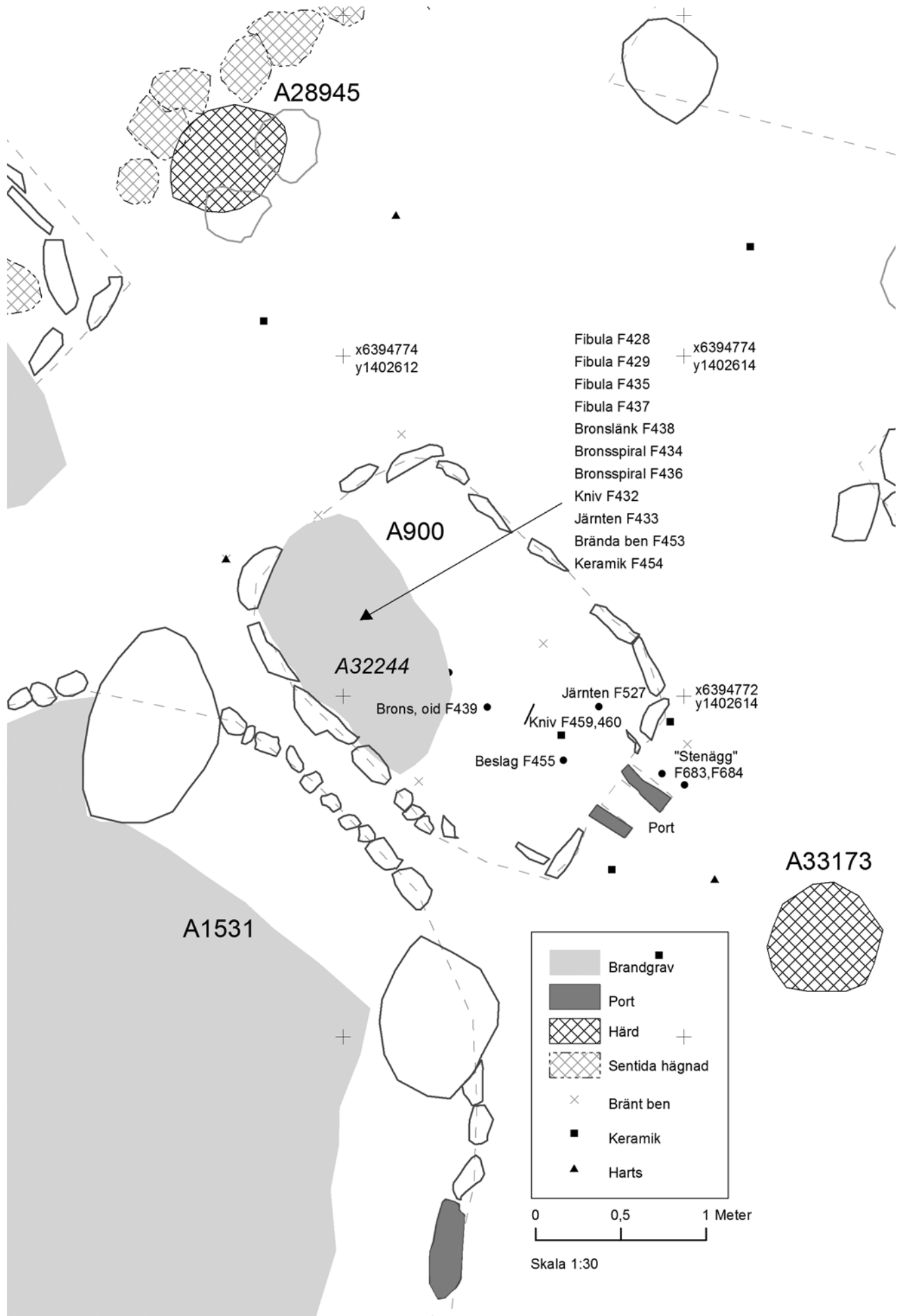
Vedartsanalys

P46: 9 bitar tall; P60: 1 bit björk och 8 bitar tall.

A1155 DOMARRING

Domarring, 3,2 m i diameter bestående av sju stora klumpstenar och mellan dessa en kantkedja av mindre stenar. Urnebrandgrop, ca 1,0 m i diameter och 0,2 m djup.

Belägenhet: x6394772,4 y1402607,0

Klumpstenarna var ca 0,5 m höga, 0,5 m breda och 0,35 m djupa. Klumpstenen i NO var utfallen. Fyllningen bestod av gulbrun sand. Brända ben och keramik fanns spritt framför allt i anläggningens södra del. Intill en av klumpstenarna i sydöstra delen fanns en urnebrandgrop, ca 1 m i diameter och 0,2 m djup, med sot, brända ben och keramik. I mitten av gropen fanns resterna av en kruka (F309), ca 0,5 m norr om den södra klumpstenen.

I domarringens nordvästra del löpte den sydvästra delen av en hägnad (A3250), vilken skar genom domarringen och uppenbarligen är yngre och uppkommen i samband med sentida odling.

A23747 URNEBRANDGROP

Urnebrandgrop, ca 1 meter i diameter och 0,2 meter djup, belägen i domarringens sydöstra del, ca 0,5 m norr om en av klumpstenarna. Fyllningen bestod av brända ben, keramik och sotig sand. Mitt i urnebrandgropen påträffades resterna av en kruka. Resterna bestod av en urnebotten och buxskärvor mer samlad i ett sotigt parti ca 0,4 m i diameter och 0,2–0,3 m djup. Ingen tydlig nedgrävningskant kunde urskiljas. Invid delarna av urnan fanns även brända ben och en kniv. Strax söder därom återfanns en bronssölja och en bronsring med ett beslag.

Fynd

Brända ben F247,311, 329 [Människa, obestämd ålder och kön samt ett djur av en hunds storlek]

Keramik F249

FYND I A23747 URNEBRANDGROP

Brända ben F310, 314 [Människa, troligen yngre än 20 år och av obestämt kön]

Keramikkärl, trasigt F309

Kniv av järn F313

Oid, järn F312

Beslag med ring i brons F293

Sölja av brons F294

Slagg F6

Kamfragment F643

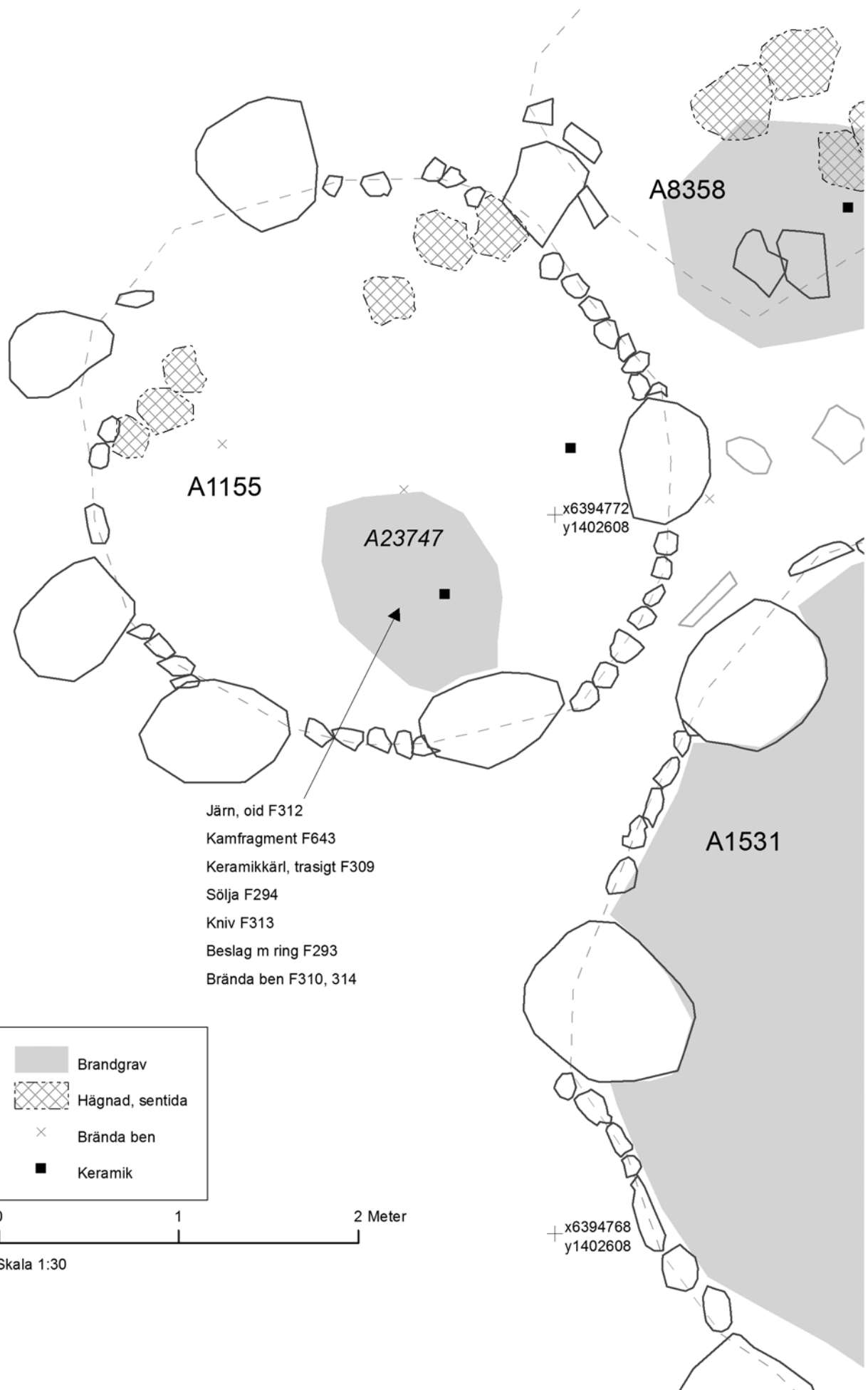
¹⁴C-analys

Bränt ben (F310): Ua-34429: BP 1565+/-35. [1σ 430–540 e.Kr.; 2σ 420–570 e.Kr.]

Vedartsanalys

P16: 35 bitar björk och 5 bitar tall.

OSTEOLOGISK ANALYS: Människa, troligen yngre än 20 år och av obestämt kön. De människoben som har hittats i urnegropen A23747 och spridda i domarringen skulle mycket väl kunna komma från en och samma individ eftersom det inte finns något som motsäger det. Dessutom fanns ben från ett djur av en hunds storlek.

AI275 STENSÄTTNING, REKTANGULÄR, OFYLLED. SYDPORT.

Rektangulär, ofylld stensättning ca 3 x 2,75 m. Ingen begravning påträffades. Sydport.

Belägenhet: x6394771,7 y1402628,7

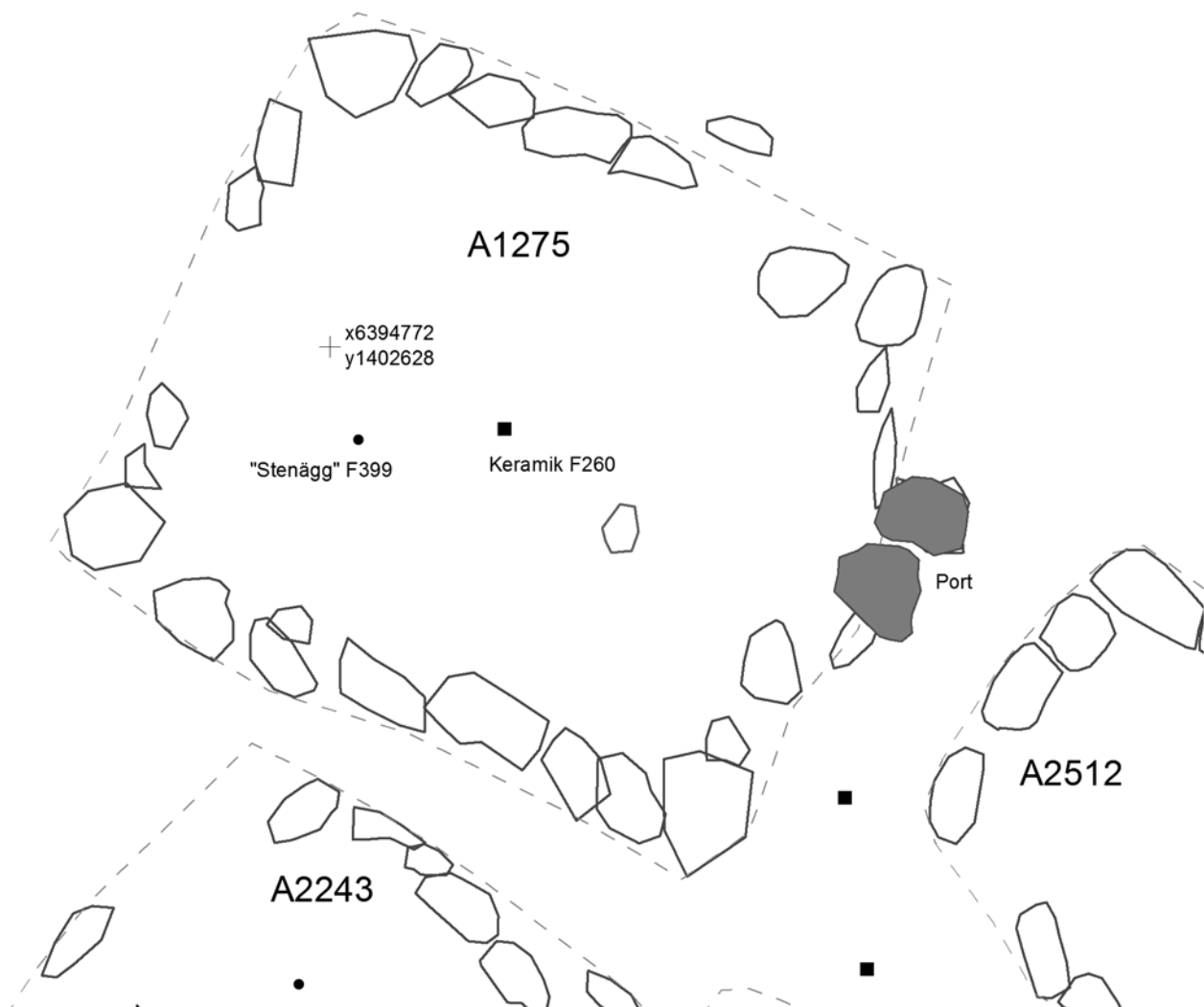
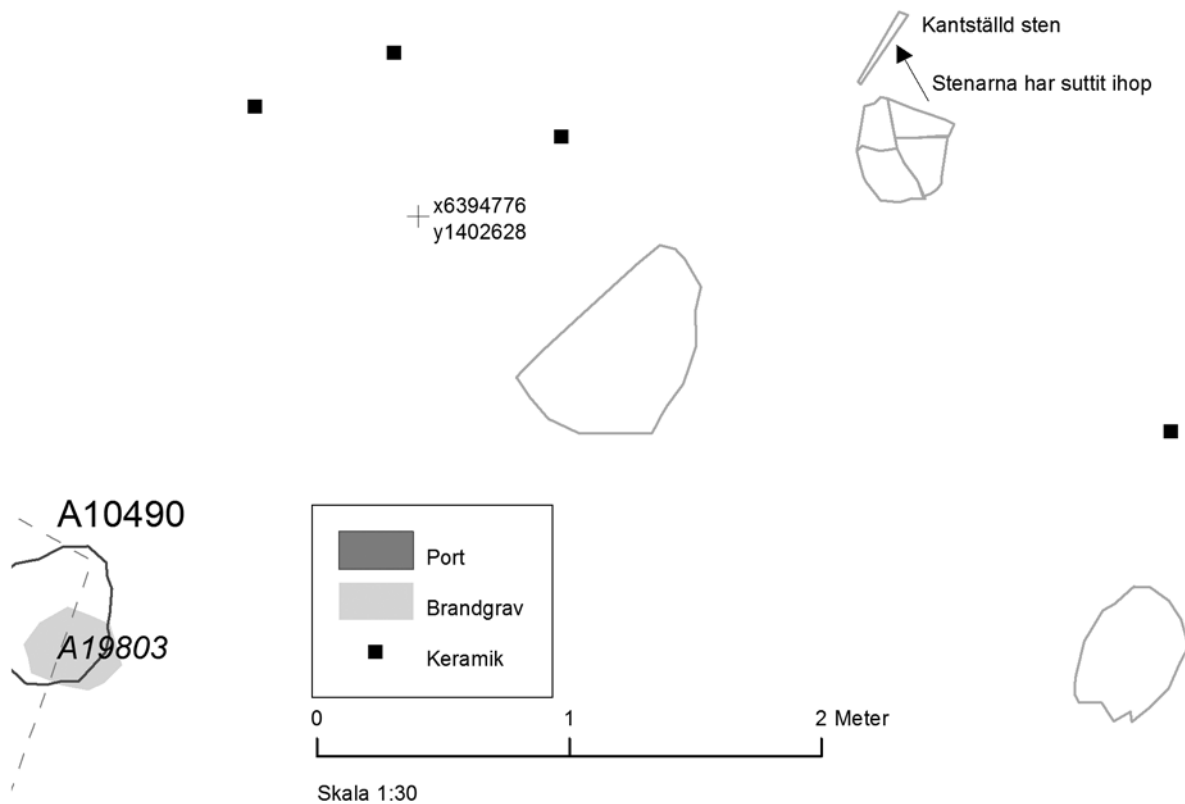
Stensättningen var byggd av växelvist utnyttjade klumpstenar samt tunnare hällar. I vart hörn fanns en rundad, klumpformig sten. Dessa var samtliga ca 0,5 meter i diameter. Sidorna var uppbyggda av på kant ställda mindre hällar, ca 0,3–0,5 meter stora och 0,05–0,1 meter tjocka. Hällarna var i de flesta fall kullfallna. Hällarna har placerats i ett grunt dike, ca 0,3 meter brett, och ställvis bevarat. I gravens ostsydostliga del fanns två kullfallna hällar, vinklade mot kantkedjan, som sannolikt utgjort en sk sydport. I västra gavelsidan fanns avtryck efter två stenar som avlägsnats. Inne i stensättningens östra del fanns ett område med fetare sand i vilket det påträffades keramik (F260). I västra delen hade en mindre rund sten deponerats (F399). Ytterligare en sten (ej tillvaratagen) låg innanför stenkretsen, ca 0,8 meter VNV om sydporten. En liknande placering av sten fanns även i gravarna A2243 och A2512. Vid rensning framträdde en mörkfärgning centralt inom stenramen. Denna var ca 1,5 meter lång och 0,8 meter bred. Av denna blev dock intet.

Ingen gravgömma påträffades.

Fynd

Keramik F260

Stenägg av bergart F399

SKALA 1:2

A1531 DOMARRING. PORT/SYDSTEN?

Rund domarring, ca 5,1 m i diameter, med sju klumpstenar och sammanlänkande kantkedja. Benlager ca 3,7 x 4,8 m och ca 0,1 meter tjockt.

Belägenhet: x6394769,5 y1402610,4

Domarringen låg ytterst i gravfältets sydvästra kant där terrängen sluttade åt sydväst. Före avbaning syntes endast sex av totalt sju stenar. Begravningen bestod av ett lager med spridda brända ben och keramikbitar som nästan följde kantkedjans begränsning. En sten innehållande mycket kvarts låg i domarringen men utanför benlagret. I den östra delen av domarringen påträffades en bit harts (F671).

Klumpstenarna var ca 1,2 x 0,8 x 0,5 meter stora, svartvitrodgrå färg, i huvudsak gnejs. Alla har mer eller mindre fallit mot sydväst. De är vittrade och en del av småstenarna inne i domarringen har förmodligen lossnat från dessa. Klumpstenarna har varit stenskodda med ca 1,5 x 2 decimeter stora stenar.

Kantkedjan som förband klumpstenarna bestod av ca 0,1x0,15 m stora stenar. Dock skiljde sig den största stenen genom sin färg och form (0,6x0,2x0,2 m). Den var grönaktig och hade en flat ovansida som om den vore en tröskel in i domarringens östra sida. De övriga kantkedjestenarna bestod av runda och kantställda avlånga stenar av gnejs eller granit. Kantkedjan syntes inte alls före avbaning. Intill den nordöstra domarringsstenen fanns en oval grop, 0,82 x 0,56 m stor (A33022). I fyllningen fanns eldpåverkade stödstenar samt sotig sand med kolinslag.

A298 I I BENLAGER

Lagret sträckte sig ända fram till kantkedjan i norr och väster men ca 0,5 till 0,7 meter från kantkedjan i öster. Den sydvästra begränsningen av benlagret var osäkrare pga en stubbe och kalvade stenar. Vilket gjorde att lagret inte kunde mätas in exakt i den delen.

Lagrets övre skikt bestod av orangebrun sandig silt med inblandning av humöst material och växtdelar såsom rötter. Det fanns också naturliga järnutfällningar i form av ca 5–10 cm stora rostfärgade fläckar. I lagret fanns inslag av brända ben (F440), keramik (F372, F672), harts (F671) och kol. I övrigt påträffades också en kniv (F369+368) och en bit smält glas (F423) intill varandra samt en nit av järn (F367) samt ett förmodat ”stenägg” (F685). En del små (centimeterstora) benfragment tycks ligga ihop som om de ursprungligen lagts ner som 6–8 cm stora bitar.

Lagrets undre skikt bestod av orange sandig silt med 5–10 cm stora rostfärgade fläckar, järnutfällningar. Där fanns också enstaka inslag av brända ben och några keramikfragment. En 7 cm stor svallad sten återfanns också i lagret.

Fynd i benlager

Brända ben F440 (Människa, 1 individ, ca 50 år eller äldre. Könbedömning ej möjlig)

Keramik F372, 672

Nit av järn F367

Kniv av järn F369+368

Glas, smält, fragment F423

Kamfragment F646

Harts F671

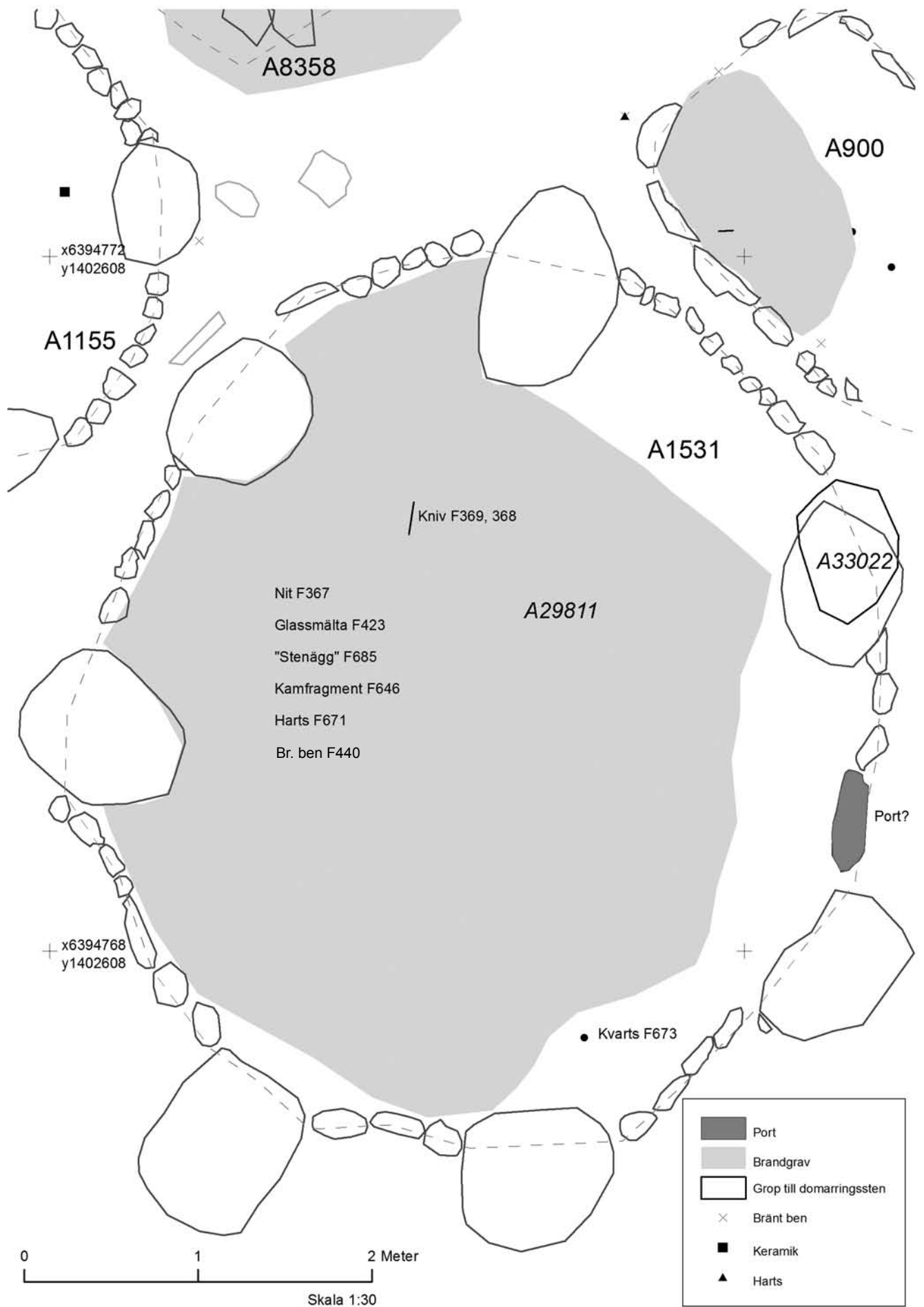
Kvarts F673 (strax utanför benlagret)

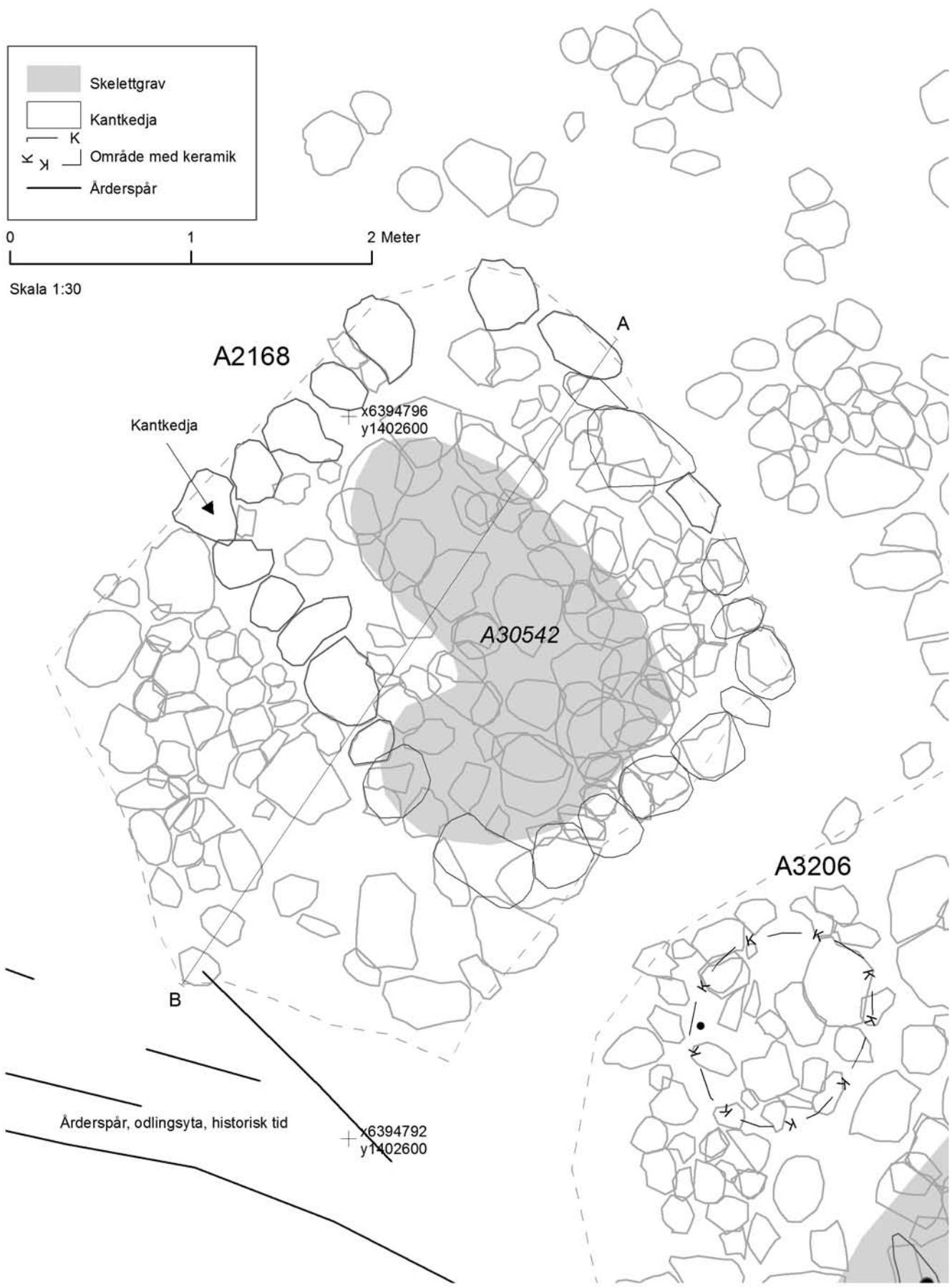
”Stenägg” F685

¹⁴C-analys

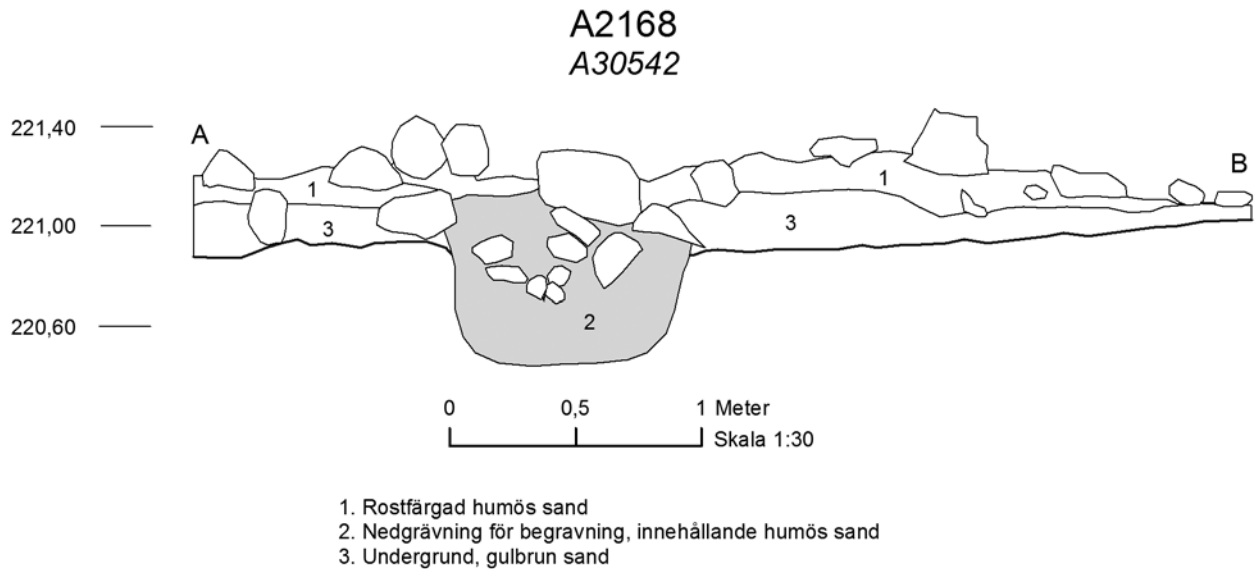
Bränt ben (F440): Ua-34436 BP 1655 +/- 35. (1σ 340–430 e.Kr.; 2σ 250–300, 320–470, 480–540 e.Kr.)

Träkol (al) från grop under domarringssten (P124): Ua-34452 BP 1600 ± 35 (1σ 410–470, 480–540 e.Kr.; 2σ 390–550 e.Kr.)

A2168 STENSÄTTNING, FYRSIDIG?, FYLLD

Fylld stensättning med okänd form ca 4,05 x 3,1 m. Skelettbegravning ca 2,25 x 0,92 m och 0,9 m djup.

Belägenhet: x6394795,2 y1402600,6

En möjligen fyrsidig fylld stensättning med 0,5–0,6 meter stora stenar och ett antal mindre ca, 0,25–0,35 m. Det översta lagret av stenar tycks ha varit delvis påverkat av eld. Vissa stenar var skörbrända. Sandfyllningen under gravens stenpackning var röd-rostfärgad med inslag av växtdelar samt träkol.

Efter borttagandet av stenarna i det översta lagret framkom en rektangulär stenram, bestående av något större stenar. De största stenarna i kantkedjan var långsmala ca 0,35 meter stora, medan flertalet av stenarna i kantkedjan var runda, ca 0,35 x 0,25 meter i diameter. Samtliga stenar i den rektangulära stenramen låg direkt på sanden (undergrunden). Stenramen orienterade sig i samma riktning som flertalet övriga gravar på gravfältet.

SKELETTGRAV A30542

Under stenpackningen framkom en svag mörkfärgning som antydde en nedgrävning för ett skelett. Nedgrävningen tycktes först vara rektangulär med samma orientering som stenramen men i den sydöstra delen fanns ett utskott i ca 90 graders vinkel åt söder.

Skelettgraven var ca 0,9 m djup. Inga spår av något skelett framkom emellertid. Graven var i övrigt också helt fyndtom.

Inga av de tagna miljöproverna analyserades.

Fynd

Inga fynd framkom

A2206 KVADRATISK STENSÄTTNING (RAÄ 28:1)

Kvadratisk stensättning, ca 16 x 16 meter stor och intill 0,5 meter hög. Skadad av stentäkt.

Belägenhet: x6394700 y1402611

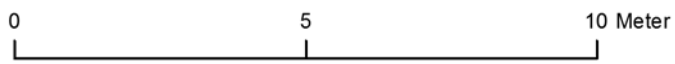
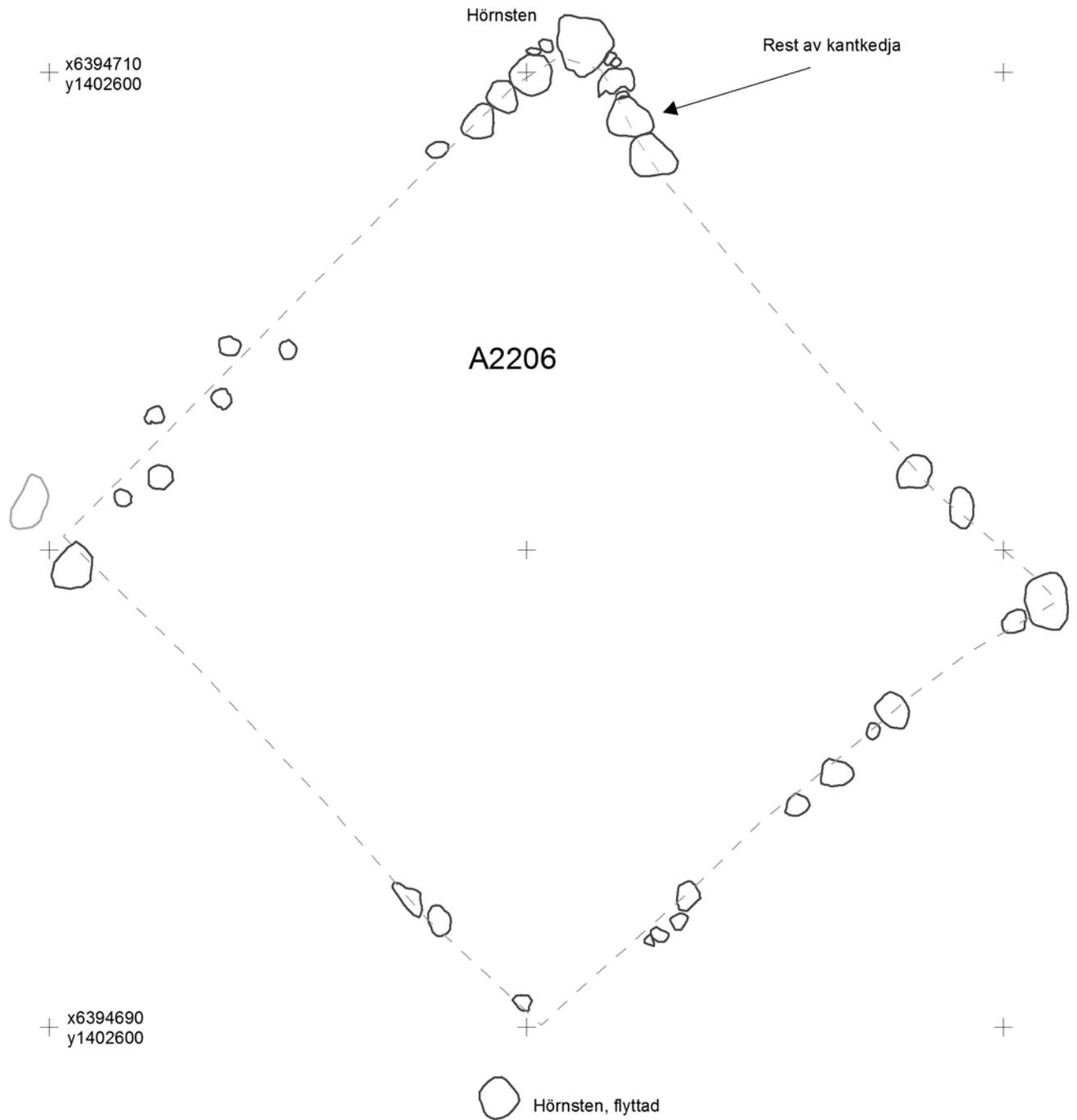
Mycket förstörd kvadratisk stensättning registrerad som RAÄ 28. Sten har plockats bort från graven under lång tid. Den mesta stenen tycks dock ha bortforslats 1929–30 i samband med ett vägbygge. I närheten har det legat ett torp och det fanns mycket järnskrot och skräp dumpat i och omkring stensättningen, troligen från torpets tid. Vid kvadratens norra hörnsten och ca 2,4 meter åt sydost låg tre stenar, som tillhört kantkedjan ”in situ”. Från samma hörn, åt sydväst, låg det ytterligare fyra större stenar ca 4,10 meter ”in situ”. Vid genomsökning med metalldetektor av stensättningens inre yta framkom ett antal järnföremål från historisk tid exempelvis, spik, märlor och ringbustningar. I kvadraten fanns endast ett lager sten förutom på vissa mindre ytor där det var två lager. Storleken på stenarna var ca 0,20 till 0,25 meter i diameter. En korsprofil lades över kvadraten. Den ritades och den återstående stenpackningen visade sig vara ca 0 till 10 cm tjock. I den norra kvadranten framkom sentida föremål exempelvis fajanskeramik och taktegel. I den norra hörnstenen fanns ett borrat hål. Den kvadratiske stensättningens storlek var ca 16 x 16 meter.

Kantkedjan var något diffus i väster, men troligen hade den södra hörnstenen flyttats från sitt ursprungliga läge. Den västra hörnstenen låg dock sannolikt in situ. Kantkedjan i nordväst var helt försvunnen förutom de stenar som stack ut från den norra hörnstenen. Kantkedjan saknades nästan helt också i sydväst och sydöst.

Observera att stensättningen är orienterad på samma sätt som övriga gravar på gravfält 29.

Fynd

Inga fynd framkom förutom en del recenta föremål. Dessa registrerades felaktigt under fyndnr 61–74, men har sedan gallrats ut.

Skala 1:130

F218

F395

F396

A2243 STENSÄTTNING, REKTANGULÄR, OFYLLD. PORT MED TAKHÄLL.

Rektangulär, ofylld stensättning ca 2,42 x 1,74 m. Benlager ca 0,6 m i diameter.

Belägenhet: x6394769,1 y1402628, 1

Anläggningen var inte synlig innan avtorvning. Efter framrensning framstod den som en rektangulär ofylld stensättning med ställvis ännu kantställda och i allmänhet 0,3 meter långa, 0,15–0,25 meter breda samt 0,05–0,1 meter tjocka stenar. Stenar saknas i sydvästra långsidan samt i norra hörnet av anläggningen. I sydöstra gaveln fanns en sydport bestående av två mindre kantställda hällar som placerats i nordvästlig - sydöstlig längdriktning. En järnkniv låg i nordvästra hörnet. I sydöstra delen av anläggningen framkom ett benlager.

Fynd

Kniv av järn F218

Rundad sten / ”stenägg” F396

A21620 BENLAGER

I sydöstra hörnet fanns resterna av ett begränsat benlager. Det var ca 0,6 meter i diameter med rensade brända ben samt två keramikfragment och harts. I benlagret fanns även ett stenägg.

Fynd

Brända ben F244 (Människa, 1 vuxen individ. Könshöjning ej möjlig)

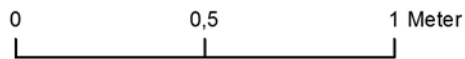
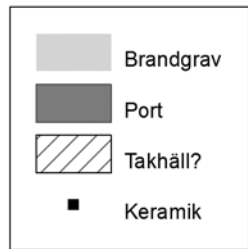
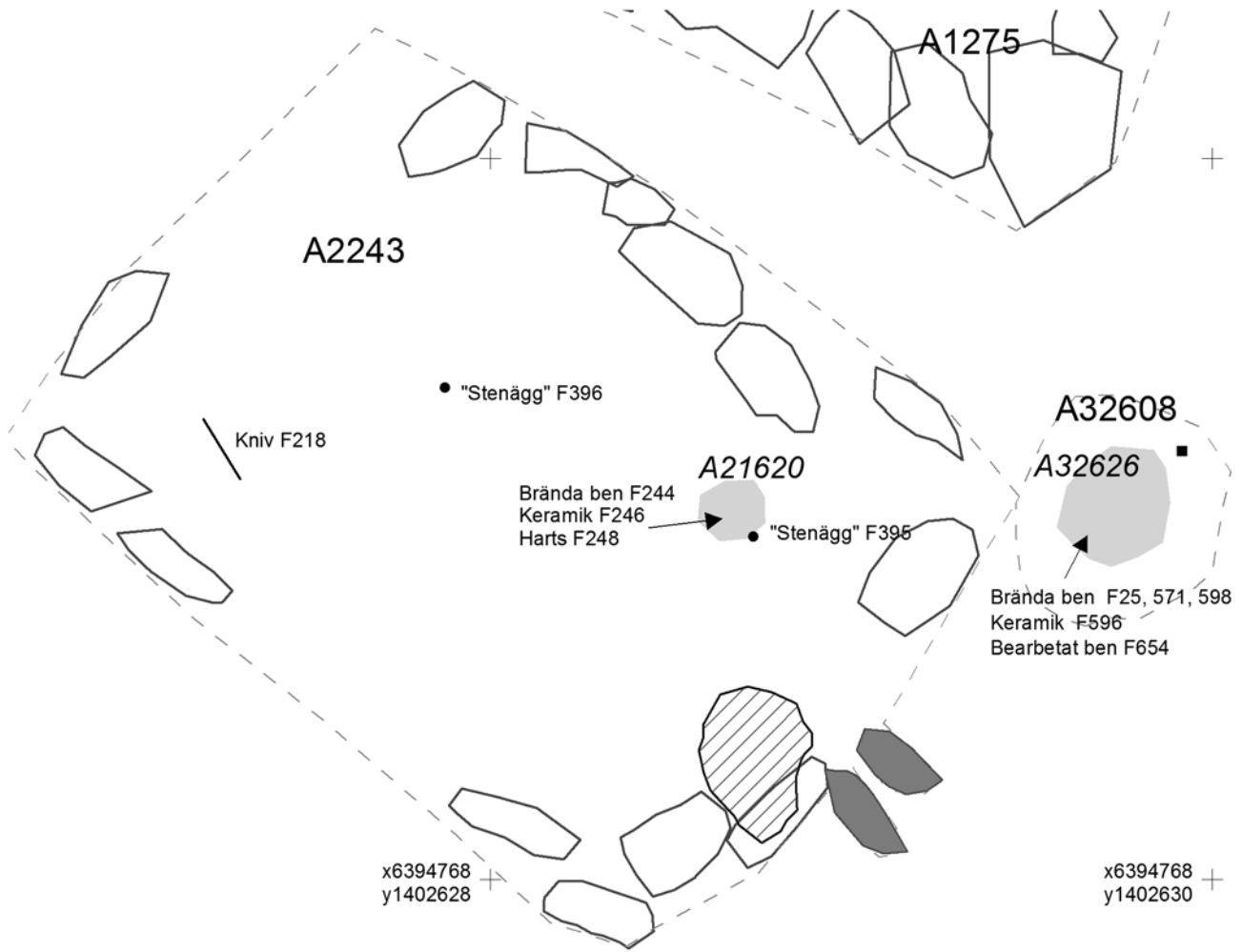
Keramik F246

Harts F248

Rundad sten / ”stenägg” F395

¹⁴C-analys

Bränt ben (F244): Ua-34427 BP 1710+/- 35. (1σ 250–300, 320–390 e.Kr.; 2σ 240–410 e.Kr.)

Skala 1:20

+

+

A2492 STENSÄTTNING, REKTANGULÄR, FYLLD.

Rektangulär, fylld stensättning, ca 2,80 x 1,95 meter stor med skelettbegravning, ca 1,97 x 0,97 meter stor och 0,75 meter djup.

Belägenhet: x6394767,1 y1402625

Kantkedjan bestod av rundad natursten (granit och gnejs, men inga sandstenar) i huvudsak 0,3–0,4 meter stora. Stenarna hade ursprungligen haft en rund form men ganska genomgående var en del av stenarna avslagna så den plana sidan kunde ligga nedåt. De stenar med en naturligt flat sida hade denna placerad mot marken. Stenarna låg invid nedgrävningskanten.

Gravens översta lager bestod av större, vällagda stenar i storlekar runt 0,35 x 0,35 meter. De bestod av olika bergarter som röd gnejs och gröna sandstenar. Därtill andra bergarter. I västra änden fanns en kantställd grön sandsten. Packningen var uppblandad med sand och i ytan fanns keramik (F256, 274, 427) och en hartsbit (F258) och enstaka brända ben (F254). En av stenarna i packningen hade passning med en som stod placerad med den flata sidan nedåt i kantkedjan. Stenpackningen var tätast i fotänden och upp mot bäckenet medan den var mycket gles i brösthöjd. I stenfyllningen framkom enstaka bitar keramik (F422, 601, 602). I norra delen av anläggningen fanns också en liten rundad sten som registrerades som ett fynd ett så kallat ”stenägg” (F397).

SKELETTGRAV A3 I 226

Den hade en tydlig nedgrävningskant som blev synlig under delar av packningen omkring 0,3 meter under markytan. Nedgrävningen var ca 1,97 lång och 0,97 bred samt 0,75 meter djup. Vid fotänden, i packningen, stod ett keramikkärl (F600) som krossats av stenen. Vid huvudänden fanns en knytnävsstor rödaktig sten (F558) under vilken det låg en dräknål i järn (F537). I brösthöjd fanns en kniv (F522) och en sölja av järn (F523). Något längre ner, vid ”midjan”, fanns på respektive sida

av kroppens plats två par hakor och hyskor av brons med textilfragment (F528 och F666), sannolikt armband av tyg som hållits samman av hake/hyskan.

En bit av lårbenet var bevarat men mycket fragmenterat (F579). I huvudänden fanns en större sten, ca 0,4 x 0,3 m stor. Utifrån bevarade benfragment och fynd så har personen troligen varit placerad på sidan med ansiktet mot öster.

Fynd i stenfyllningen

Bränt ben F254

Keramik F256, 274, 422, 427, 601, 602

Keramikkärl F600 (krossat av stenpackningen)

Rundad sten / ”stenägg” F397

Harts F258

Fynd i skelettgraven på bottennivå

Obränt ben F579-lårben, 603 (Människa, 1 individ.

Ålders- och könsbedömning ej möjlig)

Rödaktig sten av bergart F558

Kniv av järn F522

Dräknål i järn, fragment F537

Remsölja i järn samt ett virrvarr av hoprostade små tenar F523

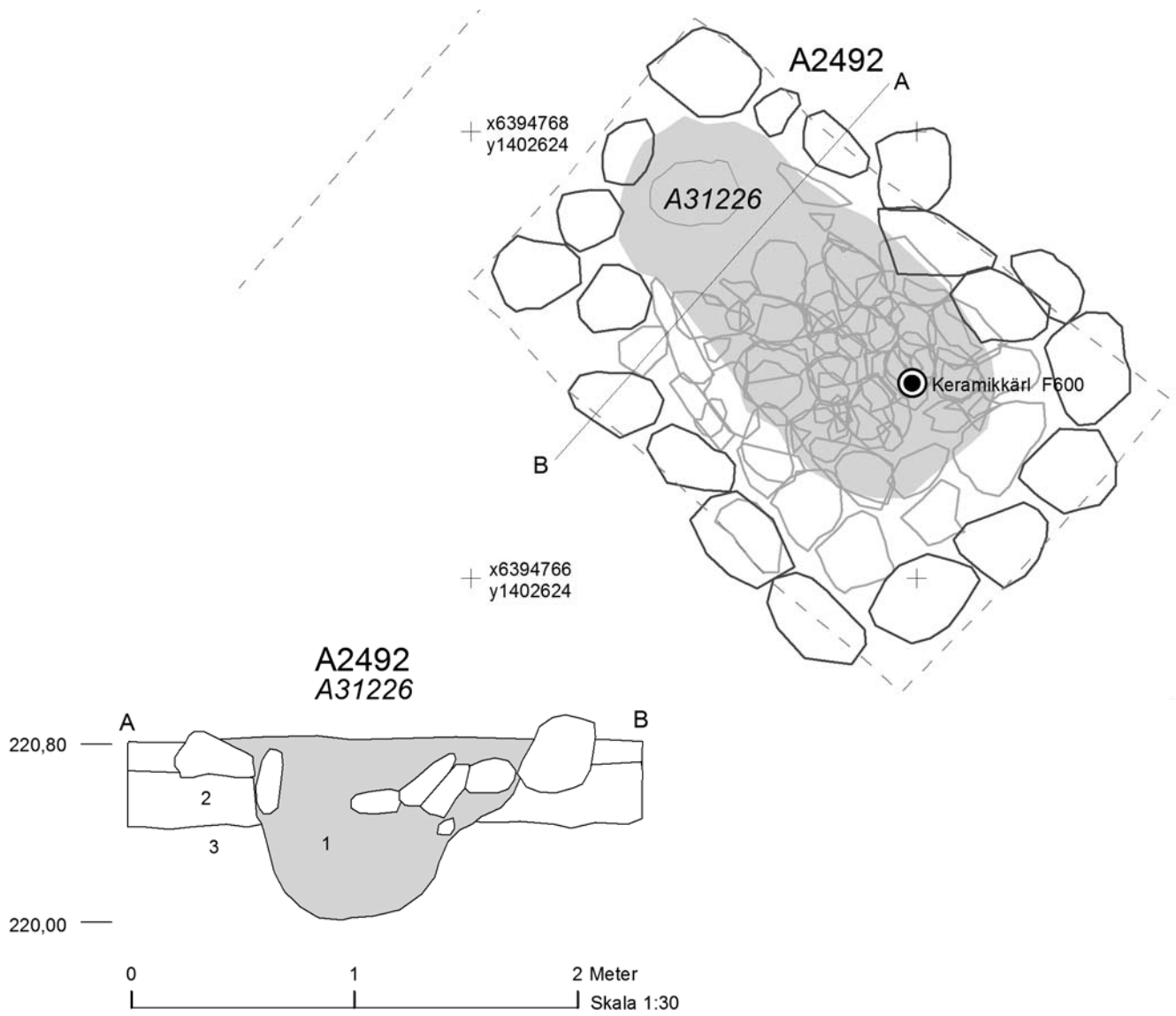
Hake/hyska i brons med rester av textil, F528

Hake/hyska i brons med rester av textil, F666

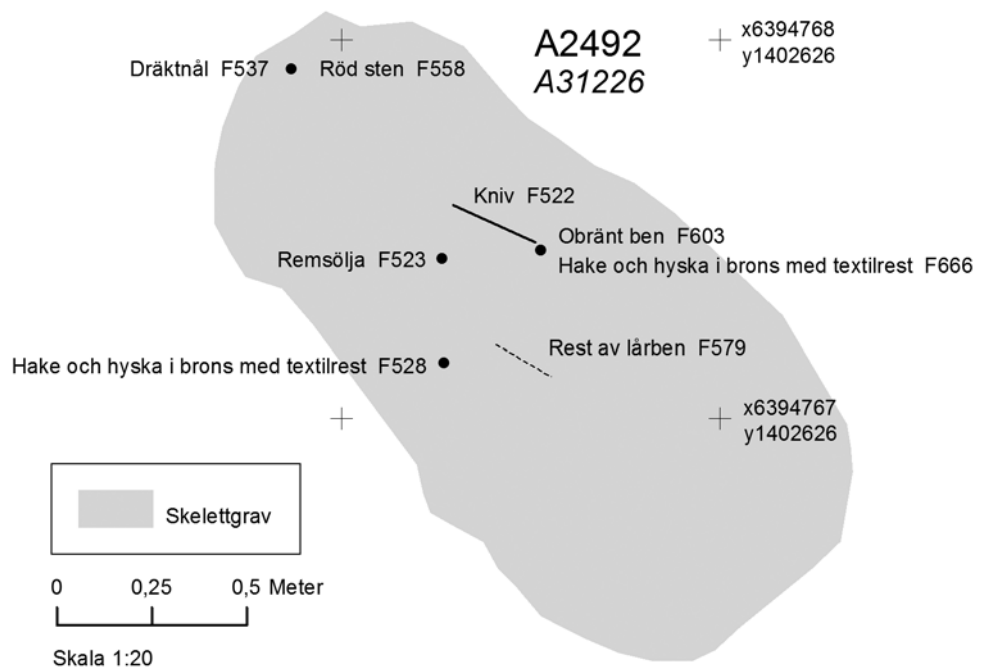
¹⁴C-analys

Obränt ben (F579): Ua-34446 BP 1630±30. (1σ 380–440, 480–530 e.Kr.; 2σ 340–540 e.Kr.)

1. Nedgrävning för begravning innehållande stenpackning och ljusbrun sand
2. Undergrund, gul sand
3. Undergrund, gråvit sand.

A2512 STENSÄTTNING, OFYLLED. PORT MED TAKHÄLL.
Ofylld rektangulär stensättning, ca 2,6 x 1,8 m. Bengrop, ca 0,2 m i diameter och ca 0,13 m djup.
Belägenhet: x6394769,9 y1402631,7

Stensättningen var rektangulär (2,59 x 1,79 meter) och bestod av 17 snett ställda, plana stenhällar. I södra delen fanns en sydport bestående av två kantställda stenar. Mellan stenarna låg en större flat sten som troligen utgjort en takhäll och legat ovanpå de två kantställda stenarna. Den södra hörnstenen visade sig ha en skålgrop (F698). Den låg dold under markytan, men var vänd inåt graven. Ca 0,2 meter norr om sydporten fanns en bengrop. Direkt utanför, i anslutning till den västra hörnstenen, påträffades en ansamling keramik, krossat kärl?, ca 2 dl (F183). Direkt nordöst om porten hittades också några spjälkade keramikbitar (F184).

A15899 BENGROP

Vid rensning framkom en bengrop ca 20 cm norr om "porten". Bengropen var ca 20 cm i diameter och ca 13 cm djup. Fyllningen bestod av gulbrun sand med inslag av grönbrun humös sand och små kolbitar. I fyllningen låg ca 1 dl brända ben starkt koncentrerade till gropens mitt. I bengropen påträffades också ett knivfragment (F185) samt ett beslag? av järn (F648). Även ett nålfäste av brons till en fibula hittades (F186).

Fynd

Bränt ben F27, 607
Skålgropssten F698

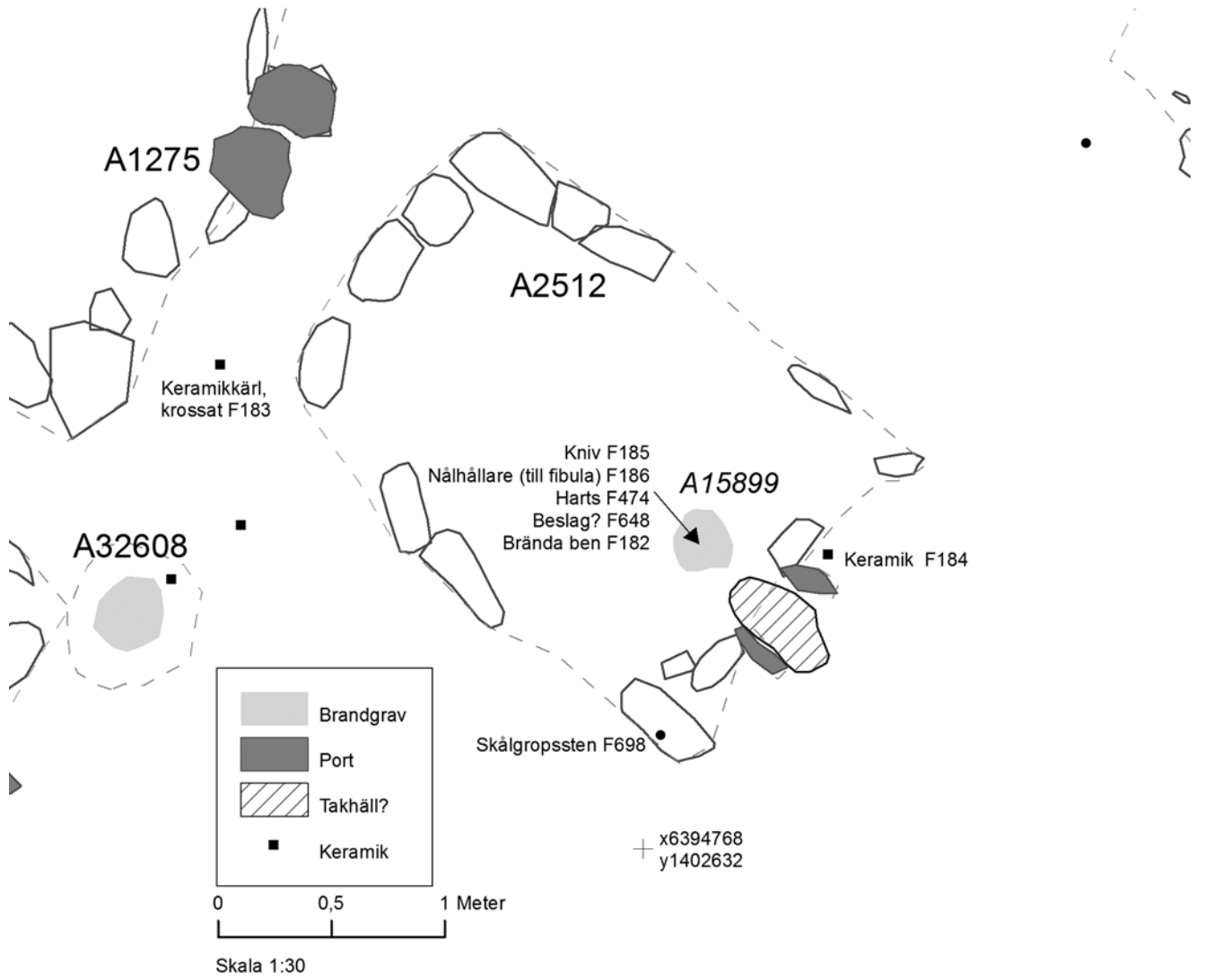
Fynd i bengrop

Brända ben F182 (Människa, 1 individ 4–6 år gammal.
Könsbestämning ej möjlig)
Kniv av järn F185
Beslag? (ten) av järn F648
Nålhållare (till fibula) av brons F186
Harts F474

¹⁴C-analys

Bränt ben (F182): Ua-34424 BP 1565+/- 30. (1σ 430–540 e.Kr.; 2σ 420–570)

A3206 STENSÄTTNING, FYLLD

Stensättning, fylld, osäker form. Skadad, ca 5,9 x 5,2 meter stor och 0,5 meter hög. Skelettgrav ca 2,2 x 0,92 meter och 0,5 meter djup.

Belägenhet: x6394792,1 y1402603,9

Stensättningen antogs före avbaningen vara en stor anläggning, men visade sig efter avtorvning vara två stensättningar, A3206 och A2168. A2168, låg omdelbart norr om A3206 i gravfältets norra del. Stensättningen bestod av ett lager sten, men med flera lager i själva nedgrävningen till skelettbegravningen. I gravens centrala delar fanns en handfull större flata stenar, dock utan synbar ordning.

I stensättningens västra del framkom keramik (F298), och däribland en större mynningsbit (F303). I samma fyndområde framkom också tre järnfragment/tenar, möjligen del av ett spänne (F172).

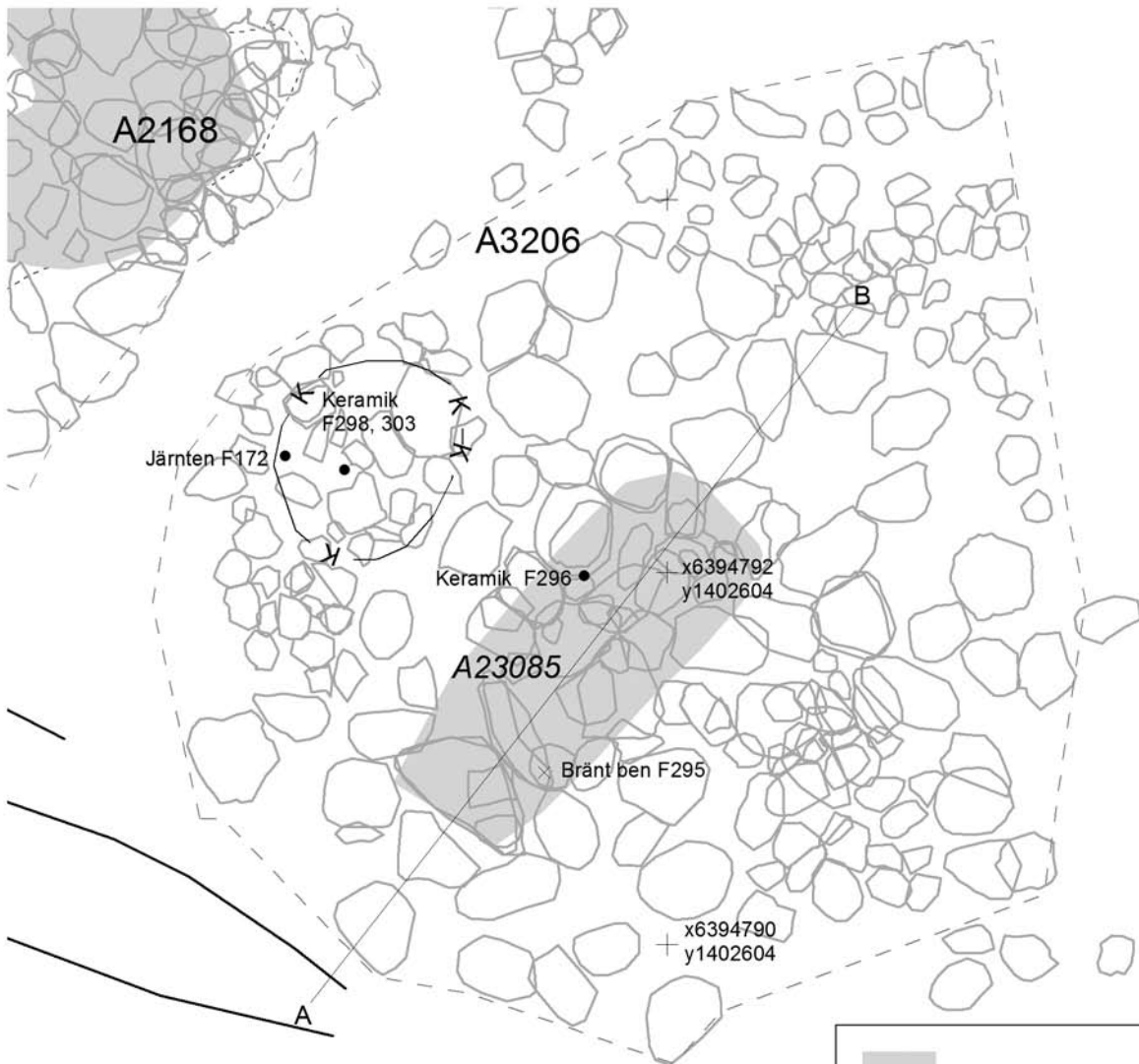
Stenarna i stenpackningen var ca 0,1–0,6 meter stora. De flesta var klumpstenar men i anslutning till gravens

centrum fanns också ett femtal flata stenar. De stenar som låg med den flata sidan vänd uppåt hade en rundad undersida. Efter att profilerna hade ritats plockades alla stenar bort förutom de som låg djupt i sanden i gravens mitt. En kantställd och två andra flata stenar låg i stensättningens sydvästra del. I detta läge gick det inte att urskilja någon färgning efter nedgrävningen. I sandfyllningen fanns inslag av humus och växtdelar (rötter). Under detta vidtog ett mörkt brungult lager som var ca 8–12 cm djupt. Båda av dessa lager var starkt påverkade av järnutfällningar. Färgningen efter nedgrävningen till skelettbegravningen (A23085) syntes inte förrän på ett djup av ca 30 cm från ytan, dvs ca 20 cm från gravens botten.

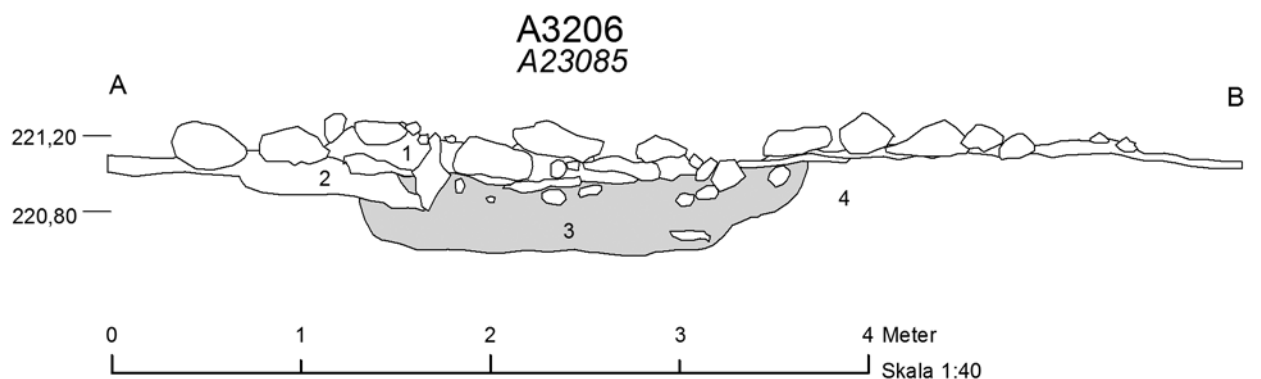
A23085 SKELETTGRAV

Skelettnedgrävningen var ca 2,20 meter lång och ca 0,92 meter bred och låg i SV-NO riktning. Nedgrävningens fyllning hade en matt gulbrun färg och skilde sig mar-

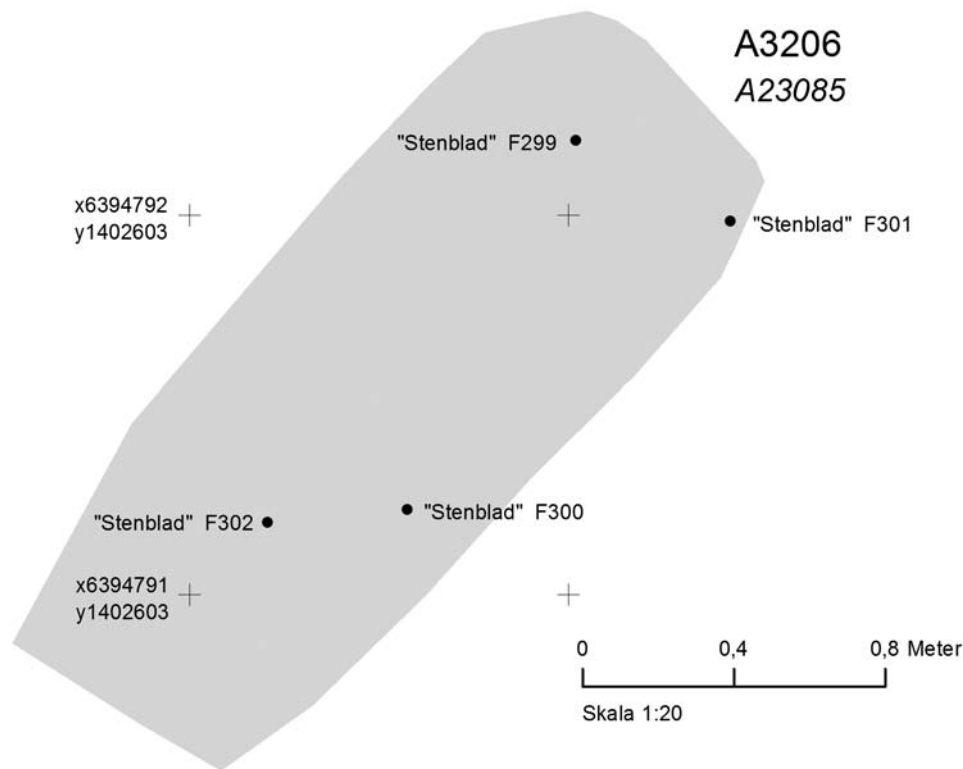

Skala 1:40

1. Brun humös sand
2. Gråvit sand
3. Nedgrävning för begravning. Gulbrun sand med inslag av humöst material.
4. Undergrund, grågul sand

kant mot omgivande område där sanden var gråvitt. Vid gravens fotända i sydväst fanns en stående stenhäll, dock ej vid dess absoluta slut utan en bit in i nedgrävningen. I fyllningen påträffades fyra kniv- eller bladliknande stenar (F299, 300, 301, 302). Förmodligen gnejs som skiftade i rosa och grönt. Två av bladen låg placerade på var sida om den förmodade platsen för huvudet och de andra två låg ungefär strax nedanför den uppskattade platsen för midjan. ”Stenbladen” påträffades ca 6–8 cm från nedgrävningens botten. I gravens fyllning påträffades också stenflisor av samma material som bladen. Tydliga koncentrationer med stenflis hittades vid huvud och fotända. Vid huvudändan låg ett antal stenar ca 0,1 m i diameter vilket initialt tolkades som en eventuell huvudnisch, men de kan lika gärna ha rasat ner i samband med kroppens/kistans? förmultning. Inga spår efter skelett eller kista kunde ses i nedgrävningen.

Ett bränt ben (F295) och en liten keramikbit (F296) hittades också i fyllningen men i övrigt hittades inget. Ett par cm från gravens botten togs fem pollenprover, två på var sida om huvudet, en mitt på bålen och två vid vardera foten (P17–P21), vilka också analyserades.

Fynd i stenpackningen

Bränt ben F295

Keramik F296, 298, 303

Tenar (del av spänne?) av järn F172

Fynd i botten av skelettnedgrävningen

”Stenblad” F299, 300, 301, 302

Prov

Miljöprov: Följande prover analyserades P17–P21

A3486 STENSÄTTNING, OFYLLED. PORT.

Ofylld, fyrsidig stensättning, skadad i norra delen, ca 2,35 x 1,87 meter stor. Ingen begravning påträffad. Port.

Belägenhet: x6394771,5 y1402635,4

Anläggningen var inte synlig före avtorvning. Ofylld, fyrsidig stensättning, skadad i norra delen. Det fanns endast kvar små fragment av stenarna i den norra delen. I sydöstra delen fanns en port bestående av två tvärställda stenar i kantkedjan. Ingen begravning kunde beläggas. I sydöstra hörnet hittades en bit bränt ben (F659) samt en bit keramik (F207). I mitten stod en kraftig tall-stubbe och det fanns rikligt med järnutfällningar i det översta skiktet (ca 0,05 meter) runt stubben.

Strax sydöst om anläggningen fanns ett område, ca 1,8 x 1,1 meter stort, med spridda brända ben (F215) och keramikbitar (F214). Det är dock oklart var dessa härör från. De har dock inte bedömts höra till A3486 utan till en förstörd? grav intill. Eventuellt i området söder

därom, där det fanns en stor grop efter en rotvälta samt uppkastad sand därifrån. I sanden påträffades dessutom en bronsnål (F11).

Fynd

Bränt ben F659

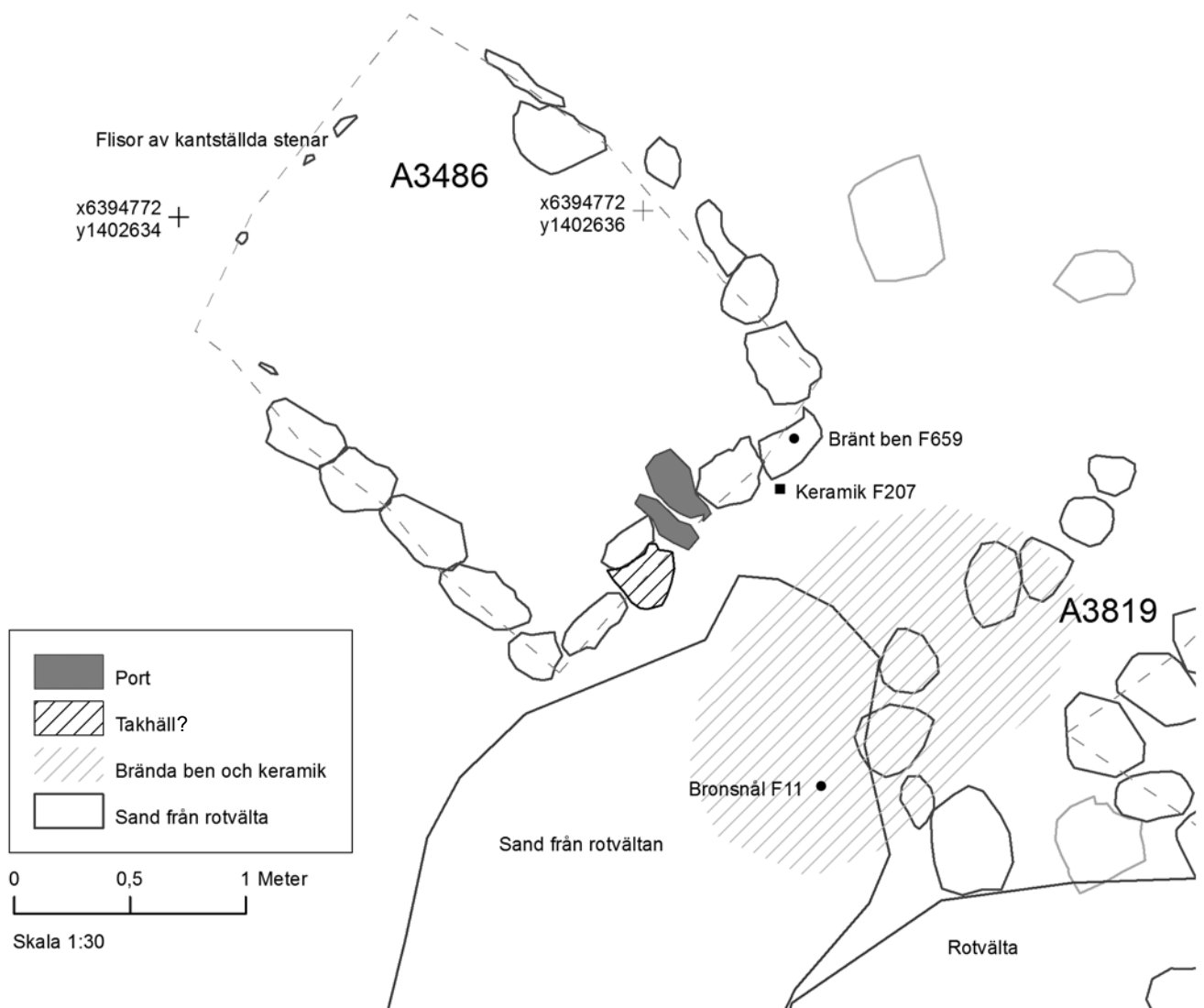
Keramik F207

Strax sydöst om graven:

Keramik F214

Brända ben F215

Bronsnål F11

A3819 STENSÄTTNING, REKTANGULÄR, FYLLD

Rektangulär, stenfylld stensättning. Skelettbegravning, ca 2,6 x 1,3 meter och 0,6 meter djup.

Belägenhet: x6394769,4 y1402639,2

Den fyllda stensättningen bestod av en mängd rundade stenar, ca 0,25 x 0,25 meter stora. Stenfyllningen omgavs av en förmodad kantkedja, till delar skadad i sydväst pga av en rotvälta. Det fanns också fyra stenar som låg en bit från själva stensättningen och som eventuellt ursprungligen utgjort hörnstenar. Gravens sydvästra långsida var skadad av en rotvälta. Mitt i graven fanns resterna av en tallstubbe. Under det översta stenlagret i graven fanns något som liknade en ansamling sten koncentrerat vid fotändan samt några mer glest placerade stenar vid huvudändan.

Graven tömdes lagervis. Ingen sällning gjordes av de översta 20 cm gravfyllning eftersom materialet var förhållandevis humöst. Vid sällning av djupare liggande material påträffades en liten keramikbit (F269) samt fragment av bränt ben (F272, 273, 276, 279), troligen sekundär inblandning i gravens återfyllda massor. I sydändan fanns en vällagd täckande stenpackning i tre till fyra lager. I norra delen fanns ett antal stenar (minst tre nivåer) som bildade en slags nisch? i den förmodade huvudändan.

A20115 SKELETTGRAV

Färgning efter tydlig nedgrävningskant framträder på ca 60 cm under framschaktad yta. Framträder gör också en färgning efter den döde som gav intryck av en begravning på sida med böjda, lätt uppdragna ben och med ansiktet vänt västerut.

Själva nedgrävningen syntes som brun/gråbrun sand med inslag av träkol. Vid huvudändan fanns ett antal glest

placerade stenar medan det vid fotändan fanns en mer kompakt samling sten. Det fanns nästan inget kvar av skelettet mer än olika färgningar i marken. Det enda som återstod var ett fingerben/tåben? (F219) på vilket det satt en bronsring (F220) samt fragment av lårbenet (F221). Eventuellt hade personen legat på sidan. I graven påträffades ytterligare en fingerring av brons (F188) och intill denna flera hartsbitar (F203), troligen härrörande från ett svepkärl.

Fynd i fyllningen

Brända ben F272, 273, 276, 279

Keramik F269

Fynd på skelettnivå

Obrända ben F219 (fingerben?!), 221 (lårben?) (Människa, 1 individ. Ålders- och könsbedömning ej möjlig)

Nål av järn F266

Fingerring av brons F188, 220

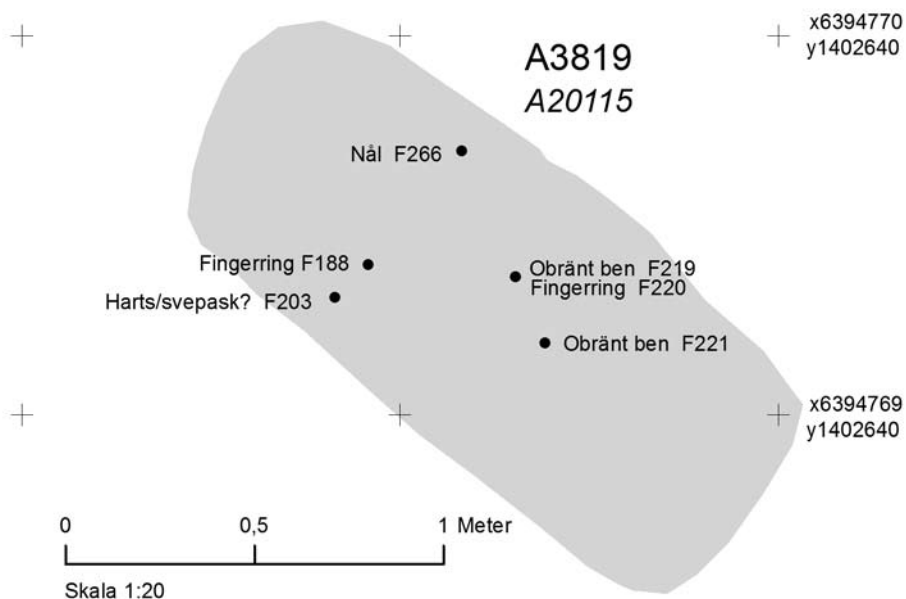
Harts/svepask? F203

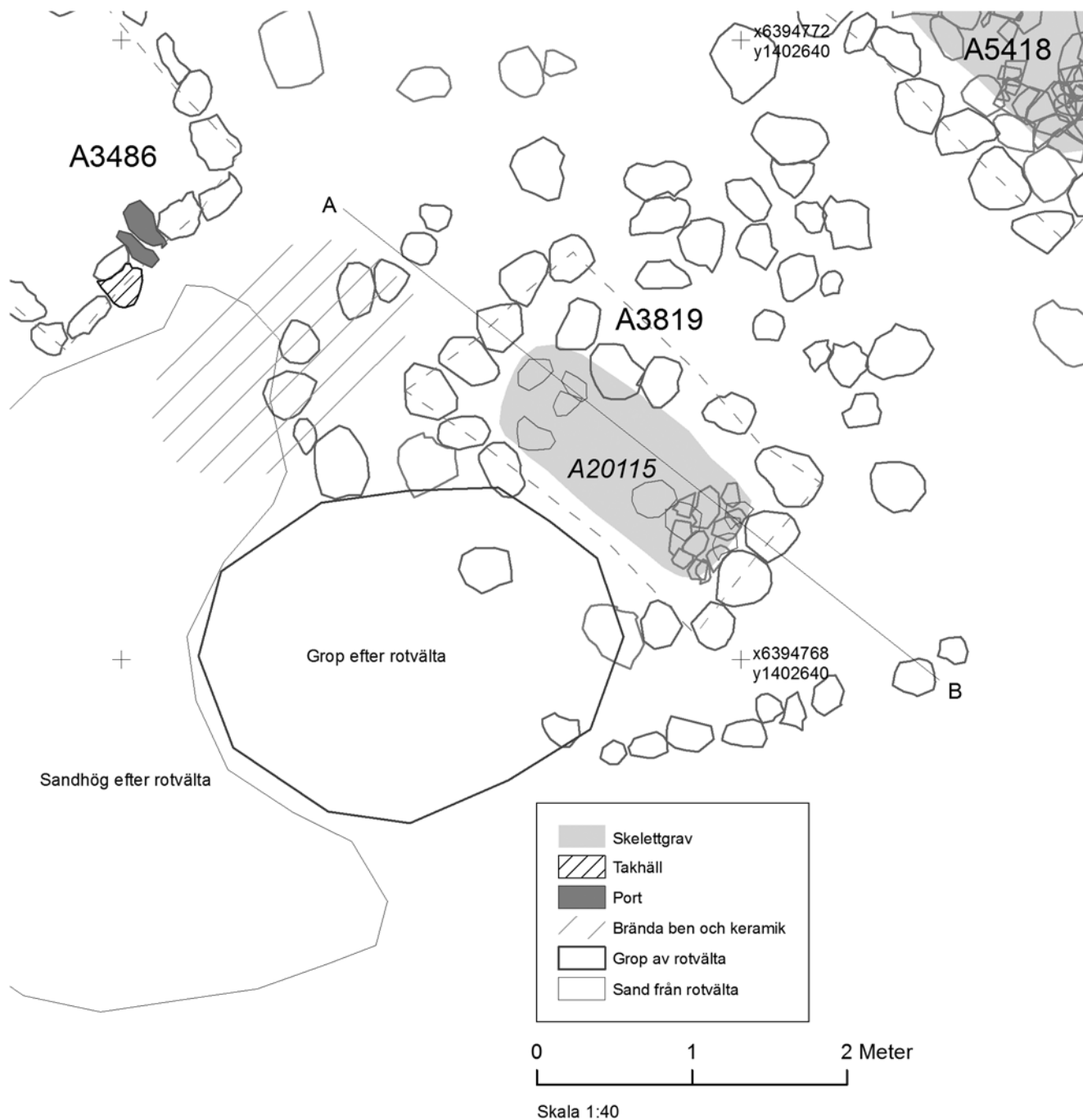
¹⁴C-analys

Obränt ben (F219): Ua-34795 BP 1570±35. (1σ 430–540 e.Kr.; 2σ 410–570)

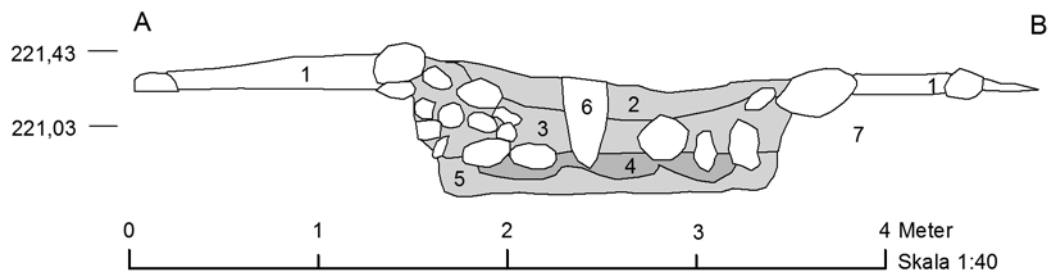
Prov

Miljöprov: P5, 6, 7, 9 och 11 analyserades

A3819
A20115

1. Gulbrun sand
2. Brun till gråbrun sand
3. Gulbrun sand
4. Färgning efter kroppen bestående av gråbrun och grågul sand med humösa inslag
5. Ljust brungrå sand
6. Störning av tallrot
7. Undergrund

A5415 STENSÄTTNING, FYLLD

Fylld rektangulär stensättning, ca 2,6 x 1,8 m. Skelettgrav, ca 1,9 x 0,9 meter stor och ca 0,6 meter djup.

Belägenhet: x6394772 y1402641,8

Kantkedjan bestod av sjutton 0,3–0,6 m stora stenar lagda tätt intill varandra. Samtliga stenar utom den i kantkedjans sydvästra hörn (grön skiffer?) var av granit. I kantkedjans nordöstra hörn saknades en eller ett par kantkedjestenar. Nordost om anläggningen fanns en stenansamling vars relation till graven var oklar.

Stenfyllningen bestod av fyra skikt med sten. I det översta skiktet fanns ca tjugio stenar, 0,2–0,6 m stora, merparten granitstenar. Stenarna låg i den nordvästra respektive sydöstra delen av graven. I nordväst var de något utspridda medan de låg mer samlat i den sydöstra delen. Gravens mittparti saknade stenpackning. Möjligtvis har detta tomrum orsakats av att man tagit sten från stenpackningen och slängt upp intill graven. I det stenfria hålrum som bildats hade växtlighet tagit över varför detta parti utgjordes av ett drygt 0,2 m tjockt skikt med svartgrå till brungrå moig humös sand med inslag av förmultnade växtrester, rötter, rottrådar och små kolbitar. Under det översta skiktet med sten påträffades

ytterligare tre stenskikt med varierat antal stenar. Dessa skikt utgjordes från topp till botten av ett tjugotal stenar, 0,2–0,5 m stora. De flesta av dem låg tätt samlade i gravens sydöstra del, vilken är att betrakta som fotänden i graven. Uppenbarligen har man lagt extra möda på att lägga sten på den dödes fötter.

A32828 SKELETTGRAV

Nedgrävningen var i ytan ca 1,9 x 0,9 m stor och fylld med beige-grå flammig, moig sand med inslag av små kolbitar och rottrådar. Sanden är att betrakta som återdeponerad steril sand som återförts graven sedan kropp och stenar lagts ner i nedgrävningen. Nedgrävningen hade en avsmalnande form mot botten där själva kroppen lagts ner. I botten var den ca 1,9 x 0,5–0,9 m stor; som bredast i mittpartiet. Graven var ca 0,6 m djup.

Under stenpackningens nordvästra del, i fyllnadssanden på skelettnivå, påträffades fem slipade små bärnstenspärlor (F538, 539, 540, 561, 562), två glaspärlor (F559, 560) och en järnnål i två delar (F575).

Under den sydligaste av stenarna påträffades två bronsringar. Intill den sydligast belägna ringen (F519) av de två låg ett par tåfalanger (F520) medan en tåfalang (F669) satt kvar i den andra bronsringen (F521). I den västra kanten, i botten av graven, låg en järnkniv (F544) ungefär i höjd med den förmodade placeringen för knäna.

Fynd

Obränt ben F520-tåben (Människa, 1 individ. Ålders- och könsbedömning ej möjlig), F669 - tåben (Människa)

Kniv av Järn F544

Nål av järn F575

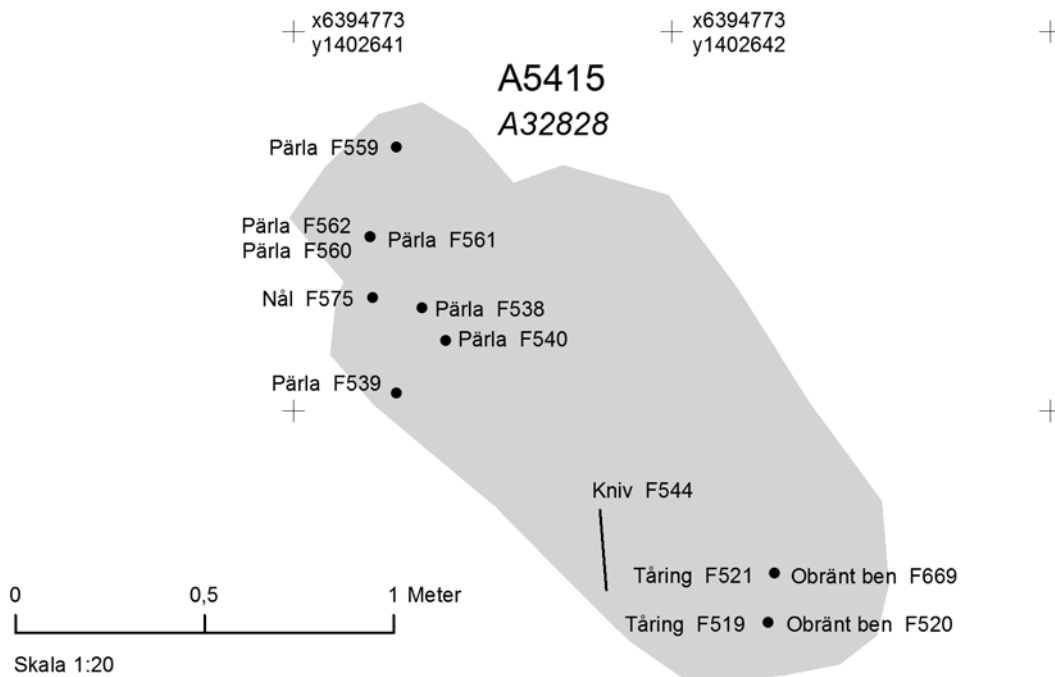
Tåring av brons F519, 521

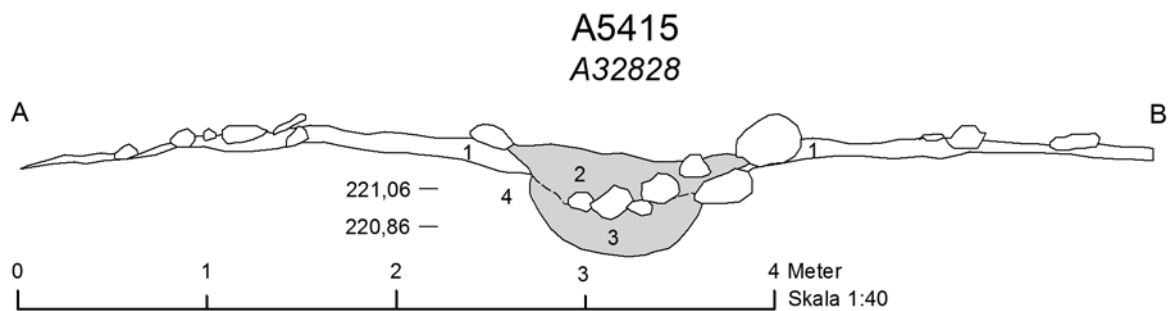
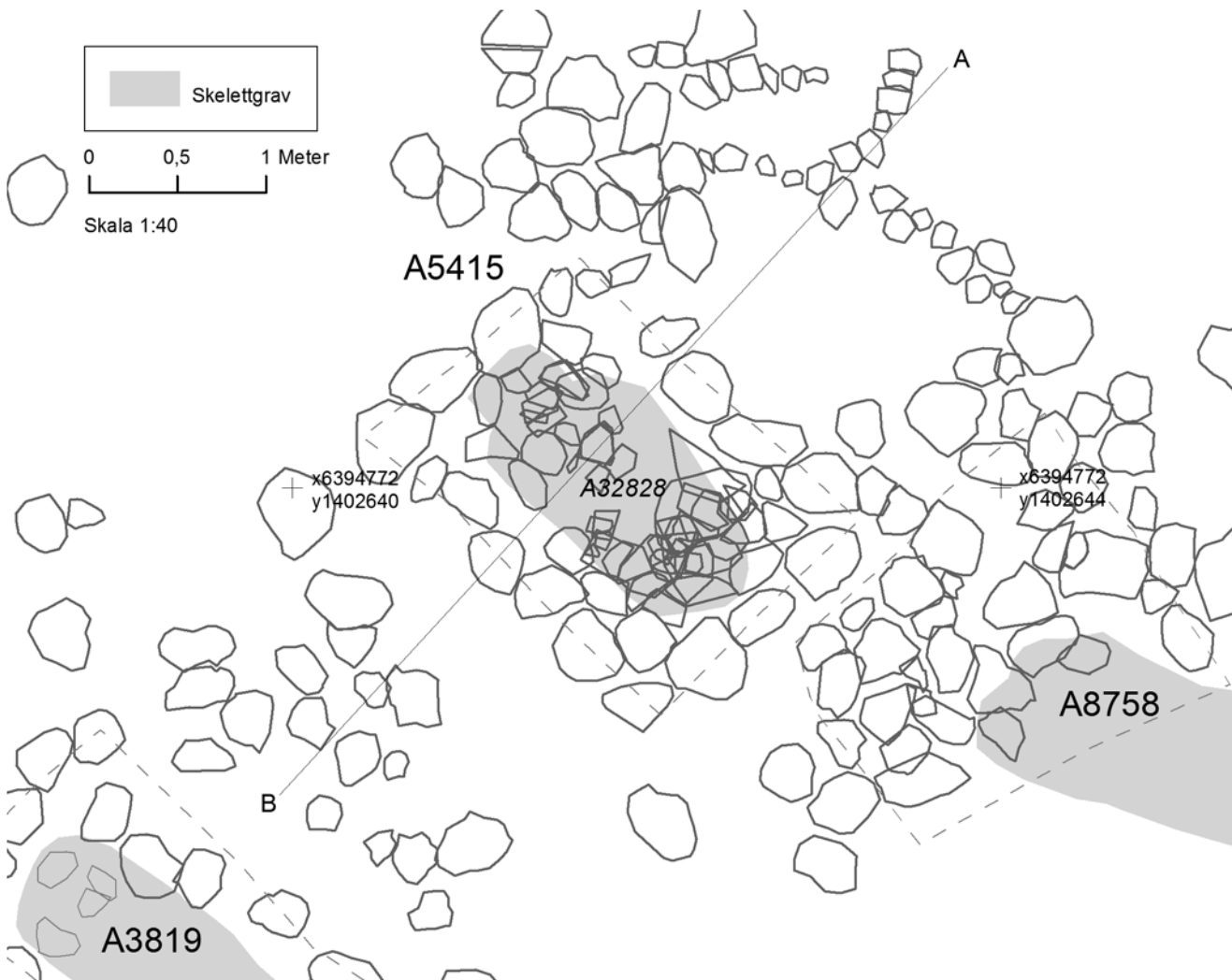
Pärla av bärnsten F538, 539, 540, 561, 562

Pärla av glas F559, 560

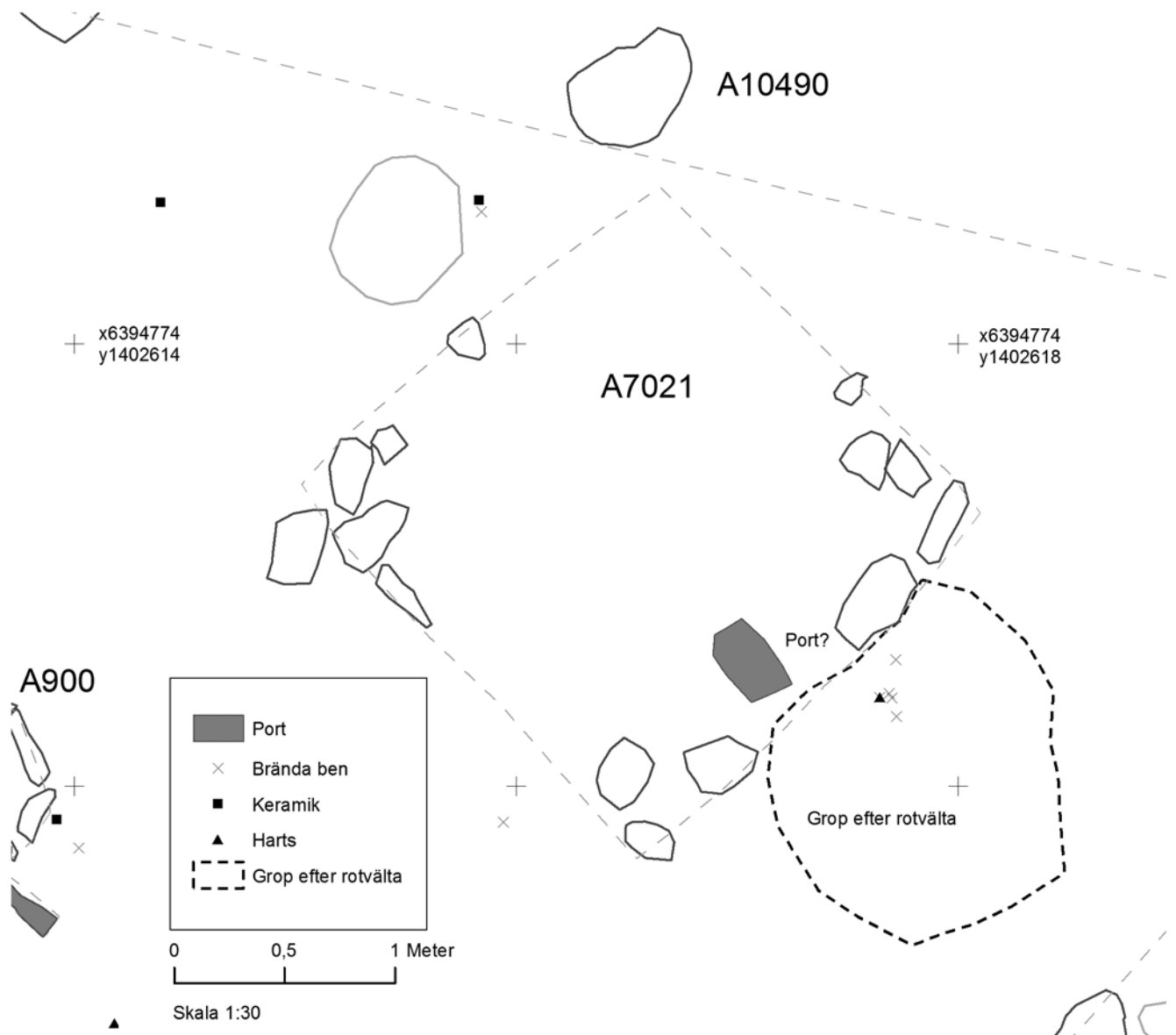
¹⁴C-analys

Obränt ben (F520): Ua-34796 BP 1625±/− 35. (1σ 380–440, 480–540 e.Kr.; 2σ 340–540 e.Kr.)

1. Brunrå till gulrå humös moig sand
2. Nedgrävning för begravning, svartrå till gråbrun moig, sandig humus
3. Nedgrävning för begravning bestående av biegerå moig sand med inslag av små kålbitar
4. Undergrund, gul sand

A7021 STENSÄTTNING, FYRSIDIG, OFYLLD

Skadad ofylld fyrsidig stensättning, ca 2,3 x 2,2 m. Ingen tydlig gravgömma påträffades. Port?

Belägenhet: x6394773,3 y1402616,6

Anläggningen, som inte var synlig innan avbaning, saknade en tydlig gravgömma. Ett flertal stenar var av sandsten, vilka troligen varit kantställda även om de nu fallit omkull. Ett flertal stenar av sandsten vid anläggningens sydöstra del låg mycket löst, förmodligen i sekundärt läge. En av dessa kan möjligen utgjort ena sidan av en port. Sydöst om anläggningen fanns en grop efter en rotvälta, där det påträffades brända ben (F37, 47, 263, 346, 449) vid rensningen. Dessa härrör sannolikt från en förstörd gravgömma, eventuellt tillhörig A7021. Dock osäkert.

Fynd strax utanför stensättningen

Brända ben (från rotvältsgrop SÖ om A7021) F37, 47, 263, 346, 449 (Människa, 1 individ över 30 år. Könsbestämning ej möjlig)

Brända ben (SV om A7021) F338

Harts F36

¹⁴C-analys

Bränt ben (F37): Ua-34418 BP 1560±35. (1σ 430–550 e.Kr.; 2σ 410–580 e.Kr.)

A8358 STENSÄTTNING, FYRSIDIG, OFYLLD

Fyrsidig ofylld stensättning, ca 2,1 x 2,3 m stor. Urnebrandgrop 1,7 x 1,2 meter stort och 0,2 meter djupt. Skadad av sentida odling.

Belägenhet: x6394774,3 y1402609,2

Anläggningen, som inte var synlig före avtorvning, visade sig efter rensning vara en ofylld, fyrsidig stensättning. Graven var delvis skadad genom odling. Kantkedjan saknades i NV och SO. Den var ofullständig och skadad i SV men tämligen intakt i NO. Den bestod av kantställda hållar som var ca 0,35–0,4 x 0,05–0,2 meter stora. Genom anläggningen löpte i NO-SV en hägnad med flata stenar, ca 0,3 meter stora. Hägnaden är sentida och kan kopplas samman med odlingen inom den västra delen av gravfältet. Troligen härrör stenarna i hägnaden från raserade gravar. Gravgömman utgjordes av en urnebrandgrop.

Fynd

Brända ben F331, 333

A28178 URNEBRANDGROP

Anläggningen, som var ca 1,6 x 1,2 meter stor, var något diffus i den västra delen varför avgränsningen är något osäker. Den centrala delen av anläggningen bestod mest av sot och brända ben. Invid en oval sten påträffades en krossad urna av grov keramik, troligen benbehållaren. Delar av urnan låg även under stenen. I brandgraven fanns fragment av ytterligare en urna med punkt och streckdekor (F388). En förmodad spelbricka i grönaktigt glas (F385) hittades också.

Fynd

Brända ben F374, 376, 426 (Människa, 1 individ, 30–50 år. Könsbestämning ej möjlig)

Harts F45, 375

Bronsringar F365, 366

Spelbricka(?) av glas F385

Keramik F373, 388 (dekorerad)

Kam F644

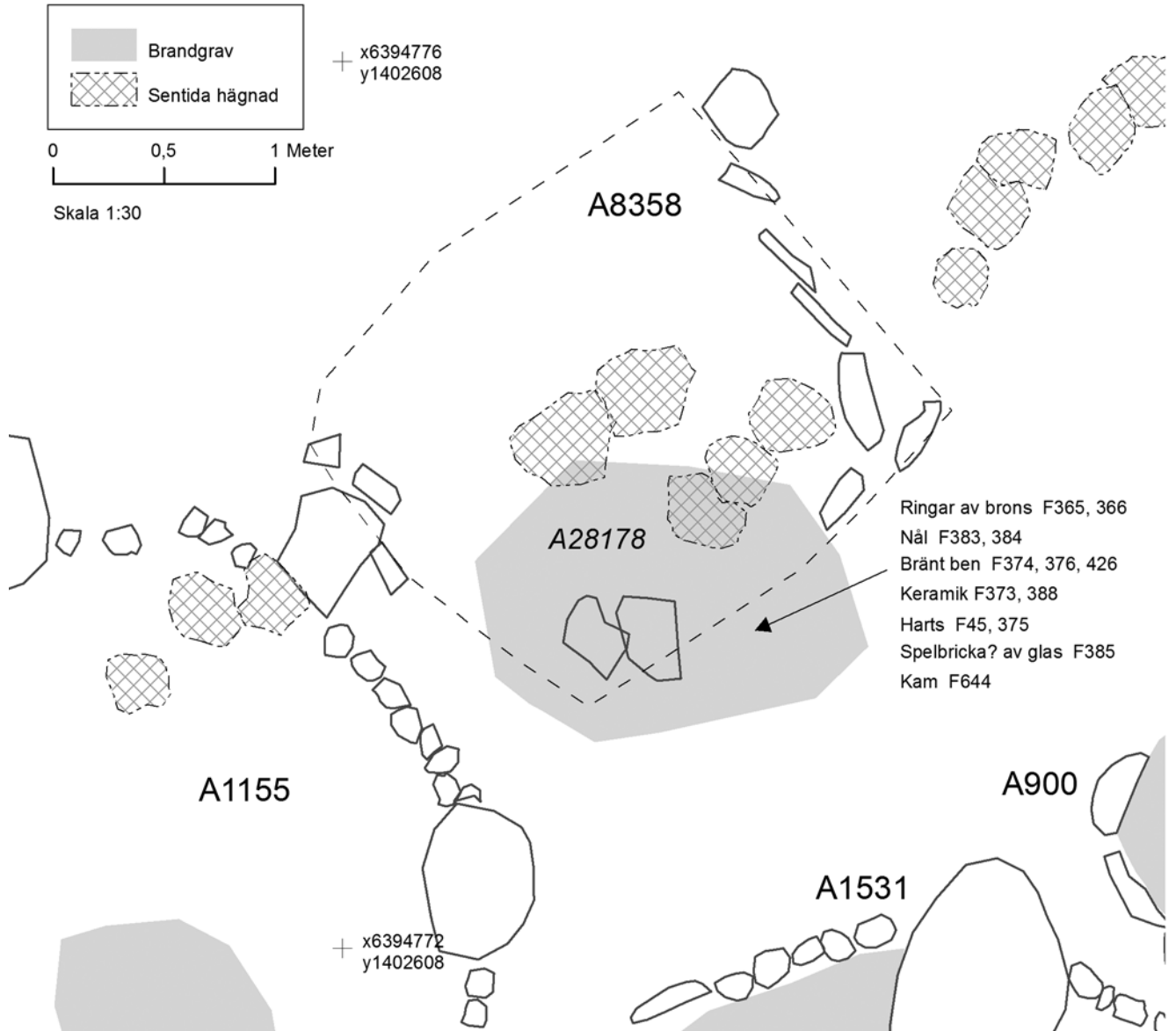
Nål, del av dräktnål? i järn F383

Nål, del av dräktnål i brons F384

¹⁴C-analys

Bränt ben (F374): Ua-34430 BP 1705± 35. (1σ 250–290, 320–400 e.Kr.; 2σ 250–420 e.Kr.)

A8563 STENSÄTTNING, REKTANGULÄR

Stensättning, rektangulär, ca 1,9 x 0,9 meter stor. Ingen gravgömma påträffades.

Belägenhet: x6394772,1 x1402641,8

Anläggningen, som inte var synlig före avbaning, framkom omedelbart väster om kvartsgraven (A645). Stensättningen, som var kistliknande på sina små proportioner, tolkades inledningsvis som en grav men ingen gravgömma framkom. Kantkedjan i öster bestod av tre kantställda hållar. Dessa stod helt vertikalt och var djupt nedgrävda. Den sydligaste av dem var en lite mindre sandstenschäll. De övriga två var större och av en annan bergart. Även i norr fanns en kantställd håll och i söder en sten som såg ut att vara en omkullvält kantkedjesten. I väster mättes ursprungligen ett par stenar in som kantkedjestenar. Dessa låg dock ganska ytligt. I själva verket saknades den västra delen av kantkedjan. Den västliga begränsningen utgjordes istället av en stor klumpsten. Kring denna låg en del mindre stenar (ca 0,05–0,15 meter stora) och fragment av splittrade sandstenschällar. Den stenpackning som fanns i och runt kvartsgraven (A645) fortsatte även kring A8563, även om den inte var heltäckande. Stenpackningen bestod av ca två skikt och var tätast i norr, i söder saknades den helt. I sydost, till största delen utanför ”graven”, fanns en koncentration av mindre stenar. Flera av dessa var av kvarts. I det området och kring den stora klumpstenen låg en del harts (F320, 407, 410). Kvartsen i stenpackningen mättes in som punkter.

I anläggningens sydvästra del påträffades en kniv (F200) snett nedstucken i sanden. I övrigt var det näst intill fyndtomt. Enstaka keramikbitar (F318, 319, 363, 364) hittades främst i den södra delen.

I anläggningens nordöstra hörn framkom en stenskodd grop, möjligen ett stolphål (A29525), ca 0,24 m i diameter och 0,16 meter djupt.

I området mellan A645 och A8563 fanns stenpackningen och under denna framkom en del keramik och brända ben. Stenpackningen gjorde att gravarna A645 och A8563 gav intryck av att vara ihopbyggda.

Det är tveksamt om anläggningen skall betraktas som grav. Funktionen är oklar, men kanske kan den tolkas som en stenkista för offer?

Fynd

Keramik F318, 319, 363, 364

Harts F205, 404, 410

Brända ben F405

Kniv av järn F200

Strax utanför anläggningen kom enstaka spridda brända ben (F342 och 406), harts (F317 och 320) och keramikbitar (F231, 359).

A8758 STENSÄTTNING, OKÄND FORM

Stensättning, skadad, okänd form, möjligen ursprungligen rektangulär. Skelettgrav, ca 2,3 x 0,7 meter stor och 1,4 meter djup.

Belägenhet: x6394770,5 y1402644,9

Stensättningen A8758 kunde tillsammans med A5415 och A3819 anses innan avbaningen. Utbredning och form var dock mycket oklara. Efter avtorvningen kunde urskiljas tre stensättningar vilka var mer eller mindre skadade. A8758 var kraftigt skadad och endast den nordvästligaste delen av stenpackningen i toppen återstod, resten, ca 2/3 hade försvunnit i samband med att den gamla kyrkvägen breddades i ett tidigare skede, kanske så sent som under 1970-talet.

Ett flertal stenar låg nedrasade i sluttningen mot den gamla breddade kyrkvägen från Hyltena by. Storleken på stenarna var ca 0,17 x 0,23 meter i diameter samt vid slutningens sydvästra del fanns en del större stenar som var ca 0,50 x 0,75 meter i diameter. Sluttningen ner mot vägen lutade med ca 35–45 graders vinkel och höjdskillnaden mellan stensättningens topp och vägbanken var drygt en meter.

Den fragmentariska kantkedjan bestod av åtta, ca 0,3–0,6 meter stora, stenar. Kantkedjan var dock något diffus. Samtliga stenar i den norra delen av kantkedjan var av granit. Ett flertal kantkedjestenar saknades dock och de som fanns bevarade var förmodligen dessutom flyttade ur sitt läge. Stenpackningen bestod av ett skikt sten. Under denna framkom ett lager på ca 0,20 meter

gulbrun - röd sand med växtdelar inblandat. Först vid avlägsnandet av detta lager framkom gravens nedgrävning tydligt som en färgning i sanden.

Det som återstod av nedgrävningen i toppen var 0,6 x 0,9 meter stor och fylld med beige-grå flammig, moig sand med inslag av små kolbitar och rottrådar.

A33418 SKELETTGRAV

Skelettnedgrävningen var ca 2,25 x 0,90 meter stor och ca 1,25 till 1,40 meter djup och orienterad i VNV-OSO. Nedgrävningen smalnade av mot botten där själva kroppen legat. Där var den ca 2,15 x 0,6 m stor; den var som bredast i den nordvästra delen, vid huvudänden. Konturerna efter ett kranium framkom i gravens nordvästra del. Kranieresterna, närmast en färgning, framrensades och fotograferades. Någon osteologisk information kunde ej tillvaratas pga det dåliga skicket. Även konturerna efter ryggraden, förmodat lårben och skenben framkom som en svart färgning i sanden. Resterna efter skelettet var i sådant skick att de endast fotograferades.

Fynd

Dräktnål av järn F630

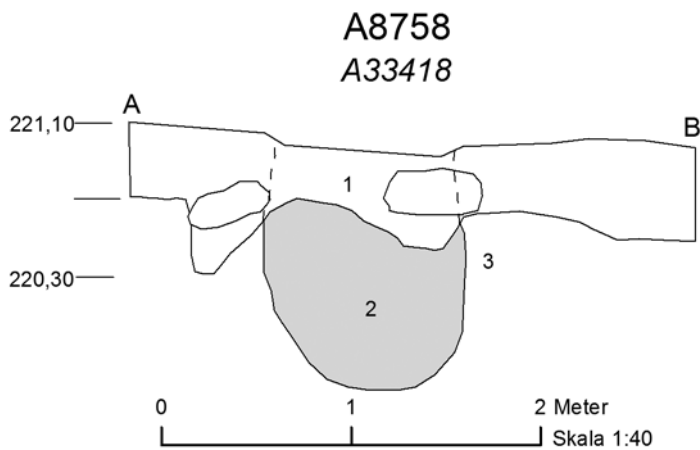
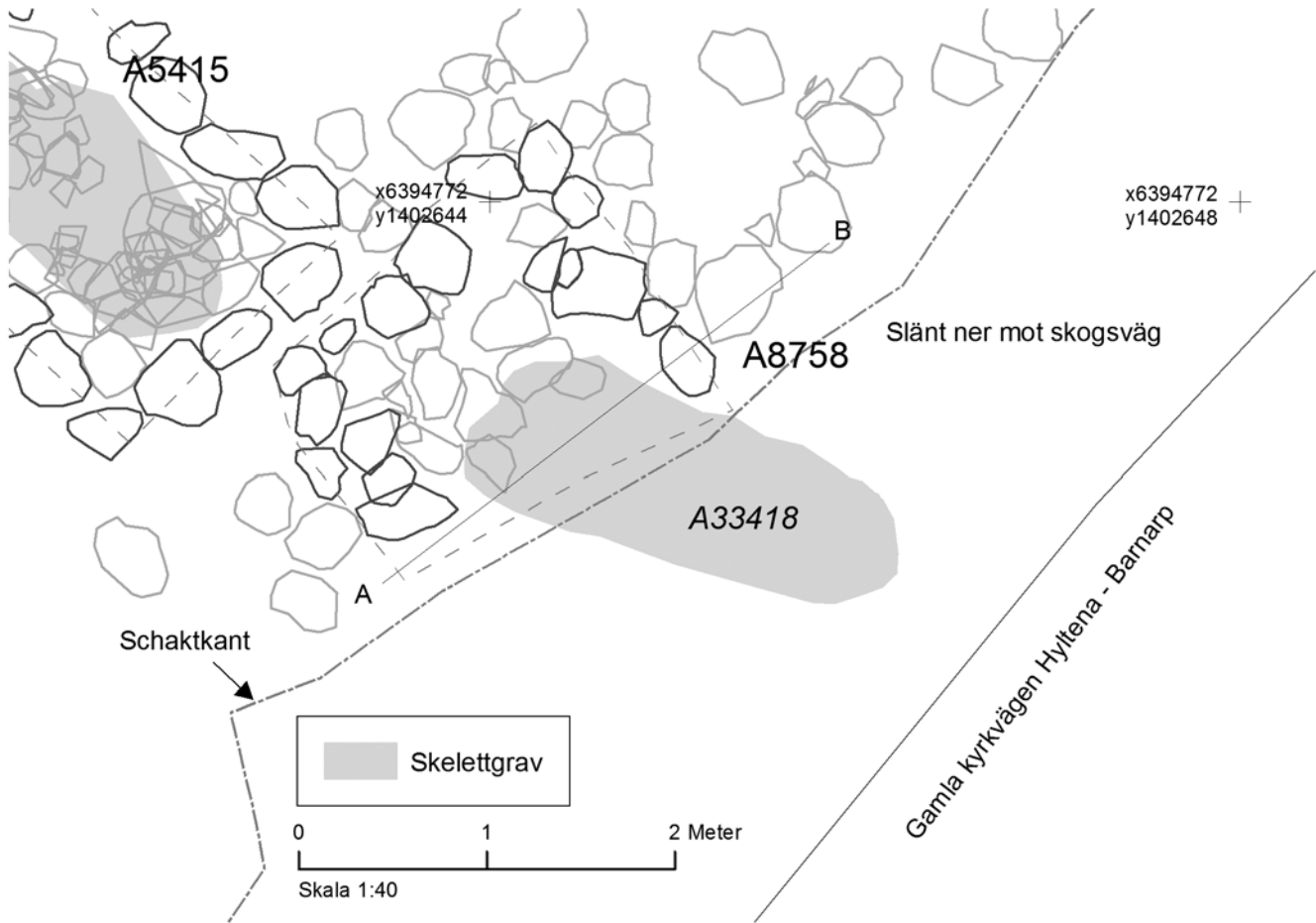
Kniv F634

Sölja F635

Prover

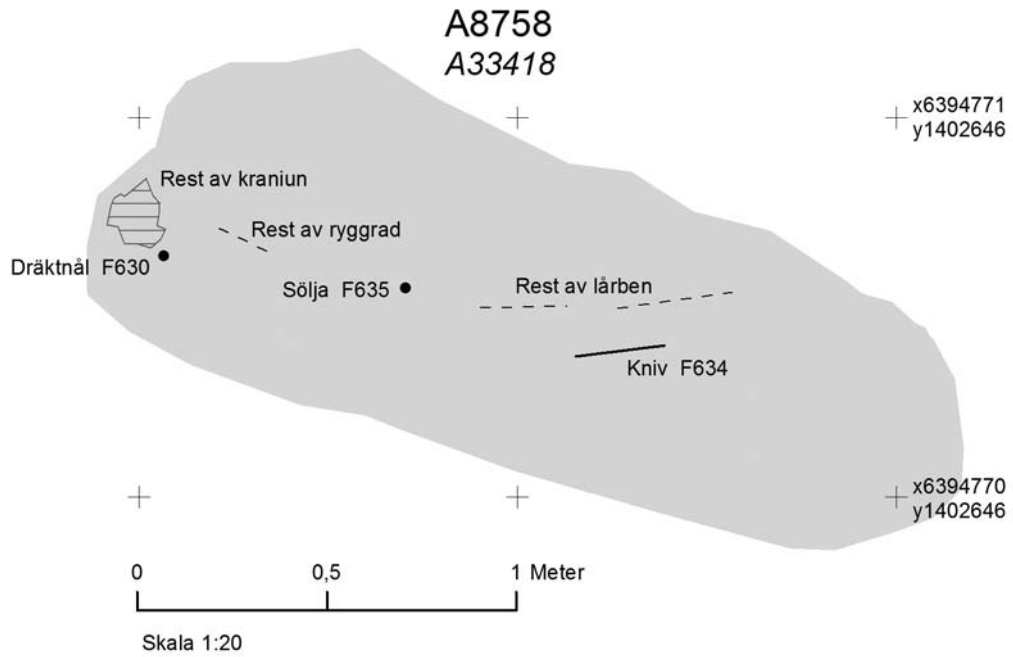
Pollenprover togs (P148, P149, P150, P151, P152), men valdes senare inte ut för analys.

1. Rödgul sand med humösa inslag i de översta delarna av lagret
2. Nedgrävning för begravning bestående av rödgrå sand
3. Undergrund, gråvit sand

På gravfältets allra östligaste del, i slänten ned mot den gamla kyrkvägen påträffades nedgrävningen av en skelettgrav (A8758). De gravmarkerade stenarna hade i stort sett grävts bort vid breddandet av vägen någon gång på 70-talet. Eftersom graven var ovanligt djup, ca 1,30 var fortfarande det understa skiktet oskadat.

A10484 "HUSSÄTTNING"/REKTANGULÄR STENKRETS
Stenkrets, rektangulär, ca 4 x 2 m stor och bestående av tre stenpar vilka bildade två "rum". Bengrop, ca 0,2 x 0,25 meter stor och 0,1 meter djup.

Belägenhet: x6394769,8 y1402621,3

"Hussättning", rektangulär stenkrets, ca 4 x 2 m stor och bestående av tre stenpar vilka bildade två rum. Det nordvästligaste stenparet utgjordes av två 0,4–0,5 m stora, liggande granitblock, det mellersta stenparet av 0,3–0,4 m stora liggande granitblock och det sydöstligaste stenparet av ett par 0,35–0,4 m stora liggande stenblock. Mellan de två östligaste stenarna i den norra stenraden påträffades en mindre granitsten, ca 0,2–0,35 m stor. Ytterligare en mindre, 0,1–0,2 m stor sten, låg omedelbart intill den nordvästligaste stenen. Mellan de båda stenparen i husets nordvästligaste del var avståndet 2 m och mellan de i den sydöstligaste delen var avståndet 1,6 m. I det nordvästra "rummets" mitt påträffades en mindre bengrop, med brända ben, enstaka hartsbitar och en keramikbit. I det södra rummet påträffades en liggande (nedstucken?) järnkniv (F382, 381).

Fynd

Kniv av järn F223

Keramik F38, 328, 377, 378, 403, 415

Harts F412, 424, 622

Brända ben F402, 421, 491

A30351 BENGROP, oval, ca 0,2–0,25 meter stor och ca 0,1 m djup med plan botten. Bengropen var fylld med brungrå humös, moig sand samt en mindre mängd brända ben (F425) och en järnkniv i två stycken (F381 och F382). Bengropen var nedgrävd i steril gul, moig sand. Belägenhet: x6394770,7 y1402620,5

Fynd

Brända ben F425 (Människa, 1 individ. Ålders- eller könsbestämning ej möjlig)

Kniv av järn F381 och 382

¹⁴C-analys

Bränt ben (F425): Ua-34435 BP 1615+/- 35. (1σ 400–460, 480–540 e.Kr.; 2σ 350–370, 380–550 e.Kr.)

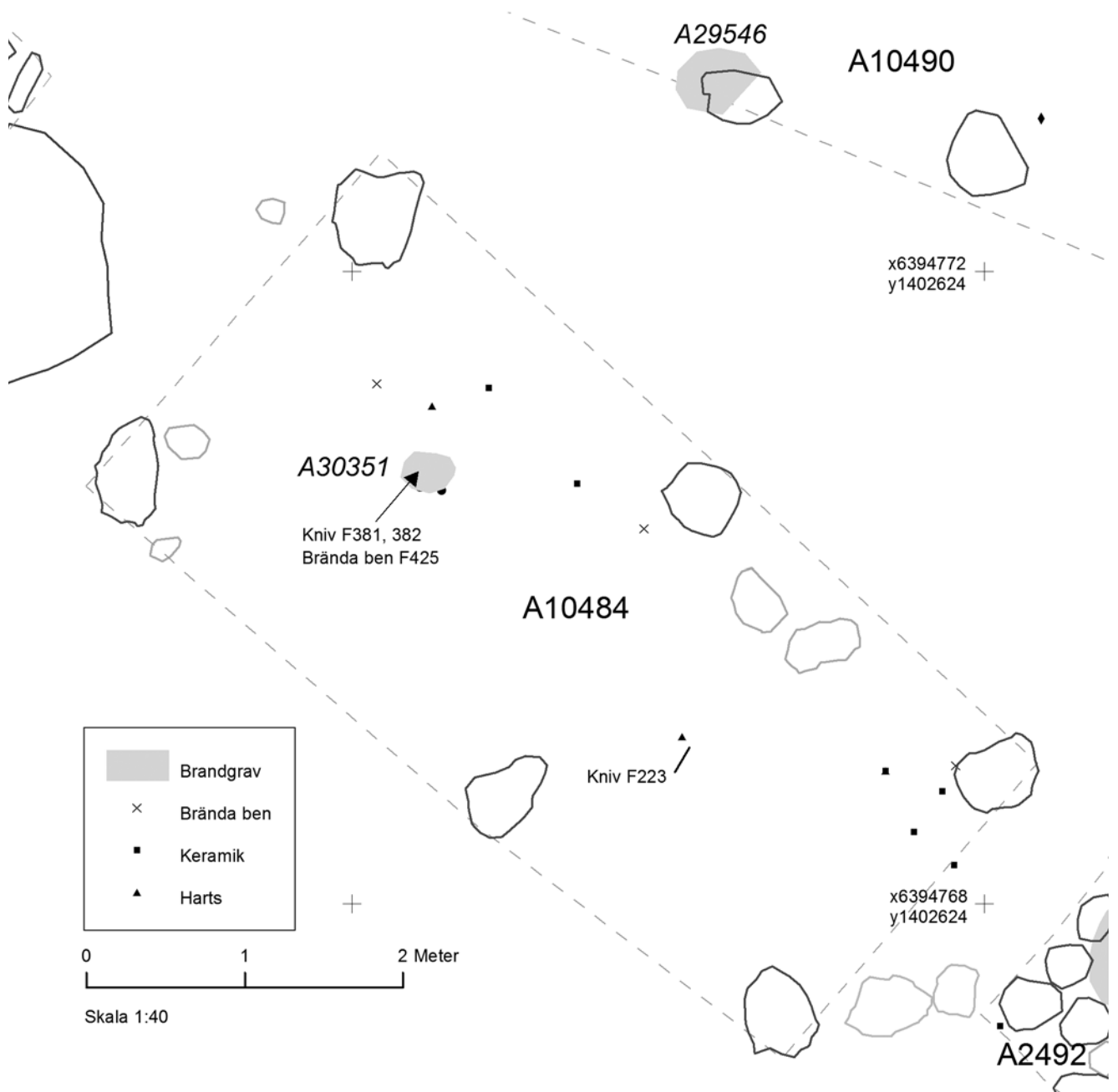
F223

F223

F381

A10490 "HUSSÄTTNING"/REKTANGULÄR STENKRETS
 Hussättning (fyr-sidig stenkrets), ca 12 x 3 meter stor bestående av sex par resta/klumpformade stenar. Totalt fyra brandgravar, varav en central brandgrop (A23701), ca 1,5 x 0,9 m stor och 0,14 m djup. Tre sekundära? brandgravar i anslutning till tre av stenarna - Brandgrop A29546, ca 0,5 x 0,4 meter stor och 0,3 meter djup; brandgrop A30516, ca 0,65 x 0,5 meter stor och 0,15 djup samt bengrop A19803, ca 0,4 x 0,3 meter stor och ca 0,1 meter djup.

Belägenhet: x6394775,5 y1402620,1

Anläggningen, benämnd hussättning, belägen omedelbart söder om den s k kvartsgraven (A645), var en rektangulär stenkrets bestående av tolv resta eller klumpformade stenar placerade i par. Anläggningen som var ca 12,5 meter lång och 3–3,5 meter bred, var orienterad i VNV-OSO riktning, dvs snarlik övriga stensättningarna, dock något mer i sandåsens öst-västliga riktning. Stenarna i den södra raden var resta, medan de i den norra var lig-gande, i ett par fall närmast hållliknande.

En planritning av anläggningen påminner tydligt om spåren efter ett järnåldershus, där stolphålen dock ersatts av stenar.

Inom anläggningen framkom fyra brandgravar, en centralt i den västra delen, och tre belägna under stenarna i den östra delen. I den östra delen påträffades också en del spridda brända ben och två järnknivar, varav en (F122) var nedstucken i marken.

Under den nordvästligaste stenen, som också ingick i hägnaden A3250, låg ett tunt mörkfärgat sandlager (A30654) som innehöll enstaka keramikbitar. Stenen kan möjligen vara flyttad något. Mörkfärgningen gjorde inte intryck av att vara en gravgömma. Ett liknande mörkfärgat sandlager fanns också tre meter söder därom (A31072).

Fynd

Brända ben F135, 136, 137, 141, 144, 227, 448

Keramik F121, 132, 143, 153, 157, 282, 355, 442, 447, 502

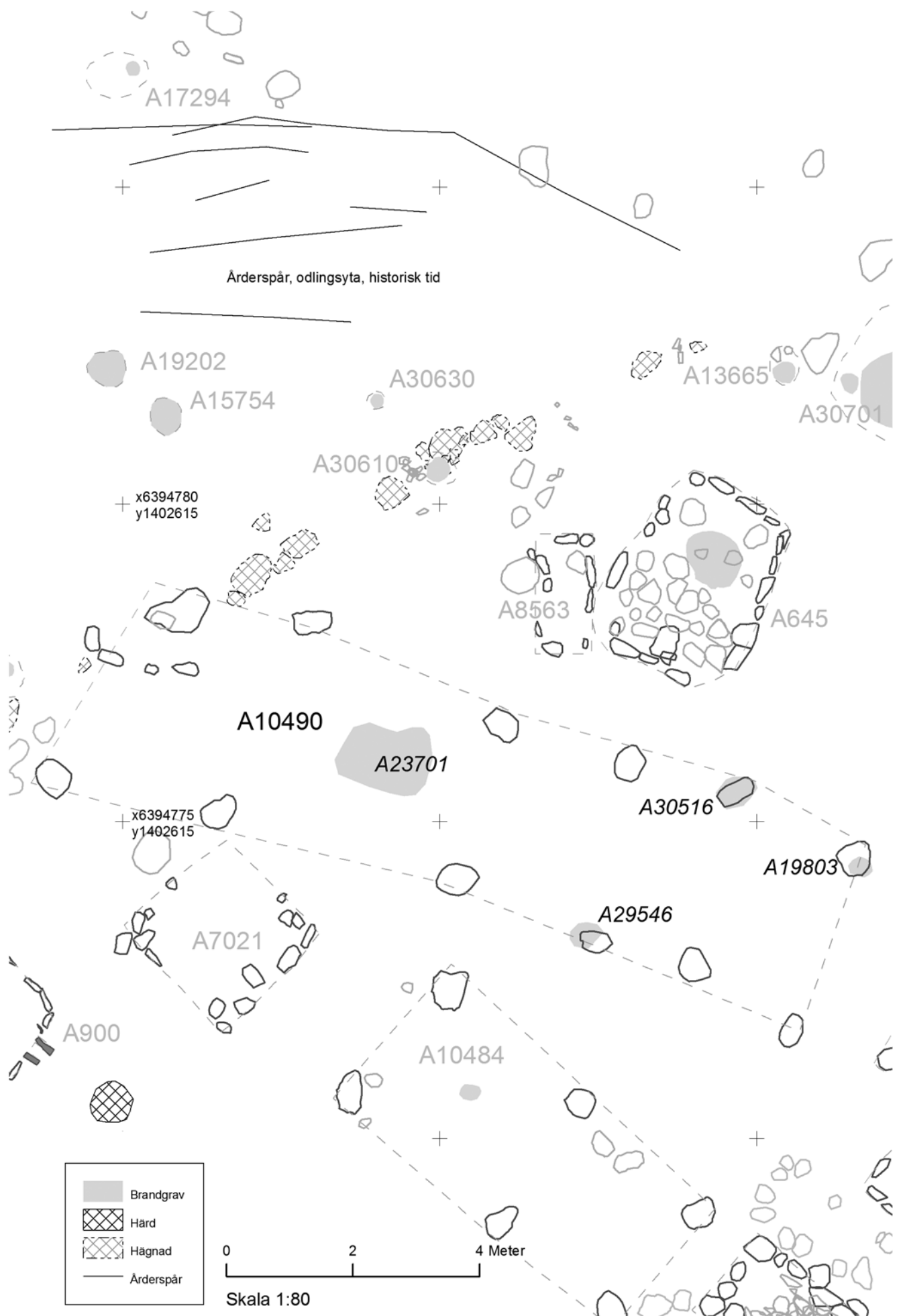
Kniv av järn F122, 125

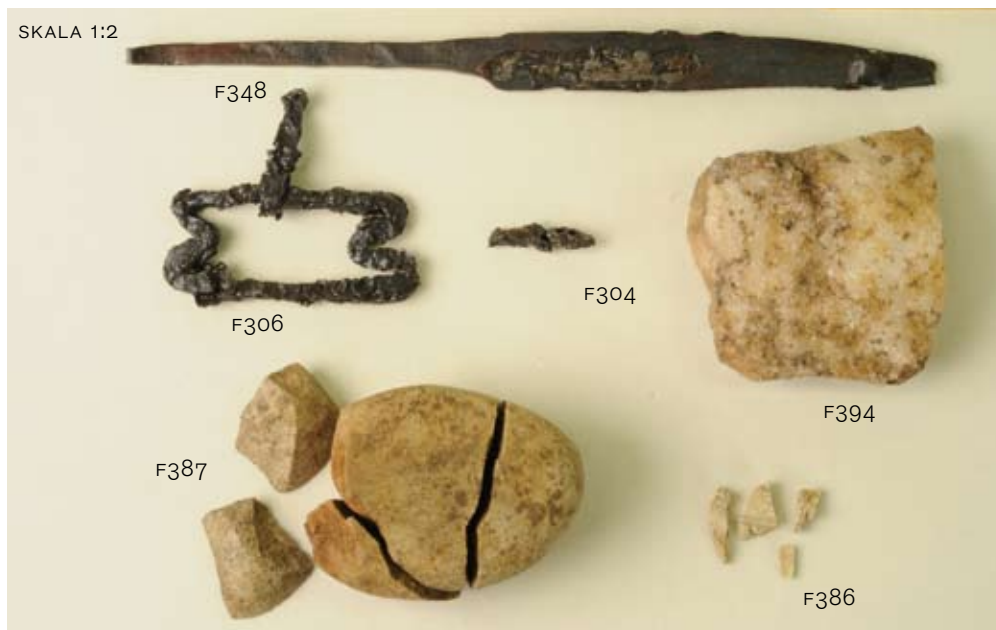
Harts F21, 39, 133, 142, 154, 174, 229, 441

Flinta F123

Kvarts F139, 545

A23701 BRANDGROP

Belägenhet: x6394776,0 y1402619,1

Brandgropen framkom centralt i hussättningen, i "hussets" största "rum" motsvarande härdens placering i ett förhistoriskt hus. Brandgropen var oregelbundet oval, ca 1,5 x 0,9 meter stor och 0,14 meter djup. Fyllning av sotig, svart sand med kol. De brända benen var rikligare i den västra delen. Det omvända förhållandet gällde keramik som var ymnigare förekommande i öster. Centralt i brandgropen låg en eldskadad, sprucken eldslagningssten i kvartsit (F387). Bland övriga fynd märks en lång kniv (F348), kamfragment (F386) samt två oidentifierade järnföremål (F304 och 306).

Fynd

Brända ben F 9, 30, 389 (Människa, 1 individ över 30 år. Könbestämning ej möjlig)

Kniv av järn F348

Oid ten av järn F304

Remsölja av järn F306

Keramik F8, 28, 29, 391

Eldslagningssten av kvartsit F387

Kamfragment F386

Kvarts F394

Harts F478

Vedartsanalys

P32: 7 bitar björk och 13 bitar tall

¹⁴C-analys

Bränt ben (F389): Ua-34431: BP 1600+/-35. (1σ 410–470, 480–540 e.Kr.; 2σ 390–550 e. Kr)

A29546 BRANDGROP

Belägenhet: x6394773,2 y1402622,2

Brandgrop belägen vid och runt stenen A19604, som ingick i den s.k. hussättningen. Stenen var placerad mitt i brandgropen, som var ca 0,5 x 0,4 meter stor och 0,3 meter djup. Fyllningen bestod av svart sotig sand med enstaka kolbitar och brända ben. Två föremål fanns i graven - del av en kniv samt ett oid järnföremål.

Fynd

Brända ben F390 (Människa, 1 vuxen individ. Könbestämning ej möjlig. Djur, 1 individ. Ej artbestämd men i storlek som en hund)

Knivspets F371

Järnring F370

Vedartsanalys

P36: 1 bit björk

¹⁴C-analys

Bränt ben (F390): Ua-34432: BP 1610+/- 35. (1σ 400–460, 480–540 e.Kr.; 2σ 380–550 e. Kr)

A30516 BRANDGROP

Belägenhet: x6394775,4 y1402624,6

Framkom under och runt en av stenarna i hussättningen. Den resta eller klumpformade stenen var av rödaktig gnejs. Brandgropen, som var ca 0,65 x 0,5 meter stor och 0,15 djup, bestod av sotig, svart sand utan kol. I dess ena kant fanns en liten rundad sten – ett stenägg? (F393).

Fynd

Brända ben F347, 392 (Människa, 1 individ äldre än 25 år. Könbestämning ej möjlig)

Harts F345

Stenägg F393

¹⁴C-analys

Bränt ben (F392): Ua-34433 BP 1655+/- 35. (1σ 340–430 e.Kr.; 2σ 250–300, 320–470, 480–540 e.Kr.)

A19803 BENGROP UNDER EN TÄCKHÄLL.

Belägenhet: x6394774,3 y1402626,6

Bengropen framkom under en av stenarna i hussättningen. Den var ca 0,4 x 0,3 meter stor och ca 0,1 meter djup. Fyllningen bestod av sotbemängd grå-gråbrun sand och brända ben. De brända benen låg jämt spridda i fyllningen. Det fanns inga spår av benbehållare. Direkt på bengropen låg en täckhäll som var 0,55x0,5 meter stor och 0,1 meter tjock. Brända ben förekom spridda i sanden kring gravgömmen. Alldeles intill bengropen låg en kvartsbit (F677).

Fynd

Brända ben F193 (Människa 1 individ. Ålder- och könsbedömning ej möjlig)

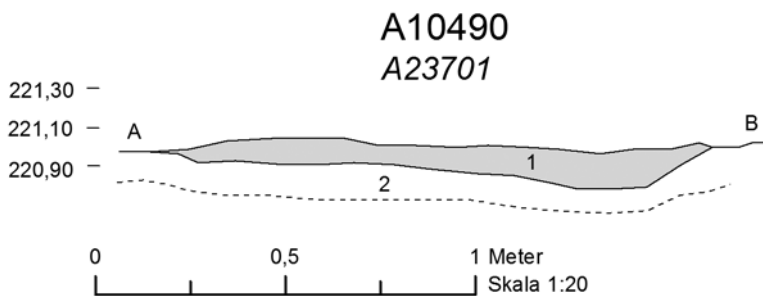
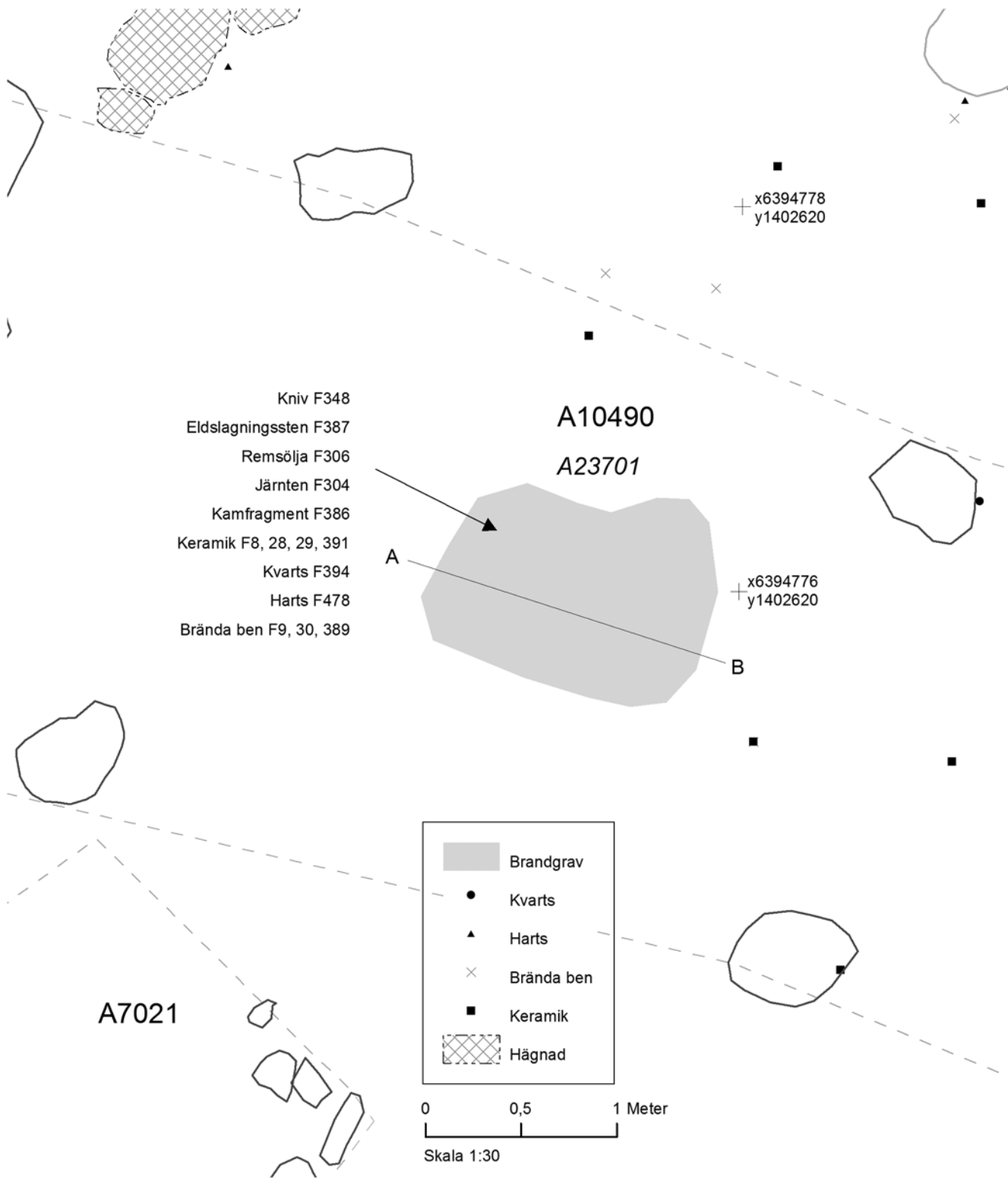
Harts F216

Kvarts F677 (strax utanför bengropen)

¹⁴C-analys

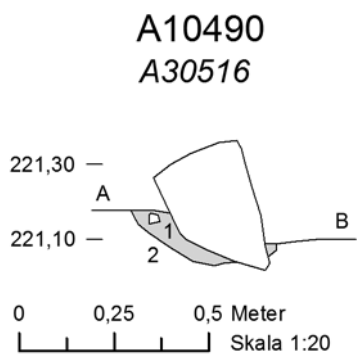
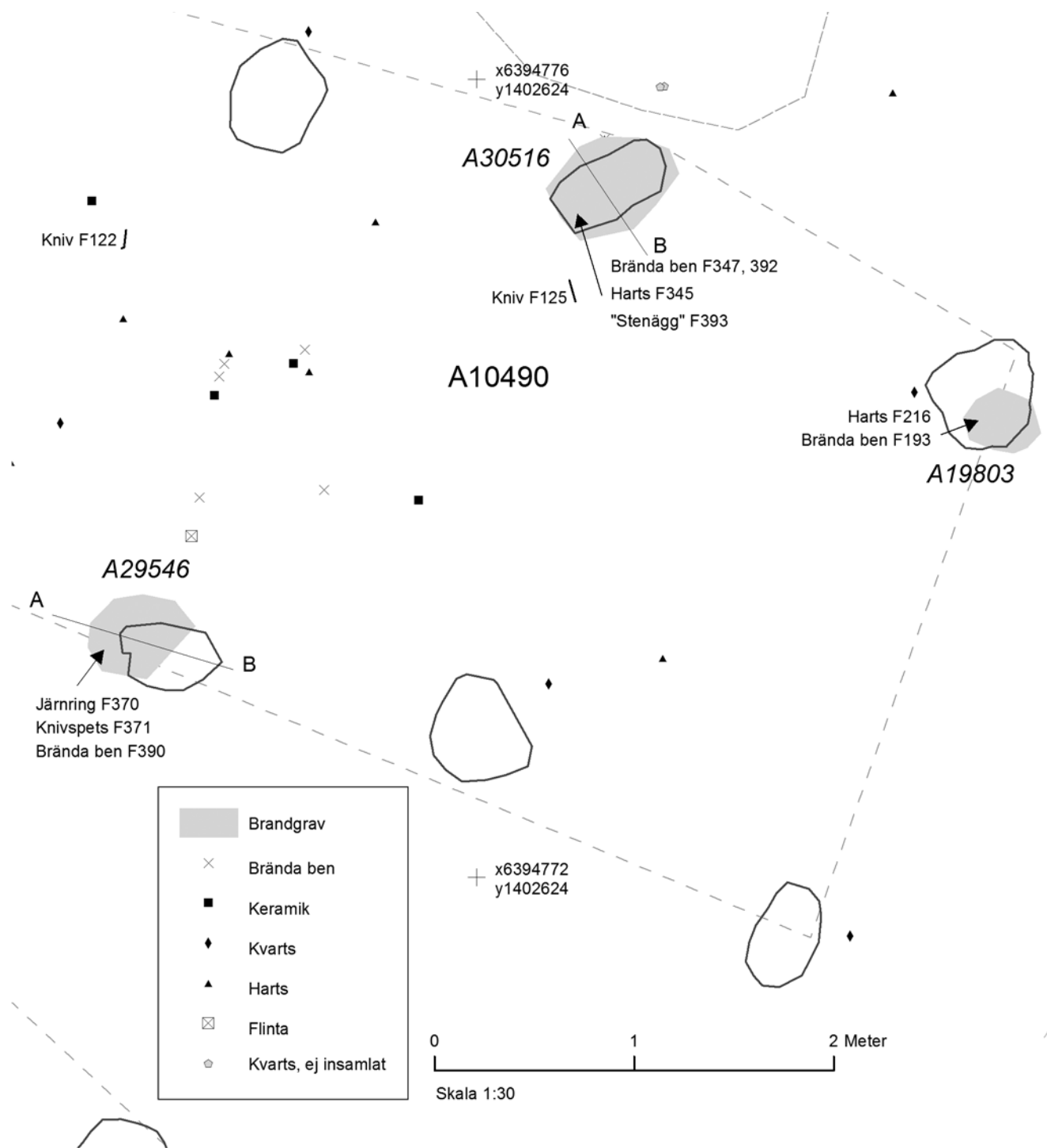
Bränt ben (F193): Ua-34425 BP 1780+/- 30. (1σ 210–330 e.Kr.; 2σ 130–340 e.Kr.)

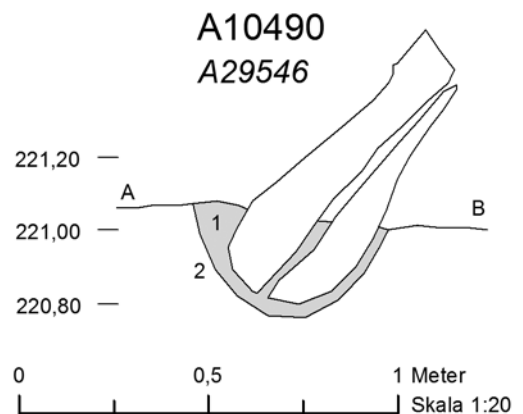

1. Brun humös sand med brända ben, keramik, kol och sot
2. Infiltrationslager

1. Svart sotig sand med brända ben och sot
2. Undergrund, brun sand

1. Svart sotig sand med brända ben, kol och sot
2. Undergrund, brun sand

AI 3665 OMARKERAD URNEGROP?

Omarkerad brandgrop, ca 0,36 m i diameter. En intilliggande flat stenhäll (ca 2 dm NO om brandgraven) kan möjligen tänkas ha markerat graven. Eventuellt en täckhäll.

Belägenhet: x6394782,1 y1402625

Graven låg i ett område där flera omarkerade gravar fanns. Området har skadats genom bland annat odling, men kanske också senare tiders kolning. De kringliggande flata stenarna har sannolikt ingått i olika former av gravar / stensättningar. I detta område, som låg i ett västnordvästligt - östsydöstligt stråk på gravfältets högsta del, fanns också ett flertal ungefärliga fyndområden med brända ben och andra fynd som kan vara rester av förstörda brandgravar.

AI 3002 URNEGROP

Urnegrop, ca 0,36 m i diameter och 0,15 m djup, med enstor mängd brända ben (F2, 81) och en ansenlig mängd keramik (F3, 102), ett par dräktnålar i järn samt ett kamfragment och ett berbetat ben med oklar funktion. Fyllningen bestod av brun något mörk sand och enstaka mindre stenar i ytan, ca 0,01–0,02 m stora. I fyllningens övre del fanns en tunn lins med en större koncentration av brända ben. Här återfanns också det mesta av keramiken.

Mycket brända ben även i den övriga fyllningen. Endast enstaka kolbitar, främst i ytan.

Fynd i urnegrop

Bränt ben F2, 81 (Människa, 1 individ, äldre än 30 år.

Könsbestämning ej möjlig)

Keramik F3, 102

Dräktnål av järn F76 samt F77 och 650 (nålhuvud som hör till F77)

Bearbetat ben F636

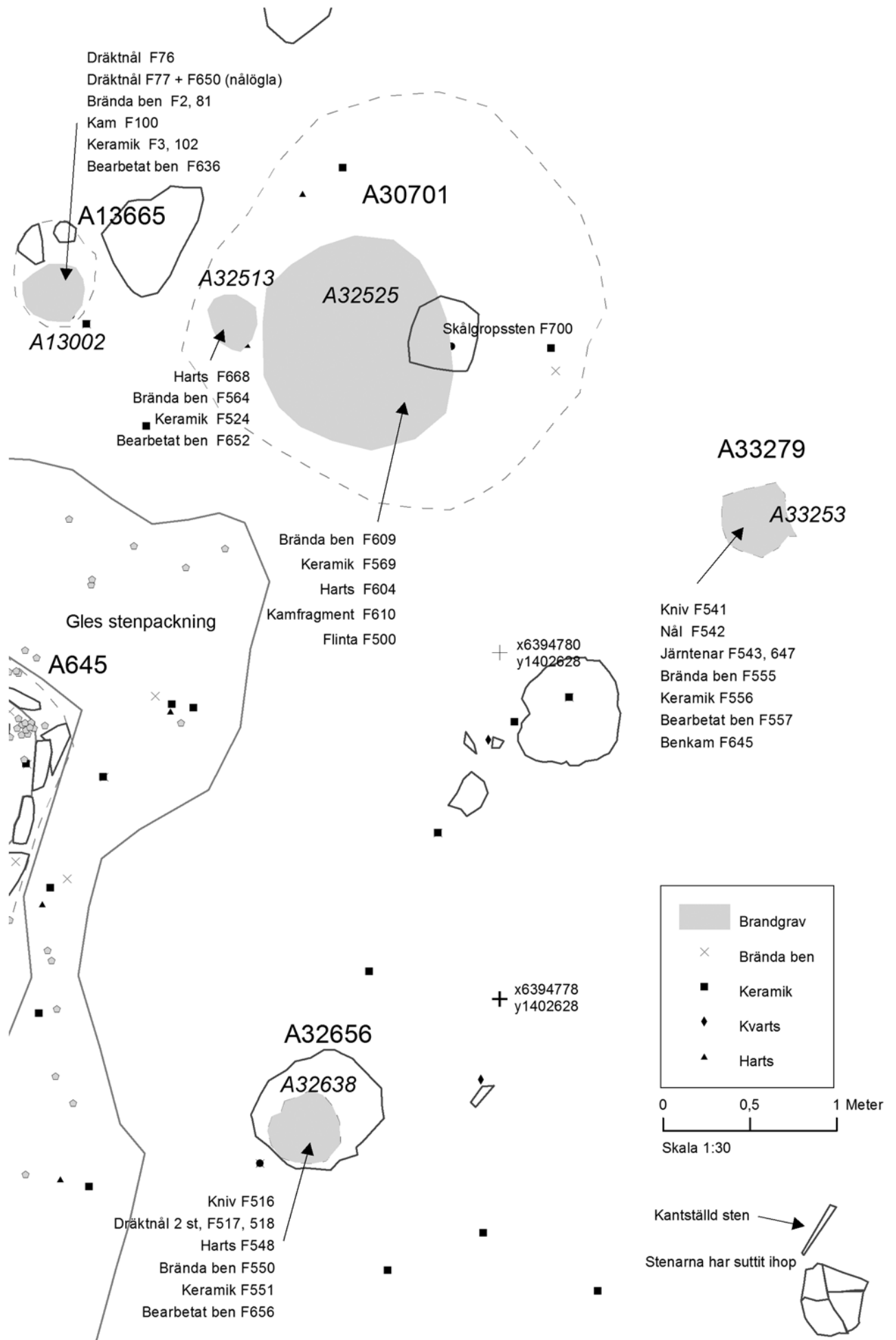
Kam F100

Vedartsanalys

P1: 1 bit björk, 9 bitar tall

¹⁴C-analys

Bränt ben (F81): Ua-34419: BP 1650+/- 35. (1σ 340–430 e.Kr.; 2σ 260–290, 320–540 e.Kr.)

AI 5754 OMARKERAD GRAV?

Omarkerad brandgrop, ca 0,45 x 0,5 m. Graven låg inom det med årdar odlade området, varför brandgropen sannolikt haft en gravmarkering som försvunnit (lagts i stenhägnaden?).

Belägenhet: x6394781,4 y1402615,7

Graven låg bredvid A19202 och båda dessa inom ett fyndområde med keramik och brända ben. Graven låg i ett område där flera omarkerade gravar fanns. Området har skadats genom odling (rikligt med årderspår i området), vilket betyder att de kringliggande flata stenarna kan ha utgjort gravmarkeringar. I detta område, som låg i ett västnordvästligt - östsydöstligt stråk på gravfältets högsta del, fanns också ett flertal ungefärliga fyndområden med brända ben och andra fynd som troligen var rester av förstörda brandgravar.

AI 5699 URNEBRANDGROP

Anläggningen mätte i plan ca 0,5 x 0,4 m, och var något oval till formen samt 0,17 meter djup. Fyllningen bestod av mörk sand, svärtad av kol och sot. Anläggningen innehöll också rikligt med brända ben, keramik samt några bitar harts. I gropens mitt återfanns en kniv (F124).

Fynd i brandgrop

Bränt ben F148 (Människa, 1 individ, ca 10 år gammal. Könsbestämning ej möjlig)

Keramik F108, 147

Sölja m torne, fragment, av järn F127

Kniv F124 + F126 böjd tånge av

Harts F20, 128

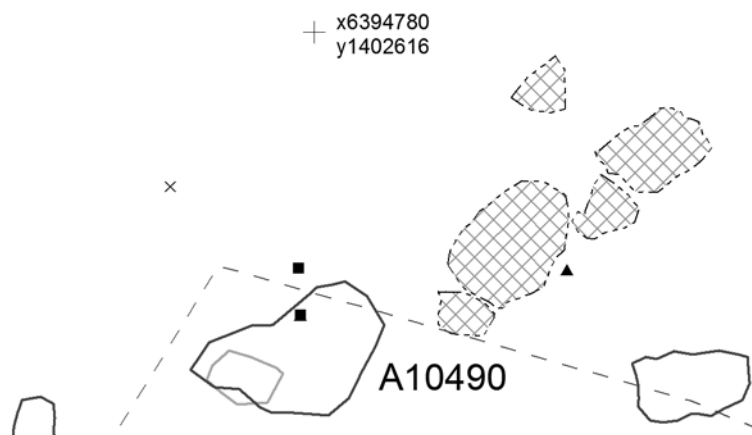
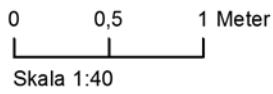
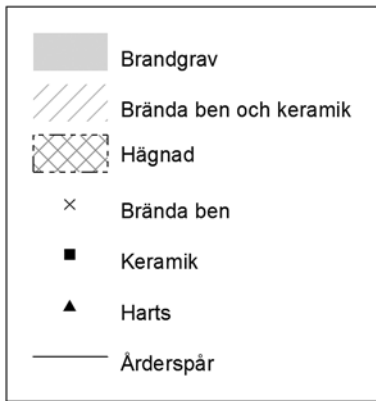
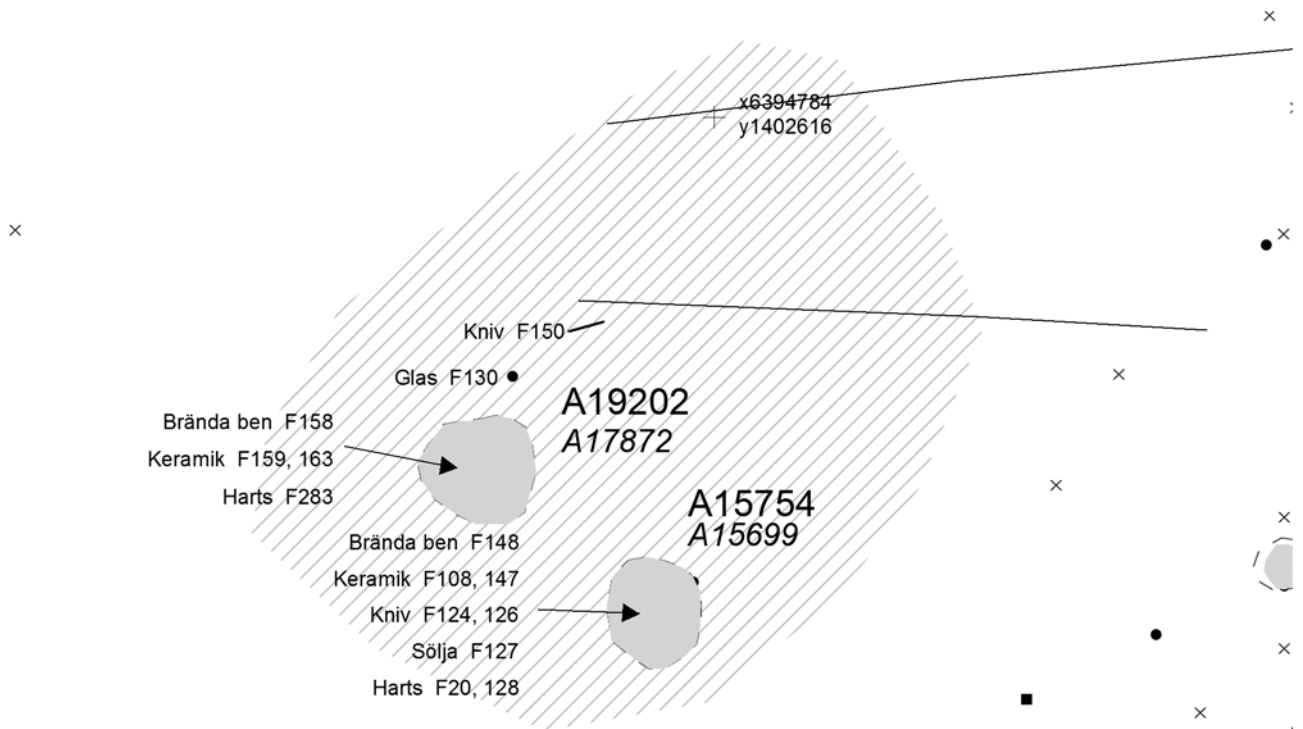
Vedartsanalys

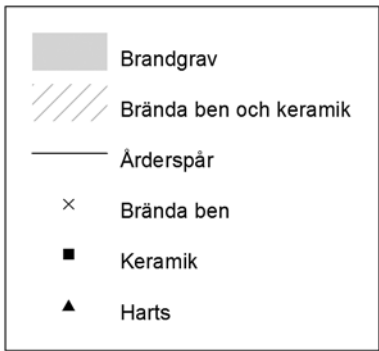
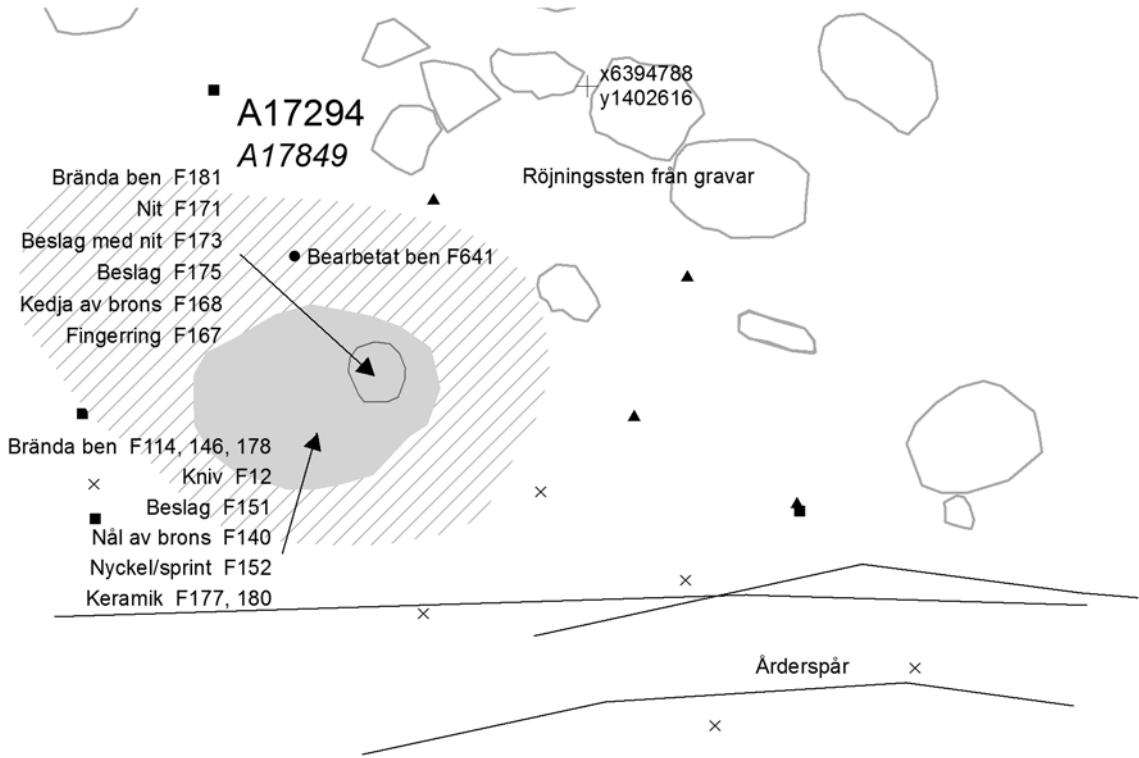
P2: 8 bitar björk, 3 bitar tall, 1 bit bark/näver

¹⁴C-analys

Bränt ben (F148): Ua-34421: BP 1660+/- 30. (1σ 345–370, 375–425 e.Kr.; 2σ 250–300, 320–440, 480–530 e.Kr.)

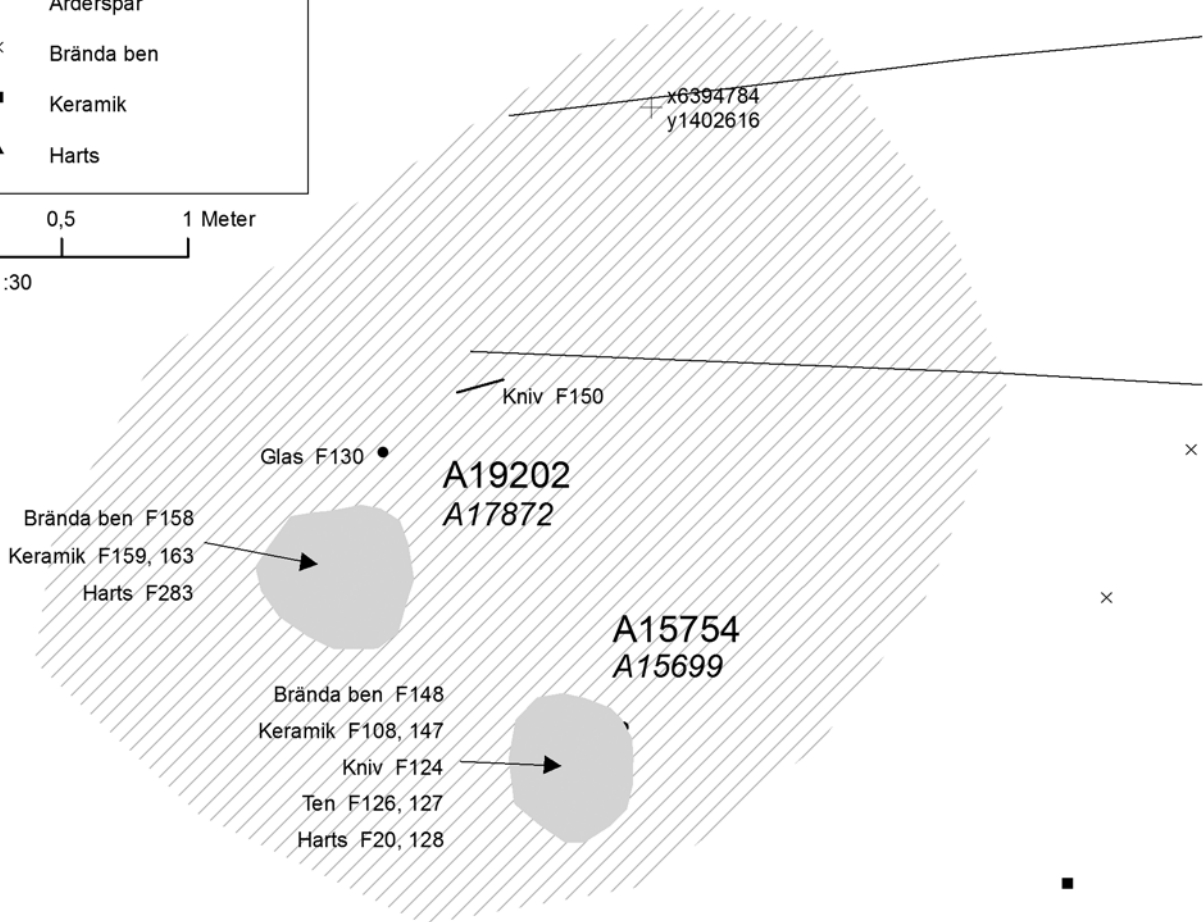

0 0,5 1 Meter

Skala 1:30

A17294 OFYLLED STENSÄTTNING?

Ofylld stensättning, kraftigt skadad, med brandgrop och omgivande fyndlager, ca 3,5 x 3 meter stor.

Belägenhet: x6394786,8 y1402614,9

Graven bestod av fyra kantställda stenar och ett område/lager med spridda brända ben samt i östra kanten av detta lager återstoden av en brandgrop (A17849). Anläggningen saknade tydlig markering ovan mark, men de fyra kantställda hållarna utgjorde sannolikt rester av en

stensättning. En stubbe stod mitt i graven. Endast enstaka små stenar, ca. 0,1m stora, låg på graven, men ingen av dessa täckte brandgropen. Det fyndförande lagret bestod av ljus gulgrå sand med brända ben (F114, 146, 178), keramik (F177,180) och enstaka hartsbitar. I lagret påträffades även en nålspets av brons (F140), en kniv (F12), ett beslag (F151) och en nyckel? (F152).

Fynd av brända ben (F178) och harts (F176) förekom även i ett något större område som omgav fyndlagret och

brandgropen, sannolikt utplöjda från graven. Bland de, genom odling, utspridda brända benen hittades senare en bit bearbetat bränt ben (F641). Gravgömman hade ingen tydlig gräns men andelen fynd koncentrerades in mot brandgropen och avtog ut mot kanterna. Graven låg i en naturlig svacka på åsryggen. Alldeles nordöst om graven låg en stensamling (utan gravgömma), troligen att betrakta som ett röjningsröse (A5183) med sten från förstörda gravar, högst sannolikt från A17294. Bland sterna fanns en del gravliknande hällar. Att anläggningen förstörts genom odling styrks av att det senare framkom årderspår.

Se även beskrivningen av A5183 – röjningsröse.

Fynd

Brända ben F114, 146, 178

Kniv av järn F12

Nålspets i brons F140

Beslag av järn F151

Nyckel (?) av järn F152

Keramik F177, 180

A17849 BRANDGROP

Brandgropen, som var ca 0,2 meter i diameter och ca 0,2 meter djup, låg i östra delen i området med brända ben och keramik. Den var inte markerad ovan mark. Anläggningen grävdes först i plan, men när en ring och en kedja av brons (F167, 168) påträffades togs resterande del in som ett preparat. I ytan stack då även upp ett järnföremål (ett beslag F175). Fyllningen i gropen bestod nästan enbart av brända ben (F181), men även svart sotig sand, dock knappt några kolbitar. Ett par bitar hittades och

togs som vedartsprov. I brandgropen hittades i övrigt två järnbeslag (F173, 175) samt en järnnit (F171)

Fynd i brandgrop

Brända ben F181 (Människa, 1 individ i åldern 20–30 år. Könsbestämning ej möjlig)

Nit av järn F171

Beslag av järn med nit F 173

Beslag av järn F175

Kedja av brons F168

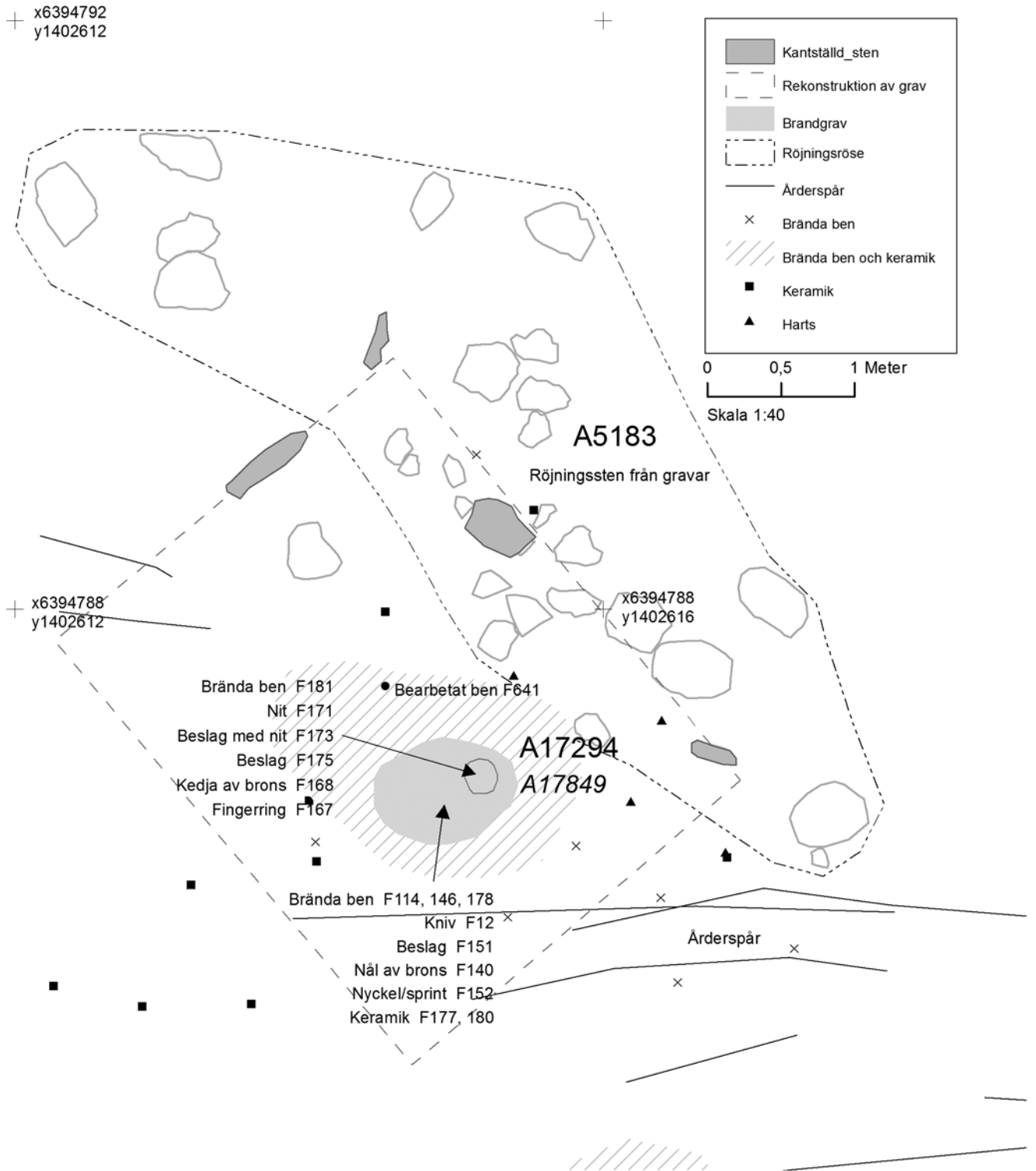
Fingerring av brons F167

Vedartsanalys

P4: 3 bitar björk, 2 bitar bark/näver

¹⁴C-analys: Bränt ben (F181): Ua-34423: BP 1760+/-35. (1σ 230–340 e.Kr.; 2σ 130–390 e.Kr.)

AI9202 OMARKERAD GRAV?

Omarkerad brandgrav med urnebrandgrop ca 0,5 m i diameter

Belägenhet x6394782,2 y1402614,8

Graven låg bredvid A15754 och båda dessa inom ett fyndområde med brända ben (F255), harts (F230) och keramik (F257). Graven låg i ett område där flera omarkerade gravar fanns. Området har skadats av odling, vilket framgick av de årderspår som framkom inom ytan. Förmodligen har de kringliggande flata stenarna tidigare utgjort gravmarkeringar.

AI7872 URNEBRANDGROP

Anläggningen syntes tydligt i plan och mätte ca 0,50 meter i diameter och var ca 0,12 meter djup. Den framkom i ett område med spridda brända ben samt keramik, men blev liksom A15699 synlig först vid lite djupare rensning av ytan. Anläggningens västra sida var något sargad av en rot. Fyllningen bestod av mörkbrun sand med sotinslag. Centralt i anläggningen fanns ett område med mycket sot och något enstaka kolfnyk. Här återfanns det mesta av gravens innehåll som bestod av en relativt liten samling brända ben (F158), några hartsfragment (F283) samt en större mängd keramik (F159, 163), varav ett fåtal lite större bitar, i övrigt mest fragment. Djup ca 0.12 m.

Fynd

Bränt ben F158 (Troligen människa, 1 individ. Ålders- och könsbestämning ej möjlig)

Keramik F159, 163

Harts F283

¹⁴C-analys

Bränt ben (F158): Ua-34422: BP 1755+/- 30. (1σ 235–265, 275–335 e.Kr.; 2σ 170–190, 210–390 e.Kr.)

A23231 OMARKERAD GRAV?

Omarkerad grav? Bengrop, ca 0,5 meter i diameter och 0,08 m djup.

Belägenhet: x6394776,2 y1402638,4

Graven i form av en bengrop framkom i samband med rensning i den sydöstra delen av området. Anläggningen var inte synlig innan avtorvning. Den låg intill en sten som möjligen utgjort en gravmarkering/täcksten. Intill fanns ett större område med spridda brända ben (F169) och enstaka flata stenar. Ytan kan eventuellt ha skadats genom odling. De brända benen och flata stenarna kommer troligen från förstörda gravar. Hur de varit konstruerade är svårt att säga. Graven låg på gravfältets högsta del i söder.

A20188 BENGROP

Vid rensning av gravfältets sydöstra del framkom en liten rund bengrop, ca 0,5 meter i diameter och 0,08 m djup. I gropen framkom förutom brända ben också lite keramik.

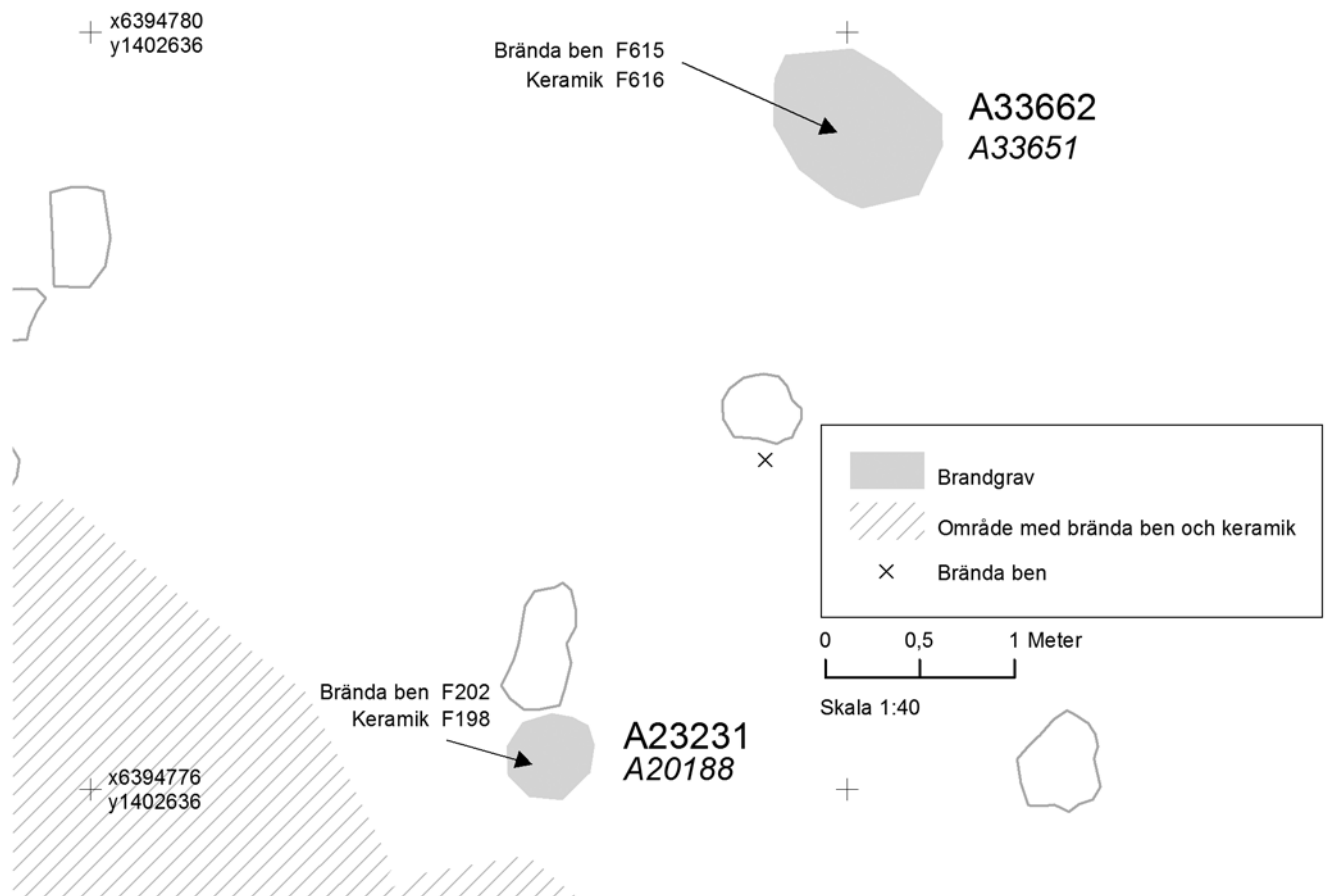
Fynd

Keramik F198

Brända ben F202 (Människa, 1 individ. Ålders- och könsbestämning ej möjlig)

¹⁴C-analys

Bränt ben (F202): Ua-34426: BP 1620+/- 30. (1σ 390–440, 480–540 e.Kr.; 2σ 380–540 e.Kr.)

A2589I REST STEN

Rest sten, ca 0,55 x 0,40 x 0,15 meter stor, i grönaktig diabas.

Brandgrop, ca 0,35 meter i diameter och ca 0,12 meter djup.

Belägenhet: x6394777,4 y1402613,1

Rest sten, ca 0,55 x 0,40 x 0,15 meter stor, i grönaktig diabas. Nu lutande åt väster, troligen tidigare rest. Stenen ligger i det närmaste i linje med den sentida hägnaden (A3250) och belägen ca 1 meter väster om hussättningen (A10490). Omedelbart ostnordost om stenen framkom en brandgrop.

A2587I BRANDGROP

Brandgrop, ca 0,35 meter i diameter och ca 0,12 meter djup. Fyllning av svart sotig sand med inslag av träkol. Spritt i anläggningen kom brända ben. Keramik låg någorlunda koncentrerat i den södra delen vilket antyder att de inte utgjort en benbehållare. På botten av brandgropen låg en järnkniv. Brandgropen låg intill, dock inte emot, en rest sten ca 1 meter väster om hussättningen, nästan mitt i "gaveln".

Fynd i brandgrop

Bränt ben F308 (Människa, 1 troligen vuxen individ.

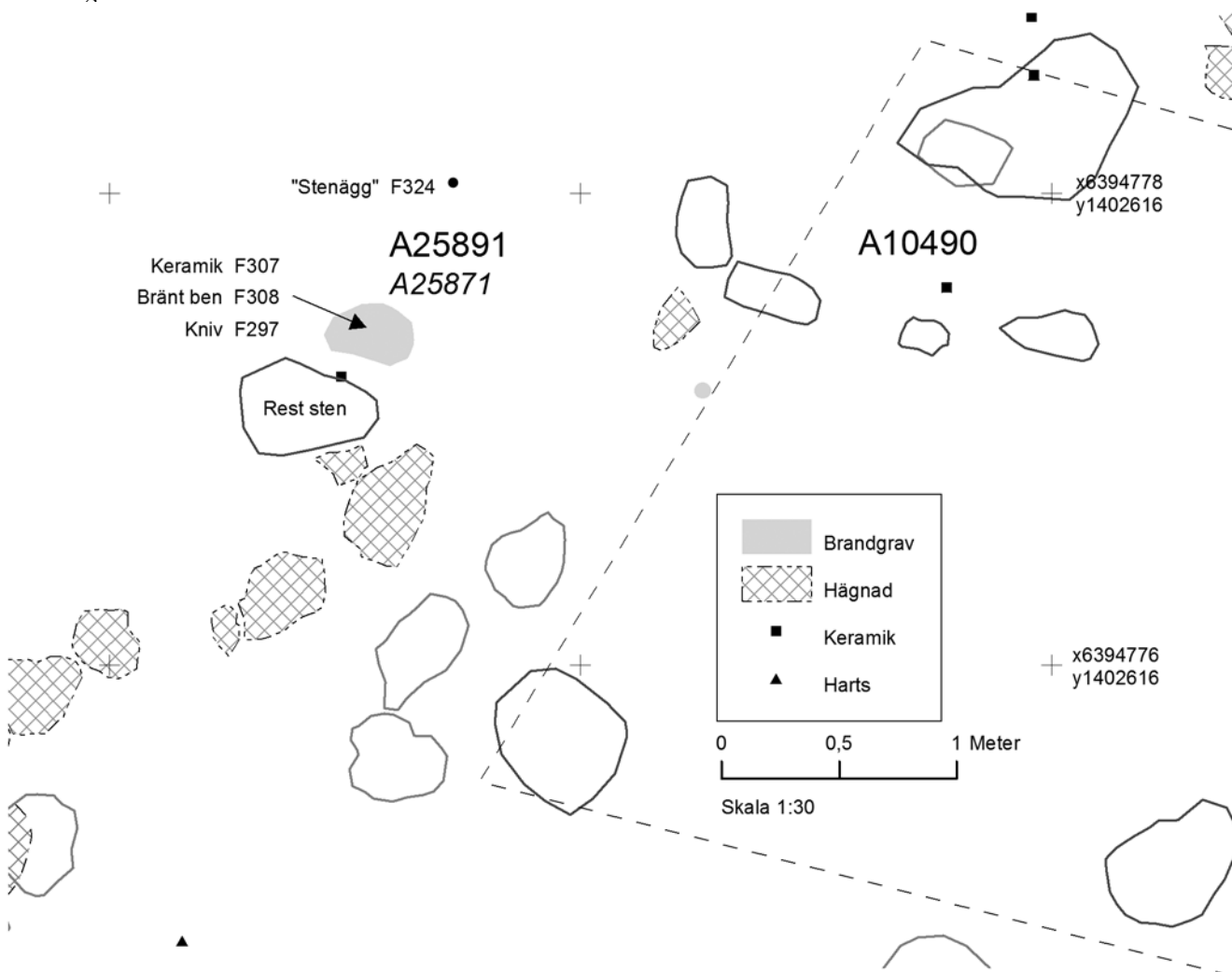
Könsbedömning ej möjlig)

Keramik F307

Kniv F297

¹⁴C-analys

Bränt ben (F308): Ua-34428: BP 1650+/- 35. (1σ 340–430 e.Kr.; 2σ 260–290, 320–540 e.Kr.)

A30610 OMARKERAD GRAV?

Omarkerad grav. Urnegrop, ca 0,5 meter i diameter och 0,14 meter djup.

Belägenhet: x6394780,6 y1402620,1

En förmodligen omarkerad grav. Den syntes först som en mörkfärgning som låg i anslutning till flata stenar, under en klumpsten i hägnaden. Graven kan eventuellt ha varit markerad av stenhällen (i hägnaden) som låg strax sydväst om urnegropen.

A30300 URNEGROP

Urnegrop, ca 0,5 meter i diameter och 0,14 meter djup, påträffades under stenhägnaden. Anläggningen låg i anslutning till mindre flata stenar (ca 0,10–0,20 m), som i sin tur låg under en större klumpsten i hägnaden. I området kom rikligt med brända ben och keramik och så småningom framträdde en mörkfärgning som var något mer gråbrun med kolinslag än den orangegula sanden omkring. Fyllningen bestod av mörkt gråbrun sand med inslag av kolfnyk, brända ben och keramik. Brända ben kom även utanför fyllningen, både ytligt och längre ner.

Strax väster om urnegropen låg fyra eller fem stycken mindre stenar, ca 0,10 m. Dessa tycktes bilda en ”halvcirkel”

kring ett mindre område, ca 0,20 m brett, med en något mörkare gråbrun fyllning samt brända ben och keramik. I dess mitt fanns en mindre kvartsbit, ca 0,05 m. Mörkfärgningen snittades samtidigt som urnegropen och finns inritad på profilirningen. Den var dock relativt ottydlig med flammiga konturer och och avfärdades som anläggning.

Fynd i urnegrop

Brända ben F490 (Människa, en individ, förmodligen under 20 år. Könsbedömning ej möjlig)

Keramik F463

Kvarts F467

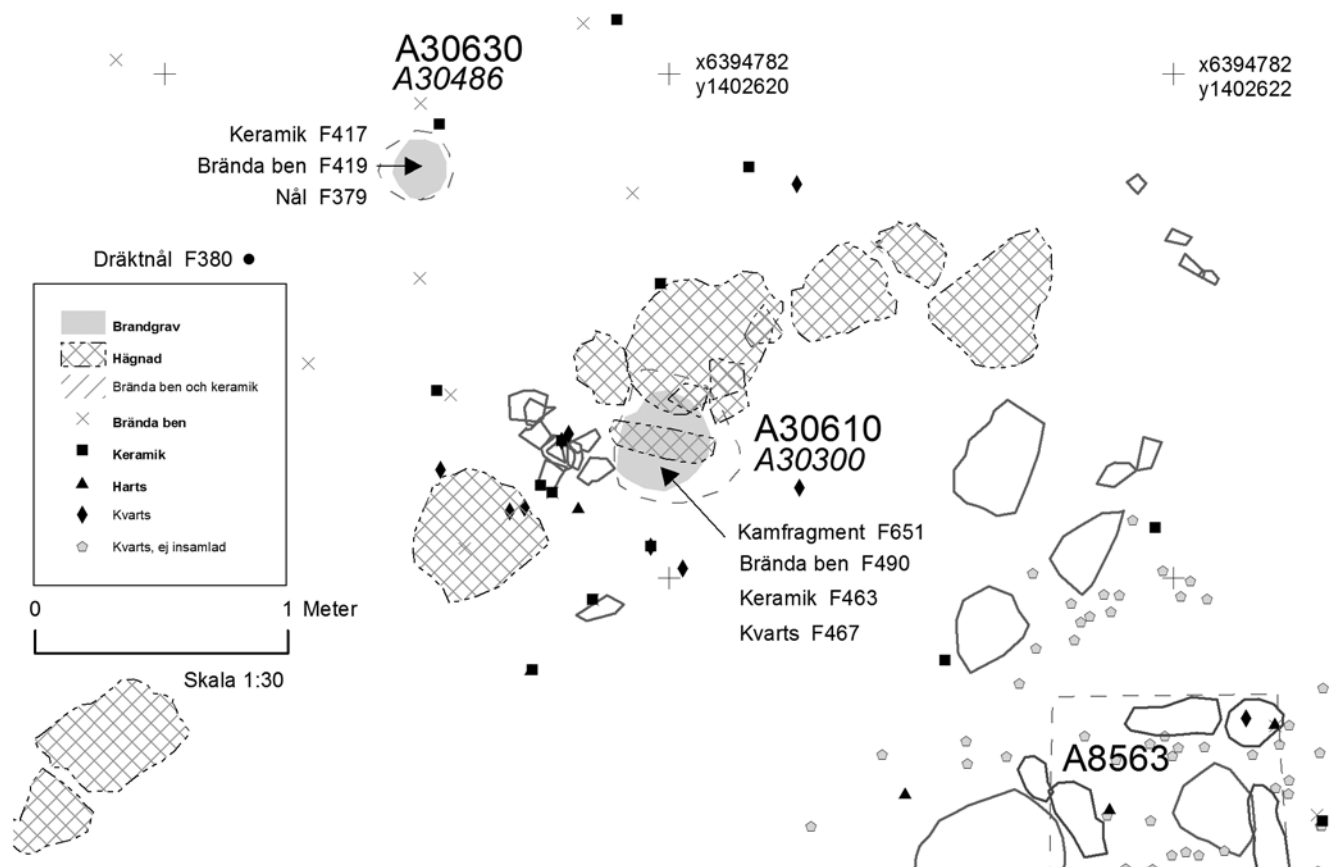
Kamfragment F651

Vedartsanalys

P45: 7 bitar björk, 2 bitar tall

¹⁴C-analys

Bränt ben (F490): Ua-34439: BP 1710+/- 40. (1σ 250–300, 320–390 e.Kr.; 2σ 240–420 e.Kr.)

A30630 OMARKERAD GRAV ?

Omarkerad grav. Bengrop, ca 0,22 meter i diameter och 0,18 meter djup.

Belägenhet: x6394781,6 y1402619

Omarkerad bengrop med mycket få ben. Belägen på åsens krön väster om kvartsgraven (A645) i ett område med flera omarkerade brandgravar. Graven låg i en liten svacka i närheten av hägnaden (A3250) och urnegropen, A30300. Graven låg inom det med årder odlade området, varför bengropen sannolikt haft en gravmarkering som försvunnit (lagts i stenhägnaden?)

A30486 BENGROP

Bengropen syntes som en rund mörkfärgning i plan. I ytan stack det upp en tunn kantställd sten. Alldeles intill denna låg ett järnföremål, troligen en dräktånål (F379). Gropens kanter var aningen diffusa. Nedgrävningen var närmast U-formig och ca 0,18 m djup. Gropen var nedgrävd i steril gulbrun sand. Fyllningen i gropen bestod av ljus gråbrunflammig sand. I sanden fanns ett flertal små flata stenar. I övrigt var fynden få; fyra brända ben och två små fragment keramik samt enstaka kolbitar.

Fynd

Brända ben F419 (Människa, en individ. Ålder och könsbestämning ej möjlig)

Keramik F417

Dräktånål av järn F379

¹⁴C-analys

Bränt ben (F419): Ua-34434: BP 1635±35. (1σ 350–370, 380–440, 480–530 e.Kr.; 2σ 330–540 e.Kr.)

A30701 TÄCKSTEN

Täcksten med en bengrop, ca 0,27 m i diameter och 0,15 meter djup, och en urnebrandgrop ca 1,1 m i diameter och 0,15 meter djup.

Belägenhet: x6394781,9 y1402626,8

Brandgrav bestående av en bengrop och en urnebrandgrop. I kanten av urnebrandgropen låg en sandstenschäll, ca 0,4 x 0,4 m stor, med en skålgrop (F700). Skålgropen låg vänd neråt. Graven var belägen på åsens krön alldeles norr om kvartsgraven (A645).

I plan syntes graven som en stor, närmast rund mörkfärgning ca 2 x 2 m. Mitt på denna låg sandstenschällen med skålgropen. In under denna häll låg två mindre hällar inkilade. Det låg ytterligare en del mindre stenar på graven. Dessa låg ej i någon synbar ordning och mättes aldrig in men syns på foto. Över hela graven låg spridda brända ben och keramik. Efter rensning framträdde två bengömmor - en bengrop (A32513) och en urnebrandgrop (A32525).

Fynd (vid rensning)

Brända ben F563

Keramik F472, 525

Harts F471, 526

Skålgropssten F700

A32513 BENGROP

Bengrop, ca 0,27 meter i diameter och 0,15 meter djup, som låg i västra kanten av urnebrandgropen A32525, troligen nedgrävd vid samma tillfälle. Fyllningen bestod av ljus gulgrå sand och kanterna var svåra att urskilja. Men det fanns dock en tydlig koncentration av brända ben. Gropen innehöll också en bit harts (F668) och lite keramik (F524) eventuellt kommer den från samma urna som den i A32525.

Fynd

Brända ben F564 (människa, en vuxen individ. Könbestämning ej möjlig)

Harts F668

Keramik F524

Bearbetat ben F652

¹⁴C-analys

Bränt ben (F564): Ua-34443: BP 1565+/- 35. (1σ 430–540 e.Kr.; 2σ 410–570 e.Kr.)

A32525 URNEBRANDGROP

En ganska stor flack urnebrandgrop, ca 1x1 m, som låg centralt inom den stora ursprungliga mörkfärgningen. Fyllningen bestod av mörkt brungrå humös sand med sot och lite kol. Mitt i gropen låg en hel del keramik (F569) i en koncentration. Mitt i samlingsen låg botten till en keramikurna, vilken dock låg upp och ned. Många av skärvorna låg samlade men föll isär då de togs upp. Keramiken var skör och spjälkad. Kanske har en hel urna placerats upp och ned i gropen och benen hällts ut. De brända benen (F609) låg spridda i hela gropen dock lite tätare in mot mitten. I gropen fanns också bränd flinta (F500) och ett litet kamfragment (F610).

Fynd

Brända ben F609 (människa, en individ. Ålder och könbestämning ej möjlig)

Keramik F569

Harts F604

Flinta F500

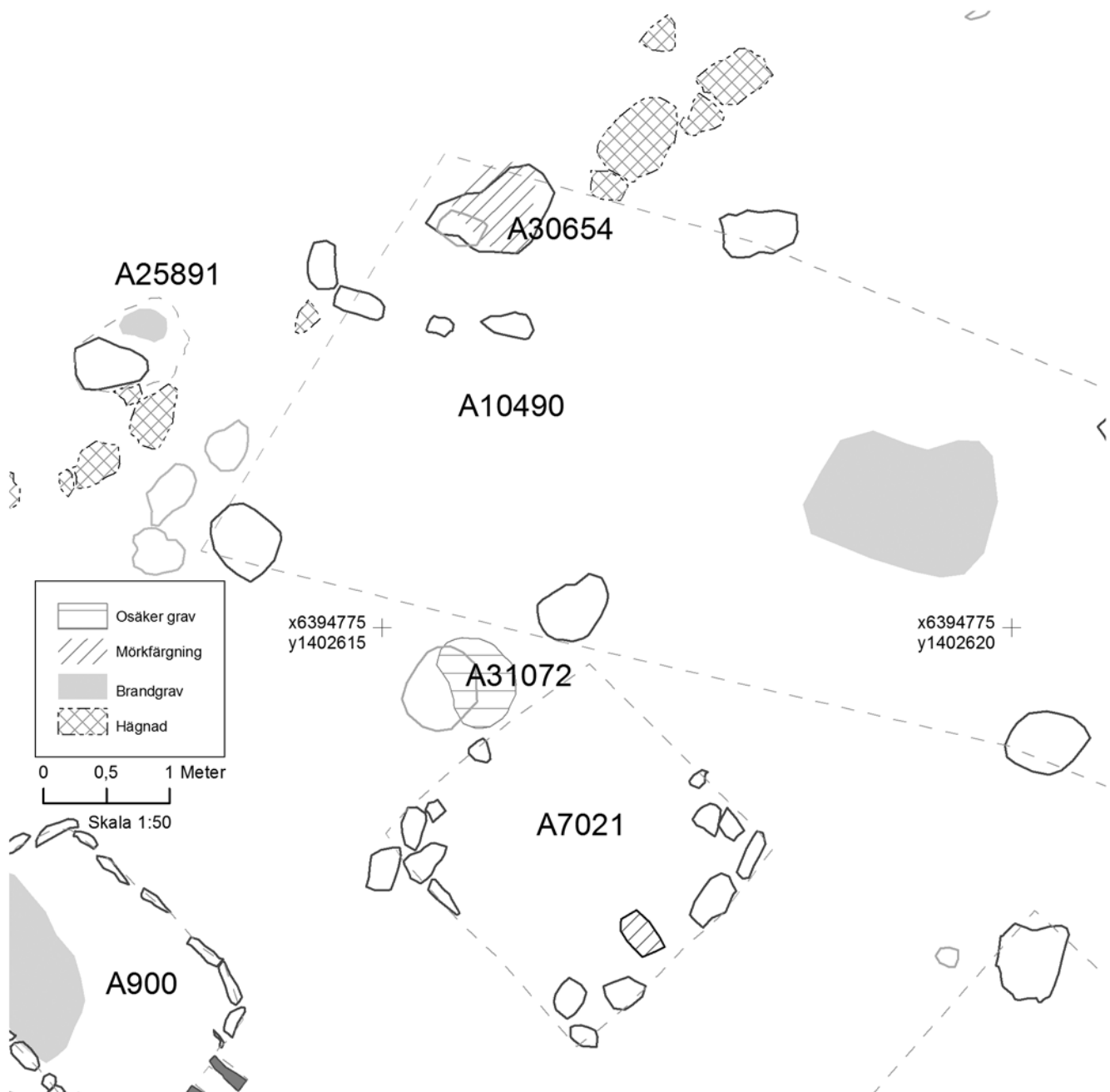
Kamfragment F610

Vedartsanalys

P117: 2 bitar björk, 6 bitar tall, 4 bitar bark/näver

¹⁴C-analys

Bränt ben (F609): Ua-34449: BP 1775+/- 40. (1σ 170–190, 210–340 e.Kr.; 2σ 130–380 e.Kr.)

A31072 GRAV?

Belägenhet: x6394774,5 y1402615,7

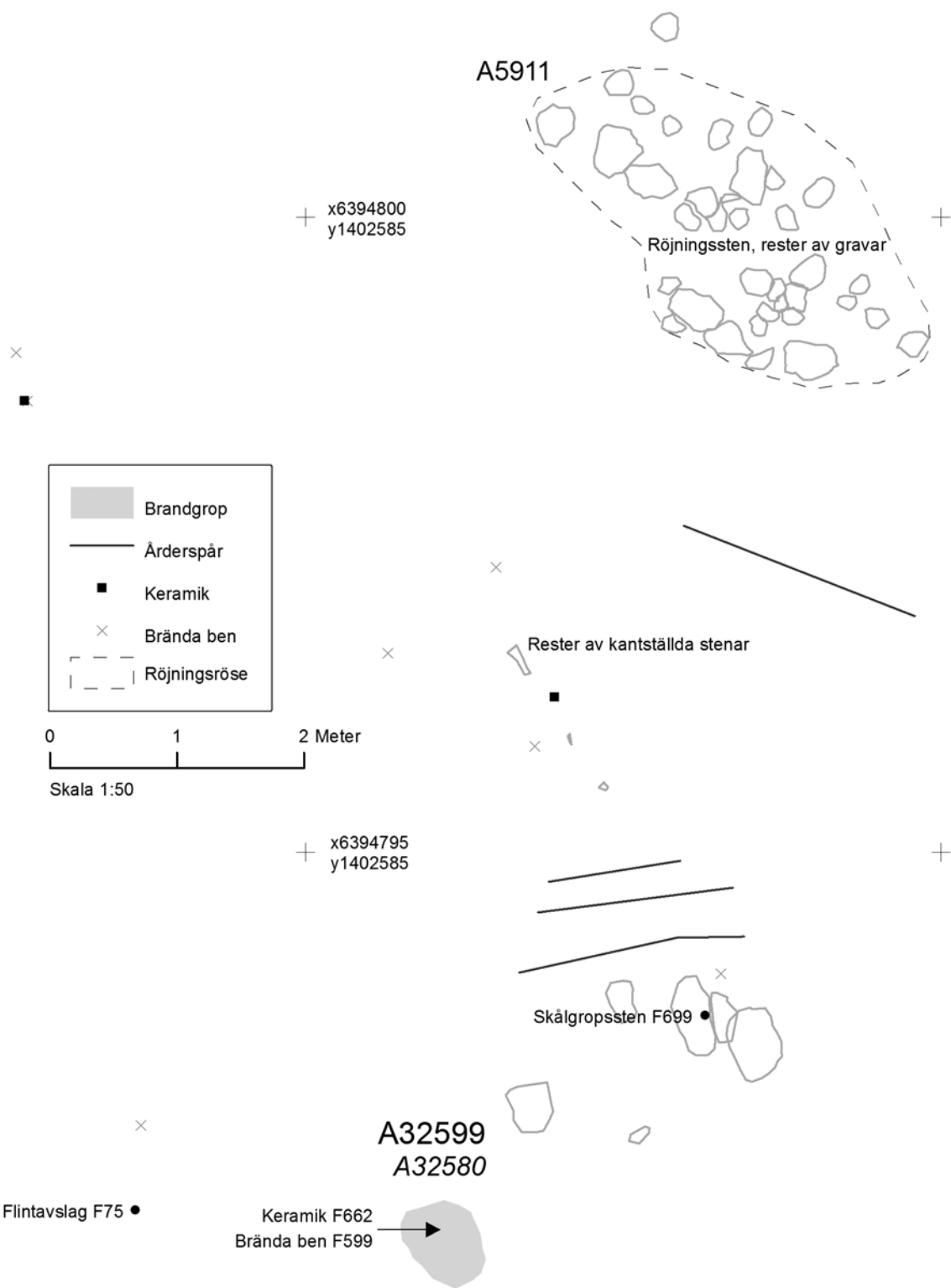
Ett mörkare tunt lager sand, ca 0,7 x 0,5 meter stort. Delvis beläget under en sten (A30731). I lagret påträffades två fynd, ett bränt ben (F477) och en keramikbit (F476). Ett liknande mörkfärgat tunt sandlager fanns även under den NV stenen i A10490 (A30654), ca 3 meter N om A31072.

Fynd

Brända ben F477

Keramik F476

A32599 OMARKERAD GRAV?

Omarkerad grav? i form av en oval urnebrandgrop, ca 0,8 x 0,6 meter stor och 0,15 meter djup.

Belägenhet: x6394791,9 y1402586,1

Anläggningen, som inte var synlig före avtorvning, framkom vid rensningen i den nordvästra delen av gravfältet. Det är osäkert om brandgropen haft en gravmarkering, men 1–2 meter nordost om den låg flera stenar,

delvis kantställda, som gav intryck av att vara en del av eventuellt en ofylld stensättning. I området fanns rikligt med årderspår och det är sannolikt denna odling som förstört ett okänt antal gravar. Det förekom en del spridda brända ben i samma område och några meter längre norrut låg en samling borttröjda stenar (A5911) vilka troligen även de härrör från förstörda gravar.

A32580 URNEBRANDGROP

Urnebrandgropen var nedgrävd i sanden och bestod av svart, sotig sand, brända ben, keramik och små skärviga stenar (0,02–0,04 meter stora).

Fynd

Brända ben F599 (Människa, en vuxen individ. Könbestämning ej möjlig)

Keramik F662

Vedartsanalys

P123: 13 bitar björk

¹⁴C-analys: Bränt ben (F599): Ua-34448: BP 1815±40. (1σ 130–240 e.Kr.; 2σ 80–330 e.Kr.)

A32608 OMARKERAD GRAV

Omarkerad grav med brandgrop, ca 0,35 m i diameter och ca 0,22 m djup.

Belägenhet: x6394769,1 y1402629,7

Brandgropen låg endast ett par decimeter utanför det sydöstra hörnet av den rektangulära stensättningen A2243.

A32626 BRANDGROP

Brandgropen var ca 0,35 meter i diameter och ca 0,22 meter djup. Fyllningen bestod av svartgrå sand med inslag av träkol. Spritt i anläggningen påträffades brända ben och keramik, vilken låg någorlunda koncentrerat i det översta lagret. De brända benen var mycket små och tunna.

Fynd

Brända ben F25, 598, 571 (människa, en individ, ålder över 30 år. Könbestämning ej möjlig. Ett fragment av djur, obestämbart)

Keramik F596

Bearbetat ben F654

¹⁴C-analys

Bränt ben (F571): Ua-34444: BP 1555±35. (1σ 430–550 e.Kr.; 2σ 420–590 e.Kr.)

A32656 TÄCKSTEN

Täcksten, ca 0,7 meter i diameter. Bengrop, ca 0,4 meter i diameter och 0,14 meter djup.

Belägenhet: x6394777,3 y1402626,9

Anläggningen i form av en täcksten, ca 0,7 x 0,65 meter stor och ca 0,1 meter tjock, var inte synlig före avtorvning. Graven låg i den sydöstra delen av gravfältet, knappt 2 meter sydöst om kvartsgraven (A645) och drygt 2 meter norr om "hussättningen" (A10490).

A32638 BENGROP

Bengropen påträffades under täckstenen. Mörkfärgningen var i plan rundad, ca 0,42 x 0,40 m. Den innehöll rikligt med brända ben och enstaka keramikskärvor, som främst framkom i ytan och yttre kanten av gropen. Också enstaka hartsbitar hittades. I ytan fanns naturliga järnutfällningar som var kompakta och hårda. Fyllningen bestod av grå-brun sand med enstaka kolfnyk. Spridda brända ben fortsatte att komma även utanför gropens begränsning. En mycket välbevarad kniv (F516) framkom ungefär i gropens mitt. Ytterligare två föremål fanns i gropen - två dräknålar i järn (F517 och 518).

Fynd

Brända ben F550 (människa, en vuxen individ. Könbestämning ej möjlig)

Keramik F551

Kniv av järn F516

Dräknål av järn F517

Dräknål av järn F518

Harts F548

Bearbetat ben F656

Vedartsanalys

P121: 1 bit tall

¹⁴C-analys

Bränt ben (F550): Ua-34441: BP 1650+/- 35. (1σ 340–430 e.Kr.; 2σ 260–290, 320–540 e.Kr.)

A3274I REST STEN

Två resta stenar med skelettbegravning, ca 2,1 x 0,9 meter stor och ca 0,9 meter djup.

Belägenhet: x6394779,1 y1402603

Efter att ha påbörjat rensning i gravens östra del påträffades strax under ytan en stenpackning. Efter fortsatt rensning visade det sig att stenpackningen fortsatte nedåt i en tydlig mörkfärgad nedgrävning. Nedgrävningen antog en halvcirkelform som utgick från norra och södra delen av de resta stenarna på östra sidan. Nedgrävningens kant syntes även väster om de resta stenarna men den sträckte sig endast ett par dm ut från de resta stenarna. Det kunde ej grävas på båda sidor om stenarna eftersom de då kunde välta. Vid vidare grävning följdes nedgrävningens kant öster om de resta stenarna. Fyllningssten påträffades i lager efter lager i nedgrävningen till ett djup på ca 0,65–0,75 meter. Mörkfärgningen fortsatte ytterligare till ett djup av ca 0,95 meter.

De två resta stenarna var vinkelrät nedsatta i graven i en nord-sydlig linje. De var dock nedsatta på olika nivåer. Den norra stenen, ca 1,1 x 0,9 x 0,3 meter stor, hade ett bottendjup på ca 0,5 m, den södra stenen, ca 1,1 x 0,7 x 0,2 meter stor, ett bottendjup på ca 0,85 m. Stenarna var ungefär lika stora, vilket innebar att en betydligt mindre del av den södra stenen syntes ovan mark. På marknivå, norr om stenarna, låg ytterligare en stor flat sten. Den har förmodligen också varit rest i anslutning till den nordligaste resta stenen. Ursprungligen kan det således ha stått tre resta stenar i en nord-sydlig linje, där den nordligaste varit högst och den sydligaste lägst, dvs de tre stenarna hade förmodligen ursprungligen en åt söder fallande profillinje.

Först tycks man ha grävt en större grop som sedan delvis fyllts på med sand i botten innan man lade ner kroppen och satte ner de tre resta stenarna. Öster om stenarna har man sedan lagt en mängd stenar förmodligen för att

staga upp de resta stenarna (inte för att täcka kroppen). Det kan inte uteslutas att de stora resta stenarna varit satta i det närmaste ovanpå kroppen, åtminstone delvis, men då spår efter kroppen (och fynd) saknades i den södra delen är det svårt att säga säkert.

A31209 SKELETTGRAV

Efter att ha följt nedgrävningen i botten dvs strax under den djupast satta stenen lyftes de resta stenarna bort med hjälp av en grävmaskin. I detta skede hade inte skelettgraven påträffats. Efter detta grävdes nedgrävningen väster om stenarna. Vid vattensällning av fyllningen påträffades en glaspärla och vid fortsatt rensning påträffades ett antal bevarade tänder vilket ledde till att själva skelettgraven upptäcktes. Kroppen låg alltså väster om, eller möjligen något under, de resta stenarna. Eftersom man varit tvungen att gräva ganska djupt öster om stenarna för att kunna lyfta bort dessa medförde det att ca 2/3 delar av gravens sydliga del grävdes bort innan man kom åt att plangräva skelettgraven. Allt fyllningsmaterial sållades.

Resterna av kraniet påträffades på ca 0,5 meters djup. En fet humös mörkfärgning sträckte sig runt om. Det första som hittades var ett par kindtänder och efter att ha rensat ned ett par cm till påträffades sammanlagt 12 tänder, förmodligen från överkäken. Efter ytterligare någon centimeter påträffades underkäkens tänder ”in situ”. Käkbenet var förmultnat men tänderna låg kvar i sitt ursprungliga läge, dvs käkformen framträdde tydligt. I anslutning till tänderna låg ett kraftigare kranieben som i sin tur var anslutet till själva skallbenet som framträdde som en rödbrun färgning. Intill kraniet påträffades också en glaspärla (F532) och en bärnstenspärla (F531). I gravens mellersta del (vid midjan?) påträffades en spelbricka av glas (F534) samt två järnföremål – en kniv inkl. handtag med trärester (F430, 431) och en sölja (F529). Kniven var i det närmaste nedstucken i 90 graders vinkel.

Fynd

Obränt ben F533-tänder, 535-kranium, 536-käke
(människa, en individ, möjligen en pojke 12–15 år)

Kniv av järn F430

Knivhandtag av järn med rester av trä F431 (hör ihop
med F430)

Sölja av järn F529

Spelbricka/lins i glas F534

Pärla av glas F532

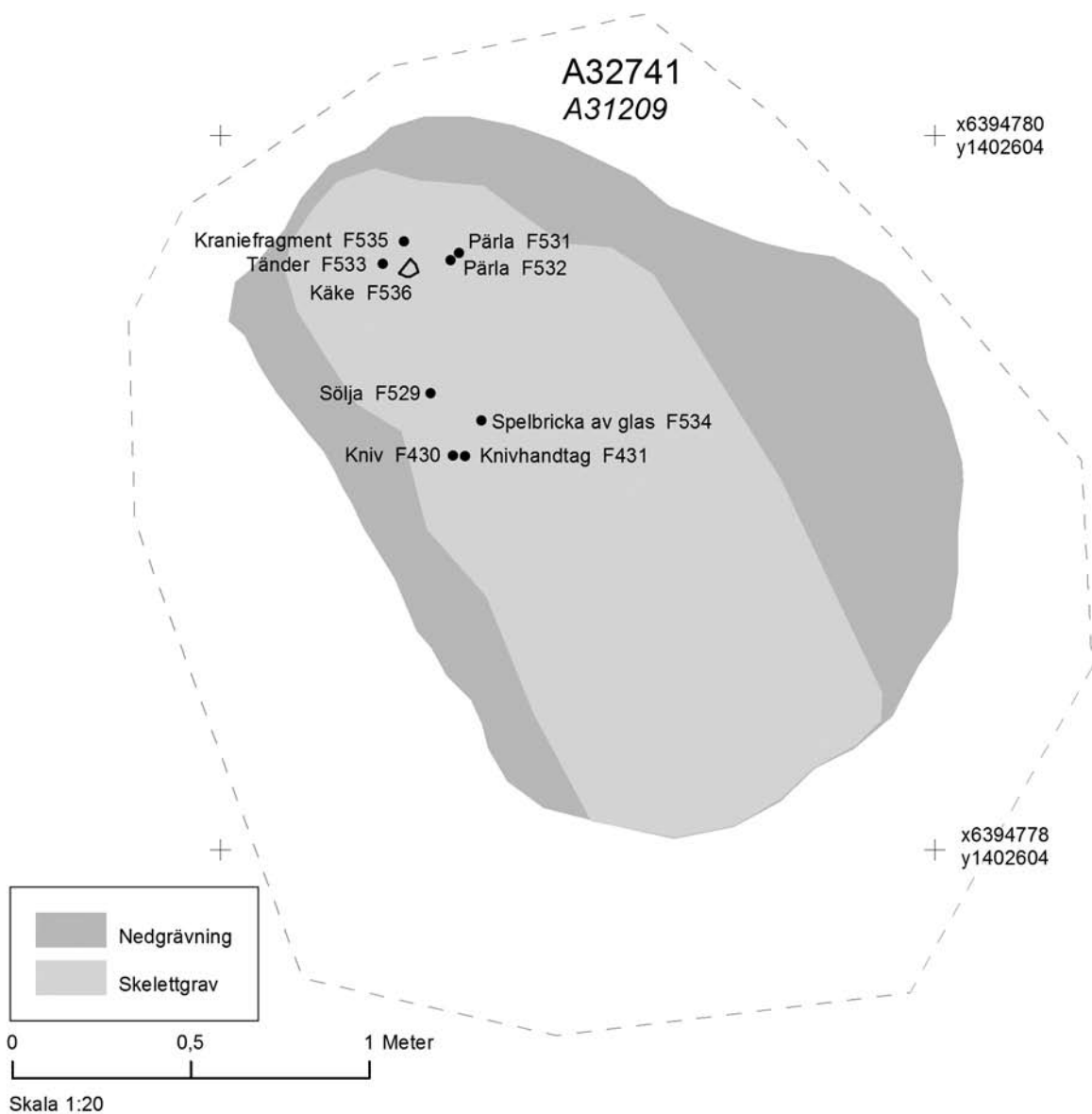
Pärla av bärnsten F531

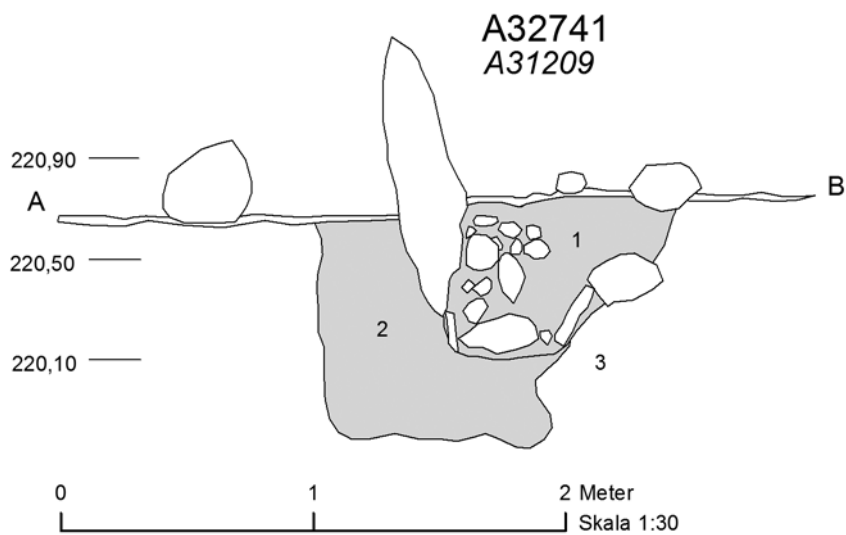
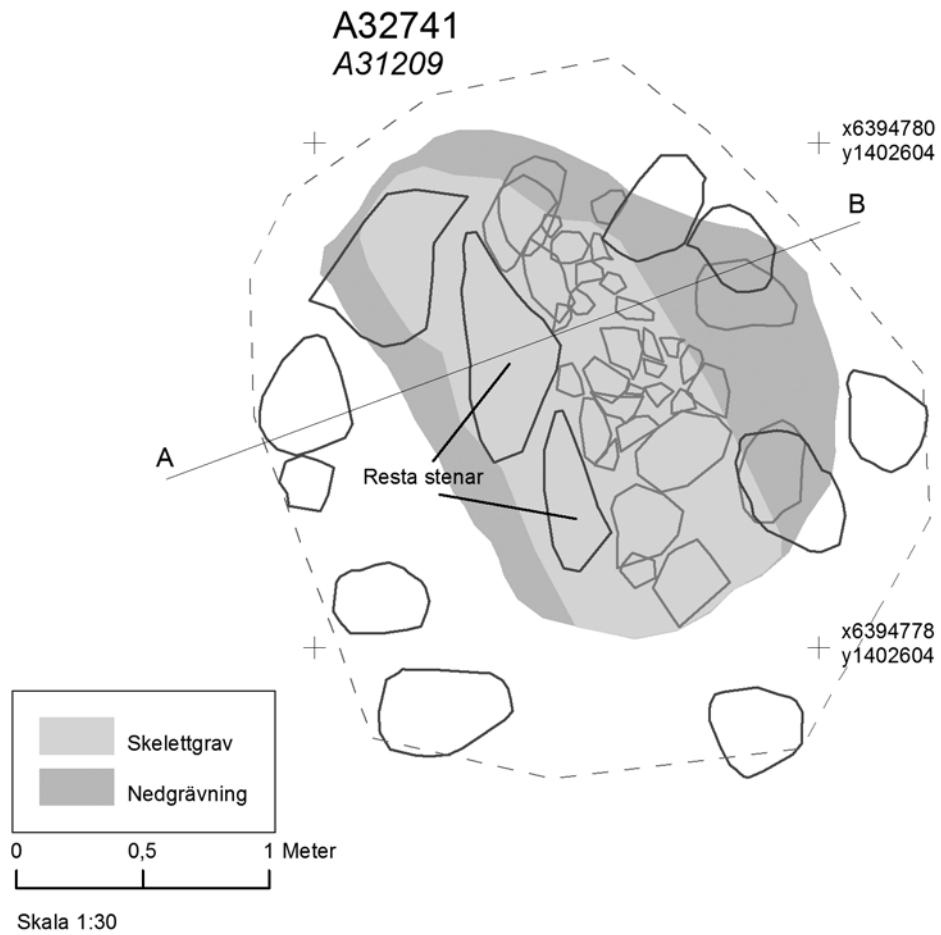
Vedartsanalys

P122: 1 bit bark/näver

¹⁴C-analys

Obränt ben (F535): Ua-34440: BP 1375 +/-30. (1σ
640–670 e.Kr.; 2σ 605-685 e.Kr.)

1. Brunröd humös sand. Nedgrävningen var också fylld med sten
2. Nedgrävning för begravning bestående av ljusgrå sand med inslag av rödflammig sand
3. Undergrund av grå sand

A33193 GRAV, RASERAD?

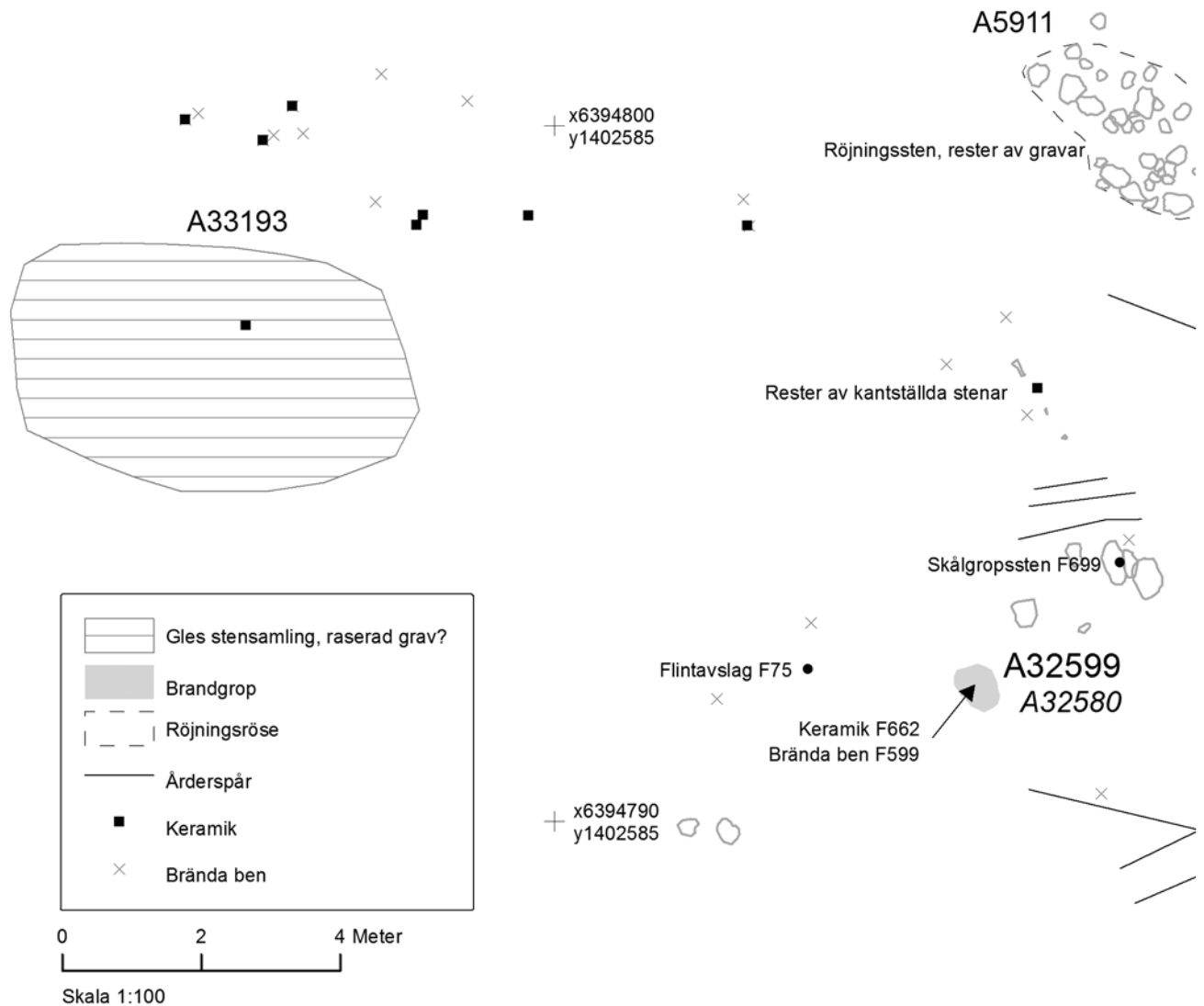
Spridda stenar, ca 5,7 x 3,6 meter stor.

Belägenhet: x6394796,5 y1402574,8

Spridda stenar inom ett 5,7 x 3,6 meter stort. Jorden var mörkare och något fetare, möjligen rest av matjord. I området fanns också många årderspår. Eventuellt kan stenmaterialet vara resterna av en förstörd grav. Bland stenarna påträffades en keramikbit.

Fynd

Keramik F498

A33220 OMARKERAD GRAV?

Omarkerad grav? Bengrop, oval, ca 0,45 x 0,35 meter stor och 0,1 meter djup.

Belägenhet: x6394775,7 y1402633,4

Anläggningen var inte synlig före avtorvning. Efter rensning framkom en närmast rund mörkfärgning – en bengrop. Graven låg i ett område där det fanns flera flata stenar och även spridda brända ben (F284), vilket antyder att det handlar om delvis raserade gravar. Några tydliga konstruktioner eller mönster kunde dock inte urskiljas.

A33200 BENGROP

Bengropen avtecknade sig som en svag mörkfärgning. Den var närmast oval och ca 0,35 x 0,45 meter stor och 0,1 meter djup. Brända ben och keramik fanns i ytan samt runt omkring anläggningen. Fyllningen bestod av gråbrun sand med inslag av kol, en mindre mängd ben samt ett fåtal keramikbitar. Precis mot botten av gropen påträffades en mindre sten, ca 0,04 meter stor.

Fynd

Brända ben F597 (människa, en individ. Troligen yngre person, kön kunde dock ej bestämmas)

Keramik F592

Vedartsanalys

P137: 6 bitar tall

¹⁴C-analys

Bränt ben (F597): Ua-34447: BP 1690+/- 30. (1σ 260–280, 330–410 e.Kr.; 2σ 250–420 e.Kr.)

A33226 OMARKERAD GRAV

Omarkerad grav. Urnebrandgrop, ca 0,5 meter i diameter och ca 0,18 meter djup

Belägenhet: x6394774,3 y1402633,1

Graven bestod av en urnebrandgrop som saknade gravmarkering eller överbyggnad. Kring graven fanns dock en del kantställda stenar. Eventuellt kan dessa vara rester av en överbyggnad. Norr om graven fanns ytterligare en brandgrop (A33200).

A33154 URNEBRANDGROP

Urnebrandgropen var rund och ca 0,5 m i diameter och ca 0,18 m djup. Fyllningen bestod av mörk sotig sand och rikligt med brända ben. Längre ned i gropen låg även några keramikskärvor. Dessa låg samlat främst i den NÖ delen. I området runt omkring fanns också ganska mycket brända ben och keramik. I gropen påträffades även fragment av dekorerat ben (F577), varav en del kamfragment (F655). Dessa fragment låg i huvudsak i den övre delen av gropen.

Fynd

Brända ben F578 (människa, en individ, 25 år eller äldre)

Keramik F570

Nit av järn 530

Knivhandtag/dekorerat ben F577

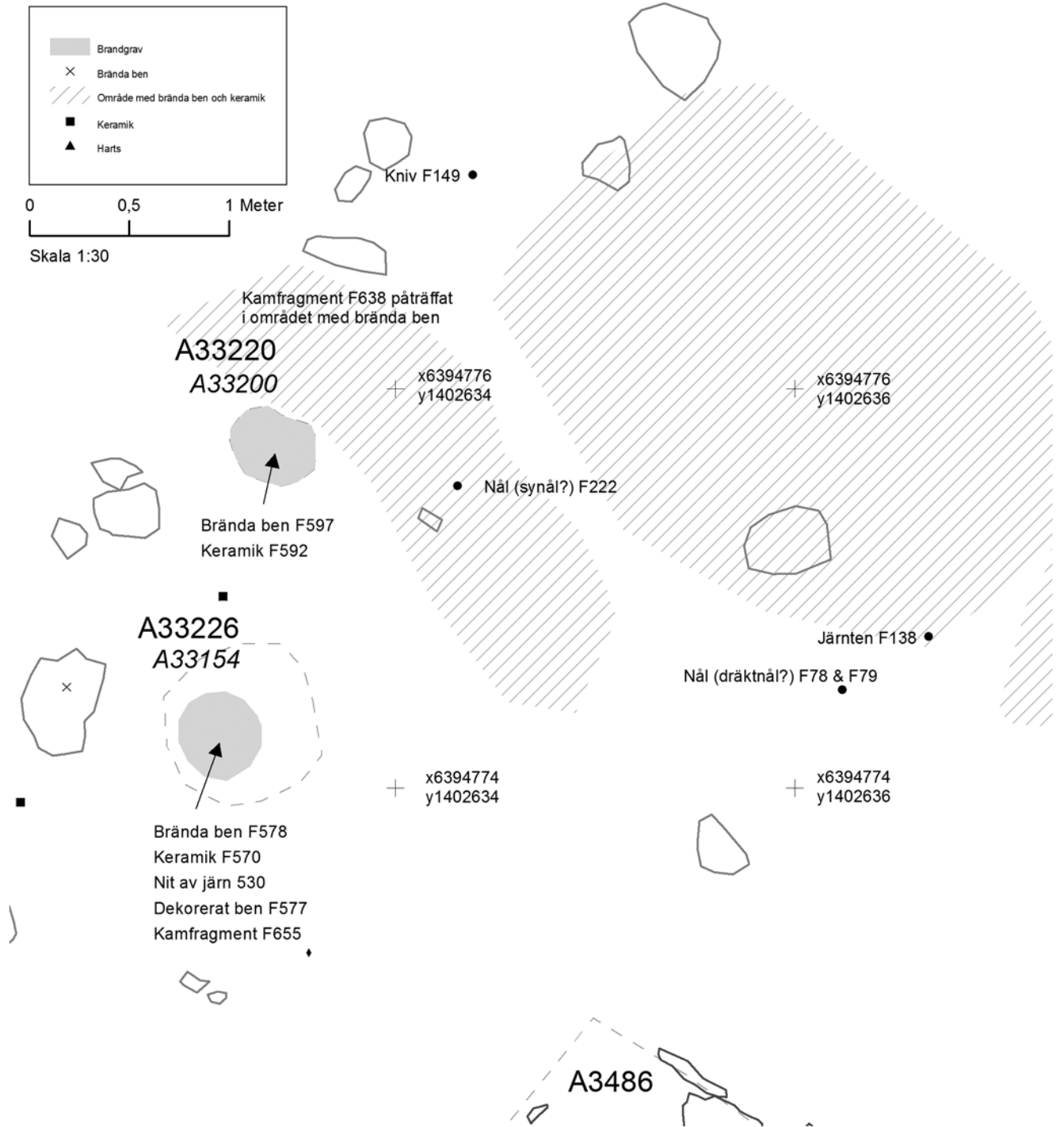
Kamfragment F655

¹⁴C-analys

Bränt ben (F578): Ua-34445: BP 1570+/- 35. (1σ 430–540 e.Kr.; 2σ 410–570 e.Kr.)

A33279 OMARKERAD GRAV?

Omarkerad grav? Brandgrop, ca 0,4 meter i diameter och 0,2 meter djup.

Belägenhet: x6394780,7 y1402629,5

Anläggningen var inte synlig före avbaning. Efter rensning framstod den som en rund mörkfärgning, ca 0,4 meter i diameter. Den framkom knappt 4 meter ONO om kvartsgraven (A645). I området fanns spridda stenar och hällar. Någon konstruktion kunde dock inte urskiljas, men det är troligt att någon eller några av dessa har markerat gravar som delvis skadats under senare historisk tid.

A33253 BRANDGROP

Anläggningen framkom vid andra schaktningen varvid det översta skiktet (ca 0,10 m) togs bort med skopan. Detta vattensällades och det kunde tillvaratas rikligt med brända ben. Det som återstod av anläggningen mätte ca 0,45 x 0,50 m i plan. Det ursprungliga djupet kan uppskattas till drygt 0,2 meter. Fyllningen bestod av mörkt brun, sotig sand med inslag av kol och innehöll rikligt med brända ben. I brandgropen fanns också en kniv av järn (F541), fint bevarad ca 170 mm lång med tånge,

ett flertal benfragment med dekor (F557), kamfragment (F645), en nål av järn (F542), järntenar (F543, 647) samt en liten bit keramik (F556).

Fynd

Kniv av järn F541

Nål av järn F542

Tenar av järn F543, 647

Brända ben F555 (människa, en individ, troligen en man 30 år eller äldre)

Keramik F556

Bearbetat ben F557

Kam av ben F645

¹⁴C-analys

Bränt ben (F555): Ua-34442: BP 1555+/- 35. (1σ 430–550 e.Kr.; 2σ 420–590 e.Kr.)

A33662 OMARKERAD GRAV?

Omarkerad grav, urnegrav, oval ca 1,0 x 0,7 meter stor och ca 0,1 meter djup.

Belägenhet: x6394779,4 y1402640,0

Anläggningen var inte synlig före avtorvning. Efter rensning och regn framkom ett område med brända ben i gravfältets östsydöstligaste kant. I gravgömmans närområde fanns enstaka stenar/hällar, dock utan synbar ordning, vilka möjligen kan ha utgjort gravmarkeringar.

A33651 URNEGRAV?

Brända ben hade regnat fram i den nordöstra kanten av gravfältet. Vid rensning framkom ett område med brända ben (F615) och keramik (F616). Keramiken låg aningen mer koncentrerat centralt i området. Ingen mörkfärgning syntes, men pga av koncentrationen och mängden ben tolkades anläggningen som en grav. Grävdes i dagsregn dag 1 och i snöstorm dag 2. Troligen handlar det om en spolierad urnegrav.

Fynd

Brända ben F615 (människa, en individ av obestämd ålder, könsbestämning ej möjlig)

Keramik F616

¹⁴C-analys

Bränt ben (F615): Ua-34450: BP 1765+/-40. (1σ 220–340 e.Kr.; 2σ 130–390 e.Kr.)

A200647 RESTA STENAR/STENPORT?

Port? bestående av två större resta stenar, ca 1 x 0,6 x 0,3 meter stora.

Belägenhet: x6394781,93 y1402608,95

Två resta stenar, ca 1 x 0,6 x 0,3 meter stora, varav den nordöstra kraftigt lutande, med ett avstånd av 2,6 meter mellan sig. De har "öppningen" vänd mot ostsydost, dvs ungefär samma håll som skelettgravarnas och hussättningarnas orientering. Belägen ca 7 meter nordväst om hussättningen A10490. Runt stenarna, framför allt i ett område i sydöst, fanns spridda brända ben (F290), Harts (F291) och keramik (F292), troligen rester efter förstörda gravar, samt två små rundade stenar, tolkade

som "stenägg" (F398, F400). Möjligen har också de resta stenarna ingått i en gravkonstruktion, men de gavs också tolkningen av en port – en stenport som förband de två stensättningarna i NV med övriga gravfältet, i synnerhet hussättningen A10490.

Fynd

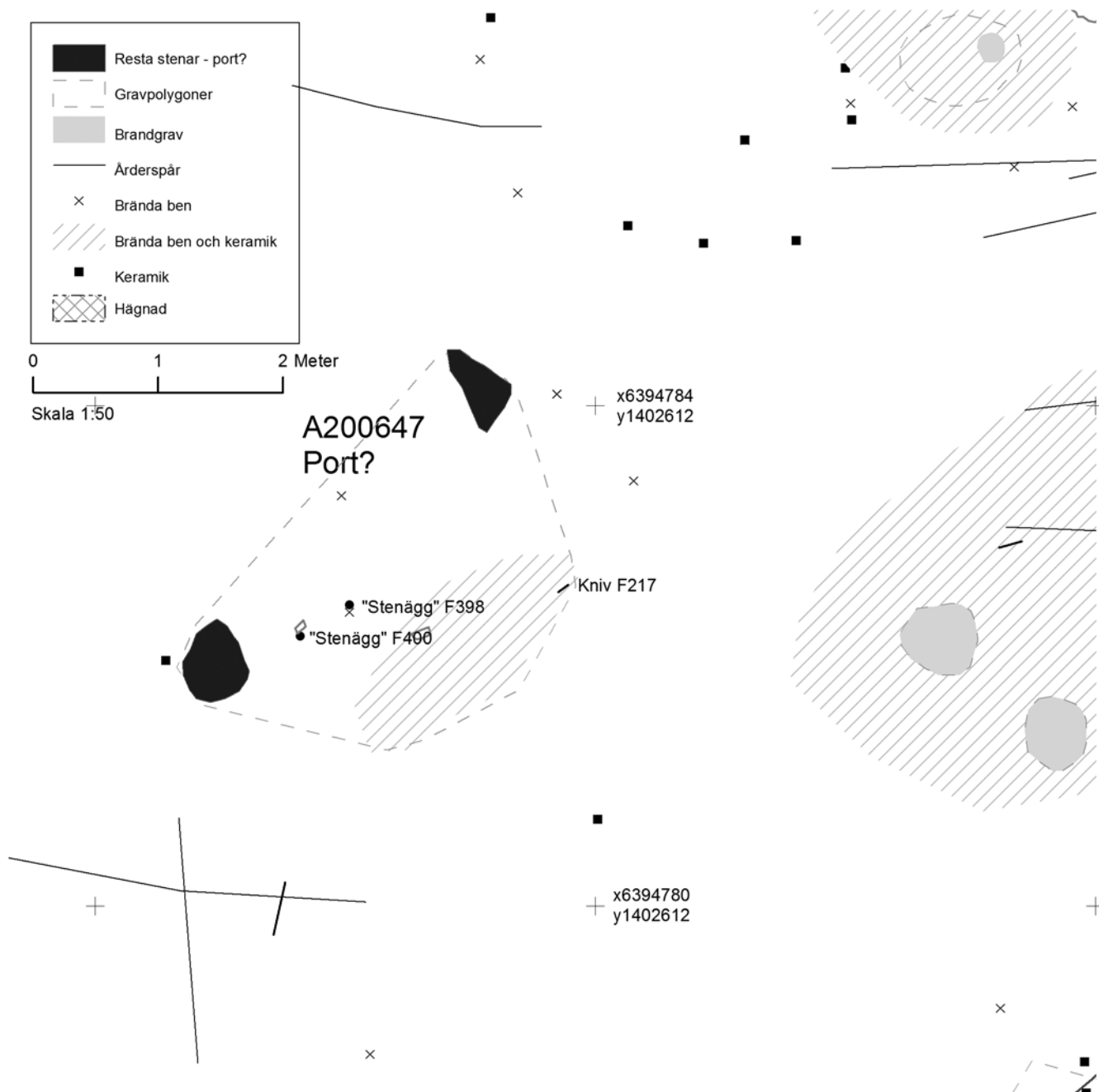
"Stenägg" F398, 400

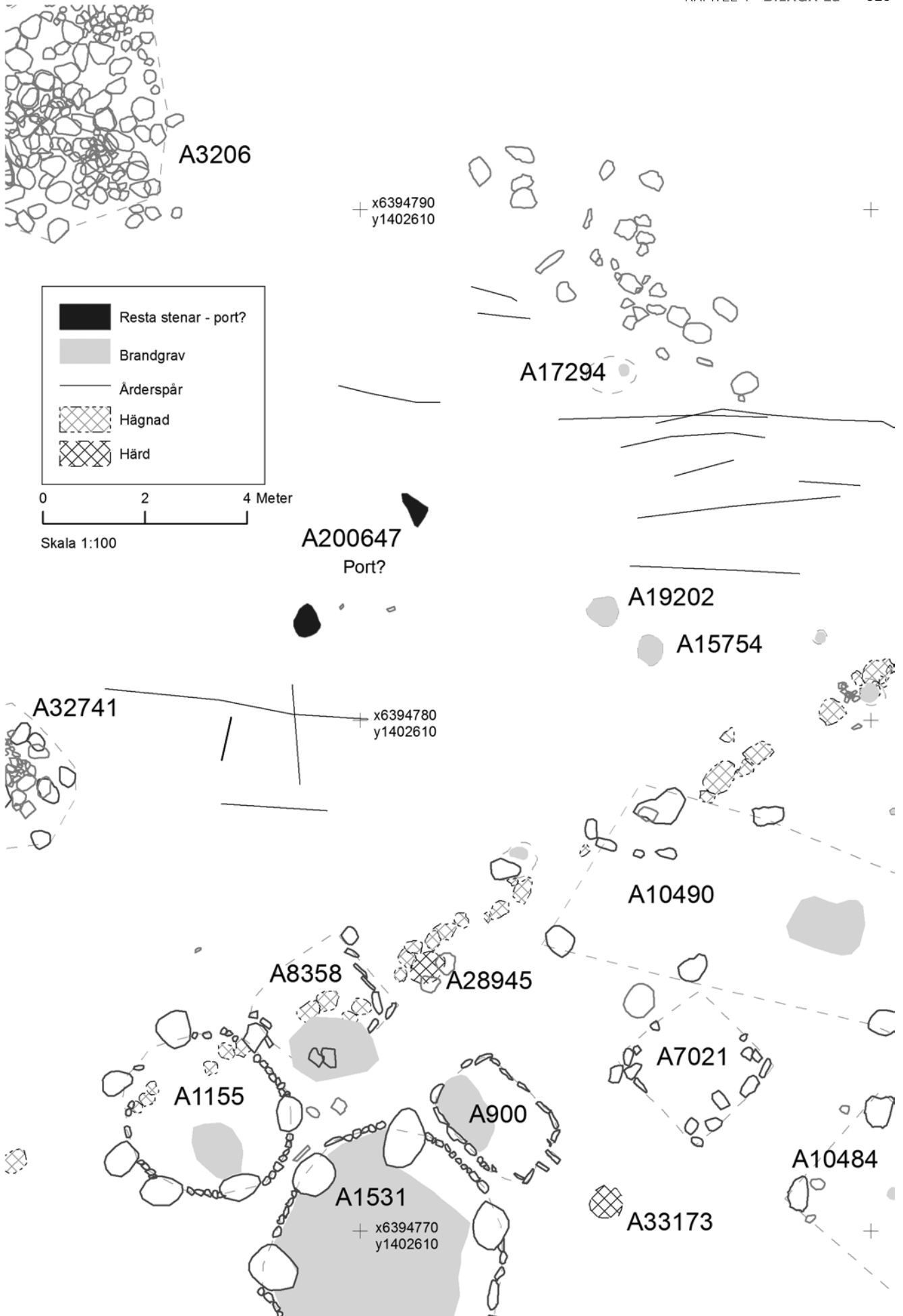
Kniv av järn F217

Brända ben F265, 290, 470, 511, 513 (Människa, troligen en yngre individ, könsbestämning ej möjlig)

Harts F291

Keramik F292

Övriga anläggningar, förhistorisk tid

A16529 STENKISTA/STENSKOTT STOLPHÅL? (se plan s. 247)

Stenkista/stenskott stolphål?. Oval ca 0,4 x 0,35 meter stor och ca 0,35 m djup

Belägenhet: x6394780,8 y1402599,5

Anläggningen låg ca 0,5 m söder om domarringen A500. I plan avtecknade den sig som en oval mörkfärgning, 0,35–0,4 m stor, vilken vid utgrävning visade sig utgöra en rektangulär liten stenlista fylld med brun humös moig sand. Denna utgjordes av en handfull 0,12–0,25 m stora (flata) sandstenar vilka ursprungligen utgjort fyra ca 0,25 m stora och 0,03–0,05 m tjocka, vertikalt stående sandstenhällar. Den norra och den östra av dessa hällar stod fortfarande upprätt medan den södra och den västra fallit inåt kistans mitt. Tillsammans har de bildat en 0,25–0,3 m stor och ca 0,30–0,35 m djup stenlista med väst-östlig orientering. Samtliga hällar stod på en horisontellt liggande, men något lutande, bottenhäll av sandsten, ca 0,3 m stor.

Anläggningen uppfattades först som ett stolphål, men en alternativ tolkning är att stenlistan utgjort en liten offerkista vilken kan relateras till domarringen. Även stolphålstolkningen innebär en relation till domarringen, möjligen som någon slags markering av själva gravgömmen i den södra delen av anläggningen.

Fynd

Bränt ben F156 (hittades ytligt och kommer troligen från brandgraven i domarringen A500)

A28945 HÄRD (se plan s. 245 och 255)

Härd, närmast oval, 0,6 x 0,65 m stor och 0,3 m djup

Belägenhet: x6394775,2 y1402611,3

Härden hade en skålformad botten. I ytan av härden fanns ett ca 0,1 m tjockt skikt med brun-svartgrå humös moig sand vilket överlagrade merparten av härden. Sedan detta rensats bort framträdde åtta 0,1–0,3 m stora stenar i härdens övre del. I övrigt innehöll härden en stor mängd 0,05–0,15 m stora skärvstenar vilka sammantaget uppgick till ca 40 kg. Stenarna omgavs av ett material bestående av svart, sotig moig sand med rester efter träkolsbitar i botten och utmed ytterkanterna. Härden var nedgrävd i steril och överlagrades av några stenar ingående i stenhägnaden A3250.

Inga fynd¹⁴C-analys

Kolprov (P33): Ua-34451: BP 1460+/-35. [1σ 575–640 e.Kr.; 2σ 540–650 e.Kr.]

A29535 STOLPHÅL, SE BESKR. A645

A29525 STOLPHÅL? (Se plan s. 251)

Stenskott stolphål. Runt, ca 0,24 m i diameter och 0,16 m djupt.

Belägenhet: x6394779,5 y1402622,4

Troligen ett stenskott stolphål beläget i NÖ hörnet av A8563. Över och omkring stolphålet låg ett flertal mindre stenar (0,05–0,15 m), en del av dessa var av kvarts. Det låg även kvarts i gropen. Längs sidorna och i botten var gropen stenskodd med stenar i storleken 0,05–0,1 m. Fyllningen bestod av ljus gråvit sand. Sidorna och framför allt botten av gropen var ganska kompakta och röda av järnutfällning.

Sandfyllningen var löst packad, ljus och av samma sort som den som täckte stora delar av gravfältet. Detta skulle kunna tyda på att gropen var recent. Men läget och stenskoningen samt kvartsen och stenarna som låg i anslutning till gropen gjorde att den ändå sattes i samband med A8563 och tolkades som ett eventuellt stolphål.

Fynd

Bränt ben F404

Harts F405

Kvarts F696

A32345 STOLPHÅL (se plan s. 251)

Stolphål, runt, ca 0,25 m i diameter och ca 0,15 m djupt

Belägenhet: x6394781 y1402623,6

Stolphål beläget på åsens krön, nordväst om A645. Tydliga kanter, inga fynd. Anläggningen var nedgrävd i den gula sanden och fyllningen bestod av humös mörkgrå sand med enstaka kolinslag.

A33173 HÄRD (se plan s. 245 och 255)

Härd, rund, ca 0,65 m i diameter och ca 0,16 meter djup.

Belägenhet: x6394770,6 y1402614,8

Härden var nedgrävd i gul sand och bestod av svart sotig sand, lite kol, skärviga stenar samt en del mindre naturstenar. Härden låg ca 1 meter sydöst om porten till grav A900.

¹⁴C-analys

Kolprov (P147): Ua-34453: BP 1545+/-35. [1σ 430–490, 500–570 e.Kr.; 2σ 420–600 e.Kr.]

Övriga anläggningar, historisk tid

A3250 HÄGNAD (se plan s. 244–245)

Hägnad bestående av röjningssten som ingått i gravar på gravfältet, ca 25 meter lång i ett till två skikt.

Belägenhet: x6394771,4 y1402603,2

Hägnaden bestod av röjningssten (som ingått i gravar), var ca 25 meter lång och löpte i sydvästlig till nordöstlig riktning. Den bestod av ett till två skikt. Hägnaden delade gravfältet i två delar – en bevarad del öster om hägnaden och en till stora delar sönderplöjd del väster om. Den ytan var även täckt av årderspar. På denna yta fanns också ett antal brandgravar utan markering. En stor del av stenarna i hägnaden kommer troligen från dessa överplöjda gravar. Hägnaden löpte tvärs över ett flertal anläggningar. Hägnaden kan troligen kopplas till senare tiders odling 1800–1900-tal.

Hägnaden hörde i hop med en liten hägnadsrest (A11136) i nordväst, väster om stensättning A2168 samt med de två röjningsröset A5183 och A5911.

A4531 KOLARKOJGRUND (se plan s. 233)

Kolarkojgrund, ca 6,2 m i diameter och 0,3 meter hög. Insjunkning i mitten.

Belägenhet: x6494739,9 y1402643,3

Kolarkojgrunden låg knappt 30 m ssö om gravfältet och påträffades under förundersökningen. Ca 1/4 av anläggningen undersöktes vid slutundersökningen. Rester av eldstaden framkom, men undersöktes ej. I anläggningen påträffades en järnkniv och en brons- eller mässingsknapp. Föremålen tolkades som ”tappade” inne i kojan.

Fynd

Kniv F34

Knapp F35

A5132 ELDESTAD, SENTIDA (se plan s. 233)

Eldstad. Oregelbunden form, ca 2 x 1,70 m

Belägenhet: x6394725,4 y1402666,8

Eldstaden påträffades under förundersökningen ca 50 m sydöst om gravfältet. Den har förmodligen samband med sentida kolningsaktiviteter i området. I anläggningen påträffades brända benrester från djur – en måltid!?

Fynd

Brända ben F584 [Djur, storlek som gris eller får]

A5183 RÖJNINGSRÖSE/REST AV

STENSÄTTNING A17294? (se plan s. 236 och 303)

Röjningsröse/rest av stensättning?, ca 7,3 x 2,6 meter stort

Belägenhet: x6394788,5 y1402615,6

Glest oregelbunden stensamling, åtminstone delvis röjningssten, i ett skikt, i anslutning till graven A17294. Stenarna är ganska kantiga och flata. Förmodligen kommer stenarna från borttröjda gravar från den odlade ytan söder om röjningsröset. Flertalet härrör sannolikt från A17294.

Flera av stenarna var av sandsten, speciellt de mindre stenarna. En del av dem gick att pussla ihop. De låg ej i någon speciell ordning utan verkade ligga rätt löst och ytligt. Centralt i anläggningen fanns två större klumpstenar (som ev. kan ha varit resta). Där fanns även två resta, kantställda hällar (bedömda som tillhörande A17294). Alla dessa ligger på en något ojämn linje i NV-SÖ riktning. Nordväst om dessa står ytterligare två resta hällar i SV-NÖ riktning. Hela ytan runt stenarna rensades ner till den underliggande fyndtomma sanden, men ingen gravgömma framkom.

I den västra delen av anläggningen kom en del brända ben, harts och enstaka keramikbitar. Eventuellt hör dessa fynd snarare till A17294 som låg omedelbart väster om A5183. Se även beskrivningen av A17294

Fynd

Brända ben F145

Keramik F5

Harts F103, 104

A5911 RÖJNINGSRÖSE (se plan s. 236 och 311)

Röjningsröse, ca 3,6 x 2 meter stort. Enskiktat. Sannolikt borttröjda gravstenar.

Belägenhet: x6394799,9 y1402588,4

Röjningsröset sannolikt uppbyggt av raserade gravar från ytan söder om röset, där det fanns både rester av gravar i form av kantställda hällar samt en brandgrop (A32599). I östsydöst fanns en hägnad (A11136), tillika uppbyggd av gravstenar. De utgjorde tillsammans en gräns för odlingsytan mot norr.

A5940 KOLARKOJGRUND (se plan s. 233)

Kojgrund, vallformad, ca 4 meter i diameter. Ej undersökt.

Belägenhet: x6394823,8 y1402642,1

Låg utanför undersökningsområdet, ca 40 m NÖ om gravfältet och undersöktes ej. Kolarkojan är vallformad och har en öppning mot NV. Den är drygt 4 m i diameter med en öppning åt kolmilorna i N.

A7623 ELDSTAD, SENTIDA (se plan s. 233)

Eldstad som förmodligen legat i en kolarkoja, ca 2 x 1,6 m.

Belägenhet: x6394759,9 y1402623,1

Rest av eldstad i förmodad kolarkoja. Eldstaden var uppbyggd av ett flertal större (0,35x0,35 m) rundade stenar. Framför själva platsen för eldhärden låg en trekantig flat sten som kan ha fungerat som någon sorts värme- eller stekhäll i eldstaden. Kvar fanns också några kolbitar.

A11136 HÄGNAD (se plan s. 244)

Hägnad av sentida odlingssten, ca 4,5 meter lång i ett skikt

Belägenhet: x6394796,8 y1402594,4

Nio stenar i ungefär samma storlek (0,35 x 0,35 meter stora) låg på en rad i vnv-ösö-lig riktning och slutade precis invid stensättningen A2168. Troligen kommer stenarna från förstörda gravar. Norr om hägnaden/stenraden fanns inga årderspår men däremot söder om den. Troligen utgjorde den en gräns för odlingsytan. Troligen utgjorde de båda stensättningarna A2168 och A3206 också en gräns för odlingsytan. 4,5 meter NV om stenraden/hägnaden fanns ytterligare en samling sten (A5911) som utgjorde någon form av gräns/röjningssten för odlingsytan.

Jämför hägnaden (A3250) i sydöst.

A31838 LATRINGROP (se plan s. 233)

Sentida latringrop knappt 20 m söder om gravfältet, ca 2,1 m i diameter och ca 2 meter djup.

Belägenhet: x6394747,7 y1402613,8

Latringropens innehåll var humöst och sandigt med inslag av växtdelar. Ca 0,5 meter ner i gropen blev fyllningen fuktigare och fetare. I botten av gropen fanns det rester av skalbaggar och andra insekter. I anläggningen fanns också nedrasad sand. Ovanför sanden förekom det träkol. Latringropen var nedgrävd genom en kolbotten och hör sannolikt till det 1800-tals torp som enligt uppgift skall ha legat alldeles intill.

A33632 ELDSTAD, SENTIDA (se plan s. 233)

Sentida eldstad, ca 1 x 0,8 m

Belägenhet: x6394720,8 y1402642,1

Eldstaden påträffades under förundersökningen, ca 50 meter söder om gravfältet.

BILAGA 2b. Bildokumentation av gravfältet

En av domarringsstenarna tittar upp ur snön vintern före undersökningarna.

Domarring på gravfältet fotograferad innan avverkning.

Foto taget innan avverkning. Bakom träden döljer sig resterna av RAÄ 28, den kvadratiske stensättningen.

Vy från sluttningen i väster över den flacka åsen med gravfältet och med E4:an i bakgrunden.

Vy från S över gravfältet med två domarringar i förgrunden och Elgiganten i bakgrunden. Ingvar Röjder har påbörjat den första karteringen av gravfältet.

Flygfoto från SV. Elgiganten till vänster med Lovsjön i bakgrunden. Flera generationers vägnät anas i bilden, med nya E4:an från 1990-talets mitt som det senaste inslaget. Foto: Leif Gustavsson, LG-foto.

Översikt från söder. Notera konturerna av kolbotten i kanten av gravfältet.

Översikt från norr över RAÄ 29 efter avbaning och rensning. Resterna av RAÄ 28:1 ans i höger bildkant.

Översikt från V med E4:an i bakgrunden. Lovsjön skymtar i övre högra hörnet.

Översiktsbild över RAÄ 29 fotograferad från N.

Skelettgravarna A3819 och 5415 på gravfältets östligaste del.

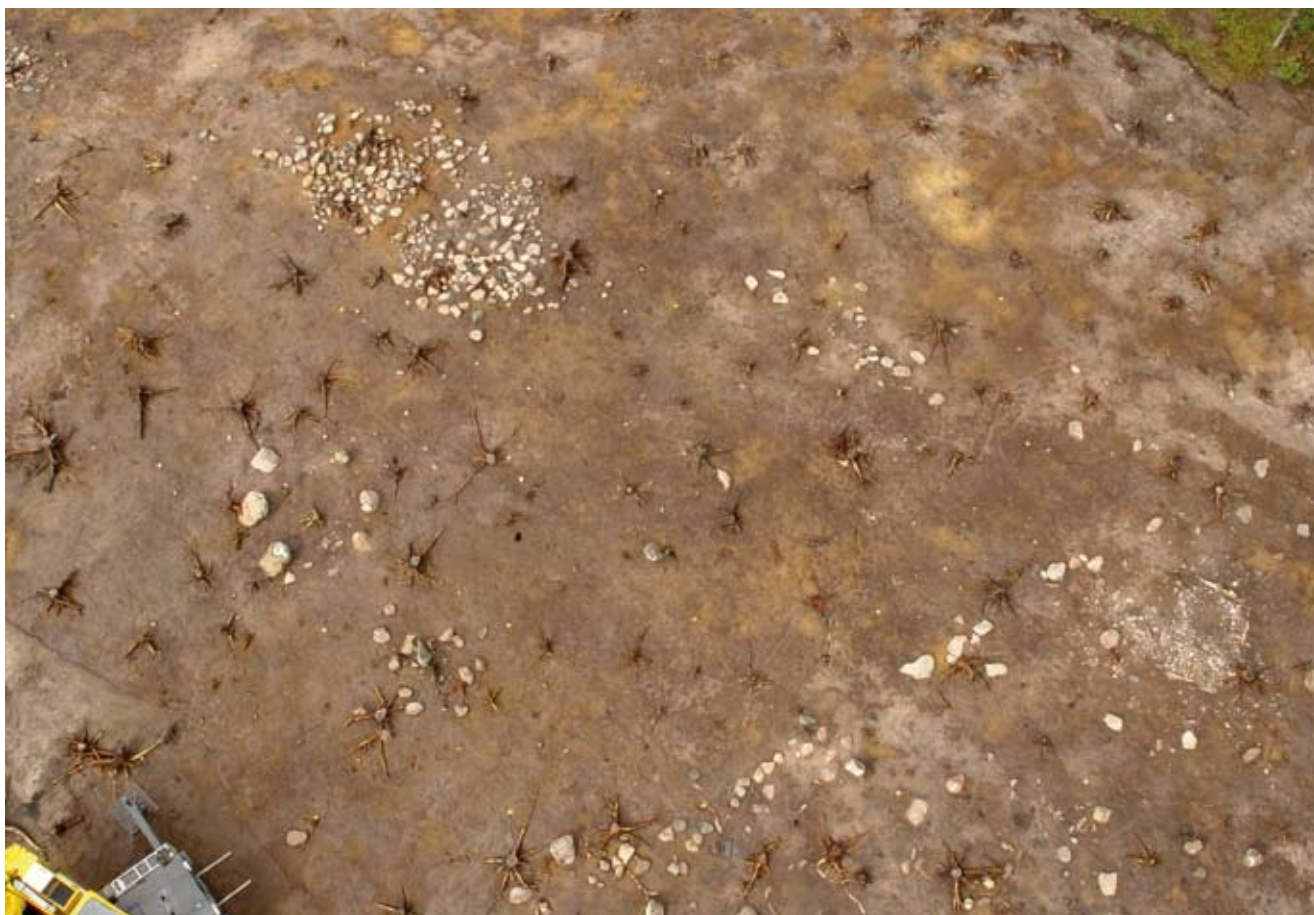
Lodbild över gravfältets östra del. Notera ”sydportarna” på de tre minsta ofyllda stensättningarna, A1275, 2243 och 2512.

Lodbild med bland annat domarringar och hussättningar.

Lodfoto över stensättningarna A2168 och 3206, som båda dolde jordbegravningar, dock utan daterande fynd.

Centrala delen av gravfältet som till största delen var sönderodlat. Minst en handfull gravöverbyggnader hade plockats bort och lagts i kanten av den då aktuella åkerytan.

Lodbild på ”kvarstgraven”, graven som utmärkte sig genom att delvis vara beströdd med knytnävsstora kvartsstenar.

Domarringarna A1155 och A1531, samt A900 med sydport. Direkt norr om A900 ligger också resterna av en liknande ofylld rektangulär stensättning, A8358, som dock var skadad av odling.

Domarring A500 fotograferad från ÖSÖ. Den krets av mindre stenar som funnits mellan domarringsstenarna var helt sönderodlad. Man hade plöjt/årdrat rakt igenom.

Domarringen A1155 fotograferad från SSÖ.

Domarringen A1531 fotograferad snett från ovan. Notera den större avlånga grågröna tröskelstenen i dess södra del.

Grav A8358, en skadad rektangulär stensättning som bland annat innehöll tvåbronsringar, delar av ett bikoniskt kärl, kam och en spelbricka av glas.

Skelettgrav A2492 fotograferad från NV.

Vy över "hussättningen" fotograferad från NV. Anläggningen bestod av sex par större stenar formerade som de bärande stolparna i ett långhus. Centralt i anläggningen låg en brandgrop som också kan symbolisera härden i huset. Förövrigt påträffades också brandgravar under tre av stenarna.

A900, en av gravfältets mest fyndrika gravar där bland annat tre fibulor påträffades. Graven hade en distinkt och ren form och var försedd med sydport.

Ofylld rektangulär stensättning, A1275 fotograferad från SSÖ.

Rektangulär ofylld stensättning, A2243 fotograferad från SÖ. Notera sydporten som öppnar sig ner mot stubben.

Rektangulär ofylld stensättning, A2512 fotograferad från SV. Notera sydporten med takhäll i högra bildkanten.

Ofylld stensättning A3486 fotograferad från SÖ. NV:a delen av graven var skadad och ingen begravning eller fynd påträffades. Notera de två likartade grågröna stenarna som står vertikalt mot stenkretsen/kantkedjan – en så kallad sydport. Den kan lite skämtsamt jämföras med alla numrerade ”sydportar” i Elgigantens lager i bakgrunden.

Pågående undersökning av skelettgrav A3819. I graven påträffades bland annat två bronsringar.

BILAGA 3. Fyndtabell

RAÄ 28 och 29, Dnr 33/04, Arkeologisk förundersökning

FNR	SAKORD	MTRL	FRAGM	ANTAL FRAGM	ANTAL EX	LÄNGD	BREDD	TJOCKL	DIAM	VIKT	X-KOORD	Y-KOORD	NIVÅ	BESKRIVNING	FYNDOMSTÄNDIGHET
1	Keramik	Lera	F	4	-	-	-	-	-	1,5	6394775,50	1402635,70	221,25	-	-
2	Bränt ben	Ben	-	2	-	-	-	-	-	0,01	6394775,41	1402636,03	221,22	Människa	-
3	Flintspån	Flinta	-	1	-	-	-	-	-	2,8	6394703,88	1402652,05	219,75	-	-
4	Keramik	Lera	F	3	-	-	-	-	-	22,1	6394779,52	1402625,37	221,52	-	-
5	Bränt ben	Ben	-	>5	-	-	-	-	-	0,1	6394799,65	1402583,77	221,11	-	-
6	Bränt ben	Ben	-	4	-	-	-	-	-	0,5	6394772,38	1402617,72	220,91	Människa	-
7	Bränt ben	Ben	-	1	-	-	-	-	-	0,3	6394780,17	1402612,14	220,97	Människa	-
8	Bränt ben	Ben	-	2	-	-	-	-	-	0,01	6394790,75	1402580,89	220,75	-	-
9	Bränt ben	Ben	-	2	-	-	-	-	-	0,1	6394779,50	1402639,53	221,05	Människa	-
10	Bränt ben	Ben	-	1	-	-	-	-	-	0,01	6394779,85	1402613,30	221,01	-	-
11	Bränt ben	Ben	-	2	-	-	-	-	-	0,01	6394798,59	1402582,94	221,10	Människa	-
12	Bränt ben	Ben	-	1	-	-	-	-	-	0,5	6394776,63	1402636,49	221,24	Människa	-
13	Bränt ben	Ben	-	2	-	-	-	-	-	0,4	6394779,70	1402639,37	221,05	-	-
14	Knapp	Brons	-	1	-	-	-	-	-	3	-	-	-	Sentida.	Lösfynd vid schaktning
15	Kritpipa	Bränd lera	-	1	-	-	-	-	-	3,4	-	-	-	-	Påträffad intill vägen, vid rensning i rasad kant.
16	Keramikfat	Lera	F	>20	-	-	-	-	-	1239	6394751,11	1402614,31	219,50	Yngre rödgods	Påträffade i omtrampad markyta under kolmilla vid vägskäil. Ca 1750-1800.
17	Kniv	Järn	D	1	-	-	-	-	-	15,2	6394759,96	1402627,14	220,31	Kniv, böjd, ca 11,5 cm lång. Tången saknas.	Metalldetektorfynd nr F10. Det enda metallföremål som togs in redan i samband med förundersökningen eftersom det låg i ytan.

FNR	SAKORD	MTRL	ANTAL FRAGM	FRAGM	LÄNGD	BREDD	TJOCKKL	DIAM	VIKT	BESKRIVNING	ANL NR	TYP	UNDER NR	TYP	X-KOORD	Y-KOORD	NIVÅ	KOMMENTAR
1	Kniv	Järn	1	H	130	16	-	-	19	Välbevarad kniv med avsmalnande spetsig tånge utan bockad ände. Glödpatina.	19948	Stenpackning runt A645			6394779,65	1402622,93	221,38	-
2	Bränt ben	Ben	21	F	-	-	-	-	5,9	-	13665	Omarkerad?	13002	Urnegrop	6394781,9	1402625,62	221,43	-
3	Keramik	Keramik	1	F	-	-	-	-	0,4	-	13665	Omarkerad?	13002	Urnegrop	6394781,9	1402625,62	221,43	-
4	Keramik	Keramik	1	F	-	-	-	-	0,7	-	19948	Stenpackning runt A645			6394779,67	1402621,1	221,23	-
5	Keramik	Keramik	1	F	-	-	-	-	3,2	-	5183	Röjningsröse	-	-	6394788,67	1402615,53	220,88	-
6	Slagg	Slagg	1	F	-	-	-	-	24,8	-	1155	Domarring	23747	Brandgrop	6394772,07	1402607,05	220,34	-
7	Harts	Harts	1	F	-	-	-	-	1,3	-	-	-	-	-	6394776,61	1402622,29	221,24	-
8	Keramik	Keramik	1	F	-	-	-	-	0,7	-	10490	Hussättning	23701	Urnebrandgrop	6394776,22	1402619,3	221,18	-
9	Bränt ben	Ben	3	F	-	-	-	-	0,2	-	10490	Hussättning	23701	Urnebrandgrop	6394776,17	1402619,36	221,17	-
10	Keramik	Keramik	1	F	-	-	-	-	4,5	-	-	-	-	-	6394782,86	1402603	220,84	-
11	Nål (Synål?)	Brons	1	H	55	-	-	1,6	0,6	Böjd synål med tillplattat spetsvalt hål.	-	-	-	-	6394769,51	1402636,77	221,16	Schaktfynd vid rotvälta
12	Kniv	Järn	1	D	119	22	6	-	22,8	Mer än halva tången saknas	17294	Stensättning, ofylld?	17849	Brandgrop	6394786,68	1402615,03	220,89	-
13	Keramik	Keramik	1	F	-	-	-	-	3,6	-	-	-	-	-	6394782,97	1402601,88	220,77	-
14	Harts	Harts	2	F	-	-	-	-	1,8	-	-	-	-	-	6394782,98	1402620,68	221,16	-
15	Bränt ben	Ben	1	F	-	-	-	-	0,6	-	-	-	-	-	6394782,63	1402620,86	221,16	-
16	Keramik	Keramik	>10	F	-	-	-	-	26,6	-	-	-	-	-	6394781,63	1402620,32	221,15	-
17	Keramik	Keramik	2	F	-	-	-	-	8,6	-	645	Stensättning, fylld	-	-	6394779,36	1402625,27	221,47	Kvartsgraven
18	Keramik	Keramik	1	F	-	-	-	-	8,7	-	500	Domarring	19696	Brandgrop	6394783,66	1402600,39	220,84	-
20	Harts	Harts	1	F	-	-	-	-	0,2	-	15754	Omarkerad?	15699	Urnebrandgrop	6394781,23	1402615,7	221,05	-
21	Harts	Harts	1	F	-	-	-	-	0,5	-	10490	Hussättning	19803	Bengrop	6394774,08	1402621,66	221,15	-
22	Keramik	Keramik	1	F	-	-	-	-	5,7	-	500	Domarring	19696	Brandgrop	6394783,21	1402600,61	220,83	-
23	Bränt ben	Ben	1	F	-	-	-	-	3,5	-	900	Stensättning, ofylld	32244	Benlager	6394771,5	1402612,44	220,5	-
24	Harts	Harts	1	F	-	-	-	-	0,1	-	-	-	-	-	6394770,14	1402632,8	221,02	-
25	Bränt ben	Ben	1	F	-	-	-	-	0,8	-	32608	Omarkerad?	32626	Brandgrop	6394769,19	1402629,81	221,01	-
26	Keramik	Keramik	2	F	-	-	-	-	7,8	-	-	-	-	-	6394769,43	1402630,22	221,02	-
27	Bränt ben	Ben	1	F	-	-	-	-	0,1	-	2512	Stensättning, ofylld	15899	Bengrop	6394769,08	1402632,28	221	-
28	Keramik	Keramik	4	F	-	-	-	-	4,2	-	10490	Hussättning	23701	Urnebrandgrop	6394775,89	1402619,54	221,21	-
29	Keramik	Keramik	1	F	-	-	-	-	0,1	-	10490	Hussättning	23701	Urnebrandgrop	6394776,2	1402618,69	221,21	-
30	Bränt ben	Ben	3	F	-	-	-	-	0,9	-	10490	Hussättning	23701	Urnebrandgrop	6394776,26	1402618,74	221,22	-
31	Bränt ben	Ben	1	F	-	-	-	-	0,1	-	-	-	-	-	6394784,54	1402618,94	221,03	-
32	Bränt ben	Ben	2	F	-	-	-	-	0,2	-	-	-	-	-	6394782,74	1402619,34	221,1	-
33	Mynt	Koppar	1	H	-	-	-	-	2,4	-	-	-	-	-	6394781,34	1402600,74	220,73	-

FNR	SAKORD	MTRL	ANTAL FRAGM	FRAGM	LÄNGD	BREDD	TJOCKL	DIAM	VIKT	BESKRIVNING	ANL NR	TYP	UNDER NR	UNDERTYP	X-KOORD	Y-KOORD	NIVÅ	KOMMENTAR
34	Kniv	Järn	1	H	183	23	-	-	42	Kniv med avbruten spets. Tången är bockad i änden. Mellan tånge och blad sitter en metallhylsa med rester av mineraliserat trä.	4531	Kolarvoja	-	-	6394738,71	1402644,28	219,68	I kolarvojan
35	Knapp	CU-leg	1	H	-	-	1,7	13	2	Mässingsknapp med rundad framsida. Fastlödd ögla på baksidan. På framsidan ett instansat växtmotiv.	4531	Kolarvoja	-	-	6394738,72	1402644,32	219,68	I kolarvojan bredvid en kniv (F34)
36	Harts	Harts	1	F	-	-	-	-	0,2	-	7021	Stensättning, ofyllt	-	-	6394772,4	1402617,65	220,87	-
37	Bränt ben	Ben	10	F	-	-	-	-	2,1	-	7021	Stensättning, ofyllt	-	-	6394772,4	1402617,64	220,86	-
38	Keramik	Keramik	1	F	-	-	-	-	3,1	-	10484	Hussättning	30351	Bengrop	6394771,26	1402620,87	220,95	-
39	Harts	Harts	1	F	-	-	-	-	0,6	-	10490	Hussättning	19803	Bengrop	6394773,1	1402624,93	221,08	-
40	Avslag/avfall	Flinta	1	F	-	-	-	-	0,1	-	1155	Domarring	-	-	6394773,13	1402605,54	220,38	-
41	Kniv	Järn	1	D	159	17	5	-	19,9	Yttersta spetsen av tången saknas	-	-	-	-	6394785,13	1402623,55	221,31	-
42	Keramik	Keramik	1	F	-	-	-	-	2,9	-	-	-	-	-	6394775,14	1402638,3	221,16	-
43	Keramik	Keramik	1	F	-	-	-	-	0,5	-	-	-	-	-	6394779,6	1402628,09	221,48	-
44	Bränt ben	Ben	2	F	-	-	-	-	0,1	-	-	-	-	-	6394800,74	1402577,52	220,92	-
45	Harts	Harts	2	F	-	-	-	-	0,2	-	8358	Stensättning, ofyllt	28178	Urnebrand-grop	6394773,58	1402609,02	220,45	-
46	Harts	Harts	1	F	-	-	-	-	0,8	-	-	-	-	-	6394784,16	1402616,45	220,96	-
47	Bränt ben	Ben	5	F	-	-	-	-	0,8	-	7021	Stensättning, ofyllt	-	-	6394772,32	1402617,72	220,87	-
48	Bränt ben	Ben	1	F	-	-	-	-	0,5	-	-	-	-	-	6394800,35	1402578,76	220,95	-
49	Keramik	Keramik	1	F	-	-	-	-	2,7	-	-	-	-	-	6394768,2	1402614,12	220,38	-
50	UTGÄR	Kol	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
51	Keramik	Keramik	1	F	-	-	-	-	2	-	645	Stensättning, fyllt	19948	Stenpackning runt A645	6394780,2	1402621,93	221,24	-
52	Keramik	Keramik	2	F	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	6394786,03	1402620,6	221,13	-
53	Keramik	Keramik	2	F	-	-	-	-	2	-	-	-	-	-	6394781,3	1402625,96	221,43	-
54	Kvarts	Kvarts	1	F	-	-	-	-	24,3	-	-	-	-	-	6394784,71	1402625,18	221,36	-
55	Keramik	Keramik	13	F	-	-	-	-	23,3	Bottenbitar. Bitarna låg spridda inom en radie av 0,3 m.	645	Stensättning, fyllt	-	-	6394779,61	1402625,01	221,51	Kvartsgraven
56	Bränt ben	Ben	1	F	-	-	-	-	0,2	-	645	Stensättning, fyllt	-	-	6394779,36	1402625,28	221,48	Kvartsgraven
57	Keramik	Keramik	1	F	-	-	-	-	7,1	-	-	-	-	-	6394780,69	1402612,02	220,93	-
58	Keramik	Keramik	1	F	-	-	-	-	3,4	-	-	-	-	-	6394781,96	1402608,56	220,89	-
59	Keramik	Keramik	1	F	-	-	-	-	0,3	-	645	Stensättning, fyllt	19948	Stenpackning runt A645	6394776,89	1402623,95	221,31	-
60	Recent	Järn	1	F	-	-	-	-	0,4	-	2206	Kvadratisk stensättning	-	-	6394700,69	1402614,04	219,89	-
61	Recent	Järn	1	F	-	-	-	-	3,2	-	2206	Kvadratisk stensättning	-	-	6394703,94	1402609,23	219,78	-
62	Recent	Järn	1	F	-	-	-	-	68,6	-	2206	Kvadratisk stensättning	-	-	6394691,73	1402609,31	219,81	-
63	Recent	Järn	2	F	-	-	-	-	9,2	-	2206	Kvadratisk stensättning	-	-	6394696,04	1402616,68	219,74	-

FNR	SAKORD	MTRL	ANTAL FRAGM	FRAGM	LÄNGD	BREDD	TJOCKL	DIAM	VIKT	BESKRIVNING	ANL NR	TYP	UNDER TYP NR	X-KOORD	Y-KOORD	NIVÅ	KOMMENTAR	
64	Recent	Järn	1	F	-	-	-	-	9,6	-	2206	Kvadratisk stensättning		6394706,01	1402607,52	219,64	-	
65	Recent	Järn	1	F	-	-	-	-	16,7	-	2206	Kvadratisk stensättning		6394704,45	1402608,5	219,75	-	
66	Recent	Järn	1	F	-	-	-	-	16,3	-	2206	Kvadratisk stensättning		6394701,99	1402616,47	219,73	-	
67	Recent	Järn	1	F	-	-	-	-	12,2	-	2206	Kvadratisk stensättning		6394701,09	1402616,96	219,72	-	
68	Recent	Järn	1	F	-	-	-	-	11,7	-	2206	Kvadratisk stensättning		6394702,91	1402610,91	219,83	-	
69	Recent	Järn	1	F	-	-	-	-	2,1	-	2206	Kvadratisk stensättning		6394702,74	1402605,41	219,83	-	
70	Recent	Järn	1	F	-	-	-	-	2,3	Märla	2206	Kvadratisk stensättning		6394701,63	1402607,98	219,89	-	
71	Recent	Järn	1	F	-	-	-	-	2,9	-	2206	Kvadratisk stensättning		6394704,33	1402613,83	219,74	-	
72	Recent	Järn	1	F	-	-	-	-	17,6	-	2206	Kvadratisk stensättning		6394704,8	1402611,8	219,77	-	
73	Recent	Järn	1	F	-	-	-	-	3,9	-	2206	Kvadratisk stensättning		6394701,15	1402606,77	219,86	-	
74	Recent	Järn	1	F	-	-	-	-	18	-	2206	Kvadratisk stensättning		6394701,44	1402604,53	219,78	-	
75	Mikrospån	Filinta	1	F	-	-	-	-	1	-	-	-		6394792,18	1402583,66	220,91	Lösfynd i v delen av gravfältet	
76	Dräktnål	Järn	1	H	53	2,5	-	-	1,7	Nål. Huvudet böjt till en ögla. Glödpatina.	13665	Omarkerad?	13002	Urnegrop	6394781,94	1402625,53	221,44	-
77	Dräktnål	Järn	3	F	47	2,4	-	-	0,9	Nål i två delar. Huvudet böjt till en ögla. Hör ihop m fnr 650 (nålhuvudet)	13665	Omarkerad?	13002	Urnegrop	6394782,03	1402625,41	221,39	-
78	Dräktnål	Järn	1	H	59	2,8	-	-	1,6	Glödpatina	-	-		6394774,49	1402636,24	221,15	-	
79	Dräktnål	Järn	7/4	F	27	1,4	-	-	0,7	Nål i fyra delar. Huvud saknas.	-	-		6394774,49	1402636,24	221,15	-	
80	Kniv	Järn	1	D	227	20	-	-	53	Lång eneggad kniv, tången bockad i änden. Bladet har en långsgående skära på båda sidor. Glödpatina	500	Domarring	19696	Brandgrop	6394782,19	1402599,98	220,61	-
81	Bränt ben	Ben	>100	F	-	-	-	-	498	-	13665	Omarkerad?	13002	Urnegrop	6394782,1	1402625,42	221,44	-
82	Bränt ben	Ben	1	F	-	-	-	-	0,1	-	-	-		6394781,64	1402600,94	220,52	-	
83	Bränt ben	Ben	3	F	-	-	-	-	0,2	-	500	Domarring	19696	Brandgrop	6394782,06	1402599,86	220,6	-
84	Bränt ben	Ben	1	F	-	-	-	-	0,2	-	500	Domarring	19696	Brandgrop	6394781,76	1402599,9	220,66	-
85	Bränt ben	Ben	3	F	-	-	-	-	0,5	-	500	Domarring	19696	Brandgrop	6394782,14	1402600,34	220,68	-
86	Bränt ben	Ben	2	F	-	-	-	-	0,6	-	-	-		6394782,64	1402618,14	221,01	-	
87	Bränt ben	Ben	1	F	-	-	-	-	0,2	-	-	-		6394782,06	1402617,81	221,03	-	
88	Bränt ben	Ben	4	F	-	-	-	-	0,6	-	15754	Omarkerad?	15699	Urnebrandgrop	6394781,57	1402615,42	220,99	-
89	Bränt ben	Ben	3	F	-	-	-	-	0,9	-	-	-		6394785,46	1402616,51	220,88	-	
90	Bränt ben	Ben	4	F	-	-	-	-	0,4	-	-	-		6394783,38	1402619,01	221,02	-	
91	Bränt ben	Ben	2	F	-	-	-	-	0,2	-	-	-		6394785,69	1402617,3	220,93	-	
92	Bränt ben	Ben	2	F	-	-	-	-	0,3	-	-	-		6394783,12	1402601,24	220,76	-	
93	Bränt ben	Ben	1	F	-	-	-	-	0,2	-	500	Domarring	19696	Brandgrop	6394781,89	1402600,76	220,73	-

FNR	SAKORD	MTRL	ANTAL FRAGM	FRAGM	LÄNGD	BREDD	TJOCKL	DIAM	VIKT	BESKRIVNING	ANL NR	TYP	UNDER NR	TYP	X-KOORD	Y-KOORD	NIVÅ	KOMMENTAR
94	Bränt ben	Ben	1	F	-	-	-	-	0,4	-	-	-	-	-	6394777,43	1402635,65	221,28	-
95	Bränt ben	Ben	8	F	-	-	-	-	1,5	-	-	-	-	-	6394783,83	1402595,81	220,64	-
96	Bränt ben	Ben	14	F	-	-	-	-	2,7	-	500	Domarring	19696	Brandgrop	6394782,19	1402600,04	220,62	-
97	Bränt ben	Ben	1	F	-	-	-	-	0,4	-	500	Domarring	19696	Brandgrop	6394782,52	1402599,49	220,7	-
98	Bränt ben	Ben	3	F	-	-	-	-	0,7	-	-	-	-	-	6394784,32	1402595,15	220,67	-
99	Bränt ben	Ben	1	F	-	-	-	-	0,2	-	-	-	-	-	6394782,83	1402601,76	220,77	-
100	Kam	Horn	5	F	-	-	-	-	0,5	-	13665	Omarkerad?	13002	Urnegrop	6394782,12	1402625,34	221,38	-
101	Keramik	Keramik	16	F	-	-	-	-	6,1	-	-	-	-	-	6394787,98	1402614,52	220,8	-
102	Keramik	Keramik	86	F	-	-	-	-	87,6	-	13665	Omarkerad?	13002	Urnegrop	6394782,11	1402625,38	221,4	-
103	Hartsring	Harts	2	F	-	-	-	-	1,6	-	-	-	-	-	6394787,55	1402615,39	220,79	-
104	Hartsring	Harts	1	F	-	-	-	-	1,1	-	-	-	-	-	6394787,25	1402616,4	220,8	-
105	Harts	Harts	1	F	-	-	-	-	0,7	-	-	-	-	-	6394786,35	1402616,83	220,84	-
106	Bränt ben	Ben	2	F	-	-	-	-	1,7	-	-	-	-	-	6394786,04	1402616,39	220,84	-
107	Keramik	Keramik	1	F	-	-	-	-	0,7	-	-	-	-	-	6394786,31	1402616,84	220,86	-
108	Keramik	Keramik	1	F	-	-	-	-	0,7	-	15754	Omarkerad?	15699	Urnebrandgrop	6394781,6	1402615,73	221	-
109	Keramik	Keramik	1	F	-	-	-	-	17,4	-	500	Domarring	19696	Brandgrop	6394782,36	1402599,42	220,73	-
110	Keramik	Keramik	4	F	-	-	-	-	46,5	-	500	Domarring	19696	Brandgrop	6394782,19	1402599,24	220,72	-
111	Kniv	Järn	1	D	97	15	-	-	17,2	Knivfragment, spets och tånge avbrutna. Glödpatina	-	-	-	-	6394783,95	1402595,5	220,52	-
112	Nit	Järn	1	D	34	6,6	-	-	14,1	Kraftig nit med en rektangulär blicka i vardera änden. Klinknagel? Jfr ÖIII, s 30.	-	-	-	-	6394783,32	1402618,92	221,02	-
113	Keramik	Keramik	3	F	-	-	-	-	3,4	-	-	-	-	-	6394786,28	1402614,05	220,84	-
114	Bränt ben	Ben	13	F	-	-	-	-	5,2	-	17294	Stensättning, ofylld?	17849	Brandgrop	6394786,75	1402614,27	220,82	-
115	Bränt ben	Ben	3	F	-	-	-	-	0,6	-	-	-	-	-	6394785,91	1402615,35	220,86	-
116	Keramik	Keramik	1	F	-	-	-	-	6,6	-	500	Domarring	19696	Brandgrop	6394783,49	1402599,27	220,78	-
117	Harts	Harts	1	F	-	-	-	-	0,1	-	-	-	-	-	6394786,7	1402616,19	220,79	-
118	Bränt ben	Ben	3	F	-	-	-	-	0,4	-	-	-	-	-	6394786,39	1402615,82	220,81	-
119	Bränt ben	Ben	5	F	-	-	-	-	0,8	-	-	-	-	-	6394786,42	1402614,04	220,81	-
120	Keramik	Keramik	2	F	-	-	-	-	4,7	-	-	-	-	-	6394786,7	1402614	220,82	-
121	Keramik	Keramik	5	F	-	-	-	-	10,7	-	10490	Hussättning	19803	Bengrop	6394774,41	1402622,68	221,04	-
122	Kniv	Järn	1	D	127	17,5	-	-	20	Eneggad kniv med avbruten tånge. Glödpatina.	10490	Hussättning	19803	Bengrop	6394775,2	1402622,23	221,1	Nedstucken mitt i hussättningen A10490
123	Avslag/avfall	Flinta	1	F	-	-	-	-	1,1	-	10490	Hussättning	19803	Bengrop	6394773,71	1402622,57	221,02	-
124	Kniv	Järn	1	D	136	16	-	-	20,2	Eneggad kniv med avbruten tånge. Glödpatina.	15754	Omarkerad?	15699	Urnebrandgrop	6394781,36	1402615,71	220,91	I brandgrav
125	Kniv	Järn	1	D	137	18	4	-	26,4	Större delen av tången saknas	10490	Hussättning	19803	Bengrop	6394774,94	1402624,48	221,1	-
126	Järnten	Järn	3/1	F	26	4,5	-	-	1,4	Del av tånge, bockad ände. Hör ihop med kniven F124	15754	Omarkerad?	15699	Urnebrandgrop	6394781,4	1402615,65	220,93	Låg i anslutning till kniv F124
127	Järnten	Järn	10/2	F	129	7	-	-	1,8	Två tenar med fyrsidigt tvärsnitt, varav den ena är böjd i en ögla vilken den andra löper igenom. Möjligen del av ram och torne i en sölja.	15754	Omarkerad?	15699	Urnebrandgrop	6394781,54	1402615,89	220,99	-

FNR	SAKORD	MTRL	ANTAL FRAGM	FRAGM	LÄNGD	BREDD	TJOCKL	DIAM	VIKT	BESKRIVNING	ANL NR	TYP	OMARERAD?	UNDER NR	TYP	X-KOORD	Y-KOORD	NIVÅ	KOMMENTAR
128	Hartsring	Harts	2	F	-	-	-	-	0,6	-	15754	Omarerad?	15699	Urnebrand-grop	6394781,42	1402615,64	220,97	-	
129	Kritpipa	Keramik	1	D	-	-	-	-	3,4	-	4531	Kolarvoja	-	-	-	6394738,03	1402644,35	219,79	-
130	Pärla?	Glas	1	F	-	-	-	-	0,1	Liten rund glassmälta, pärla?	-	-	-	-	-	6394782,63	1402614,94	220,94	-
131	Keramik	Keramik	>30	F	-	-	-	-	56,5	-	-	-	-	-	-	6394775,46	1402636,44	221,16	-
132	Keramik	Keramik	1	F	-	-	-	-	2,2	-	10490	Hussättning	19803	Bengrop	6394774,57	1402623,08	221,04	-	
133	Harts	Harts	4	F	-	-	-	-	1,6	-	10490	Hussättning	19803	Bengrop	6394774,62	1402622,76	221,05	-	
134	Bränt ben	Ben	>30	F	-	-	-	-	7,1	-	-	-	-	-	-	6394775,41	1402636,44	221,15	-
135	Bränt ben	Ben	2	F	-	-	-	-	0,3	-	10490	Hussättning	19803	Bengrop	6394774,57	1402622,73	221,04	-	
136	Bränt ben	Ben	1	F	-	-	-	-	0,1	-	10490	Hussättning	19803	Bengrop	6394773,94	1402623,23	221,01	-	
137	Bränt ben	Ben	3	F	-	-	-	-	0,1	-	10490	Hussättning	19803	Bengrop	6394774,64	1402623,14	221,04	-	
138	Järnten	Järn	2/1	F	15	5,3	-	-	0,6	Liten fragmentarisk järnten.	-	-	-	-	-	6394774,76	1402636,67	221,15	-
139	Kvarts	Kvarts	4	F	-	-	-	-	20,8	Bränd kvarts	10490	Hussättning	19803	Bengrop	6394774,27	1402621,91	221,1	-	
140	Nål	Brons	1	F	14	-	1,7	-	0,1	Litet fragment av en bronsnål.	17294	Stensättning, ofylld?	17849	Brandgrop	6394786,99	1402614,78	220,79	I brandgrav	
141	Bränt ben	Ben	5	F	-	-	-	-	0,8	-	10490	Hussättning	19803	Bengrop	6394773,9	1402622,61	221,03	-	
142	Hartsring	Harts	5	F	-	-	-	-	5,8	-	10490	Hussättning	19803	Bengrop	6394774,8	1402622,23	221,1	-	
143	Keramik	Keramik	11	F	-	-	-	-	17,8	-	10490	Hussättning	19803	Bengrop	6394775,39	1402622,07	221,1	-	
144	Bränt ben	Ben	>20	F	-	-	-	-	8,2	-	10490	Hussättning	19803	Bengrop	6394774,51	1402622,71	221,03	-	
145	Bränt ben	Ben	1	F	-	-	-	-	0,1	-	-	-	-	-	-	6394789,05	1402615,14	220,82	-
146	Bränt ben	Ben	3	F	-	-	-	-	1,9	-	17294	Stensättning, ofylld?	17849	Brandgrop	6394786,91	1402615,41	220,79	-	
147	Kruka	Keramik	>100	F	-	-	-	-	410	-	15754	Omarerad?	15699	Urnebrand-grop	6394781,37	1402615,74	220,98	-	
148	Bränt ben	Ben	>100	F	-	-	-	-	155,7	-	15754	Omarerad?	15699	Urnebrand-grop	6394781,46	1402615,7	220,97	-	
149	Kniv	Järn	1	D	91	20	3	-	17,4	Knivblad, tången saknas.	-	-	-	-	-	6394777,07	1402634,39	221,26	I område med spridda brända ben
150	Kniv	Järn	1	D	165	16	5	-	19	Tre delar. Hopplimmad. Tångspetsen böjd.	-	-	-	-	-	6394782,89	1402615,32	220,9	-
151	Beslag	Järn	1	D	102	23	2	-	15,1	Avlångt rektangulärt järnbeslag med två nitar i ena änden. Andra änden är trasig, men ett nithål återstår.	17294	Stensättning, ofylld?	17849	Brandgrop	6394786,78	1402614,82	220,77	I brandgrav	
152	Nyckel	Järn	1	D	98	7	3	-	12	Nyckel/sprint. Änden böjd i en ögla i vilken det sitter en ring. Andra änden är uppböjd i 180 grader mot sig själv. Fjädringsmekanism? Rektangulärt tvärsnitt.	17294	Stensättning, ofylld?	17849	Brandgrop	6394786,77	1402615,08	220,74	-	
153	Keramik	Keramik	6	F	-	-	-	-	5	-	10490	Hussättning	19803	Bengrop	6394775,11	1402621,11	221,14	-	
154	Harts	Harts	2	F	-	-	-	-	0,2	-	10490	Hussättning	19803	Bengrop	6394775,28	1402623,49	221,15	-	
155	Keramik	Keramik	1	F	-	-	-	-	2,4	-	-	-	-	-	-	6394781,38	1402599,55	220,66	-
156	Bränt ben	Ben	1	F	-	-	-	-	0,1	-	16529	Stenkista/stolphål?	-	-	-	6394780,62	1402599,39	220,62	-
157	Keramik	Keramik	3	F	-	-	-	-	8,4	-	10490	Hussättning	19803	Bengrop	6394773,89	1402623,71	221,09	-	
158	Bränt ben	Ben	>30	F	-	-	-	-	6	-	19202	Omarerad?	17872	Urnebrand-grop	6394782,09	1402614,9	220,96	-	
159	Kruka	Keramik	>50	F	-	-	-	-	199,1	-	19202	Omarerad?	17872	Urnebrand-grop	6394782,15	1402614,9	220,96	-	

FNR	SAKORD	MTRL	ANTAL FRAGM	FRAGM	LÄNGD	BREDD	TJOCKL	DIAM	VIKT	BESKRIVNING	ANL NR	TYP	UNDER NR	TYP	X-KOORD	Y-KOORD	NIVÅ	KOMMENTAR
160	Harts	Harts	>15	F	-	-	-	-	2,3	-	-	-	-	-	6394782,83	1402615,02	221,01	-
161	Keramik	Keramik	>60	F	-	-	-	-	98,6	-	-	-	-	-	6394782,73	1402615,04	220,98	-
162	Bränt ben	Ben	>15	F	-	-	-	-	2,3	-	-	-	-	-	6394782,91	1402615,14	220,99	-
163	Keramik	Keramik	15	F	-	-	-	-	28	-	19202	Omarkerad?	17872	Urnebrandgrop	6394782,12	1402614,91	220,97	-
164	Keramik	Keramik	3	F	-	-	-	-	1,7	-	15754	Omarkerad?	15699	Urnebrandgrop	6394781,08	1402615,39	220,98	-
165	Bränt ben	Ben	<20	F	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	6394781,35	1402615,08	220,96	-
166	Keramik	Keramik	33	F	-	-	-	-	19,3	-	-	-	-	-	6394775,92	1402636,01	221,12	-
167	Ring	Brons	1	H	-	6,4	1,3	19	1,1	-	17294	Stensättning, ofyllid?	17849	Brandgrop	6394786,86	1402615,18	220,76	-
168	Kedja	Brons	1	D	310	5,1	1,5	-	10,3	-	17294	Stensättning, ofyllid?	17849	Brandgrop	6394786,86	1402615,18	220,76	-
169	Bränt ben	Ben	>30	F	-	-	-	-	12,8	-	-	-	-	-	6394776,07	1402636,02	221,12	-
170	Hartsring	Harts	1	F	-	-	-	-	0,3	-	-	-	-	-	6394775,92	1402636,01	221,12	-
171	Nit	Järn	1	H	15	-	-	2,3	0,6	Nit m två ändplattor	17294	Stensättning, ofyllid?	17849	Brandgrop	6394786,87	1402615,09	220,78	-
172	Järnten	Järn	4/3	F	30	8	-	-	2,6	-	3206	Stensättning, fyllid	20374	Stenpackning	6394792,62	1402601,95	221,08	-
173	Beslag	Järn	5/4	F	25	8	-	-	1,7	-	17294	Stensättning, ofyllid?	17849	Brandgrop	6394786,87	1402615,09	220,78	-
174	Harts	Harts	1	F	-	-	-	-	0,1	-	10490	Hussättning	19803	Bengrop	6394774,53	1402623,16	221,04	-
175	Beslag	Järn	1	D	34	26	3,4	-	4,6	beslag m ett nithål. Glödpatina	17294	Stensättning, ofyllid?	17849	Brandgrop	6394786,87	1402615,09	220,78	-
176	Harts	Harts	4	F	-	-	-	-	0,6	-	-	-	-	-	6394786,94	1402614,82	220,77	-
177	Keramik	Keramik	35	F	-	-	-	-	25,6	-	17294	Stensättning, ofyllid?	17849	Brandgrop	6394786,78	1402614,37	220,8	-
178	Bränt ben	Ben	>50	F	-	-	-	-	31,7	-	-	-	-	-	6394786,94	1402614,82	220,77	-
179	Bränt ben	Ben	<100	F	-	-	-	-	102,9	-	17294	Stensättning, ofyllid?	17849	Brandgrop	6394786,74	1402614,74	220,77	-
180	Keramik	Keramik	20	F	-	-	-	-	26,4	-	17294	Stensättning, ofyllid?	17849	Brandgrop	6394786,67	1402614,94	220,75	-
181	Bränt ben	Ben	>100	F	-	-	-	-	197,3	-	17294	Stensättning, ofyllid?	17849	Brandgrop	6394786,9	1402615,13	220,78	-
182	Bränt ben	Ben	>100	F	-	-	-	-	58,3	-	2512	Stensättning, ofyllid?	15899	Bengrop	6394769,38	1402632,25	220,89	-
183	Kruka	Keramik	>100	F	-	-	-	-	99,8	Keramiken påträffades direkt utanför det västra hörnet av AG2512. Keramiken var kraftigt fragmenterad och framkom på ett område som var ca: 0,40 x 0,50 m.	-	-	-	-	6394770,14	1402630,13	221,01	-
184	Keramik	Keramik	8	F	-	-	-	-	5,2	Keramiken påträffades direkt öster om sydporten på grav AG 2512.	-	-	-	-	6394769,3	1402632,82	220,87	-
185	Kniv	Järn	5/4	F	46	16	-	-	8,3	Järnfragment, varav ett något större, ca 4,5 cm med kraftigt korroderad yta. De tre övriga fragmenten är något mindre, 1 cm till drygt 2 cm.	2512	Stensättning, ofyllid	15899	Bengrop	6394769,43	1402632,26	220,91	-
186	Fibula	Brons	1	F	22	5,5	-	-	1	Del av fibula. Det som kvarstår är foten med nålhållaren och början på bågen.	2512	Stensättning, ofyllid	15899	Bengrop	6394769,33	1402632,31	220,9	I brandgrav

FNR	SAKORD	MTRL	ANTAL FRAGM	FRAGM	LÄNGD	BREDD	TJOCKL	DIAM	VIKT	BESKRIVNING	ANL NR	TYP	UNDER NR	TYP	X-KOORD	Y-KOORD	NIVÅ	KOMMENTAR
187	Remsölja	Järn	1	D	24	19	5	-	3,1	-	500	Domarring	19696	Brandgrop	6394782,06	1402600,19	220,45	-
188	Ring	Brons	1	D	-	6,7	1,6	17,4	1,6	spiralformad	3819	Stensättning, fylld	20115	Skelettgrav	6394769,39	1402638,92	220,77	-
189	Kruka	Keramik	10	F	-	-	-	-	140	-	500	Domarring	19696	Brandgrop	6394782,03	1402600,2	220,34	-
190	Kruka	Keramik	ca 40	F	-	-	-	-	204	-	645	Stensättning, fylld	19948	Stenpackning runt A645	6394777,92	1402625,34	221,36	-
191	Keramik	Keramik	1	F	-	-	-	-	24,4	-	500	Domarring	19696	Brandgrop	6394782,73	1402600,65	220,71	-
192	Keramik	Keramik	5	F	-	-	-	-	14,8	-	645	Stensättning, fylld	19948	Stenpackning runt A645	6394776,92	1402625,63	221,26	-
193	Bränt ben	Ben	100<	F	-	-	-	-	35	-	10490	Hussättning	19803	Bengrop	6394774,31	1402626,59	220,94	-
194	Harts	Harts	1	F	-	-	-	-	0,9	-	645	Stensättning, fylld	19948	Stenpackning runt A645	6394778,55	1402625,36	221,38	-
195	Harts	Harts	2	F	-	-	-	-	0,6	-	645	Stensättning, fylld	19948	Stenpackning runt A645	6394776,96	1402625,47	221,24	-
196	Bränt ben	Ben	<50	F	-	-	-	-	13,7	-	-	-	-	-	6394774,98	1402637,83	221,09	-
197	Keramik	Keramik	1	F	-	-	-	-	17,3	-	500	Domarring	19696	Brandgrop	6394784,65	1402598,9	220,72	-
198	Keramik	Keramik	1	F	-	-	-	-	6,6	-	23231	Omarkerad?	20188	Bengrop	6394776,14	1402638,46	221,05	-
199	Keramik	Keramik	1	F	-	-	-	-	48,7	-	500	Domarring	19696	Brandgrop	6394782,67	1402599,76	220,7	-
200	Kniv	Järn	1	D	94	15	-	-	14	Glödpatina	8563	Stensättning, fylld	20294	Stenpackning	6394778,16	1402621,74	221,17	Placerad vertikalt med spetsen nedstucken i sanden.
201	Keramik	Keramik	7	F	-	-	-	-	23,3	-	645	Stensättning, fylld	-	-	6394778,32	1402624,5	221,43	Kvartsgraven
202	Bränt ben	Ben	>50	F	-	-	-	-	52,2	-	23231	Omarkerad?	20188	Bengrop	6394776,14	1402638,46	221,05	-
203	Harts	Harts	>20	F	-	-	-	-	12,2	från svepask?	3819	Stensättning, fylld	20115	Skelettgrav	6394769,31	1402638,83	220,65	-
204	Keramik	Keramik	1	F	-	-	-	-	12	-	-	-	-	-	6394782,62	1402596,93	220,61	-
205	Harts	Harts	2	F	-	-	-	-	0,3	-	8563	Stensättning, fylld	20294	Stenpackning	6394778,49	1402622,01	221,24	-
206	Kam	Horn	17	F	-	-	-	-	6,5	Kan vara del av samma kam som F640. Vita och helt förbrända, jämför F640	500	Domarring	19696	Brandgrop	6394781,92	1402599,91	220,55	Rotvåtan kan ha spridit fynden.
207	Keramik	Keramik	1	F	-	-	-	-	0,8	-	-	-	-	-	6394770,79	1402636,59	221,07	-
208	Harts	Harts	1	F	-	-	-	-	0,7	-	500	Domarring	19696	Brandgrop	6394781,94	1402600,2	220,4	-
209	Keramik	Keramik	3	F	-	-	-	-	59,3	-	500	Domarring	19696	Brandgrop	6394781,91	1402600,14	220,56	-
210	Keramik	Keramik	2	F	-	-	-	-	51,7	-	500	Domarring	19696	Brandgrop	6394783,72	1402598,44	220,76	-
211	Bränt ben	Ben	<20	F	-	-	-	-	7,4	-	500	Domarring	19696	Brandgrop	6394782,38	1402599,75	220,66	-
212	Keramik	Keramik	1	F	-	-	-	-	27,9	-	500	Domarring	19696	Brandgrop	6394782,98	1402597,91	220,7	-
213	Bränt ben	Ben	>50	F	-	-	-	-	93,9	-	500	Domarring	19696	Brandgrop	6394781,92	1402599,91	220,55	-
214	Keramik	Keramik	2	F	-	-	-	-	4,7	-	-	-	-	-	6394769,95	1402637,02	220,99	-
215	Bränt ben	Ben	<50	F	-	-	-	-	5,4	-	-	-	-	-	6394769,95	1402637,02	220,99	-
216	Harts	Harts	1	F	-	-	-	-	0,2	-	10490	Hussättning	19803	Bengrop	6394774,31	1402626,59	220,94	-
217	Kniv	Järn	1	D	73	18	-	-	9	Glödpatina	-	-	-	-	6394782,54	1402611,74	220,92	-
218	Kniv	Järn	1	D	178	21	-	-	23,8	Glödpatina	2243	Stensättning, ofylld	21620	Bengrop	6394769,19	1402627,25	220,9	-

FNR	SAKORD	MTRL	ANTAL FRAGM	FRAGM	LÄNGD	BREDD	TJOCKL	DIAM	VIKT	BESKRIVNING	ANL NR	TYP	UNDER NR	TYP	X-KOORD	Y-KOORD	NIVÅ	KOMMENTAR
219	Obränt ben	Ben	1	D	-	-	-	-	0,1	-	3819	Stensättning, fylld	20115	Skelettgrav	6394769,36	1402639,31	220,61	Obränt fingerben funnet ihop med bronsring.
220	Ring	Brons	1	H	-	7,8	0,8	5,9	1,2	Bronsring med ändarna lagda omlott i en spiral. Platt tvärsnitt, framsidan har en långsgående streckdekor.	3819	Stensättning, fylld	20115	Skelettgrav	6394769,36	1402639,31	220,61	I skelettgrav
221	Obränt ben	Ben	1	D	-	-	-	-	0,1	-	3819	Stensättning, fylld	20115	Skelettgrav	6394769,19	1402639,38	220,64	ev. lärben från skelettgrav.
222	Synål	Järn	1	D	58	2,1	-	-	0,7	-	-	-	-	-	6394775,51	1402634,31	221,24	-
223	Kniv	Järn	1	F	177	20	-	-	24,5	-	10484	Hussättning	30351	Bengrop	6394768,91	1402622,09	220,79	-
224	Harts	Harts	1	F	-	-	-	-	1,1	-	-	-	-	-	6394774,96	1402637,73	221,09	-
225	Kruka	Keramik	>100	F	-	-	-	-	465,7	-	-	-	-	-	6394774,96	1402637,73	221,09	-
226	Keramik	Keramik	5	F	-	-	-	-	15,4	-	-	-	-	-	6394767,78	1402626,39	220,79	utanför A2492
227	Bränt ben	Ben	2	F	-	-	-	-	0,7	-	10490	Hussättning	19803	Bengrop	6394775,22	1402620,08	221,09	-
228	Keramik	Keramik	6	F	-	-	-	-	37,1	-	645	Stensättning, fylld	19948	Stenpackning runt A645	6394779,7	1402626,11	221,43	-
229	Hartsring	Harts	5	F	-	-	-	-	3,5	-	10490	Hussättning	19803	Bengrop	6394775,22	1402620,08	221,09	-
230	Harts	Harts	4	F	-	-	-	-	0,8	-	-	-	-	-	6394782,5	1402615,56	220,92	-
231	Keramik	Keramik	2	F	-	-	-	-	0,7	-	645	Stensättning, fylld	19948	Stenpackning runt A645	6394778,02	1402621,27	221,22	-
232	Kruka	Keramik	<100	F	-	-	-	-	129	-	-	-	-	-	6394775,73	1402634,15	221,18	-
233	Keramik	Keramik	1	F	-	-	-	-	0,3	-	645	Stensättning, fylld	19948	Stenpackning runt A645	6394778,22	1402620,2	221,23	-
234	Harts	Harts	>10	F	-	-	-	-	8	-	645	Stensättning, fylld	19948	Stenpackning runt A645	6394779,15	1402620,94	221,21	-
235	Keramik	Keramik	19	F	-	-	-	-	72,6	-	645	Stensättning, fylld	19948	Stenpackning runt A645	6394780,22	1402625,1	221,44	-
236	Keramik	Keramik	<30	F	-	-	-	-	48	-	645	Stensättning, fylld	-	-	6394779,65	1402624,99	221,41	-
237	Harts	Harts	1	F	-	-	-	-	0,4	-	645	Stensättning, fylld	-	-	6394778,5	1402624,61	221,33	-
238	Bränt ben	Ben	6	F	-	-	-	-	0,9	-	645	Stensättning, fylld	19948	Stenpackning runt A645	6394779,75	1402626,01	221,41	Intill AG 645
239	Keramik	Keramik	5	F	-	-	-	-	8	-	645	Stensättning, fylld	-	-	6394778,96	1402624,52	221,29	I stenpackningen, skikt 2
240	Keramik	Keramik	5	F	-	-	-	-	50,2	-	-	-	-	-	6394782,87	1402623,35	221,3	-
241	Keramik	Keramik	<25	F	-	-	-	-	65,5	-	645	Stensättning, fylld	19948	Stenpackning runt A645	6394779,28	1402625,72	221,43	öster om AG645
242	Bränt ben	Ben	2	F	-	-	-	-	0,2	-	645	Stensättning, fylld	-	-	6394779,39	1402623,8	221,36	I stenpackningens övre skikt
243	Bränt ben	Ben	>10	F	-	-	-	-	1,4	-	645	Stensättning, fylld	-	-	6394779,64	1402624,88	221,38	I stenpackningens övre skikt
244	Bränt ben	Ben	<35	F	-	-	-	-	16,7	-	2243	Stensättning, ofylld	21620	Bengrop	6394769,02	1402628,67	220,88	-
245	Harts	Harts	3	F	-	-	-	-	1	-	645	Stensättning, fylld	-	-	6394779,72	1402624,95	221,4	I stenpackningens övre skikt
246	Keramik	Keramik	2	F	-	-	-	-	3,3	-	2243	Stensättning, ofylld	21620	Bengrop	6394769,02	1402628,67	220,88	-

FNR	SAKORD	MTRL	ANTAL FRAGM	FRAGM	LÄNGD	BREDD	TJOCKL	DIAM	VIKT	BESKRIVNING	ANL NR	TYP	UNDER NR	TYP	X-KOORD	Y-KOORD	NIVÅ	KOMMENTAR
247	Bränt ben	Ben	5	F	-	-	-	-	3,3	-	1155	Domarring	23747	Urnebrand-grop	6394772,4	1402606,15	220,15	-
248	Harts	Harts	2	F	-	-	-	-	0,2	-	2243	Stensättning, ofyllid	21620	Bengrop	6394769,02	1402628,67	220,88	-
249	Kruka	Keramik	>15	F	-	-	-	-	140,9	-	1155	Domarring	23747	Urnebrand-grop	6394772,37	1402608,09	220,24	Spritt centralt i öa delen + vid kantkedjan i n-ö
250	Bränt ben	Ben	1	F	-	-	-	-	0,1	-	2492	Stensättning, fyllid	31226	Skelettgrav	6394767,21	1402625,91	220,66	-
251	Bränt ben	Ben	3	F	-	-	-	-	0,7	-	-	-	-	-	6394775,59	1402634,14	221,18	-
252	Bränt ben	Ben	2	F	-	-	-	-	0,2	-	-	-	-	-	6394784,05	1402619,07	221,02	-
253	Bränt ben	Ben	2	F	-	-	-	-	0,4	-	-	-	-	-	6394778,28	1402607,98	220,74	-
254	Bränt ben	Ben	2	F	-	-	-	-	0,3	-	2492	Stensättning, fyllid	31226	Skelettgrav	6394767,6	1402625,01	220,66	-
255	Bränt ben	Ben	>20	F	-	-	-	-	6,3	-	-	-	-	-	6394782,5	1402615,56	220,92	-
256	Keramik	Keramik	2	F	-	-	-	-	6,4	-	2492	Stensättning, fyllid	31226	Skelettgrav	6394767,22	1402624,1	220,7	-
257	Kruka	Keramik	>50	F	-	-	-	-	101,9	-	-	-	-	-	6394782,5	1402615,56	220,92	-
258	Harts	Harts	1	F	-	-	-	-	0,5	-	2492	Stensättning, fyllid	31226	Skelettgrav	6394767,56	1402625,06	220,67	-
259	Bränt ben	Ben	3	F	-	-	-	-	1,4	-	-	-	-	-	6394778,19	1402610,13	220,83	-
260	Keramik	Keramik	2	F	-	-	-	-	4,5	-	1275	Stensättning, ofyllid	-	-	6394771,66	1402628,73	220,93	-
261	Bränt ben	Ben	4	F	-	-	-	-	0,4	-	-	-	-	-	6394781,19	1402619,01	221,14	-
262	Bränt ben	Ben	1	F	-	-	-	-	0,1	-	-	-	-	-	6394790,4	1402587,87	221	-
263	Bränt ben	Ben	1	F	-	-	-	-	0,7	-	7021	Stensättning, ofyllid	-	-	6394772,42	1402617,69	220,82	-
264	Bränt ben	Ben	1	F	-	-	-	-	0,1	-	-	-	-	-	6394783,28	1402609,97	220,92	-
265	Bränt ben	Ben	7	F	-	-	-	-	0,9	-	-	-	-	-	6394782,35	1402610,03	220,91	-
266	Dräktnä	Järn	1	F	22	-	2,6	-	1,1	mkt. fragmentarisk nä.	3819	Stensättning, fyllid	20115	Skelettgrav	6394769,69	1402639,16	220,6	Sällad fyllning från öster om huvudnisch.
267	Bränt ben	Ben	3	F	-	-	-	-	0,1	-	-	-	-	-	6394799,88	1402576,4	220,92	-
268	Bränt ben	Ben	1	F	-	-	-	-	0,1	-	-	-	-	-	6394800,08	1402574,7	220,84	-
269	Keramik	Keramik	1	F	-	-	-	-	0,6	-	3819	Stensättning, fyllid	20115	Skelettgrav	6394769,35	1402639,04	220,95	-
270	Keramik	Keramik	1	F	-	-	-	-	0,4	-	-	-	-	-	6394800,08	1402574,7	220,84	-
271	UJTGÅR	Järn	1	F	-	-	-	-	1,2	Ej föremål, endast korrosionsblåsa.	-	-	-	-	6394796,15	1402586,62	221,08	-
272	Bränt ben	Ben	3	F	-	-	-	-	0,2	-	3819	Stensättning, fyllid	20115	Skelettgrav	6394769,38	1402639,07	220,71	-
273	Bränt ben	Ben	1	F	-	-	-	-	0,1	-	3819	Stensättning, fyllid	20115	Skelettgrav	6394769,32	1402639,18	220,6	-
274	Keramik	Keramik	1	F	-	-	-	-	2,6	-	2492	Stensättning, fyllid	-	Skelettgrav	6394767,43	1402625,11	220,68	-
275	Bränt ben	Ben	1	F	-	-	-	-	1,4	-	-	-	-	-	6394777,74	1402639,57	221,08	-
276	Bränt ben	Ben	1	F	-	-	-	-	0,1	-	3819	Stensättning, fyllid	20115	Skelettgrav	6394768,92	1402639,33	220,96	-
277	Bränt ben	Ben	>15	F	-	-	-	-	5,4	-	-	-	-	-	6394780,25	1402625,05	221,43	Norr om kvartsgraven 645

FNR	SAKORD	MTRL	ANTAL FRAGM	FRAGM	LÄNGD	BREDD	TJOCKL	DIAM	VIKT	BESKRIVNING	ANL NR	TYP	UNDER NR	TYP	X-KOORD	Y-KOORD	NIVÅ	KOMMENTAR
278	Bränt ben	Ben	1	F	-	-	-	-	3,9	-	-	-	-	-	6394785,03	1402597,2	220,6	-
279	Bränt ben	Ben	3	F	-	-	-	-	0,2	-	3819	Stensättning, fylld	20115	Skelettgrav	6394769,49	1402638,77	220,93	-
280	Keramik	Keramik	13	F	-	-	-	-	15	-	645	Stensättning, fylld			6394778,42	1402624,54	221,32	-
281	Harts	Harts	1	F	-	-	-	-	0,6	-	645	Stensättning, fylld	19948	Stenpackning runt A645	6394779,66	1402626,1	221,43	-
282	Keramik	Keramik	<30	F	-	-	-	-	30	-	10490	Hussättning	19803	Bengrop	6394775,22	1402620,08	221,09	-
283	Harts	Harts	4	F	-	-	-	-	2,2	-	19202	Omarkerad?	17872	Urnebrand-grop	6394782,1	1402614,81	220,87	-
284	Bränt ben	Ben	>20	F	-	-	-	-	15,7	-	-	-	-	-	6394775,59	1402634,14	221,18	-
285	Bränt ben	Ben	1	F	-	-	-	-	0,1	-	-	-	-	-	6394775,14	1402638,59	221,1	-
286	Keramik	Keramik	9	F	-	-	-	-	5,9	-	645	Stensättning, fylld	19948	Stenpackning runt A645	6394779,96	1402623,11	221,31	-
287	Bränt ben	Ben	4	F	-	-	-	-	0,7	-	-	-	-	-	6394782,86	1402623,35	221,31	-
288	Bränt ben	Ben	1	F	-	-	-	-	0,1	-	645	Stensättning, fylld	19948	Stenpackning runt A645	6394779,96	1402623,1	221,31	-
289	Bränt ben	Ben	>10	F	-	-	-	-	3,4	-	645	Stensättning, fylld	19948	Stenpackning runt A645	6394779,28	1402625,72	221,41	-
290	Bränt ben	Ben	>20	F	-	-	-	-	7	-	-	-	-	-	6394782,07	1402610,93	220,84	-
291	Harts	Harts	3	F	-	-	-	-	0,2	-	-	-	-	-	6394782,07	1402610,93	220,84	-
292	Keramik	Keramik	4	F	-	-	-	-	5,1	-	-	-	-	-	6394782,07	1402610,93	220,84	-
293	Beslag	Brons	1	H	20	5,4	1	-	2	Bandformigt beslag runt en ring. Genomgående nit i motsatt ände.	1155	Domarring	23747	Brandgrop	6394771,43	1402607,23	220,11	Vid urnan i brandgrav
294	Sölja	Brons	1	D	17	14	3,2	-	2,4	Liten oval remsölja med tresidigt tvärsnitt. Avbruten torne.	1155	Domarring	23747	Brandgrop	6394771,43	1402607,23	220,11	Vid urnan i brandgrav
295	Bränt ben	Ben	1	F	-	-	-	-	0,1	-	3206	Stensättning, fylld	23085	Skelettgrav	6394790,92	1402603,34	220,66	-
296	Keramik	Keramik	1	F	-	-	-	-	1	-	3206	Stensättning, fylld	23085	Skelettgrav	6394791,98	1402603,56	220,69	-
297	Kniv	Järn	1	D	174	23	5,3	-	24,5	i två delar	25891	Rest sten	25871	Brandgrop	6394777,4	1402613,06	220,77	-
298	Keramik	Keramik	>10	F	-	-	-	-	43,7	-	-	-	-	-	6394792,62	1402602,4	221,03	-
299	Stenblad	Bergart	1	H	131	44	20	-	100,8	Bladformad sten	3206	Stensättning, fylld	23085	Skelettgrav	6394792,2	1402604,02	220,66	F299-F302. Påträffades på den förmodade bottenytan av skelettgraven. Två av bladen låg på var sin sida om huvudet och de andra två låg på var sin sida om lären.
300	Stenblad	Bergart	1	H	126	41	12	-	62,2	Bladformad sten	3206	Stensättning, fylld	23085	Skelettgrav	6394791,22	1402603,58	220,66	Se F299
301	Stenblad	Bergart	1	H	98	53	24	-	109,7	Bladformad sten	3206	Stensättning, fylld	23085	Skelettgrav	6394791,98	1402604,43	220,68	Se F299
302	Stenblad	Bergart	1	H	63	36	16	-	40	Bladformad sten	3206	Stensättning, fylld	23085	Skelettgrav	6394791,19	1402603,21	220,63	Se F299
303	Keramik	Keramik	1	F	-	-	-	-	8,1	Mynningsbit med dekor	3206	Stensättning, fylld	-	-	6394792,55	1402602,27	221,07	-
304	Föremål	Järn	1	F	28	5	4,5	-	1,2	-	10490	Hussättning	23701	Urnebrand-grop	6394775,81	1402619,03	221,16	-

FNR	SAKORD	MTRL	ANTAL FRAGM	FRAGM	LÄNGD	BREDD	TJOCKL	DIAM	VIKT	BESKRIVNING	ANL NR	TYP	UNDER NR	TYP	X-KOORD	Y-KOORD	NIVÅ	KOMMENTAR
305	UTGÅR	Järn	1		20	20	0	-	0	Ej föremål. Korrosionsblåsa.	25891	Rest sten	25871	Brandgrop	6394777,41	1402613,14	220,79	-
306	Remsöja	Järn	1	D	67	28	6,7	-	14,7	Sölja i fyra delar	10490	Hussättning	23701	Urnebrandgrop	6394775,86	1402618,48	221,11	-
307	Keramik	Keramik	0	F	-	-	-	-	0	-	25891	Rest sten	25871	Brandgrop	6394777,38	1402613,2	220,81	-
308	Bränt ben	Ben	0	F	-	-	-	-	0	-	25891	Rest sten	25871	Brandgrop	6394777,38	1402613,06	220,86	-
309	Kruka	Keramik	81	F	-	-	-	-	809	Botten och mynningsbitar	1155	Domarring	23747	Brandgrop	6394771,56	1402607,39	220,11	-
310	Bränt ben	Ben	>20	F	-	-	-	-	8,9	-	1155	Domarring	23747	Brandgrop	6394771,56	1402607,39	220,11	-
311	Bränt ben	Ben	>20	F	-	-	-	-	15,6	-	1155	Domarring	23747	Urnebrandgrop	6394772,14	1402607,16	220,17	-
312	Old	Järn	1	F	16	10	8	-	1,4	Liten oidentifierad järnklump. Ej konserverad.	1155	Domarring	23747	Brandgrop	6394771,78	1402607,31	220,05	-
313	Kniv	Järn	1	D	166	15	4,1	-	15,7	-	1155	Domarring	23747	Brandgrop	6394771,43	1402607,33	220,11	-
314	Bränt ben	Ben	>300	F	-	-	-	-	594,6	-	1155	Domarring	23747	Urnebrandgrop	6394771,6	1402607,22	219,97	-
315	Bränt ben	Ben	>10	F	-	-	-	-	2	-	645	Stensättning, fylld	19948	Stenpackning runt A645	6394778,7	1402625,51	221,36	-
316	Keramik	Keramik	3	F	-	-	-	-	9,1	-	645	Stensättning, fylld	19948	Stenpackning runt A645	6394778,64	1402625,41	221,36	-
317	Harts	Harts	1	F	-	-	-	-	0,6	-	645	Stensättning, fylld	27277	Urnegrop	6394778,38	1402622,47	221,26	-
318	Keramik	Keramik	1	F	-	-	-	-	1,1	-	8563	Stensättning, fylld	20294	Stenpackning	6394778,38	1402622,29	221,24	-
319	Keramik	Keramik	3	F	-	-	-	-	4,7	-	8563	Stensättning, fylld	-	-	6394777,72	1402622,06	221,23	-
320	Harts	Harts	2	F	-	-	-	-	0,5	-	-	-	-	-	6394778,64	1402621,42	221,17	-
321	Keramik	Keramik	1	F	-	-	-	-	12,6	-	645	Stensättning, fylld	19948	Stenpackning runt A645	6394779,68	1402626,24	221,44	-
322	Bränt ben	Ben	1	F	-	-	-	-	0,6	-	645	Stensättning, fylld	-	-	6394778,09	1402624,5	221,3	-
323	Bränt ben	Ben	>10	F	-	-	-	-	6,1	-	645	Stensättning, fylld	-	-	6394779,45	1402623,88	221,32	-
324	Stenagg	Bergart	1	H	90	70	41	-	339,3	-	-	-	-	-	6394778,04	1402613,46	220,94	-
325	Kruka	Keramik	>50	F	-	-	-	-	169	-	645	Stensättning, fylld	27277	Urnegrop	6394778,74	1402624,43	221,29	Ytligt i gropen
326	Bränt ben	Ben	>60	F	-	-	-	-	18,9	-	645	Stensättning, fylld	27277	Urnegrop	6394778,83	1402624,09	221,31	Ytligt i gropen
327	Kvarts	Kvarts	1	H	-	-	-	-	236	-	645	Stensättning, fylld	27933	Urnegrop	6394778,82	1402624,17	221,12	Låg på botten av urnegropen
328	Keramik	Keramik	14	F	-	-	-	-	14,4	En mynningsbit	10484	Hussättning	30351	Bengrop	6394768,84	1402623,38	220,81	-
329	Bränt ben	Ben	1	F	-	-	-	-	0,1	-	1155	Domarring	23747	Urnebrandgrop	6394772,09	1402608,86	220,26	-
330	Bränt ben	Ben	>100	F	-	-	-	-	22,6	-	645	Stensättning, fylld	27933	Urnegrop	6394778,76	1402624,29	221,12	-
331	Bränt ben	Ben	3	F	-	-	-	-	3,1	-	8358	Stensättning, ofylld	28178	Urnebrandgrop?	6394775,53	1402609,07	220,48	-
332	Harts	Harts	1	F	-	-	-	-	0,1	-	645	Stensättning, fylld	27933	Urnegrop	6394778,76	1402624,29	221,12	-
333	Bränt ben	Ben	1	F	-	-	-	-	1	-	8358	Stensättning, ofylld	28178	Urnebrandgrop?	6394775,53	1402609,07	220,48	-

FNR	SAKORD	MTRL	ANTAL FRAGM	FRAGM	LÄNGD	BREDD	TJOCKL	DIAM	VIKT	BESKRIVNING	ANL NR	TYP	UNDER NR	TYP	X-KOORD	Y-KOORD	NIVÅ	KOMMENTAR
334	Kruka	Keramik	>50	F	-	-	-	-	121	Samma kärl som i F 458, jmf. mynning	645	Stensättning, fylld	27933	Urnegrop	6394778,76	1402624,29	221,12	-
335	Hartsring	Harts	1	F	-	-	-	-	0,3	-	-	-	-	-	6394774,83	1402612,31	220,72	-
336	Keramik	Keramik	1	F	-	-	-	-	0,6	-	-	-	-	-	6394774,2	1402611,53	220,63	Vid A900
337	Hartsring	Harts	1	F	-	-	-	-	1,3	-	-	-	-	-	6394772,81	1402611,31	220,43	Väster om A900
338	Bränt ben	Ben	1	F	-	-	-	-	1,6	-	7021	Stensättning, ofyll	-	-	6394771,84	1402615,94	220,74	-
339	Bränt ben	Ben	1	F	-	-	-	-	0,1	-	900	Stensättning, ofyll	32244	Benlager	6394772,81	1402611,31	220,43	-
340	Bränt ben	Ben	22	F	-	-	-	-	2,4	-	-	-	-	-	6394780,41	1402624,71	221,4	Norr om kvartsgraven 645
341	Bränt ben	Ben	1	F	-	-	-	-	0,1	-	900	Stensättning, ofyll	32244	Benlager	6394773,06	1402611,85	220,55	-
342	Bränt ben	Ben	7	F	-	-	-	-	1,1	-	645	Stensättning, fylld	19948	Stenpackning runt A645	6394779,06	1402622,57	221,25	Under stenpackningen
343	Harts	Harts	3	F	-	-	-	-	1,6	-	-	-	-	-	6394775,93	1402626,09	221,26	-
344	Bränt ben	Ben	3	F	-	-	-	-	1	-	645	Stensättning, fylld	-	-	6394778,59	1402623	221,22	-
345	Harts	Harts	1	F	-	-	-	-	0,7	-	10490	Hussättning	30516	Brandgrop	6394775,7	1402624,64	221,18	-
346	Bränt ben	Ben	2	F	-	-	-	-	0,2	-	7021	Stensättning, ofyll	-	-	6394772,4	1402617,7	220,8	-
347	Bränt ben	Ben	2	F	-	-	-	-	0,6	-	10490	Hussättning	30516	Brandgrop	6394775,7	1402624,64	221,18	-
348	Kniv	Järn	1	D	210	15,9	4,8	-	40	spetsen avbruten	10490	Hussättning	23701	Urnebrandgrop	6394776,28	1402618,66	221,12	-
349	Keramik	Keramik	1	F	-	-	-	-	5,7	-	-	-	-	-	6394765,42	1402626,19	220,63	-
350	Keramik	Keramik	15	F	-	-	-	-	25,3	-	645	Stensättning, fylld	-	-	6394779,77	1402624,48	221,31	i botten av stenpackning
351	Harts	Harts	1	F	-	-	-	-	1,3	-	645	Stensättning, fylld	-	-	6394778,12	1402623,57	221,25	-
352	Keramik	Keramik	4	F	-	-	-	-	5,9	-	645	Stensättning, fylld	-	-	6394779,69	1402625,13	221,37	-
353	Bränt ben	Ben	2	F	-	-	-	-	0,6	-	-	-	-	-	6394777,58	1402619,88	221,2	-
354	Keramik	Keramik	5	F	-	-	-	-	7,7	-	645	Stensättning, fylld	19948	Stenpackning runt A645	6394777,92	1402625,34	221,36	-
355	Keramik	Keramik	6	F	-	-	-	-	1,4	-	10490	Hussättning	19803	Bengrop	6394777,33	1402619,22	221,16	-
356	Harts	Harts	6	F	-	-	-	-	1,9	-	-	-	-	-	6394776,53	1402622,6	221,21	-
357	Keramik	Keramik	3	F	-	-	-	-	3,2	-	-	-	-	-	6394778,75	1402615,92	221,07	-
358	Keramik	Keramik	1	F	-	-	-	-	5,6	-	-	-	-	-	6394780,92	1402617,65	221,05	-
359	Keramik	Keramik	4	F	-	-	-	-	4	-	645	Stensättning, fylld	19948	Stenpackning runt A645	6394779,04	1402622,59	221,24	Under stenpackningen mellan A645 och 8563
360	Keramik	Keramik	4	F	-	-	-	-	1,5	-	25891	Rest sten	25871	Brandgrop	6394777,22	1402612,98	220,85	-
361	Keramik	Keramik	3	F	-	-	-	-	1,8	-	645	Stensättning, fylld	19948	Stenpackning runt A645	6394780,03	1402623,06	221,31	Väster om A645
362	Bränt ben	Ben	1	F	-	-	-	-	0,1	-	645	Stensättning, fylld	19948	Stenpackning runt A645	6394780,03	1402623,06	221,31	Väster om A645
363	Keramik	Keramik	8	F	-	-	-	-	26,8	-	645	Stensättning, fylld	19948	Stenpackning runt A645	6394777,9	1402622,44	221,18	-
364	Keramik	Keramik	5	F	-	-	-	-	7,9	-	8563	Stensättning, fylld	-	-	6394777,91	1402621,82	221,19	-

FNR	SAKORD	MTRL	ANTAL FRAGM	FRAGM	LÄNGD	BREDD	TJOCKL	DIAM	VIKT	BESKRIVNING	ANL NR	TYP	UNDER NR	TYP	X-KOORD	Y-KOORD	NIVÅ	KOMMENTAR
365	Ring	Brons	1	H	-	4	1,2	18	1,8	Spiralformad fingerring	8358	Stensättning, ofyllid	28178	Urnebrand-grop?	6394773,63	1402610,02	220,45	-
366	Ring	Brons	1	H	-	3,3	1,2	17	1,1	spiralformad fingerring	8358	Stensättning, ofyllid	28178	Urnebrand-grop?	6394773,63	1402610,02	220,45	-
367	Nit	Järn	1	F	17	-	4	-	0,5	-	1531	Domarring	29811	Benlager	6394770,47	1402610,22	220,13	-
368	Se F369	Järn	1	F	11	-	-	-	0,8	ändbojen till kniv. Hör ihop m F369	1531	Domarring	29811	Benlager	6394770,47	1402610,22	220,13	-
369	Kniv	Järn	1	D	190	15	5,3	-	24	F368, böjt ändfragm. hitfört	1531	Domarring	29811	Benlager	6394770,49	1402610,08	220,16	-
370	Järnring	Järn	1	H	-	-	5,9	38	17,3	stor kraftig ring	10490	Hussättning	29546	Brandgrop	6394773,18	1402622,21	221,01	-
371	Kniv	Järn	1	F	11	10	2	-	0,7	fragment av knivblad	10490	Hussättning	29546	Brandgrop	6394773,18	1402622,21	221,01	-
372	Kruka	Keramik	>100	F	-	-	-	-	537	Minst två kärl. Två sorters mynningsbitar. En med dekor på kanten och en utan.	1531	Domarring	29811	Benlager	6394769,78	1402610,42	220,01	-
373	Kruka	Keramik	>70	F	-	-	-	-	670,5	Minst två kärl: ett tunnare och finare gods och ett grövre med mynningsdekor.	8358	Stensättning, ofyllid	28178	Urnebrand-grop?	6394773,71	1402609,64	220,44	-
374	Bränt ben	Ben	>70	F	-	-	-	-	36,5	-	8358	Stensättning, ofyllid	28178	Urnebrand-grop?	6394773,71	1402609,64	220,44	Ben från urnan
375	Harts	Harts	20	F	-	-	-	-	7,2	-	8358	Stensättning, ofyllid	28178	Urnebrand-grop?	6394773,92	1402609,66	220,44	-
376	Bränt ben	Ben	>500	F	-	-	-	-	239	-	8358	Stensättning, ofyllid	28178	Urnebrand-grop?	6394773,83	1402609,56	220,43	-
377	Keramik	Keramik	10	F	-	-	-	-	9,5	-	10484	Hussättning	30351	Bengrop	6394768,45	1402623,56	220,78	-
378	Keramik	Keramik	3	F	-	-	-	-	7,2	-	10484	Hussättning	30351	Bengrop	6394768,25	1402623,81	220,74	-
379	Dräknål	Järn	1	D	83	0	3,6	0	3,3	Nål i två delar	30630	Omarkerad?	30486	Bengrop	6394781,52	1402619,01	221	-
380	Dräknål	Järn	1	F	29	0	5,2	0	1	del av dräknål? (skapa relation!)	-	-	-	-	6394781,26	1402618,34	221,06	Årderspärsytan
381	Kniv	Järn	1	F	48	8,9	5,5	0	3,1	Hör ihop m F382	10484	Hussättning	30351	Bengrop	6394770,63	1402620,43	220,82	-
382	Kniv	Järn	1	F	154	19,3	5,1	0	20,8	Hör ihop med F381 (del av handtaget)	10484	Hussättning	30351	Bengrop	6394770,61	1402620,57	220,87	-
383	Dräknål	Järn	1	D	133	-	-	3,7	4,7	dräknål? i två delar	8358	Stensättning, ofyllid	28178	Urnebrand-grop?	6394773,54	1402609,48	220,46	-
384	Dräknål	Brons	1	F	28	-	3	-	1	Del av bronsnål, troligen dräknål.	8358	Stensättning, ofyllid	28178	Urnebrand-grop?	6394774,04	1402609,15	220,4	I brandgrav
385	Spelbricka?	Glas	1	D	-	-	9,9	14,3	2,7	grönfärgad rundad glassmalta	8358	Stensättning, ofyllid	28178	Urnebrand-grop?	6394773,56	1402609,43	220,47	-
386	Kam	Horn	4	F	19	9,9	4,4	-	1,5	-	10490	Hussättning	23701	Urnebrand-grop	6394776,12	1402619,45	221,03	-
387	Eldslegningssten	Kvartsit	1	D	75	52	36	-	223,4	skärvad eldslegningssten	10490	Hussättning	23701	Urnebrand-grop	6394776,19	1402618,74	221,05	-
388	Kruka	Keramik	>50	F	-	-	-	-	120	dekorerat med prickar och linjer	8358	Stensättning, ofyllid	28178	Urnebrand-grop?	6394773,49	1402609,8	220,44	-
389	Bränt ben	Ben	>500	F	-	-	-	-	569	-	10490	Hussättning	23701	Urnebrand-grop	6394775,85	1402619,01	221,15	-
390	Bränt ben	Ben	>50	F	-	-	-	-	89	-	10490	Hussättning	29546	Brandgrop	6394773,2	1402622,2	221,05	-
391	Kruka	Keramik	>500	F	-	-	-	-	1850	Grovt kärl som är i mycket små fragment	10490	Hussättning	23701	Urnebrand-grop	6394775,85	1402619,01	221,15	-
392	Bränt ben	Ben	>50	F	-	-	-	-	96	-	10490	Hussättning	30516	Brandgrop	6394775,52	1402624,47	221,16	-
393	Stensagg	Bergart	1	H	-	-	-	-	250	Liten rundad sandsten som påträffades i brandgropen. Medvetet ditplacerad?	10490	Hussättning	30516	Brandgrop	6394775,58	1402624,54	221,14	-

FNR	SAKORD	MTRL	ANTAL FRAGM	FRAGM	LÄNGD	BREDD	TJOCKL	DIAM	VIKT	BESKRIVNING	ANL NR	TYP	UNDER NR	TYP	X-KOORD	Y-KOORD	NIVÅ	KOMMENTAR
394	Kvarts	Kvarts	1	H	-	-	-	-	155,1	-	10490	Hussättning	23701	Urnebrandgrop	6394776,4	1402618,8	221,18	-
395	Stenågg	Bergart	1	H	53	33	31	-	77,4	-	2243	Stensättning, ofyll	21620	Bengrop	6394768,95	1402628,73	220,91	-
396	Stenågg	Sandsten	1	H	49	44	31	-	79	-	2243	Stensättning, ofyll	21620	Bengrop	6394769,36	1402627,87	220,94	-
397	Stenågg	Sandsten	1	F	49	34	22	-	78,4	-	2492	Stensättning, fyll	-	Skelettgrav	6394767,54	1402625,02	220,67	-
398	Stenågg	Bergart	1	H	76	64	35	-	224,5	Något platt, fint rundad sten	-	-	-	-	6394782,4	1402610,04	220,91	-
399	Stenågg	Bergart	1	H	67	58	28	-	152,4	-	1275	Stensättning, ofyll	-	-	6394771,62	1402628,12	220,94	-
400	Stenågg	Bergart	1	H	78	61	46	-	308,2	-	-	-	-	-	6394782,15	1402609,64	220,9	-
401	UTGAR	Bergart	2	-	-	-	-	-	26,5	Naturlig sten	8358	Stensättning, ofyll	28178	Urnebrandgrop?	6394775,53	1402609,07	220,48	Grön sten fr östra kantkedjan
402	Bränt ben	Ben	1	F	-	-	-	-	0,4	-	10484	Hussättning	30351	Bengrop	6394770,37	1402621,85	220,89	-
403	Keramik	Keramik	1	F	-	-	-	-	1,5	-	10484	Hussättning	30351	Bengrop	6394770,66	1402621,43	220,9	-
404	Bränt ben	Ben	1	F	-	-	-	-	1,3	-	8563	Stensättning, fyll	29525	Stolphål	6394779,42	1402622,4	221,04	-
405	Harts	Harts	2	F	-	-	-	-	0,4	-	8563	Stensättning, fyll	29525	Stolphål	6394779,43	1402622,4	221,04	-
406	Bränt ben	Ben	6	F	-	-	-	-	0,6	-	645	Stensättning, fyll	19948	Stenpackning runt A645	6394778,47	1402621,13	221,13	-
407	Harts	Harts	4	F	-	-	-	-	0,5	-	645	Stensättning, fyll	19948	Stenpackning runt A645	6394778,56	1402621,18	221,12	-
408	Bränt ben	Ben	>10	F	-	-	-	-	2,4	-	645	Stensättning, fyll	-	-	6394779,75	1402624,53	221,3	I botten på stenpackningen
409	Bränt ben	Ben	10	F	-	-	-	-	0,8	-	645	Stensättning, fyll	-	-	6394779,66	1402625,18	221,38	I botten av A 1685, N-Öa hörnet
410	Harts	Harts	1	F	-	-	-	-	0,1	-	8563	Stensättning, fyll	-	-	6394779,09	1402621,75	221,15	Norra halvan av graven
411	Harts	Harts	1	F	-	-	-	-	0,6	-	645	Stensättning, fyll	27277	Urnegrop	6394777,32	1402624,4	221,28	-
412	Harts	Harts	4	F	-	-	-	-	0,3	-	10484	Hussättning	30351	Bengrop	6394769,06	1402622,09	220,77	-
413	Keramik	Keramik	5	F	-	-	-	-	2,8	-	-	-	-	-	6394774,64	1402614,39	220,94	-
414	Harts	Harts	1	F	-	-	-	-	0,3	-	645	Stensättning, fyll	19948	Stenpackning runt A645	6394779,84	1402623,31	221,28	-
415	Keramik	Keramik	1	F	-	-	-	-	6,4	-	10484	Hussättning	30351	Bengrop	6394768,71	1402623,74	220,79	-
416	Keramik	Keramik	9	F	-	-	-	-	10,4	-	645	Stensättning, fyll	-	-	6394780,08	1402624,13	221,37	Överst i A 1685, N-Va delen
417	Keramik	Keramik	2	F	-	-	-	-	0,8	-	30630	Omarkerad?	30486	Bengrop	6394781,62	1402618,99	221,01	-
418	Hartsring	Harts	1	F	-	-	-	-	0,8	-	-	-	-	-	6394778,74	1402617,34	221,11	-
419	Bränt ben	Ben	4	F	-	-	-	-	1,5	-	30630	Omarkerad?	30486	Bengrop	6394781,62	1402618,99	221,01	-
420	Bränt ben	Ben	1	F	-	-	-	-	0,3	-	-	-	-	-	6394777,66	1402619,3	221,19	-
421	Bränt ben	Ben	1	F	-	-	-	-	0,5	-	10484	Hussättning	30351	Bengrop	6394771,29	1402620,16	220,91	-
422	Keramik	Keramik	5	F	-	-	-	-	8,4	-	2492	Stensättning, fyll	31226	Skelettgrav	6394767,03	1402625,89	220,4	-
423	Glas-smälta	Glas	1	F	15,2	13,9	10,0	-	2	Liten rund glassmälta,, pärla?	1531	Domarring	29811	Benlager	6394770,5	1402610,09	220,16	-

FNR	SAKORD	MTRL	ANTAL FRAGM	FRAGM	LÄNGD	BREDD	TJOCKL	DIAM	VIKT	BESKRIVNING	ANL NR	TYP	UNDER NR	TYP	X-KOORD	Y-KOORD	NIVÅ	KOMMENTAR
424	Hartsring	Harts	2	F	-	-	-	-	2,8	-	10484	Hussättning	30351	Bengrop	6394771,15	1402620,51	220,9	-
425	Bränt ben	Ben	>40	F	-	-	-	-	11,3	-	10484	Hussättning	30351	Bengrop	6394770,75	1402620,43	220,86	-
426	Bränt ben	Ben	4	F	-	-	-	-	0,6	-	8358	Stensättning, ofyll	28178	Urnebrand-grop?	6394773,06	1402609,5	220,32	-
427	Keramik	Keramik	2	F	-	-	-	-	3	-	2492	Stensättning, fylld	-	Skelettgrav	6394768,06	1402625,11	220,52	-
428	Fibula	Brons	1	H	81,3	14,8	6,5	-	7,7	Korsformig av Nydamtyp. Fot och huvudplatta dekerade m tvåvägande diagonala streck. Tvärsnittet på bågen tresidigt, foten är långsträckt i förhållande till bågens längd.	900	Stensättning, ofyll	32244	Benlager	6394771,91	1402612,5	220,5	I brandgrav
429	Fibula	Brons	1	H	45,8	13,8	9,8	-	6,9	Likarmat spänne, tresidigt tvärsnitt, fot och förlängning av bågpartiet i stort sett identiska	900	Stensättning, ofyll	32244	Benlager	6394772,14	1402612,62	220,54	-
430	Kniv	Järn	1	D	96	20	8,5	-	21	På kniven finns tygrester. En 3-skaftskypert tillverkat av ett 1-tr digt, Z-spunnet garn. Mineraliserat. Hör ev till F431	32741	Rest sten	31209	Skelettgrav	6394779,1	1402602,65	219,81	-
431	Kniv	Järn	1	F	40	16	9	-	6,2	Handtag till kniv med trärest, hör ev ihop m F430	32741	Rest sten	31209	Skelettgrav	6394779,1	1402602,68	220,01	-
432	Kniv	Järn	1	D	110	14,8	4,2	-	12,3	i två delar	900	Stensättning, ofyll	32244	Benlager	6394772,15	1402611,89	220,45	-
433	Järnten	Järn	1	F	16	4,5	2	-	0,1	-	900	Stensättning, ofyll	32244	Benlager	6394772,17	1402611,9	220,5	-
434	Brons-spiral	Brons	1	D	-	-	3	9	0,1	Liten bronsspiral/länk. Troligen del av kedja. Hör sannolikt ihop med F436 och F438.	900	Stensättning, ofyll	32244	Benlager	6394772,14	1402612,62	220,54	I brandgrav
435	Fibula	Brons	1	D	42,6	11,6	9,6	-	6,7	Fibula med u-formad bäge. Bågen har ett trekantigt tvärsnitt. Kort fot med nålhållare. Längst fram vid spiralen finns ett urtaget håll för fäste av kedja (?).	900	Stensättning, ofyll	32244	Benlager	6394772,49	1402611,81	220,5	-
436	Kedja	Brons	1	F	19	-	7,6	-	1,2	Fyra länkar i del av en bronskedja samt många små trasiga fragment. Ringarna består av spirallindade trådar i 2-3 varv. Hör troligen ihop med F434.	900	Stensättning, ofyll	32244	Benlager	6394772,25	1402612,47	220,55	I brandgrav
437	Fibula	Brons + järn	1	D	18	9,8	5,6	-	2,3	Fibulafragment. Del av närfäste med spiralfjäder lindad runt sprint av järn.	900	Stensättning, ofyll	32244	Benlager	6394772,14	1402612,21	220,49	-
438	Kedja	Brons	1	F	-	-	-	9	0,6	Brons-länkar, del av kedja. Hör troligen ihop med F434 och F436.	900	Stensättning, ofyll	32244	Benlager	6394772,26	1402612,42	220,63	-
439	Brons-fragment	Brons	1	F	16	6	1,4	-	0,5	Old bronsfragment med rester av ben på ena sidan. Eldskadat?	900	Stensättning, ofyll	32244	Benlager	6394771,94	1402612,85	220,54	Vid konserveringen hittades också tre små glasfragment.
440	Bränt ben	Ben	>500	F	-	-	-	-	545,8	-	1531	Domarring	29811	Benlager	6394769,76	1402610,3	219,97	-
441	Harts	Harts	1	F	-	-	-	-	0,2	-	10490	Hussättning	19803	Bengrop	6394778,5	1402615,93	220,92	-
442	Keramik	Keramik	>50	F	-	-	-	-	56,2	-	10490	Hussättning	19803	Bengrop	6394778,5	1402615,93	220,92	-
443	Bränt ben	Ben	18	F	-	-	-	-	6	-	-	-	-	-	6394786,12	1402613,2	220,82	-
444	Keramik	Keramik	3	F	-	-	-	-	8,2	-	-	-	-	-	6394786,12	1402613,2	220,82	-

FNR	SAKORD	MTRL	ANTAL FRAGM	FRAGM	LÄNGD	BREDD	TJOCKL	DIAM	VIKT	BESKRIVNING	ANL NR	TYP	UNDER NR	TYP	X-KOORD	Y-KOORD	NIVÅ	KOMMENTAR
445	Bränt ben	Ben	1	F	-	-	-	-	0,1	-	-	-	-	-	6394800,17	1402574,89	220,86	-
446	Bränt ben	Ben	10	F	-	-	-	-	2,3	-	-	-	-	-	6394794,04	1402588,27	221,09	-
447	Keramik	Keramik	3	F	-	-	-	-	1,2	-	10490	Hussättning	19803	Bengrop	6394777,6	1402615,56	221,01	I anslutning till kantställd sten.
448	Bränt ben	Ben	2	F	-	-	-	-	0,5	-	10490	Hussättning	19803	Bengrop	6394777,6	1402615,56	221,01	I anslutning till kantställd sten.
449	Bränt ben	Ben	6	F	-	-	-	-	0,7	-	7021	Stensättning, ofyllid	-	-	6394772,57	1402617,72	220,81	-
450	Bränt ben	Ben	2	F	-	-	-	-	0,1	-	-	-	-	-	6394800,28	1402576,24	220,88	-
451	Keramik	Keramik	3	F	-	-	-	-	2,4	-	-	-	-	-	6394800,28	1402576,24	220,88	-
452	Keramik	Keramik	1	F	-	-	-	-	0,3	-	-	-	-	-	6394798,71	1402578,12	220,94	-
453	Bränt ben	Ben	>500	F	-	-	-	-	317,6	-	900	Stensättning, ofyllid	32244	Benlager	6394772,55	1402612,21	220,63	-
454	Keramik	Keramik	10	F	-	-	-	-	14,2	-	900	Stensättning, ofyllid	32244	Benlager	6394772,63	1402612,15	220,63	-
455	Beslag	Brons	1	D	11,2	6,8	-	-	0,3	beslag m nitar o hake (till hyska)	900	Stensättning, ofyllid	32244	Benlager	6394771,62	1402613,29	220,57	-
456	UTGÄR	Järn	1	F	-	-	-	-	0,4	Korrosionsblåsa	900	Stensättning, ofyllid	32244	Benlager	6394771,66	1402613,31	220,58	-
457	Bränt ben	Ben	>200	F	-	-	-	-	94,1	innehåller flera tänder	645	Stensättning, fyllid	27277	Urnegrop	6394779,24	1402624,17	220,96	-
458	Kruka	Keramik	>50	F	-	-	-	-	253,6	jmfir med mynning från F334	645	Stensättning, fyllid	27277	Urnegrop	6394779,27	1402624,16	220,96	-
459	Kniv	Järn	1	D	115	20,5	6,8	-	15,2	-	900	Stensättning, ofyllid	32244	Benlager	6394771,9	1402613,09	220,61	-
460	Kniv	Järn	1	F	30	14,6	4,8	-	2,7	knivsudd, trol samma som F459	900	Stensättning, ofyllid	32244	Benlager	6394772,01	1402613,15	220,57	-
461	Keramik	Keramik	15	F	-	-	-	-	33,9	våster om AB30300	-	-	-	-	6394780,74	1402619,08	221,05	-
462	Kruka	Keramik	>20	F	-	-	-	-	156,3	-	-	-	-	-	6394780,37	1402619,49	220,98	-
463	Keramik	Keramik	>20	F	-	-	-	-	17,5	-	30610	Omarkerad?	30300	Urnegrop	6394780,48	1402619,95	221,07	-
464	Kvarts	Kvarts	4	H	-	-	-	-	16,7	-	-	-	-	-	6394780,13	1402619,93	221,02	-
465	Kruka	Keramik	6	F	-	-	-	-	113	-	-	-	-	-	6394780,13	1402619,93	221,02	alldes söder om A30300
466	Keramik	Keramik	17	F	-	-	-	-	71,8	-	-	-	-	-	6394785,3	1402612,87	220,79	-
467	Kvarts	Kvarts	24	H	-	-	-	-	122,8	-	30610	Omarkerad?	30300	Urnegrop	6394780,48	1402619,94	221	-
468	Bränt ben	Ben	>20	F	-	-	-	-	4,6	-	-	-	-	-	6394780,34	1402619,54	220,97	-
469	Harts	Harts	1	F	-	-	-	-	0,2	-	-	-	-	-	6394780,28	1402619,64	220,98	-
470	Bränt ben	Ben	1	F	-	-	-	-	1,1	-	-	-	-	-	6394784,09	1402611,69	220,83	-
471	Harts	Harts	4	F	-	-	-	-	2,7	-	30701	Täcksten?	32513	Bengrop	6394782,65	1402626,87	221,42	-
472	Keramik	Keramik	5	F	-	-	-	-	1,4	-	30701	Täcksten?	32513	Bengrop	6394782,8	1402627,1	221,4	-
473	Bränt ben	Ben	6	F	-	-	-	-	1,1	-	645	Stensättning, fyllid	-	-	6394778,79	1402625,21	221,35	-
474	Harts	Harts	1	F	-	-	-	-	0,2	-	2512	Stensättning, ofyllid	15899	Bengrop	6394769,43	1402632,26	220,91	-
475	Bränt ben	Ben	8	F	-	-	-	-	3	-	-	-	-	-	6394781,53	1402619,86	221,08	-
476	Keramik	Keramik	5	F	-	-	-	-	2,9	-	31072	Sten, möjlig grav	-	-	6394774,65	1402615,83	220,96	-

FNR	SAKORD	MTRL	ANTAL FRAGM	FRAGM	LÄNGD	BREDD	TJOCKL	DIAM	VIKT	BESKRIVNING	ANL NR	TYP	UNDER NR	TYP	X-KOORD	Y-KOORD	NIVÅ	KOMMENTAR
477	Bränt ben	Ben	3	F	-	-	-	-	0,3	-	31072	Sten, möjlig grav	-	-	6394774,6	1402615,84	220,96	-
478	Harts	Harts	4	F	-	-	-	-	1,5	-	10490	Hussättning	23701	Brandgrop	6394775,85	1402619,01	221,15	-
479	Keramik	Keramik	1	F	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	6394779,64	1402619,46	221,07	-
480	Harts	Harts	2	F	-	-	-	-	0,9	-	-	-	-	-	6394779,64	1402619,46	221,08	-
481	Keramik	Keramik	4	F	-	-	-	-	2,3	-	-	-	-	-	6394782,21	1402619,79	221,08	-
482	Bränt ben	Ben	>15	F	-	-	-	-	5,8	-	-	-	-	-	6394781,88	1402619,02	221,04	Kan komma från intilliggande brandgrop jmf F50500
483	Keramik	Keramik	2	F	-	-	-	-	0,6	-	-	-	-	-	6394781,8	1402619,09	221,03	-
484	Bränt ben	Ben	>30	F	-	-	-	-	12	-	-	-	-	-	6394782,2	1402619,66	221,07	-
485	Bränt ben	Ben	4	F	-	-	-	-	1,1	-	-	-	-	-	6394780,85	1402618,57	221,07	-
486	Bränt ben	Ben	18	F	-	-	-	-	2,6	-	-	-	-	-	6394781,17	1402619,97	221,04	-
487	Keramik	Keramik	4	F	-	-	-	-	3,2	-	-	-	-	-	6394781,17	1402619,97	221,04	-
488	Bränt ben	Ben	>30	F	-	-	-	-	8,8	-	-	-	-	-	6394780,73	1402619,14	221,05	-
489	Bränt ben	Ben	7	F	-	-	-	-	0,8	-	-	-	-	-	6394781,31	1402620,82	221,16	-
490	Bränt ben	Ben	>50	F	-	-	-	-	107,1	-	30610	Omarkerad?	30300	Urnegrop	6394780,47	1402620,03	221,08	-
491	Bränt ben	Ben	1	F	-	-	-	-	0,3	-	10484	Hussättning	30351	Bengrop	6394768,87	1402623,82	220,81	-
492	Bränt ben	Ben	3	F	-	-	-	-	0,1	-	-	-	-	-	6394797,24	1402586,5	221	-
493	Bränt ben	Ben	1	F	-	-	-	-	1,3	-	-	-	-	-	6394779,18	1402615,24	220,98	-
494	Bränt ben	Ben	8	F	-	-	-	-	2,1	-	-	-	-	-	6394798,55	1402582,81	220,97	-
495	Keramik	Keramik	3	F	-	-	-	-	3,2	-	-	-	-	-	6394795,48	1402592,79	220,98	-
496	Bränt ben	Ben	>10	F	-	-	-	-	1,7	-	-	-	-	-	6394795,48	1402592,8	220,98	-
497	Keramik	Keramik	1	F	-	-	-	-	0,9	-	-	-	-	-	6394798,55	1402582,79	220,97	-
498	Keramik	Keramik	1	F	-	-	-	-	1,4	-	-	-	-	-	6394797,12	1402575,57	220,81	-
499	Bränt ben	Ben	6	F	-	-	-	-	1,4	-	-	-	-	-	6394793,41	1402591,89	221,02	Vid åderspår
500	Bränd flinta	Flinta	7	F	28,8	20,4	4,1	-	4,7	Vitbränd flinta	30701	Täcksten	32525	Urnebrandgrop	6394781,39	1402627,52	221,35	-
501	Bränt ben	Ben	2	F	-	-	-	-	0,1	-	-	-	-	-	6394798,9	1402577,43	220,9	-
502	Keramik	Keramik	2	F	-	-	-	-	1,1	-	10490	Hussättning	19803	Bengrop	6394774,02	1402620,53	220,96	-
503	Keramik	Keramik	1	F	-	-	-	-	4,5	-	-	-	-	-	6394798,56	1402578,03	220,93	-
504	Keramik	Keramik	1	F	-	-	-	-	5,1	-	-	-	-	-	6394778,16	1402627,25	221,4	-
505	Keramik	Keramik	1	F	-	-	-	-	0,4	-	-	-	-	-	6394798,7	1402579,64	220,97	-
506	Bränt ben	Ben	1	F	-	-	-	-	0,2	-	-	-	-	-	6394786,77	1402611,08	220,8	-
507	Bränt ben	Ben	1	F	-	-	-	-	0,2	-	-	-	-	-	6394785,7	1402611,38	220,82	-
508	Keramik	Keramik	1	F	-	-	-	-	2,1	-	-	-	-	-	6394787,1	1402611,16	220,81	-
509	Keramik	Keramik	2	F	-	-	-	-	7,7	-	-	-	-	-	6394785,44	1402612,26	220,82	-
510	Keramik	Keramik	1	F	-	-	-	-	1,5	-	-	-	-	-	6394785,32	1402613,61	220,85	-
511	Bränt ben	Ben	1	F	-	-	-	-	0,3	-	-	-	-	-	6394784,09	1402611,69	220,83	-
513	Bränt ben	Ben	2	F	-	-	-	-	0,3	-	-	-	-	-	6394783,4	1402612,31	220,88	-
514	Keramik	Keramik	2	F	-	-	-	-	1,8	-	-	-	-	-	6394799,78	1402575,81	220,86	-
515	Bränt ben	Ben	1	F	-	-	-	-	0,1	-	-	-	-	-	6394799,78	1402575,81	220,86	-
516	Kniv	Järn	1	H	182	16,9	3,9	-	29,8	-	32656	Täcksten	32638	Bengrop	6394777,24	1402626,86	221,2	-
517	Dräknål	Järn	1	H	72	-	-	2,4	1,6	-	32656	Täcksten	32638	Bengrop	6394777,22	1402626,74	221,23	-

FNR	SAKORD	MTRL	ANTAL FRAGM	FRAGM	LÄNGD	BREDD	TJOCKL	DIAM	VIKT	BESKRIVNING	ANL NR	TYP	UNDER NR	TYP	X-KOORD	Y-KOORD	NIVÅ	KOMMENTAR
518	Dräktnål	Järn	1	F	32	-	-	2,4	0,8	-	32656	Täcksten	32638	Bengrop	6394777,2	1402626,95	221,21	-
519	Ring	Brons	1	H	-	18	-	-	1	Bronsring med ändarna lagda omlott i en spiral. Platt tvärsnitt, framsidan har en långsgående streckdekor.	5415	Stensättning, fylld	32828	Skelettgrav	6394771,44	1402642,26	220,71	-
520	Obränt ben	Ben	2	F	-	-	-	-	0,7	Skickad för C14-datering. Benet finns ej kvar, men en gipskopia är gjord.	5415	Stensättning, fylld	32828	Skelettgrav	6394771,44	1402642,26	220,71	-
521	Ring	Brons	1	H	-	-	0,6	18	0,5	Deformerad bronsring med ändarna lagda omlott i en spiral. Platt tvärsnitt.	5415	Stensättning, fylld	32828	Skelettgrav	6394771,57	1402642,27	220,7	-
522	Kniv	Järn	1	H	217	21	-	-	35	-	2492	Stensättning, fylld	31226	Skelettgrav	6394767,51	1402625,4	220,15	-
523	Remsölja	Järn	1	F	30	25	4	-	3,5	Närmast D-formad remsölja samt ett virrvarr av hoprostade små tenar.	2492	Stensättning, fylld	31226	Skelettgrav	6394767,42	1402625,27	220,17	-
524	Keramik	Keramik	12	F	-	-	-	-	21,9	-	30701	Täcksten?	32513	Bengrop	6394781,8	1402626,43	221,24	jmf med annan keramik från graven AG30701
525	Keramik	Keramik	7	F	-	-	-	-	15	-	30701	Täcksten?	32513	Bengrop	6394781,76	1402628,3	221,32	utanför brandgrop
526	Harts	Harts	1	F	-	-	-	-	0,1	-	30701	Täcksten?	32513	Bengrop	6394781,76	1402628,3	221,32	-
527	Järnten	Järn	1	F	23	8	3	-	0,7	-	900	Stensättning, ofylld	32244	Benlager	6394771,94	1402613,5	220,56	-
528	Beslag	Brons	1/3	F	12	14	3	-	0,1	Hake och hyska i tre delar. Haken sitter fastkorroderad i hyskan. Hyskan fastnitad på textilfragment - ett band gjort i brickvävsteknik och tillverkat av ett lösspunnet, troligtvis Z-spunnet, 1-trådigt garn. Materialet är något svårbedömt, men är troligtvis ull. Kerstin Ljungkvist, SVK.	2492	Stensättning, fylld	31226	Skelettgrav	6394767,14	1402625,27	220,13	I skelettgrav
529	Remsölja	Järn	1	H	23	20	3,5	-	1,7	Liten, närmast D-formad remsölja med bevarad torne.	32741	Rest sten	31209	Skelettgrav	6394779,28	1402602,59	220,08	-
530	Nit	Järn	1	H	10	3,5	3	-	0,2	-	33226	Omarkerad?	33154	Urnebrandgrop	6394774,23	1402633,13	221,14	-
531	Pärila	Bärnsten	1	H	-	-	3,9	10,3	0,2	Bärnstenspärla som påträffades några cm öster om kraniet.	32741	Rest sten	31209	Skelettgrav	6394779,65	1402602,64	220,14	-
532	Pärila	Glas	1	H	-	-	7,2	9,5	0,7	Påträffad några cm öster om kraniet tillsammans med F531	32741	Rest sten	31209	Skelettgrav	6394779,67	1402602,67	220,12	-
533	Obränt ben	Ben	12	D	-	-	-	-	5,6	Tänderna påträffades vid kraniet. Överkäke.	32741	Rest sten	31209	Skelettgrav	6394779,64	1402602,46	220,2	-
534	Spelbricka	Glas	1	F	-	-	6,1	11,8	0,9	Droppe av ljusst olivfärgat glas med flat undersida. Möjligen spelbricka.	32741	Rest sten	31209	Skelettgrav	6394779,2	1402602,73	220,2	-
535	Obränt ben	Ben	1	F	-	-	-	-	-	-	32741	Rest sten	31209	Skelettgrav	6394779,7	1402602,51	220,19	-
536	Obränt ben	Ben	1	F	-	-	-	-	-	Tänder	32741	Rest sten	31209	Skelettgrav	6394779,62	1402602,53	220,17	-

FNR	SAKORD	MTRL	ANTAL FRAGM	FRAGM	LÄNGD	BREDD	TJOCKL	DIAM	VIKT	BESKRIVNING	ANL NR	TYP	UNDER NR	TYP	X-KOORD	Y-KOORD	NIVÅ	KOMMENTAR
537	Dräktnål	Järn	1	D	68	-	-	2,4	1,7	Nål? med textifragment. Ett ytterst litet fragment bestående av tre tydliga garn varav två är S-spunna och ett är Z-spunnet, alla är entrådiga. Mineraliserat enligt Kerstin Ljungkvist, SVK Studio Västsvensk Konservering	2492	Stensättning, fylld	31226	Skelettgrav	6394767,92	1402624,87	220,17	ev dräktnål
538	Pärila	Bärnsten	2	H	-	-	6,5	10,5	0,7	-	5415	Stensättning, fylld	32828	Skelettgrav	6394772,27	1402641,34	220,65	sällfynd
539	Pärila	Bärnsten	1	D	-	-	2,1	9,1	0,1	-	5415	Stensättning, fylld	32828	Skelettgrav	6394772,04	1402641,27	220,8	-
540	Pärila	Bärnsten	1	H	-	-	3,8	10,0	0,2	-	5415	Stensättning, fylld	32828	Skelettgrav	6394772,18	1402641,4	220,77	-
541	Kniv	Järn	1	H	172	18	4,3	0	28,3	-	33279	Omarkerad?	33253	Brandgrop	6394780,64	1402629,56	221,26	-
542	Dräktnål	Järn	1	F	55	0	0	2,8	1,3	-	33279	Omarkerad?	33253	Brandgrop	6394780,58	1402629,53	221,25	Sällfynd
543	Järnten	Järn	1	F	19	0	0	4,2	0,6	-	33279	Omarkerad?	33253	Brandgrop	6394780,58	1402629,53	221,25	sällfynd
544	Kniv	Järn	1	D	195	17	4	0	28,4	Tångspetsen något böjd	5415	Stensättning, fylld	32828	Skelettgrav	6394771,63	1402641,82	220,73	-
545	Kvarts	Kvarts	1	H	-	-	-	-	3401	-	10490	Hussättning	19803	Bengrop	6394772,97	1402624,36	221,07	-
546	Bränt ben	Ben	<10	F	-	-	-	-	1,9	-	-	-	-	-	6394777,05	1402626,62	221,27	Utanför A32638
547	Harts	Harts	1	F	-	-	-	-	0,1	-	-	-	-	-	6394777,05	1402626,62	221,27	Utanför A32638
548	Harts	Harts	2	F	-	-	-	-	0,6	-	32656	Täcksten	32638	Bengrop	6394777,26	1402626,86	221,29	-
549	Bränt ben	Ben	6	F	-	-	-	-	0,9	-	-	-	-	-	6394780,12	1402619,19	221,01	Under håll A30456
550	Bränt ben	Ben	>300	F	-	-	-	-	386,1	-	32656	Täcksten	32638	Bengrop	6394777,28	1402626,84	221,31	-
551	Keramik	Keramik	8	F	-	-	-	-	19,9	-	32656	Täcksten	32638	Bengrop	6394777,23	1402626,87	221,3	-
552	Bränt ben	Ben	10	F	-	-	-	-	1,8	-	-	-	-	-	6394779,91	1402619,7	220,98	Rensfynd ö. om håll A30456
553	Keramik	Keramik	>30	F	-	-	-	-	47,7	-	-	-	-	-	6394776,34	1402632,95	221,24	-
554	Bränt ben	Ben	>30	F	-	-	-	-	16,9	-	-	-	-	-	6394776,34	1402632,95	221,24	-
555	Bränt ben	Ben	>1000	F	-	-	-	-	1185,9	-	33279	Omarkerad?	33253	Brandgrop	6394780,71	1402629,6	221,31	-
556	Keramik	Keramik	1	F	-	-	-	-	0,8	-	33279	Omarkerad?	33253	Brandgrop	6394780,71	1402629,6	221,31	-
557	Bearbetat ben	Ben	8	F	24,0	7,7	7,2	-	5,9	Linjedekor	33279	Omarkerad?	33253	Brandgrop	6394780,71	1402629,6	221,31	-
558	Rödsten	Bergart	1	H	107	65	65	-	572,7	Knytnävsstor röd sten som låg vid huvudänden på skelettet i A31226. Under denna låg ett metallföremål.	2492	Stensättning, fylld	31226	Skelettgrav	6394767,92	1402624,9	220,17	Vid huvudänden
559	Pärila	Glas	1	H	-	-	6,0	7,9	0,5	-	5415	Stensättning, fylld	32828	Skelettgrav	6394772,69	1402641,27	220,82	-
560	Pärila	Glas	1	H	-	-	5,0	7,7	0,4	-	5415	Stensättning, fylld	32828	Skelettgrav	6394772,46	1402641,2	220,81	-
561	Pärila	Bärnsten	1	H	-	-	6,6	12,2	0,4	-	5415	Stensättning, fylld	32828	Skelettgrav	6394772,46	1402641,2	220,81	-
562	Pärila	Bärnsten	1	H	-	-	3,3	8,7	0,3	-	5415	Stensättning, fylld	32828	Skelettgrav	6394772,46	1402641,2	220,81	-
563	Bränt ben	Ben	9	F	-	-	-	-	3,5	-	30701	Täcksten?	32513	Bengrop	6394781,63	1402628,32	221,31	-
564	Bränt ben	Ben	>50	F	-	-	-	-	34	-	30701	Täcksten?	32513	Bengrop	6394781,8	1402626,46	221,23	-
565	Keramik	Keramik	7	F	-	-	-	-	22,3	-	-	-	-	-	6394774,58	1402638,16	221,09	-

FNR	SAKORD	MTRL	ANTAL FRAGM	FRAGM	LÄNGD	BREDD	TJOCKL	DIAM	VIKT	BESKRIVNING	ANL NR	TYP	UNDER NR	TYP	X-KOORD	Y-KOORD	NIVÅ	KOMMENTAR
566	Bränt ben	Ben	>15	F	-	-	-	-	5	-	-	-	-	-	6394775,23	1402634,07	221,22	-
567	Keramik	Keramik	>15	F	-	-	-	-	33,3	-	-	-	-	-	6394775,23	1402634,07	221,22	-
568	Bränt ben	Ben	2	F	-	-	-	-	0,2	-	-	-	-	-	6394798,93	1402582,72	221	-
569	Kruka	Keramik	>500	F	-	-	-	-	1330	grov keramik som är helt spjälkad och smulig.	30701	Täcksten	32525	Urnebrand-grop	6394781,93	1402627,11	221,37	-
570	Kruka	Keramik	>50	F	-	-	-	-	194,3	-	33226	Omarkerad	33154	Urnebrand-grop	6394774,2	1402633,15	221,14	-
571	Bränt ben	Ben	>150	F	-	-	-	-	73	-	32608	Omarkerad	32626	Brandgrop	6394768,88	1402629,72	220,69	-
572	Keramik	Keramik	5	F	-	-	-	-	14,7	-	-	-	-	-	6394778,96	1402627,65	221,4	-
573	Bränt ben	Ben	1	F	-	-	-	-	0,1	-	-	-	-	-	6394778,96	1402627,65	221,4	-
574	Bränt ben	Ben	9	F	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	6394774,5	1402632,36	221,05	-
575	Dräknål	Järn	1	F	38	-	-	2,5	0,6	trasig i båda ändar	5415	Stensättning, fylld	32828	Skelettgrav	6394772,3	1402641,21	220,75	-
576	Keramik	Keramik	8	F	-	-	-	-	14	-	-	-	-	-	6394776,44	1402627,36	221,26	-
577	Föremål	Ben	>10	F	-	-	-	-	12,3	Trol. handtag till kniv	33226	Omarkerad	33154	Urnebrand-grop	6394774,23	1402633,13	221,14	Bitarna går att sätta ihop
578	Bränt ben	Ben	>500	F	-	-	-	-	500	-	33226	Omarkerad	33154	Urnebrand-grop	6394774,28	1402633,14	221,15	-
579	Obränt ben	Ben	1	F	-	-	-	-	-	-	2492	Stensättning, fylld	31226	Skelettgrav	6394767,15	1402625,48	220,14	-
580	Gravklot	Bergart	1	H	-	-	-	-	7000	-	645	Stensättning, fylld	-	-	6394778,27	1402623,1	221,26	-
581	Keramik	Keramik	1	F	-	-	-	-	8,3	-	-	-	-	-	6394775,15	1402630,99	221,16	-
582	Keramik	Keramik	8	F	-	-	-	-	11,3	-	-	-	-	-	6394776,32	1402628,57	221,21	-
583	Bränt ben	Ben	11	F	-	-	-	-	1,3	-	-	-	-	-	6394783,86	1402615,96	220,89	-
584	Bränt ben	Ben	>10	F	-	-	-	-	11,2	Djurben i kolarkojeledstad	5132	Eldstad, kolaarkoja	-	-	6394725,23	1402666,51	219,68	-
585	Keramik	Keramik	3	F	-	-	-	-	3,2	-	-	-	-	-	6394774,43	1402634,83	221,17	-
586	Keramik	Keramik	1	F	-	-	-	-	2,6	-	-	-	-	-	6394773,92	1402632,12	221,11	-
587	Bränt ben	Ben	1	F	-	-	-	-	0,5	-	-	-	-	-	6394774,43	1402634,83	221,17	-
588	Keramik	Keramik	7	F	-	-	-	-	1,9	-	-	-	-	-	6394783,86	1402615,96	220,89	-
589	Kvarts	Kvarts	1	H	-	-	-	-	662,4	-	-	-	-	-	6394780,26	1402619,37	221,02	-
590	Keramik	Keramik	>10	F	-	-	-	-	8,6	-	-	-	-	-	6394774,96	1402633,14	221,19	-
591	Bränt ben	Ben	>30	F	-	-	-	-	11,2	-	-	-	-	-	6394774,96	1402633,14	221,19	-
592	Keramik	Keramik	7	F	-	-	-	-	4,4	-	33220	Omarkerad?	33200	Bengrop	6394775,76	1402633,51	221,14	-
593	Keramik	Keramik	8	F	-	-	-	-	3,5	-	-	-	-	-	6394779,74	1402628,4	221,4	-
594	Bränt ben	Ben	>10	F	-	-	-	-	2,8	-	-	-	-	-	6394795,2	1402591,65	221,07	-
595	Bränt ben	Ben	>10	F	-	-	-	-	2,3	-	-	-	-	-	6394778,81	1402610,2	220,71	-
596	Keramik	Keramik	>40	F	-	-	-	-	41	-	32608	Omarkerad	32626	Brandgrop	6394769,19	1402629,92	220,76	-
597	Bränt ben	Ben	>10	F	-	-	-	-	4,2	-	33220	Omarkerad?	33200	Bengrop	6394775,76	1402633,51	221,14	-
598	Bränt ben	Ben	4	F	-	-	-	-	0,3	-	32608	Omarkerad	32626	Brandgrop	6394769,19	1402629,92	220,76	-
599	Bränt ben	Ben	>10	F	-	-	-	-	24,2	-	32599	Omarkerad?	32580	Brandgrop	6394791,86	1402586,03	220,93	-
600	Kruka	Keramik	>500	F	-	-	-	-	450	-	2492	Stensättning, fylld	31226	Skelettgrav	6394766,88	1402625,91	220,32	-
601	Keramik	Keramik	2	F	-	-	-	-	3,8	-	2492	Stensättning, fylld	31226	Skelettgrav	6394768,01	1402624,92	220,41	-

FNR	SAKORD	MTRL	ANTAL FRAGM	FRAGM	LÄNGD	BREDD	TJOCKL	DIAM	VIKT	BESKRIVNING	ANL NR	TYP	UNDER NR	TYP	X-KOORD	Y-KOORD	NIVÅ	KOMMENTAR
602	Keramik	Keramik	>10	F	-	-	-	-	15,4	-	2492	Stensättning, fylld	31226	Skelettgrav	6394767,04	1402625,73	220,33	-
603	Obränt ben	Ben	2	F	-	-	-	-	-	-	2492	Stensättning, fylld	31226	Skelettgrav	6394767,44	1402625,53	220,14	-
604	Harts	Harts	5	F	-	-	-	-	2	-	30701	Täcksten	32525	Urnebrand-grop	6394781,6	1402627,42	221,2	-
605	Bränt ben	Ben	>10	F	-	-	-	-	3,5	-	-	-	-	-	6394799,86	1402575,96	220,75	-
606	Bränt ben	Ben	2	F	-	-	-	-	0,1	-	-	-	-	-	6394779,74	1402628,4	221,4	-
607	Bränt ben	Ben	1	F	-	-	-	-	0,2	-	2512	Stensättning, ofylld	15899	Bengrop	6394769,5	1402632,11	220,97	-
608	Bränt ben	Ben	>10	F	-	-	-	-	4,5	-	-	-	-	-	6394775,06	1402638,38	221,11	-
609	Bränt ben	Ben	>50	F	-	-	-	-	30,7	-	30701	Täcksten	32525	Urnebrand-grop	6394781,81	1402627,12	221,36	-
610	Kam-fragment?	Horn	8	F	-	-	-	-	0,3	-	30701	Täcksten	32525	Urnebrand-grop	6394781,81	1402627,12	221,36	-
611	Bränt ben	Ben	2	F	-	-	-	-	0,2	-	-	-	-	-	6394795,48	1402592,79	220,98	-
612	Keramik	Keramik	5	F	-	-	-	-	4,6	-	-	-	-	-	6394780,54	1402619,58	220,98	-
613	Bränt ben	Ben	>10	F	-	-	-	-	2,5	-	-	-	-	-	6394780,54	1402619,58	220,98	-
614	Kvarts	Kvarts	7	F	-	-	-	-	42,4	-	-	-	-	-	6394780,54	1402619,58	220,98	-
615	Bränt ben	Ben	>50	F	-	-	-	-	37,9	-	33662	Omarerad	33651	Urnegrav?	6394779,66	1402640,23	220,83	-
616	Kruka	Keramik	>30	F	-	-	-	-	112,4	-	33662	Omarerad	33651	Urnegrav?	6394779,66	1402640,23	220,83	-
617	Keramik	Keramik	1	F	-	-	-	-	12,3	-	-	-	-	-	6394770,48	1402613,86	220,5	-
618	Keramik	Keramik	1	F	-	-	-	-	0,5	-	-	-	-	-	6394796,22	1402586,96	220,99	-
619	Bränt ben	Ben	5	F	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	6394796,57	1402585,65	220,98	-
620	Bränt ben	Ben	3	F	-	-	-	-	1,2	-	-	-	-	-	6394795,84	1402586,8	221,03	-
621	Bränt ben	Ben	5	F	-	-	-	-	0,6	-	900	Stensättning, ofylld	32244	Benlager	6394771,72	1402614,02	220,64	låg utanför sydport
622	Harts	Harts	5	F	-	-	-	-	0,3	-	10484	Hussättning	30351	Bengrop	6394768,84	1402623,38	220,81	-
623	Bränt ben	Ben	>20	F	-	-	-	-	14	-	900	Stensättning, ofylld	32244	Benlager	6394773,54	1402612,34	220,62	under kantkedjan
624	Bränt ben	Ben	>100	F	-	-	-	-	94,2	-	900	Stensättning, ofylld	32244	Benlager	6394772,31	1402613,18	220,43	-
625	Harts	Harts	1	F	-	-	-	-	0,2	-	-	-	-	-	6394770,93	1402614,18	220,61	-
626	Keramik	Keramik	1	F	-	-	-	-	0,7	-	900	Stensättning, ofylld	32244	Benlager	6394771,85	1402613,92	220,59	Under kantkedjan
627	Keramik	Keramik	1	F	-	-	-	-	0,9	-	900	Stensättning, ofylld	32244	Benlager	6394770,98	1402613,58	220,58	Utanför sydport
628	Keramik	Keramik	>20	F	-	-	-	-	68,4	-	900	Stensättning, ofylld	32244	Benlager	6394771,77	1402613,28	220,58	Ej i benläger
629	Bränt ben	Ben	2	F	-	-	-	-	2,1	-	-	-	-	-	6394792,85	1402583,7	220,86	-
630	Dräknål	Järn	1	D	29	0	0	3,5	0,6	Del av nål. Spetsen saknas, nålhuvudet bevarat.	8758	Stensättning, fylld	33418	Skelettgrav	6394770,63	1402644,07	220,08	-
634	Kniv	Järn	1	D	189	29	6	0	34	Kniv med tygrester. En 4-skaftskypert tillverkat av ett 1-trådigt, Z-spunnet garn. Mineraliserat enligt Kerstin Ljungkvist, SVK Studio Västsvensk konservering	8758	Stensättning, fylld	33418	Skelettgrav	6394770,38	1402645,27	220,12	-

FNR	SAKORD	MTRL	ANTAL FRAGM	FRAGM	LÄNGD	BREDD	TJOCKL	DIAM	VIKT	BESKRIVNING	ANL NR	TYP	UNDER NR	TYP	X-KOORD	Y-KOORD	NIVÅ	KOMMENTAR
635	Remsolja	Järn	1	H	33	23	4	0	6,4	Närmast O-formad remsolja med torne.	8758	Stensättning, fylld	33418	Skelettgrav	6394770,55	1402644,71	220,08	-
636	Bearbetat	Ben	5	F	24,2	10,1	2,4	-	-	-	13665	Omarkerad?	13002	Urnegrop	6394782,1	1402625,42	221,44	-
638	Kam	Horn	1	F	11,8	4,0	2,9	-	0,2	-	-	-	-	-	6394775,73	1402634,15	221,18	-
639	Kam	Horn	1	F	9,3	3,9	1,7	-	0,1	-	645	Stensättning, fylld	19948	Stenpackning runt A645	6394780,25	1402625,05	221,43	N.om kvartsgraven
640	Kam	Horn	5	F	13,0	4,3	2,5	-	0,3	Kan vara samma kam som F206. Rotvätan kan ha sprätt iväg fynden.	500	Domarring	19696	Brandgrop	6394782,38	1402599,75	220,66	-
641	Bearbetat	Ben	1	F	7,8	5,1	2,4	-	0,01	Möjligt kamfragment	-	-	-	-	6394786,94	1402614,82	220,77	-
642	Bearbetat	Ben	1	F	11,8	8,4	2,2	-	0,3	Del av kam?	-	-	-	-	6394775,92	1402636,01	221,12	-
643	Kam	Horn	6	F	20,7	8,2	4,4	-	2	-	1155	Domarring	23747	Urnebrandgrop	6394771,6	1402607,22	219,97	-
644	Kam	Horn	40	F	20,4	6,0	3,5	-	1	-	8358	Stensättning, ofylld	28178	Urnebrandgrop?	6394773,83	1402609,56	220,43	-
645	Kam	Horn	5	F	10,2	8,3	4,3	-	1,2	-	33279	Omarkerad?	33253	Brandgrop	6394780,71	1402629,6	221,31	-
646	Kam	Horn	11	F	18,6	10,0	3,6	-	2,8	-	1531	Domarring	29811	Benlager	6394769,76	1402610,3	219,97	-
647	Järnten	Järn	4	F	9	5,6	5	-	0,2	2 runda + 2 platta tenar. Kan ev höra ihop m F543	33279	Omarkerad?	33253	Brandgrop	6394780,71	1402629,6	221,31	-
648	Beslag	Järn	1	F	17	5,5	2,9	-	0,4	Kan vara beslag, jfr F185	2512	Stensättning, ofylld	15899	Bengrop	6394769,38	1402632,25	220,89	-
649	Dräktnål	Järn	1	F	19	-	-	1,9	0,3	-	-	-	-	-	6394777,05	1402626,62	221,27	Hittad vid genomgång av brända ben i F546
650	Dräktnål	Järn	1	D	7	-	-	-	0,2	Tillhör Fnr 77 enligt konserveringen	13665	Omarkerad?	13002	Urnegrop	6394782,1	1402625,42	221,44	-
651	Kam	Horn	5	F	22,6	8,2	3,3	-	2,3	-	30610	Omarkerad?	30300	Urnegrop	6394780,47	1402620,03	221,08	-
652	Bearbetat	Ben	17	F	17,8	9,7	1,9	-	2,5	-	30701	Täcksten?	32513	Bengrop	6394781,8	1402626,46	221,23	-
653	Kam	Horn	1	F	8,2	3,3	1,9	-	0,1	-	645	Stensättning, fylld	27277	Urnegrop	6394778,83	1402624,09	221,31	-
654	Bearbetat	Ben	1	F	23,5	11,2	3,3	-	0,5	Ev. del av kam?	32608	Omarkerad	32626	Brandgrop	6394768,88	1402629,72	220,69	-
655	Bearbetat	Horn	4	F	9,7	4,0	1,6	-	0,2	-	645	Stensättning, fylld	27277	Urnegrop	6394779,24	1402624,17	220,96	-
656	Bearbetat	Ben	2	F	17,1	11,9	1,4	-	0,5	Del av kam?	32656	Täcksten	32638	Bengrop	6394777,28	1402626,84	221,31	-
657	Bränt ben	Ben	3	F	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	6394791,75	1402582,34	220,73	-
658	Bränt ben	Ben	2	F	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	6394780,74	1402596,9	220,43	-
659	Bränt ben	Ben	1	F	-	-	-	-	-	-	3486	Stensättning, ofylld	-	-	6394771,01	1402636,66	221,04	-
660	Bränt ben	Ben	4	F	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	6394784,82	1402618,95	221	-
661	Harts	Harts	1	F	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	6394773,37	1402632,04	221,03	-
662	Keramik	Keramik	24	F	-	-	-	-	63	-	32599	Omarkerad?	32580	Brandgrop	6394791,86	1402586,03	220,93	-
663	Keramik	Keramik	2	F	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	6394779,91	1402619,7	220,98	-
664	Keramik	Keramik	1	F	-	-	-	-	0,5	-	-	-	-	-	6394780,34	1402619,54	220,97	-
665	UTGAR	Kol	1	F	-	-	-	-	0,1	Förlagd kol? Utgår. Fyndet slängs.	33226	Omarkerad	33154	Urnebrandgrop	6394774,2	1402633,15	221,14	-
666	Beslag	Brons	2	H	18	14	5,5	-	0,8	Hake och hyska i två delar. Fastnitade på textilfragment - ett band gjort i brickvävsteknik och tillverkat av ett lösspunnet, troligtvis Z-spunnet, 1-trådigt garn. Materialet något svårbedömt, troligtvis ull.	2492	Stensättning, fylld	31226	Skelettgrav	6394767,44	1402625,53	220,14	I samma grav som hyskan F528

FNR	SAKORD	MTRL	ANTAL FRAGM	FRAGM	LÄNGD	BREDD	TJOCKL	DIAM	VIKT	BESKRIVNING	ANL NR	TYP	UNDER NR	TYP	X-KOORD	Y-KOORD	NIVÅ	KOMMENTAR
667	Glas-splitter	Glas	3	D	4,9	4,2	2,8	-	0,1	Två genomskinliga något mjölkvita glassplittar samt en gulaktig, bärnstensliknande bit.	-	-	-	-	-	-	-	Hittade vid konservering av F439
668	Harts	Harts	1	F	-	-	-	-	0,1	-	30701	Täcksten?	32513	Bengrop	6394781,78	1402626,55	221,23	-
669	Obränt ben	Ben	1	F	-	-	-	-	1	-	5415	Stensättning, fylld	32828	Skelettgrav	6394771,57	1402642,27	220,7	-
670	Keramik	Keramik	1	F	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	6394776,65	1402627,91	221,26	Rensfynd öster om A32656
671	Harts	Harts	30	F	-	-	-	-	10	Möjlig fragmenterad hartsring	1531	Domarring	29811	Benlager	6394769,52	1402611,62	220,15	-
672	Keramik	Keramik	1	F	-	-	-	-	1	-	1531	Domarring	29811	Benlager	6394769,52	1402611,62	220,15	-
673	Kvarts	Kvarts	1	H	-	-	-	-	-	-	1531	Domarring	29811	Benlager	6394767,5	1402611,08	220,03	-
674	Kvarts	Kvarts	1	H	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	6394773,17	1402633,57	221,1	-
675	Kvarts	Kvarts	1	H	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	6394771,7	1402625,87	221,07	-
676	Kvarts	Kvarts	1	H	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	6394780,04	1402620,06	221,12	-
677	Kvarts	Kvarts	1	H	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	6394774,43	1402626,2	221,02	-
678	Kvarts	Kvarts	1	H	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	6394771,11	1402633,96	221,08	-
679	Kvarts	Kvarts	1	H	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	6394784,78	1402620,61	221,12	-
680	Kvarts	Kvarts	1	H	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	6394781,39	1402623,48	221,35	-
681	Kvarts	Kvarts	1	H	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	6394783,31	1402622,26	221,25	-
682	Kvarts	Kvarts	1	H	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	6394776,47	1402621,26	221,22	-
683	Stenagg	Bergart	1	H	96	62	52	-	-	-	-	-	-	-	6394771,54	1402613,87	220,68	-
684	Stenagg	Bergart	1	H	74,3	58,8	35	-	-	-	-	-	-	-	6394771,48	1402614,01	220,66	-
685	Stenagg	Bergart	1	H	74	66	32,7	-	-	Sandsten	1531	Domarring	29811	Benlager	6394769,28	1402609,14	219,99	-
686	Kvarts	Kvarts	1	H	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	6394777,54	1402627,89	221,36	-
687	Kvarts	Kvarts	1	H	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	6394791,29	1402574,64	220,54	-
688	Kvarts	Kvarts	1	H	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	6394780,57	1402619,6	221	-
689	Kvarts	Kvarts	1	H	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	6394781,85	1402624,58	221,41	-
690	Kvarts	Kvarts	1	H	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	6394776,24	1402623,16	221,24	-
691	Kvarts	Kvarts	1	H	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	6394780,36	1402620,52	221,15	-
692	Kvarts	Kvarts	1	H	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	6394781,56	1402620,51	221,16	-
693	Kvarts	Kvarts	1	H	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	6394779,5	1402627,94	221,46	-
694	Kvarts	Kvarts	1	H	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	6394780,28	1402619,43	221,02	-
695	Kvarts	Kvarts	2	H	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	6394780,43	1402619,1	221,06	-
696	Kvarts	Kvarts	3	H	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	6394779,44	1402622,29	221,07	-
697	Kvarts	Kvarts	43	H	-	-	-	-	-	-	8563	Stensättning, fylld	29525	Stolphål	6394778,9	1402624,1	221,15	-
698	Skålgropssten	Bergart	1	H	-	-	-	-	7000	-	645	Stensättning, fylld	27277	Urnegrop	6394768,5	1402632,08	220,94	I kantkedjan, skålgropen dold under mark
699	Skålgropssten	Bergart	1	H	-	-	-	-	-	-	2512	Stensättning, ofylld	15899	Bengrop	6394793,71	1402588,15	221,34	Lösfynd, i närheten av brandgropen A32599
700	Skålgropssten	Bergart	1	H	-	-	-	-	-	-	30701	Täcksten?	32513	Bengrop	6394781,77	1402627,72	221,36	På undersidan av täcksten

BILAGA 4.**¹⁴C-analyser. Barnarps socken, RAÄ 29. Dnr 244/06.**

Anl.nr.	Anl.typ	Material	Lab-nr	¹⁴ C-ålder BP	Kalibr. ålder 1 σ	Kalibr. ålder 2 σ
A500_A19696_F96	Domarring/brandgrop	Bränt ben	Ua-34420	1615 $\pm$ 30	400-440,480-540 e.Kr.	380-540 e.Kr.
A645_A27277_F457	Stensättning/urnebrandgrop	Bränt ben	Ua-34438	1680 $\pm$ 35	260-280,330-420	250-430
A900_A32244_F453	Stensättning/benlager	Bränt ben	Ua-34437	1570 $\pm$ 35	430-540	410-570
A1155_A23747_F310	Domarring/urnebrandgrop	Bränt ben	Ua-34429	1565 $\pm$ 30	430-540	420-570
A1531_A29811_F440	Domarring/benlager	Bränt ben	Ua-34436	1655 $\pm$ 35	340-430	250-300,320-470, 480-540
A1531_A33022_P124	Grop under domarringssten	Träkol	Ua-34452	1600 $\pm$ 35	410-470,480-540	390-550
A2243_A21620_F244	Stensättning/benlager	Bränt ben	Ua-34427	1710 $\pm$ 35	250-300,320-390	240-410
A2492_A31226_F579	Stensättning/skelettgrav	Obränt ben	Ua-34446	1630 $\pm$ 30	380-440,480-530	340-540
A2512_A15899_F182	Stensättning/bengrop	Bränt ben	Ua-34424	1565 $\pm$ 30	430-540	420-570
A3819_A20115_F221	Stensättning/skelettgrav	Obränt ben	Kunde ej dateras			
A3819_A20115_F219	Stensättning/skelettgrav	Obränt ben	Ua-34795	1570 $\pm$ 35	430-540	410-570
A5415_A32828_F520	Stensättning/skelettgrav	Obränt ben	Ua-34796	1625 $\pm$ 35	380-440,480-540	340-540
A7021_F37	Stensättning/bengrop?	Bränt ben	Ua-34418	1560 $\pm$ 35	430-550	410-580
A8358_A28178_F374	Stensättning/urnebrandgrop	Bränt ben	Ua-34430	1705 $\pm$ 35	250-290,320-400	250-420
A10484_A30351_F425	Hussättning/bengrop	Bränt ben	Ua-34435	1615 $\pm$ 35	400-460,480-540	350-370,380-550
A10490_A19803_F193	Hussättning/bengrop	Bränt ben	Ua-34425	1780 $\pm$ 30	210-330	130-340
A10490_A23701_F389	Hussättning/brandgrop	Bränt ben	Ua-34431	1600 $\pm$ 35	410-470,480-540	390-550
A10490_A29546_F390	Hussättning/brandgrop	Bränt ben	Ua-34432	1610 $\pm$ 35	400-460,480-540	380-550
A10490_A30516_F392	Hussättning/brandgrop	Bränt ben	Ua-34433	1655 $\pm$ 35	340-430	250-300,320-470, 480-540
A13665_A13002_F81	Omarkerad/urnegrop	Bränt ben	Ua-34419	1650 $\pm$ 35	340-430	260-290,320-540
A15754_A15699_F148	Omarkerad/urnebrandgrop	Bränt ben	Ua-34421	1660 $\pm$ 30	345-370,375-425	250-300,320-440, 480-530
A17294_A17849_F181	Stensättning/brandgrop	Bränt ben	Ua-34423	1760 $\pm$ 35	230-340	130-390
A19202_A17872_F158	Omarkerad/urnebrandgrop	Bränt ben	Ua-34422	1755 $\pm$ 30	235-265,275-335	170-190,210-390
A23231_A20188_F202	Omarkerad/bengrop	Bränt ben	Ua-34426	1620 $\pm$ 30	390-440,480-540	380-540
A25891_A25871_F308	Rest sten/brandgrop	Bränt ben	Ua-34428	1650 $\pm$ 35	340-430	260-290,320-540
A30610_A30300_F490	Omarkerad/urnegrop	Bränt ben	Ua-34439	1710 $\pm$ 40	250-300,320-390	240-420
A30630_A30486_F419	Omarkerad/bengrop	Bränt ben	Ua-34434	1635 $\pm$ 35	350-370,380-440,480-530	330-540
A30701_A32513_F564	Täcksten/bengrop	Bränt ben	Ua-34443	1565 $\pm$ 35	430-540	410-570
A30701_A32525_F609	Täcksten/urnebrandgrop	Bränt ben	Ua-34449	1775 $\pm$ 40	170-190,210-340	130-380
A32599_A32580_F599	Omarkerad/urnebrandgrop	Bränt ben	Ua-34448	1815 $\pm$ 40	130-240	80-330
A32608_A32626_F571	Omarkerad/brandgrop	Bränt ben	Ua-34444	1555 $\pm$ 35	430-550	420-590
A32656_A32638_F550	Täcksten/bengrop	Bränt ben	Ua-34441	1650 $\pm$ 35	340-430	260-290,320-540
A32741_A31209_F535	Rest sten/skelettgrav	Obränt ben	Ua-34440	1375 $\pm$ 30	640-670	605-685
A33220_A33200_F597	Omarkerad/bengrop	Bränt ben	Ua-34447	1690 $\pm$ 30	260-280,330-410	250-420
A33226_A33154_F578	Omarkerad/urnebrandgrop	Bränt ben	Ua-34445	1570 $\pm$ 35	430-540	410-570
A33279_A33253_F555	Omarkerad/brandgrop	Bränt ben	Ua-34442	1555 $\pm$ 35	430-550	420-590
A33662_A33651_F615	Omarkerad/urnegrav	Bränt ben	Ua-34450	1765 $\pm$ 40	220-340	130-390
A28945_P33	Härd	Träkol	Ua-34451	1460 $\pm$ 35	575-640	540-650
A33173_P147	Härd	Träkol	Ua-34453	1545 $\pm$ 35	430-490,500-570	420-600

BILAGA 5. Vedartsanalys

VEDLAB

Vedanatomilabbet

Vedlab rapport 0718

**Rapport över vedartsanalyser på material från
Jönköpings län, Barnarps sn Raä 29 Torsvik.**

VEDLAB

Vedanatomilabbet

Vedlab rapport 0718

2007-03-27

Rapport över vedartsanalyser på material från Jönköpings län, Barnarps sn Raä 29 Torsvik.

Uppdragsgivare: Mikael Nordström/Jörgen Gustafsson/Jönköpings läns museum

Arbetet omfattar 24 kolprover från ett järnåldersgravfält. Gravfältet ligger i ett område med mager sandig/moig jordart. Tidigare har jag analyserat prover från två andra jämgamla gravfält som ligger 500 respektive 700 meter ifrån detta och resultaten är slående lika. Tall och björk dominerar kraftigt i materialet. Det finns också ett litet inslag av al och hassel. Den magra och torra marken är till tallens fördel. Tallen är konkurrenskraftig under sådana förhållanden. Vad som förvånar är mer frånvaron av fler trädslag. Man har tydligen även i mindre omfattning hämtat bränsle från andra biotoper eftersom man fått in tex al som är starkt knuten till vattendrag. Men till aktiviteterna runt gravbränning tycks man ha valt endast tall och björk.

Kolet i gravarna kan förväntas härröra från gravbålen. Blandningen av tall och björk kommer igen i flertalet av proverna. Om man antar att tall har varit det dominerande trädslaget i närområdet skulle inslaget av björk kunna förklaras genom att det påverkar effekten av elden. Berit Sigvallius visar i sin avhandling, Funeral pyres på experiment hon gjort med bränning av djurkroppar. Med en blandning av tall och björk uppnådde hon en effekt på benen så att de liknade de som vanligtvis hittas i brandgravar.

”The best pyre construction was a log-hose pyre with conifer(pine) in two bottom layers and deciduous (birch) in all other layers. The logs should be approximately the same size and they should be well seasoned out of door under a shelter. Such a pyre was easily lit, it burned down in standing position and took long enough to burn to create an efficient and complete cremation with the least effort. This cremation process resulted in bones very much like those found in prehistoric cremation graves considering colour and degree of cremation.” Sigvallius, B Funeral Pyres, Iron Age Cremation In North Spånga. Theses and papers in osteology 1 1994.

Björk förekommer i knappt hälften av proverna och tall i något fler. Fem av proverna innehåller kol av bark eller näver.

Intressant är att de enda två proverna som innehåller al också är de två av tre som kommer från härdar. Det tredje med al kommer från ”grop till sten”.

Till datering lämpar sig de utplockade bitarna av al och hassel mycket bra. Det är trädslag som knappast ger upphov till hög egenålder. En något större osäkerhet gäller prov 124 där kolets ursprung troligtvis finns i någon närliggande eldstad eller annan aktivitet som inte är direkt knuten till gropen.

Något prov innehöll så kallat amorft kol. Detta kol är glasartat och saknar identifierbar cellstruktur. Troligtvis uppstår det vid höga temperaturer, över 800 grader.

Analysresultat

Anl.	ID	Anläggnings- typ	Prov- mängd	Analyserad mängd	Trädslag	Utplockat för ¹⁴ C-dat.	Övrigt
13002	1	Urnegrop	0.1g	<0.1g 10 bitar	1 bit björk 9 bitar tall	-	
15699	2	Urnebrandgrop	0.2g	0.2g 12 bitar	8 bitar björk 3 bitar tall 1 bit bark/näver	-	
15899	3	Brandgrop	<0.1g	<0.1g 3 bitar	3 bitar bark/näver	-	
17849	4	Brandgrop	1.0g	0.8g 5 bitar	3 bitar björk 2 bitar bark/näver	-	
23747	16	Urnegrop	24.3g	21.7g 40 bitar	35 bitar björk 5 bitar tall	-	
25871	25	Brandgrop	19.5g	16.5g 24 bitar	22 bitar björk 2 bitar tall	-	
29811	26	Benlager i domarring	4.6g	3.2g 18 bitar	2 bitar björk 15 bitar tall 1 bit amorft kol	-	
27277	29	Urnegrop	2.1g	1.3g 6 bitar	6 bitar björk	-	
28178	30	Urnebrandgrop?	7.4g	2.3g 31 bitar	15 bitar björk 16 bitar tall	-	
23701	32	Brandgrop	7.5g	5.0g 20 bitar	7 bitar björk 13 bitar tall	-	
28945	33	Härd	22.3	15.5g 14 bitar	2 bitar al 12 bitar tall	Al	
29546	36	Brandgrop	0.2g	0.2g 1 bit	1 bit björk	-	
30300	45	Urnegrop	0.9g	0.6g 9 bitar	7 bitar björk 2 bitar tall	-	
32244	46	Benlager	0.3g	0.3g 9 bitar	9 bitar tall	-	
31209	51	Skelettgrav	0.2g	0.2g 5 bitar	5 bitar tall	-	
32244	60	Benlager	0.6g	0.6g 9 bitar	1 bit björk 8 bitar tall	-	
32345	110	Stolphål	0.7g	0.7g 4 bitar	4 bitar tall	-	
32525	117	Urnebrandgrop	1.0g	0.7g 12 bitar	2 bitar björk 6 bitar tall 4 bitar bark/näver	-	
32638	121	Bengrop	<0.1g	<0.1g 2 bitar	1 bit tall 1 bit amorft kol	-	
31209	122	Skelettgrav	<0.1g	<0.1g 1 bit	1 bit bark/näver	-	
32580	123	Brandgrop	3.0g	2.3g 13 bitar	13 bitar björk	-	
33022	124	Grop till sten	21.9g	13.8g 30 bitar	20 bitar al 10 bitar tall	Al	
33200	137	Bengrop	0.2g	0.2g 6 bitar	6 bitar tall	-	
33173	147	Härd	0.7g	0.6g 10 bitar	9 bitar al 1 bit hassel	Hassel	

Hoppas ni är nöjda med arbetet!

Erik Danielsson/VEDLAB
Kattås
670 20 GLAVA
Tfn: 0570/420 29
E-post: vedlab@telia.com

Tabell över de vid analyserna framkomna trädslagen och deras egenskaper.

Art	Latin	Max ålder	Växtmiljö	Egenskaper och användning	Övrigt
Al Gråal Klibbal	<i>Alnus sp.</i> <i>Alnus incana</i> <i>Alnus glutinosa</i>	120 år	Klibbalen är starkt knuten till vattendrag. Gråalen är mer anpassningsbar	Motståndskraftigt mot fukt. Brinner lugnt.	Klibbalen invandrade söderifrån ca 5000 f.Kr. Gråalen kom ungefär samtidigt med granen och samma väg som denna.
Björk Glasbjörk Vårtbjörk	<i>Betula sp.</i> <i>Betula pubescens</i> <i>Betula pendula</i>	300 år	Glasbjörken är knuten till fuktig mark gärna i närhet till vattendrag. Vårtbjörken är anspråkslös och trivs på torr näringsfattig mark. Båda arterna är ljuskrävande.	Stark och seg ved. Redskap, asklut, träkol	Glasbjörk bildar även underarten Fjällbjörk. Förutom veden har nävern haft stor betydelse som råmaterial till slöjd.
Hassel	<i>Corylus avellana</i>	60 år	Ganska krävande på jordmån. Vill gärna ha ljus men tål beskuggning tex i ekskog	Bildar lätt långa raka sega spön som använts till korgar och tunnband	Vanligt träd på lövängar
Tall	<i>Pinus silvestris</i>	400 år	Anspråkslös men trivs på näringsrika jordar. Den är dock ljuskrävande och blev snabbt utkonkurrerad från de godare jordarna när granen kom	Stark och hållbar. Konstruktionsvirke, stolpar, pålar, båtbygge, kärl (ej för mat) takspån, tjärblöss, träkol, tjärbränning	Underbarken till nödmjöl, årsskott kokades för C-vitaminerna. Även som kreatursfoder

Uppgifter om maximal ålder, växtmiljö, användning mm är hämtade ur: Holmåsen, Ingmar Träd och buskar. Lund 1993. Gunnarsson, Allan Träden och människan. Kristianstad 1988. Mossberg, Bo m.fl. Den nordiska floran. Brepol, Turnhout 1992.

Vedartsanalysen görs genom att studera snitt- eller brottytor genom mikroskop. Jag har använt stereolupp Carl Zeiss Jena, Technival 2 och stereomikroskop Leitz Metalux II med upp till 625 gångers förstoring. Mikroskopfoton är tagna med Nikon Coolpix 4500. Referenslitteratur för vedartsbestämningen har i huvudsak varit Schweingruber F.H. Microscopic Wood Anatomy 3rd edition och Anatomy of European woods 1990 samt Mork E. Vedanatomi 1946. Dessutom har jag använt min egen referenssamling av förkolnade och färskva vedprover. Rapporten kommer vid årets slut att sammanställas i rapportsamlingen Vedlab rapporter 2007. Denna ges ut för att resultaten ska finnas tillgängliga för forskning. Rapportsamlingar finns för varje år sedan 1995. Meddela om ni av någon anledning inte vill att er rapport ingår i samlingen.

BILAGA 6.

Osteologisk rapport från RAÄ 29, Barnarps socken, Jönköpings kommun, Jönköpings län, Småland.

av Anna Kloo Andersson
Jönköpings läns museum

Inledning

Benmaterialet som här har undersökts kommer från ett gravfält från järnåldern (RAÄ29) i Torsvik, Barnarps socken, Jönköpings kommun, Jönköpings län, Småland. Gravfältet har undersökts vid två tillfällen. Förundersökningen gjordes i maj 2006 medan slutundersökningen pågick mellan augusti och november 2006. Den osteologiska analysen utfördes i januari 2007 på Jönköpings läns museum. Det referensmaterial av människa som användes utgörs av det skelettmaterial som 1999 grävdes upp i Kyrkogatan (RAÄ 50, Jönköpings stad). När det gäller djur så användes min egen referenssamling bestående främst av medeltida material från Malmö stad. Vid undersökningen användes även osteologisk och anatomisk litteratur. Jag vill passa på att tacka Leif Jonsson vid Göteborgs Naturhistoriska Museum (GNM) för hjälp och diskussioner i samband med analys- och rapportarbetet.

Frageställningar och diskussioner inför utgrävningen och analysen

Inför utgrävningen av gravfältet och den osteologiska analysen fanns det en del frågeställningar som vi hoppades kunna besvara. De viktigaste frågorna var givetvis hur många individer som har begravts på gravfältet samt vilken ålder och vilket kön de har. Det har även varit viktigt att få veta om det finns några djur bland benen från gravfältet.

Fragmentens färg och storlek har också varit viktig. Benen är helt genombrända vid ca 800-9000 C (Holck 1987:144) och är då vita till färgen. Benens förbränningsgrad kan dock variera beroende på var i kroppen benet finns. Om benet ligger ytligt i kroppen (t ex kraniet) bränns det snabbare än om det ligger omgivet av stora muskler. Ett spongiöst ben bränns också snabbare än ett kompakt ben. Förbränningsgraden kan även visa om ett ben har legat på bålet eller om det har lagts i graven efter att bålet svalnat. Det kan även ha tillförts

på annat sätt vid ett senare tillfälle. När benen är varma är de mer ömtåliga och faller sönder i mindre fragment betydligt lättare om man rör runt bland dem än om de är kalla (McKinley 1994:339f). Det kan således visa om man har rört runt i bålet för att tillföra ytterligare syre för att allt skulle förbrännas så mycket som möjligt. Ett alternativ som också diskuteras är att man har hållt vatten på benen för att tvätta dem rena från kol och sot före gravläggningen (ibid).

En annan viktig frågeställning har också varit om gravarna har innehållit fragment från hela individen eller om det är någon eller några skelettdelar som saknas. Denna fråga är viktig eftersom den har att göra med om bålet har legat på platsen för graven eller om bålet har funnits någon annanstans. Det påverkar även en annan fråga: om bålet finns på en annan plats, har man då medvetet valt ut vissa fragment från bålet och lagt dem i graven? Finns de resterande fragmenten då kvar på bålplatsen eller har de lagts någon annanstans? Är det några särskilda skelettdelar som i så fall förekommer mer frekvent eller saknas i graven?

Vid utgrävningarna och analysen var det även viktigt att alla artefakter av ben eller horn plockades ut och registrerades separat.

Material

Vid förundersökningen i maj 2006 hittades tio lösfynd av ben medan de resterande fynden hittades vid slutundersökningen under den andra halvan av 2006. De enda ben som inte har undersökts är de som hittades i skelettgraven AS33418 i stensättningen AG8758. När graven undersöktes kunde skelettet skönjas som ett avtryck i marken och några få mindre fragment av kraniet hittades. Dessa kraniefragment var i mycket dåligt skick och föll sönder till smulor när man rörde vid dem.

Metod

Vid genomgången av materialet undersöktes de enskilda fyndposterna var för sig. Först mättes volym samt vikt och därefter mättes det största fragmentet liksom ett fragment av genomsnittligt storlek. Fragmentens färg och förbränningsgrad noterades för att se hur pass brända benen var. Noteringar gjordes även om benen var särskilt jordiga eller var rena p g a diskussionen huruvida de har tvättats efter kremeringen eller ej (se ovan).

Alla identifierbara och bestämningsbara fragment plockades därefter ut och sorterades efter om det var

människa eller djur. För säkerhets skull upprepades proceduren åtminstone en gång för att alla identifierbara fragment skulle hittas. Varje art undersöktes därefter var för sig och fragmenten bestämdes till benslag, sida samt om möjligt även ålder och kön. Även i fråga om de obestämda fragmenten gjordes om möjligt en bedömning av vilken eller vilka arter de troligen härrörde från. Bestämningen gjordes utifrån om fragmenten hade haverska kanaler (människa), deras storlek och tjocklek, hur kompakt spongiosan var samt därefter en jämförelse med vilka arter som redan hade identifierats i materialet.

I de fall andra företeelser kunde iakttagas, t ex storlek, sjukdomar, skador och andra förändringar, noterades även detta. Eventuella föremål av ben och horn samt även andra material plockades ut från fynden och lämnades för registrering. Om några benfragment med en rödbrun beläggning hittades noterades även detta eftersom beläggningen består av korroderat järn. Beläggningen kan således visa att det har funnits metallföremål i graven även om några andra fragment av dessa artefakter inte har hittats.

Åldersbedömning

Vid åldersbedömningen har så många åldersindikatorer som möjligt använts för att ge en så korrekt bedömning som möjligt. Åldersbedömningen på människa har framförallt gjorts utifrån skalltaget samt sammanväxningen mellan ledändarna (epifyserna) och själva benkroppen (diafysen).

Skalltaget består av tre skikt: ett inre och ett yttre kompakt skikt (*tabula interna* resp *tabula externa*) samt däremellan ett spongiöst skikt (*diploë*). Ju äldre en individ är desto tjockare blir *diploë* på bekostnad av *tabula interna* och *tabula externa* som blir tunnare. Hos både ungdomar och äldre individer är det heller inte ovanligt att skalltaget sprängs sönder i *diploë* p g a värmen (Gejvall 1948:162). Åldersbedömning på kraniet kan också göras utifrån när suturerna växer samman. Sammanväxningen (synostosen) påbörjas i vuxen ålder vid olika åldersintervall beroende på var i kraniet suturen sitter. Den tidigaste sammanväxningen börjar vid ca 30 års ålder. Synostosen påbörjas i *tabula interna* och går utåt. När synostosen är helt avslutad kan man oftast inte se var suturen har gått. Det finns dock individuella skillnader i när synostosen påbörjas (Gejvall 1948:161f). Skalltaget kan dessutom användas för att göra åldersbedömningar på barn. Ju äldre barnet är desto tjockare blir skalltaget. Nils-Gustaf Gej-

vall (1948:166, fig 8) har undersökt förhållandet mellan skalltakets maximala tjocklek och individens ålder och sammanställt detta i en tabell som har varit möjlig att använda i något fall på det undersökta materialet.

Åldersbedömningen på de övriga benen görs utifrån när diafysen och epifyserna växer samman. Detta sker från ca 15 års ålder och upp till ca 20 års ålder vid olika tidpunkter för olika benslag och benändar. Nyckelbenet har dock en broskig ända som förbenas från ca 20 års ålder och epifyserna på kotorna växer inte fast förrän vid ca 25 års ålder.

Man kan även bedöma ålder hos en människa utifrån tillväxt, frambrott och slitage av tänderna men dessa metoder är svåra att använda på kremerat material. Anledningen till detta är att tandkronorna sprängs sönder av värmen vid kremering och få fragment av tänder hittas därför vid kremeringar. Tandrotter och tänder som ännu inte har växt fram skyddas däremot bättre av det omgivande käkbenet (Gejvall 1948:159). I materialet från Torsvik har tändernas tillväxt och frambrott dock kunnat studeras i två gravar, AG15754 och AG32741, där den sistnämnda var en skelettgrav. Tändernas slitage har också kunnat studeras i en grav (AG32741). I AG13665, AG33279 samt inom område D finns några tänder som antingen är kraftigt nedslitna eller så har de spjälkats av vid kremeringen av värmen. Enligt Gejvall (1948:160) måste man dock röntga tänderna för att kunna se vilket som har skett med dem. Om det är "gamla" slitna tänder kan man dock enligt Leif Jonsson (mejl 2007-04-03) se små plana ytor på tuggytan (d v s den occlusala ytan) som inte uppkommer genom avspjälkning av tanden under kremeringen.

Även rotkanalernas vidd hos vuxna kan användas för att skilja yngre och äldre individer åt eftersom rotkanalen blir smalare med stigande ålder och fylls med sekundärdentin (Gejvall 1948:160). Denna metod har dock inte utnyttjats i denna undersökning p g a tidsbrist.

Andra åldersförändringar t ex osteofyter på ryggkotor (små utväxter mellan kotkroppen och epifyserna), mineraliserat brosk och rundade tandrotter kan studeras för att användas vid åldersbedömning av individen men några sådana fragment har inte hittats i materialet från Torsvik.

När man åldersbedömer djur sker det framförallt utifrån sammanväxningen mellan diafysen och epifyser. Även mineraliserat brosk och andra åldersförändringar kan användas för att åldersbedöma ett djur. I materialet från Torsvik har det dock bara varit möjligt att studera djurets ålder i en anläggning (A5132).

Könsbedömning

Vid könsbedömning ska så många könsskiljande drag som möjligt undersökas på skelettet eftersom bedömningen blir säkrare ju fler drag som används. På bäckenet brukar man använda sig av storleken på blygdbenets (*pubis*) vinkel, utseendet på öppningen som bildas av bäckenbenen och korsbenet samt formen på vinkeln mellan tarmbenet (*ilium*) och sittbenet (*ischiadicum*). Det är dock i princip omöjligt att studera dessa på kremerat material då så stora fragment sällan hittas och det har heller inte varit möjligt i detta material.

De vanligaste detaljerna man studerar för att se könsskillnader i kremerat material är istället ögonhålans övre kant (*margo supraorbitalis*), området över näsroten (*glabella*), *processus zygomaticus*, vårtutskottet på tinningsbenet (*processus mastoideus*), muskelfästet på nackbenet (*protuberantia occipitalis mastoideus*), en liten knöl (*spina mentalis*) som bildas på insidan av underkäken där de båda käkhalvorna växer samman samt ledhuvudet på lårbenet (*caput femori*) och överarmsbenet (*caput humeri*). Eftersom benen från gravfältet i Torsvik är mycket fragmentariska har könsbedömningarna på människobenen bara kunnat göras utifrån *processus zygomaticus ossis frontalis* och ledhuvudet på lårbenet (*caput femori*) och överarmsbenet (*caput humeri*). Fragment av de andra könsskiljande delarna har inte påträffats i materialet och har således inte kunnat användas.

Hos män är *processus zygomaticus* kraftigare och mer rundad än hos kvinnor (Gejvall 1948:162). När det gäller den proximala epifysen på lårbenet och överarmsbenet mäter man diametern på ledhuvudena. Gränsen mellan vad som är manligt och kvinnligt ligger på ca 45 mm. Om diametern på ledhuvudet är större än ca 45 mm är det en man och om den är mindre är det följaktligen en kvinna (Gejvall 1948:162f). Det finns dock en viss överlappning som man måste ta hänsyn till vid könsbedömningen.

På kraniet har man även testat en ny metod som har visat sig stämma väl överens med övriga könsskiljande drag på skelettet (Norén 2002). Man gör en avgjutning av den laterala vinkeln i innerörat (*meatus acusticus internus*) på klippbenet (*pars petrosa*) och mäter sedan denna vinkel. Om den är mindre än 450 är det en man och följaktligen en kvinna om den är större men en viss överlappning kan givetvis förekomma. Denna metod är troligtvis mycket användbar på kremerat material eftersom dessa fragment ofta är ganska välbevarade men den har inte använts i denna undersökning p g a tidsbrist.

Könsbedömningar på barn är inte särskilt vanliga även om Holger Schutkowski (1990) har påvisat könsskillnader i kraniet och bäckenet hos barn. Där kan istället så kallad odontometrisk könsbedömning komma till användning. Det innebär att man tar vissa mått på tänderna och jämför dem med ett referensmaterial där man vet inom vilka mått de olika könen ligger. Bland benen från Torsvik har det varit möjligt att använda denna metod i ett fall (AG32741). Det bästa är att använda ett referensmaterial från samma population som det material som undersöks men det har inte varit möjligt i detta fall. Jag har därför använt mig av två medeltida danska material som är väl undersökta.

Skelettet minskar alltid en viss procent i storlek vid kremering vilket kan försvåra könsbedömningar något. En annan försvårande omständighet är att man måste vara medveten om att det alltid finns en viss överlappning mellan manligt och kvinnligt. Det som gör bedömningarna av kön i denna undersökning ännu något mer osäkra är att fler drag än ett inte har hittats inom en och samma anläggning.

Beräkning av antal individer

Antalet individer har beräknats utifrån om det har funnits fler ben än ett av ett visst benslag som det bara finns ett av i kroppen, s k MNI (Minimal Number of Individuals). I vissa fall har även en uppenbar ålders-, köns- eller storleksskillnad mellan fragmenten använts vid beräkandet av antalet individer.

I de gravar där det finns flera inre gravskick eller konstruktioner kan det vara mycket svårt att bedöma antalet individer i en grav. Ett bra exempel på detta är AG645 som innehåller två urnegropar, två stenpackningar samt ett lager. Varje inre gravskick eller konstruktion verkar inte innehålla mer än en människa per gravskick/konstruktion vilket gör att graven vid en sammanlagd bedömning innehåller fem individer (en per gravskick/konstruktion). När man studerar ålders- och könsbedömningarna ser man dock att det inte är omöjligt att hela graven enbart innehåller två individer: en individ som ligger i de två urnegroparna A27277 och A27933, samt en individ som ligger i stenpackningen A1685. Eftersom benen från stenpackningen A19948 och lagret A23041 inte har varit möjliga att köns- eller åldersbedöma är det inte omöjligt att de kommer från någon av de två individerna. Denna tolkning måste dock utföras tillsammans med arkeologer som är ansvariga för grävningen i Torsvik. Anledningen

till detta är att det måste finnas en arkeologisk möjlighet att t ex de två urnegroparna A27277 och A27933 skulle kunna höra ihop så att de inte har t ex helt olika dateringar.

Det kan även vara svårt att binda enskilda spridda ben till ett visst inre gravskick eller en konstruktion som t ex i hussättningen AG10490 där det finns fyra inre gravskick. Rent teoretiskt kan de spridda benen komma från ytterligare en individ och gravläggning av något slag.

Bland lösfynden har det inte gjorts någon bedömning av antalet individer. Anledningen till detta är att det är mycket svårt, för att inte säga omöjligt, att avgöra från hur många individer de spridda brända på ett gravfält kommer ifrån. Benen kan komma från enbart en anläggning (vilken i så fall?) eller flera anläggningar (vilka?) eller t o m komma från anläggningar som av någon anledning har förstörts och inte finns längre. Det kan också vara så att man av någon anledning har valt att just sprida ut dem över gravfältet.

Rapportens upplägg

I rapporten har jag valt att redovisa materialet från förundersökningen och slutundersökningen var för sig. Jag har även redovisat lösfynden och anläggningarna var för sig i nummerordning. I varje anläggning har fynden (Fnr) redovisats enskilt och därefter har en sammanfattning och tolkning av anläggningen gjorts. I de fall då det har funnits en grav med ett eller flera inre gravskick eller konstruktioner (t ex AG645, AG10490, A23701 och A29546) har de inre gravskicken och konstruktionerna först redovisats var för sig och därefter i sammanfattningen av graven har de även tolkats var för sig. Sist har även en sammanfattande tolkning av hela graven gjorts.

Sammanfattning

Det undersökta materialet från Torsvik, RAÄ 29 i Barnarps socken innehåller främst brända men även några obrända ben. Benens totala volym är 62,2 dl och den totala vikten är 4 882,8 g varav de obrända benen utgör 24,2 g. Fynd 536 i AG32741 som består av en obränd underkäke har dock inte varit möjligt att väga eftersom det togs in som preparat. Det största obrända fragmentet var 89,3 mm långt medan det största brända fragmentet var 48,1 mm långt. Medelstorleken på fragmenten har dock inte varit större än 12,1 mm. De flesta fragmenten är helt vita och således

helt förbrända men det finns även en del fragment som har varit något sämre brända. Det finns dessutom några enstaka bitar som har varit svarta och således dåligt brända. Hälften av benen har även varit mer eller mindre jordiga och i några anläggningar (AG15754, AG19202, AG25891 och AG32599) har alla eller en del av benen varit sotiga.

Torsviksmaterialet innehåller 1 137,9 g ben från människa, 0,8 g från hund (*Canis familiaris*), 2,6 g ben från djur av en hunds storlek, 0,8 g ben från djur av obestämd art, 3,4 g från får/get (*Ovis aries/Capra hircus*) eller gris (*Sus scrofa*). I benmaterialet finns dessutom 3 643,1 g ben som är obestämda men som huvudsakligen kommer från människa men även från djur.

Benen har hittats i gravmonumenten och deras inre gravskick eller konstruktioner men även i en eldstad från en kolarkoja (A5132), i två stolphål (A16529 och A29525) samt som lösfynd. I alla anläggningarna från Torsvik har sammanlagt 50 människor, 2 hundar, 3 djur av hundstorlek, 1 får/get eller gris samt 4 djur av obestämd art hittats. I denna uppräknings ingår inte ben som har hittats som lösfynd.

Enbart fem individer från gravfältet i Torsvik har kunnat könsbedömas. I två fall har *processus zygomaticus ossis frontalis* funnits bland benen och de har tillhört en man som var äldre än 30 år (A33253 i AG33279) resp en kvinna (A27277 i AG645) som var i sin ungdom eller gammal när hon dog. I två gravar (A32244 i AG900 samt A17849 i AG17294) fanns fragment av ledhuvudet från överarmen eller lårbenet (*caput humerifemori*). I den förstnämnda graven kommer fragmentet från en kvinna som var vuxen och då något äldre och i den sistnämnda graven från en man som troligen var omkring 20-30 år när han dog. Den sista individen som har kunnat könsbedömas är individen i A31209 i AG32741. Genom att göra en sk odontometrisk könsbedömning har det varit möjligt att bedöma individen som en pojke trots att han enbart var 12-15 år gammal. Det måste dock tilläggas att könsbedömningarna är något osäkra eftersom det bara har varit möjligt att göra bedömningarna på ett drag per individ.

De personer som har gravlagts i Torsvik spänner åldersmässigt från 4-6 års ålder till vuxna, äldre individer (tabell 1). De flesta individerna har varit vuxna, d v s äldre än 20 år, men 17 av det totala antalet individer har inte varit möjliga att åldersbedöma.

Ålder	Antal individer
4-8 år	2
10-15 år	2
15-20 år eller yngre	3
Yngre individ	2
Ungdom eller gammal	1
Vuxen individ	3
25-30 år	1
Äldre än 25-30 år	6
Äldre än 30-50 år	4
Vuxen, något äldre individ	9
Obest. ålder	17
Totalt	50

TABELL 1.

Benen från gravfältet är mycket fragmenterade eftersom medelstorleken på fragmenten bara är 12,1 mm. Fragmenten har antagligen fallit sönder när man har rört runt i det varma bålet för att allt ska brinna ned så mycket som möjligt. De flesta fragment har dessutom varit mycket väl brända. Det är dock väldigt små mängder av varje individ som har hittats i de olika anläggningarna och dessutom kan man se att hela kroppen sällan finns representerad i materialet. Troligen har man därför haft bålplatsen på en annan plats än själva gravplatsen. Det verkar också som att man har varit selektiv när man har plockat ut benen från bålet och därefter gravlagt dem. Detta beror på att kraniefragment väldigt ofta hittas i graven i förhållande till andra fragment. Frågan är då om de resterande benen fortfarande finns kvar på bålplatsen och om de resterande benen finns kvar där eller om man har lagt de övriga benen på någon annan plats. Det är dock frågor som är omöjliga att besvara utifrån denna analys.

I gravarna har även ett antal ben- och hornföremål hittats, t ex kamfragment, varav en del framkom vid den osteologiska analysen. Under analysarbetet hittades även en del fragment av metall, bränd lera och andra föremål.

Litteratur

- Gejvall, N-G. 1948. II. Antropologisk del. I: Sahlström, K. E. & Gejvall, N-G.: *Gravfältet på Kyrkbacken i Horns socken, Västergötland*. KVHAA 60:2. Wahlström & Widstrand. Stockholm.
- Holck, P. 1987. *Cremated bones. A medical-anthropological study of an archaeological material on cremation burials*. Anatomisk institutt. Universitetet i Oslo. Antropologiske skrifter nr 1. Oslo.
- McKinley, J. 1994. Bone Fragment Size in British Cremation Burials and its Implication for Pyre Technology and Ritual. *Journal of Archaeological Science*. (1994) 21:339-342.
- Norén, A. 2002. *Male or Female? Using the Pars petrosa ossis temporalis for sex determination*. D-uppsats i Historisk osteologi. Institutionen för Arkeologi och Antikens historia. Lunds universitet. Lund.
- Schutkowski, H. 1990. *Zur geschlechts diagnose von kinderskeletten – morphologische, metrische und diskriminanz analytische untersuchungen*. Diss. Göttingen.

Värnamo 2007-04-09

Anna Kloo Andersson

GRAVAR					
Id	Typ	Inre gravtyp	Inre Id	C14-ålder 95%	Osteologisk analys
500	Domarring	Brandgrop	19696	380-540	Människa, 4-8 år samt ett oid djurben
645	Stensättning, fylld	Urnegrop	27277	250-430	Människa, obest. ålder, kvinna? samt hund
645	- "-	Urnegrop	27933		Människa, 15-20 år
900	Stensättning, ofylld	Benlager	32244	410-570	Människa, vuxen-äldre, troligen kvinna
1155	Domarring	Urnegrop	23747	420-570	Människa, troligen yngre än 20 år samt djur av hundstorlek
1275	Stensättning, ofylld	-----	-----	-----	-----
1531	Domarring	Benlager	29811	250-300, 320-470, 480-540	Människa, 50 år eller äldre
2168	Stensättning, fylld	Skelettgrav	30542	-----	-----
2206	Stensättning, fylld	-----	-----	-----	-----
2243	Stensättning, ofylld	Bengrop	21620	240-410	Människa, vuxen individ
2492	Stensättning, fylld	Skelettgrav	31226	340-540	Människa, obest. ålder,
2512	Stensättning, ofylld	Bengrop	15899	420-570	Människa, 4-6 år gammal
3206	Stensättning, fylld	Skelettgrav	23085	-----	-----
3486	Stensättning, ofylld	-----	-----	-----	-----
3819	Stensättning, fylld	Skelettgrav	20115	-----	Människa, obest. ålder
5415	Stensättning, fylld	Skelettgrav	32828	-----	Människa, obest. ålder
7021	Stensättning, ofylld	-----	-----	410-580	-----
8358	Stensättning, ofylld	Urnebrandgrop?	28178	250-420	Människa, 30-50 år
8563	Stensättning, fylld	-----	-----	-----	-----
8758	Stensättning, fylld	Skelettgrav	33418	-----	-----
10484	Hussättning	Bengrop	30351	350-370, 380-550	Människa, obest. ålder
10490	Hussättning	Bengrop	19803	130-340	Människa, obest. ålder
10490	- "-	Brandgrop	23701	390-550	Människa, över 30 år
10490	- "-	Brandgrop	29546	380-550	Människa, obest. ålder
10490	- "-	Brandgrop	30516	250-300, 320-470, 480-540	Människa, äldre än 25 år
13665	Omarkerad?	Urnegrop	13002	260-290, 320-540	Människa, över 30 år
15754	Omarkerad?	Urnebrandgrop	15699	250-300, 320-440, 480-530	Människa, ca 10 år
17294	Omarkerad?	Brandgrop	17849	130-390	Människa, 20-30 år
19202	Omarkerad?	Urnebrandgrop	17872	170-190, 210-390	Människa?
23231	Omarkerad?	Bengrop	20188	380-540	Människa, obest. ålder
25891	Rest sten	Brandgrop	25871	260-290, 320-540	Människa, troligen vuxen individ
30610	Omarkerad?	Urnegrop	30300	240-420	Människa, troligen under 20 år
30630	Omarkerad?	Bengrop	30486	330-540	Människa, obest. ålder
30701	Täcksten?	Bengrop	32513	410-570	Människa, vuxen individ
30701	- "-	Urnebrandgrop	32525	130-380	Människa, obest. ålder
32599	Omarkerad?	Brandgrop	32580	80-330	Människa, vuxen individ
32608	Omarkerad	Brandgrop	32626	420-590	Människa, över 30 år
32656	Täcksten	Bengrop	32638	260-290, 320-540	Människa, vuxen individ
32741	Rest sten	Skelettgrav	31209	605-685	Människa, 12-15 år, pojke?
33220	Omarkerad	Bengrop	33200	250-420	Människa, troligen yngre individ
33226	Omarkerad	Urnebrandgrop	33154	410-570	Människa, äldre än 25 år
33279	Omarkerad	Brandgrop	33253	420-590	Människa, över 30 år, troligen en man
33662	Omarkerad	Urnegrav?	33651	130-390	Människa, obest. ålder

TABELL 2.

FÖRUNDERSÖKNINGEN

Lösfynd

Fnr 2

Ett fragment som väger 0,2 g och är 10,0 mm långt. Det är vitt och helt förbränt och är en diafys från människa.

Fnr 5

De åtta fragmenten i fyndet är mycket små och därför har ingen vikt kunnat registreras. Det största fragmentet är 7,5 mm medan medellängden är 2,0 mm. De är vita och helt förbrända. Det har inte varit möjligt att artbestämma fragmenten.

Fnr 6

Fyndet består av fyra fragment som tillsammans väger 0,5 g. Det längsta fragmentet är 19,3 mm långt medan medellängden är 11,6 mm. Benen är vita och helt förbrända.

Människa: 2 rörbensdiafys, 1 diafys, 1 fragment.

Fnr 7

Ett fragment som väger 0,4 g och är 16,4 mm långt. Det är vitt och helt förbränt. Fragmentet kommer från människa och är en diafys.

Fnr 8

Fyndet består av två fragment som väger 0,1 g och är 6,3 resp 7,2 mm långa. De är vita och helt förbrända. Fragmenten har inte varit möjliga att artbestämma.

Fnr 9

Två fragment som inte har någon mätbar vikt. De är 5,3 resp 9,3 mm långa och helt förbrända. Bägge fragmenten kommer från människa.

Människa: 1 diafys, 1 fragment.

Fnr 10

Ett litet fragment som inte har någon mätbar vikt. Det är 11,3 mm långt och helt förbränt och vitt. Fragmentet har inte varit möjligt att artbestämma.

Fnr 11

Två fragment som väger 0,1 g och deras längd är 6,1 resp 7,4 mm. De är vita och helt förbrända och kommer från människa.

Fnr 12

Fragmentet väger 0,5 g och är 26,2 mm långt. Det är helt förbränt och vitt. Det är en rörbensdiafys från människa.

Fnr 13

Fyndet består av två fragment som väger 0,4 g och är 9,2 resp 12,4 mm långa. De är vita och helt förbrända. Det är två diafys som inte har varit möjliga att artbestämma.

SLUTUNDERSÖKNINGEN

Lösfynd

Fnr 15

Två fragment som väger 0,6 g och är 11,6 resp 16,4 mm långa. De är vita och helt förbrända samt jordiga. Det är två diafys från människa.

Fnr 31

Fyndet består av ett fragment som väger 0,1 g och är 6,1 mm långt. Det är vitt och helt förbränt samt jordigt. Det har inte varit möjligt att artbestämma fragmentet.

Fnr 32

De två fragmenten väger 0,2 g och är 6,3 resp 8,5 mm långa. De är vita och helt förbrända. Fragmenten är två diafys som kommer från människa.

Fnr 86

De tre fragmenten väger 0,4 g och det största är 14,7 mm långt medan de andra är 2,7 resp 5,0 mm långa. Benen är vita och helt förbrända samt något jordiga. Ett fragment kommer från människa (0,3 g) medan de andra inte var möjliga att artbestämma (0,1 g).

Människa: 1 diafys.

Obest. 2 fragment.

Fnr 87

Fragmentet väger 0,1 g och är 9,6 mm långt. Benet är vitt och helt förbränt samt jordigt. Det har inte varit möjligt att artbestämma fragmentet.

Fnr 89

De tre fragmenten väger 0,8 g och är 11,8, 13,3 resp 15,4 mm långa. De är vita och helt förbrända samt jordiga. Alla tre fragmenten kommer från människa och är skalltagsfragment med tunn *diploë*.

Fnr 90

Fyra fragment som tillsammans väger 0,3 g. Det största fragmentet är 10,8 mm långt medan medellängden är 7,5 mm. Fragmenten är vita och helt förbrända samt jordiga. Benen kommer från människa (0,2 g) medan resterande är obestämda fragment (0,1 g).

Människa: 1 rörbensdiafys.

Obest: 3 fragment.

Fnr 91

Två fragment som tillsammans väger 0,2 g och är 3,1 resp 8,5 mm långa. De är vita och helt förbrända. Ett av benen kommer från människa (0,1 g) medan det andra är obestämt (0,1 g).

Människa: 1 diafys.

Obest: 1 fragment.

Fnr 95

Fragmenten har en vikt av 1,2 g och det största är 15,1 mm långt medan medellängden är 8,0 mm. De är vita och helt förbrända samt jordiga. Benen kommer från människa (1,0 g) medan resterande fragment är av obestämd art (0,2 g).

Människa: 1 *temporale* med *acusticus internus*, 3 rörbensdiafys.

Obest: fragment.

Fnr 98

Tre fragment som tillsammans väger 0,5 g. Det största fragmentet är 10,1 mm långt medan de andra är 5,6 resp 9,7 mm långa. De är vita

och helt förbrända. Benen kommer från människa.

Människa: 1 rörbensdiafys, 1 diafys, 1 fragment.

Fnr 106

De två fragmenten väger 1,0 g och är 7,8 resp 23,2 mm långa. De är vita och helt förbrända. Bägge fragmenten kommer från människa och är en rörbensdiafys och en diafys.

Fnr 115

Tre fragment som väger 0,5 g och är 4,2, 9,1 och 13,3 mm långa. De är vita och helt förbrända och kommer huvudsakligen från människa (0,5 g). De resterande fragmenten är obestämda men kommer troligen från människa (0,0 g).

Människa: 2 skalltaksfrag (tunn *diploë*).

Obest: fragment.

Fnr 118

Tre fragment som tillsammans väger 0,3 g. Det största fragmentet är 11,2 mm långt medan de andra är 3,0 resp 5,7 mm långa. De är vita och helt förbrända. Ett fragment kommer från människa (0,3 g) medan de övriga två är obestämda (0,0 g).

Människa: 1 rörbensdiafys.

Obest: fragment.

Fnr 119

Fragmenten väger 0,5 g och det största fragmentet är 10,8 mm långt medan medellängden är 9,4 mm. De är vita och helt förbrända samt jordiga. Benen kommer från människa (0,4 g) och resterande är obestämda fragment (0,1 g).

Människa: 2 diafys, 1 epifys (kan ej se om den är fastvuxen).

Obest: 2 frag.

Fnr 145

Fragmentet väger 0,1 g och är 6,9 mm långt. Det är vitt och helt förbränt. Benet är en diafys från människa. Det har inte varit möjligt att göra någon köns- eller åldersbedömning på fragmentet.

Fnr 252

Två fragment som väger 0,2 g och är 5,3 resp 8,6 mm långa. De är vita och helt förbrända samt jordiga. Bägge fragmenten är diafys från människa.

Fnr 253

Fyndet innehåller två fragment som väger 0,4 g och är 12,2 resp 15,7 mm långa. De är bägge vita och helt förbrända samt jordiga. Benen är två diafys som kommer från människa.

Fnr 259

Fyndet innehåller tre fragment som väger 1,3 g. Det största fragmentet är 16,3 mm långt medan de andra är 13,5 resp 15,3 mm långa. De är alla vita och helt förbrända samt jordiga. Benen är rörbensdiafys från människa.

Fnr 261

De tre fragmenten väger 0,2 g och det största fragmentet är 10,5 mm långt medan de andra är 6,9 resp 9,1 mm långa. De är alla vita och helt förbrända samt jordiga. Alla tre fragmenten är diafys från människa.

Fnr 262

Fyndet innehåller enbart ett fragment som inte har någon registrerbar vikt men som är 7,5 mm långt. Det är vitt och helt förbränt samt jordigt. Benet är en diafys från människa.

Fnr 264

Ett fragment som inte har någon registrerbar vikt och vars längd är 5,0 mm. Fragmentet är vitt och helt förbränt och har inte varit möjligt att artbestämma.

Fnr 275

Ett fragment som väger 1,3 g och är 26,6 mm långt. Det är vitt och helt förbränt samt jordigt. Benet är en rörbensdiafys från människa.

Fnr 287

Fyndet innehåller ett fragment som väger 0,1 g och är 8,3 mm långt. Det är vitt och helt förbränt samt jordigt. Benet, som är en diafys, har inte varit möjligt att artbestämma.

Fnr 443

Fyndet har en volym som är mindre än 0,1 dl och det väger 4,1 g. Det största fragmentet är 21,6 mm medan medellängden är 10,8 mm. Benen är vitgula till vita och helt förbrända samt lätt jordiga. Benen kommer från människa (2,5 g) och obestämda fragment som troligen kommer från människa (1,6 g).

Människa: 1 kraniefrag, 4 rörbensdiafys.

Obest: kraniefrag, diafys, rörbensdiafys.

Fnr 445

Ett fragment som väger 0,1 g och är 10,8 mm långt. Det är vitt och helt förbränt. Fragmentet är en diafys från människa.

Fnr 446

Fragmenten har en volym som är mindre än 0,1 dl och de väger 2,2 g. Det största fragmentet är 24,0 mm långt medan medellängden är 7,8 mm. Benen är vita och helt förbrända samt jordiga. Benen kommer från människa (1,8 g) och resterande fragment är obestämda (0,4 g).

Människa: 2 rörbensdiafys.

Obest: fragment.

Fnr 450

De två fragmenten väger 0,1 g och är 7,7 resp 9,1 mm långa. De är vita och helt förbrända samt jordiga. Fragmenten är två diafys från människa.

Fnr 468

Fyndet har en volym av 0,1 dl och väger 3,0 g. Det största fragmentet är 18,1 mm medan medellängden är 9,3 mm. Benen är vita och helt förbrända samt jordiga. Benen kommer från människa (1,1 g), djur av obestämd art (0,1 g) samt obestämda fragment från människa och djur (1,8 g).

Människa: 3 rörbensdiafys, 1 diafys.

Djur: 1 rörbensdiafys.

Obest: kraniefrag, diafys, rörbensdiafys, fragment.

Fnr 475

Fyndet har en vikt av 1,0 g och det största fragmentet är 13,9 mm långt medan medellängden är 11,1 mm. Benen är vita och helt förbrända samt jordiga. Fragmenten kommer från människa (0,6 g) och resterande fragment är obestämda (0,4 g).

Människa: 2 rörbensdiafys, 1 diafys.

Obest: fragment.

Fnr 484

Benen har en volym av 0,1 dl och de väger 8,9 g. Det längsta fragmentet är 25,1 mm långt medan medellängden är 11,8 mm. Benen är vitgula till vita och helt förbrända samt lätt jordiga. Benen kommer från människa (3,2 g) och obestämda fragment från människa (5,7 g).

Människa: 1 skalltagsfrag (något tjockare *diploë*), 1 skalltagsfrag med sutur (synostos ej påbörjad), 5 rörbensdiafyser, 1 diafys.

Obest: kraniefrag, diafyser, rörbensdiafyser.

Fnr 485

Fyndet består av fyra fragment som tillsammans väger 0,8 g. Det längsta fragmentet är 18,7 mm långt och medellängden är 12,4 mm. Benen är vita och helt förbrända samt jordiga. Benen kommer från människa (0,7 g) och obestämda fragment som troligen kommer från människa (0,1 g).

Människa: 3 rörbensdiafyser.

Obest: 1 diafys.

Fnr 486

Fyndet väger 2,1 g och det största fragmentet är 14,9 mm medan medellängden är 11,9 mm. Benen är vita och helt förbrända samt jordiga. Benen kommer från människa (1,1 g) och obestämda fragment från människa (1,0 g).

Människa: 1 skalltagsfrag (sprucket i *diploë*), 1 tandrot (*molar*), 3 diafyser.

Obest: diafyser och rörbensdiafyser.

Fnr 488

Benen har en volym av 0,1 dl och de väger 5,7 g. Det största fragmentet är 19,2 mm långt och medellängden är 12,5 mm. Benen är vita och helt förbrända samt jordiga. Benen kommer från människa (1,7 g) och obestämda fragment från människa (4,0 g).

Människa: 4 rörbensdiafyser.

Obest: diafyser, rörbensdiafyser.

Fnr 489

Fragmenten väger 0,7 g och det största är 9,2 mm långt medan medelstorleken är 6,5 mm. De är vita och helt förbrända samt jordiga. Ett fragment kommer från människa (0,2 g) medan de andra fragmenten (0,5 g) inte har varit möjliga att artbestämma.

Människa: 1 rörbensdiafys.

Obest: diafyser, fragment.

Fnr 493

Fragmentet väger 1,0 g och är 20,5 mm långt. Det är vitt och helt förbränt. Fragmentet kommer från skalltaget hos människa och har ganska tunn *diploë*. Synostosen är inte påbörjad i skalltagsfragmentet.

Fnr 496

Fragmenten väger 1,3 g och det största är 11,0 mm långt medan medellängden är 8,3 mm. De är vita och helt förbrända. Benen kommer från människa (0,5 g) och obestämda fragment som troligen härrör från människa (0,8 g).

Människa: 2 rörbensdiafyser, 1 diafys.

Obest: diafyser, rörbensdiafyser.

Fnr 499

Fragmenten väger tillsammans 1,2 g och det längsta fragmentet är 17,6 mm medan medellängden är 11,1 mm. Benen är vita och helt förbrända samt jordiga. Fragmenten kommer från människa.

Människa: 1 rörbensdiafys, 5 diafyser.

Fnr 501

Fyndet innehåller två fragment som tillsammans väger 0,1 g och som är 5,7 resp 6,1 mm långa. De är vita och helt förbrända. Fragmenten har inte kunnat artbestämmas.

Fnr 506

Ett fragment som väger 0,2 g och är 14,4 mm långt. Det är vitt och helt förbränt. Benet är en diafys men har inte kunnat artbestämmas.

Fnr 507

Ett fragment som väger 0,2 g och är 12,1 mm långt. Fragmentet är vitt och helt förbränt. Benet är en diafys från människa.

Fnr 549

Fyndet väger 0,5 g och det största fragmentet är 14,7 mm långt medan medelstorleken är 7,8 mm. Benen är vita och helt förbrända. De kommer från människa (0,3 g) och resterande fragment är obestämda (0,2 g).

Människa: 1 rörbensdiafys.

Obest: fragment.

Fnr 552

Fyndet innehåller mindre än 0,1 dl brända ben och väger 1,1 g. Det största fragmentet är 18,1 mm långt och medelstorleken är 8,3 mm. Fragmenten är vita och helt förbrända. Benen kommer från människa (0,6 g) och obestämda fragment som troligen kommer från människa (0,5 g).

Människa: 2 rörbensdiafyser.

Obest: diafyser, rörbensdiafyser.

Fnr 573

Fyndet innehåller ett fragment ben vars vikt är så liten att den inte är registrerbar. Fragmentets längd är 6,4 mm. Den är vit och helt förbränd samt är en diafys från en obestämd art.

Fnr 574

Fyndet innehåller mindre än 0,1 dl brända ben som väger 0,9 g. Det längsta fragmentet är 14,1 mm långt och medellängden är 11,1 mm. Benen är vita och helt förbrända. Fragmenten kommer från människa (0,6 g) och obestämda fragment som troligen kommer från människa (0,3 g).

Människa: 2 rörbensdiafyser, 1 diafys.

Obest: diafyser, rörbensdiafyser.

Fnr 583

Fyndet väger 1,4 g och det största fragmentet är 15,2 mm långt medan medellängden är 9,2 mm. Benen är vita och helt förbrända. Fragmenten kommer från människa (0,6 g) och obestämda fragment från människa (0,8 g).

Människa: 1 skalltagsfrag (tunn *diploë*), 1 diafys.

Obest: kraniefrag, diafyser.

Fnr 591

Fyndets volym är 0,1 dl och det väger 8,8 g. Det största fragmentet är 24,3 mm långt och medellängden är 9,4 mm. Benen är vita och helt förbrända samt jordiga. Benen kommer från människa (2,1 g) och obestämda fragment från människa (6,7 g).

Människa: 5 rörbensdiafyser, 2 diafyser.

Obest: kraniefrag, diafyser, rörbensdiafyser.

Fnr 594

Fragmenten väger tillsammans 2,7 g och det största fragmentet är 19,3 mm långt medan medellängden är 10,8 mm. Benen är vita och helt förbrända. Benen kommer från människa (0,8 g) och obestämda fragment från människa (1,9 g).

Människa: 1 kraniefrag med sutur (synostos ej påbörjad), 1 kraniefrag.

Obest: kraniefrag, diafyser, rörbensdiafyser.

Fnr 595

Fyndets volym är mindre än 0,1 dl och det väger 2,0 g. Det största fragmentet är 28,2 mm långt och medellängden är 12,1 mm. Benen är vita och helt förbrända. Fragmenten kommer från människa (1,1 g) och de obestämda fragmenten kommer troligen från människa (0,9 g).

Människa: 1 kraniefrag (tjock *diploë*), 1 tandrot (*molar*), 1 diafys.

Obest: kraniefrag, diafys.

Fnr 605

Fragmenten har en volym som är mindre än 0,1 dl och de väger 2,5 g. Det största fragmentet är 15,6 mm långt och medellängden är 8,7 mm. Benen är vita och helt förbrända. Benen kommer från människa (1,2 g) och obestämda fragment från människa (1,3 g).

Människa: 2 kraniefrag, 1 diafys.

Obest: diafys, rörbensdiafys.

Fnr 606

De två fragmenten väger 0,1 g och är 5,5 resp 7,9 mm långa. De är vita och helt förbrända. Bägge diafyserna kommer från människa.

Fnr 611

De två fragmenten väger 0,2 g och är 6,5 resp 9,6 mm långa. De är vita och helt förbrända. Bägge diafyserna kommer från människa.

Fnr 613

Fyndets vikt är 1,9 g och det största fragmentet är 22,0 mm långt medan medellängden är 7,9 mm. Fragmenten är vita och helt förbrända. Benen kommer från människa (0,8 g) och obestämda fragment som troligen kommer från människa (1,1 g).

Människa: 1 rörbensdiafys, 1 *phalanx 1* el 2 (*manis*).

Obest: diafys.

Fnr 629

De två fragmenten i fyndet väger 1,6 g och är 15,6 resp 17,5 mm långa. De är vita och helt förbrända samt jordiga. Fyndet innehåller två rörbensdiafys från människa.

Fnr 657

De tre fragmenten i fyndet väger tillsammans 0,5 g och är 10,3, 11,5 resp 12,5 mm långa. Benen är vita och därmed helt förbrända och alla kommer från människa.

Människa: 1 kraniefragment (spruckit i *diploë*), 2 frag diafys.

Fnr 658

Två fragment som tillsammans väger 0,3 g. De är 6,3 och 8,0 mm långa och är vita och helt förbrända. Bägge fragment är diafys som kommer från människa.

Fnr 660

De fyra fragmenten väger 0,5 g och det största är 10,2 mm långt medan medellängden är 6,9 mm. Fragmenten är vita och helt förbrända. Alla fragmenten härrör från människa.

Människa: 2 rörbensdiafys, 1 diafys, 1 fragment.

Anläggningar

GRAVAR

AG500 Domarring

Brandgrop A19696

Fnr 83

Fragmenten väger tillsammans 0,2 g och det största fragmenten är 9,1 mm stort medan medellängden är 5,9 mm. Fragmentens färg är vit och de är helt förbrända. Alla benen kommer från människa.

Människa: 3 diafys, fragment.

Fnr 85

De fyra fragmenten väger 0,4 g och det längsta är 14,7 mm medan medellängden är 9,7 mm. De är alla vita och helt förbrända samt kommer från människa.

Människa: 1 diafys, 3 fragment.

Fnr 93

Ett fragment som väger 0,1 g och är 9,5 mm långt. Det är vitt och helt förbränt. Benet är ett skalltaksfragment från människa med tunn *diploë*. Synostosen är inte påbörjad i fragmentet.

Fnr 96

Fragmenten väger 2,3 g och det största fragmentet är 18,6 mm långt medan medellängden är 9,2 mm. Benen är ljusgrå till vita och de flesta är helt förbrända. Benen kommer från människa (0,9 g) och obestämda fragment från människa (1,4 g).

Människa: 1 skalltaksfrag (tunn *diploë*), 2 rörbensdiafys.

Obest: diafys, rörbensdiafys.

Fnr 97

Ett fragment som inte har någon registrerbar vikt och är 7,9 mm långt. Det är vitt och helt förbränt. Fragmentet har inte kunnat artbestämmas.

Fnr 211

Fyndet har en volym som är mindre än 0,1 dl och väger 6,0 g. Det största fragmentet är 21,8 mm långt och medelstorleken är 9,6 mm. Fragmenten är ljusgrå till vita och de är nästan helt eller helt förbrända. Benen kommer från människa (2,5 g) och obestämda fragment från människa (3,5 g).

Människa: 2 skalltaksfrag (ganska tunn *diploë*), 1 skalltaksfrag med sutur (synostos ej påbörjad), 4 rörbensdiafys.

Obest: kraniefrag, diafys, rörbensdiafys.

Fnr 213

Benen har en volym som är mindre än 0,1 dl och de väger 77,4 g. Det största fragmentet är 33,5 mm långt medan medellängden är 9,9 mm. Benen är ljusgrå till vita och de flesta fragmenten är helt förbrända medan de resterande är nästan helt förbrända. Benen i fyndet kommer från människa (16,3 g), djur av obestämd art (0,1 g) samt obestämda fragment av främst människa men även djur (61,0 g).

Människa: 6 skalltaksfrag (ganska tunn *diploë*), 5 skalltaksfrag med sutur (synostos ej påbörjad), 1 frag *parietale?* (synostos ej påbörjad), 1 diafys *radius/ulna*, 15 rörbensdiafys.

Djur: 1 diafys.

Obest: kraniefrag, diafys, rörbensdiafys, spongiöst ben.

*Lösfynd i närheten av AG500***Fnr 82**

Fyndet består av två fragment som väger 0,1 g och är 6,1 resp 6,5 mm långa. De är alla vita och helt förbrända. Bägge fragmenten är diafyser från människa.

Fnr 92

Två fragment som tillsammans väger 0,2 g och är 5,0 resp 15,7 mm långa. De är vita och helt förbrända. Ett fragment kommer från människa (0,2 g) och ett fragment är obestämt (0,0 g).

Människa: 1 diafys.

Obest: 1 fragment.

Fnr 99

Ett fragment som väger 0,2 g och är 13,2 mm långt. Det är vitt och helt förbränt och är en diafys från människa.

Fnr 278

Ett fragment som väger 1,6 g och är 20,2 mm långt. Det är vitt och helt förbränt samt jordigt. Benet är en rörbensdiafys som kommer från människa.

Sammanfattning av AG500 – hela anläggningen

Benen i domarringen AG500 kommer framförallt från brandgropen (19696) men har även hittats spridda i närheten av domarringen.

Sammanfattning av brandgrop A19696

Benen i brandgropen A19696 kommer från domarringen AG500. Benen har en volym av ca 0,2 dl och de väger 86,4 g. Det största fragmentet är 33,5 mm långt och medellängden är 8,8 mm. Benen är ljusgrå till vita och är nästan helt eller helt förbrända. Benen kommer från människa (20,4 g), djur av obestämd art (0,1 g) samt obestämda fragment (65,9 g) från framförallt människa men även från djur.

Från människa finns det diafyser, rörbensdiafyser och skalltagsfragment i anläggningen. De skalltagsfragmenten som har hittats har en tunn eller ganska tunn *diploë* vilket tyder på att det är en yngre individ. På några av fragmenten från kraniet kan man se suturer där synostosen inte har påbörjats. Detta sker dock vid olika åldrar i olika delar av kraniet och det finns dessutom individuella skillnader. Ett fragment från kraniet, som eventuellt kan komma från hjässbenet (*parietale*), har sutur där synostosen inte är påbörjad. I denna aktuella delen av hjässbenet växer suturerna ihop vid ca 40-50 års ålder vilket tyder på att individen är yngre än 40-50 år. Skalltagsfragmenten är ganska tunna (2,0/2,2/2,3/2,5/2,9 mm tjocka) och om man jämför dem med det diagram som Gejvall har gjort över skalltagsfragmentens tjocklek gentemot ålder tyder det på att individen bara var 4-8 år gammal när han/hon dog. Det finns inget fragment i brandgropen som har varit möjligt att använda för könsbedömning. Det finns heller inget fragment som tyder på att brandgropen innehåller mer än en individ av människa.

I brandgropen har bara ett fragment från djur (Fnr 213) hittats och det är en diafys. Det är tyvärr inte möjligt att avgöra från vilken art eller ens ungefärlig storlek på djuret. Eftersom det bara är ett enda fragment från djur har det heller inte varit möjligt att avgöra om hela djuret har lagts på bålet eller om bara en viss del av djuret har lagts där i form av mat.

Sammanfattning av lösfynd i närheten av AG500

Benen som kommer från domarringens närhet väger tillsammans 2,1 g. Det största fragmentet är 20,2 mm långt medan medellängden är 11,1 mm. Benen är vita och helt förbrända och ett fragment är även jordigt. I alla fynden finns ben från människa (2,1 g) samt ett obestämt

fragment (0,0 g). Det är diafyser och rörbensdiafyser som hittades men inga av dem kan användas för köns- eller åldersbedömning.

Sammanfattning av AG500

De ben som har hittats i AG500 kommer framförallt från brandgropen A19696 och innehåller ben efter människa men även ett fragment från djur av obestämd art. Det finns inget som tyder på att människobenen från brandgropen och de ben från människa som har hittats i närheten av domarringen skulle komma från mer än en individ. De skalltagsfragment som har hittats i brandgropen är tunna och verkar komma från ett barn som var 4-8 år gammalt när det dog. Det har inte varit möjligt att göra någon könsbedömning på individen.

AG645 Rektangulär stensättning*Urnegrop A27277***Fnr 326**

Benen har en volym av 0,1 dl och väger 12,4 g. Det längsta fragmentet är 20,1 mm långt och medellängden är 10,3 mm. Benen är vitgula och helt förbrända samt lätt jordiga. I fyndet finns ben från människa (6,4 g) och obestämda fragment från människa (6,0 g).

Människa: 2 skalltagsfrag med sutur (synostos ej påbörjad), 3 skalltagsfrag (tunn *diploë*), 1 kraniefrag (spruckit i *diploë*), 4 kraniefrag, 8 rörbensdiafyser, 1 *phalanx* (dist, *manis?*).

Obest: kraniefrag, diafyser, rörbensdiafyser.

Fnr 457

Fyndet har en volym av 1 dl och det väger 69,3 g. Det största fragmentet är 27,6 mm långt medan medellängden är 12,3 mm. Benen är grå till vita men de flesta fragment är helt förbrända. Benen kommer från människa (29,6 g), hund (0,8 g) och obestämda fragment från människa och hund (38,9 g).

Människa: 1 skalltagsfrag med *sulcus interna* (medelkraftig), 21 skalltagsfrag, 1 kraniefrag med sned sutur (synostos ej påbörjad), 4 kraniefrag med sutur (synostos ej påbörjad), 2 kraniefrag med sutur (kan ej avgöra om synostos påbörjad), 1 kraniefrag med *acusticus internus*, 1 kraniefrag (trol vid *temporale*), 1 *processus zygomaticus ossis frontalis* (sin, ganska tunn och kantig, F), 1 tandrot (*molar*), 1 kotfrag, 1 frag av de små kotepifyserna, 1 rörbensdiafys (*humerus* (dist)/*femur* (dist)/*tibia* (prox)), 26 rörbensdiafyser, 1 rörbensdiafys med nutritionshål, 1 diafys (ev *radius/ulna/fibula*), 5 diafyser, 1 epifysfrag, 2 diafyser (*metacarpale/metatarsale*), 3 frag *phalanx* 1 el 2 (dist).

Hund: 2 tandrötter (*incisiv*), 1 tandrot (*molar* 3 i *maxilla*, sin), 1 tandrot (*molar* i *maxilla*), 1 tandrot, 1 diafys.

Obest: kraniefrag, tandrötter, diafyser, rörbensdiafyser, epifyser, spongiöst ben.

*Urnegrop A27933***Fnr 330**

Benen har en volym av 0,5 dl och väger 15,6 g. Det längsta fragmentet är 30,2 mm långt medan medellängden är 9,0 mm. Benen är vita och helt förbrända. Benen kommer från människa (6,2 g) och obestämda fragment från människa (9,4 g).

Människa: 3 skalltagsfrag (ganska mycket *diploë*), 1 skalltagsfrag (ganska mycket *diploë*, delvis spruckit i *diploë*), 1 av de små kotepifyserna, 9 rörbensdiafyser, 1 diafys, 1 lös epifys (ej fastvuxen, kan ej se vilken epifys det är).

Obest: kraniefrag, diafyser, rörbensdiafyser.

*Spridda brända ben i stenfyllningen (A1685)***Fnr 56**

De två fragmenten väger 0,1 g och är 4,1 resp 10,2 mm långa. De är vita och helt förbrända samt jordiga. Ett av fragmenten kommer från människa (0,1 g) medan det andra fragmentet inte har varit möjligt att artbestämma (0,0 g).

Människa: 1 skalltaksfrag (tjock *diploë*).

Obest: 1 fragment.

Fnr 242

De två fragmenten väger 0,2 g och är 6,4 resp 8,0 mm långa. De är vita och helt förbrända och jordiga. Bägge fragmenten kommer från människa och det ena är en diafys medan det andra är en rörbensdiafys.

Fnr 243

Benen i fyndet väger 1,2 g och det största fragmentet är 15,5 mm långt medan medellängden är 8,1 mm. Benen är vita och helt förbrända och de är jordiga. Benen kommer från människa (0,3 g) och obestämda fragment från människa (0,9 g).

Människa: 1 skalltaksfrag (tjock *diploë*, synostos ej påbörjad).

Obest: kraniefrag, diafys, rörbensdiafys.

Fnr 322

Fyndet består av ett fragment som väger 0,4 g och är 19,1 mm långt. Det är vitt och helt förbränt samt jordigt. Benet är en diafys från människa.

Fnr 323

Fragmenten har en volym som är mindre än 0,1 dl och de väger 3,8 g. Det största fragmentet är 27,1 mm och medellängden är 11,9 mm. Fragmenten är vita samt jordiga och helt förbrända. I fyndet finns ben från ett djur i hundstorlek (0,8 g) samt obestämda fragment från djur (3,0 g).

Djur, hundstorlek: 1 kraniefrag med sutur (synostos ej färdig).

Obest: diafys, kraniefrag.

Fnr 344

Tre fragment som väger 0,9 g och är 7,0, 8,5 resp 18,7 mm långa. Benen är vita och helt förbrända. Alla benen kommer från människa.

Människa: 3 skalltaksfrag (medeltjock *diploë*).

Fnr 408

Fragmenten har en volym som är mindre än 0,1 dl och väger 2,2 g. Det längsta fragmentet är 24,9 mm medan medellängden är 9,3 mm. Benen är vitgula och helt förbrända samt lätt jordiga. Benen kommer från människa (0,9 g) och obestämda fragment från människa (1,3 g).

Människa: 1 kraniefrag (inte mycket *diploë*), 1 rörbensdiafys.

Obest: kraniefrag, diafys, rörbensdiafys.

Fnr 409

Benen i fyndet väger tillsammans 0,8 g. Det längsta fragmentet är 13,9 mm medan medellängden är 8,8 mm. Benen är grå till vita och fragmenten är nästan helt förbrända eller helt förbrända. Benen kommer från människa (0,4 g) och obestämda fragment som troligen kommer från människa (0,4 g).

Människa: 1 kraniefrag (spruckit i *diploë*, synostos pågår i *tabula interna*), 1 diafys.

Obest: 8 fragment.

Fnr 473

Fragmenten väger 0,9 g och det största har en längd av 14,1 mm medan medellängden är 8,8 mm. Benen är vitgula och helt förbrända samt

lätt jordiga. Benen kommer från människa (0,4 g) och resterande är obestämda fragment (0,5 g).

Människa: 1 rörbensdiafys.

Obest: fragment av diafys och rörbensdiafys.

*Brända ben i området med spridda stenar och kvartsbitar (A19948) som omgav A645***Fnr 238**

Fragmenten väger 0,8 g och det längsta är 11,5 mm långt medan medellängden är 8,2 mm. Benen är vita och helt förbrända samt jordiga. Benen kommer från människa (0,4 g) och obestämda fragment som troligen kommer från människa (0,4 g).

Människa: 3 diafys.

Obest: 3 diafys.

Fnr 288

Fyndet innehåller ett fragment som väger 0,1 g och är 9,5 mm långt. Det är vitt och helt förbränt samt jordigt. Benen kommer från människa och är en rörbensdiafys.

Fnr 289

Benen har en volym som är mindre än 0,1 dl och de väger 2,8 g. Det största fragmentet är 19,1 mm medan medellängden är 10,6 mm. Benen är vita men jordiga och helt förbrända. Fyndet består av ben från människa (0,7 g), djur av obestämd art (0,4 g) samt obestämda fragment från människa och djur (1,7 g).

Människa: 4 rörbensdiafys.

Djur, obest art: 1 kraniefrag, 1 rörbensdiafys.

Obest: diafys, rörbensdiafys.

Fnr 315

Benen har en volym som är mindre än 0,1 dl och de väger 1,9 g. Det största fragmentet är 15,7 mm långt och medellängden är 10,7 mm. Benen är vitgula och i princip alla är helt förbrända. Fyndet består av människa (0,7 g), djur (hundstorlek, 0,4 g) och obestämda fragment från främst människa men även från djur (0,8 g).

685

Människa: 6 rörbensdiafys.

Djur, hundstorlek: 2 skalltaksfrag, 1 rörbensdiafys.

Obest: diafys, rörbensdiafys.

Fnr 342

Fragmenten väger 0,9 g och det största fragmentet är 14,8 mm medan medellängden är 8,5 mm. Benen är vitgula och helt förbrända samt lätt jordiga. Benen kommer från människa (0,5 g) och obestämda fragment som troligen kommer från människa (0,4 g).

Människa: 3 rörbensdiafys.

Obest: diafys, rörbensdiafys.

Fnr 362

Ett fragment som väger 0,1 g och är 8,3 mm långt. Benet är vitt och helt förbränt. Fragmentet kommer från människa och är en diafys (ev rörbensdiafys).

Fnr 406

Fragmenten väger 0,5 g och det största fragmentet är 10,1 mm långt medan medellängden är 8,9 mm. Benen är vitgula och helt förbrända samt lätt jordiga. Benen kommer från människa (0,3 g) och resterande är obestämda fragment (0,2 g).

Människa: 2 rörbensdiafys.

Obest: 3 fragment.

Mörkfärgat område (A23041) med brända ben omedelbart N om A645

Fnr 277

Benen har en volym som är mindre än 0,1 dl och de väger 4,4 g. Det största fragmentet är 20,5 mm långt medan medellängden är 10,0 mm. Benen är vita och helt förbrända samt jordiga. I fyndet finns ben från människa (2,7 g) samt obestämda fragment från människa (1,7 g). *Människa*: 3 skalltaksfrag (ganska tunn *diploë*, synostos ej påbörjad), 1 kraniefrag, 3 rörbensdiafyser, 1 *phalanx 1* el 2 (trol *manis*). *Obest*: kraniefrag, diafyser, rörbensdiafyser.

Fnr 340

Fyndets volym är mindre än 0,1 dl och väger 1,2 g. Det längsta fragmentet är 17,4 mm medan medellängden är 7,9 mm. Benen är vita och helt förbrända samt jordiga. Benen kommer från människa (0,4 g) och obestämda fragment som troligen kommer från människa (0,8 g). *Människa*: 4 diafyser. *Obest*: diafyser.

Sammanfattning av urnegrop A27277

Benen från urnegropen A27277 har en volym av ca 1,1 dl och de väger 81,7 g. Det största fragmentet är 27,6 mm långt och medellängden är 11,3 mm. Benen är grå till vita och de flesta är helt förbrända. Fragmenten är även jordiga. I urnegropen finns 36,0 g ben från människa, 0,8 g från hund samt 44,9 g obestämda fragment som främst kommer från människa men även från djur och då troligen hund.

Från människa finns det fragment från i princip hela kroppen från huvudet och ända ned till fötterna. En del av skalltaksfragmenten har tunn *diploë* medan andra har tjock *diploë* och det finns dessutom några fragment som har spruckit i *diploë*. I alla de fragment som har sutur har synostosen inte påbörjats men det sker vid olika åldrar beroende på var i kraniet suturen sitter. Det finns vissa variationer inom kraniet när det gäller tjockleken på de olika skikten. Det innebär att benen i urnegropen troligen kommer från en och samma individ. Kraniefragmenten kan spricka i *diploë* både hos ungdomar och äldre vilket gör det svårt att avgöra åldern på individen. När det gäller könsbedömningen finns det enbart ett fragment som kan användas för detta ändamål. Det är ett fragment från vänster *processus zygomaticus ossis frontalis* som är ganska tunn och kantig vilket tyder på att fragmentet härrör från en kvinna.

Tandrötter och ett diafysfragment från hund hittades i fynd 457. Troligen har hunden lagts på bälet tillsammans med kvinnan eftersom även hunden är bränd.

Sammanfattning urnegrop A27933

Benen kommer från urnegropen A27933 och innehåller enbart ett fynd (nr 330). Benen kommer från människa (6,2 g) men består även av obestämda fragment från människa (9,4 g). Bland benen finns det en epifys som inte har vuxit fast vid diafyserna. Detta tyder på att urnegropen innehåller en yngre individ eftersom de flest epifyser växer fast vid ca 15-20 års ålder. I fyndet finns även skalltaksfragment med ganska tjock *diploë* och en del fragment har delvis spruckit i *diploë*. Detta är inget som motsäger fyndet av epifysen eftersom kraniefragment kan spricka i *diploë* både hos äldre och ungdomar (Gejvall 1948:62). Inget av fragmenten har kunnat användas för könsbedömning och det finns heller inget som tyder på att benen kommer från mer än en individ. Urnegropen A27933 innehåller således en individ som var 15-20 år eller yngre när han/hon dog.

Sammanfattning av A1685

Benen i stenfyllningen har en volym av knappt 0,2 dl och de väger 10,5 g. Det största fragmentet är 27,1 mm långt och medellängden är 9,9 mm. Benen är vitgula till vita och är helt förbrända samt jordiga.

Stenfyllningen innehåller 3,6 g ben från människa, 0,8 g ben från ett djur i hundstorlek samt 6,1 g obestämda fragment från främst människa men även djur. Det finns inget som tyder på att stenfyllningen innehåller mer än en individ per art.

Benen från människa kommer framförallt från kraniet. Skalltaksfragmentens mellersta skikt har varierande tjocklek från tunn till tjock *diploë*. I något fragment har synostosen inte påbörjats i suturen medan det i ett fragment har påbörjats i *tabula interna*. Tjockleken på kraniets mellanskikt varierar liksom när olika suturer växer samman. Suturen börjar dock att växa ihop vid ca 30 års ålder varför den gravlagda är en vuxen individ som åtminstone är ca 30 år eller äldre.

I fynd 323 finns ett kraniefragment från ett djur som har ungefär en hunds storlek. Det finns inget som tyder på att stenfyllningen innehåller mer än ett djur.

Sammanfattning av de brända benen i området (A19948) runt A645

Spritt i området runt A645 fanns knappt 0,2 dl brända ben som väger 7,1 g. Det största fragmentet är 19,1 mm långt och medellängden är 9,2 mm. Benen är vitgula till vita och i princip alla är helt förbrända. Benen är dessutom lätt jordiga. Stenpackningen innehåller 2,8 g ben från människa, 0,8 g ben från ett djur med en hunds storlek samt 3,5 g obestämda fragment som främst kommer från människa men även från djur.

De brända benen innehåller rörbensdiafyser och diafyser från människa. Det har inte varit möjligt att använda dessa för köns- och åldersbedömning men det finns inget som tyder på att de kommer från mer än en individ. I två av fynden, nr 289 samt 315, har kraniefragment och rörben från ett djur hittats. Utifrån benens storlek verkar de komma från ett djur av en hunds storlek. Det finns inget som tyder på att de kommer från mer än en individ.

Sammanfattning av den mörkfärgade ytan (A23041) norr om A645

Den mörkfärgade ytan (A23041) norr om A645 innehåller mindre än 0,2 dl brända ben som väger 5,6 g tillsammans. Det största fragmentet är 20,5 mm långt medan medellängden är 9,0 mm. Benen är vita och helt förbrända samt jordiga. Fyndet innehåller ben från människa (3,1 g) samt obestämda fragment (2,5 g) från människa. Kraniefragmenten från människan har tunn *diploë* och synostosen har inte påbörjats i suturerna. Det är dock omöjligt att göra någon närmare åldersbedömning av individen. Inget av fragmenten har kunnat användas för könsbedömning. Det finns dock inget som tyder på att A23041 innehåller mer än en individ.

Sammanfattning av A645 – ”kvartsgraven”

Hela A645 innehåller sammanlagt fem separata fyndenheter med brända ben; dels från två urnegropar, dels stenfyllningen inom A645, dels område med spridda stenar runt A645 samt en mörkfärgning norr om A645. Ingen fyndenhet innehåller mer än varsin människa, men eftersom det finns brända ben från en individ äldre än 30 år i stenfyllningen (A1685) samt ben från en individ i åldern 15-20 år eller yngre i urnegropen (A27933) tyder det på att det är ben från minst två personer i kvartsgraven. I tre av fyndenheter finns dessutom rester efter en hund samt två djur i hundstorlek (A27277 (hund), A1685 och A19948).

AG900 Ofylld stensättning

Benlager A32244

Fnr 453

Fyndet innehåller 3 dl ben som väger 265,9 g. Det största fragmentet är 35,1 mm långt och medellängden är 12,8 mm. Benen är ljusgrå till vita och de flesta fragment är helt förbrända eller nästan helt förbrända.

Benen kommer från människa (82,1 g) samt obestämda fragment från människa (183,8 g).

Människa: 2 skalltagsfrag (spruckit i *diploë*), 24 skalltagsfrag (medeltjock till ganska tjock *diploë*), 5 skalltagsfrag med sutur (synostos ej påbörjad), 1 skalltagsfrag med sned sutur (synostos ej påbörjad), 1 tandrot (*incisiv* eller *canin*), 1 tandrot (*premolar 1* eller *2*), 1 tandfrag, 2 kotfrag, 3 revbensdiafyser, 1 *caput humerifemori* (svårt att avgöra om den är fastvuxen eller ej, diameter 38,5 mm), 7 diafyser *radius/ulnalfibula*, 96 rörbensdiafyser, 4 diafyser, 1 epifys (går ej avgöra vilken samt om den är fastvuxen eller ej).

Obest: kraniefrag, tandfrag, kotfrag, diafyser, rörbensdiafyser, epifyser, spongiöst ben.

Spridda brända ben i AG900

Fnr 23

Fyndet innehåller bara ett fragment som väger 3,4 g och är 36,5 mm långt. Det är vitt och helt förbränt. Benet är en rörbensdiafys och kommer från människa.

Fnr 339

Ett fragment som väger 0,1 g och är 14,3 mm långt. Det är vitt och helt förbränt. Benet är en diafys från människa.

Fnr 341

Tre fragment som väger 0,1 g och är 6,6 mm, 6,8 mm och 9,6 mm långa. De är vita och helt förbrända. Benen kommer från människa och är tre diafyser.

Fnr 621

Benen i fyndet väger 0,4 g och det största fragmentet är 11,1 mm långt medan medellängden är 6,8 mm. Benen är vita och helt förbrända samt jordiga. Ett fragment kommer från människa (0,3 g) medan de andra fragmenten inte har varit möjliga att artbestämma (0,1 g).

Människa: 1 rörbensdiafys.

Obest: fragment.

Fnr 623

Fyndets volym är mindre än 0,1 dl och väger 10,2 g. Det största fragmentet är 26,6 mm långt och medellängden är 9,4 mm. Benen är vita och helt förbrända samt jordiga. Benen kommer från människa.

Människa: 5 rörbensdiafyser.

Fnr 624

Benen har en volym som är mindre än 1 dl och deras vikt är 74,2 g. Det största fragmentet är 29,0 mm långt och medellängden är 10,9 mm. Benen är ljusgrå till vita och de flesta fragment är helt förbrända medan de resterande är nästan helt förbrända. Benen kommer från människa (20,6 g) och obestämda fragment från människa (53,6 g).

Människa: 3 kraniefrag (medeltjock *diploë*), 1 kraniefrag med sutur (synostos ej påbörjad), 1 kraniefrag med *acusticus internus*, 24 rörbensdiafyser.

Obest: kraniefrag, kotfrag, diafyser, rörbensdiafyser, spongiöst ben.

Sammanfattning av AG900 – hela anläggningen

Sammanfattning av benlager A32244

Benlagret A32244 innehåller 82,1 g ben från människa samt 183,8 g obestämda fragment från människa. Större delen av människokroppen finns representerad i benlagret 32244. Det finns ett flertal diafyser och rörbensdiafyser som troligen kommer från eventuellt saknade delar. Skalltagsfragmenten har en medeltjock till ganska tjock *diploë* och en del fragment har spruckit i *diploë*. Detta tyder på att benen kommer

från en något äldre individ. I de kraniefragmenten med suturer har inte sammanväxningen av suturen påbörjats vilket dock kan ske sent i vissa delar av kraniet. Två epifyser har hittats varav en är ledhuvudet på överarmen eller lårbenet. Det är inte möjligt att se på fragmenten om dessa epifyser är fastvuxna vid diafysen eller ej och de kan därför inte användas för åldersbedömning. Fragmentet från ledhuvudet har en diameter på 38,5 mm vilket tyder på att det kommer från en kvinna. Det troliga är således att benlagret innehåller lämningarna efter en vuxen, troligen något äldre, kvinna.

Sammanfattning av de spridda brända benen i AG900

Benen har hittats spridda i stensättningen AG900. De har en volym av 1,1 dl och de väger 88,4 g. Det största fragmentet är 36,5 mm långt medan medellängden är 9,0 mm. Benen är ljusgrå till vita och de flesta fragment är helt förbrända medan resterande är nästan helt förbrända. En del av benen är dessutom jordiga. I stensättningen har 34,7 g ben från människa hittats och 53,7 g obestämda fragment från människa.

Från människa finns framförallt kraniefragment men även diafyser och rörbensdiafyser. Kraniefragmenten har en medeltjock *diploë* och i fragmenten med sutur har sammanväxningen inte påbörjats. Det verkar därför som om stensättningen innehåller ben från en vuxen individ men det är inte möjligt att avgöra hur gammal individen var när han/hon dog. Det finns heller inget fragment i stensättningen som kan användas för könsbedömning.

Sammanfattning av AG900

I benlagret A32244 finns benfragment efter en något äldre kvinna. Bland de spridda fynden från stensättningen 900 finns fragment som troligen kommer från en vuxen individ men det har inte varit möjligt att göra en närmare åldersbedömning. Någon könsbedömning har inte varit möjlig att göra på det materialet heller. Om man studerar alla ben från hela stensättning 900 tillsammans finns det inget som tyder på att anläggningen skulle innehålla mer än en individ. Det troligaste är därför att alla benen i stensättningen innehåller en något äldre kvinna.

AG1155 Domarring

Urnegrop 23747

Fnr 310

Benen i fyndet har en volym som är mindre än 0,1 dl och de väger 7,4 g. Det största fragmentet är 27,5 mm långt och medellängden är 13,9 mm. Benen är vita och helt förbrända. Fyndet består av människa (4,9 g) och obestämda fragment från människa (2,5 g).

Människa: 1 caudal och lateral kotepifys, 1 *radius/ulna*, 1 diafys *radius/ulnalfibula*, 5 rörbensdiafyser.

Obest: diafyser, rörbensdiafyser.

Fnr 314

Fyndet består av 5 dl brända ben som väger 368,9 g. Det största fragmentet är 32,7 mm långt och medellängden är 10,6 mm. Något enstaka fragment är svart och mycket dåligt bränt medan de flesta fragment är ljusgrå till vita och nästan helt eller helt förbrända. Benen i fyndet kommer från människa (57,1 g) och obestämda fragment från människa (311,8 g).

Människa: 9 skalltagsfrag (tunn till medeltjock *diploë*), 5 skalltagsfrag med sutur (synostos ej påbörjad), 2 *temporale (porus et meatus acusticus externus, sin och dx)*, 1 tandrot (*premolar* eller *molar*), 3 tandrötter (*molar*), 9 tandrötter, 1 kotfrag (med yta för epifys som ej vuxit fast), 2 diafyser *radius/ulnalfibula*, 25 rörbensdiafyser, 2 diafyser, 2 frag epifyser

(troligen *caput humerifemori*, ej fastvuxen), 4 epifyser (ej fastvuxna), 2 epifyser (trol från *humerus/femur*), 4 frag spongöst ben (med yta mot epifys men där epifysen inte är fastvuxen).

Obest: kraniefrag, tandfrag, diafyser, rörbensdiafyser, epifyser, spongöst ben.

Spridda brända ben i AG1155

Fnr 247

Benen har en volym som är mindre än 0,1 dl och de väger 3,3 g. Det största fragmentet är 24,4 mm och medellängden är 10,9 mm. Benen är vita och helt förbrända. Fyndet består enbart av bestämda fragment från människa.

Människa: 5 skalltaksfragment, 2 rörbensdiafyser.

Fnr 311

Fyndet består av mindre än 0,1 dl ben som väger 11,4 g. Det största fragmentet är 24,2 mm långt och medellängden är 9,5 mm. De flesta fragmenten är vita och helt förbrända men ett 10-tal fragment är svarta och dåligt brända. Fyndet består av människa (2,9 g), djur (ev hund, 0,4 g) samt obestämda fragment från främst människa (8,1 g).

Människa: 1 skalltaksfrag (mycket *diploë*), 7 rörbensdiafyser.

Djur, ev hund: 2 skalltaksfrag.

Obest: diafyser, rörbensdiafyser.

Fnr 329

Ett fragment som inte har någon registrerbar vikt. Fragmentet är 6,9 mm långt samt är vitt och helt förbränt. Benet är en diafys från människa.

Sammanfattning av AG1155 – hela anläggningen

Sammanfattning av urnegrop A23747

I urnegropen A23747 har 5,1 dl ben hittats som väger 376,3 g. Det största fragmentet är 32,7 mm långt medan medellängden är 12,3 mm. De flesta ben är ljusgrå till vita och nästan helt eller helt förbrända. Det finns dock några fragment som är svarta och således sämre brända. I urnegropen finns 62,0 g ben från människa samt 314,3 g obestämda fragment från människa.

De flesta delar av människa finns representerad i urnegropen 23747. Skalltaksfragmenten har varierande grad av tjocklek på *diploë*, från tunn till tjock *diploë*. De kraniefragment med suturer som har hittats visar inga tecken på att synostosen är påbörjad. I anläggningen finns en epifys från en kotkropp som inte är fastvuxen vilket tyder på att individen är yngre än 25 år. Några epifyser från de långa rörbenen har heller inte vuxit fast vilket tyder på att individen är ytterligare något yngre. En av epifyserna kommer troligen från ledhuvudet på överarmen eller lårbenet och den är inte fastvuxen. Ledhuvudet på lårbenet växer fast vid ca 17 års ålder medan ledhuvudet på överarmen växer fast först vid ca 20 års ålder. Individen som är gravlagd i urnegropen i domarringen är således antingen yngre än 17 år eller yngre än 20 år beroende på vilket av benen som fragmentet kommer ifrån. I anläggningen finns inga fragment som har kunnat användas för könsbedömning.

Sammanfattning av de spridda brända benen i AG1155

Benen som har hittats spridda i domarringen AG1155 har en volym av ca 0,2 dl och de väger 14,7 g. Det största fragmentet är 24,4 mm långt och medellängden är 9,1 mm. Benen är huvudsakligen vita och helt förbrända men några enstaka fragment är svarta och dåligt brända. Av benen kommer 6,2 g från människa, 0,4 g från ett djur som troligtvis är en hund samt 8,1 g obestämda fragment främst från människa men även från djur.

Bland de spridda benen i domarringen AG1155 finns det ett skalltaksfragment från människa som har tjock *diploë*. Det finns inga

andra fragment som kan användas för åldersbedömning och att göra en åldersbedömning enbart utifrån detta fragment gör bedömningen mycket osäker. Det finns inga fragment som kan användas för könsbedömning. Åtminstone två av fragmenten är skalltaksfragment från ett djur. Storleks- och utseendemässigt är det mest troligt att dessa fragment kommer från en hund. Det finns inget som tyder på att vare sig människo- eller djurbenen kommer från mer än en individ per art.

Sammanfattning av AG1155

Benen har hittats i en urnegrop, A23747, samt spridda i domarringen AG1155. De spridda benen har inte kunnat användas vare sig för köns- eller åldersbedömning. Benen som hittades i urnegropen tyder dock på att det är en individ som var yngre än 20 år och ev även yngre än 17 år när han eller hon dog. Bland de ben som hittades i urnegropen finns heller inget könsindikerande fragment. De människoben som har hittats i urnegropen A23747 och spridda i domarringen skulle mycket väl kunna komma från en och samma individ eftersom det inte finns något som motsäger det.

AG1531 Domarring

Benlager A29811

Fnr 440

Fyndet innehåller 5 dl ben som väger 448,4 g. Det längsta fragmentet är 39,9 mm medan medellängden är 14,3 mm. Fragmenten är blågrå, ljusgrå, gulvita till vita och de flesta fragment är helt eller nästan helt förbrända. I fyndet finns ben från människa (113,9 g) samt obestämda fragment från människa (334,5 g).

Människa: 10 skalltaksfrag (spruckit i *diploë*), 22 skalltaksfrag (tjock *diploë*), 9 skalltaksfrag (synostos pågår i *diploë* och är på väg in i *tabula externa*, suturen syns ej internt), 1 kraniefrag (synostos pågår i *tabula externa*, suturen ej synlig i *tabula interna*), 1 kraniefrag med sned sutur (synostos färdig i *diploë*, suturen syns ej i *tabula interna*), 1 tandrot (*premolar*), 1 kotepifys (fastvuxen), 2 diafyser *humerus/femur/tibia*, 54 rörbensdiafyser, 2 diafyser, 1 epifys (kan ej avgöra vilken eller om den är fastvuxen), 1 *phalanx 1* eller 2 (dist), 1 *phalanx 1* eller 2 (dist, *manis*), 1 *phalanx 3*, 1 frag *phalanx 3*.

Obest: kraniefrag, kotfrag, diafyser, rörbensdiafyser, epifyser.

Sammanfattning av benlager A29811

I benlagret A29811 har 113,9 g ben från människa hittats medan 334,5 g är obestämda fragment från människa. Bland benen finns ett kotfragment vars epifys är fastvuxen vilket sker vid ca 25 års ålder. Flera av skalltaksfragmenten har en tjock *diploë* och i flera fragment pågår dessutom synostosen. I några av fragmenten pågår synostosen i *diploë* och är dessutom på väg in i *tabula externa*. Suturen är i flera av fragmenten inte synlig i *tabula interna*. Det finns dessutom ett fragment med sned sutur där synostosen är färdig i *diploë*. I de delar av kraniet som har sned sutur växer dessa ihop från 50 års ålder och uppåt. Det betyder att individen som har gravlagts i domarringen AG1531 var 50 år eller äldre men exakt hur mycket äldre har inte varit möjligt att avgöra. Inga könsindikerande fragment har hittats i domarringen.

AG2243 Ofylld stensättning

Bengrop A21620

Fnr 244

Fyndets volym är 0,1 dl och det väger 13,4 g. Det största fragmentet är 27,1 mm långt och medellängden är 11,6 mm. Benen är vita och helt förbrända samt jordiga. Benen kommer från människa (7,4 g) medan de resterande är obestämda fragment från människa (6,0 g).

Människa: 3 kraniefrag (medeltjock *diploë*), 10 rörbensdiafyser.

Obest. kraniefrag, diafyser, rörbensdiafyser.

Sammanfattning av bengrop A21620

I bengropen A21620 har 7,4 g ben från människa hittats samt 6,0 g obestämda fragment från människa. Det är enbart ett fåtal fragment från människa som har hittats i bengropen och inget av dem kan användas för könsbedömning. Tre kraniefragment har en medeltjock *diploë* vilket tyder på att stensättningen innehåller en vuxen individ men det är omöjligt att avgöra hur gammal personen var när han/hon dog. Det finns inget som tyder på att stensättningen innehåller mer än en individ.

AG2492 Fyllt stensättning

Skelettgrav A23130

Fnr 250

Fyndet innehåller ett fragment som inte har någon registrerbar vikt och är 6,9 mm långt. Det är vitt och helt förbränt men har inte varit möjligt att artbestämma.

Fnr 579

Fyndet innehåller ett obränt ben som väger ca 9,0 g och är 89,3 mm långt. Det är en rörbensdiafys från ett av de stora rörbenen hos människa. Troligen är det en diafys från humerus/femur/tibia och av dessa tre ben är femur det mest troliga.

Fnr 603

Fyndet är ett obränt ben som väger 0,2 g och är 9,4 mm långt. Fragmentet kommer från människa och är en diafys, troligen ett kotfragment, med fastvuxen epifys.

Spridda brända ben i AG2492

Fnr 254

Fyndet väger 0,7 g och det största fragmentet är 11,8 mm långt medan medellängden är 9,7 mm. Benen är vita och helt förbrända. De kommer från människa (0,3 g) medan de resterande fragmenten är obestämda (0,4 g).

Människa: 2 diafyser.

Obest: 3 diafyser.

Sammanfattning av AG2492 – hela anläggningen

Skelettgraven A23130 innehåller tre fragment ben vars vikt är 9,2 g och det största fragmentet är 89,3 mm medan medellängden är 35,2 mm. Ett av fragmenten är vit och helt förbränt medan de två andra är obrända. Det brända fragmentet har inte varit möjligt att artbestämma medan de obrända fragmenten kommer från människa.

Det ena obrända fragmentet är en diafys som troligen kommer från en ryggkota där epifysen har vuxit fast vilket sker vid ca 25 års ålder. Det har inte varit möjligt att göra någon närmare bedömning av när individen dog. Det andra fragmentet kommer troligen från antingen överarmsbenet, lårbenet eller skenbenet. Det är dock mest troligt att det härrör från lårbenet. Inget av de obrända fragmenten i skelettgraven har kunnat användas för könsbedömning. Det finns inget som tyder på att de obrända benen kommer från mer än en individ.

Bland de få spridda brända ben som har hittats i stensättningen AG2492 har några bedömts komma från människa. Dessa utgörs av obestämda diafyser och har inte kunnat användas för varken köns- eller

åldersbedömning. Det finns inget som tyder på att de brända benen kommer från mer än en individ.

Stensättningen AG2492 innehåller således ben från två människor: en obränd person i skelettgraven A23130 som var äldre än ca 25 år när han/hon dog samt en person av okänt kön och okänd ålder som har blivit kremerad och varifrån enstaka fragment har hittats spridda i stensättningen.

AG2512 Ofylld stensättning

Bengrop A15899

Fnr 182

Fyndet består av 0,1 dl brända ben som väger 46,2 g. Det längsta fragmentet är 27,7 mm långt medan medellängden är 8,9 mm. Benen är vita och helt förbrända. I fyndet finns ben från människa (9,0 g) och obestämda fragment från människa (37,2 g).

Människa: 6 skalltaksfrag (ganska tunn *diploë*), 3 skalltaksfrag med sutur (synostos ej påbörjad), 1 kraniefrag med *acusticus internus*, 3 kraniefrag, 1 tandrot (*molar*), 1 tandrot, 1 revbensdiafys, 3 rörbensdiafyser, 1 spongiöst ben (trol epifys med ytterst lite yta på bägge sidor, troligen ej fastvuxen).

Obest: kraniefrag, tandfrag, diafyser, rörbensdiafyser, spongiöst ben.

Spridda brända ben i AG2512

Fnr 27

Fyndet består av ett fragment som väger 0,1 g. Det är vitt och helt förbränt samt jordigt. Fragmentet kommer från människa och är ett skalltaksfragment med tunn *diploë*.

Fnr 607

Fyndet består av ett fragment som väger 0,2 g och är 12,4 mm långt. Det är vitt och helt förbränt. Benet, som är en diafys, har inte varit möjligt att artbestämma.

Sammanfattning av den ofyllda stensättningen

AG2512 – hela anläggningen

Bengropen A15899 innehåller 0,1 dl ben som väger 46,2 g. Det största fragmentet är 27,7 mm långt medan medellängden är 8,9 mm. Benen är vita och helt förbrända och något fragment var jordigt. Av fragmenten kommer 9,0 g från människa medan 37,2 g är obestämda fragment från människa.

Alla skalltaksfragment som har hittats i bengropen A15899 i stensättningen har en ganska tunn *diploë*. Några kraniefragment har sutur men där har inte synstosen påbörjats. Bland fragmenten finns en bit spongiöst ben som troligen kommer från en epifys för man kan se lite av ytan på bägge sidor av den spongiösa ytan. Troligen har epifysen inte vuxit fast vid diafysen. Det har inte varit möjligt att avgöra vilken av kroppens alla epifyser som fragmentet kommer ifrån men den bör härröra från något av de stora rörbenen. Både tjockleken på mellanskiktet i skalltaksfragmenten och den lösa epifysen visar att det är en ung individ som ligger i stensättningen. Eftersom epifysen inte är fastvuxen är individen troligen yngre än 15-20 år. Skalltaksfragmentens tjocklek är mellan 1,7 och 2,5 mm vilket vid en jämförelse med Gejvalls diagram (Gejvall 1948:166, fig 8) ger att individen var ca 4-6 år gammal när han/hon dog. Det finns inga fragment i stensättningen som kan användas för könsbedömning. Två fragment har hittats spridda i stensättningen AG2512 och av dessa är det ena ett skalltaksfragment från människa och har en tunn *diploë*. Det är därför mest troligt att alla ben som har hittats i stensättningen härrör från en och samma individ.

AG3206 Rund stensättning*Skelettgrav A23085***Fnr 295**

Fyndet innehåller ett fragment som inte har någon registrerbar vikt och är 7,8 mm långt. Det är vitt och helt förbränt. Fragmentet har inte varit möjligt att artbestämma.

Sammanfattning av A23085

I fyllningen till skelettgraven A23085 hittades ett fragment bränt ben. Det är dock så litet att det inte har varit möjligt att artbestämma än mindre använda det för köns- eller åldersbedömning. Det finns inga obrända ben bevarade i graven.

AG3486 Ofylld stensättning**Fnr 659**

Fyndet innehåller ett fragment som väger 0,3 g och är 12,7 mm långt. Det är vitt och helt förbränt och är en diafys från människa.

Sammanfattning AG3486

Stensättningen AG3486 innehåller enbart ett fragment ben och det kommer från människa. Det har inte varit möjligt att köns- eller åldersbedöma individen som benet kommer ifrån.

AG 3819 Fylld stensättning*Skelettgrav A20155***Fnr 219**

Ett fragment som väger 0,1 g och är 14,7 mm långt. Fragmentet är obränt och dåligt bevarad. Benet kommer från människa och är en *phalanx 1 el 2 (dist)* från handen.

Fnr 221

Tre fragment som tillsammans väger 1,9 g. Fragmenten är 17,6, 20,6 och 38,3 mm långa. Benen är obrända och dåligt bevarade. Det är tre rörbensdiafysen från ett stort rörben hos människa.

Fnr 272

Fyndet innehåller två fragment som väger 0,1 g och är 6,4 resp 8,3 mm långa. De är vita och helt förbrända. Det är två obestämda fragment som troligen kommer från människa.

Fnr 273

Fyndet innehåller ett fragment som väger 0,1 g och är 8,4 mm långt. Det är vitt och helt förbränt. Fragmentet kommer från människa men det har inte varit möjligt att bestämma det till benslag.

Fnr 276

Ett fragmentet som är så litet att det inte har någon registrerbar vikt men som är 8,3 mm långt. Det är vitt och helt förbränt och kommer från människa. Det har inte varit möjligt att bestämma fragmentet till benslag.

Fnr 279

Fragmenten väger 0,2 g och det största är 7,5 mm långt medan medellängden är 6,4 mm. De är vita och helt förbrända. Fragmenten kommer från människa.

Sammanfattning av AG3819

Det fyllda stensättningen AG3819 innehåller 2,4 g ben varav det största fragmentet är 38,3 mm långt medan medellängden är 14,3 mm. Två av fynden (Fnr 219 och 221) innehåller obrända ben. De övriga fynden är vita och helt förbrända. De obrända benen kommer från människa (2,0 g) och de brända benen kommer från människa (0,3 g) samt obestämda fragment (0,1 g).

De två obrända benen har inga drag som kan användas varken för köns- eller åldersbedömning. Detsamma gäller även för de obrända benen som låg i fyllningen till själva graven. Stensättningen AG3819 innehåller ben från två människor varav en har fått en skelettbegravning medan den andra har kremerats.

AG5415 Fylld stensättning*Skelettgrav A32828***Fnr 520**

Fyndet består av två fragment som väger 0,4 g tillsammans. Fragmenten är 14,6 och 22,1 mm långa. Bägge fragmenten är obrända och dåligt bevarade. Fyndet kommer från människa.

Människa: 1 *phalanx 2* (hela, epifys fast, trol sträle II el III), 1 *phalanx 1 el 2* (prox, plantar del).

Sammanfattning av AG5415

Benen från skelettgraven är två tåleder som kommer från människa och är obrända. De har inte varit möjliga att använda för köns- eller åldersbedömning. Det finns inget som tyder på att de kommer från mer än en individ.

AG7021 Ofylld stensättning**Fnr 37**

Fyndets volym är mindre än 0,1 dl och det väger 1,9 g. Det största fragmentet är 20,4 mm långt och medellängden är 11,2 mm. Benen är vita och helt förbrända samt jordiga. Benen kommer från människa (1,5 g) och de resterande är obestämda fragment (0,4 g).

Människa: 1 kraniefrag, 3 rörbensdiafysen.

Obest: diafysen, fragment.

Fnr 47

Fyndet väger 0,6 g och det största fragmentet är 13,0 mm långt medan medellängden är 7,8 mm. Benen är vita och helt förbrända samt jordiga. Benen kommer från människa (0,4 g) och de resterande fragmenten har inte varit möjliga att artbestämma (0,2 g).

Människa: 1 rörbensdiafys, 1 epifys (kan ej se om den är fastvuxen).

Obest: fragment.

Fnr 263

Fyndet innehåller ett fragment som väger 0,7 g och är 16,1 mm långt. Det är vitt och helt förbränt. Fragmentet är ett kraniefragment från människa. Fragmentet har tjock *diploë* och synostosen pågår i *diploë*.

Fnr 338

Fyndet består av ett fragment som väger 1,2 g och är 19,8 mm långt. Fragmentet är vitgult och helt förbränt. Det är ett kraniefragment med delar av *acusticus internus* och kommer från människa.

Fnr 346

Två fragment som väger 0,1 g och är 9,4 resp 10,3 mm långa. Benen är vitgula och helt förbrända samt mycket lätt jordiga. Benen är två diafyser som inte har varit möjliga att artbestämma.

Fnr 449

Benen har en sammanlagd vikt av 0,5 g och det största fragmentet är 13,9 mm medan medellängden är 10,6 mm. Benen är vitgula till vita och helt förbrända. Fragmenten kommer från människa (0,2 g) och obestämda fragment som troligen kommer från människa (0,3 g).

Människa: 1 rörbensdiafys, 1 diafys.

Obest: 1 diafys (ev kraniefrag), 4 fragment.

Sammanfattning av AG7021

Den ofyllda stensättningen AG7021 består av ca 0,1 dl brända ben som väger 5,0 g. Det största fragmentet är 20,4 mm långt medan medelstorleken är 12,2 mm. Benen är vitgula till vita och helt förbrända. En del av benen är dessutom jordiga. Stensättningen innehåller 4,0 g ben från människa och 1,0 g obestämda fragment som kommer från människa. Människobenen kommer framförallt från rörbensdiafyserna. Det finns även ett fragment av en epifys som det inte har varit möjligt att avgöra varifrån i kroppen den kommer samt om den är fastvuxen eller ej.

Det enda fragment som har kunnat användas för åldersbedömning är ett kraniefragment med tjock *diploë* där synostosen pågår i just *diploë*. Det har dock inte varit möjligt att avgöra vilken del av kraniet som fragmentet kommer ifrån. De första suturerna börjar att växa ihop vid ca 30 års ålder vilket innebär att individen som är gravlagd i stensättningen var äldre än ca 30 år men hur mycket äldre har inte gått att avgöra. Det finns inga fragment som kan användas för könsbedömning. Det finns inget som tyder på att anläggningen innehåller mer än en individ.

AG8358 Ofylld stensättning**Urnebrandgrop A28178****Fnr 374**

Fyndet har en volym av 0,1 dl och det väger 23,3 g. Det längsta fragmentet är 36,9 mm långt medan medellängden är 15,1 mm. Benen är vita och helt förbrända och kommer från människa (14,6 g) samt obestämda fragment från människa (8,7 g).

Människa: 1 skalltagsfrag med sutur (*parietale-occipitale?*, tjock *diploë*, synostos ej påbörjad), 2 skalltagsfrag (tjock *diploë*, spruckit i *diploë*), 7 skalltagsfrag (spruckit i *diploë*), 1 *processus coronoideus* (den är klen), 9 rörbensdiafyser (varav 2 ev *radius/ulna/fibula*), 2 diafyser, 2 epifysfrag.

Obest: kraniefrag, diafyser, rörbensdiafyser.

Fnr 376

Fyndet innehåller 2 dl ben som väger 150,0 g. Det största fragmentet är 37,4 mm långt och medellängden är 10,3 mm. Benen är svarta, grå och vita. Omkring 10 fragment är mycket dåligt brända (de svarta) medan de flesta är nästan helt förbrända eller helt förbrända. Benen kommer från människa (40,7 g) och obestämda fragment från människa (109,3 g). Ett av benen från människa hade en rödbrun beläggning, troligen efter ett järnhaltigt föremål som har legat bredvid benet.

Människa: 7 skalltagsfrag (mycket tjock *diploë*), 4 kraniefrag med sutur (spruckit i *diploë*, kan ej se om synostos påbörjad), 9 kraniefrag med sutur (tjock *diploë*, synostos ej påbörjad), 1 kraniefrag (spruckit i *diploë*, synostos färdig), 16 kraniefrag (spruckit i *diploë*), 1 kraniefrag med delar av *acusticus internus*, 1 kotfrag, 4 diafyser *radius/ulna/fibula*,

1 rörbensdiafys med nutitionshål, 32 rörbensdiafyser, 7 diafyser, 1 diafys med rödbrun beläggning.

Obest: kraniefrag, diafyser, rörbensdiafyser, epifysfer.

Fnr 426

Fyndet består av fyra fragment som väger 0,5 g. Det längsta fragmentet är 15,9 mm långt och medellängden är 9,2 mm. Fragmenten är ljusgrå till vita och nästan helt eller helt förbrända. Alla benen kommer från människa.

Människa: 1 skalltagsfrag (spruckit i *diploë*), 1 rörbensdiafys, 2 diafyser.

Spridda brända ben i AG8358**Fnr 331**

Fyndet har en vikt av 1,1 g och fragmenten är 6,7, 12,2 resp 19,7 mm långa. Benen är vita och helt förbrända men jordiga. Benen kommer från människa (0,9 g) och obestämda fragment som troligen kommer från människa (0,2 g).

Människa: 1 skalltagsfrag (medeltjock *diploë*).

Obest: 1 kraniefrag (spruckit i *diploë*), 1 diafys.

Fnr 333

Ett fragment som väger 0,9 g och är 22,1 mm långt. Benet är vitt och helt förbränt. Det är ett kraniefragment med tjock *diploë* som kommer från människa.

Sammanfattning av AG8358 – hela anläggningen**Sammanfattning av urnebrandgrop A28178**

Urnebrandgropen A28178 innehåller 2,1 dl ben som väger 173,8 g. Det största fragmentet är 37,4 mm långt medan medellängden är 11,5 mm. Omkring 10 fragment är svarta och sämre brända medan de resterande är grå till vita och således nästan helt eller helt förbrända. Urnebrandgropen består av 55,8 g ben från människa samt 118,0 g obestämda fragment från människa.

I urnebrandgropen A28178 är det framförallt kraniefragment som har hittats. Flera av dessa fragment har en tjock eller mycket tjock *diploë* och flera av fragmenten har dessutom spruckit i *diploë*. I ett skalltagsfragment, som eventuellt kommer från suturen mellan hjässbenet och nackbenet, har synostosen inte påbörjats vilket sker vid ca 50 års ålder och uppåt. Ett kraniefragment har däremot en sutur där synostosen är färdig. Det har dock inte varit möjligt att avgöra vilken del av kraniet som detta fragment kommer från. I vissa delar av kraniet börjar suturerna växa samman vid 30–40 år ålder. Det är därför inte omöjligt att individen i graven är ca 30–50 år eller möjligen något äldre. Ett fragment från underkäken är klen och skulle kunna komma från en kvinna. I urnebrandgropen finns andra fragment som kan användas för könsbedömning. Det finns heller inget som tyder på att den innehåller ben från mer än en individ.

Sammanfattning av de spridda brända benen i AG8358

I den ofyllda stensättningen AG8358 finns 2,0 g ben utspridda varav det största är 22,1 mm långt medan medellängden är 15,2 mm. Benen är vita och helt förbrända samt även jordiga. Av benen i anläggningen kommer 1,8 g från människa och 0,2 g från obestämda fragment från människa.

De fragment som har hittats spridda i stensättningen kommer från kraniet. Dessa fragment har en medeltjock till tjock *diploë* vilket tyder på att de härrör från en vuxen individ. Det har dock inte varit möjligt att göra någon könsbedömning på individen.

Sammanfattning av AG8358

I stensättningen AG8358 har framförallt ben från människa hittats men även ett fragment från ett djur av obestämd art. De ben som har hittats i urnebrandgropen A28178 visar att en vuxen individ, ca 30-50 år eller möjligen äldre, ligger begravnen på platsen. De ben som har hittats spridda i stensättningen kommer också från en vuxen individ som möjligen är något äldre. Det är därför inte omöjligt att alla människoben som har hittats i stensättningen kommer från en och samma individ.

AG10484 Hussättning*Bengrop A30351***Fnr 425**

Benen har en volym av 0,1 dl och väger 9,2 g. Det längsta fragmentet är 16,1 mm långt medan medellängden är 8,1 mm. Benen är vita och helt förbrända och mycket lätt jordiga. Benen kommer från människa (2,3 g) och obestämda fragment från människa (6,9 g).

Människa: 2 kraniefrag, 1 tandrot (trol *molar*), 1 diafys *fibula*, 7 rörbensdiafyser.

Obest: kraniefrag, diafyser, rörbensdiafyser.

*Spridda brända ben inom AG10484***Fnr 402**

Ett fragment som väger 0,5 g och är 17,5 mm långt. Det är vitgult och helt förbränt samt lätt jordigt. Benet är en rörbensdiafys från människa.

Fnr 421

Ett fragment som väger 0,3 g och är 12,1 mm långt. Det är helt förbränt samt jordigt. Fragmentet är en diafys som kommer från människa.

Fnr 491

Fyndet innehåller ett fragment som väger 0,3 g och är 19,7 mm långt. Det är vitt och helt förbränt samt jordigt. Fragmentet är en diafys som kommer från människa.

Sammanfattning AG10484 – hela anläggningen

Benen som har hittats i bengropen 30351 i hussättningen AG10484 kommer huvudsakligen från människa (2,3 g). De övriga fragmenten (6,9 g) har inte kunnat bestämmas men kommer troligen komma från människa. Det finns inget som tyder på att benen skulle komma från mer än en individ. Det har inte varit möjligt att göra någon köns- eller åldersbedömning utifrån benen.

Det är bara tre fragment som har hittats spridda i hussättningen AG10484 och de har en vikt av 1,1 g. Det största fragmentet är 19,7 mm långt medan medellängden är 16,4 mm. De är alla vita och helt förbrända samt jordiga. Alla dessa fragmenten kommer från människa och är en rörbensdiafys samt två diafyser. Det har inte varit möjligt att göra någon köns- eller åldersbedömning på dessa fragment.

Benen från hussättningen AG10484 har framförallt hittats i bengropen A30351 men även spridda i anläggningen. De flesta fragment kommer från människa men det är väldigt få fragment och inga av dem har kunnat användas för köns- eller åldersbedömning. Det är inte omöjligt att alla fragment av människa som har hittats i hussättningen kommer från en och samma individ.

AG10490 Hussättning*Bengrop A19803***Fnr 193**

Fyndet innehåller 0,1 dl brända ben som väger 32,4 g. Det största fragmentet är 41,6 mm långt medan medellängden är 9,7 mm. Benen är ljusgrå till vita och helt förbrända samt jordiga. I fyndet finns ben från människa (4,5 g) och obestämda fragment från människa (27,9 g).

Människa: 2 skalltaksfrag, 3 skalltaksfrag med sutur (kan ej avgöra om synostos påbörjad), 1 kraniefrag, 1 tandrot (*premlar*), 1 tandrot (*molar*), 4 rörbensdiafyser.

Obest: kraniefrag, tandfrag, diafyser, rörbensdiafyser, spongiöst ben.

*Brandgrop A23701***Fnr 9**

Fyndet innehåller fyra fragment som tillsammans väger 0,2 g. Det största fragmentet är 7,5 mm långt medan medellängden är 6,7 mm. Benen är vita och helt förbrända samt jordiga. Två ben kommer från människa medan de andra två fragmenten inte har kunnat artbestämmas (0,0 g).

Människa: 2 rörbensdiafyser.

Obest: fragment.

Fnr 30

Fyndet består av tre fragment som väger 0,8 g tillsammans. Det största fragmentet är 17,6 mm långt medan de andra två fragmenten är 7,0 resp 12,2 mm långa. Benen är vita men jordiga och helt förbrända. Alla tre fragmenten kommer från människa.

Människa: 1 kraniefrag med sutur (synostos ej påbörjad), 2 diafyser.

Fnr 227

De två fragmenten väger 0,5 g och är 9,8 resp 14,9 mm långa. De är vita och helt förbrända samt jordiga. Bägge benen kommer från människa.

Människa: 1 kraniefrag med sutur (synostosen ej påbörjad), 1 diafys.

Fnr 389

Fyndet innehåller drygt 5 dl brända ben som väger 410,5 g. Det största fragmentet är 48,1 mm långt och medellängden är 12,0 mm. Enstaka fragment är svarta men de övriga är vita och således är de flesta fragment helt förbrända. I fyndet finns ben från människa (71,7 g) och obestämda fragment från människa (338,8 g).

Människa: 2 skalltaksfrag (spruckit i *diploë*), 4 skalltaksfrag med sutur (spruckit i *diploë*), 5 skalltaksfrag, 1 skalltaksfrag med sutur (synostos ej påbörjad), 2 skalltaksfrag med sutur (synostos färdig i *tabula interna*), 1 skalltaksfrag med sutur (synostos pågår i *diploë*), 2 *temporale (porus et meatus acusticus externus, sin och dx)*, 1 tandrot (*molar*), 32 rörbensdiafyser, 6 diafyser.

Obest: kraniefrag, tandfrag, diafyser, rörbensdiafyser, epifyser, spongiöst ben.

*Brandgrop A29546***Fnr 390**

Fyndet innehåller mindre än 1 dl brända ben som väger 61,8 g. Det längsta fragmentet är 33,8 mm långt och medellängden är 13,5 mm. Benen är vita och helt förbrända samt något jordiga. Fyndet innehåller ben från människa (19,6 g), djur av hundstorlek (0,6 g) samt obestämda fragment från människa och djur (41,6 g).

Människa: 3 skalltaksfrag (något tjockare *diploë*), 1 skalltaksfrag med

sutur (synostos ej påbörjad), 1 revbensdiafys, 1 diafys *radius/ulna/fibula*, 40 rörbensdiafys, 1 diafys.

Djur, hundstorlek: 1 skalltaksfrag, 1 *phalanx 1*, 1 *phalanx*.

Obest: kraniefrag, diafys, rörbensdiafys.

Brandgrop A30516

Fnr 347

Två fragment som väger 0,5 g och är 9,0 resp 20,7 mm långa. Fragmenten är vita och helt förbrända. De är ett fragment från människa (0,4 g) samt ett obestämt fragment som troligen kommer från människa (0,1 g).

Människa: 1 rörbensdiafys.

Obest: 1 diafys.

Fnr 392

Benen i fyndet har en volym som är mindre än 1 dl och de väger 64,0 g. Det längsta fragmentet är 23,8 mm långt och medellängden är 10,2 mm. Benen är vita och helt förbrända samt jordiga. Benen kommer från människa (19,8 g) och obestämda fragment från människa (44,2 g).

Människa: 7 kraniefrag, 1 skalltaksfrag, 3 skalltaksfrag med sutur (synostos ej påbörjad), 1 tandrot, 2 kotfrag med epifys (fastvuxen), 2 diafys *radius/ulna/fibula*, 1 diafys *radius/ulna/fibula* (i 3 delar), 26 rörbensdiafys, 1 diafys med epifys (fastvuxen), 3 diafys, 2 epifysfrag (kan ej se om de har vuxit fast), 1 *phalanx 1* el 2 (trol.2, *manis*, dist).

Obest: kraniefrag, diafys, rörbensdiafys, epifys.

Spridda brända ben inom AG10490

Fnr 135

De två fragmenten väger 0,3 g och är 10,0 resp 13,6 mm långa. De är vita och helt förbrända. Bägge fragmenten kommer från människa och är två diafys.

Fnr 136

Fyndet innehåller ett fragment som är så liten att vikten inte är registrerbar och det har en längd av 6,0 mm. Det är vitt och helt förbränt. Fragmentet har inte varit möjligt att artbestämma.

Fnr 137

Tre fragment som tillsammans väger 0,1 g. De är 4,5, 6,0 resp 8,2 mm långa och är vita och helt förbrända. De tre fragmenten kommer från människa.

Fnr 141

Fyndet väger 0,8 g och det största fragmentet är 17,0 mm långt medan medellängden är 8,0 mm. Benen är vita och helt förbrända. De kommer från människa (0,6 g) och obestämda fragment som troligen kommer från människa (0,2 g).

Människa: 2 rörbensdiafys.

Obest: 4 frag.

Fnr 144

Fyndet har en volym av 0,1 dl och väger 7,5 g. Det största fragmentet är 34,2 mm långt och medellängden är 8,9 mm. Benen är vita och helt förbrända samt jordiga. Benen kommer från människa (5,5 g) och obestämda fragment som troligen kommer från människa (2,0 g).

Människa: 8 rörbensdiafys.

Obest: diafys, rörbensdiafys.

Fnr 448

De tre fragmenten väger tillsammans 0,5 g. Det största fragmentet är 15,6 mm långt medan de andra är 4,0 resp 11,1 mm. De är vita och helt förbrända. Benen kommer från människa (0,3 g) och resterande är obestämda fragment (0,2 g).

Människa: 1 kraniefrag.

Obest: 2 fragment.

Spridda brända ben strax utanför AG10490

Fnr 353

Två fragment som väger 0,6 g och är 12,3 resp 18,7 mm långa. Benen är vitbruna och helt förbrända samt jordiga. Benen är två rörbensdiafys från människa.

Fnr 420

Ett fragment som väger 0,2 g och är 15,5 mm långt. Det är vitt och helt förbränt samt jordigt. Benet är en diafys från människa.

Sammanfattning av AG10490

– hela anläggningen

Sammanfattning av bengrop A19803

Bengropen A19803 i hussättningen 10490 består enbart av ett fynd som innehåller kraniefragment, tänder samt enstaka rörbensdiafys från människa. Ett av kraniefragmenten har en sutur men det är inte möjligt att se om synostosen har påbörjats eller ej. Fragmenten har således inte kunnat användas för åldersbedömning och heller inte för könsbedömning. Det finns inget som tyder på att bengropen innehåller mer än en individ.

Sammanfattning av brandgrop A23701

Benen från brandgropen A23701 i hussättningen 10490 har en volym av drygt 5 dl och de väger 412,0 g. Det längsta fragmentet är 48,1 mm långt medan medellängden är 11,5 mm. I princip alla ben är vita och helt förbrända, det är enbart några enstaka fragment som är svarta och således sämre brända. Benen är även jordiga. Från människa kommer 73,2 g ben och 338,8 g ben är obestämda fragment från människa.

Det finns inget som tyder på att benen från brandgropen A23701 innehåller ben från mer än en individ. Inget av fragmenten har kunnat användas för könsbedömning. Flera skalltaks- och kraniefragment har spruckit i *diploë* vilket tyder på att det är en äldre individ. I två fragment är synostosen färdig i *tabula interna* medan den i ett fragment pågår i *diploë*. Det har inte varit möjligt att avgöra vilka delar av kraniet som dessa fragment kommer ifrån men det visar att individen åtminstone var äldre än 30 år när han/hon dog.

Sammanfattning av brandgrop A29546

Det finns inget som tyder på att brandgropen A29546 innehåller mer än en individ per art, d v s en människa och ett djur av hundstorlek. Fragmenten från människa har inte kunnat användas för könsbedömning. Skalltaksfragmenten har en något tjockare *diploë* men synostosen är inte påbörjad i suturerna. Det tyder på att det är en vuxen individ, möjligen något äldre när han/hon dog. De fragment från ett djur som har hittats i brandgropen A29546 har ungefär en hunds storlek. Det har inte varit möjligt att åldersbedöma djuret.

Sammanfattning av brandgrop A30516

Benen i brandgropen 30516 i hussättningen 10490 har en volym som är mindre än 1 dl och de väger 64,5 g. Det längsta fragmentet är 23,8 mm långt och medellängden är 13,3 mm. Benen är vita och helt förbrända samt jordiga. Av benen kommer 20,2 g från människa medan 44,3 g ben är obestämda fragment från människa.

Det finns inget som tyder på att benen i brandgropen A30516 kommer från mer än en individ. Det har inte varit möjligt att könsbedöma individen. I brandgropen finns ett kotfragment där epifysen är fastvuxen på kotkroppen vilket innebär att individen är äldre än 25 år men hur mycket äldre har inte varit möjligt att avgöra. I de kraniefragment som har sutur har synostosen inte påbörjats. Det är således en individ av okänt kön som är äldre än 25 år som ligger gravlagd i brandgropen A30516.

Sammanfattning av de brända benen i och strax utanför AG10490

Benen har hittats spridda i hussättningen AG10490. De har en total volym av drygt 0,1 dl och de väger 10,0 g. Det största fragmentet är 34,2 mm långt och medellängden är 10,5 mm. Benen är vita och helt förbrända och de flesta fragment är jordiga. De spridda benen kommer från människa (7,6 g) samt obestämda fragment (2,4 g) som troligen kommer från människa.

Från människa finns det diafys, rörbensdiafys samt ett kraniefragment spridda i och strax utanför hussättningen. Dessa fragment har inte kunnat användas för varken köns- eller åldersbedömning. Det finns inget som tyder på att benen kommer från mer än en individ men eftersom de är utspridda så är det omöjligt att säga om de kommer från en individ eller mer.

Sammanfattning av AG10490 – hela anläggningen

Benen från hussättningen AG10490 har hittats i en bengrop (A19803), i tre brandgropar (A23701, A29546 och A30516) samt utspridda inom och strax utanför hussättningen. I hussättningen har troligen minst fyra personer blivit begravda, en i bengropen samt en i vardera brandgroparna. När det gäller de spridda benen i och kring hussättningen skulle de kunna komma från någon eller några av de fyra inre gravskicken. Det är heller inte helt omöjligt att de faktiskt härstammar från ytterligare en individ. Det som försvårar bedömningen av hur många individer som har gravlagts i hussättningen AG10490 är att individerna i benmaterialet inte klart och tydligt skiljer sig från varandra. Inget fragment har till exempel kunnat användas för könsbedömning. Dessutom skulle de ben som har hittats i A23701, A29546 och A30516 rent teoretiskt kunna härröra från en och samma individ utifrån åldersbedömningen.

Slutsatsen blir dock att det mest troliga är att hussättningen innehåller åtminstone fyra individer: i A19803 en individ med okänd ålder och kön, i A23701 en person som var åtminstone 30 år, möjligen en något äldre individ, när han/hon dog, i A29546 en vuxen, ev något äldre individ av okänt kön, samt en person av okänt kön som är äldre än 25 år i A30516. Det mest troliga är att de spridda benen i och kring hussättningen härrör från någon av dessa individer men kan som tidigare nämnts även komma från ytterligare en individ av okänt kön och ålder. Dessutom hittades fragment av djur i brandgropen A29546 som var av en hunds storlek.

AG13665 Omarkerad grav

Urnegrop A13002

Fnr 2

Fyndet har en volym som är mindre än 0,1 dl och det väger 5,2 g. Det största fragmentet är 19,4 mm långt och medellängden är 9,6 mm. Benen är vita och helt förbrända samt jordiga. I fyndet finns ben från människa (3,8 g) och obestämda fragment som troligen kommer från människa (1,4 g).

Människa: 1 skalltaksfrag (spruckit i *diploë*), 7 rörbensdiafys.

Obest: diafys, rörbensdiafys.

Fnr 81

Fyndet innehåller 5 dl brända ben som väger 367,3 g. Det största fragmentet är 40,1 mm långt medan medellängden är 10,6 mm. Benen är ljusgrå till vita och är nästan helt eller helt förbrända. Fyndet innehåller ben från människa (40,6 g) och obestämda fragment från människa (326,7 g). På ett skalltaksfragment från människa sitter dessutom en liten bit korroderat järn fast.

Människa: 1 skalltaksfrag (medeltjock *diploë*), 3 skalltaksfrag (spruckit i *diploë*), 4 skalltaksfrag (synostos ej påbörjad, rödbrun beläggning på ett av fragmenten), 1 skalltaksfrag (synostos pågår i *diploë*), 2 kraniefrag, 1 *temporale* (*porus et meatus acusticus externus*, sin), 1 kraniefrag med *acusticus internus*, 2 tandrötter (*molar*), 1 tandrot (*molar*, ser kraftigt nedsliten ut), 19 rörbensdiafys, 1 diafys med fastvuxen epifys, 1 *phalanx 3*.

Obest: kraniefrag, tandfrag, diafys, rörbensdiafys, epifys.

Sammanfattning av AG13665

Den omarkerade graven AG13665 innehåller 5,1 dl ben som väger 372,5 g. Det största fragmentet är 40,1 mm långt och medellängden är 10,1 mm. Benen är ljusgrå till vita samt nästan helt förbrända eller helt förbrända. En del fragment är dessutom jordiga. I anläggningen kommer 44,4 g ben från människa och 328,1 g är obestämda fragment från människa. Det finns inget i urnegropen som tyder på att benen kommer från mer än en individ. På ett fragment från en diafys har epifysen vuxit fast. Det är dock omöjligt att avföra vilken diafys det är frågan om men det innebär att individen är äldre än 15-20 år beroende på vilken bendel fragmentet kommer från. Några fragment har en medeltjock *diploë* medan andra kraniefragment har spruckit i *diploë*. I ett kraniefragment med sutur är synostosen inte påbörjad medan den pågår i *diploë* i ett annat fragment. Det finns en tandrot från de permanenta kindtänderna där tanden ser ut att vara kraftigt nedsliten. Det kan dock vara så att tanden har avspjälkats vid kremeringen. Det är således en vuxen individ som åtminstone är äldre än 30 år och troligen även äldre än 40 år som är gravlagd i 13665. I graven finns inga fragment som kan användas för könsbedömning.

AG15754 Omarkerad grav

Urnebrandgrop A15699

Fnr 88

De fyra fragmenten väger tillsammans 0,4 g. Det största fragmentet är 11,8 mm långt och medellängden är 8,8 mm. Fragmenten är vita och helt förbrända samt jordiga. Fragmenten är diafys men har inte kunnat artbestämmas.

Fnr 148

Fyndet innehåller drygt 1 dl brända ben som väger 118,6 g. Det största fragmentet är 25,1 mm långt och medellängden är 9,7 mm. Benen är ljusgrå till vita och de flesta fragment är nästan eller helt förbrända. Benen är sotiga. I fyndet finns ben från människa (20,8 g) samt obestämda fragment från människa (97,8 g). En av rörbensdiafyserna från människa hade dessutom en rödbrun färgning efter järn.

Människa: 13 skalltaksfrag (tunn *diploë*), 8 skalltaksfrag med sutur, 2 kraniefrag med *acusticus internus*, 1 tandrot (*molar*, ej färdigbildad rot), 2 tandrötter (*premolar*, ej färdigbildade rötter, ca 10 år), 3 diafys *radius/ulna/fibula*, 7 rörbensdiafys (varav en har en rödbrun färgning).

Obest: kraniefrag, tandfrag, diafys, rörbensdiafys, spongjöst ben.

*Enstaka brända ben utanför AG15754***Fnr 165**

Fyndet väger 1,7 g och det största fragmentet är 19,7 mm långt medan medelstorleken är 9,5 mm. Benen är ljusgrå till vita och de flesta är helt förbrända. Benen kommer från människa (0,8 g) och obestämda fragment som troligen kommer från människa (0,9 g).

Människa: 1 kraniefrag med sutur (synostos ej påbörjad), 2 diafyser.

Obest: diafyser, rörbensdiafyser.

Spridda brända ben mellan AG15754 och AG19202 (Fnr 255)

Detta fynd hittades vid rensning mellan de ommarkerade gravarna AG15754 och AG19202. Eftersom fyndet inte arkeologiskt har kunnat bindas till någon av gravarna redovisas det därför i anslutning till bägge anläggningarna och analyseras osteologiskt med vardera graven.

Fnr 255

Fyndets volym är mindre än 0,1 dl och det väger 6,0 g. Det största fragmentet är 24,8 mm långt och medelstorleken är 10,5 mm. Alla fragment är vita och helt förbrända. Fyndet innehåller ben från människa (2,0 g) och obestämda fragment från människa (4,0 g).

Människa: 2 skalltaksfrag (tunn *diploë*), 1 skalltaksfrag med sutur (synostosen är ev färdig i *tabula interna* och har precis påbörjats i *diploë*), 2 rörbensdiafyser, 1 diafys.

Obest: kraniefrag, diafyser, rörbensdiafyser.

Sammanfattning av AG15754

Urnebrandgropen A15699 innehåller drygt 1 dl brända ben som väger 119,0 g. Det största fragmentet är 25,1 mm långt och medellängden är 9,6 mm. Benen är ljusgrå till vita i färgen och de flesta är helt förbrända. Några av benen är jordiga medan de flesta är ganska sotiga. Av fragmenten kommer 20,8 g från människa medan 98,2 g är obestämda fragment från människa. Ett av fragmenten från människa hade en rödbrun färgning efter järn.

Kraniefragmenten från människa har en tunn *diploë* vilket tyder på att de kommer från en ung individ. I urnebrandgropen finns tre rötter från en *molar* samt två *premolarer*. Rötterna till dessa tänder är inte färdigbildade utan kommer från en individ som är ca 10 år gammal. Inget av fragmenten har kunnat användas för könsbedömning och det finns heller inget som tyder på att de kommer från mer än en individ.

Av de ben som har hittats strax utanför AG15754 har ungefär hälften bestämt till människa medan de övriga är obestämda. Ett kraniefragment har sutur som inte har påbörjats. Någon närmare åldersbedömning av individen är inte möjlig på dessa ben och heller inte någon könsbedömning.

Troligen kommer benen från urnebrandgropen A15699 och de ben som har hittats strax utanför AG15754 från samma individ.

Sammanfattning av AG15754 och Fnr 255

Fyndet 255 innehåller bland annat tre kraniefragment. Två av fragmenten har en tunn *diploë* medan det tredje har en sutur där synostosen eventuellt är färdig i *tabula interna* och precis har påbörjats i *diploë*. Det innebär att åtminstone det sistnämnda benet kommer från en vuxen individ och inte hör ihop med AG15754. Däremot är det inte omöjligt att något av de andra fragmenten härrör från samma individ som har gravlagts i AG15754.

AG17294 Ommarkerad grav*Brandgrop A17849***Fnr 114**

Fyndet har en volym som är mindre än 0,1 dl och det väger 3,8 g. Det största fragmentet är 28,1 mm långt och medellängden är 10,3 mm. Benen är vita och helt förbrända samt jordiga. Alla fragment kommer från människa.

Människa: 1 skalltaksfrag (ganska tunn *diploë*), 4 rörbensdiafyser.

Fnr 181

Fyndet innehåller knappt 3,5 dl brända ben som väger 245,5 g. Det längsta fragmentet är 37,1 mm långt och medellängden är 11,5 mm. Benen är ljusgrå till vita och de flesta fragment är helt förbrända. I fyndet finns ben från människa (45,1 g) och obestämda fragment från människa (200,4 g).

Människa: 5 skalltaksfrag (medeltjock *diploë*), 5 skalltaksfrag med sutur (kan ej avgöra om synostos påbörjad), 1 *temporale (porus et meatus acusticus externus, sin)*, 3 *acusticus internus*, 24 rörbensdiafyser, 3 diafyser (epifysen fastvuxen), 1 diafys, 1 spongiöst ben (med vad som ser ut som yta för epifys), 1 spongiöst ben, 1 epifys, 1 epifys ev *caput humerifemori* (diameter 47,5 mm), 2 kraniefragment med rödbrun beläggning och 1 diafys med rödbrun beläggning.

Obest: kraniefrag, diafyser, rörbensdiafyser, epifyser, spongiöst ben.

*Spridda brända ben inom AG17294***Fnr 146**

De tre fragmenten väger 1,2 g och är 6,6, 11,5 resp 24,4 mm långa. De är vita och helt förbrända samt jordiga. Alla tre benen kommer från människa.

Människa: 1 rörbensdiafys, 2 diafyser.

Fnr 179

Benen har volymen 1 dl och väger 82,5 g. Det längsta fragmentet är 41,0 mm långt och medellängden är 11,1 mm. Benen är vita och helt förbrända. I fyndet finns ben från människa (22,4 g) och obestämda fragment från människa (60,1 g).

Människa: 2 skalltaksfrag med sutur (synostos ej påbörjad), 5 kraniefrag, 1 tandrot (*molar*), 1 kotfrag (med fastvuxen epifys), 1 revbensdiafys, 1 diafys *radius/ulna*, 10 rörbensdiafyser, 1 epifys (fastvuxen).

Obest: kraniefrag, tandfrag, diafyser, rörbensdiafyser, epifyser.

*Spridda brända ben i ett område kring AG17294***Fnr 178**

Fyndets volym är mindre än 0,1 dl och det väger 26,8 g. Det längsta fragmentet är 27,0 mm långt och medelstorleken är 9,9 mm. Benen är vita och helt förbrända utom ett fragment som är lite sämre bränt. Alla fragmenten är dessutom jordiga. Benen kommer från människa (8,9 g) och obestämda fragment från människa (17,9 g).

Människa: 4 skalltaksfrag (tunn *diploë*), 13 rörbensdiafyser.

Obest: kraniefrag, diafyser, rörbensdiafyser, epifyser.

*Sammanfattning av AG17294 – hela anläggningen***Sammanfattning av brandgrop A17849**

I brandgropen A17849 hittades knappt 3,6 dl brända ben som väger 249,3 g. Det största fragmentet är 37,1 mm långt medan medellängden är 11,5 mm. Benen är ljusgrå till vita och de flesta är helt förbrända. En del av fragmenten är jordiga. I brandgropen finns det 48,9 g ben från människa samt 200,4 g ben som är obestämda men som troligen kommer från människa.

Det finns inget bland benen som tyder på att de kommer från mer än en individ. I brandgropen har flera skalltaksfragment hittats som har ganska tunn *diploë* samt även något fragment med en medeltjock *diploë*. Några kraniefragment med suturer har även hittats men det har inte varit möjligt att avgöra om synostosen har påbörjats. Det finns dessutom tre fragment av diafyser, samt ett spongjöst ben där epifysen är fastvuxen. Detta sammanslaget tyder på att individen var vuxen men inte gammal. Troligen var individen snarast kanske i 20-30-årsåldern. Ett fragment av en epifys kommer troligen från ledhuvudet på överarmen eller lärbenet (*caput humeri/femori*) och har en diameter på 47,5 mm vilket tyder på att benen kommer från en man.

Sammanfattning av de spridda brända benen inom AG17294

De brända ben som har hittats spridda inom AG17294 har en volym av 1 dl och de väger 83,7 g. Det största fragmentet är 41,0 mm långt medan medellängden är 13,4 mm. Benen är vita och helt förbrända och en del ben är även jordiga. Det finns 23,6 g ben från människa och 60,1 g obestämda fragment från människa spridda inom graven AG17294.

Fragmenten från människa innehåller bland annat ben från skalltaget med suturer där synostosen inte är påbörjad. Det finns även diafyser samt ett kotfragment där epifyserna har vuxit fast. Detta innebär att individen är äldre än 25 år.

Sammanfattning av de brända benen kring AG17294

Benen som har hittats kring graven AG17294 kommer från människa och består av rörbensdiafyser och skalltaksfragment med tunn *diploë*. Det tyder på att det är en yngre individ men hur gammal går inte att avgöra. Ett fragment från ledhuvudet på överarmen eller lärbenet har en diameter på 47,5 mm vilket gör det troligt att benen kommer från en man.

Sammanfattning av AG17294

Den omarkerade graven AG17294 består huvudsakligen av brandgropen A17849 men även av spridda ben som har hittats i samt utanför graven. Det är inte omöjligt att alla fragmenten kommer från en och samma individ. Benen från brandgropen antyder att det är en vuxen individ, kanske i 20-30-årsåldern, som har begravts på platsen. De spridda benen inom graven kommer från en individ som är äldre än 25 år. De ben som har hittats kring graven kommer från en vuxen individ men som antagligen är något yngre. Inga av fragmenten har kunnat användas för könsbedömning.

AG19202 Omarkerad grav

Urnebrandgrop A17872

Fnr 158

Benen i fyndet har en volym av 0,1 dl och väger 5,7 g. Det största fragmentet är 20,5 mm långt och medelstorleken är 8,3 mm. Benen är vita och helt förbrända samt sotiga. Benen kommer från människa (1,0 g) och obestämda fragment som troligen kommer från människa (4,7 g).

Människa: 4 rörbensdiafyser.

Obest: diafyser, rörbensdiafyser.

Enstaka brända ben strax utanför AG19202

Fnr 162

Benen har en volym som är mindre än 0,1 dl och de väger 2,3 g. Det största fragmentet är 15,3 mm långt och medelstorleken är 7,6 mm. Benen är vita och helt förbrända samt jordiga. Fragmenten kommer

från människa (0,8 g) och obestämda fragment som troligen kommer från människa (1,5 g).

Människa: 1 rörbensdiafys, 2 diafyser.

Obest: diafyser, rörbensdiafyser.

Spridda brända ben mellan AG15754

och AG19202 (Fnr 255)

Detta fynd hittades vid rensning mellan de omarkerade gravarna AG15754 och AG19202. Eftersom fyndet inte arkeologiskt har kunnat bindas till någon av gravarna redovisas det därför i anslutning till bägge anläggningarna och analyseras osteologiskt med vardera graven.

Fnr 255

Fyndets volym är mindre än 0,1 dl och det väger 6,0 g. Det största fragmentet är 24,8 mm långt och medelstorleken är 10,5 mm. Alla fragment är vita och helt förbrända. Fyndet innehåller ben från människa (2,0 g) och obestämda fragment från människa (4,0 g).

Människa: 2 skalltaksfrag (tunn *diploë*), 1 skalltaksfrag med sutur (synostosen är ev färdig i *tabula interna* och har precis påbörjats i *diploë*), 2 rörbensdiafyser, 1 diafys.

Obest: kraniefrag, diafyser, rörbensdiafyser.

Sammanfattning av AG19202

Benen i den omarkerade graven AG19202 kommer framförallt från urnebrandgropen A17872 samt enstaka brända ben som har hittats utanför graven. Graven innehåller enbart diafys- och rörbensfragment som inte har kunnat användas varken för köns- eller åldersbedömning. Det finns inget som tyder på att de kommer från mer än en individ.

Sammanfattning av AG19202 och Fnr 255

Fyndet 255 innehåller bland annat tre kraniefragment. Två av fragmenten har en tunn *diploë* medan det tredje har en sutur där synostosen eventuellt är färdig i *tabula interna* och precis har påbörjats i *diploë*. Det innebär att åtminstone det sistnämnda benet kommer från en vuxen individ och inte hör ihop med AG15754. Däremot är det inte omöjligt att de hör ihop med graven AG19202. Benen i AG19202 är få och har inte varit möjliga att varken köns- eller åldersbedöma. Om en del av benen i Fnr 255 ursprungligen kommer från AG19202 skulle det innebära att den personen som har blivit begravd där var vuxen och möjlig var 40 år eller äldre när han/hon dog.

AG23231 Omarkerad grav

Bengrop A20188

Fnr 202

Benen i Fnr 202 har en volym som är mindre än 1 dl och de väger 44,3 g. Det största fragmentet är 47,6 mm långt medan medellängden är 11,8 mm. Fragmenten är ljusgrå till vita och nästan alla är helt förbrända. I fyndet finns ben från människa (11,9 g) och obestämda fragment från människa (32,4 g). *Människa:* 10 rörbensdiafyser, 1 diafys.

Obest: kraniefrag, diafyser, rörbensdiafyser, spongjöst ben.

Sammanfattning av AG23231

I bengropen A20188 har människoben hittats samt obestämda fragment som troligen kommer från människa. De fragment från människa som finns i bengropen kommer från rörben och diafyser. Dessa har inte kunnat användas för köns- eller åldersbedömning. Det finns dock inget som tyder på att de kommer från mer än en individ.

AG25891 Rest sten*Brandgrop A25871***Fnr 308**

Fyndet har en volym av 0,1 dl och väger 6,8 g. Det längsta fragmentet är 17,5 mm långt medan medellängden är 7,8 mm. Benen är vita och helt förbrända samt sotiga. Fragmenten kommer från människa (2,2 g) och obestämda fragment från människa (4,6 g).

Människa: 1 kraniefrag, 2 kraniefrag (tunn *diploë*), 1 kraniefrag (spruckit i *diploë*), 5 frag från *acusticus internus*.

Obest: kraniefrag, diafyser.

Sammanfattning av AG25891

I brandgropen A25871 har bestämda och obestämda benfragment från människa hittats. De fragment som har kunnat identifieras kommer från kraniet och även de flesta obestämda fragmenten kommer från kraniet. Ett par av dessa fragment har en tunn *diploë* medan ett annat fragment har spruckit i *diploë*. Troligen är det en vuxen individ men exakt hur gammal han/hon var vid dödstillfället har inte gått att avgöra. Det har heller inte varit möjligt att avgöra vilket kön individen hade. Det finns inget bland fragmenten som tyder på att de kommer från mer än en individ.

A31072 Mörkfärgning**Fnr 477**

Fyndet väger 0,2 g och består av tre fragment. Det längsta fragmentet är 10,8 mm långt medan de andra fragmenten är 9,0 resp 10,4 mm långa. Benen är vitgula och helt förbrända samt lätt jordiga. Två fragment kommer från människa (0,2 g) medan ett fragment är obestämt (0,0 g).

Människa: 2 diafyser.

Obest: 1 diafys.

Sammanfattning av A31072

Benen från mörkfärgningen A31072 kommer från ett fynd (nr 477) som enbart innehåller tre fragment varav två med säkerhet kommer från människa. Inget av fragmenten har kunnat användas för varken köns- eller åldersbedömning. Det finns dock inget som tyder på att benen kommer från mer än en individ.

AG30610*Urnegrop A30300***Fnr 490**

Fyndet har en volym som är mindre än 1 dl och det väger 52,7 g. Det största fragmentet är 42,7 mm långt och medellängden är 12,6 mm. Benen är vita och helt förbrända samt jordiga. Fyndet innehåller ben från människa (25,8 g) och obestämda fragment från människa (26,9 g).

Människa: 1 kraniefrag, 4 kraniefrag med sutur (ganska tunn *diploë* och synostosen är ej påbörjad), 1 tandrot (*molar*), 1 revbensdiafys, 1 revbensfrag, 1 rörbensdiafys med nutritionshål, 1 rörbensdiafys med senfäste, 3 diafyser *radius/ulna/fibula*, 1 diafys *fibula*, 31 rörbensdiafyser, 1 diafys från bäckenbenen, 1 diafys, 2 epifyser (trol fr *tibia* och på det ena frag kan man se att epifysen ej är fastvuxen).

Obest: kraniefrag, diafyser, rörbensdiafyser, epifyser, spongiöst ben.

Sammanfattning av urnegrop A30300

I urnegropen A30300 finns bara ett fynd, nr 490. Från människa finns fragment från de flesta kroppsdelar även om det inte är många fragment. Det finns inget som tyder på att benen kommer från mer

än en individ. De har inte kunnat användas för könsbedömning. Ett av kraniefragmenten har en tunn *diploë* samt en sutur där synostosen inte är påbörjad. Det finns dessutom i anläggningen två fragment av epifyser som troligen kommer från skenbenet. På det ena fragmentet kan man se att epifysen inte är fastvuxen vilket innebär att individen var yngre än ca 20 år när han/hon dog.

AG30630 Omarkerad grav*Bengrop A30486***Fnr 419**

Fyndet innehåller fyra fragment som väger 1,1 g. Den största biten är 24,0 mm lång medan medellängden är 13,1 mm. Benen är vita och helt förbrända samt jordiga. Benen kommer från människa.

Människa: 1 rörbensdiafys, 3 diafyser.

*Spridda brända ben i närheten av AG30630***Fnr 482**

Benen har en volym som är mindre än 0,1 dl och de väger 4,2 g. Det längsta fragmentet är 19,6 mm medan medellängden är 14,6 mm. Benen är vita och helt förbrända samt jordiga. Fragmenten kommer från människa (3,0 g) samt obestämda fragment som troligen kommer från människa (1,2 g).

Människa: 10 rörbensdiafyser.

Obest: diafyser, rörbensdiafyser.

Sammanfattning av AG30630

Den omarkerade graven AG30630 består av de fragment som hittades i bengropen A30486 men det finns även en del spridda brända ben i närheten av graven (Fnr 482). Det är enbart rörbensdiafyser och diafyser från människa som har hittats, både i bengropen och omkring graven. Inget av fragmenten har kunnat användas för köns- eller åldersbedömning och det finns heller inget som tyder på att anläggningen innehåller ben efter mer än en individ.

AG30701 Täcksten?*Bengrop A32513***Fnr 564**

Benen i Fnr 564 har en volym som är mindre än 1 dl och de väger 27,6 g. Det största fragmentet är 30,3 mm och medellängden är 16,3 mm. Benen är vita och helt förbrända. I fyndet finns ben från människa (10,3 g) och obestämda fragment från människa (17,3 g).

Människa: 1 kraniefrag, 16 rörbensdiafyser, 1 sesamben.

Obest: diafyser, rörbensdiafyser, kraniefrag, epifyser.

*Urnebrandgrop A32525***Fnr 609**

Benen i fyndet har en volym på 0,1 dl och väger 28,2 g. Det största fragmentet är 21,3 mm långt och medellängden är 10,3 mm. Benen är ljusgrå till vita och nästan alla fragment är helt förbrända. Det är bara något enstaka fragment som är nästan helt förbränt men alla benen är jordiga. Benen kommer från människa (6,9 g) och obestämda fragment från människa (21,3 g).

Människa: 5 kraniefrag (spruckit i *diploë*), 1 revbensdiafys, 12 rörbensdiafyser, 1 *phalanx* 1 el 2.

Obest: diafyser, rörbensdiafyser.

*Spridda brända ben inom AG30701***Fnr 563**

Benen i fyndet har en volym som är mindre än 0,1 dl och de väger 3,0 g. Det största fragmentet är 27,6 mm långt och medellängden är 8,3 mm. Benen är ljusgrå till vita och nästan helt eller helt förbrända. Ett fragment är dock svart och dåligt bränt. Benen kommer från människa (2,3 g) och resterande är obestämda fragment (0,7 g).

Människa: 3 rörbensdiafyser, 2 diafyser.

Obest. diafyser, rörbensdiafyser.

Sammanfattning av AG30701

Flera ben har hittats i anslutning till täckstenen AG30701. En del av dem har hittats i en bengrop (A32513) samt i en urnebrandgrop (A32525) medan ett mindre antal ben har varit kringsspridda (Fnr 563).

I bengropen A32513 har ben från människa och obestämda fragment från människa hittats. Det finns ett fåtal bitar av kraniefragment, rörbensdiafyser och diafyser. Inget av fragmenten har kunnat användas för köns- eller åldersbedömning och inget tyder heller på att de kommer från mer än en individ.

Även i urnebrandgropen A32525 har ben från människa och obestämda fragment från människa hittats. Fragment från kraniet, revbenen, de långa rörbenen samt fingrarna eller tårna har hittats. Kraniefragmenten har spruckit i *diploë* men det finns inga andra fragment som kan användas för åldersbedömning i anläggningen. Benen skulle kunna komma från en vuxen individ som är något äldre men det är svårt att säkert säga bara utifrån dessa få fragment. Inget av benen har kunnat användas för könsbedömning. Det finns inget i urnebrandgropen som tyder på att den innehåller ben från mer än en individ.

De flesta ben som har hittats spridda vid täckstenen A30701 kommer från människa medan de resterande är obestämda. Det är endast ett fåtal rörbensdiafyser och diafyser som har hittats och de har inte kunnat användas för köns- eller åldersbedömning. Det finns inget som tyder på att fyndet innehåller ben från mer än en individ.

Vid täckstenen AG30701 finns en bengrop och en urnegrop som innehåller en individ vardera. Eftersom det har varit omöjligt att könsbedöma individerna och även funnits en del svårigheter vid åldersbedömningen så är det omöjligt att säga huruvida de spridda brända benen som har hittats runt dessa två anläggningar kommer från bengropen eller urnegropen. Det är heller inte omöjligt att alla dessa benen kommer från en och samma individ eftersom det inte finns några fragment som motsäger detta även om det kanske är mest troligt att AG30701 innehåller två begravingar med två individer.

AG32599 Omarkerad grav*Brandgrop A32580***Fnr 599**

Benen i fyndet har volymen 0,1 dl och väger 17,9 g. Det största fragmentet är 20,9 mm långt och medellängden är 10,8 mm. Benens färg är vit och de är helt förbrända samt sotiga. Benen kommer från människa (6,9 g) och obestämda fragment från människa (11,0 g).

Människa. 4 skalltaksfrag (tjock *diploë*), 1 skalltaksfrag (tjock *diploë*, synostos ej påbörjad), 3 rörbensdiafyser, 3 diafyser.

Obest. kraniefrag, diafyser, rörbensdiafyser.

Sammanfattning av brandgrop A32580

I brandgropen A32580 finns ben från människa (6,9 g) samt obestämda fragment från människa (11,0 g). Skalltaksfragmenten har en tjock *diploë* och i ett av fragmenten har synostosen inte påbörjats i

suturen. Det finns inga andra fragment som kan användas för åldersbedömning vilket innebär att fragmenten tyder på att det är en vuxen individ som troligen har varit något äldre individ som ligger gravlagd i anläggningen. Inga fragment har kunnat användas för könsbedömning. Det finns heller inga fragment som tyder på att benen kommer från fler än en individ.

AG32608 Omarkerad grav*Brandgrop A32626***Fnr 25**

Fyndet innehåller ett fragment som väger 0,8 g och är 14,6 mm långt. Det är vitt och helt förbränt samt jordigt. Benet är en rörbensdiafys från människa.

Fnr 571

Benen i fyndet har en volym som är mindre än 1 dl och de väger 58,6 g. Det längsta fragmentet är 21,7 mm långt medan medellängden är 12,9 mm. Benen är vita och helt förbrända samt jordiga. Bland benen finns fragment från människa (20,1 g), djur (0,1 g) samt obestämda fragment från människa och djur (38,4 g).

Människa: 3 kraniefrag med *acusticus internus*, 1 skalltaksfrag (inte särskilt tjock *diploë*), 5 skalltaksfrag (spruckit i *diploë*), 4 skalltaksfrag, 8 skalltaksfrag med sutur (synostos pågår i *tabula interna*), 1 skalltaksfrag med "ärrig" yta, 1 tandrot (*premolar* el *molar*), 1 kotfrag, 41 rörbensdiafyser, 2 diafyser, 3 epifyser (kan ej avgöra om de är fastvuxna), 1 ev frag av epifys, 1 *phalanx 1* el 2 (trol 2, *manis*, dist).

Djur: 1 diafys.

Obest: kraniefrag, diafyser, rörbensdiafyser.

*Spridda brända ben inom AG32608***Fnr 598**

Fyndets vikt är 0,2 g och det största fragmentet är 10,2 mm långt medan medellängden är 8,0 mm. Benen är vita och helt förbrända. Fragmenten har inte varit möjliga att artbestämma.

Obest. diafyser, epifyser.

Sammanfattning av AG32608

I brandgropen A32626 finns knappt 1 dl ben som tillsammans väger 59,4 g. Det största fragmentet är 21,7 mm långt medan medellängden är 13,7 mm. Benen är vita men jordiga och helt förbrända. Av benen i anläggningen kommer 20,9 g från människa, 0,1 g från ett djur av obestämd art samt 38,4 g är obestämda fragment som främst kommer från människa men troligen även från djur.

Människobenen kommer från större delen av skelettet även om det är ganska lite ben som finns i brandgropen. Flera skalltaksfragment har spruckit i *diploë* medan andra fragment inte har någon särskilt tjock *diploë*. Det kan dock finnas variationer i tjockleken på detta skikt inom kraniet. Flera fragment har suturer där synostosen pågår i *tabula interna*. Eftersom det inte är möjligt att säga vilken del av kraniet som fragmenten med suturer kommer ifrån kan man bara säkert säga att individen är äldre än ca 30 år. Eftersom några skalltaksfragment har spruckit i *diploë* är det inte omöjligt att det är en något äldre individ. Inget av fragment har kunnat användas för könsbedömning och det finns inget som tyder på att de kommer från mer än en individ. Det finns ett fragment av en diafys från ett djur i brandgropen men det har inte varit möjligt att artbestämma fragmentet.

De fragment som har hittats spridda i graven AG32608 har inte varit möjliga att artbestämma men det mest troliga är att de kommer samma individer, antingen människan eller djuret, som i brandgropen A32626.

AG32656 Täcksten*Bengrop A32638***Fnr 546**

Fyndet i fyndet väger 0,5 g och det största fragmentet är 8,2 mm långt medan medelstorleken är 5,5 mm. Benen är vita och helt förbrända och är fragment som är obestämda men som troligen kommer från människa.

Fnr 550

Fyndet består av 2,5 dl brända ben som väger 204,4 g. Det största fragmentet är 43,7 mm långt medan medellängden är 12,8 mm. Benen är blågrå till vita och de flesta är helt förbrända medan några fragment är sämre brända. Benen är jordiga. Fyndet består av bestämda fragment av människa (52,9 g) samt obestämda fragment av människa (151,5 g).

Människa: 16 skalltagsfrag (mycket *diploë*, 2 har spruckit i *diploë*), 1 skalltagsfrag med sutur (synostos pågår i *diploë*), 1 skalltagsfrag med sutur (synostos nästan färdig), 1 skalltagsfrag med sutur (synostos troligen halvvägs genom *diploë*), 1 tand, 1 tandrot, 1 frag kotkropp (kan ej se om epifysen är fastvuxen), 1 rörbensdiafys (*tibialfemur*), 67 rörbensdiafys, 1 diafys *metacarpale/metatarsale*, 5 diafys, 1 epifys (kan ej se om den är fastvuxen).

Obest: diafys, rörbensdiafys, epifys, kraniefrag.

Sammanfattning av AG32656

Bengropen A32638 innehåller 2,5 dl brända ben som väger 204,9 g. Det största fragmentet är 43,7 mm långt medan medellängden är 12,8 mm. Benen är blågrå till vita i färgen och en del fragment är sämre brända medan de flesta är helt förbrända. Benen är även jordiga. I anläggningen kommer 52,9 g ben från människa medan 152,0 g är obestämda fragment som troligen kommer från människa.

Större delen av skelettet finns representerat bland benen i bengropen. Det finns inget som tyder på att benen kommer från mer än en individ. Det har inte varit möjligt att göra någon könsbedömning utifrån benen. Många fragment kommer från kraniet och flera av dessa fragment har en tjock *diploë* och har dessutom spruckit i detta skikt. I några kraniefragment med sutur pågår synostosen i *diploë* medan den i ett fragment nästan är helt färdig i *tabula externa*. Det innebär att anläggningen innehåller en vuxen individ som är äldre men det är inte möjligt att säga exakt hur gammal individen var när han/hon dog.

AG32741 Rest sten*Skelettgrav A31209***Fnr 533**

Fyndet innehåller obrända tänder som tillsammans väger 3,3 g.

Människa: 1 *premolar 1* från *maxilla* (går ej att avgöra från vilken sida), 2 *premolar 2* från *maxilla* (sin o dx, varav den högra är mycket lite sliten medan den vänstra inte är sliten alls) (b-l 9,9 mm, m-d 7,0 mm), 2 *molarer 1* från *maxilla* (sin o dx, den högra är lite sliten medan den vänstra är mycket lite sliten) (b-l 11,9 mm, m-d 10,9 mm), 2 *molarer 2* från *maxilla* (sin o dx, där den högra inte är sliten och den vänstra är mycket lite sliten) (b-l 12,0 mm, m-d 9,9 mm), 2 *molarer 3* från *maxilla* (sin o dx, som ej är slitna) (b-l 10,9 mm, m-d 8,8 mm), 1 *molar 3* (dx) från *mandibula*, 1 fragment. Alla tänderna är avbrutna i kronan strax ovanför roten.

Fnr 535

Fyndet är ett obränt ben som väger ca 9,3 g och är 55,9 mm långt. Det är ett kraniefragment från människa som antingen kommer från *temporale* eller den nedre delen av *occipitale*.

Fnr 536

Fyndet, som består av obrända tänder som hittades *in situ*, togs in som preparat. Vid den osteologiska analysen fick tänderna sitta kvar i preparatet. Eftersom preparatet är ganska ömtåligt har sanden som tänderna ligger i inte penslats bort för att kunna studera underkäken. Eftersom de fortfarande ligger i preparatet har tänderna inte kunnat vägas.

Människa: 1 *incisiv 2* (sin, ej sliten) (b-l 7,1 mm, m-d 6,8 mm), 2 *caniner* (sin o dx, ej slitna) (b-l 7,7 mm, m-d 6,9 mm), 2 *premolarer 1* (sin o dx, mycket lite slitna) (b-l 8,3 mm, m-d 7,1 mm), 2 *premolarer 2* (sin o dx, mycket lite slitna) (b-l 9,0 mm, m-d 7,3 mm), 2 *molarer 1* (sin o dx, varav den vänstra är lite sliten och den högra något mer sliten) (b-l 12,0 mm, m-d 11,4 mm), 2 *molarer 2* (sin o dx, varav den högra inte är sliten medan den vänstra är lite sliten) (b-l 10,7 mm, m-d 10,8 mm). Vid analysen trillade en av tänderna ur preparatet och precis som tänderna i Fnr 533 är emaljen avbruten strax ovanför roten. De inre delarna av roten kunde ses, däremot var inte någon del av *mandibula* synlig.

Sammanfattning av AG32741

Benen i AG32741 kommer från en skelettgrav (A31209) och är obrända. De är inte särskilt väl bevarade utan det är främst tändernas emalj som har bevarats. Benen väger minst 12,6 g eftersom tänderna och underkäken i Fnr 536 inte har kunnat vägas. Det största fragmentet är 55,9 mm långt. Alla benen kommer från människa.

Utifrån tändernas frambrott kan man på barn avgöra hur gamla de är. Eftersom den s k 12-årstanden, d v s *molar 2*, har brutit fram och dessutom är helt utvuxen kan man säga att individen är äldre än 12 år. Tänderna är dessutom inte slitna alls eller mycket lite slitna vilket också tyder på att det är en ung individ. Det finns dessutom tre fragment från visdomstanden (*molar 3*) som troligen inte har brutit fram ännu utan där kronan nästan är färdigbildad. Detta sammantaget tyder på att individen troligen är ca 12-15 års ålder.

Eftersom det i skelettgraven A31209 enbart finns fragment av tänderna och delar av kraniet så är det svårt att göra en könsbedömning utifrån de vanligaste metoderna. Däremot kan man utifrån tänderna göra en s k odontometrisk könsbedömning. Det innebär att man mäter tändernas längd samt bredd och jämför dem med andra material. I det jämförelsematerial jag har använt mig av har tio olika mått tagits på olika permanenta tänder (Kloo 1999). På tänderna i skelettgraven har bara åtta av dessa mått kunnat tagas eftersom hörntänderna i överkäken saknas. Av de mätta tänderna har sex stycken klart maskulina mått medan de andra två mätten låg precis under gränsen för att bedömas som man. Den individ som har gravlagts i A31209 är därför med största sannolikhet en pojke/man i 12-15 årsåldern.

AG33220 Omarkerad grav*Bengrop A33200***Fnr 597**

Benen väger 3,9 g och det största fragmentet är 15,8 mm långt medan medellängden är 7,4 mm. Benen är ljusgrå till vita och de flesta är helt förbrända. Benen kommer från människa (1,3 g) och obestämda fragment från människa (2,6 g).

Människa: 3 kraniefrag (tunn *diploë*), 2 diafys.

Obest: kraniefrag, diafys.

Sammanfattning av AG 33220

Benen från bengropen A33200 kommer huvudsakligen från människa. Det finns i anläggningen tre kraniefragment som har en tunn *diploë* vilket tyder på att de kommer från en ung individ men hur gammal individen var när han/hon dog har inte varit möjligt att avgöra. Det har heller inte varit möjligt att göra någon könsbedömning utifrån fragmenten. Det finns inget som tyder på att anläggningen innehåller mer än en individ.

AG33226 Omarkerad grav*Urnebrandgrop A33154***Fnr 578**

Fyndet innehåller 4,5 dl brända ben som väger 363,7 g. Det största fragmentet är 37,1 mm långt och medellängden är 10,9 mm. Benen är grå till vita och de flesta fragmenten är nästan helt eller helt förbrända. Fyndet innehåller ben från människa (52,2 g) och obestämda fragment från människa (311,5 g).

Människa: 2 skalltaksfrag (spruckit i *diploë*), 1 skalltaksfrag (tjock *diploë*), 1 kraniefrag (ev *temporale*, synostos ej påbörjad), 2 kraniefrag, 1 kraniefrag med sutur, 1 kraniefrag med *acusticus internus*, 1 tandrot (*premolar* eller *molar*), 1 tandrot, 1 frag *mandibula/maxilla* med *alveol*, 1 *dens axis*, 1 kotfrag (epifysen fastvuxen), 3 diafys *radius/ulna/fibula*, 54 rörbensdiafys, 3 diafys, 1 sesamben.

Obest: kraniefrag, tandfrag, kotfrag, diafys, rörbensdiafys, epifys.

Sammanfattning av AG33226

Det finns inga fragment i urnebrandgropen A33154 som tyder på att anläggningen innehåller mer än en individ. Inget av fragmenten har kunnat användas för könsbedömning. I anläggningen finns det fragment från en ryggkota där epifysen har vuxit ihop med diafysen. Detta sker vid ca 25 års ålder vilket innebär att den gravlagda individen är äldre än 25 år. Flera av kraniefragmenten har tjock *diploë* eller har det spruckit i detta skikt vilket tyder på att det kommer från en äldre individ. Det finns ett kraniefragment som eventuellt kommer från tinningsbenet (*temporale*) där synstosen inte är påbörjad men å andra sidan sker detta vid ca 80 års ålder om suturen över huvud taget växer ihop.

AG33279 Omarkerad grav*Brandgrop A33253***Fnr 555**

Fyndet består av 11 dl ben som väger 757,1 g. Det största fragmentet är 43,6 mm långt och medellängden är 12,5 mm. Benen är svarta, ljusgrå till vita men de flesta fragment är nästan helt eller helt förbrända. Fyndet innehåller ben från människa (105,7 g) och obestämda fragment från människa (651,4 g). På fem av benen från människa satt små fragment av korroderat järn fast.

Människa: 33 skalltaksfrag (ganska tjock *diploë*), 2 skalltaksfrag (synostos pågår i *diploë*), 10 skalltaksfrag (synostos pågår eller färdig i *tabula interna*), 11 skalltaksfrag med sned sutur (synostos ej påbörjad), 2 kraniefrag med *acusticus internus*, 2 kraniefrag (med korroderat järn), 1 *processus zygomaticus ossis frontalis* (sin, kraftig, rundad, M), 1 *incisiv 2* (ser kraftigt nedsliten ut), 1 *premolar 2* (kraftigt nedsliten), 1 tandrot (*molar 1, mandibula*), 1 tandrot (*molar 3, maxilla*), 3 tandrötter (*molarer*, ser kraftigt nedslitna ut), 4 tandrötter (*molarer*), 14 tandrötter, 1 diafys *humerus/femur/tibia*, 40 rörbensdiafys, 1 rörbensdiafys (med korroderat järn), 2 diafys (med korroderat järn), 1 epifys (fastvuxen, kan ej avgöra vilken epifys det är), 1 sesamben, 1 *phalanx 1* eller *2* (dist, trol *pedis*).

Obest: kraniefrag, tandfrag, kotfrag, diafys, rörbensdiafys, epifys, spongiöst ben.

Sammanfattning av AG 33279

Brandgropen A33253 innehåller enbart ett fynd (nr 555). I den har ben från människa hittats samt obestämda fragment som kommer från människa. Bland benen har en epifys hittats som har är fastvuxen vid diafysen. Det har inte varit möjligt att avgöra vilken epifys det är. De flesta epifyser växer samman med diafysen vid ca 15-20 års ålder och

de sista som växer ihop är kotepifyserna och det sker vid ca 25 års ålder. Det är således en vuxen individ som är gravlagd i brandgropen. Flera av kraniefragmenten har en ganska tjock *diploë* vilket tyder på att det är en något äldre individ. I flera kraniefragment pågår synstosen i det inre skiktet eller så är den färdig där. Det finns även fragment där synstosen pågår i *diploë*. Eftersom det inte har varit möjligt att avgöra från vilken del av kraniet de olika suturerna kommer är det svårt att ge någon mer exakt ålder. Suturen börjar dock som tidigast att växa ihop vid ca 30 års ålder men de flesta börjar först att växa ihop vid ca 50-årsåldern. I brandgropen finns även fem tänder som ser ut att vara mycket kraftigt. Det är en framtand och fyra kindtänder det gäller. Det är dock inte säkert att de är nedslitna utan de kan ha sprängts av värmen. Enligt Gejvall (1948:160) måste man röntga tänderna för att kunna avgöra om de är nedslitna eller har sprängts sönder av värmen. Enligt Leif Jonsson (mejl 2007-04-03) kan man dock på "gamla" slitna tänder se små plana ytor på den occlusala ytan (d v s tuggytan) som inte har uppkommit genom avspjälkning vid kremationen. Det har dock inte funnits tid att studera dessa tänder närmare inom ramen för den osteologiska analysen och rapporten. Skulle tänderna vara nedslitna tyder det i så fall på att de kommer från en äldre individ.

I brandgropen finns det ett fragment av *processus zygomaticus ossis frontalis* från vänster sida som är kraftig och rundad vilket tyder på att den kommer från en man. Det finns inget annat fragment som har kunnat användas för könsbedömning. Det finns heller inget fragment som tyder på att benen kommer från mer än en individ. I brandgropen 33253 ligger således en man begravd som var ca 30 år eller äldre när han dog.

AG33662 Omarkerad grav*Urnegrop A33651***Fnr 615**

Fragmentens volym är 0,1 dl och deras vikt är 25,2 g. Det största fragmentet är 23,3 mm långt medan medellängden är 11,5 mm. Benen är ljusgrå till vita och de flesta är helt förbrända. Fragmenten är dessutom jordiga. Benen kommer från människa (3,6 g) och obestämda fragment från människa (21,6 g).

Människa: 1 skalltaksfrag (tunn *diploë*), 1 rörbensdiafys, 1 kotepifys (en av de små epifyserna).

Obest: kraniefrag, diafys, rörbensdiafys.

Sammanfattning av AG33662

Enbart tre fragment som har hittats i urnegropen A33651 har med säkerhet kunnat bestämmas till människa. Det är ett kraniefragment med tunn *diploë* samt en rörbensdiafys och ett kotfragment. Det är inte möjligt att enbart utifrån kraniefragmentet säga något om den gravlagdas ålder även om det mellersta skiktet är tunt. Det har heller inte varit möjligt att göra någon könsbedömning av individen. Det finns dock inget som tyder på att urnegropen innehåller mer än en människa.

200647 Stenport*Spridda brända ben i närheten av A200647***Fnr 265**

Fragmenten väger tillsammans 0,4 g och det största är 10,3 mm långt medan medellängden är 8,4 mm. De är vita och helt förbrända men jordiga. Ett av benen kommer från människa (0,2 g) men det finns också fragment av obestämd art (0,2 g).

Människa: 1 diafys.

Obest: fragment.

Fnr 290

Fyndets volym är mindre än 0,1 dl och det väger 6,4 g. Det största fragmentet är 18,3 mm långt och medellängden är 8,8 mm. Benen är vita och helt förbrända samt jordiga. Fyndet innehåller ben från människa (3,4 g) och obestämda fragment från människa (3,0 g).

Människa: 2 skalltaksfrag (tunn *diploë*, synostos ej påbörjad), 1 *temporale* med *processus styloideus*, 5 rörbensdiafyser, 1 diafys.

Obest: kraniefrag, diafyser, rörbensdiafyser.

Fnr 470

Ett fragment som väger 0,8 g och är 17,2 mm långt. Benet är vitt och helt förbränt samt jordigt. Fragmentet är en rörbensdiafys (trol *femur/tibial/humerus*) från människa.

Fnr 511

Ett fragment som väger 0,3 g och är 16,3 mm långt. Det är vitt och helt förbränt. Fragmentet kommer från människa och är en rörbensdiafys.

Fnr 513

Fyndet innehåller två större fragment och en del småsmulor som tillsammans väger 0,2 g. De större fragmenten är 7,6 resp 9,5 mm långa. Alla fragmenten är vita och helt förbrända. De två större fragmenten kommer från människa (0,2 g) medan de andra inte har varit möjliga att artbestämma (0,0 g).

Människa: 2 diafyser.

Obest: fragment.

Sammanfattning av de spridda brända benen invid A200647

Benen som har hittats vid stenporten A200647 har en sammanlagd volym som är ca 0,1 dl och de väger 8,1 g tillsammans. Det största fragmentet är 18,3 mm långt och medellängden är 11,3 mm. Benen är vita och helt förbrända och några av dem är även jordiga. De flesta fragmenten har kunnat bestämmas till människa (4,9 g) medan resten är obestämda fragment som troligen kommer från människa (3,2 g).

Det är inte många fragment som har hittats kring stenporten 200647 och de kommer främst från rörben och diafyser hos människa. Två skalltaksfragment (i Fnr 290) har en tunn *diploë* och synostosen har inte påbörjats i suturen. Det har dock inte varit möjligt att avgöra vilken del av kraniet som dessa fragment kommer ifrån. Eftersom mellanskiktet är tunt och synostosen inte är påbörjad kommer fragmenten troligen från en ung individ men det är omöjligt att ge någon närmare åldersbedömning. Det finns inget fragment som har kunnat användas för könsbedömning och det finns heller inget som tyder på att benen kommer från mer än en individ.

Område A med brända ben

Fnr 44

De två fragmenten väger 0,1 g och är 5,7 resp 6,0 mm långa. De är bägge vita och helt förbrända. De två fragmenten är diafyser som kommer från människa.

Fnr 48

Ett fragment som väger 0,3 g och är 10,1 mm långt. Det är vitt och helt förbränt. Fragmentet är en rörbensdiafys från människa.

Fnr 267

Tre fragment som väger 0,1 g. Det största fragmentet är 7,2 mm långt och de andra är 3,6 resp 3,9 mm långt. Alla fragment är vita och helt förbrända. De tre fragmenten har inte varit möjliga att artbestämma.

Fnr 268

Ett fragment som inte har någon registrerbar vikt och vars längd är 5,4 mm. Det är vitt och helt förbränt. Fragmentet har inte kunnat artbestämmas.

Fnr 515

Ett fragment som inte har någon registrerbar vikt och vars längd är 9,1 mm. Benen är vitt och helt förbränt samt jordigt. Benet är en diafys som inte har varit möjligt att artbestämma.

Sammanfattning av område A med brända ben

Område A med brända ben består av fem fynd (44, 48, 267, 268 och 515) som ligger ganska glest spridda. Mellan Fnr 267 och 268 är det t ex 1,7 m medan Fnr 515 ligger mellan dessa fynd. Mikael Nordström (muntligen 2007-02-01) gjorde ändå valet att de skulle studeras tillsammans. Benens vikt är 0,5 g och det största fragmentet är 10,1 mm långt medan medellängden är enbart 6,4 mm. Benen är vita och helt förbrända och ett av dem är dessutom jordigt. Av de sammanlagt åtta fragmenten har enbart tre av dem kunnat bestämmas till människa. Människobenen bestod av diafyser och rörbensdiafyser som inte har kunnat användas varken till köns- eller åldersbedömning. Benen kommer från åtminstone en individ men det är omöjligt att säga om de kommer från fler individ och i så fall hur många.

Område B med brända ben

Fnr 492

Tre fragment som tillsammans har en vikt på 0,1 g. Det största fragmentet är 7,7 mm långt medan de andra är 4,5 resp 6,0 mm långa. Benen är vita och helt förbrända samt jordiga. Fragmenten kommer från människa (0,1 g) och resterande är obestämda fragment (0,0 g).

Människa: 1 diafys.

Obest: 2 fragment.

Fnr 494

Benen i fyndet väger 1,7 g och det största fragmentet är 16,0 mm medan medelstorleken är 10,4 mm. Fragmenten är vita och helt förbrända. Benen kommer från människa (1,5 g) medan resterande fragment är obestämda (0,2 g).

Människa: 1 skalltaksfrag (spruckit i *diploë*, ingen synostos synlig i *tabula externa*), 3 rörbensdiafyser.

Obest: fragment.

Fnr 568

Två fragment som väger 0,1 g och är 5,9 resp 8,6 mm långa. De är bägge vita och helt förbrända. Det är två diafyser från människa.

Fnr 619

Benen i fyndet väger 0,7 g och det största fragmentet är 11,1 mm långt och medellängden är 8,9 mm. Benen är vita och helt förbrända. Alla fragment kommer från människa.

Människa: 1 rörbensdiafys, 4 diafyser.

Fnr 620

Fyndet, som består av tre fragment, väger 0,9 g och det största fragmentet är 18,1 mm långt medan de andra är 5,2 resp 6,3 mm långa. Benen är vita och helt förbrända. Alla tre fragment kommer från människa.

Människa: 1 diafys, 2 fragment.

Sammanfattning av område B med brända ben

Område B med brända ben innehåller fynden 492, 494, 568, 619 och 620. Deras volym har inte varit mätbar men deras vikt är 3,5 g. Det största fragmentet är 18,1 mm långt medan medellängden är 8,2 mm. Benen är vita och helt förbrända och några få är även jordiga. Inom området finns 3,3 g ben från människa samt 0,2 g obestämda ben.

Benen från människa härrör främst från diafyser och rörbensdiafyser. Ett skalltaksfragment med sutur har spruckit i *diploë* vilket tyder på att det kommer från en äldre individ. I fragmentet så är synostosen inte synlig vare sig i *diploë* eller i *tabula externa*. Inget av fragmenten har kunnat användas för könsbedömning. Det finns inget som tyder på att benen inom område B kommer från mer än en vuxen individ, som eventuellt är något äldre, men det kan inte uteslutas eftersom de ligger utspridda.

Område C*Yta 1 med brända ben***Fnr 251**

Fyndet innehåller tre fragment som väger 0,2 g och det största fragmentet är 9,0 mm långt medan de andra är 6,8 resp 7,3 mm långa. Benen är vita och helt förbrända samt jordiga. Alla tre fragmenten är diafyser från människa.

Fnr 284

Fyndets volym är 0,1 dl och dess vikt är 13,3 g. Det största fragmentet är 25,5 mm långt och medellängden är 9,5 mm. De är vita och helt förbrända samt jordiga. Fyndet innehåller ben från människa (5,5 g) och obestämda fragment från människa (7,8 g).

Människa: 10 rörbensdiafyser, 1 diafys.

Obest: kraniefrag, diafyser, rörbensdiafyser.

Fnr 554

Benen har en volym som är mindre än 0,1 dl och de väger 10,5 g. Det längsta fragmentet är 22,1 mm och medellängden är 8,9 mm. Benen är vita och helt förbrända. Fyndet består av människa (2,9 g), djur av obestämd art (0,2 g) samt obestämda fragment från människa och djur (7,4 g).

Människa: 12 rörbensdiafyser.

Djur: 1 rörbensdiafys.

Obest: diafyser, rörbensdiafyser.

Fnr 566

Fyndet innehåller mindre än 0,1 dl brända ben och väger 3,7 g. Det största fragmentet är 14,4 mm långt och medellängden är 6,8 mm. Fragmenten är vita och helt förbrända. Benen kommer från människa (1,3 g) och obestämda fragment som troligen kommer från människa (2,4 g).

Människa: 4 rörbensdiafyser.

Obest: kraniefrag, diafyser, rörbensdiafyser, epifyser.

Fnr 587

Fyndet innehåller enbart ett fragment som väger 0,4 g och är 15,0 mm långt. Det är vitt och helt förbränt samt jordigt. Benet, som kommer från människa, är ett skalltaksfragment med medeltjock *diploë*.

*Sammanfattning av område C, yta 1,**med brända ben*

Yta 1 i område C med brända ben innehåller fynden 251, 284, 554, 566 och 587 och ligger öster om 33200/33220. Området innehåller 0,3 dl ben som väger 28,1 g. Det längsta fragmentet är 25,5 mm långt medan medellängden är 9,0 mm. Benen är vita och helt förbrända och de flesta fragmenten är även jordiga. Området innehåller 10,3 g

ben från människa, 0,2 g ben från ett djur av obestämd art samt 17,6 g obestämda ben som framförallt kommer från människa men även från djur. Det finns inget som tyder på att ytan innehåller mer än en individ per art även om det inte kan uteslutas. Från människa finns det inom yta 1 framförallt diafyser och rörbensdiafyser men även ett skalltaksfragment med medeltjock *diploë*. Kraniefragmentet tyder på att benen kommer från en vuxen individ men det är omöjligt att ge någon närmare åldersbedömning. Det har även varit omöjligt att göra någon könsbedömning på benen från yta 1.

Det finns ett ben, en rörbensdiafys, från ett djur inom yta 1 i område C. Det är dock omöjligt att avgöra vilken art benet härrör från.

*Yta 2 med brända ben***Fnr 94**

Ett fragment som väger 0,2 g och är 12,6 mm långt. Fragmentet är vitt och helt förbränt. Benet kommer från människa och är ett kraniefragment.

Fnr 134

Benen har en volym som är mindre än 0,1 dl och väger 5,9 g. Det största fragmentet är 15,3 mm medan medellängden är 8,4 mm. Benen är vita och helt förbrända samt jordiga. Benen i fyndet kommer från människa (1,9 g) och resterande fragment är obestämda men som troligen kommer från människa (4,0 g). Vid analysen hittades även ett fragment av okänt slag (0,0 g).

Människa: 1 kraniefrag med sutur (spruckit i *diploë*), 5 rörbensdiafyser, 2 epifyser (kan ej se om de är fastvuxna).

Obest: diafyser, rörbensdiafyser.

Fnr 169

Benen har en volym av 0,1 dl och väger 11,0 g. Det största fragmentet är 17,6 mm långt och medelstorleken är 8,7 mm. Benen är vita och helt förbrända sånär som på ett fragment som är svart och dåligt bränt. Benen kommer från människa (3,1 g) och obestämda fragment från människa (7,9 g). Vid analysen hittades även ett fragment bearbetat ben (0,3 g).

Människa: 2 skalltaksfrag (tunn *diploë*), 10 rörbensdiafyser.

Obest: kraniefrag, diafyser, rörbensdiafyser.

Sammanfattning av område C, yta 2, med brända ben

Yta 2 i område C med brända ben innefattar de tre fynden 94, 134 och 169. Benen som har hittats inom detta område har en volym av 0,2 dl och de väger 17,1 g. Det längsta fragmentet är 17,6 mm långt och medellängden är 9,9 mm. Benen är vita och helt förbrända med ett undantag för ett fragment som är svart och dåligt bränt. Inom området finns 5,2 g ben från människa och 11,9 g ben som är obestämda men som troligen kommer från människa.

Det är kraniefragment, rörbensdiafyser och epifyser som har hittats från människa. Ett av kraniefragmenten har spruckit i *diploë* medan två andra fragment har tunn *diploë*. Utifrån de få fragment som finns av människa inom yta 2 i område C är det troligast att individen var vuxen när han/hon dog men det är omöjligt att ge någon närmare åldersbedömning. Det har inte varit möjligt att avgöra vilket kön individen hade. Det finns inget som tyder på att området innehåller ben från mer än en individ även om det inte kan uteslutas.

*Yta 3 med brända ben***Fnr 196**

Fyndets volym är 0,1 dl och det väger 12,1 g. Det största fragmentet är 19,3 mm långt och medelstorleken är 8,8 mm. Benen är vita och

helt förbrända samt jordiga. Benen kommer från människa (4,8 g) och obestämda fragment från människa (7,3 g).

Människa: 9 rörbensdiafyser.

Obest: diafyser, rörbensdiafyser.

Fnr 285

Fyndet består av ett fragment som väger 0,1 g och är 6,5 mm långt. Det är vitt och helt förbränt. Fragmentet är en epifys som är av obestämd art men det troliga är att den kommer från människa.

Fnr 608

Fragmenten har en volym som är mindre än 0,1 dl och de väger 4,3 g. Det största fragmentet är 24,5 mm långt och medellängden är 9,2 mm. Fragmenten är vita och helt förbrända. Benen kommer från människa.

Människa: 1 kraniefrag (synostos ej påbörjad), 4 rörbensdiafyser.

Sammanfattning av område C, yta 3, med brända ben

Benen från yta 3 i område C med brända ben innehåller fynden 196, 285, 608 och dessa har en volym som är mindre än 0,2 dl och de väger 16,5 g. Det längsta fragmentet är 24,5 mm långt och medellängden är 8,2 mm. Benen är vita och helt förbrända och några av fragmenten är även jordiga. Inom området finns det 9,1 g ben från människa samt 7,4 g obestämda ben som troligen kommer från människa.

Från människa finns det rörbensdiafyser och ett kraniefragment inom yta 3 i område C. Utifrån dessa fragment har det inte varit möjligt att göra varken köns- eller åldersbedömning av individen. Det finns inget som tyder på att området innehåller ben från mer än en individ även om det inte kan uteslutas.

Sammanfattning av yta 1, 2 och 3 i område C

Varken yta 1, 2 eller 3 inom område C innehåller särskilt många ben. Alla ytor innehåller ben från människa och inom yta 1 finns dessutom ett ben från ett djur av obestämd art. I yta 1 och 2 har människoben bedömts komma från vuxna individer av okänd ålder även om det är en osäker bedömning. I yta 3 har det inte varit möjligt att göra någon åldersbedömning över huvud taget. Inget av benen från område C har kunnat användas för könsbedömning. Inom område C har de olika ytorna bedömts innehålla en person per yta men det är heller inte omöjligt att alla benen inom område C kommer från en och samma individ.

Område D med spridda brända ben

Fnr 215

Fyndet har en volym som är mindre än 0,1 dl och det väger 4,8 g. Det största fragmentet är 16,1 mm långt och medellängden är 6,7 mm. Benen är ljusgrå till vita och är helt förbrända utom något enstaka fragment som är något sämre bränt. Benen kommer från människa (2,3 g) och obestämda fragment från människa (2,5 g).

Människa: 1 tandrot (trol *premol*ar, ser nedsliten ut), 5 rörbensdiafyser, 1 diafys, 1 *phalanx 3 (manis)*.

Obest: diafys, rörbensdiafys.

Sammanfattning av område D med spridda brända ben

Område D med spridda brända ben innehåller enbart fynd nr 215. Benen kommer från människa och är diafyser, rörbensdiafyser, en tand samt en fingerdel. Tandens ser nedsliten ut men det kan även bero på att den har avspjälkats vid kremeringen. Det har inte varit

möjligt att avgöra vilket inom ramen för denna osteologiska analys och rapport. Om tanden skulle vara nedsliten tyder det på att den kommer från en äldre individ. Det är inte möjligt att göra någon närmare åldersbedömning än så. Någon könsbedömning är heller inte möjlig att göra på benmaterialet från område D. Det finns inget som tyder på att området innehåller ben från mer än en individ även om det inte kan uteslutas.

BRÄNDA BEN FRÅN ÖVRIGA ANLÄGGNINGAR

A5132 Eldstad i kolarkoja

Fnr 584

Benen i fyndet har en volym som är mindre än 0,1 dl och väger 5,5 g. Det största fragmentet är 23,4 mm långt och medellängden är 10,7 mm. Benen är vita och således helt förbrända och de är t o m kritaktiga. Benen är även jordiga. Benen i fyndet kommer från djur (3,4 g) som är storleksmässigt som får eller gris samt obestämda fragment från djur (2,1 g).

Djur: 7 kotepifyser (ej fastvuxna), 1 revbensdiafys, 2 epifyser från stora rörbena (kan ej se om de är fastvuxna), 3 diafyser.

Obest: diafyser, rörbensdiafyser, kotfragment.

Sammanfattning A5132

Ben blir kritaktiga när de utsätts för temperaturer från ca 11000 C och uppåt. Det visar därför tydligt att benen från eldstaden har utsatts för riktigt höga temperaturer. Djurbenen har inte kunnat artbestämmas men storleksmässigt kommer de från får/get eller gris. De bendelar som finns representerade i materialet kommer dessutom från de köttrika delarna av dessa djur. I fyndet finns det bland annat fragment från kotorna och deras epifyser som inte är fastvuxna vilket visar att djuret har varit yngre än 4-5 år om de kommer från får/get eller yngre än 4-7 år om de kommer från gris.

A16529 Stolphål

Fnr 156

Fyndet innehåller ett fragment som väger 0,1 g och är 8,3 mm långt. Det är vitt och helt förbränt. Fragmentet är en diafys som kommer från människa.

Sammanfattning av A16529

Ett fragment bränt ben har hittats i stolphålet 16529. Det är en diafys från människa men som inte har kunnat användas varken för köns- eller åldersbedömning.

A29525 Stolphål

Fnr 404

Ett fragment som väger 1,0 g och 27,5 mm långt. Benet är vitt och helt förbränt samt är en rörbensdiafys från människa.

Sammanfattning av A29525

I stolphålet A29525 hittades ett fragment av en rörbensdiafys från människa. Det har inte varit möjligt att göra någon köns- eller åldersbedömning av individen utifrån detta fragment.

Ordlista

- Axis – andra halskotan hos människa
 Canin – hörntand
 Caput – ledhuvud
 Carpale – handloven
 Condyl – ledknapp
 Condylus occipitale – ledytan på kraniet (occipitale) mot den första halskotan
 Costae – revben
 Coxae – bäckenben
 Dens axis – tandliknande utskott på andra halskotan hos människa
 Dx (dexter) – höger
 Diafys – mittdelen av rörbenen
 Diploë – spongiöst skikt mellan kraniets två kompakta skikt (se tabula externa/interna)
 Dist el distal – den bendel som ligger längst från kroppens mitt
 Epifys – änden på rörbenen
 Femur – lårben
 Fibula – vadben
 Frontale - pannben
 Glabella – området mellan ögonbrynsbågarna
 Humerus – överarmsben
 Incisiv – framtand
 Mandibula - underkäke
 Margo supraorbitalis – ögonhålans övre kant
 Maxilla – överkäke
 Metacarpale – mellanhandsben
 Metapodie – mellanhands eller mellanfotsben
 Metatarsale – mellanfotsben
 Molar – permanent kindtand
 Occipitale – nackbenet
 Parietale – hjässa-benet
 Phalanx (sing), phalanges (pl) – finger el tåben
 Premolar – sitter mellan hörntänderna (hos en del djur framtänderna) och de permanenta kindtänderna
 Processus zygomaticus ossis frontalis - utskott på pannbenet mot okbenet
 Prox el proximal - den bendel som är närmast kroppens mitt
 Radius – strålben
 Sesamben – små extraben som sitter i handloven och vristen
 Sin (sinister) – vänster
 Spongiöst ben – svampigt ben
 Sutura – söm
 Synostos – sammanväxning av suturerna i kraniet
 Tabula externa – det yttre kompakta skiktet i kraniet
 Tabula interna – det inre kompakta skiktet i kraniet
 Tarsale – fotroten
 Temporale - tinningsbenet
 Tibia – skenbenet
 Ulna – armbågsben
 Zygomaticum – okben

BILAGA 7.

Björn Gedda
ArkeoBotanik

Torsvik. En pollenanalytisk
undersökning av ett
järnåldersgravfält. JLM 244-06

Rapportnummer: 2007-2 JLM

Björn Gedda
ArkeoBotanik

Torsvik. En pollenanalytisk undersökning av ett järnåldersgravfält. JLM 244-06

Björn Gedda 5/6 - 2007

Uppdrag

Att analysera pollen för att tolka landskapets historia är numera ganska vanligt vid större arkeologiska undersökningar men ibland får vi tillfälle till lite mer speciella undersökningar och pollenanalyser av gravar hör till de mer ovanliga. Ovanliga och samtidig väldigt spännande eftersom de kan ge en oväntad inblick i de mest personliga upplevelserna och ritualerna som omger en begravning.

Här i Torsvik bestämdes att en analys kulle utföras på två av gravarna (med ett par stickprov i några av de andra som jämförelse) för att se om det skulle gå att hitta några botaniska spår från gravritualer eller landskapet vid tiden för begravningarna.

Metoder

Pollenprover som insamlats enligt mina instruktioner av personal vid Jönköpings Läns Museum preparerades vid Geologiska Institutionen av Kalle Ljung enligt standardmetoder (se t.ex. Berglund & Ralska-Jasiewiczowa 1986, Moore m. fl. 1991) anpassade för prover med förväntat dålig bevaring och lågt polleninnehåll. Färdiga preparat analyserades under stereomikroskop vid 400 ggr förstoring av mig med hjälp av referenser och referenslitteratur (Moore m. fl. 1991) tillhörande UV-Syd och BjörnGedda Arkeobotanik.

Resultat

Resultatet av pollenanalysen presenteras i Fig 1. Alla prov hade en relativt låg pollenkoncentration men det gick i de flesta fall att få ihop en acceptabel pollensumma. Proverna bör, på grund av den låga koncentrationen inte tolkas individuellt utan ses i sitt sammanhang. Den låga koncentrationen beror troligen på post-depositionelle processer eftersom bevaringen generellt var dålig. Man bör därmed ha kunnat vänta sig en överrepresentation av mer hårdiga och lättigenkänneliga pollen.

Det kan vara värt att nämna några ord om beräkningsunderlaget för diagrammen som kan verka lite förvirrande för den oinvidige. Notera att summan av pollen + sporer i diagrammet blir mer än 100 %. Detta blir mest tydligt i 31226 där bara gräs + ormbunkar blir ca. 130 %. Detta beror på att pollenhalten beräknas enbart på summan av pollen medan sporhalten beräknas på den totala summan, sporer + pollen. (Exempel: i ett prov med ett gräspollen, ett trädpollen samt en spor blir pollensumman 2 och halten gräs blir 50 % och träd blir 50 %. Sporhalten beräknas emellertid på summan 3 och får en halt på 33%).

Beskrivning av diagrammet

20115 – Fem prov analyserades från den här graven. Notera att prov nummer 20115-11 endast innehöll 26 identifierbara pollen och att de individuella pollenvärdena därmed inte är

representativa. Alla prov uppvisar en hög andel gräs med ett medelvärde på 40-50 %. Såväl korn som vete och råg påträffades i små mängder. Bland ängs och betesmarksväxterna påträffas mindre mängder korgblommiga växter (maskros, prästkrage tussilago o. dyl.), några nejlikväxter och även ängsvädd. Svartkämpar och mållväxter, som är starka indikationer på bete och mänsklig närvaro finns i de flesta proverna. Bland träden och buskar påträffades främst björk, tall al, lind och hassel. Dvärgbuskarna representeras av ljung. Bland spörväxterna är det framför allt lummer och vitmossa, med en halt på upp till 10 %, som står ut jämfört med övriga gravar.

23085 – Fem prov analyserades och alla hade en pollenhalt på nästan 300 eller mer. Den här graven är relativt lik 20115 med ungefär samma träd, buska och dvärgbuskar samt gräshalt på runt 50 %. Även här finns korn och ett fåtal fynd av råg och vete. Även örterna är i stort sett lika men här skiljer framförallt ranunkelväxterna ut sig med halter på upp till 5 % av såväl vitsippa som smörblommetypen (*Ranunculus*-typ) och ranunkelväxter i allmänhet (*Ranunculus* odiff.).

31226 - Analyserades som referens till ovanstående. Bevaringen var mycket dålig och få örter förutom gräs, med en halt ca. 85 %, gick att identifiera. En mindre mängd svartkämper och syror antyder betesmark. Tall, al, lind och hassel påträffades men ingen björk. Halten av ormbunkar uppgår till 50 % av det totala innehållet (pollen + sporer).

32828 – Även dessa två prov analyserades som referens till ovanstående. Dessa visar stora likheter med 20115 och 23085 med ungefär sammansättningar av träd, örter, sporer och betesmarksindikatorer.

32343 – Detta prov togs ur en urna och förhoppningen var att det skulle innehålla någon indikation på gravritualer i form av rester mat eller örter. Fyndhalten är emellertid låg och skiljer sig lite från övriga prov.

Slutsatser

Under en kort tid har graven varit utsatt för väder och vind och alla de miljontals pollenkorn som hela tiden flyger omkring har för en kort tid en möjlighet att landa och därmed ge ett avtryck av den vegetation som omgav de sörjande just vid tiden för begravningen. Vi kan se att ljung intog en framträdande plats i markvegetationen vilket tyder på att platsen var öppen och hade hållits öppen under en lång tid. Troligen har bete spelat en stor roll eftersom vi påträffar tydliga betesmarksindikatorer som svartkämpar och syror. Vi ser också att det inte var fråga om någon regelrätt ljunghed, utan snarare en öppen betesmark med ljung, gräs och en varierad av örtflora. Skogen omkring var en blandskog med bland annat björk, tall, hassel, al och lind. Relativt stora mängder sädeskorn av framför allt korn men även råg och vete påträffades och medan träd som tall och björk spider sina pollen över stora områden sprids sädespollen förvånansvärt dåligt. Det verkar alltså vara troligt att förekommit odling i närheten.

Vad har då hänt vid begravningen? Kan vi säga något om när på året begravningen skett? När man undersöker en grav får man inte bara ett stickprov i rummet utan också i tiden. Hur kort tidsrymd som avspeglas beror på ett flertal orsaker. Till exempel kan jordlager röras om av smådjur och frost så att olika tider blandas eller så går det helt enkelt inte att ta ett tillräckligt rent och noggrant prov på grund av att lagret man vill provta är för tunnt eller svårt att identifiera. Vid vanliga landskapsrekonstruktioner är man oftast nöjd om man kan få en upplösning på 25-50 år, men just här i Torsvik verkar det som om man till och med kan urskilja årstider. I grav 23085 har vi till exempel ganska höga halter av pollen från vitsippor. Det är inte helt ovanligt att vitsippor påträffas i markprover men här har vi en ganska hög halt samtidigt som det inte påträffats ett enda i grav 20115 eller i de andra stickproven. Troligen har alltså begravningen skett under den korta tid på våren då vitsipporna blommar i Torsvik. Vid vilken årstid som personen i Grav 20115 begravdes är svårare att avgöra men likheterna mellan de två nämnda gravarna, framför allt vad gäller träd och buskfloran, visar att det troligen inte var alltför många år mellan de båda.

Till sist, finns det några spår av gravgåvor

eller ritualer? Ja kanske. Vitsipporna står ut i analysen och kanske beror den höga halten av sädeskornspolen på att sädesax lagts ned i graven. Vad jag inte tidigare nämt är att i graven 20115 var det ganska höga halter av sporer från vitmossa. Inte så höga att de omöjligt kan ha kommit genom naturlig spridning från den närliggande våtmarken men samtidigt är det nästan lika höga värden som om provet tagits direkt i våtmarken (Sköld 2003). Och de finns nästan inga i proverna från de andra gravarna. Kanske är sporererna de sista resterna från en bädd av vitmossa som den avlidne legat på.

Slutord

När man som i en neolitisk stenkistegrav i Hamneda (Lagerås 2000) här i Småland, finner pollen från vitsippor just på den dödes bröstorg, känns slutsatsen att det rör sig om ett offer ganska självklar och det blir lätt att föreställa sig hur ett barn eller en god vän tar ett sista avsked inför den långa vilan. I Torsvik är tecknen emellertid inte lika tydliga och slutsatserna bör därmed inte bli fröhastade. Som läsaren kanske märkte var det många "kanske" i stycket ovan och jag anser att det är som sig bör. Ingen av dessa tveksamheter är emellertid beroende av varandra och vi får därmed ingen ackumulerad osäkerhet, utan skulle det visa sig att ett antagande faller försvagas inte de övriga. Det ger en möjlighet att skapa en bild av en järnåldersbegravning i Torsvik där vi kanske inte har alla delar helt rätt men vi är ändå en bit på vägen.

På en öppen plats bland ljung och blommande örter, vid tiden då vitsipporna står i blom har någon lagts till sin sista vila. Kanske lägger någon ned några blommor och kanske ligger hon på en bädd av mjukaste vitmossa. Vid sin sida har hon fått med sig några personliga ägodelar och kanske några ax av säd.

Referenser

- Berglund, B. E. & Ralska-Jasiewiczowa, M. 1986: Pollen analysis and pollen diagrams. In: B. E. Berglund (Ed.): *Handbook of Holocene palaeoecology and Palaeohydrology*, pp 455-484. Wiley.
- Brorson, T. 2007: Termisk analys av bränd lera från ugnar i Norra Hyllievång, Malmö Skåne. *Kontoret för keramiska studier, Rapport 5*.
- Gedda, B. 2007: Pollen åt de döda. *Populärvetenskaplig bok om fynden vid gravfältet vid Torsvik* (i prep., titel ej fastställd). Jönköpings Läns Museum. Jönköping.
- Lagerås, P. 1994: Pollenanalys i anslutning till grävningarna i Hyltena, Grytås och Högabråten, Jönköpings län. Rekonstruktion av närmiljön kring anläggningarna. *LUNDQUA UPPDRAG, vol. 17*.
- Lagerås, P. 2000. Gravgåvor från växtriket: pollenanalytiska belägg från en senneolitisk hällkista i Hamneda.
- Moore, P. D., Webb, J. A., Collins, M. E. 1991: *Pollen Analysis* (2:a upplagan). Blackwell Scientific Publications, Oxford.
- Nyman, C. F. 1867-1868. Utkast till svenska växternas naturhistoria 1-2. - Örebro
- Odgaard, B. V. 1985: A pollen analytical investigation of a Bronze Age and Pre-Roman Iron Age soil profile from Grøntoft, western Jutland. *Journal of Danish Archaeology, vol. 4, s. 121-128*.
- Sköld, P. 2003: Pollenanalytisk undersökning av en torvmarkslagerföljd från Torsviks industriområde, Barnarps socken, Jönköpings kommun. *LUNDQUA UPPDRAG, vol 49*.

Tidigare rapporter från Björn Gedda Arkeobotanik

Rapporter för Jönköpings Läns Museum

- 2006-1: Översiktlig makrofossilanalys av Torsvik, JLM 244-06.
 2007-1: Södergårdens industriområde, Nässjö kn. Pollenanalys och makrofossilanalys till förundersökning.
 2007-2: Torsvik. En pollenanalytisk undersökning av ett järnåldersgravfält. JLM 244-06.

Rapporter för Malmö Kulturmiljö

- 2006-1: Rapport av makrofossilanalys från MK 312 Bunkeflo 8:2.
 2006-2: Rapport av makrofossilanalys från MK 312 Bunkeflo 15:12006-3: Rapport av makrofossilanalys från MK 183 Norra Hyllievång.
 2006-4: Rapport av makrofossilanalys från MK 290 (SU) Nummersjuvägen.
 2006-5: Gyllins Trädgårdar, delrapport 1. Utplöck av daterbart material.

2006-6: MK 295 Höllviken. Utplöck av daterbart material.

2006-7: MK 350 Norra Hyllievång. Utplöck av daterbart material.

2006-8: Gyllins Trädgårdar, delrapport 2. Utplöck av daterbart material.

2007-1: MK 350 Norra Hyllievång. Utplöck av daterbart material

2007-2: Limhamn 355:155. Pallisaden vid Kalkbrottsgatan - MK 327. Arkeobotanisk analys och utplöck av daterbart material.

2007-3: Gyllins Trädgårdar, delrapport 3. Utplöck av daterbart material.

2007-4: Gyllins Trädgård - MK 337. Slutrapport.

2007-5: Norra Hyllievång - MK 350. Slutrapport.

Rapporter för UV-Syd

- 2007-1: Gustavslund FU/SU. Flottering av 50 och analys av 10 makroprover.

BILAGA 8. Magnetometerundersökning

2006-05-06 Sid 1/1

Geofys i Sverige AB

Geofysiska Mätningar:

Med Magnetometer (Gradiometer) har utförts 1,5 mil söder om Jönköping på en plats kallad Torsvik vid Elgigantens varulager söder om dess staket med omnejd under perioden 2006-04-25 / 2006-04-26 av Glenn Envall tillhörande ovan nämnda AB

Koncentration av mätningarna:

Gjordes söder om Elgigantens dåvarande staket ca 140 meter, men även öster om samma staket ca 48 meter.

Antal grider:

antal grider som då mättes upp under denna period är 10, varje grid är 30 x 30 meter. Varav 6 är brutna.

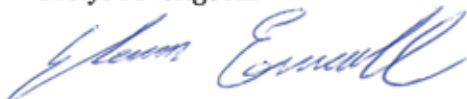
Komplikationer:

Påstötta broblem under mätningarna var att det var ett kalhygge som mättes upp. Tillhörande grenar och stenar, kuperad och svår gådd mark med andra ord detta störde den linjära gången samt försvårade att konstant och rakt tempo vid insamlandet av data kunde uppnås till fullständig belåtenhet. Även modernt järnskrot i marken då det varit dumpningsplats för chaufförer och till viss del allmänhet. Som bidrar till diskutabelt resultat inom deras upptagningsförmåga även till viss del i ytterkanterna befintlig skog med tillhörande grenverk försvårade.

Resultat:

Tolkning av 2 dimensionella kartmaterialet har i samråd med arkeolog Mikael Nordström företrädande Jönköpings Länsmuseum å ena sidan, samt Glenn Envall företrädande ovan nämnda AB å andra sidan, diskuterats på plats samt att en medskickad karta med overheadpapper där det ifyllts vad de olika anomalierna kan vara. Detta är att betrakta enbart som ett förslag på vad det kan vara. Arkeologisk grävning krävs för att fastställa vad det är. All tolkning som publiceras eller offentliggörs står för den aktuella arkeologen eller annan utsedd person av Jönköpings Länsmuseum.

Med vänliga hälsningar
Geofys i Sverige AB

Glenn Envall

Geofys i Sverige AB Provargatan 2 784 66 Borlänge
Tel 0243-21 55 88 Mob 070-633 22 60 E-post Geofys@envall.se

SITE

Name: Torsvik
 Location:
 MapRef:
 Comments:

COMPOSITE

Path: C:\Program\ArcheoSurveyor 2\Torsvik\comps\
 Filename: Torsvik 3.cmp
 Description:
 Instrument Type: Grad 601 (Gradiometer)
 Units: nT
 Surveyed by: on 2006-04-25/2006-04-26 Glenn Envall
 Assembled by: on 2006-05-06 Glenn Envall
 Direction of 1st Traverse: 0 deg
 Collection Method: ZigZag
 Sensors: 1
 Dummy Value: 32702
 Origin: One

Dimensions

Composite Size (readings): 480 x 150
 Survey Size (meters): 120 m x 150 m
 Grid Size: 30 m x 30 m
 X Interval: 0,25m
 Y Interval: 1m

Stats

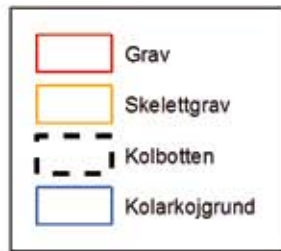
Max: 5,85
 Min: -5,86
 Std Dev: 3,49
 Mean: 0,04

Processes: 5

- 1 Base Layer
- 2 DeStripe Median Traverse: Grids: 31.asg 32.asg 34.asg 33.asg 35.asg 39.asg 40.asg 36.asg 37.asg 41.asg
- 3 De Stagger: Grids: 31.asg 32.asg 34.asg 33.asg 35.asg 39.asg 40.asg 36.asg 37.asg 41.asg Mode: Outbound Inc: -2
- 4 Low pass Gaussian filter: Window: 3 x 3
- 5 Clip from -5,86 to 5,85

Source Grids: 10

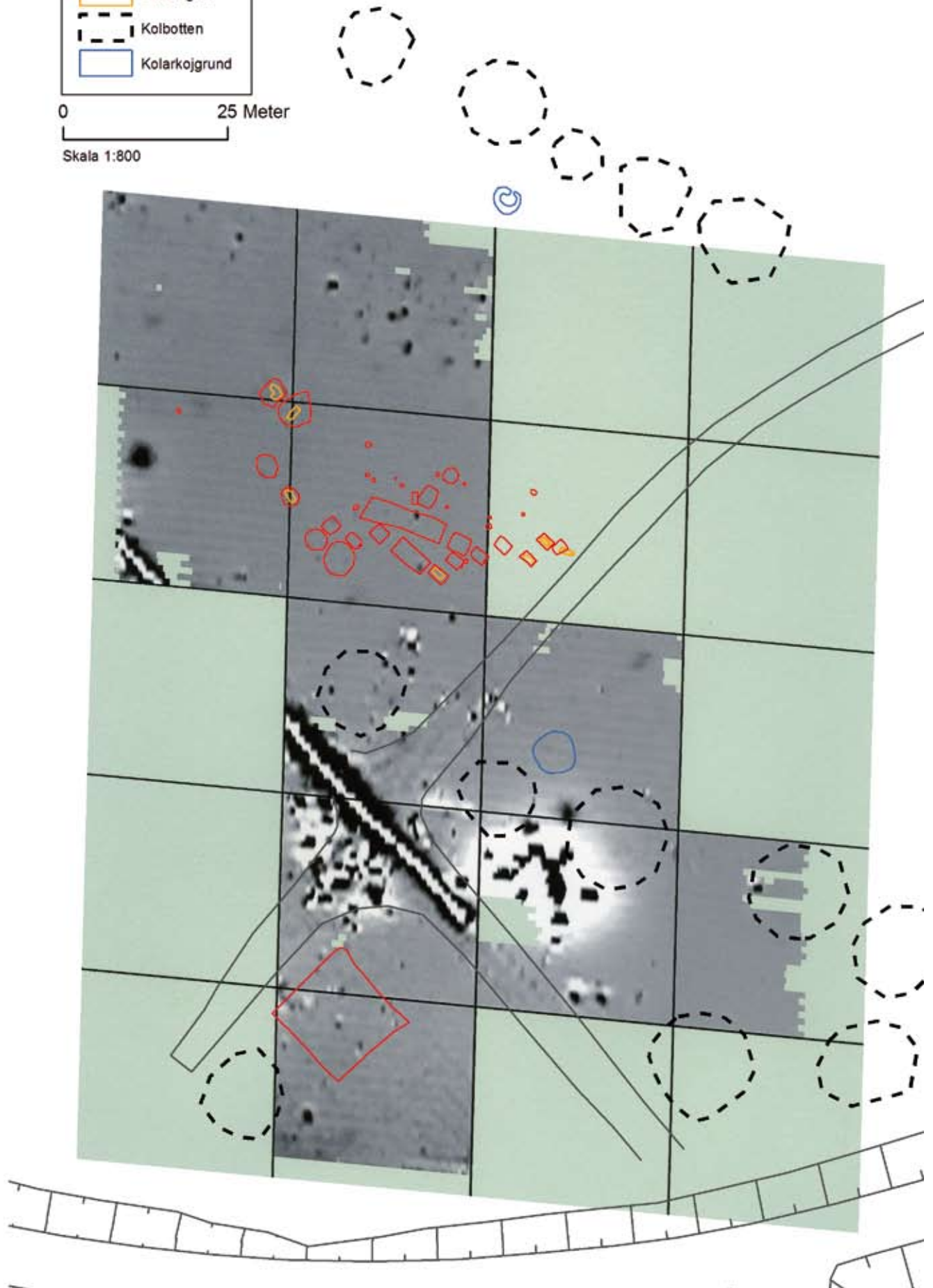
- 1 Col:0 Row:0 grids\31.asg
- 2 Col:0 Row:1 grids\32.asg
- 3 Col:1 Row:0 grids\34.asg
- 4 Col:1 Row:1 grids\33.asg
- 5 Col:1 Row:2 grids\35.asg
- 6 Col:1 Row:3 grids\39.asg
- 7 Col:1 Row:4 grids\40.asg
- 8 Col:2 Row:2 grids\36.asg
- 9 Col:2 Row:3 grids\37.asg
- 10 Col:3 Row:3 grids\41.asg

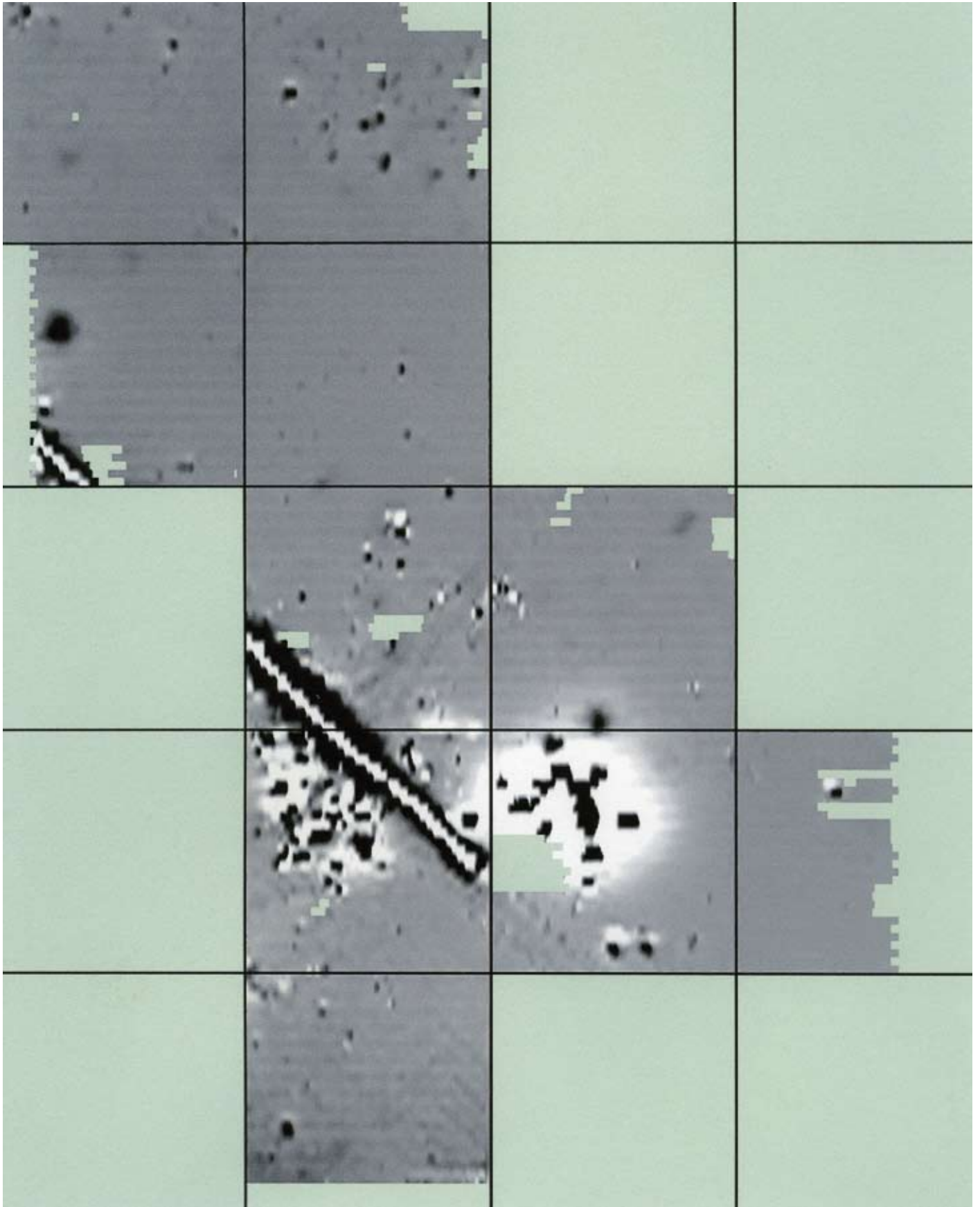

Barnarps socken, RAÄ 29
Gravar, kolbottnar etc. förhållande till magnetometerkartan

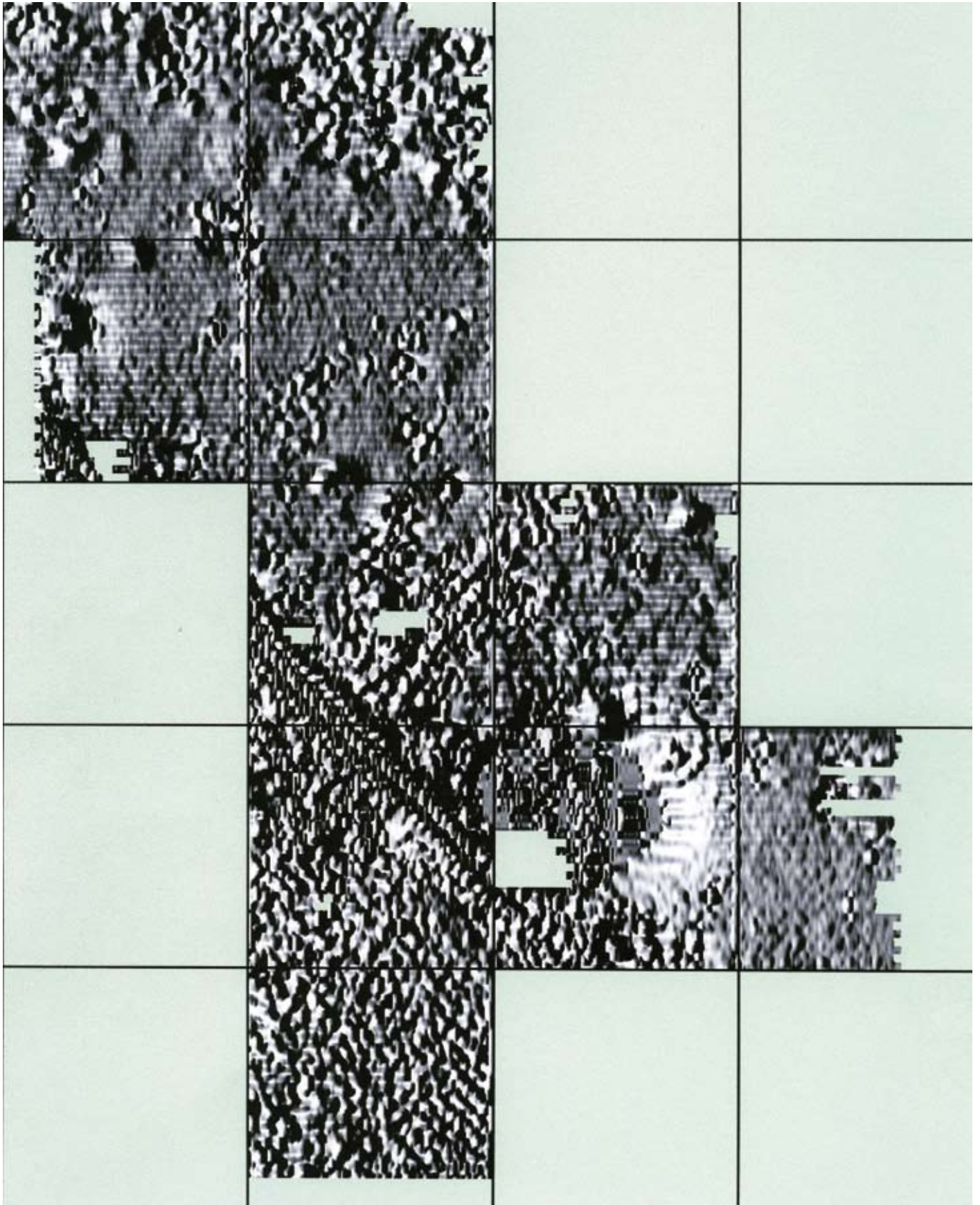
0 25 Meter

Skala 1:800

BILAGA 9.

Konserveringsrapport Torsvik, Jönköping

Inger Nyström Godfrey

Carin Pettersson

2007-11-25

Dnr. NOK 01019-2006

Konservator

Inger Nyström Godfrey, Carin Petterson

Datum

2007-11-25

Diarienummer

NOK 01019-2006

Ärendenamn

Torsvik
2006
Slutundersökning
Järnåldersgravfält

Landskap
Småland

Socken
Barnarp

Fastighet
Barnarps-Kråkebo

RAÄ-nummer
28, 29

Beställare

Jönköpings Länsmuseum
Mikael Nordström
Box 2133
550 02 Jönköping

Telefon 0703-264552
e-post mikael.nordstrom@jkpglm.se

Konserveringsrapport Torsvik

POSTADRESS/ BESÖKSADRESS

Gamlestadsvägen 2-4, B2
415 02 Göteborg

LEVERANSADRESS

Gamlestadsvägen 2-4, Hus
B2, "Inlastning", BV
415 02 Göteborg

TELEFON

Växeln 031-63 70 00

TELEFAX

031-707 03 26

E-POST

svk@vgregion.se

Introduktion

De flesta av fynden är gravgåvor, funna i samband med arkeologisk undersökning av ett gravfält från äldre järnåldern i Torsviksområdet söder om Jönköping. Gravfältet innehåller brandgravar i ett 30-tal stensättningar och domarringar. Marken runt omkring är sandig utan stenar.

Fynden kom in i omgångar till Studio Västsvensk Konservatorsateljé under 2006 och 2007.. Konserveringen startades i november 2006.

Tillstånd/kondition

Många av järnföremålen, i synnerhet flera av knivarna, har en s.k. glödpatina som visar att de har varit utsatta för hög värme. Glödpatinan är ett tätt, slätt och grått skikt som överensstämmer med den ursprungliga originalytans utseende och form. På några av knivarna är detta skikt dessutom delvis lätt rödfärgat av järnoxid. Fyndnummer 516 är ett exempel på en kniv med en helt intakt glödpatina. Dessvärre är denna kniv det enda exemplet, övriga fynd med glödpatina är mer eller mindre nedbrutna av gropkorrosion med en delvis kraftig blåsbildning. Korrosionsblåsorna består av tunna och oftast spruckna skikt, som deformerar utseendet på fynden. Under blåsorna finns en grop i metallen eller, om det metalliska järnet är helt borta, ingenting alls.

När det gäller de större och kraftigare fynden, som t.ex. knivarna, finns oftast en metallisk kärna kvar. Det är dock inte så att metallkärnan alltid finns kvar i hela föremålet, tunna partier som spets, egg och tånge kan vara helt genomkorroderade. Fynd med en bevarad metallkärna är relativt fysiskt stabila, men även korrosionsbenägna. Mindre fynd som t.ex. nålar, söljor och de många fragmenterade föremål tillverkade av tunna tenar, är helt genomkorroderade och består enbart av ett korrosionsskikt av magnetit och tyvärr också ofta av korrosionsblåsor.

Korrosionen är blandad med den sand som har omgett föremålen, och det närmsta sandskiktet sitter ibland hårt fast i järnkorrosionen. Det har därför varit svårt att avlägsna sanden helt, i synnerhet om fynden är genomkorroderade som t.ex. fyndnummer 151, ett mycket skört beslag. Alla fynden innehåller salter från omgivande miljö.

Järnkorrosion har impregnerat rester av organiskt material på några av fynden och delvis mineraliserat dessa. Textil finns bevarat på två knivblad (430 och 634) och på en av nålarna (537) Trärester finns på tre knivar (431, 522 & 634). Textilen är spröd, men faller inte sönder. Mineraliseringsgraden på textilresterna är relativt hög, vilket gör att föremålet kan behandlas som om det bara består av metall. Träresterna på knivhandtagen nr 431 och 634 är spröda, flagar något och ger ifrån sig stoff. Mineraliseringen ser ut att inte ha gått lika långt som för textilresterna.

Precis som med järnföremålen är de tunna fynden av koppar och/eller kopparlegering genomkorroderade medan de större och kraftigare endast är ytkorroderade. Om tjockleken är det enda avgörande är osäkert eftersom legeringarnas sammansättning inte har undersökts. Det är inte heller osannolikt att legeringen i t.ex. de två gjutna fibulorna 429 och 435, innehåller bly, som verkar korrosionshämmande. Ingen aktiv kopparklorid/kopparkorrosion upptäcktes under test i fuktkammare.

Den giftiga kopparkorrosionen har bevarat textila fragment på två fynd av hake och hyska (fnr 528, 666). Textilfragmenten är små, men fibrerna är relativt välbevarade och ganska flexibla. Tekniken är tydlig, se nedan.

Glasfragmenten (436) är stabila och har endast rensats med avjoniserat vatten och lufttorkats.

Konservering

Alla fynden röntgenfotograferades före arbetets början och fotograferades digitalt efter konserveringsarbetet¹. Preparatet (med fynd 167, 168 & 175) har fotodokumenterats under frampreparering. Hyskan och haken (fynd 528) har fotograferats före arbetets början och i mikroskop.

Efter arbetets slut packades föremålen i syrefritt packmaterial och med Neopolen² som stöd. Neopolen, är en polyetenprodukt, som är känd för att ha bra åldringsegenskaper. Prov av fibrer, ben etc. förvaras i möjligaste mån i separata provburkar eller påsar i fyndasken tillsammans med fyndet.

Nedan följer en generell beskrivning över konserveringsprocesserna, för varje enskilt fynd hänvisas till bifogad tabell.

Järnföremål

Föremålen undersöktes initialt under mikroskop och rensades med hjälp av pensel och skalpell. Framprepareringen fortsatte med hjälp av mikrobläster, som blästermedel användes aluminiumoxid och/eller glaspärlor, 50 µm. Eftersom ytan på de flesta av järnföremålen var spruckna stabiliserades sprickor och spaltande ytskikt med tunnflytande cyanoakrylat³ före mikroblästringen och urlakningen.

Korrosionsblåsor som bedömdes inte fysiskt stabilisera föremålen och som deformerade utseendet på fyndet skars bort med roterande diamanttrissa. I första hand avlägsnades de blåsor som var placerade vid kanter, som knivseggar och skaft. Många blåsor har dock lämnats kvar eftersom de har bedömts hålla samman föremålen. Det finns en problematik med att avlägsna blåsorna eftersom det saknas en slät ”fin” yta under, istället blir en grop eller anfrätt yta synlig. Arbetet blir därför en balansgång mellan vilka korrosionsblåsor som tas bort och vilka som lämnas kvar. En del blåsor som lämnats kvar lossnade dessutom under urlakningsmomentet trots att de förstärkts med limämne, ex. kniven med fyndnummer 348.

För att minska fortsatt korrosion följde en urlakning av vattenlösliga salter. Salterna har trängt in i föremålen från den omgivande miljön. Framförallt anses klorider bidra till snabb fortsatt korrosion. Urlakningen genomfördes i vattenbad med 0,1 M natriumhydroxidlösning (NaOH) under 14 - 44 veckor. Den basiska miljön, med ett pH på ca 12, gör att föremålen inte korroderar under själva urlakningen. Kloridhalten i badet mättes regelbundet med en kloridmätare⁴ och vätskan byttes vid behov. Urlakningen avslutades när halten av klorider låg stabilt under 5 mg/l. Efter urlakningen blev föremålen dehydrerade i etanol under 7 dygn. En sista torkning utfördes i ugn vid 50 grader under 2-7 dygn. Vissa föremål

¹ De fynden som hämtades tidigare av Jönköpings Länsmuseum har dock inte slutfotograferats. Följande fynd avses: 167, 168, 188, 220, 428, 429, 435 & 519.

² Neoplen 1710

³ PRO-CA Great Planes

⁴ Sherwood MK 11 Chloride analyser 9265

korrosionsskyddades med en korrosionsinhibitor⁵ vilken penslades på. För att skydda föremålen vid hantering och mot fukt och svängningar i miljön, påfördes dessutom en ytbehandling i form av mikrokristallinskt vax.⁶ Behandlingen skedde i vaxbad och under vakuum.

Föremål av koppar och kopparlegeringar

Dessa föremål rensades också först försiktig med penslar, avjoniserat vatten och etanol under mikroskop. För att avlägsna korrosionsprodukter som döljer originalytan eller är skadliga behandlades vissa fynd med 3 % triammoniumcitrat, som är en komplexbildare vilken binder metalljoner så att de sen kan avlägsnas med t.ex. vatten eller etanol. Efter behandlingen sköljdes fynd noga. En del fynd är helt genomkorroderade och har en originalyta som är väldigt skör. I dessa fall har viss ”smuts” som sand och jord lämnades på ytan för att den annars skulle försvinna helt. Lösa delar och sprickor säkrades med cyanakrylat.⁷

Föremålen torkades slutligen i ugn under 2 dagar och ytbehandlades med en akrylatlack⁸ löst i etanol/acetone. De föremål där hela ytan skulle behandlas doppades i lacken, medan de fynd som bara delvis skulle behandlas penslades. Det senare avser de två fynden av hake och hyska med textilrester (528 & 666), där man inte ville undvika att impregnera vävnaden med något medel. Hyskdelen på 528 är skadad i kanten och under arbetet bröts ytterligare en liten del bort. Denna del var så liten att det var svårt att limma fast den. Fragmentet förvaras därför i en separat burk tillsammans med fyndet.

Organiska rester av trä och textil

Trä och textilrester har endast rensats från sand med hjälp av pensel och skalpell under mikroskop. De mineraliserade organiska resterna som finns på järnföremålen skyddades under mikroblästring med plastfolie och bedömdes kunna klara urlakningen i natriumhydroxid. Däremot har textildelarna inte ytbehandlats eftersom en sådan behandling dels riskerar att dölja detaljer, dels försvåra eventuell senare analys. Däremot impregnerades trädelarna med en 10 % akrylatdispersion⁹ eftersom träet smular något.

Resterna av de vävda banden på hyskor/hakarna av brons (528 & 666) är sköra men håller trots det rätt väl samman, vilket gör att de inte bör stabiliseras/impregneras utan istället hanteras varsamt. Specialinredda lådor tillverkades i syrafritt material.

Särskilda iakttagelser och analyser

Flera fynd (126, 127, 138, 172, 304, 306, 368, 381, 433, 523, 527 & 647) består av järntenar med olika tvärsnitt, kvadratiska, rektangulära, runda och platta. Somliga av dessa är avsmalnande, böjda, löper igenom öglar, ligger parallellt med varandra eller är bara raka. Genomgående är att de är tunna med tvärsnitt på några millimetrar. På grund av detta är de nu också helt genomkorroderade och mycket sköra. Vilken typ av föremål eller funktion dessa fragment har haft är (för mig) oklart.

Fyndnummer 77, en nål, passar ihop med rester av en nålspets med fyndnummer 650. Båda fynden kommer från samma grav.

⁵ Dinitrol 4010

⁶ Carbona nr 3971

⁷ PRO-CA, Great Planes

⁸ Paraloid B 72 en metylmetakrylat

⁹ Primal WS 24

Fyndnummer 151 är ett intressant beslag med ett flertal spik/nithål och 2 bevarade böjda spikar. Dessutom finns en lös spik/ten som dels är böjd i ena änden, dels har en ”öglå” av järn slagen runt om sig.

Fyndnummer 167, 168 & 175 togs upp i ett preparat. Föremålen låg på och bredvid en koncentration av brända ben. Fynd 168, en kedja fastsatt på rester av en fibula, var delvis lätt fastkorroderad vid/under några av benfragmenten. De benrester som var närmast fibulan har sparats i separat burk. Benresterna låg i ett ca 2-3 cm djupt skikt med en utsträckning på ca 12x12 cm. Foto före och under frampreparering finns.

Fyndnummer 383 består av fyra fragment av järnnålar, med ett runt tvärsnitt mot spetsen och ett kvadratisk tvärsnitt i andra änden. Tre stycken delar har passning men den fjärde delen passar inte och har dessutom ett runt tvärsnitt i ena änden och ett kvadratisk tvärsnitt i andra änden, vilket tyder på att det är en del av ytterligare en nål.

Fyndnummer 430 är ett knivblad med rester av en vävd textil. Resterna finns endast på ena sidan. Vävnaden är en 3-skaftskypert tillverkat av ett 1-trådigt och Z-spunnet garn i både varp och inslag. Det finns så pass mycket rester kvar av vävnaden att föremålet inte kan ha varit utsatt eld under någon längre period. Att det finns textil på bladet bör antingen bero på att bladet varit invirat i tyg eller att kniven legat mot en textil i graven. Identifieringen av materialet i vävnaden m.h.a. ljusmikroskopi är besvärlig, dels därför att fibrerna är så spröda att de lätt knäcks vid provtagning, dels därför att de är så impregnerade med järnkorrosion att den ytstruktur man vill undersöka inte kan ses. Det är troligt att det är ull, men ingen mikroskopisk analys har gjorts. Det samma gäller för fyndnummer 537 och 634.

Fyndnummer 528 och 666 är två väldigt lika fynd av hake och hyska med rester av textilt band. På en triangulär hyska sitter ett ca 14 mm brett textilt band fast med 3 nitar. Haken består av en kvadratisk platta med smidd krok och 3 nitar som också håller fast rester av ett textilt band. Både hake och hyska är tillverkade av kopparlegering, men nitarna innehåller troligen mer tenn. Korrosionsprodukterna är gråare och ser annorlunda ut än korrosionen på beslagen. Hopsatta mäter hake och hyska ca 14x 12 mm. På fynd 528 sitter själva kroken på hakedelen fastkorroderad i hyskan, medan resten av beslaget saknas.

Banden är (var) fastnitad på hak- och hyskdelar. Vid nitningen har banden dubbelvikts i en fäll. Textilbanden kan vara rester av ett bälte, men pga. av att de är smala är det kanske troligare att de suttit fastsydda på klädedräkten. Banden är tillverkade i brickvävsteknik av ett Z-spunnet och 1-trådigt garn. Identifiering med ljusmikroskop visar att materialet är ull av fin dimension/kvalitet.

På fynd 528 där haken krockar i hyskan fanns dessutom ett virrvarr av andra mörka textila trådar, som inte hör ihop med banden. Det finns ingen synlig struktur eller riktning på dessa fibrer, som ligger i sammanpressade packar. Identifiering med ljusmikroskop av dessa fibrer (X100 - 250) visar att det är ullfibrer.

Fyndnummer 537 är en järnnål, som mer liknar en synål än en dräktnål med ett smalt nålsöga. Spetsen saknas, men på skaftet finns ett ytterst litet fragment av tre garn, varav två är S-spunna och ett är Z-spunnet, Alla är entrådiga. Materialet är troligen ull, men har inte kunnat säkerställas, se ovan under fyndnummer 430.

Fyndnummer 634 är en kniv med rester dels av ett träskaft, dels av ett tyg på ena sidan av knivbladet. Vävnaden är kypert, troligen en 3-skaftskypert, tillverkat av ett 1-trådigt, Z-spunnet garn i både varp och inslag. Det finns så pass mycket rester kvar av trä och textil att föremålet inte kan ha varit utsatt eld under någon längre period. Att det finns textil på bladet bör antingen bero på att bladet varit invirat i tyg eller att kniven legat mot en textil i graven. Materialet är troligen ull, men har inte kunnat säkerställas, se ovan under fyndnummer 430. Det finns också annat organiskt material, som ser ut som ben på båda sidor av kniven. Benmaterialet förefaller obränt och har ingen egentlig form eller riktning. Det har tolkats som att det inte tillhör kniven utan kommer från benen i graven.

Förutom på kniv 634 finns trärester på ytterligare två knivar (431 & 522). Fyndnummer 431 är en del av ett knivskaft med ett tunt skikt av träfibrer närmast järnet. Träslag har inte identifierats, men lösa fibrer har lagts i provburk. Träresterna på knivskaftet med nummer 522 är mycket små och helt mineraliserade. På knivbladet vid övergången mot skaftet finns rester av vad som troligen är läder från en knivslida också dessa är mineraliserade.

Råd och anvisningar om förvaring och hantering

Arkeologiska metaller, främst järnföremål bör enligt Tidens Tand förvaras så torrt som möjligt helst under 18 % relativ luftfuktighet (RF). Föremål av både metall och organiskt material där de organiska delarna inte är mineraliserade bör däremot förvaras i en luftfuktighet runt 50 % RF, så att inte de organiska delarna krymper. Man får i vissa fall välja vilket material som är viktigast eller mest känsligt och därför bör prioriteras. Avseende fyndnummer 528 och 666 bör textilmaterialet få styra, i synnerhet eftersom metallen är genomkorroderad och inte förväntas förändra sig nämnvärt även vid högre luftfuktighet. Även för knivarna med nummer 431 och 634 är det säkrast att förvara dessa i ca 50 % RF eftersom träet inte är helt mineraliserat. För knivarna med fyndnummer 430 och 522 rekommenderas en torr förvaring. För alla föremål gäller att åstadkomma en så stabil miljö som möjligt med jämn RF och temperatur.

Hantering av föremål bör ske med handskar för att undvika att handsvett och smuts hamnar på föremålen, vilket i sin tur påskyndar nedbrytningen.

Glasföremål bör enligt "Tidens Tand" (1) förvaras i 18-20 °C och relativa luftfuktigheten 30-50 % (ej över 50 %)

Referenser

- Identification of textile materials* (1985) The Textile Institute, Manchester, 7th edition. London.
Tidens Tand. (1999) M. Fjaestad (red). Riksantikvarieämbetet.

Bilagor

- Konserveringsrapport – tabell
 Bildbilaga.
 Röntgenbilder.

BILAGA 10. Textilanalys. Barnarps socken, RAÄ 29.

Här är mina anteckningar om textilierna från Jönköping:

Fnr. 430

En 3-skaftskypert tillverkat av ett 1-trådigt, Z-spunnet garn. Mineraliserat.

Fnr. 634

En 4-skaftskypert tillverkat av ett 1-trådigt, Z-spunnet garn. Mineraliserat.

Fnr. 537

Ett ytterst litet fragment bestående av tre tydliga garn varav två är S-spunna och ett är Z-spunnet, alla är entrådiga. Mineraliserat.

Fnr. 528 är ett band gjort i brickvävsteknik och tillverkat av ett lösspunnet, troligtvis Z-spunnet, 1-trådigt garn. Materialet är något svårbedömt, men är troligtvis ull. Brickbandet är (var) fastnitad på ett bronsspänne, ett trekantigt nitat beslag med ett hål i vilken det sitter rester av en hake. Kan vara rester av ett bälte eller annan del av klädedräkten.

2007-05-24

Hälsningar

Kerstin Ljungkvist
SVK Studio Västsvensk Konservering
Gamlestadvägen 2-4, Hus B2
415 02 Göteborg

BILAGA 11.

Protokoll, hållet vid polisförhör i
Barnarps socken den 17 november 1930.

Till landsfiskalskontoret i Jönköping hade inkommit en i tran-
sumerade delar så lydande skrivelse:

"Kapten B. Kugelberg
med anmälan.

Till Landsfiskalen i Jönköpings distrikt.

I november 1929 fanns i Barnarps socken och i sytöstra vägvinkeln
mellan vägen Kråkebo - Hyltena och vägen 219,58 - 220,6 ett vackert
väl bibehållet grafröse.

Det var beläget på Hyltenas ägor tillhörande Jönköpings V. Tänd-
sticksfabrik.

.....
Dess dimensioner voro: sidor 13 m., höjd 0,85 till 1 m. i mit-
ten.

Sidorna voro inramade af stenar/ se foto 1/ intill 1,2 m. långa.
Körnstenarna, af vilka den nordvestra var högst /0,90 m/ voro
kubformiga och lågo på sina platser.

Röset var synnerligen omsorgsfullt byggt.

Dess innehåll bestod av stenar af mansbörd samt klapper.

Då jag den 7. jan. 1930 besökte platsen var röset i det allra
närmaste totalt förstört /se foto 1 och 11/. Stenkörning derifrån
pågick för vägarbete å allmänna landsvägen Barnarp - Stigamo.

På min tillsägelse inhiberades vidare åverkan och rösets rester
fotograferades.

Röset var af den storlek, utseende och beskaffenhet att till och
med den dumaste och enfaldigaste menniska borde förstått att här ej
var en vanlig från åkern upplöckad anhopning af sten, utan ett forn-
minne.

Föröfvarna af dådet voro arrendatorn till Hyltena E. Svennings-
son och Johan Bomberg o söner, boende i Kråkebo el. Moliden.

Såsom vittnen kunna vid exent. åtal K.Berg, Frank Carlsson och
folkskolärare E. Fritzell, Kråkebo höras.

Ekeberg, Jönköping d. 21 okt. 1930.

B.Kugelberg.

Kapten."

Med anledning av denna anmälan har undertecknad, biträdande landsfiskal, denna dag, i närvaro av fjärdingsmannen O.B. Johansson i Norrahammar såsom ojävigt vittne, verkställt undersökning i ärendet, varvid följande personer hörts och uppgivit.

Hemmansägaren Johan Vilhelm Bomberg, född den 7 april 1869 och boende i Kråkebo av Barnarps socken: att han tillsammans med hemmansägaren Elvin Svenningsson i slutet av förra året åtagit sig att för vägstyrelsens i Tveta härads väghållningsdistrikt räkning anskaffa och framföra sten till vägomläggning å allmänna vägen Jönköping - Tveta härads gräns. För detta ändamål hade Svenningsson vidtalat troligen disponenten vid Jönköpings västra tändsticksfabrik att å sagda fabrik tillhöriga marker å Molidens och Hyltena ägor få taga sten. Härtill hade Svenningsson erhållit löfte. I slutet av december hade de börjat bortföra sten från ett stenröse, som varit beläget i vinkeln mellan vägarna Kråkebo - Hyltena och Lussbäcken - Bäcka-skog. Detta stenröse hade icke haft något påfallande utseende, som skilde det från andra stenrösen. Då de icke haft den ringaste aning om, att stenröset kunde vara någon slags fornlämning, hade de börjat tillgripa sten från röset. I början av januari månad detta år hade kaptен Kugelberg kommit till platsen och förbjudit allt vidare bortförande av sten från röset. Då var emellertid detta i det närmaste spolierat och endast cirka 10 parlass sten hade funnits kvar. Från röset hade bortförts cirka 100 parlass sten. Så snart kaptен Kugelberg förbjudit allt bortförande av sten från röset hade Bomberg och Svenningsson ställt sig detta förbud till efterrättelse.

Bomberg uppgav vidare, att han aldrig tidigare sett ett gravröse. Ifrågavarande röse hade sett ut som ett vanligt stenröse så mycket mer som stenar från omgivande åkrar under senare tid lagts till röset. Att detta röse varit ett gravröse fanns icke utmärkt på platsen, och Bomberg hade ingen kännedom därom, att kaptен Kugelberg varit där tidigare och undersökt röset. Vid bortförandet av stenen hade Bombergs son Ivar varit behjälplig. Därtill hade han emellertid beordrats av fadern.

Arrendatorn Alek Fingal Elverus Svenningsson, född den 14 januari 1888 samt boende i Moliden av Barnarps socken: att han sedan

lign!
 "Vilket röse
 röktes i Barnarps
 socken tillhöra
 Krist. M. J. J. J.
 månad?"

lign!

år 1923 av Jönköpings Tändsticksfabriker arrenderade Moliden. Han hade tillsammans med hemmansägaren Johan Bomberg åtagit sig att leverera sten till Tveta härads vägstyrelse. Av Jönköpings Tändsticksfabriks ombud mätaren Victor Karlsson från Jönköpings hade Svenningsson fått löfte att taga sten på Molidens och Hyltena ägar, Cirka 14 dagar före jul hade de börjat bortföra sten från ett stenröse, som var beläget i vinkeln mellan vägarna Kråkebo - Hyltena och Lussbäcken - Bäckaskog. Detta stenröse hade Svenningsson vid tidigare tillfällen iakttagit. Sålunda hade han för några år sedan huggit ned några träd, som vuxit upp på röset. Han hade emellertid icke haft den ringaste aning om, att röset kunde vara någon slags fornlämning. Då arbetet med stenens bortförande börjat, hade röset i det närmaste varit täckt av jord och mossor, och endast i mitten hade stenarna ~~trätt~~ ^{trätt} i dagen. Han hade tidigare aldrig sett ett gravröse ~~eller~~ ^{eller} visste ^{var} ~~hur~~ ^{om} ~~ur~~ ^{om} sådant såg ut. Något anslag på platsen, att röset varit en fornlämning hade icke funnits. Stenröset hade på tre sidor varit omgivet av åker, varför röset mycket väl kunde hava uppkommit därigenom, att stenar plockats ur åkrarna och hopats på ett ställe. Röset hade bestått av såväl mindre som större stenar. Svenningsson hade ~~hade~~ märkt, att, då de kommit ett stycke in i röset, detta varit fyrkantigt, men han hade icke närmare reflekterat därpå utan trott, att den fyrkantiga formationen härledde från någon husgrund. Å det område, där gravröset varit beläget, hade nämligen förr legat hus, som numera voro rivna. Då sålunda varken Svenningsson eller Bomberg haft den ringaste vetskap om, att röset varit ett gravröse, hade bortförandet av sten fortgått ända tills kapten Kugelberg kommit till platsen i början av januari månad detta år och upplyst därom, att röset varit ett gravröse. Detta hade emellertid då varit i det närmaste spolierat. Kapten Kugelberg hade förbjudit allt vidare bortförande av sten från röset och detta förbud hade Svenningsson och Bomberg ställt sig till efterrättelse. Därefter kapten Kugelberg, då han i november förra året upptäckt gravröset, meddelat detta eller uppsatt något anslag härom på platsen, hade naturligtvis icke någon åverkan ägt rum. Vid bortförandet av stenen hade Svenningsson haft hjälp av sin svåger Harald Karlsson, som emel-

lertid utfört detta arbete på Svenningssons uppdrag.

Jordbruksarbetaren Karl Edvin Harald Karlsson, född den 1 april 1910 och boende i Moliden av Barnarps socken: att han på order av sin husbonde Svenningsson varit behjälplig att köra sten från ifrågavarande röse. För egen del hade Karlsson icke hört talas om eller känt till, att röset skulle vara någon slags fornlämning. Röset hade legat i kanten av en åker och icke till utseende skilt sig från andra stenrösen.

Folkskolläraren Einar Fritzell, boende i Moliden av Barnarps socken: att han i 12 år vistats i trakten men icke tidigare haft någon som helst kännedom därom, att ett gravröse funnits å Molidens ågor i vinkeln mellan vägarna Kråkebo-Hyltena och Lussbäcken-Bäckaskog. Han hade tidigare flera gånger gått förbi platsen, där röset varit beläget. Härvid hade röset tett sig som en ganska vidsträckt jordförhöjning och i övrigt varit fullständigt täckt av jord, torv och ris. Fritzell hade för egen del aldrig misstänkt, att denna förhöjning kunnat vara någon fornlämning. Röset hade skjutit ut i en åker, varför Fritzell trott, att det varit ett odlingsrör. Röset hade ursprungligen varit runt, men då Svenningsson och Bomberg kommit ner i botten hade de observerat, att röset varit fyrkantigt. Då området, där röset varit beläget, tidigare varit bebyggt, hade Svenningsson och Bomberg troligen haft den uppfattningen, att röset ursprungligen varit en grund. Ej förrän kapten Kugelberg i januari månad detta år kommit till platsen hade Fritzell fått kännedom om, att röset varit ett gravröse. Förbudet att ej vidare taga sten ur röset hade Svenningsson och Bomberg ställt sig till efterrättelse.

Hemmansägarna Frank Karlsson och Karl Berg, båda boende i Lilla Kråkebo av Barnarps socken men anträffade i Barnarps kommunalrum vid Barnarps kyrka: uppgåvo båda i full överensstämmelse med vad Fritzell här ovan uppgivit.

Som ovan.

G. Hansson

BILAGA 12.

Rapport över glasfynden från Torsvik

Dominic Ingemark

Institutionen för arkeologi och antikens historia, Lunds universitet.

Kommentar

De fynd som författaren till denna rapport – fil.dr Dominic Ingemark, Lunds universitet – undersökt omfattar tre föremål i romerskt glas. Utöver dessa fynd fanns tre ytterligt små fragment där identifikationen som glas är osäker, och det är möjligt att det istället kan vara frågan om något mineral. Denna rapport kommer enbart att behandla det material som säkert utgörs av glas.

Av de tre importföremålen utgör ett en sannolikt mycket sällsynt fyndkategori: en äkta lins¹ i högkvalitativt färglöst glas. Linsen är med andra ord förstörande, även om dess litenhet gör den förstörande verkan relativt begränsad. I den antika världen hade linser sannolikt flera olika funktioner: de användes vid mycket detaljerat hantverksarbete som gemsnideri, de användes som brännglas för att bränna sår rena, de användes som dekorativa inlägg i möbler och andra föremål. Kanske kan de också ha fungerat som spelpjäser: exklusiva spelpjäser som förstörade mönster eller bokstäver på spelbrädet.² I ljuset av att de två övriga fynden utgörs av spelbrickor, verkar denna tolkning inte osannolik.

Två föremål som med stor sannolikhet utgör spelbrickor i glas som utsatts för hetta och därefter smält undersöktes också. Både är i färger som är karaktäristiska för romerskt glas: färglöst glas med en blå-grön bakgrundston, respektive blå-grönt glas. I det romerska riket var brädspel av olika slag mycket populära och fynd av spelbrickor i glas, keramik, ben och andra material är inte ovanliga.³ Dessa brickor är dock vanligen i kontrasterande färger – ofta svarta eller vita – men spelbrickorna förekommer även i en rad olika färger.⁴

Ser vi till området bortom *Limes* – den romerska gränsen – till järnålderskulturerna i nuvarande Tyskland och Skandinavien så tycks brädspelen också i detta område ha varit vanliga,⁵ och det verkar inte osannolikt att inte endast spelpjäserna importerats utan även kunskapen om en del former av brädspel överförts från den romerska kulturen till de germanska områdena.⁶ Mycket talar för att brädspel var förknippat med individer med hög status i järnålderssamhällena – det var frågan om

¹ Definitionen av vad som utgör en lins är enligt Jay M. Enoch – professor i optometri vid University of California at Berkeley – följande: *The lens material must be acceptably transparent and homogeneous, and surfaces must be reasonably regular. At least one surface must be curved, and surface irregularities must be modest. There should be a principal axis for the two surfaces, and the lens must be able to form an adequate image* (Enoch 1998, 275).

² Jag har skrivit en artikel om ett motsvarande föremål från de svenska utgrävningarna i Pompeji – en bergkristallins – där jag föreslår möjligheten att denna fyndkategori kunde vara spelpjäser: Ingemark under tryck.

³ Se exempelvis Crummy 1983, 91.

⁴ Se exempelvis Price 1989, 196.

⁵ Krüger 1982.

⁶ Kjer Michaelsen 1992.

strategiska spel som tycks ha förknippats med militär strategi – och de utgör därför viktiga gravgåvor.⁷

Katalog

Fyndnr. 667; Barnarps-Kråkebo, fornl. 29; Barnarps sn., Jönköpings kn

Tre mycket små fragment, omkring 1 x 1 mm: ett färglöst, ett färglöst/något opakiserande, samt ett bärnstensfärgat fragment. Kan vara någon form av mineral eller möjligen glas.

Fyndnr. 534; Barnarps-Kråkebo, fornl. 29; Barnarps sn., Jönköpings kn

En rund, plan-konvex lins i färglöst glas med en svag grön ton. Glaset är av hög kvalitet med enstaka sfäriskt formade luftbubblor. Fyndet är fragmentiserat och två bitar är bevarade, medan en mindre del saknas. Diameter 11,5; höjd 6; fragment 1, dimensioner 11,5 x 6; fragment 2, dimensioner 11,5 x 4 mm.

Fyndnr. 423; Barnarps-Kråkebo, fornl. 29; Barnarps sn., Jönköpings kn

En försmält klump glas i färglöst glas med en blå-grön ton, sannolikt en spelbricka som utsatts för hetta. Dimensioner 14 x 13 x 10 mm.

Fyndnr. 385; Barnarps-Kråkebo, fornl. 29; Barnarps sn., Jönköpings kn

En försmält klump glas i blå-grönt glas, sannolikt en spelbricka som utsatts för hetta. Dimensioner 16 x 15; 10 mm.

Bibliografi

Crummy 1983 = N. Crummy, *The Roman Small Finds from Excavations in Colchester 1971–9*, Colchester 1983.

Enoch 1998 = J.M. Enoch, 'The Enigma of Early Lens Use', *Technology and Culture* 39:2, 1998, 273-291.

Ingemark under tryck = D. Ingemark, "A rare rock-crystal object from Pompeii – a gaming piece, a magnifying lens or a medical instrument?", *Opuscula*.

Kjer Michaelsen 1992 = K. Kjer Michaelsen, *Braet og brik. Spil i jernalderen*, Højbjerg 1992.

Krüger 1982 = T. Krüger, "Das Brett- und Würfelspiel der Spätlatenezeit und römischen Kaiserzeit im freien Germanien", *Neue Ausgrabungen und Forschungen in Niedersachsen* 15 (1982), 135-324.

Price 1989 = J. Price, "The Roman glass", in Frere, S.S. & Wilkes, J.J. (red.), *Strangeath. Excavations within the Roman fort 1973-86* (Britannia Monograph Series 9), London 1989, 192-203.

Whittaker 2006 = H. Whittaker, "Game-boards and Gaming-pieces in the Northern European Iron Age", *Nordlit: arbetstidskrift i litteratur* 20 (2006), 103-119.

---

⁷ Whittaker 2006, 103–105.

KAPITEL 5
Förmedling

Förmedling

Förutsättningarna för förmedling har varit minst sagt olika vid undersökningarna av de tre gravfälten 2000–2006. Vid undersökningarna av gravfält RAÄ 171 hölls inga visningar, dock gjordes ett radioinslag om undersökningen av Sveriges Radio P4. De planerade skolvisningarna i samband med slutundersökningen av gravfält RAÄ 22 våren 2003 stupade på en plötslig vaktmästarstrejk, där skolorna stängdes och eleverna skickades hem. Dock hölls ett flertal andra visningar på gravfältet för olika grupper, bland annat länsstyrelsen, Jönköpings kommuns tekniska kontor och Tabergs bergslags hembygdsförening.

Den publika verksamheten var betydligt mer omfattande när det gäller fornlämningarna RAÄ 28 och 29. Där hölls regelbundna visningar för allmänheten varje onsdagskväll under grävningen. På Jönköpings läns museums hemsida lades regelbundet ut information som berörde undersökningen och dess fortskridande. Utöver detta hölls organiserade visningar dagtid för olika intresserade grupper; bland annat länsstyrelsen, Tekniska kontoret, Tabergs hembygdsförening, Skogsstyrelsen, grupper från Skog- och historiaprojektet, Höglandets fornminnesförening samt för skolklasser från Barnarps

FIGUR 66. Jörgen berättar om gravfältet för en mellanstadieklass från Månsarp.

FIGUR 67. Landshövding Lars Engqvist på besök tillsammans med länsantikvarie Tomas Areslätt och representanter för Elgiganten – Jimmy Olofsson och Mats Andersson. Mikael försöker förklara hemligheten med kvartsgraven.

och Månsarps skolor. Dessutom hade vi besök av landshövdingen i Jönköpings län, Lars Engqvist.

Efter att undersökningen var avslutad fortsatte den publika verksamheten om än i annan form. På uppdrag av Elgiganten, som tillsammans med Jönköpings kommun var uppdragsgivare i detta ärende, byggdes också en enkel utställning i Elgigantens lokaler. Länsmuseet byggde också en kopia av en av domarringarna från gravfältet framför Elgigantens huvudingång.

En av våra föresatser var också att snabbt efter undersökningen komma ut med information till allmänheten. Detta gjordes genom att producera en bok om gravfälten på Torsvik, men också om andra intressanta fornlämningar och kulturmiljöer i regionen. Tanken med boken var att den skulle ha en populär utformning, det vill säga vara lättförståelig och lättläst utan att ge avkall på informationens kvalitet. En annan avsikt var också att den skulle innehålla många vackra och informativa bilder. I september 2007 var boken *Liv och Död vid Lagastigen* klar och kunde distribueras. Mot en del i upplagan ställde både Elgiganten och Jönköpings kommun upp och delfinansierade boken. På så sätt fick undersökningsresultaten omgående en mycket god spridning till bland annat tjänstemän och politiker på Jönköpings kommun, men också till allmänheten.

MEDIA	TIDPUNKT	ORSAK
J-NYTT	23/8 2006	Reportage
Folkbladet	25/8 2006	Inför arkeologidagen
Jönköpings-Posten	29/8 2006	Inför arkeologidagen
Folkbladet	29/9 2006	Reportage
Jönköpings-Posten	28/10 2006	Reportage
Jönköpings läns taltidning	mars 2007	Reportage
Radio SR P4/Lasso	27/8 2007	Inför utgivningen av <i>Liv och död längs Lagastigen</i>

Några av mediainslagen angående undersökningarna i Torsvik.

Under hela undersökningen av RAÄ 28 och 29 dokumenterades de olika skeendena med videokamera. Än så länge har detta resulterat i ett par kortare filmer. Den ena, ca 3 minuter lång, har visats (och visas fortfarande vinter 2009/2010) under rubriken "Månadens Historia" (december 2006) på läns museets hemsida. Den andra, ca 10 minuter långa filmen, visades tillsammans med en utställning om undersökningarna av gravfälten på Torsvik. Utställningen pågick från december 2007 till oktober 2008 på Jönköpings läns museum. I samband med utställningen genomfördes en särskild arkeologidag den 3 februari 2008, där vi förutom föredrag om resultaten från Torsviksgrävningarna erbjöd allmänheten att tillverka glaspärlor, smida och gjuta tillsammans med läns museets pedagoger.

I samband med den stora ELMIA-skogsmässan 2007 och 2009 berättades om de arkeologiska undersökningarna vid Torsviks industriområde som ett pedagogiskt exempel på gravplatsmiljöer i skogsmark.

I anslutning till undersökningarna har också flera föredrag hållits för olika intressegrupper. Den 6 oktober 2005 hölls ett föredrag för medlemmarna i Tabergs hembygdsförening och den 26 oktober

FIGUR 68. Jörgen berättar om domarringen och andra gravformer för besökare vid arkeologidagen, i ett minst sagt omväxlande väder.

2006 höll vi ett föredrag på Höglandets fornminnesförenings årsmöte i Eksjö. Som en del i utbildningen för Skog- och historiaprojektet berättade vi den 21 mars 2007 om gravfältundersökningarna.

Ett flertal fördjupande artiklar har publicerats och kommer att publiceras. Hösten 2008 kom en artikel om ”portarna” på gravfältet och deras koppling till järnåldersdösarna (Nordström 2008). Hösten 2009 publicerades också en artikel om brännofferplatserna vid gravfältet i årsboken för Tabergs hembygdsförening (Nordström 2009). Ytterligare artiklar planeras under 2010–2011.

KAPITEL 6

Tre gravfält – sammanfattning, diskussion och framåtblick

Tre gravfält – sammanfattning, diskussion och framåtblick

Det här kapitlet avser att sammanfatta gravfältundersökningarna och samtidigt diskutera och påvisa den potential som finns för fortsatta studier. Gravfältet har redan berörts i ett flertal artiklar, inte minst i den populärt hållna ”Liv och död längs Lagastigen” (Gustafsson och Nordström. Red. 2007), men också i en artikel om ”gravportar” i *Urminne* (Nordström 2008b, se även bilaga till detta kapitel) samt på hemsidan (Nordström 2008a). Dessutom finns en artikel om brännofferplatserna som publicerades i oktober 2009 i Tabergs hembygdsförenings årsskrift (Nordström 2009).

För detaljerade sammanfattningar se också respektive gravfältskapitel.

6.1. Målsättning

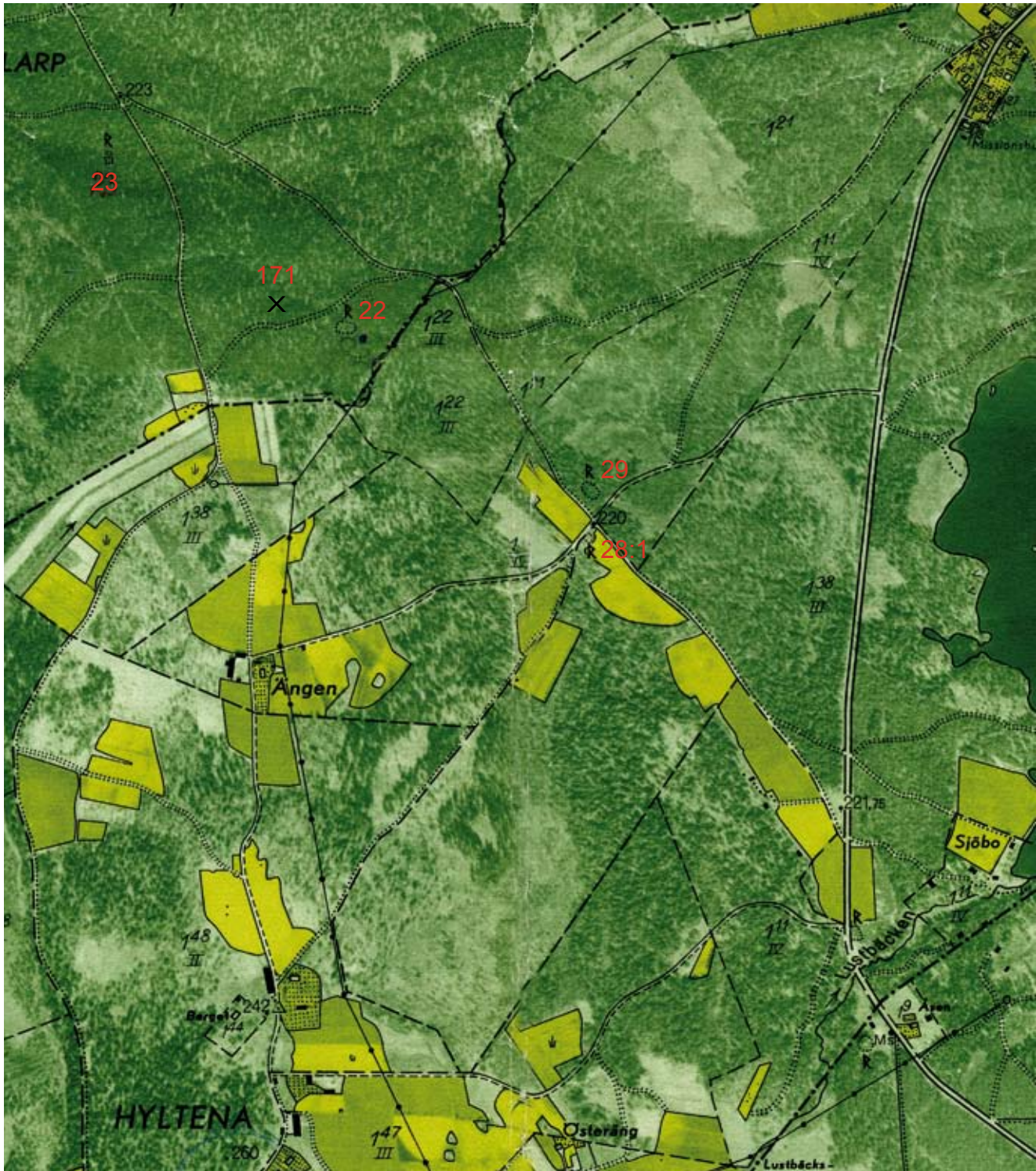
Målsättningen med våra undersökningar kan sammanfattningsvis beskrivas i fyra steg:

- att försöka identifiera och förstå gravritualen och de enskilda handlingar som formerat gravmonumenten – från det yttre i form av domarringar, stensättningar, resta stenar etc. till det inre i form av brandgravar och skelettgravar samt även försöka tyda fyndens roll med mera.
- att studera de enskilda gravfältens organisering
- att försöka förstå gravfälten i den lokala miljön. Vad betyder det att vi har sex gravplatser från mellersta järnåldern i Torsviksområdet som alla ligger inom bara 1,5 km, från RAÄ 30 i söder till RAÄ 23 i norr.
- att se gravfälten i ett större nationellt, och kanske till och med internationellt, perspektiv, vad är lokalt och regionalt å ena sidan och vad är allmänmänskliga uttryck?

Redan efter den första undersökningen fick vi anledning att utöka frågeställningarna när vi påträffade en vikingatida brännofferplats i form av brandlager med djur- och människoben:

- vad representerade brännofferplatsen och vilka var människorna som offrat vid ”förfädernas” gravar?

Inför slutundersökningen av RAÄ 22 visade det sig dessutom att den intilliggande våtmarken hade goda förutsättningar att kunna berätta om områdets vegetationshistoria de senaste 3000 åren. En pollenanalys från mossen skulle således kunna innehålla information som speglade markanvändningen under både gravfältets tid och de historiskt belagda kolningsaktiviteterna i området.

FIGUR 69. Det äldre landskapet som det tedde sig i 1950-talets ekonomiska karta över Torsviksområdet. Notera åkrarna som ligger på ett pärlband längs landsvägens västra sida ända upp förbi gravfält RAÄ 29. Den då okända gravfält RAÄ 171 är markerad med ett kryss. Skala 1:10 000.

6.2. Tre gravfält, tre gårdar?

Mellan 2001 och 2006 undersöktes tre gravfält, RAÄ 171, 22 och 29, i Torsviks industriområde på tidigare Källarps och Hyltena ägor. De var belägna inom ett avstånd på ca 500 meter. Mellan RAÄ 22 och det nyupptäckta 171 var det endast 80 meter. RAÄ 171 var dessutom markant mindre än de övriga två.

FORNLÄMNING 171 upptäcktes hösten 2000 i samband med den arkeologiska förundersökningen av förmodade boplatsslämningar (fornlämning 158) belägna bara ett 80-tal meter väster om gravfält RAÄ 22. På grund av bland annat tomtindelningen i den planerade utvidgningen av industriområdet kom undersökningen att styckas upp i flera etapper. Det som började som en förundersökning av förmodade boplatsslämningar slutade i upptäckten av ett tidigare okänt gravfält.

Under december månad 2000 genomfördes en arkeologisk delundersökning av två nypåträffade gravar. Fornlämningen, som var belägen på en svag öst-västligt orienterad åsrygg, utgjordes av två stenkonstruktioner samt anläggningar som senare visade sig vara stolphålsliknande naturbildningar. Den ena graven (G1) var ofylld och bestod av flata stenar lagda i en oval form. Den andra (G4) var i stort sett totalförstörd och bestod endast av ett fåtal flata stenar. Under undersökningens gång påträffades ytterligare tre gravar av samma karaktär i undersökningsområdets östligaste del. Dessa var också ofyllda stensättningar och kan närmast beskrivas som kvadratiska eller ovala. Av tidsskäl och på grund av årstiden beslutades i samråd med länsstyrelsen att de tre nypåträffade gravarna (G2, G3 och G5) skulle undersökas först till våren 2001. I samband med detta skulle man också göra en kompletterande förundersökning av gravgruppen eftersom den planerade industritomten olyckligtvis hade sin östra gräns omedelbart intill de nyupptäckta gravarna vilket medfört att gravplatsens utbredning åt öster fortfarande var oklar.

Det var initialt tänkt att den kompletterande för- och slutundersökningen av RAÄ 171 också skulle omfatta en förundersökning av domarringsgravfältet RAÄ 22, men på grund av ändrade exploateringsplaner blev så inte fallet. Istället slutundersöktes våren 2001 de tre återstående stensättningarna (G2, G3 och G5) samt förundersöktes gravfältets utbredning åt öster. Öster om stensättningarna framkom, omedelbart under torven, ett omarkerat brandlager/brännofferplats (A1000), som delundersöktes.

Under oktober 2001 undersöktes resterande del av brandlagret (A1000) samt ett område med spridd keramik beläget alldeles intill. Dessutom framkom en större, fyndtom, nedgrävning (G6), vilken tolkats som en skelettgrav.

Sammanfattningsvis kan konstateras att RAÄ 171 bestod av sex gravanläggningar. Fyra eller möjligen fem av dessa utgjordes av närmast firsidiga ofyllda stensättningar (G1–G5). Den sjätte gravanläggningen bestod av en, till synes omarkerad, större ned-

grävning som tolkats som en skelettgrav (G6), trots att något spår efter skelettet inte påträffades och inte heller några fynd. I två av stensättningarna framkom brända ben av människa, en var skadad, två konstruktioner innehöll fynd men inga brända ben. Två av stensättningarna var försedda med sydport. Gravarna har ¹⁴C-daterats till yngre romersk järnålder – folkvandringstid.

Ett par meter öster om gravarna framkom ett brandlager som tolkats som en brännofferplats (A1000). Den osteologiska analysen visar att brännofferplatsen innehöll brända ben av människa, häst och gris. Människobenen härrör från en vuxen individ, ca 18–44 år, troligen en man. Att brandlagret är identiskt med bålplatsen styrks av den brända sanden under brandlagret. Brandlagret har daterats till vikingatid med hjälp av två dateringar på brända ben från människa respektive häst/älg. Båda dateringarna ligger inom intervallet 870–1030 e.Kr.

FORNLÄMNING 22 var känd sedan tidigare. I slutet av 1920-talet beskrevs och karterades gravfältet av bland andra Sigurd Lindgren och Bror Kugelberg i samband med deras regionala fornminnesinventeringar i Tveta härad. Den erhöll då beteckningen 7a i Barnarps socken (Kugelberg 1929). I samband med en revidering av Kugelbergs inventering ändrades numret till 12 (Meurling 1948–50). Vid Riksantikvarieämbetets förstagångsinventering 1954 registrerades den som nr 22 i Barnarps socken.

Under september 2002 genomfördes en arkeologisk förundersökning av RAÄ 22. Fornlämningen utgjordes enligt Riksantikvarieämbetets fornminnesregister av ett gravfält bestående av 5 domarringar, 1 rest sten, och 4 liggande stenar. Förundersökningen visade, precis som man kunde misstänka, att gravfältet omfattade fler gravar än de som var synliga innan. I direkt anslutning till domarringarna framkom ett trettiotal mindre stenar som delvis kunde knytas till anläggningar. Hur många var osäkert, men antalet kunde uppskattas till mellan fem och tio, sannolikt ofyllda, stensättningar. Ungefär 20 meter väster om gravarna framkom dessutom ett brandlager med djurben (A1) utan synlig markering. Anläggningen tolkades precis som i fallet vid RAÄ 171 som en brännofferplats.

Under våren och sommaren 2003 slutundersöktes gravfältet. Sammanfattningsvis kan konstateras att RAÄ 22 visade sig innehålla minst 19 gravar, varav sex domarringar, två rektangulära ofyllda stensättningar, en rest sten/klumpsten och en fylld rektangulär stensättning, minst sju mer eller mindre skadade gravar av oklar typ, troligen i huvudsak ofyllda stensättningar samt två brandgravar som sannolikt anlagts sekundärt till domarringen A4 respektive den ofyllda stensättningen A19. Domarringarna var 3,5–5 meter i diameter och bestod av 3–7 stenar, dock saknades stenar i flera av anläggningarna. De ofyllda stensättningarna var ca 1,5–2,5 x 3 meter stora. Det inre gravskicket utgjordes av minst 17 brandgravar (brandlager och brandgropar med och utan urna) och en skelettgrav (A9).

Dessutom framkom en härdgrop och ytterligare två brännofferplatser i form av brandlager med djurben innehållande ben från två grisar respektive gris och nöt. Anläggningarna, som kunde dateras till vendel-vikingatid, visar att man återvänt till platsen för någon form av ritual där man medvetet ville knyta an till den äldre begravningsplatsen. Det är möjligt att samtliga brännofferplatser tillkommit vid samma tillfälle, men de kan naturligtvis också spegla en återkommande ritual som ägt rum med flera års mellanrum.

I den rektangulära fyllda stensättningen (A9) framkom på ca 0,8 meters djup en skelettgrav. Inget benmaterial var dock bevarat. I graven hittades en järnkniv, en nål, troligen hårnål, samt två ringar i brons. Av deras placering att döma handlar det förmodligen om ringar som suttit på tårna och inte på fingrarna. Att det finns endast en skelettgrav på ett gravfält med i övrigt enbart brandgravar har noterats på andra gravfält i regionen tidigare. Innebörden av detta kan kanske diskuteras i termer kring en gravfältets beskyddare. Endast en av stensättningarna kunde säkert beläggas ha sydport. Gravfältet kan utifrån gravtyper och fynd, men framför allt ¹⁴C-dateringar dateras till i huvudsak yngre romersk järnålder – folk-

FIGUR 70. En av domarringarna på gravfält 22 under utgrävning.

vandringstid, det vill säga ca 160–550 e.Kr. En korsformig fibula, dock hittad utanför en grav, anger en folkvandringstida datering, sannolikt dess första del.

FORNÄMNING 28. Den tidigaste uppgiften om den kvadratiske stensättningen, RAÄ 28:1, finner vi på storskifteskartan från 1799. Den är då markerad som ett fyrkantigt impediment i odlingsmarken Oxerödjorna till fastigheten Hyltena. I samband med den fornminnesinventering som utfördes 1928–1930 av Bror Kugelberg beskrevs fornämningen för första gången. Den angavs då vara 14 x 14 meter stort och 1,2 meter hög och erhöll nr 8a i Kugelbergs förteckning. Strax därefter blev fornämningen föremål för en polisutredning, då man hämtat sten från röset i samband med ett vägbygge. Den kvadratiske stensättningen, RAÄ 28:1, visade sig vid förundersökningen vara precis så skadad man kunde förmoda. Av ursprunglig stenpackning återstod nästan ingenting. De fyra hörnstenarna kvarlåg dock, varav tre sannolikt låg i ursprungligt läge. En handfull stenar i kantkedjan låg också kvar. Kugelbergs uppgifter om att röset var ”i det närmaste spolierat” kunde således verifieras

Vid förundersökningen i maj–juni 2006 kunde konstateras också att den registrerade rösebotten, RAÄ 28:3, i själva verket var en kolbotten som delvis var täckt med röjningssten. Fornämning RAÄ 28:3 utgick således.

FORNÄMNING 29 upptäcktes först i slutet av 1940-talet vid en revidering av Kugelbergs inventering. Gravfältet registrerades som nummer 13 (Meurling 1948–50). Man hade inte noterat domarringarna vid Kugelbergs häradsinventering i slutet av 20-talet, trots närheten till den skadade kvadratiske stensättningen, RAÄ 28. Förmodligen låg gravfältet då dolt i vegetation och var inte synligt från vägen. Vid Riksantikvarieämbetets förstagångsinventering 1954 registrerades det som nr 29.

RAÄ 29 visade sig vara ca fyra gånger så stort som tidigare registrerats i fornminnesregistret. Vid slutundersökningen hösten 2006 dokumenterades 43 gravar, ursprungligen har det varit fler. Det visade sig att den nordvästra delen av gravfältet tidigare hade skadats av odling, varigenom ett antal gravar hade förstörts. Årderspår, röjningssten och spridda brända ben över ett större område vittnade om detta. Vid undersökningen dokumenterades tre domarringar, sex fyllda rektangulära stensättningar, sex ofyllda rektangulära stensättningar, en ofylld kvadratisk stensättning, en fylld rund stensättning, en stensättning med okänd form, två rektangulära stenkretsar (även kallade ”hussättningar”), två resta stenar, fem flatmarksgravar (omarkerade brandgravar), två täckstenar samt åtta gravar med osäker markering (troligen flyttade eller skadade täckstenar, resta stenar/hällar, ofyllda stensättningar). Sammantaget dokumenterades 32 brandgravar, exklusive de som odlats sönder, och sju skelettbegravningar. Till detta kommer spridda brända ben från raserade brandgravar.

I väster hade gravfältet en naturlig gräns i en äldre landsväg liksom åt söder där gamla kyrkvägen skurit kanten på gravfältet. Det tycktes inte fortsätta sydöst om kyrkvägen. Gravfältet kunde inte säkert avgränsas åt öster, där det tangerade undersökningsområdets och exploateringsområdets begränsning. I ett av sökschakten i skogen öster om gravfältet framkom en gravliknande, närmast båtformad ofylld stensättning, som visar att gravfältet möjligen fortsatt åt det hållet. Den båtformade ofyllda stensättningen undersöktes emellertid inte.

Bland konstruktionsdetaljer kan nämnas ”sydportar” i fem av de ofyllda stensättningarna samt troligen i en av domarringarna. Den rektangulära fyllda stensättningen, som hade en avvikande orientering än övriga, var beströdd med vita kvartsstenar. De två rektangulära stenkretsarna benämndes ”hussättningar” då de tolkades som hussymboler. I den större av hussättningarna (ca 12 x 3 meter stor) fanns ett centralt brandlager samt tre (förmodat) sekundära brandgravar. Gravfältet dateras utifrån ¹⁴C-analyser, gravformer och föremål i huvudsak till yngre romersk järnålder – folkvandringstid, det vill säga ca 160–550 e.Kr. Bland fynden kan nämnas föremål av järn såsom knivar, nålar, söljor mm, och av brons som till exempel fibulor, ringar, nålar, beslag mm samt keramik, glas- och bärnstenspärlor, brända ben etc.

PÅ DE TRE TORSVIKSGRAVFÄLTEN har uppskattningsvis ungefär 70 personer begravts under kanske tre- fyrahundra års tid, från ca 150/200 till ca 500/600 e.Kr. Fynden i gravarna var inte särskilt märkvärdiga i bemärkelsen ovanliga eller exklusiva. Vanligast var järnknivarna som fanns i de flesta gravarna, oavsett om det var män, kvinnor eller barn som blivit begravna. Det fanns också enstaka bronsmycken (fibulor, nålar, beslag mm), glas- och bärnstenspärlor, rester av lerkrukor, benkammar etc.

Störst intresse tilldrog sig olika detaljer i gravarnas konstruktion. En grav var ”smyckad” med vita kvartsstenar, minst sju av gravarna hade portkonstruktioner, vinkelställda stenhällar i gravarnas södra kantkedja, och två stenkretsar bestod av parställda, resta och klumpformade stenar och avbildade förmodligen symboliska hus, därav benämnda hussättningar. Denna gravform fanns enbart på RAÄ 29.

Flertalet gravar var brandgravar, men det fanns en skelettgrav på respektive RAÄ 171 och 22. På RAÄ 29 fanns hela sju stycken. Att några personer valt eller blivit utsedda att jordas har säkert en väsentlig betydelse som kan kopplas till dödsföreställningarna, se nedan.

De tre undersökta gravfälten i Torsvik låg nära varandra. Det var som mest 500 meter mellan varje gravfält. Ytterligare tre icke undersökta gravfält av samma karaktär ligger i närområdet. Frågan inställer sig om de representerar var sin bebyggelseenhet eller om det fanns andra skäl till att anlägga flera gravplatser inom ett så förhål-

landevis litet område? Gravfälten ligger/låg i ett nord-sydligt stråk och man kan tänka sig att de knyter an till en gammal vägsträckning. Det visar sig om man tar en titt på det äldre kartmaterialet att åtminstone fyra av gravfälten ligger vid samma vägstråk. Med stor sannolikhet sträcker sig vägens historia så långt tillbaka som till tiden för gravfälten, vilket också förklarar gravfältens placering i terrängen. Trots ett flertal större utredningar i området har inga spår efter gårdarna som gravfälten tillhört påträffats. Antagligen låg gårdarna vid Lovsjön i öster eller på höjderna väster om den sandiga platån som utgör Torsviks industriområde. Oavsett var gårdarna har legat har man uppenbarligen önskat placera sina gravplatser invid de dåtida vägsträckningarna, förmodligen för att markera sin närvaro, sitt ”revir”.

På frågan om hur gravfält RAÄ 22 och det intilliggande, mindre gravfältet, RAÄ 171 förhöll sig till varandra kan vi konstatera att de inte rent bokstavligt ”suttit ihop”. Det lilla avståndet till trots, ca 80 meter mellan gravfälten, kan konstateras att de har varit tydligt åtskilda. Det förefaller ändå rimligt att anta att det finns en medveten relation mellan de båda gravfälten. De var placerade på var sin intilliggande mindre höjd med en svacka däremellan. Av ¹⁴C-dateringarna att döma bör båda gravfälten utnyttjats parallellt. Varför de ligger åtskilda men ändå så nära varandra? Representerar inte 171 en egen bebyggelseenhet utan är underordnat RAÄ 22?

RAÄ 171 saknar också det de andra kända gravfälten har, nämligen synliga monument i form exempelvis domarringar. Det bestod enbart av flacka ofyllda stensättningar. Intressant nog tycks man trots detta ha haft kännedom om även RAÄ 171 flera hundra år efter att man slutat att begrava på platsen, eftersom man under vikingatid förlagt en brännofferceremoni alldeles intill.

UTIFRÅN EN PALEOEKOLOGISK UNDERSÖKNING AV EN TORVMARK invid fornlämning 22 fick vi en bild av den lokala vegetationen och markanvändningen under de senaste 2800 åren. Genom denna fick vi möjlighet att följa den mänskliga närvaron i området. Sammanfattningsvis tycks det ha förekommit någon form av markanvändning i området under hela perioden, men med vissa intensifieringar, bland annat tydligt märkbart under yngre romersk järnålder – folkvandringstid (ca 160–550 e.Kr.) och under 1700-talet. Den från många håll välkända folkvandringstida krisen med brott i bebyggelseutvecklingen syns tydligt även här. Gravfältet upphör troligen att användas under 500-talet eller möjligen tidigt 600-tal. Även i pollendiagrammet framgår att något hände och att spåren av människan minskar eller till och med försvinner. Sannolikt har området förvandlats till utmarker som utnyttjats på andra sätt av människan. Att platsen inte försvunnit ur människors medvetande framgår av de vikingatida återbesök som gjorts och som vi kunnat belägga i de tre dokumenterade brännofferplatserna.

6.3. Portar till andra sidan

Gravspråk och symbolik är något man funderar över varje gång man undersöker förhistoriska gravar. Vad betyder de olika formerna och konstruktionerna? Varför är en del gravar runda och andra fyrkantiga eller tresidiga? Spelar det någon roll om graven är uppförd av sten eller jord och torv? Vad betyder valet av material? Spelar stenarnas färg någon roll? Självklart är inte allt detta tillfälligheter. Formerna är betydelsebärande, bara mer eller mindre tydliga och uttalade (t.ex. Bennet 1987, s. 191; Andréén 2004, s. 406f). Svårigheten och utmaningen är naturligtvis att försöka tolka de olika uttrycken.

På alla tre undersökta gravfält i Torsvik påträffades firsidiga ofyllda stensättningar med en liten portliknande konstruktion i södra änden. Fenomenet hade tidigare observerats på några gravfält i Vaggerydstrakten, men först i och med Torsvikundersökningarna blev det uppenbart att detta fenomen var ganska vanligt förekommande även i Götaland och inte bara i Mälardalen som man tidigare antagit (Johansson 1993). Vi kunde även återvända till äldre undersökningsmaterial och upptäcka dessa detaljer som tidigare snarast betraktats som enstaka anomalier eller givits helt andra tolkningar

FIGUR 71. Levande och döda i samtal vid "död mans port". En fri rekonstruktionsteckning av gravfält RAÄ 29 då det begav sig, kanske en vårdag för 1500 år sedan. Teckning: Anders Andersson.

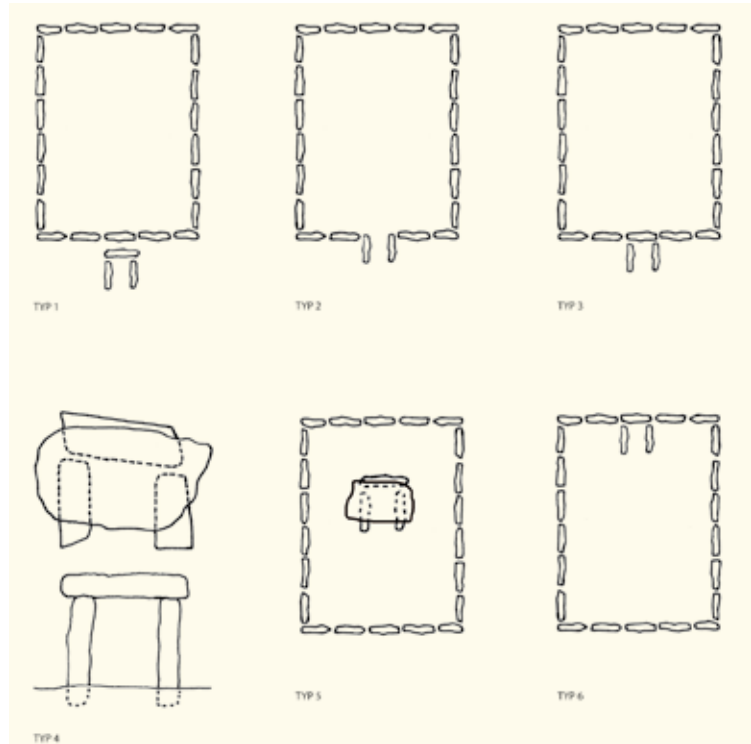
FIGUR 72. Sydport med takhäll (nedfallen) i grav A2512 på gravfält RAÄ 29 i Barnarp socken.

FIGUR 73. Sydport i en fyrsidig stensättning på gravfält RAÄ 160 i Byarum socken.

FIGUR 74. Konstnären John Bauers tolkning av Svipdag vid sin moders grav i Groas galdrar.

FIGUR 75. Schematiska skisser över olika typer av sydportar påträffade vid undersökningar i Småland. Typ 4 är den klassiska järnåldersdösen.

(se t.ex. Floderus 1931, 1932). En mycket intressant parallell till de ofyllda stensättningarna med port fann vi på Bornholm, Slusegårdsgravfältet (Klindt-Jensen 1978a och b, Lind 1991). Där fanns en grupp om fyra stensättningar som nästan var karbonkopior på Torsviksgravarna med ungefär samma tidsställning. (Nordström 2008a och b). I ett par tidigare sammanhang har det diskuterats portarnas koppling till de så kallade järnåldersdösarna, där det bland annat hävdas att järnåldersdösen är att betrakta som den mest renodlade varianten på sydport (Nordström 2007 och 2008b).

Vad betyder då dessa portar, in- eller utgångar? Man kan tänka sig flera alternativ (Johansson 1993). Det har bland annat föreslagits att portarna, i synnerhet de kistliknande, använts för mat- och dryckesoffer (Gräslund 1969, s. 147, Ölands järnåldersgravfält I. 1987, s. 57). Men den kanske mest närliggande förklaringen, som i och för sig inte behöver utesluta offertanken, handlar om kontakten mellan levande och döda på det sätt som illustreras i "Groas galdrar" i den poetiska Eddan, där Svipdag besöker sin mor Groas grav för ett samtal:

(Svipdag kvad:)

Vakna Groa! Vakna goda kvinna!

Jag väcker dig vid dödmäns dörr:

om du det minns att du manat din son

att komma till dösens kummel!

(ur Groas galdrar i *Den poetiska Eddan*
i översättning av Björn Collinder)

FIGUR 76. Torsviksgravarnas släktingar på Slusegårdsgravfältet på Bornholm.

FIGUR 77. Mandelgrens ritningar från 1863 över gravar på Klevvarps kulle i Rogberga socken. I detaljritningen har Mandelgren noterat utskott i södra delen av två fyrsidiga stensättningar vilka sannolikt är så kallade sydportar. Mandelgrenska samlingen, Folklivsarkivet, Lunds universitet.

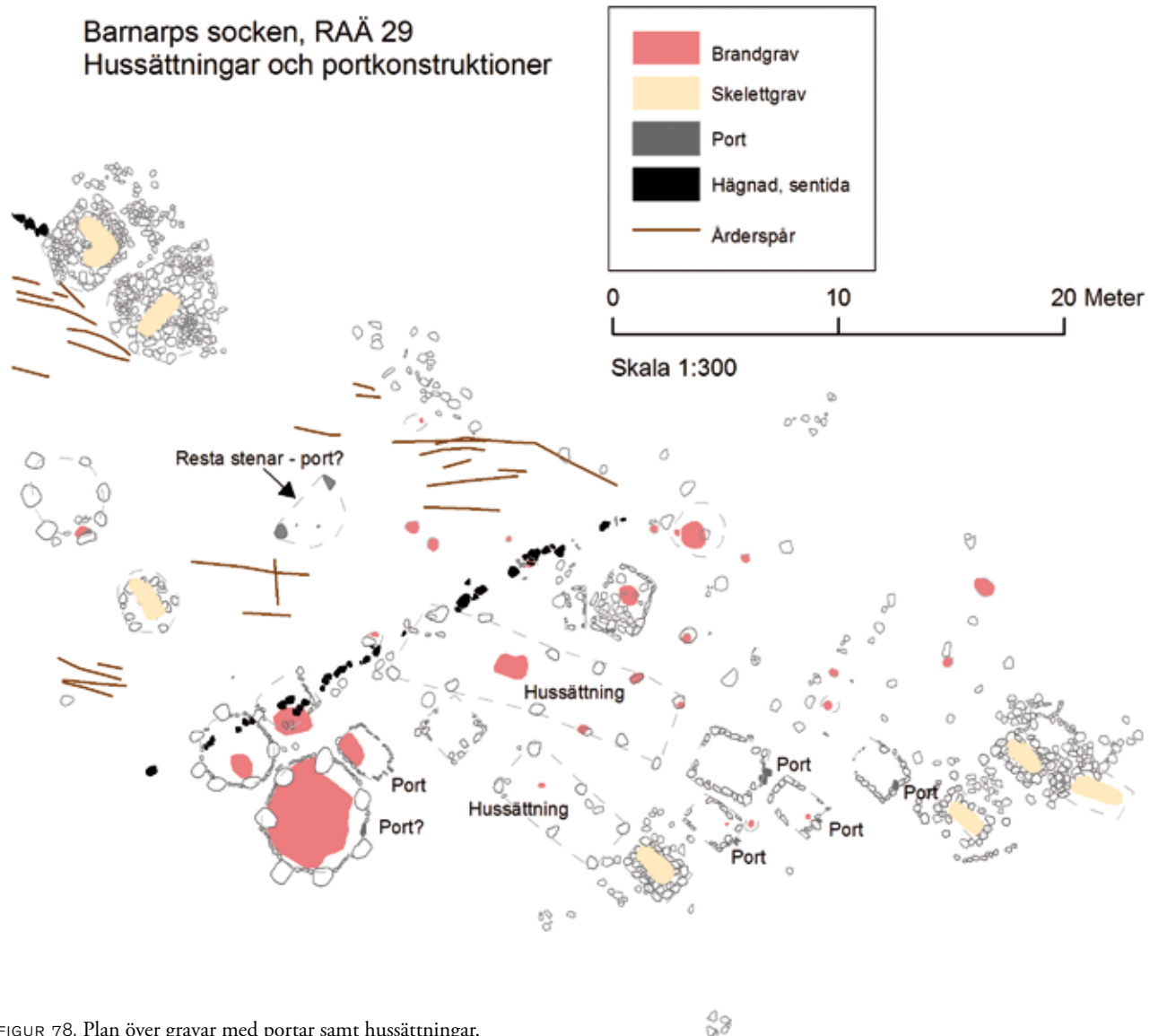
Kopplingen mellan en (symbolisk) gravport och den isländska dikten gjordes redan i samband med Helgö-undersökningarna (Arrhenius 1970, Holmqvist 1969, Riksantikvariens årsberättelse 1963). Andra varianter av sydmarkeringar i gravar, så kallade sydstenar har diskuterats av Erik Nylén (1993) och tolkningsmöjligheter kring symboliska dörrar och portar har tagits upp av Anders Andréén (1989).

Själva konstruktionen av portarna kan antas vara det konkreta uttrycket av "rites de passage", där just dödens inträde är den kanske

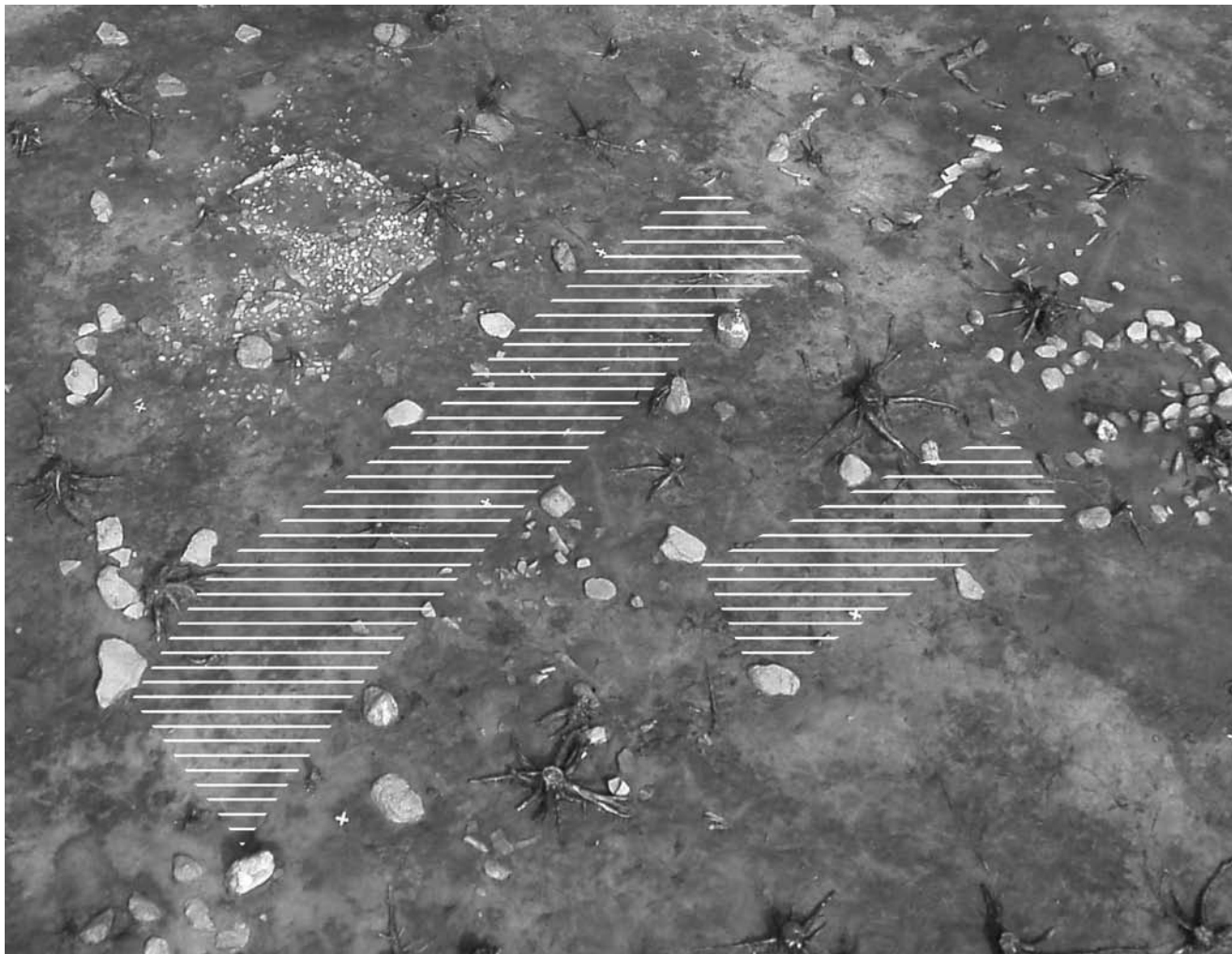
ultimata förändringen från ett tillstånd till ett annat (jfr Gennepe 1992, först publicerad 1909, Grimes 2005, s 7334 och Näsström 2002b).

För en utförligare diskussion av fenomenet se artikel i *Urminne* volym 7, 2008 (Nordström 2008b), bilaga 1.

Avslutningsvis vill vi bara redogöra för en tidig observation av sydportar som återfinns i Folklivsarkivet i Lund, i den Mandelgrenska samlingen. Nils Månson Mandelgren reste runt i Sverige i mitten av 1800-talet och gjorde uppteckningar om svenskt folkliv. I hans efterlämnade material finns även bilder och beskrivningar av fornlämningar. Sommaren 1863 genomreste han trakterna söder om Jönköping och besökte bland annat byarna Bogla och Klevarp. I Klevarp tecknade han av två intressanta stensättningar som av allt att döma var försedda med ett portliknande utskott i södra änden (Rogberga socken, RAÄ 47; Mandelgrenska arkivet).

FIGUR 78. Plan över gravar med portar samt hussättningar.

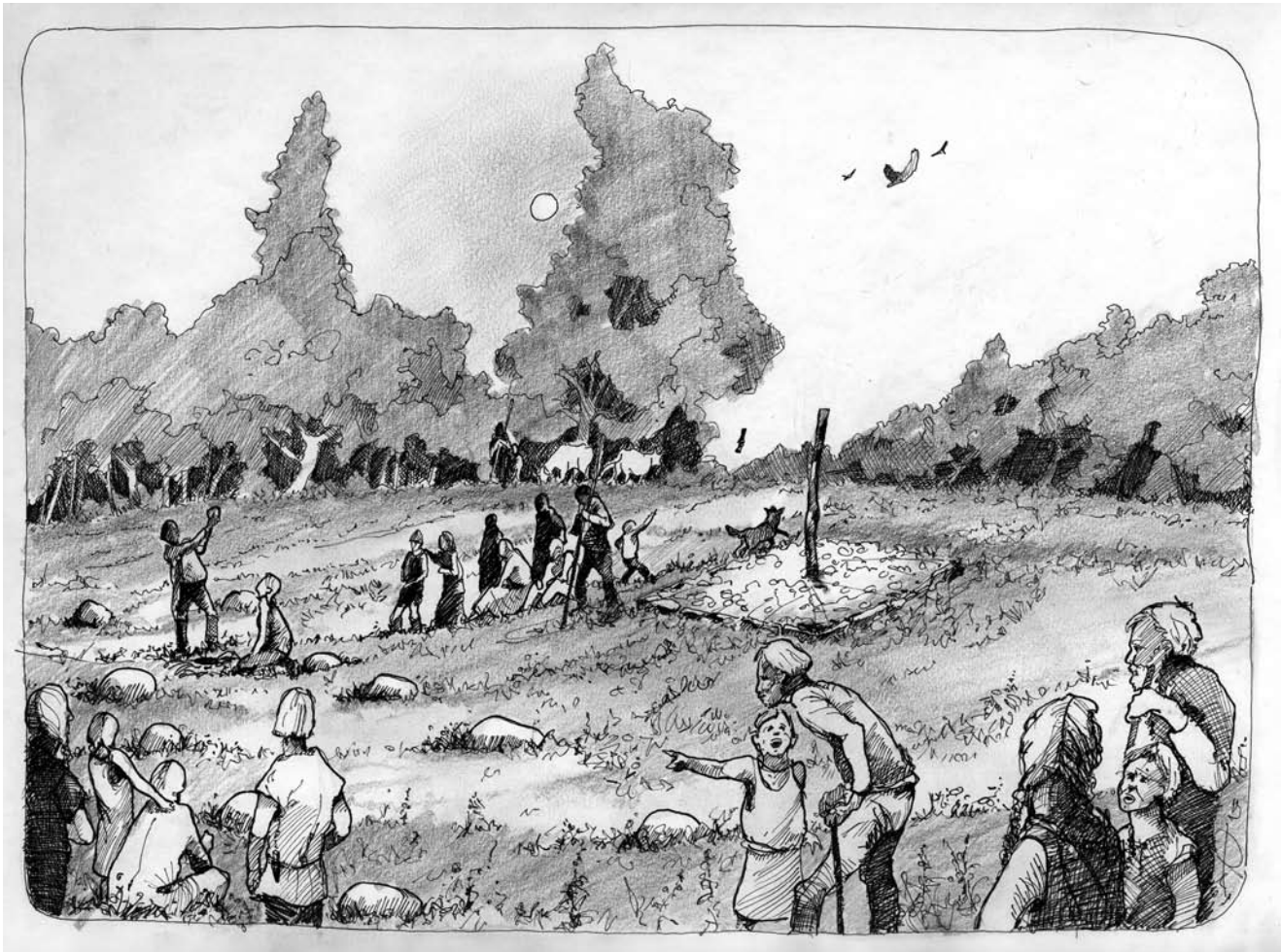

6.4. Graven som de dödas boning – om hussättningar

På gravfält RAÄ 29, men inte de andra, fanns förutom ofyllda stensättningar med sydportar, även två gravar av en typ som i Riksantikvarieämbetets fornminnesregister brukar benämnas fyrsidiga stenkretsar. Lite slarvigt kallas de ibland ”fyrsidiga domarringar”, vilket om inte annat rätt väl beskriver hur de kan se ut. De finns även på andra håll i södra Vätterbygden, men också på exempelvis Öland. De brukar förekomma på gravfält med resta stenar, domarringar etcetera. Relativt få är undersökta, men kan utifrån gravfältsmiljön, i åtminstone Jönköpingstrakten, ges en sannolik datering till mellersta järnålder, ca 200–600 e.Kr.

Portar och husformade gravar hänger i viss mån samman. Tanken att den döde på ett sätt tänks leva kvar i graven är vida spridd, samtidigt som det inte på något sätt utesluter att en annan del av den döda människan föreställdes fortsätta till ett annat liv – ”den andra sidan” eller de dödas rike i någon form (Gräslund 1983, s. 50, Näsström 2002, s. 80, Nordberg 2003, s. 75f, Metcalf 2005,

FIGUR 79. Hussättningarna sedda från ovan. De i regionen vanligt förekommande fyrsidiga stenkretsarna kom snart att benämnas ”husen” eller ”hussättningar” vid undersökningen. I äldre litteratur förekommer också benämningen fyrkantiga domarringar.

FIGUR 80. En fri rekonstruktionsteckning av en begravning i hussättning A10490 på gravfält RAÄ 29. Den så kallade kvartsgraven fanns då redan på platsen. Teckning: Jan-Olof Larsson.

s. 9225). Bilden av graven som ett hus – den dödes boning – är inte ovanlig och finns belagd från hela förhistorien från många platser i världen.

De fyrsidiga stenkretsarna i Torsvik kom tämligen omgående att benämnas "husen" eller "hussättningarna" på grund av sin likhet med grundplanen till ett järnåldershus. Stenarna och deras placering påminde om de takbärande stolparna i ett stolphus. Utritade på en karta var de förvillande lika, där till och med brandlagret låg i mitten på härdens motsvarande plats. Som för att ytterligare poängtera likheten med husets härd fanns en eldslagningssten nedlagd i brandgropen till den större hussättningen. Denna hussättning var ca tolv meter lång och tre meter bred och bestod av sex par stenar. Förutom mittenbrandlagret fanns ytterligare tre brandgropar under tre av stenarna. Den andra hussättningen var sex meter lång och drygt två meter bred och bestod av tre par stenar. Själva gravgömmen låg där i den norra delen. Se vidare artikel i *Urminne* nr 7, 2008 (Nordström 2008b).

6.5. Kremering eller jordbegravning?

På de tre undersökta gravfälten har brandgravskicket dominerat. På RAÄ 22 respektive 171 fanns endast en jordbegravning, men på RAÄ 29 fanns hela sju skelettgravar! Mönstret med en skelettgrav bland i övrigt uteslutande brandgravar känner vi till från några andra undersökta gravfält i länet från ungefär samma period. Det finns undantag, men det tycks vara ett återkommande mönster.

På gravfält RAÄ 110 i Svenarum som undersöktes 1968 fanns en skelettgrav, dessutom innehållande vapenutrustning, bland i övrigt brandgravar i domarringar och ofyllda stensättningar (Bergils 1968). Skelettgraven var sannolikt också den först anlagda graven. Vid Hedenstorp i Sanderyds socken (RAÄ 8) undersöktes 1991 ett gravfält med en firsidig stenkrets och ett tiotal brandgravar samt en stensättning med en skelettgrav innehållande en lansspets. Även här tycks skelettgraven vara äldst. Möjligen har vi också ett relativt nyligen gjort fynd från Odensjö i Barnarps socken, där det vid en arkeologisk förundersökning påträffades en skelettgrav med vapenutrustning bland en handfull brandgravar. Det nyupptäckta gravfältet är emellertid endast delundersökt varför vi inte har fullständig information om de olika begravningssättens representativitet (Borg 2009).

Ett annat välkänt gravfält är Tuna i Badelunda utanför Västerås, där den guldrika kammargraven med en obränd kvinna också är den äldsta på gravfältet. I det fallet handlar det alltså inte om en vapengrav (Stenberger 1979, s. 394ff; Nylén & Schönbeck 1994, s. 153).

De ovannämnda undantagen där det endast dokumenterades brandgravar utgörs av RAÄ 160 vid Södra Duveled i Byarum, där det fanns inte mindre än ett 60-tal gravar (Nordman 1997) samt den betydligt mindre gravplatsen RAÄ 101, vid Högabråten i Åkers socken, som bestod av en domarring, en rest sten och en ofylld stensättning med sammanlagt fyra brandgravar (Nordström 2002). Inga skelettgravar dokumenterades. Inte på något av gravfälten dokumenterades heller några vapengravar.

På gravfält RAÄ 29 var sju av de sammanlagt 42 gravarna skelettgravar, vilket är en stor andel jämfört med de tidigare undersökta gravfälten i regionen. Det var också så att alla skelettgravar låg i utkanten av gravfältet som om de på något sätt omgärdade eller till och med ”vaktade” gravfältet. Det är förstås vanskligt att säga vad en skelettgrav betyder eller varför man har valt att jorda en människa istället för kremation, men att det har funnits en viktig anledning är tveklöst. Kanske var det en person med en viss status eller funktion i samhället vars själ inte skulle lämna gravfältet utan agera som väktare av något slag. I så fall verkar det rimligt att man använde jordbegravning om man ville att ”den döde” skulle stanna kvar eftersom det fanns en föreställning att själen kunde lämna kroppen samtidigt som röken steg mot himlen vid kremeringen.

”Ni araber är verkligen dumma! Ni tar den människa ni älskar och ärar mest, och stoppar ned honom i jorden och insekter och maskar äter upp honom. Vi bränner honom i eld på ett ögonblick och han får omedelbart till paradiset.” (Ur Ibn Fadlans berättelse om en ruserhövdings begravning år 922 e.Kr. Översättning av Stig Wikander 1978).

Om de tidigare fallen med en skelettgrav bland i övrigt brandgravar kan konstateras vara mansgravar (utifrån förekomst av vapen) är det så att på RAÄ 29 är två (A3819, A5415) av sju skelettgravar troligen kvinnogravar utifrån fyndsammansättningen i form av pärlor, nålar och små bronsringar som satt på tårna!? Tre av skelettgravarna har bedömts vara mansgravar utifrån förekomst av söljor (A8758, A2492, A32741). På RAÄ 22 handlar det av allt att döma också om en kvinnograv med förutom en dräktnål även två tåringar i brons (A9). En jordad kvinna finner vi sannolikt också i en spektakulär grav i Ekenässjön, Vetlanda socken (RAÄ 174), där den döde begravts med ett hundratal bärnstenspärlor, troligen ingående i ett halssmycke. En korsformig fibula daterar graven till 400-talet e.Kr. Även här kan vi notera att det låg en liten bronsring vid fotändan i graven precis som i skelettgraven på RAÄ 22 och i två av jordbegravningarna på RAÄ 29, Barnarps socken. Graven från Ekenässjön var av allt att döma ensamliggande i vad som troligen var ett odlingslandskap vid tiden för begravningen (Engman & Nordström 2001). Att det just är kvinnor som begravs obrända finns belagt på andra håll. Vi har redan nämnt Tuna i Badelunda där, förvisso gravfältet spände över en betydligt längre period, men där tolv av tretton jordbegravningar var förbehållna kvinnor. ”Sammantagna med grav X (den guldriska kvinnograven, *förfanm*) och båtgravarna visar de jordade begravningarna dock en avgjord tendens, att det är vissa kvinnor förbehållet att i en genom århundraden nedärvd tradition begravas obrända.” (Nylén & Schönbeck 1994, s. 153). Enda undantaget utgjordes av en kammargrav innehållande en obränd man i rik vapenutrustning daterad till 900-tal (Nylén & Schönbeck 1994, s. 178).

Varför man valt att kremera alternativt jorda den döde är uppenbarligen en komplex frågeställning som diskuterats av flera forskare utifrån skilda exempel i både norra och södra Europa. Under första århundradet e.Kr. börjar det åter förekomma jordbegravningar i Skandinavien efter att brandgravskicket varit dominerande under mer än tusen år. Varför dyker denna sed upp igen? Ett förslag är att det speglar religiösa förändringar (Magnus & Myhre 1986, s. 250, 253; Watt 2003, s. 190). Valet av likbegängelsesätt behöver dock inte alls spegla religionsförändringar, även om det i vissa fall kan göra det, som exempelvis vid kristendomens införande (Gräslund 1983, s. 48).

Vid analys av Slusegårdsgravfältet på Bornholm har föreslagits att det kan handla om olika befolkningsgrupper med skilda föreställningar om begravningsritualer eftersom man inte kunnat se

några skillnader mellan jordbegravningar och brandgravar vad gäller status, ålder eller kön (Lind 1991, s. 49).

Seden att begravas obränd tycks dock på andra håll först göra sig gällande i de översta sociala skikten, vilket framgår av de markant rikare gravar där skelettet begravts obränt (Magnus & Myhre 1986, s. 250ff; Nylén & Schönbeck 1994, s. 153).

Även i det republikanska Rom från ca 400 f.Kr. fram till Kejsar Augustus regering var kremering det normala begravningsskicket, även om det förekom en del variationer. Enligt Plinius d.ä. var det många romerska familjer som höll sig till jordbegravningar (Toynbee 1996, s. 39ff). Under Hadrianus regering, 117–138 e.Kr. vann jordbegravningar mark på bekostnad av kremering. Toynbee kan dock inte se några religiösa skäl till att man valt antingen det ena eller andra. Samtidigt menar hon att det inte är en tillfredsställande förklaring att det enbart skulle handla om mode utan att det måste finnas andra orsaker. Dock oklart vilka.

6.6. Rik – fattig, man eller kvinna?

Det är generellt inte speciellt stor variation i Torsviksgravarnas fyndsammansättning och de kan inte heller sägas vara speciellt rika. I den fyndmässigt rikaste graven hittades bland annat fyra fibulor och resterna av en bronskedja samt små glasfragment (RAÄ 29, A900). Det fanns också fyndtomma gravar men i de flesta låg en kniv, lite keramik, harts och kanske något ytterligare fynd. Om gravinventariet antas spegla personens ekonomiska status så kan de gravlagda på Torsviksgravfälten knappast beskrivas som välbeställda. Det kan emellertid finnas andra orsaker till valet av gravgåvor eller personlig utrustning. Minst lika viktigt är förmodligen fyndens återspeglning av den sociala statusen. Exempelvis varför de flesta begravs brända medan ett mindre urval begravs obrända, se ovan.

Det är också vanskligt att utifrån innehållet i gravarna göra en bedömning av den gravlagdes kön. Problem och möjligheter med att könsbestämma gravar utifrån föremål har diskuterats återkommande i litteraturen (t.ex. Bennet 1987, Petré 1993 och Gustafsson 2004). Traditionellt brukar man säga att vapen indikerar män och smycken kvinnor. Man bör dock studera fler variabler, som gravform och osteologisk bestämning, för att nå en säkrare bedömning (Petré 1984, s. 191). Vapengravar förekommer emellertid endast i mindre omfattning varför andra föremål måste sökas för att definiera mansgravar. Agneta Bennet använder sig i sin studie av folkvandringsstida gravar i Mälardalen av vulsthuvudnålar som en indikation på kvinnogravar medan söljor (med något undantag) och kamfodral tycks indikera mansgravar (Bennet 1987, s. 110).

Agneta Bennet menar också att kvinnogravar oftare är mindre, låga och vällagda, framför allt har kvinnor begravts i runda stensättningar, medan mansgravarna är mindre distinkta i formen och

oftast lite större samt dessutom har en mer varierad utformningen med oregelbundna, rektangulära och tresidiga stensättningar, men även domarringar (Bennet 1987, s. 147). Vad gäller det inre gravskicket ser hon inga större skillnader beroende på kön och ålder, med undantag av skelettgravar som framför allt tycks vara förbehållet män (Bennet 1987, s. 148). Här kan vi dock påminna om Tuna i Badelunda där tolv av tretton jordbegravningar var förbehållna kvinnor, se ovan.

Vi har sammanställt tabeller över gravar och fynd för de respektive gravfälten i Torsvik där vi försökt att utifrån fynden könsbestämma gravarna. Vi har också angett gravarnas form för att se om det går att utläsa några samband mellan denna och könet.

När det gäller Torsviksgravarna tycks inte finnas någon tydlig koppling mellan gravform och kön. Tio av de sammanlagt nitton gravarna, som tolkades som kvinnogravar, var fyrsidiga stensättningar. Endast tre var runda medan de övriga var oregelbundna eller omarkerade. När det gäller mansgravarna var endast fyra av de tretton gravarna fyrsidiga medan fem var runda. Av de övriga fyra var två omarkerade samt två markerade med klumpsten respektive en rest sten. I Torsvik har tre av de sammanlagt nio skelettgravarna bedömts vara kvinnogravar, tre mansgravar och övriga är obestämda.

De kriterier vi använt oss av när vi gjort bedömningen om den gravlagdes kön grundar sig till stor del på traditionella uppfattningar kring föremål och kön, som i sin tur baseras på hur man antar att klädedräkt och utrustning sett ut (Petré 1984, Gustafsson 2004). Fibulor, fler än tre pärlor, smycken, dräktnålar, nycklar är exempel på kvinnliga föremål medan vapen, söljor, brynen, spelbrickor är exempel på manliga föremål. Fingerringar förekommer i både mans- och kvinnogravar varför vi inte använt denna kategori utom i de fall vi kunnat konstatera att de suttit på tårna (!), då vi bland annat utifrån storleken på ringarna bedömt att de troligen burits av en kvinna. I vissa fall uppstår svårigheter när motsägelsefulla fyndkombinationer påträffas. I flera fall har till exempel en sölja hittats tillsammans med en dräktnål (RAÄ 22, A6a; RAÄ 29, A2492). I dessa fall har söljan fått vara det bestämmande föremålet, men osäkerheten är naturligtvis stor. Noterbart är också att pärlor (dock endast två) hittats tillsammans med en sölja (RAÄ 22, A14). Där har vi bedömt att det är en man, medan den osteologiska analysen säger att det sannolikt är en kvinna.

På gravfält RAÄ 29 hittades alla pärlor i skelettgravar, vilket skiljer sig från RAÄ 22 där samtliga pärlor påträffades i brandgravar eller som lösfynd. I skelettgravarna på RAÄ 29 hittades också små spiralformade finger- och tåringar i brons samt dräktnålar. I två av skelettgravarna på gravfält RAÄ 29 och i den enda skelettgraven på RAÄ 22 fanns dubbla bronsringar vid fotändan. De kan med största sannolikhet tolkas som tåringar. Det har troligen suttit en ring på varje fot. En tåring finns troligen också i den folkvandringstida

FIGUR 81. Bronsring från skelettgrav A5415. Den påträffades vid den förmodade fotändan i nedgrävningen. Den lilla benbiten är ett tåben och låg i bronsringen. Inget var bevarat av skelettet i övrigt.

RAÄ 171

Anl.nr.	Anl.typ	Form	Gravskick	Datering kal. 2 σ	Föremål	Osteol.	Arkeol.	Ålder
G1	Stensättning	Rund?	Urnebrandgrop	130–610 e.Kr.	Kniv, 2 nålfragm, keramik	-	K	-
G2	Stensättning	Fyrsidig?	Urnebrandgrop	80–420 e.Kr.	Kniv, keramik	-	-	0–1 år
G3	Stensättning	Fyrsidig	-	-	Kniv, keramik, slagg	-	-	-
G4	Stensättning	?	?	-	-	-	-	-
G5	Stensättning	Fyrsidig	Brandgrop	80–660 e.Kr.	2 järnnålar, bronsbleck, kamfragm. keramik	-	K	18–89 år
G6	Omarkerad?	Oval	Skelettgrav?	-	-	-	-	-

RAÄ 22

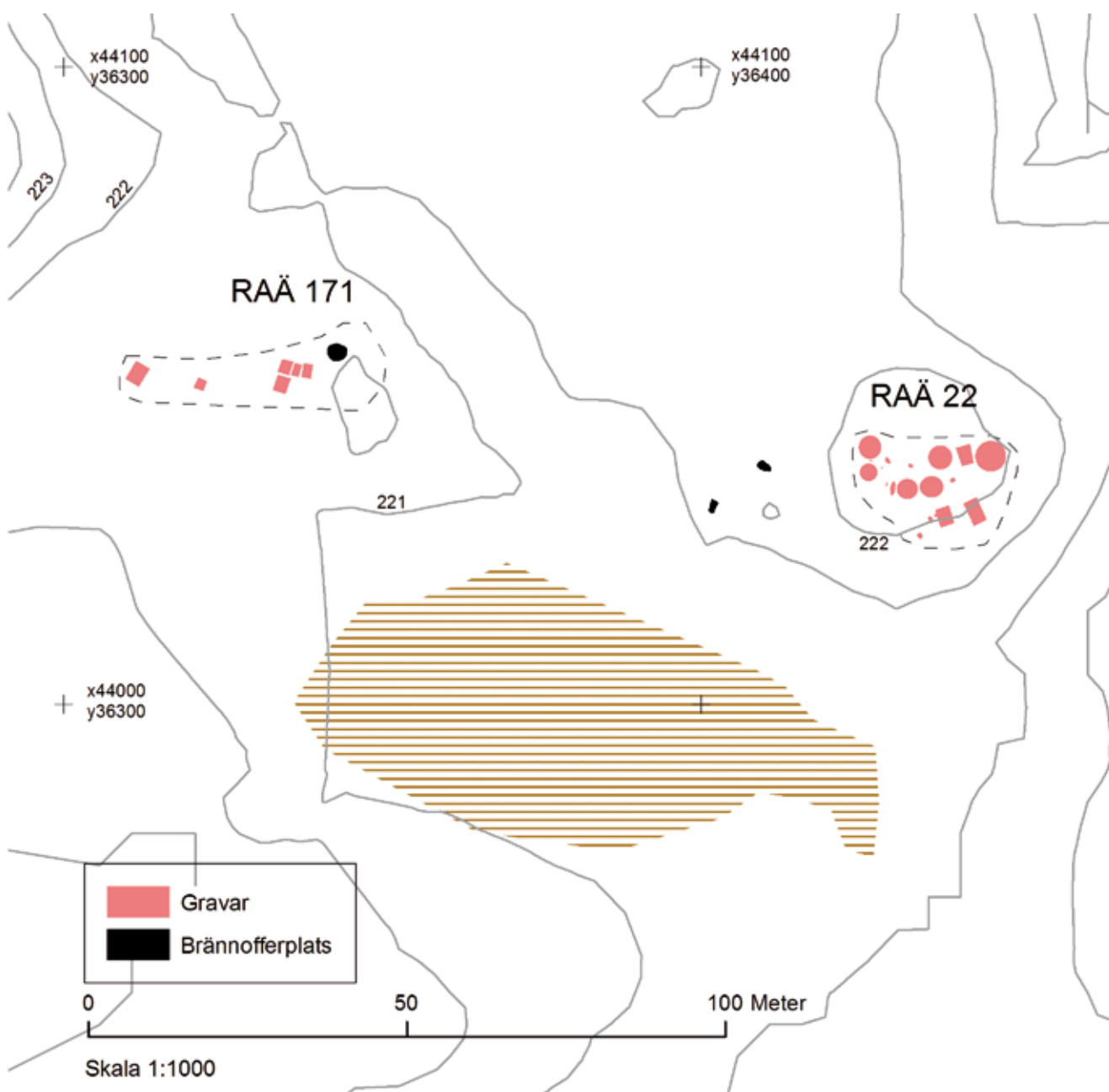
Anl.nr.	Anl.typ	Form	Gravskick	Datering kal. 2 σ	Föremål	Osteol.	Arkeol.	Ålder
A4	Domarring	Rund	brandgrop	130–390	Kniv, hake av brons, lerkärl			
A5	Domarring	Rund	brandgrop	80–340	Sölja, kniv		M	6–10
A6a	Domarring	Rund	brandgrop	80–260, 300–320	Sölja, nål av järn, kniv, oid järn		M	30–50
A6b	Domarring	Rund	benlager	210–420				20–?
A7	Domarring	Rund	brandgrop	230–430	Kniv, oid järn, keramik			vuxen
A8	Domarring	Rund	brandlager	340–370, 380–560	Kniv, lerkärl			40–60
A9	Stensättning	Fyrsidig	skelettgrav		Tåringar, kniv, nål av järn, oid järn, keramik		K	
A10	Stensättning	Fyrsidig	brandlager	560–720, 750–770	Enkelkam, keramik	M		40–60
A11	Omarkerad		brandlager	240–440, 450–470	Fibula, keramik		K	vuxen
A12	Omarkerad		brandgrop	240–440	Kniv, nål av järn, keramik			
A13	Klumpsten		brandlager	240–430	Sölja, kniv, keramik		M	3–5?
A14	Domarring	Rund	brandgrop	380–570	Sölja, kniv, 2 glaspärlor, keramik	K	M?	30–50
A17	Omarkerad?		brandlager					
A19	Stensättning	Fyrsidig	brandgrop	260–280, 320–540	Nål till fibula, fingerring, nål av järn		K	20–40
A21	Omarkerad?		bengrop	260–280, 320–540	Nit av brons, keramik	K		30–50
A22	Omarkerad?		brandlager	240–430	Beslag av brons, keramik			30–50
A23	Omarkerad?		brandgrop	230–420	Pärila av brons, pärla av glas		K?	3–5?
A27	Stensättning	Oregelbunden	brandgrav?		Nål av järn, keramik			

RAÄ 29

Anl.nr.	Anl.typ	Form	Gravskick	Datering kal. 2 σ	Föremål	Osteol.	Arkeol.	Ålder
A500_A19696	Domarring	Rund	brandgrop	380–540 e.Kr.	Sölja, kniv, frag. av helkam, keramik		M	4–8
A645_A27277	Stensättning	Fyrsidig	urnebrandgrop	250–430	Gravklot, kam, kniv, kvarts, harts, keramik	K	K	
A900_A32244	Stensättning	Fyrsidig	benlager	410–570	Fibulor, bronskedja, bronsspiral, kniv, keramik, glasfragment	K	K	vuxen
A1155_A23747	Domarring	Rund	urnebrandgrop	420–570	Sölja, beslag, kniv, keramik		M	<20
A1275	Stensättning	Fyrsidig			Stenägg, keramik			
A1531_A29811	Domarring	Rund	benlager	250–540	Glas, järnnit, kniv, kamfrag		K	>50
A2168_A30542	Stensättning	Fyrsidig	skelettgrav					
A2243_A21620	Stensättning	Fyrsidig	benlager	240–410	Stenägg, keramik, harts			vuxen
A2492_A31226	Stensättning	Fyrsidig	skelettgrav	340–540	Sölja, dräknål, hake/hyska av brons		M?	
A2512_A15899	Stensättning	Fyrsidig	bengrop	420–570	Nålhållare till fibula, kniv, beslag		K	4–6
A3206_A23085	Stensättning	Fyrsidig??	skelettgrav					
A3486	Stensättning	Fyrsidig			Bronsnål, keramik		K	
A3819_A20115	Stensättning	Fyrsidig	skelettgrav	410–570	Tåring, nål av järn, harts		K	
A5415_A32828	Stensättning	Fyrsidig	skelettgrav	340–540	7 glas- och bärnstenspärlor, tåringar, nål av järn		K	
A7021	Stensättning	Fyrsidig	bengrop?	410–580	Harts			>30
A8358_A28178	Stensättning	Fyrsidig	urnebrandgrop	250–420	Dräknål, fingerringar, spelbricka, kam, keramik		K?	30–50
A8563	Stensättning	Fyrsidig			Kniv, harts, keramik			

Könsfördelning i gravarna. Ett försök till bestämning utifrån fynd och osteologisk bedömning

skelettgraven med en stor mängd bärnstenspärlor som undersöktes 1998 vid Ekenässjön (Engman & Nordström 2001, s. 16). En intressant referens till dessa finner vi i en grav vid Fyrkat, på nordöstra Jylland, där det i en av de rikare gravarna på gravfältet påträffades två tåringar i silver. Just tåringarna beskrivs som ”completely unique from a Viking Age context” (Price 2002, s. 154; jfr Arkæologi Leksikon 1985, s. 87). Den senare graven har bland annat Neil Price tolkat som eventuellt en spåkvinnas grav utifrån även det i övrigt speciella fyndmaterialet.

FIGUR 82. Gravfält 171 och 22 samt de tre brännofferplatserna.

6.7. Vikingatida brännofferceremonier

Intill två av gravfälten – RAÄ 171 och 22 – påträffades vikingatida brännofferplatser. Upptäckten av den första brännofferplatsen intill RAÄ 171 våren 2001 kom som en total överraskning. Då visste vi emellertid inte vad det handlade om. Det klarnade först efter analyserna.

När grävmaskinsschaktningen passerat den sista graven på gravfält RAÄ 171 och vi började tro att vi lyckats avgränsa detsamma, så framkom helt plötsligt en mängd brända ben direkt under torven. Inga stenar eller andra konstruktioner kunde skönjas. Under de brända benen, kolet och sotet var sanden alldeles rödbränd. Vi trodde vi hade hittat bålplatsen som hörde till gravfältet. Så visade sig inte vara fallet. Men det var först efter den osteologiska analysen och ¹⁴C-dateringarna som vi blev varse vad det kunde handla om.

Ytan med brända ben var ungefär 2 x 1,5 meter stor. Den underliggande rödbrända sanden fanns inom ett minst ca 1 x 1 meter stort område. Sammanlagt framkom ca 1 kg brända ben, varav 32 g kunde bestämmas. Bland benen identifierades människa, häst (eller möjligen älg) och gris (Sigvallius 2002, se bilaga 6).

FIGUR 83. Brännofferplatsernas läge, markerade med pilar, i förhållande till gravfälten. I förgrunden syns G2, G5 och G3 på gravfält RAÄ 171 och i bakgrunden skymtar gravfält RAÄ 22 mellan de resliga tallarna.

¹⁴ C-ANALYS AV BRÄNNOFFERPLATSERNA					
Anl.nr.	Typ	Material	Lab-nr	¹⁴ C-ålder BP	Kalibrerad ålder 2 σ
Fornlämning 171					
A1000	Brännofferplats/ brandlager	Ben (människa)	Ua-23525	1070 ± 40	890–1030 e.Kr.
A1000	Brännofferplats/ brandlager	Ben (häst/ älg)	Ua-22841	1100 ± 40	870–1030 e.Kr.
Fornlämning 22					
A1	Brännofferplats/ brandlager	Träkol	Ua-20745	1095 ± 45	780–790, 820–850, 860–1030 e.Kr.
A1	Brännofferplats/ brandlager	Ben (Svin)	Ua-22842	1045 ± 45	890–1040, 1090–1120, 1140–1160
A3	Brännofferplats/ brandlager	Ben (Djur)	Ua-22844	1250 ± 40	680–890 e.Kr.

Till skillnad från de brända benen i gravarna var dessa inte rena utan sotiga. De har av allt att döma lämnats kvar på den plats där de en gång brändes, vilket också den rödbrända sanden vittnade om. De identifierade benen från människa härrör från kraniet, möjligen är det en man i åldern 18–44 år. Även från hästen och grisen härrör de identifierade fragmenten från kraniet, men också från fötterna. Från hästen fanns även delar av ryggraden. I samband med att ben plockades ut för ¹⁴C-analys menade Leif Jansson (2004) att fyndpost nr 77 troligen innehöll ett sesamben från älg och inte häst (kapitel 3, bilaga 6:2). Inga egentliga övriga fynd gjordes i brandlagret utom lite bränd flinta (F35 och F76), några keramikbitar (F45 och F75) samt en halv vit glaspärkla (F6) som låg strax utanför brandlagret. Den spännande sammansättningen av ben från människa, häst/älg och svin gjorde att vi skickade iväg två benprover för en ¹⁴C-analys, dels från människa, dels från häst/älg. Båda proverna gav ungefär samma tidsintervall: 870–1030 e.Kr. (Ua-22841 och Ua-23525).

Ungefär 20 meter väster om gravarna på gravfält RAÄ 22 framkom ytterligare två brännofferplatser i form av brandlager (A1 och A3) utan synlig markering, och av samma typ som på gravfält RAÄ 171. Brandlagren, med definitionen kol, sot, skörbränd sten (enbart i A1) och brända ben, låg omedelbart under torven. De var ca 2 x 1 meter stora och oregelbundet ovala. Djupet var som mest 0,15 m. Under brandlagren var sanden eldpåverkat orangeröd. Den osteologiska analysen visade att det var enbart djurben. De brända benen i A1 härrörde från minst två grisar. I anläggningen hittades också tio flintsplitter, varav minst fem var brända eller eldskadade, samt en skörbränd glättsten. I det andra brandlagret, A3, fanns brända ben efter gris och nöt. Ingen flinta eller några andra fynd påträffades i brandlagret. Två ¹⁴C-analyser från brännofferplatserna (A1

och A3) gav dateringar till vendel- vikingatid, 780–1030 respektive ca 680–890 e.Kr.

Vad handlade nu detta om? Det var uppenbarligen inte bålplatserna till gravfälten. Tidsskillnaden mellan gravfälten och brandlagren visade sig vara minst 300–400 år. Det förekom heller inga djurben i de undersökta gravarna. Brandlagren gav inte intryck av att vara gravar eftersom inga som helst gravmarkeringar kunde urskiljas vid respektive anläggning. Kunde det tänkas att man vid gravfält RAÄ 171 kremerat en person tillsammans med häst/älg och ett svin, där man sedan tog med sig det mesta av benen och placerade i en grav någon helt annanstans? På ett vikingatida gravfält i närheten? Det kan naturligtvis inte uteslutas, men i ljuset av de två brännofferplatser med enbart djurben som framkom intill RAÄ 22 är det snarare i ett offersammanhang man vill se anläggningarna. Anläggningarna förefaller kunna tolkas som resterna efter rituella måltider, sannolikt brännofferplatser. Termen brännoffer skall här inte sammanblandas med den bibliska definitionen (som återfinns i tredje Mosebok) där offerdjuret i sin helhet förbränns på ett altare (jfr Hultgård 1987, s. 89). I Torsvik finns endast delar av djuren (och människa) kvarlämnade på eldplatsen, företrädesvis delar av fötter och huvuden.

I Skedemosse på Öland har man nedlagt omfattande offer under romersk järnålder och folkvandringstid. Man har återkommande offerat stora mängder djur, men även människor. Bland djuren märks ett 50-tal hästar som offerats (Hagberg 1967, s. 59). Just hästoffer förekommer i lite speciella sammanhang och finns omskrivet i bland annat de isländska sagorna. Ofta gick offret till så att man skulle äta delar av djuret (Näsström 2002c, s. 31 och 189). Vi kan återigen återvända till Ibn Fadlan som berättar om hur hästar slaktas i någon form av offerritual i samband med en begravning i en turkisk stam på 900-talet e.Kr. Större delen av hästarna åt man upp, men huvud, fötter, hud och svans sattes upp på pålar runt graven (Wikander 1978, s. 43).

Att offerbruket var livskraftigt framgår av de svenska landskapslagarna. I Upplandslagens kyrkobalk fastslås att ”Ingen skall blota åt avgudar, och ingen skall tro på lund eller på stenar” (Wessén & Holmbäck 1979, Upplandslagen, s. 13; jfr Ström 1961, s. 57). Med lund avses här en helig lund eller offerlund. Upplandslagen härrör i sitt nedtecknade format från sent 1200-tal (Wessén & Holmbäck 1979, s. XII). Även i den något senare nedtecknade Gutasagan, som ingår i Gutalagen, berättas att man trodde ”på hult och högar, helgedomar och stavgårdar och hedniska gudar. De offerade sina söner och döttrar och boskap jämte mat och dryck.” (Wessén & Holmbäck 1979, Gutalagen, s. 292; jfr Ström 1961, s. 57).

Människooffer är ett komplext fenomen som vi bara flyktigt kan beröra här (jfr Read 2005, s. 4182ff). I det förkristna Sverige förekom av allt att döma människooffer, även om de beskrivningar som

finns hos bland annat Adam av Bremen om offerlunden i Uppsala får tas med en nypa salt eftersom de är beskrivningar gjorda i ett visst syfte av "hedendomens" motståndare och de är säkerligen både överdrivna och omformade. Vi vill dock gärna tro att det finns ett korn av sanning i botten. Människooffer omnämns också hos Tacitus i *Germania*, författad ca 100 e.Kr., i samband med en beskrivning av guden Mercurius, som där troligen avser den germanska guden Wodan eller Oden. Tacitus skriver att de dyrkar "ivrigast Mercurius, åt vilken de anse tillbörligt att på fastställda dagar även bringa människooffer" (Tacitus 1960, s. 45, jfr Näsström 2002c, s. 53 och Ström 1961, s. 33). I kapitlet om germanfolket semnonerna får vi veta att de förrättar ett människooffer "i en skog som hålles helig" och är "invigd av förfäderna och fruktad sedan urminnes tid" (Tacitus 1960, s. 89).

Människooffer finns även omnämnt i de isländska sagorna (Näsström 2002c, s. 56ff). I *Eyrbyggarnas saga* (1978, s. 19) berättas att "Man ser ännu den domarring, där människor dömdes att offras vid bloten. I denna ring står Tors sten, på vilken ryggraden bröts på dem som blotades, och man ser ännu blodfärgen på stenen." Sanninghalten i sagorna kan alltid diskuteras och uppgifterna kan inte tas alltför bokstavligt. Att domarringar skulle vara tingsplatser, där man kunde dömas för brott, som antyds i citatet, vet vi numera är felaktigt. Beskrivningen av hur ryggen skulle knäckts över en sten är förmodligen också lånat från den nordiska mytologin där Tor avlivar jättar på detta vis (Näsström 2002c s. 57).

Det finns emellertid ingen anledning att betvivla att det verkligen förekommit människooffer i det förkristna Norden (Näsström 2002c, s. 64). Bland arkeologer kan det dock finnas en viss försiktighet i att våga tolka arkeologiska spår i termer av människooffer, trots att det förekommer människoben i oväntade sammanhang (Kaliff 2007, s. 148f). Detta tvivel och denna tveghänsenhet är något som vi också känner när vi närmar oss ett tolkningsförsök av de arkeologiska spåren i Torsvik. Är de tre brandlagren med djur- och människoben verkligen lämningar av människooffer eller finns andra förklaringar?

Om vi försöker sammanfatta vad vi kommit fram till så kan de två brandlagren intill gravfält RAÄ 22, med enbart djurben, med absolut största rimlighet tolkas som brännofferplatser. Att det skulle vara spåren efter en vanlig vikingatida måltid torde vara uteslutet. I analogi med denna tolkning borde också det tredje brandlagret, med brända ben efter häst/älg, nöt och människa, tolkas som en brännofferplats. Brandlagret har samma storlek och karaktär och dessutom en datering som överensstämmer. Vidare så kan vi konstatera att något regelbundet återkommande offer tycks det inte vara fråga om. De spår som vi hittat belägger som mest tre tillfällen då brännoffer genomförts. Enligt ¹⁴C-dateringarna kan vi inte helt utesluta att samtliga tillkommit vid samma

tillfälle. Men de kan också ha ägt rum vid tre olika tillfällen. De tycks hur som helst ha ägt rum någon gång under vikingatiden, kanske på 900-talet e.Kr. Bortser vi från människobenen hade det varit relativt oproblematiskt att tolka spåren som offerplatser där människor och högre makter delat en måltid i anslutning till förfädernas gravar.

Kanske upplevde samhället i byn en kris som krävde extraordinära åtgärder – ett människooffer? Offret tillägnades inte bara gudarna utan också förfäderna, varför man valt att återvända till ”de gamla gravplatserna” som varit övergivna, men inte glömda, sedan flera hundra år. I den uppkomna krissituationen deltog människorna från en eller flera gårdar, kanske var det till och med en angelägenhet för en större bygdegemenskap? Ett möjligt scenario som emellertid inte låter sig föras i bevis. Men fynd och omständigheter kvarstår och det finns anledning att återkomma till ämnet.

Avsnittet om brännofferplatserna är en komprimerad version av en tidigare publicerad artikel (Nordström 2009).

6.8. Kolarens vardag

Spåren efter kolning – kolbottnar och kojgrunder – finns inom hela området och speglar den viktiga binäring som växte fram i och med brukens, hyttornas och hamrarnas anläggande inom Tabergs bergslag från 1600-talets början fram till 1800-talet. Vi har inte för avsikt att ytterligare fördjupa oss i detta inom projektet. Inom alla tre gravfälten fanns rester efter kolmilor, även om inga milor direkt synes ha påverkat några gravar. Däremot kan man tänka sig en indirekt påverkan genom de kolare som rört sig över ytan och kanske ”lånat” sten från gravarna.

En kolarkoja på den södra delen av RAÄ 29:s undersökningsområde undersöktes delvis. I kojans påträffades några stenar som förmodligen var resterna av spisiröset, samt en järnkniv och en mässingsknapp till en skjorta eller dylikt.

6.9. Vid vägskälet

Gravfält RAÄ 29 och den kvadratiske stensättningen, RAÄ 28, låg på var sin sida av en gammal vägskorsning. Kyrkvägen från Hyltena by korsade en gammal landsväg som troligen var en av flera nord-sydliga allfarvägar från södra Vätterbygden och vidare söderut. Båda vägarna finns med på storskifteskartan från 1799, men är med största säkerhet betydligt äldre än så. Äldsta skriftliga belägg av Hyltena gård är från 1548 och förmodligen anlades gården senast någon gång under första delen av 1500-talet. Detta antyder att ”Kyrkvägen” har funnits i minst 500 år om inte längre. Den gamla landsvägen har förmodligen ännu äldre anor. Med stor sannolikhet har gravfältet medvetet placerats vid vägen för att manifestera närvaron i området och det är inte omöjligt att vägsträckningen var densamma då som vid tillfället för undersökningen. Nu är i princip alla spår av vägen

FIGUR 84. Detalj ur generalstabskartan över Barnarp och Hyltena från 1874–1887. De röda prickarna markerar, från norr, platserna för RAÅ 171, 22, 29 och 28:1.

FIGUR 85. Årderspår framkomna vid undersökningen av gravfält RAÅ 29. Ungefär halva gravfältet hade odlats upp varvid stenarna i gravkonstruktionerna lagts i en hägnad och röjningsrösen vid sidan av. Odlingen kan troligen kopplas till det torp som låg intill gravfältet under 1800-talet.

utraderade pågrund av industriområdets expansion. Den gamla landsvägen gick i nord-sydlig riktning vilket också ett stråk av domarringsgravfält gör eller gjorde (Gustafsson 2007, s. 17f). Genom att titta på skifteskartorna kan man konstatera att vägsträckningen gick via åtminstone fyra av gravfälten, RAÅ 22, 29 och 30. Detta indikerar att vägsträckningen var i stort densamma under romersk järnålder och folkvandringstid som under 1700-talet, i vilket fall när det gäller detta vägavsnitt. Vägen har förmodligen varit en del av huvudleden söderut och kan vara en del av Lagastigen eller en anslutningsväg till denna. Byn Stigamo (Stighemoth ca 1220), som ligger strax söder om det nu undersökta gravfältet, antyder redan genom sitt namn att ett viktigt vägmöte har legat på platsen. Vägar har ofta en lång historia. Att ha en god överblick av vägnät och vägarnas ålder kan många gånger få oss att bättre förstå de lämningar vi hittar. Att i nästa steg av rapporteringen titta närmare på vägnätet kring Torsvik kan vara en av nycklarna till en bättre förståelse av området.

6.10. Odlarmöda

Inom områdena för gravfältundersökningarna finns spår av odling, både historisk och förhistorisk.

De första tecknen på odling dyker upp under den period då gravfältet anlades och användes, ca 150–600 e.Kr. Pollen från råg och andra obestämda sädeslag samt en ökning av svartkämpar och syror vittnar om att åkrar och betesmarker anlades i området. I mitten av perioden märks en markant ökning av träkolspartiklar som kan tolkas som spår efter röjningsbränder skapade av människan.

Under nästa period, ca 600–1200 e.Kr. ökade andelen trädpollen. De öppna markerna minskar, betes- och odlingsindikatorerna likaså, vilket tyder på att de öppna markerna krymper. Under perioden 1200–1600 e.Kr. förekommer råg, svartkämpar mm, vilket antyder att det fanns åker och betesmarker i området, dock inte i någon stor omfattning. Efter 1800 tycks markerna åter ha blivit öppnare och pollensammansättningen visar på ett mosaikartat landskap med åkrar, betesmarker och smärre skogsdungar. I det äldre kartmaterialet ser vi att åkrar etablerats intill gravfält RAÅ 29. Möjligen är det under 1700–1800-tal som man även röjer sten inom själva gravfältet. Stenhägnader och årderspår vittnar om hur man odlat inom gravfältet.

6.11. Avslutande ord

Gravfälten i Torsvik har bidragit med ett antal nya pusselbitar vad gäller järnålderns gravformer, gravskick och begravningsritualer. De nya rönen ger oss också möjlighet att återvända till äldre undersökningar och betrakta dessa i ett delvis nytt ljus. Vi har i varierande grad berört fenomen som till exempel att sprida vit kvarts över stenpackningarna, placera skålgropsstenar och ”stenägg” i gravarna liksom att konstruera små ”portliknande” stenformationer i sydän-

den på stensättningarna. Frågor kring valet mellan kremering och jordbegravning har flyktigt också kommenterats. Men där finns även andra intressanta detaljer som exempelvis gravarnas orientering och placering i landskapet, där topografin och de dåtida kommunikationslederna tycks spela en betydande roll samtidigt som en mer än tusenårig religiös och idémässig världsbild är allstädes närvarande. Till detta kommer också den intressanta upptäckten av flera vikingatida brännofferplatser intill gravfälten. Varför besökte man de gamla gravplatserna i Torsvik och varifrån kom människorna som genomförde ceremonierna? Vi hoppas få återkomma till detta och andra aspekter i ett senare skede, kanske i en samlingsvolym kring tema gravar och begravningsritualer.

I skrivande stund, augusti 2009, planeras en förundersökning av ytterligare ett domarringsgravfält i Torsviksområdet. Det handlar om RAÄ 33 som ligger knappt två kilometer söder om RAÄ 29. Det är dock osäkert hur stor skada den sentida odlingen orsakat. Dagens åkermark går helt intill gravfältet och en rest sten har tidigare stått ute i åkern, så mycket talar för att det moderna jordbruket raserat en del gravkonstruktioner. Oavsett detta kommer det att bli ytterligare en viktig del i förståelsen av regionens gravskick under järnåldern, för även om vi har vissa generella drag klara för oss dyker det ständigt upp avvikelser och anomalier i gravskicket och valet av gravkonstruktioner.

BILAGA 1. Artikel i *Urminne 2008/7*

Död mans dörr och järnåldersdösens gåta

MIKAEL NORDSTRÖM

*Jönköpings läns museum, Box 2133, 550 02 Jönköping
mikael.nordstrom@jkpglm.se*

ABSTRACT. Dead man's door and the riddle of Iron Age miniature dolmens. The article argues for an interpretation of Iron Age dolmens as a symbolic "portal" or a "gate" between this world and "the other side". It has become obvious, through recent excavations in northern Småland, that this kind of openings or entrances into Iron Age graves are quite common. There is a rich variation in construction details, but they have some common features among other things that the entrance almost always is turning south, from south-west to south-east. At this opening into the grave the dead and their descendants were able to "communicate" in a way that is described in "Grogaldr", a poem in the Edda: "Svipdag said: Wake up, Groa! Wake up, good woman! At dead man's door I call thee". With experience from the last years' excavations at Torsvik, south of Jönköping, there are also some reflections on graves constructed as symbolic houses which probably was more common in prehistoric times than generally thought. Graves designed as houses are familiar to us through examples from the ancient world around the Mediterranean sea.

Inledning

My window faces the south
I'm almost halfway to heaven

(Fats Waller 1937; Vic 1/24762)

Gravspråk och symbolik är något man funderar över varje gång man undersöker förhistoriska gravar. Vad betyder de olika formerna och konstruktionerna? Varför är en del gravar runda och andra fyrkantiga eller tresidiga? Spelar det någon roll om graven är uppförd av sten eller jord och torv? Vad betyder valet av material? Spelar stenarnas färg någon roll? Självklart är inte allt detta tillfälligheter. Formerna är betydelsebärande, bara mer eller mindre tydliga och uttalade (t.ex. Bennet 1987: 191; André 2004: 406f). Svårigheten och ut-

maningen är naturligtvis att försöka tolka de olika uttrycken.

Det är sedan länge en vedertagen uppfattning att spetsovala stensättningar föreställer en båt eller ett skepp. Tolkningen förefaller också fullt rimlig; skeppet som symbol för den dödes färd till dödsriket är vida spridd (Metcalf 2005: 9226). Det finns heller inte några uppenbara alternativa förklaringar. Vad annat är spetsovalt och kan med någorlunda sannolikhet kopplas till död och begravning? De runda och firsidiga stensättningarna, vad föreställer i så fall de? Det känns inte lika enkelt. Bilderna och associationerna kommer inte lika omedelbart. Den rektangulära stensättningen har föreslagits återge formen av ett hus, en koppling som inte alls känns främmande. Historiskt sett är tanken på att firsidiga stensättningar på något sätt har att göra med byggnader ganska vanlig. Exempel-

Mikael Nordström

FIGUR 1. Utbredningen av kända järnåldersdösar enligt digitala fornminnesregistret, FMIS. Observera att järnåldersdösar som ligger på gravfält inte alltid får träff i FMIS. Spridningskartan får därför mera ses som en fingervisning.

vis finns en sägen kring en del firsidiga stensättningar, som berättar om hur man trodde att socknens första kyrka skulle ha börjat byggas på platsen – grunden, trodde man, var det enda som återstod efter att onda krafter hade rivit ner murarna. Vad representerar då cirkeln, som är den mest perfekta av alla geometriska figurer och troligen också den vanligaste formen på förhistoriska gravar? Kanske är det solen som avbildas? Solen som symbol för död och återfödelse; solen som föds i gryningen och dör vid solnedgången? Någon viktigare symbol för livets förutsättning (och därmed dödens) torde knappast finnas, oavsett var på jorden man befinner sig. Den här typen av funderingar har följt arkeologin genom århundradena och kommer så att göra även i fortsättningen.

Mina funderingar i den här artikeln tar sin utgångspunkt i några kantställda hällar som tillsammans bildar ett rum eller en ”port” med öppning åt söder. Ibland finns också en takhäll. I Riksantikvarieämbetets fornminnesregister och litteraturen kallas de järnåldersdösar.

Järnåldersdösar har sedan de uppmärksammades på allvar i slutet av 1800-talet ansetts som en mycket säregen gravform (Montelius 1885–87; Arne 1919; Lindgren 1980; Carlie 2006 m.fl.). Namnet kan härledas ur det faktum att de liknar stenålderns gravdösar om än i betydligt mindre format (Montelius 1885–87: 37; Almgren 1904: 58). Järnåldersdösen är uppbyggd av tre resta stenhällar i kvadrat med en öppning åt söder. På de tre hällarna vilar en fjärde häll, även om den i princip alltid är nedrasad och de tre hällarna mer eller mindre lutande.

I följande artikel vill jag visa att järnåldersdösen i själva verket är en helt logisk och självklar variant på gravar med port – en konstruktion som vanligtvis är belägen i gravens södra del, även om det finns flera varianter (Nordström 2007: 77). Trots att den döde

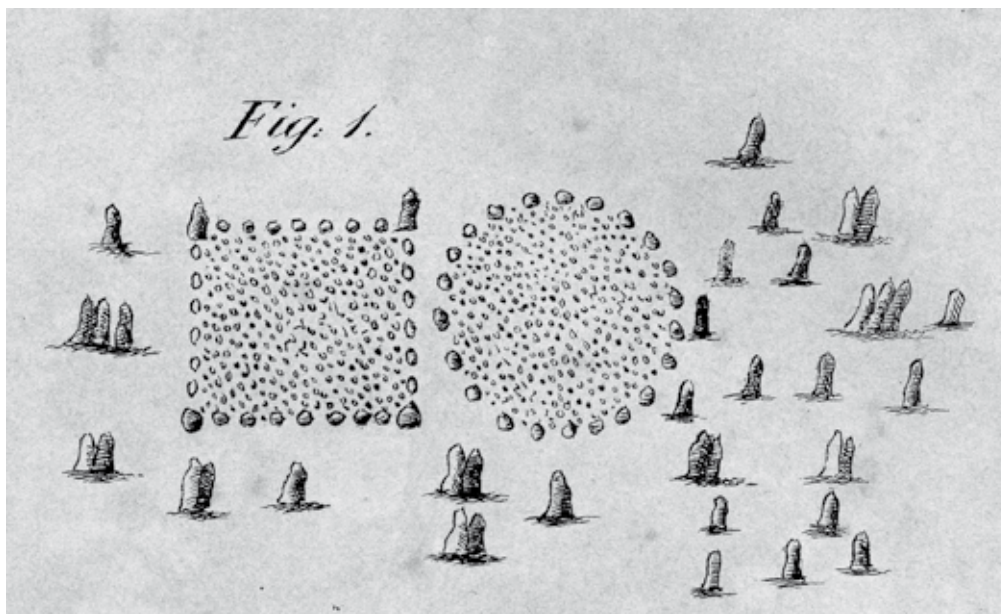
tänktes ha förflyttat sig till en annan värld betraktades graven som den dödes kontakt med de efterlevande (Näsström 2002: 80). Vad är då mer naturligt än att illustrera detta med en port, där kommunikationen mellan levande och döda kan ske? Precis så skall man förmodligen se järnåldersdösen – som en symbolisk port mellan denna värld och ”andra sidan”.

I norra Småland har på senare år undersökts ett flertal gravfält med domarringar, resta stenar och ofyllda stensättningar (Nordman 1997; Nordström 2007). Den sistnämnda gravformen är ofta firsidig och saknar stensättning och just detta faktum gör att de är mycket svårinventerade och därför underrepresenterade i fornminnesregistret. Eftersom de ofta, för att inte säga nästan alltid, påträffas i samband med undersökningar av domarringar kan vi anta att de är en mycket vanlig gravform i de småländska gravfältsmiljöerna från äldre eller mellersta järnålder. Domarringarna är således den monumentala synliga gravtypen men runt dessa finns även låga ofyllda stensättningar som endast sällan kan urskiljas innan torven avlägsnats. Stensättningarna är som regel firsidiga eller runda. Här ska vi i huvudsak uppehålla oss vid de firsidiga som inte sällan är försedda med en portkonstruktion. Men först en återblick på järnåldersdösen.

Järnåldersdösen

Enligt Riksantikvarieämbetets definition är en järnåldersdös en ”Förhistorisk gravanläggning av mindre storlek (jfr Stenkammargrav), bestående av resta hällar eller block som bildar ett rum. [...] Vanligen bestående av tre hällar med en sida öppen. Takhäll kan förekomma. Förekommer huvudsakligen i Sydsverige, Götaland.” (<www.fmis.raa.se/fmis/html/minihelp/gravar.htm> den 14 april 2008).

Mikael Nordström

FIGUR 2. Jonas Allvins teckning från 1840-talet av gravfältet Lunnabacken i Södra Unnaryd (RAÄ 50) som visar röse och stenar, ibland "trenne hopsatte, så, att om en takhäll tillades, de skulle bilda en liten grotta".

Redan lantmätaren och häradstecknaren Jonas Allvin noterade 1846 systematiskt kantställda hällar på flera gravfält i Södra Unnaryd, bland annat på Lunnabacken i Norra Karsnäs. Av hans beskrivning att döma handlar det om de järnåldersdösor som idag är registrerade på RAÄ 50:

I öster, söder och vester äro åtskilliga stenar reste, deraf somliga äro enkla, somliga dubbla, stående intill hvarandra i vinkel, eller i form af ett till hälften viket kort. Någon gång äro ock trenne hopsatte, så, att om en takhäll tillades, de skulle bilda en liten grotta.

(Allvin 1846: 52).

Utan att närmare analysera dösarnas funktion liknar han dem vid "små afgudahus" som skulle kunna rymma gudabilder av sten (Allvin 1846: 53).

När Nils Gabriel Djurklou sommaren 1870 genomreste socknarna i Västbo härad förundrades han liksom Allvin av de

...små sammanställda hällar, hvilka till antalet tre bilda en öppen fyrkant. Dessa förekomma ofta i Unnaryd och på ett ställe i Jälluntofta och alltid invid tre- eller fyrkantiga rör. Jämte dessa ses ännu oftare under enahanda omständigheter två i vinkel ställda hällar, hvilka troligtvis, ehuru den tredje borttagits, varit av samma art. Vartill dessa ursprungligen varit avsedda är ej lätt att säga.

(Djurklou 1926: 50).

Djurklou lät också undersöka ett par av dösorna, i syfte att fastställa om det var gravar:

Man kunde känna sig frestad att antaga dem för kvarvarande askrum efter borttagna högar eller stenrör, om ej jorden i åtminstone de 2, som av mig närmare undersöktes, varit fri från varje spår av förbränning.

(Djurklou 1926: 50)

Vilka järnåldersdösor han undersökte framgår inte av hans reseberättelse.

Av både Allvin och Djurklou framgår att några takhällar inte kunde dokumenteras på järnåldersdösorna även om Allvin föreställde sig en sådan konstruktion: "Hava dessa verkligen

Död mans dörr och järnåldersdösens gåta

bildat små täckta rum såsom Allvin antager?” undrade Djurklou 1870 (1926: 76).

Järnåldersdösarna noterades även av Pastor Palmgren vid hans resor i trakten. Vid Helghult på Trehörningsbacken (Södra Unnaryd RAÄ 22) observerade han

... två stora flata stenblock på hvilka ett annat dylikt hvilat; denne senare stenen har skridit ner så att en bågformig figur nu uppkommit, i hvilken den ursprungliga öfverliggaren nu bildar liksom en gavel.
(Palmgren 1880)

Palmgren uppfattade uppenbarligen konstruktionen som bestående av två parallella hällar, utan gavelsten, där den tredje hällen legat ovanpå men ramlat ner.

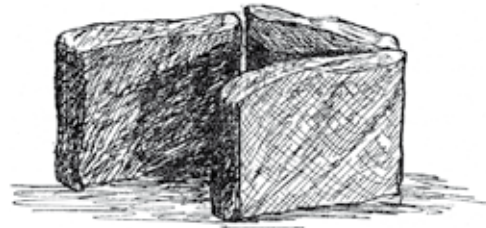
Ungefär samtidigt dokumenterade Herman Hofberg järnåldersdösar på ett gravfält i Fröböke, Breareds socken (RAÄ 32). I Hofbergs reseberättelse framgår att järnåldersdösen hade ”förbättrats” i samband med ett vägbygge 1875, där man helt enkelt lagt upp hällarna på de kantställda stenarna på ett sätt som man uppenbarligen uppfattade som ursprungligt (Arne 1919: 134). Det är också från denna plats som järnåldersdösen erhållit sin synonym – ”Fröbökedös”.

Det dösliknande utseendet gjorde att man till en början kopplade samman järnåldersdösarna med de mer bekanta dösarna från stenåldern, även om man tämligen omgående insåg att de mindre dösarna var av en annan karaktär och från en annan tidsålder (Montelius 1885–87: 37). Oscar Almgren hade dessutom en uppgift om att en glasperla skulle ha hittats i en av dessa

dösliknande [...] stenkammare, som finnas tillsammans med en mängd andra fornlämningar vid Fröböke i Breareds socken, österut från Halmstad uppåt Smålandsgränsen. I en av dem lär en glasperla från järnåldern vara funnen, och även läget talar för en yngre tid.

(Almgren 1904: 58).

Den första ordentliga undersökningen av järnåldersdösar genomfördes av Ture J. Arne sommaren 1918. Anledningen var en skrivelse från

FIGUR 3. Järnåldersdös, utan bevarad takhäll, på gravfält RAÄ 22 i Södra Unnaryds socken, avbildad av Nils Gabriel Djurklou vid hans antikvariska resa sommaren 1870.

Knut Kjellmark som under en resa i Kronobergs län observerat och ”flyktigt” undersökt några ”stendösar” (RAÄ 21) på Bölminge Bäckagårds ägor i Nöttja socken ett par mil sydväst om småländska Ljungby (Arne 1919: 9ff).

Arne kunde genom sina undersökningar konstatera att det rörde sig om gravar och att de utifrån de påträffade fynden sannolikt kunde dateras till yngre romersk järnålder. Eftersom han inte kände till några paralleller på nära håll titade han utanför landets gränser. På Krimhalvön fann han en typ av grav som påminde om järnåldersdösen och drog den försiktiga, och för tiden typiska, slutsatsen att det på 300-talet skulle ha funnits kontakter mellan Finnvedsborna och folken på Krimhalvön (Arne 1919: 139).

Intressant att notera är att två av dösarna på Bölmingegravfältet hade kvarliggande takhällar. Av Arnes redogörelse framgår ingenstans att dessa skulle vara återställda och upplagda i senare tid. Det förefaller därför inte osannolikt att de låg i ursprungligt läge. Det har annars diskuterats huruvida järnåldersdösen verkligen har haft en takhäll. Bernt Einerstam menade att ”ingenstans har en dös påträffats med takhäll i läge” (Einerstam 1965: 108), men han tycks då ha förbisett de av Arne undersökta dösarna på Bölmingegravfältet. Den enda ”intakta” dösen på Fröbökegravfältet i Breareds socken har visat sig vara restaurerad (jämför Arne 1919: 134f med Artelius 2006: 43).

Mikael Nordström

FIGUR 4. En av järnåldersdösarna på Anderstorpsgravfältet RAÄ 6. Foto: Mikael Nordström, Jönköpings läns museum.

Eftersom konstruktionen är relativt skör är det egentligen inte det minsta konstigt att de flesta dö-sarna mer eller mindre kapsejsat. Men genom nå-gra undersökningar i norra Småland under senare år kan vi nog våga påstå att järnåldersdösarna trots allt oftast, om än inte alltid, varit försedda med takhäll. Sommaren 1992 undersöktes ett gravfält med bland annat domarringar och ofyllda stensättningarna, där fyra av de firsidiga stensättningarna visade sig innehålla nedgrävda järnåldersdösar. Samtliga var försedda med takhäll. Ingen av dessa dösar var synlig före undersökningen, för övrigt inte heller de ofyllda stensättningarna inom vilkas ramar de återfanns. Stenhällarna var i princip helt nedgrävda, vilket medförde att takhällen vilade

lika mycket på sanden som på de tre hällarna. Gravarna kunde dateras till yngre romersk järn-ålder – folkvandringstid (Nordman 1997).

Forskningen kring järnåldersdösar har varit mycket begränsad och de har framför allt använts i översiktliga analyser av gravars spridningsbild. Åke Hyenstrand noterade att järnåldersdösarnas rums-liga fördelning sammanfaller med ”en egendomlig spridningsbild av treuddar med extra smala och inåt vinklade armar.” (Hyenstrand 1984: 79). Mats Burström (1991: 76, 142) menade att Järnåldersdösarna måste betraktas som en västlig gravtradition och att de möjligen kan indikera att ”Finnveden under äldre järnålder var kopplat till ett mer storskaligt västligt traditionsområde” (Burström 1991: 142).

FIGUR 5A. En domarring bestående av sex dösar på Fagertoftagravfältet RAÄ 23, Nässjö socken. I förgrunden del av en fysidig stenkrets bestående av mindre dösar i hörnen. Foto efter restaureringen av gravfältet 1942: Egil Lönnberg, Jönköpings läns museum.

År 2006 gjordes provgrävningar i anslutning till järnåldersdösar och enstaka hällar på gravfältet Bedjarör i Södra Unnaryds socken (RAÄ 58). Syftet var att närmare studera konstruktionerna och de eventuella variationer som kunde finnas. Bland annat noterades en riklig förekomst av kvarts i anslutning till hällarna. Anläggningarna kunde dock inte dateras (Carlie 2006).

På senare år har också ett par järnåldersdösar efterundersökts med anledning av skador i samband med stormarna Gudrun och Per. Bland annat undersöktes en dös på gravfältet RAÄ 112 i Odensjö socken, Ljungby kommun, där man påträffade en barngrav med brända ben placerade i en hartstätad näverask (<www.

[arkeologacentrum.se/newsletters/AC_nyhetsbrev_200701.pdf](http://www.arkeologacentrum.se/newsletters/AC_nyhetsbrev_200701.pdf)> den 12 april 2008).

Sommaren 2007 efterundersöktes och restaurerades en järnåldersdös på gravfält RAÄ 6 i Anderstorps socken. Strax utanför järnåldersdösen framkom lite brända ben och två bronsnålar. Graven kan enligt fynden och en ¹⁴C-datering dateras till övergången mellan folkvandringstid och vendeltid (Häggström & Lindblad 2008).

Järnåldersdösens släktingar

Åren runt 1940 restaurerades två intressanta gravfält i Nässjötrakten – Torsa stenar (Almesåkra, RAÄ 45) och Fagertofta (Nässjö, RAÄ 23). Gravfälten består av bland annat stensättningar, domar-

Mikael Nordström

ringar, kvadratiske stenretsar och treuddar. Störst uppmärksamhet tilldrog sig gravanläggningar med vad man benämnde ”4-stenar” eller dösar. Vid Torsa stenar fanns en fyrsidig stenrets bestående av fyra dösar i hörnen: ”Fyrstenarna” som denna stensättning tidigt kallades, voro svåra att få riktigt begrepp om. Av stenarna var en, i regel den mittersta, mer eller mindre klotformig eller i varje fall mera klotrund än flat. Kring denna lågo de övriga stenarna, nedsjunkna i sanden, täckta av mylla och övervuxna med mossor. På några syntes det tydligt, att de voro kullfallna. Sedan jag vid flera tillfällen besökt gravfältet och vid ett tillfälle haft förmånen att diskutera igenom problemen med Förste antikvarien K.A. Gustawsson, stod det tämligen klart, att dessa ’fyrstenar’ voro hopfallna dösliknande stensättningar av 1 översten och tre understenar.” [...] Med restaureringen av denna intressanta fornlämningstyp kan ”Torsa stenar” sägas vara återställt i sitt ursprungliga skick. Dösarna äro ungefär av samma storlek som de av T.J. Arne i Fornvännen 1919 beskrivna romerska järnåldersdösarna i Nöttja sn, i Sunnerbo härad, ehuru de här äro byggda av rundade stenblock, ställd i trekant, utan öppning eller bildande en fyrkantig kammare.” (Lönnerberg 1940).

På gravfältet i Fagertofta, Nässjö socken (RAÄ 23) fanns likaledes så kallade ”4-stenar” eller hopfallna dösar, men här inte placerade i fyrkant utan i cirkel – en domarring således bestående av sex dösar (Lönnerberg 1942). Även på det vackra gravfältet vid Mada i Säby socken (RAÄ 116) observerade Lönnerberg dösar av samma typ (Lönnerberg 1946: 16). Dessa blev emellertid inte restaurerade och är idag därför knappt urskiljbara och heller inte beskrivna i fornminnesregistret.

Nog företer dösarna i ovan beskrivna fall uppenbara likheter med de klassiska järnåldersdösarna, men med den tydliga skillnaden att man inte säkert kunnat avgöra huruvida de haft en öppning åt söder eller om de ens haft ett medvetet konstruerat ’rum’ eller portliknande utseende. Dösarna vid Torsa stenar och Fagertofta är av en

typ som ibland beskrivs som uppallad sten, eller ”liggande höna”, där en klumpsten bärs upp av tre mindre stenar (jämför Sjöborg 1824: 136 samt plansch 16 och Ölands järnåldersgravfält 1987: 8). Dessa benämningar är också vanliga på naturbildningar där ett större flyttblock vilar på mindre stenar. Om järnåldersdösen på gravfältet vid Kånna högar (RAÄ 24) utanför Ljungby används benämningen ”äggahöna”, vilket visar att gränsen mellan ”uppallad sten” och järnåldersdös inte alltid är tydlig (Riksantikvarieämbetet. Fältdagbok Kånna Högar 2005-09-02).

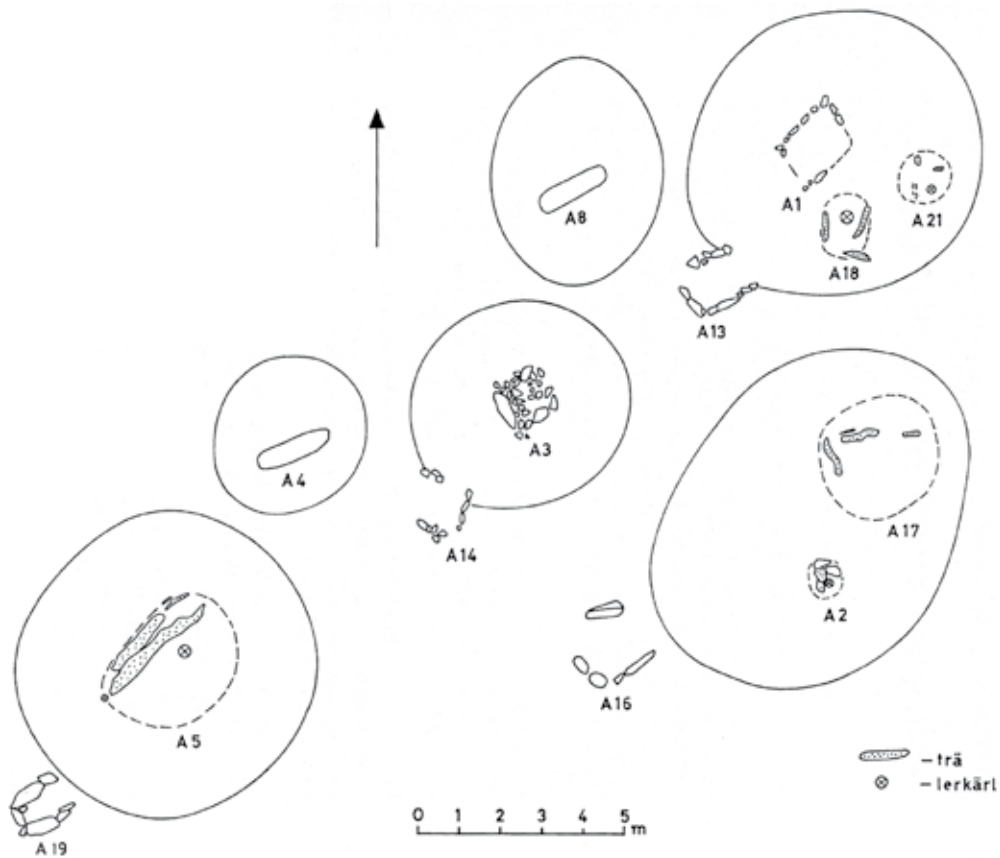
När de normalt hållformade stenarna i en järnåldersdös i vissa fall är mer rundade blir öppningen eller rummet också mindre tydligt och de kallas ömsom ”liggande höna”, ”uppallad sten” eller järnåldersdös. Blandkaraktären framgår tydligt i exemplen från Torsa stenar och Fagertofta. Huruvida funktionen eller den bakomliggande tanken är densamma oavsett nyansskillnaderna i konstruktionen är naturligtvis svårt att veta, men rums- och tidsmässigt finns klara överensstämmelser.

I nästa avsnitt ska vi se att järnåldersdösen är en av flera varianter på en gravport. Det visar sig finnas en mängd varianter på samma tema – död mans port.

Död mans port – en nyckel till förståelse

I samband med undersökningar på Helgö påträffades spåren efter en konstruktion som tolkades som en port. Vid sydsidan till en gravhög hade två stolpar rests och mellan dessa fanns kantställda röda sandstenar som bildade en kista. Anläggningen påminde enligt undersökarna närmast om en port med tröskel. Efter en dikt i *Den poetiska Eddan* – Groas galdrar – fick portkonstruktionen namnet ”Död mans dörr” (*dauðra dura*) (Riksantikvariens årsberättelse 1963: 142; Holmquist 1969: 172ff; Arrhenius 1970: 391). En annan benämning som också förekommer är ”Död mans port”.

Död mans dörr och järnåldersdösens gåta

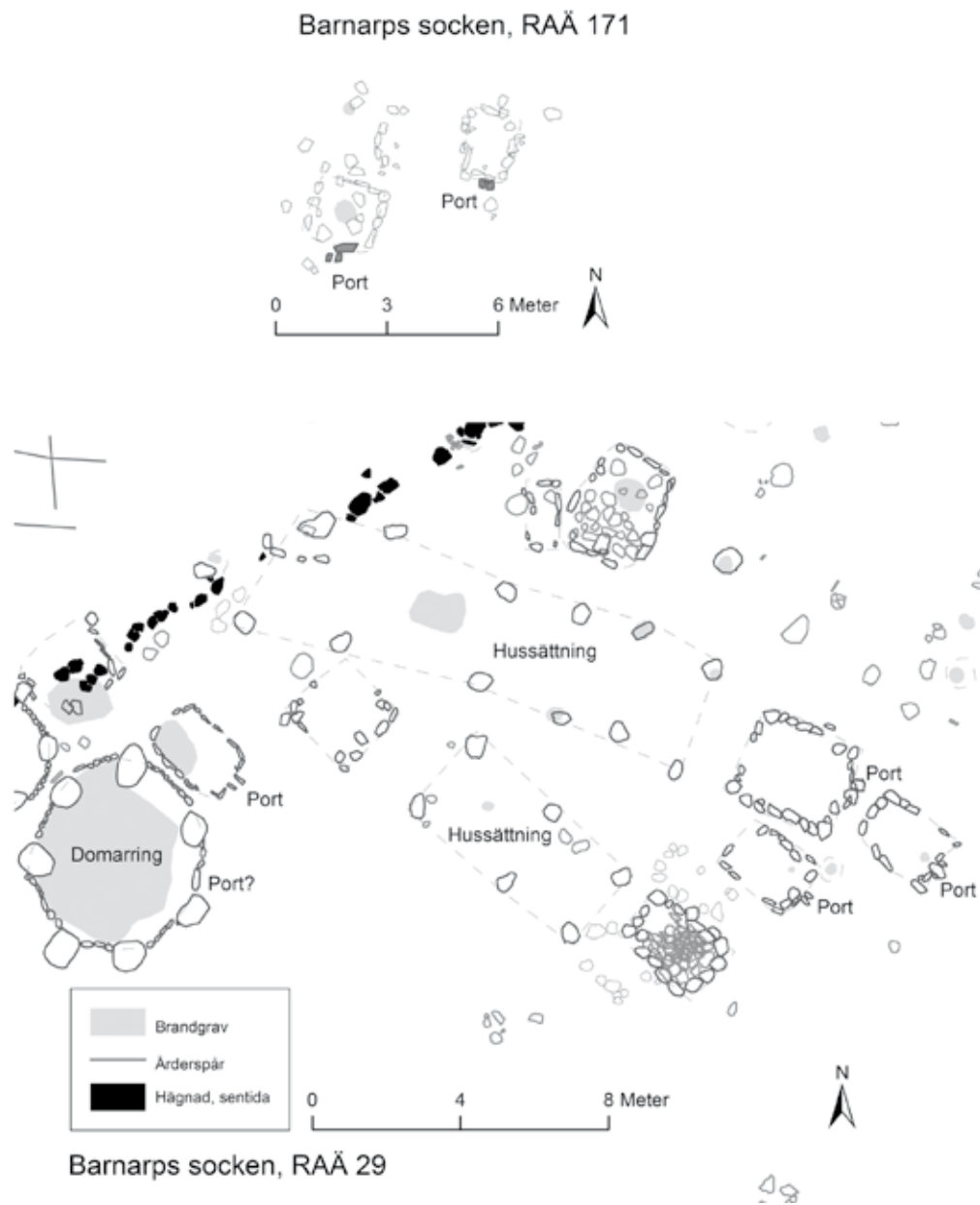
FIGUR 5B. Vikingatida gravhögar i Södermanland med "ytterkistor" eller sydvästportar. Tuna i Västerlång socken, Södermanland. Efter Gräslund 1969.

Vanligare är det mer neutrala namnet syd- eller sydvästport. Sydportar är ett välkänt fenomen i framför allt mälardalska gravfältsmiljöer från yngre järnålder. Företeelsen har behandlats av bland andra Ann-Sofie Gräslund (1969, 1980: 68) och senare i en uppsats av Mikael Johansson (1993). Av de 62 exempel som Johansson baserar sin studie på härrör alla utom fem från Uppland och Södermanland. Han har hittat fyra exempel från Götaland, två var från respektive Bohuslän och Västergötland och ett exempel från Medelpad. Johansson beskriver framför allt två typer av portar. Den första ty-

pen är konstruerad så att två av kantkedjans stenar går ut vinkelrätt från graven och där en tredje sten förbinder dessa två. Den fjärde sidan, som vetter *in mot graven* är antingen öppen eller begränsad av gravens kantkedja. Den andra varianten består helt enkelt av en "tätt lagd stenpackning" som ansluter till själva graven, men även friliggande varianter förekommer (Johansson 1993: 3). I huvudsak dateras hans gravmaterial till yngre järnålder.

De senaste årens undersökningar i norra Småland har öppnat ögonen för att dessa portkonstruktioner är betydligt vanligare

Mikael Nordström

FIGUR 6A. Detalj ur plankartorna över RAÄ 171 och RAÄ 29 i Barnarps socken, Småland. Gravfält nr 171 låg ca 500 meter nordväst om RAÄ 29. Observera att gravarna orienterar sig i olika väderstreck, vilket torde bero på att man valt att följa åsens längdriktning vid anläggandet av gravarna på RAÄ 29.

och mer spridda, i både tid och rum, än vad man kanske förut trott (Gustafsson 2007: 65; Nordström 2007: 72, 2008). Portkonstruktionerna förekommer oftast i eller i anslutning till ofyllda rektangulära stensättningar. Det finns ett flertal dokumenterade varianter på gravar med port på de småländska gravfälten. På samtliga tre gravfält som vi undersökt inom Torsviks industriområde, en dryg mil söder om Jönköping, har vi påträffat en eller flera gravar som varit försedda med sådana portkonstruktioner (Barnarps socken, RAÄ 22, 29 och 171). De har varit av två eller möjligen tre olika typer. Gemensamt är att de har en öppning åt söder, som i praktiken kan variera mellan sydväst och sydöst, bland annat beroende på landskapets topografi. Exempelvis skiljer sig portarnas (och själva stensättningarnas) orientering på RAÄ 171 mot dem på RAÄ 29 (Barnarps socken), trots att de torde vara mer eller mindre samtida och avståndet dem emellan inte är mer än 500 meter. De förra ligger i sydsydväst och de senare i sydöst. Helt klart är att samma orientering råder inom respektive gravfält.

Porten utgörs av två parallellt ställda stenar, vinkelrätt placerade mot gravens stenram/kantkedja. Ibland, men inte alltid, finns ett bakstycke motsvarande den tredje (norra) stenen i järnåldersdösen. "Porten" behöver inte nödvändigtvis ligga i kanten på stensättningen/stenramen. De kan också ligga innanför kantkedjan. "Portarna" är som regel ganska små, en halvmeter eller mindre i sida. Det förekommer också att de varit försedda med en locksten, motsvarande järnåldersdösens takhäll. Den följande beskrivningen redovisar ett antal olika typer som kommit fram vid undersökningar i Småland och Bornholm(!). Typindelningen gör inte anspråk på att vara komplett (exempelvis finns inte de mälardalska vikingatida varianterna med). Det finns också stor sannolikhet att fler varianter kan

tillkomma i framtiden vid nya undersökningar. Kanske dväljes redan fler exempel i arkivens gömmor.

TYP 1 består av tre kantställda stenar i hästskoform med öppning åt söder. Den ligger utanför stensättningen och är skild från kantkedjan. Porten är ca 0,2–0,3 x 0,3–0,4 meter stor. Typen är belagd på gravfält RAÄ 171 i Barnarps socken (Gustafsson 2007, Nordström 2007). Porten låg omedelbart söder om en ofylld, i det närmaste rektangulär stensättning. Ingen gravgömma påträffades, men inom och utanför stenramen fanns rikligt med keramik, troligen från ett kärl som krossats och spritts över anläggningen. Centralt i anläggningen fanns också en nedstucken kniv. Anläggningen kan ges en sannolik datering till yngre romersk järnålder – folkvandringstid (Gustafsson 2007: 65).

TYP 2 är integrerad i kantkedjan, där två stenar vikts ut i 90 graders vinkel från denna. Den saknar bakstycke och man kan "passera" ut och in i graven utan hindrande sten. Portarnas storlek varierar mellan 0,2 x 0,3 och 0,4 x 0,5 meter. Typen finns dokumenterad på gravfält RAÄ 160 i Byarums socken och RAÄ 29 i Barnarps socken (Nordman 1997; Gustafsson 2007; Nordström 2007). Typ 2-varianten finns intressant nog också belagd på Bornholm, på Slusegårdsgravfältet (Klindt-Jensen 1978).

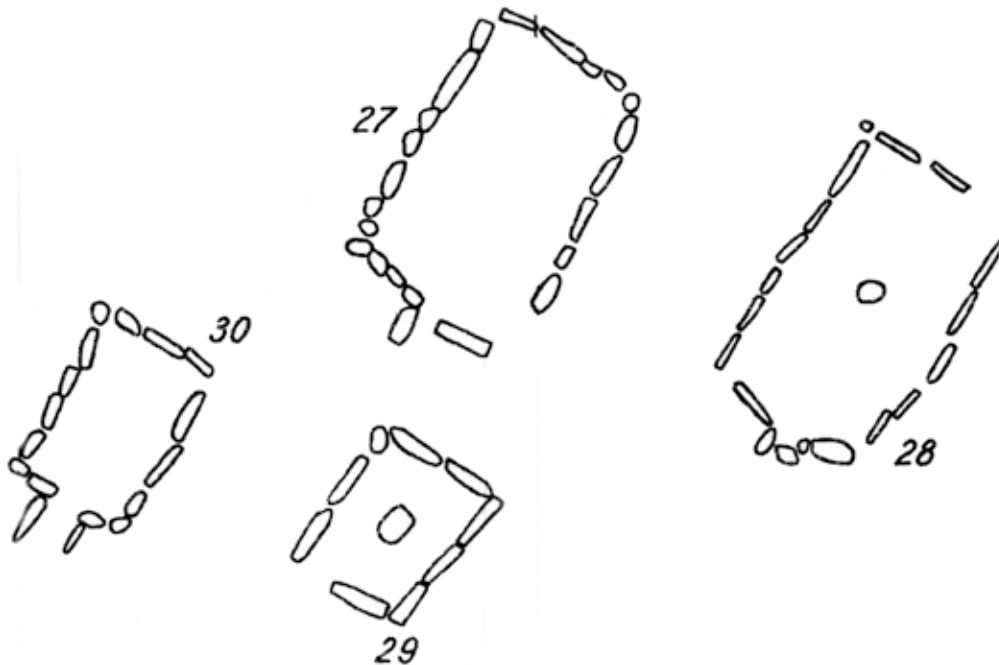
På gravfält RAÄ 160 i Byarum fanns porten i södra delen av en ofylld, rund(!) stensättning, vilket visar att portkonstruktioner inte nödvändigtvis behöver vara förbehållna rektangulära stensättningar. Strax nordnordväst om porten påträffades en nedstucken järnkniv. Strax nordost om porten framkom en liten bengömma med några få brända ben, en bronsnål, fragment av en blå glaspärla samt lite keramik.

Portar av typ 2 var dominerande på RAÄ 29. Gravfältet innehöll hela fem ofyllda stensättningar med denna typ av port. I åtminstone ett fall, möjligen två, kunde också beläggas en tak- eller lockhäll. I tre av de fem anläggningarna

Mikael Nordström

FIGUR 6B (överst). Detalj från en ofylld stensättning på Torsviksgravfältet, RAÄ 29, Barnarps socken. En port med takhäll (typ 2) sedd från ovan. Foto: Jörgen Gustafsson, Jönköpings läns museum. FIGUR 6C (underst). Del av ofylld stensättning med port på gravfält RAÄ 160 i Byarum socken, undersökt 1991. Foto: Ann-Marie Nordman, Jönköpings läns museum.

FIGUR 7. Gravar med port på Slusegårdsgravfältet på södra Bornholm. Efter Klindt-Jensen 1978.

påträffades gravgömmor i form av brandgropar och brandlager. Övriga två var fyndtomma.

Ett mycket intressant exempel på gravar med port av typ 2 återfinns på Slusegårdsgravfältet på södra Bornholm (Klindt-Jensen 1978: 10, 12, 98 och 156). Fem av stensättningarna på gravfältet med närmare 1400 gravar är i det närmaste karbonkopior på Torsviksgravarna med port av typ 2 (Nordström 2008). Undersökarna kände inga närmare paralleller till gravtypen, men tolkar stensättningen med ingång som någon form av ”symbolske dödehus”, där porten troligen hade samband med gravceremonier (Lind 1991: 25, 50). Dateringen av de Bornholmska gravarna med port ligger i senare delen av yngre romersk järnålder och tidig folkvandringstid.

TYP 3 består liksom typ 2 av två stenar som vikts ut i 90 graders vinkel från kantkedjan (stenramen) men där kantkedjeste- nen också

utgjort portens bakstycke. Typen finns belagd på gravfält RAÄ 171 i Barnarps socken och på Inglingehögsgravfältet RAÄ 1, Östra Torsås socken (Floderus 1934). Strax intill en stensättning med port av typ 1, se ovan, låg ytterligare en ofylld rektangulär stensättning med en port, men denna var till synes inte friliggande utan utnyttjade kantkedjeste- nen som bakstycke. Centralt i stensättningen fanns en brandgrop med förutom brända ben, också två bronsnålar och ett bronsbleck. På Inglingehögsgravfältet (Östra Torsås socken, RAÄ 1), söder om Växjö, undersökte Erik Floderus 1931 ett antal flacka högar som dolde närmast rektangulära stenramar (ofyllda stensättningar), varav några var försedda med ingångar, som Floderus beskriver dem. En av de ofyllda stensättningarna inramade ett brandlager som genom fynd kunde dateras till 600-talet e.Kr. Porten i denna grav var ca 0,8 x

Mikael Nordström

FIGUR 8. Grav med port på Inglinge höggravfältet, RAÄ 1 i Östra Torsås socken. Under en hög framkom en stenram med en port av typ 2, det vill säga två stenar i 90 graders vinkel ut från den dolda kantkedjan. Portens bakstycke ingick i kantkedjan och beskrevs av Floderus som en tröskelsten. Foto: Erik Floderus, ATA.

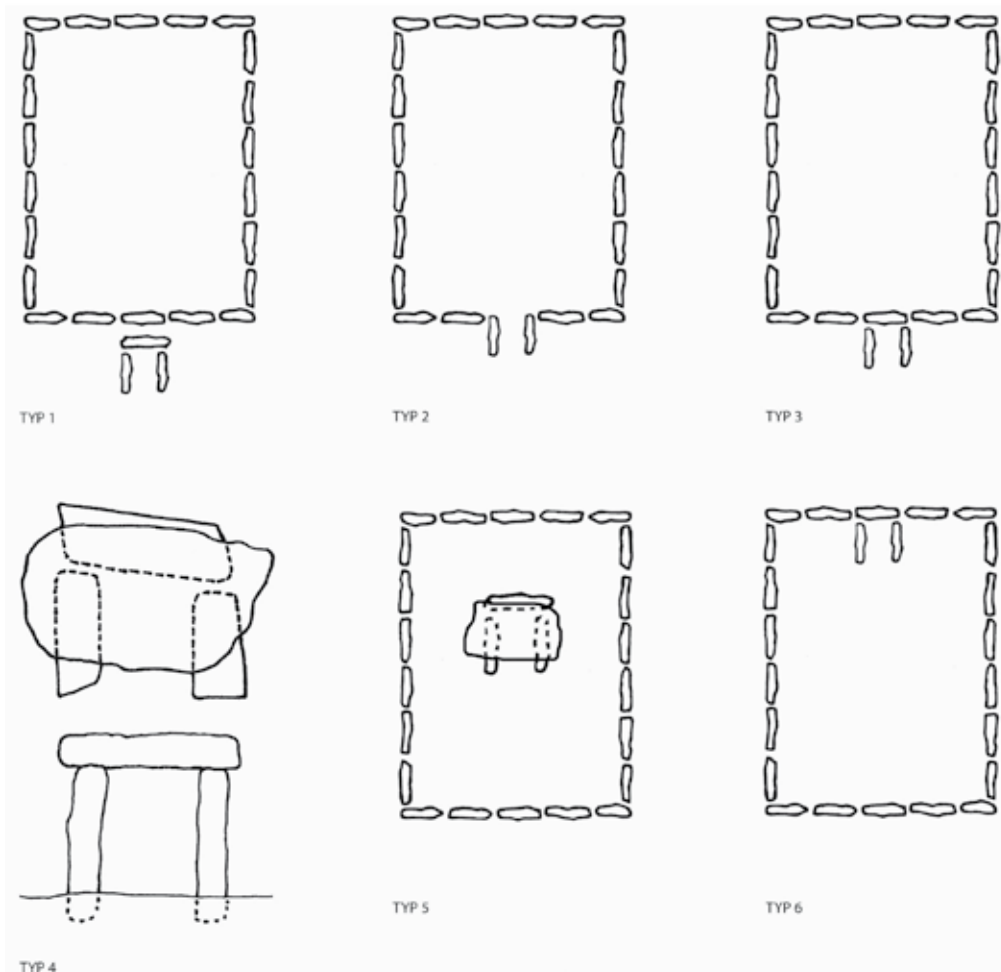
1,0 meter stor. Den bakre stenen, i norr, tolkade Floderus som en tröskelsten. Som en förklaring av ingången och stenramen tänkte han sig att likbålet varit konstruerat som en kåtaliknande byggnad som stått på stenkretsen, med en öppning åt söder (Floderus 1931, 1932: 10ff).

TYP 4 är den klassiska järnåldersdösen bestående av tre resta hällar som bildar ett rum med öppning åt söder. Takhäll kan förekomma. Järnåldersdösen är framför allt känd från gränstrakterna mellan Småland och Halland, till exempel Nöttja, och Södra Unnaryd socknar. Fornlämningstypen är emellertid dokumenterad i ett betydligt större område. Det finns till exempel järnåldersdösar registrerade i Örby och Ljung socknar i Marks respektive Uddevalla

kommun, i Breareds socken norr om Halmstad, i Vislanda socken söder om Alvesta och i Höreda socken utanför Eksjö (FMIS). I de få dösar som undersökts har gravgömman påträffats dels inne i järnåldersdörens rum, dels strax söder om öppningen (Arne 1919).

TYP 5 är till storlek och form snarlik järnåldersdösen, men med den skillnaden att den är nedgrävd eller försänkt i markytan. Den är dessutom belägen innanför kantkedjan/stenramen. Denna variant finns belagd i fyra rektangulära stensättningar på gravfält RAÄ 160 i Byarums socken. Gravgömman i form av brandgropar låg i två fall helt skild från dösen, i ett fall strax norr om densamma och i det fjärde fallet sydost om dösen. Gravfältet har daterats till senare de-

Död mans dörr och järnåldersdörens gåta

FIGUR 9. Varianter på olika typer av portar dokumenterade på småländska gravfält. Port av typ 2 har också påträffats på Bornholm. Illustration: Jörgen Gustafsson och Mikael Nordström.

len av yngre romersk järnålder – folkvandringstid (Nordman 1997: 120ff). På samma gravfält fanns också en port av typ 2, se ovan.

TYP 6 är liksom typ 5 belägen innanför kantkedjan, men här har man utnyttjat norra delen av kantkedjan som portens bakstycke. Ett exempel på denna variant undersöktes på gravfält RAÄ 83 i Tofteryds socken 1935 av Claes Claesson. Enstaka brända ben påträffades i porten, men en separat brandgrop låg strax sydost om

densamma. Anläggningen innehöll inte några daterande fynd, men kan sannolikt dateras till mellersta järnålder (Claesson 1936).

Ytterligare en variant på en port skulle kunna vara en ofylld stensättning på RAÄ 101 i Åkers socken, där den södra delen av kantkedjan saknades. Inget tydde på att graven förstörts, utan att öppningen i stensättningens södra del skapats medvetet. Anläggningen innehöll ingen gravgömma, men bara en meter söder om

Mikael Nordström

FIGUR 10. "Ingång" till en vikingatida hög på Fiskebygravfältet utanför Norrköping. Foto ur Lundström 1970.

"öppningen" låg en i övrigt omarkerad brandgrop. En intilliggande domarring och en rest sten daterar indirekt "portgraven" till mellersta järnålder (Nordström 2002: 20ff).

Som redan nämnts är det framför allt i samband med undersökningar av yngre järnåldersgravfält i Mälardalen som man tidigare uppmärksammat fenomenet med "ingångar" eller portar. Så kallade sydvästportar förekommer dock även på andra håll i Sverige under vikingatid.

En konstruktion som beskrevs som en ingång dokumenterades på Fiskebygravfältet i Norrköping. In mot den södra delen av en rund högliknande stensättning löpte två parallella rader med stenar som karakteriserades som en "ingång" till högen. Graven innehöll inga fynd men daterades av undersökaren på grundval av stratigrafiska iakttagelser till vikingatid (Lundström 1970, del I: 71, del II: 43 samt plansch 38).

Ett annat vikingatida exempel hittar vi i västra Härjedalen, i byn Ljungdalen i Storsjö socken (Sundström 1989a: 106ff). I östra delen av kantrännen till en gravhög framkom vad som beskrivs som en ca 0,9 x 0,6 meter stor

"kista" med tre stenar som lock. Bortsett från väderstrecket är likheten med sydvästportar uppenbar. Konstruktionen jämförs med de större anordningar eller "bryggor" som man kan se i kantrännorna kring en del gravhögar i området (jfr Sundström 1989b: 103).

På det ovan beskrivna Toranäs-gravfältet utanför Nässjö fanns ytterligare en spännande detalj som förtjänar att omnämnas i detta sammanhang. Omedelbart norr om den största domarringen fanns fyra kullfallna (tidigare resta) stenar placerade såsom en ingång till domarringen. Egil Lönnberg konstaterade att

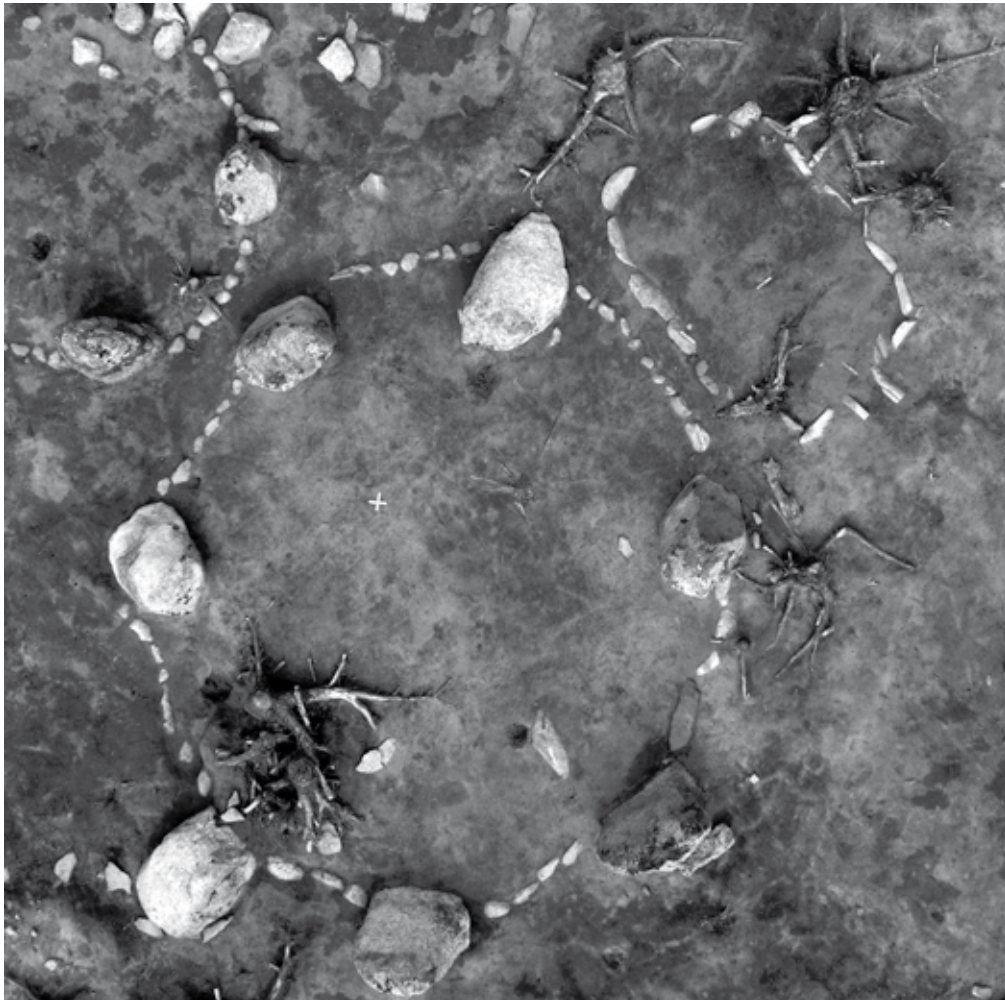
Domarringen har liksom en ingång mot norr, bestående av 2 par resta stenar. Det är kanske djärt att kalla denna stensättning 'ingång', men nog verkar det bestickande lik en sådan, där den på ett naturligt sätt sluter sig till den stora stenkretsen. [...] Dessutom äro 'ingångsstenarna' riktade mot norr, mot den gamla vik av Spexhultasjön, som nu ter sig som en mosse.

(Lönnberg 1938)

Med reservation för att anläggningarna inte är undersökta, det kan handla om två intilliggande men skilda gravar, är bilden av en ingång till domarringen slående.

Besläktade med sydportarna är de så kallade sydstenarna som bland annat observerats i anslutning till gravar på Gotland. De äldsta exemplen härrör från övergången mellan sten- och bronsålder och de yngsta från romersk järnålder. Erik Nylén antar att de har fungerat som en plats eller markering för någon typ av offer. Han föreslår också att denna funktion övertas av de gotländska bildstenarna från och med folkvandringstid när sydstenar samtidigt tycks försvinna (Nylén 1993: 119ff; jfr Stjernquist 1990: 97f).

Det är inte otänkbart att sydstenarnas "funktion" varit densamma eller åtminstone snarlik sydportarnas. En möjlig indikation på detta kan ses på Torsviksgravfältet, RAÅ 29 Barnarps socken. En av domarringarna, för övrigt kant i kant med en liten ofylld stensättning med port, hade en markant avvikande sten i den stenkedja som sammanband de större stenarna i kretsen. I

FIGUR 11. Liten ofylld stensättning med sydport av typ 2 samt en domarring med "sydsten" – en markant avvikande avlång grönaktig sten i sydöstra delen av stenkedjan som sammanbinder de större stenarna. Foto: Jörgen Gustafsson, Jönköpings läns museum.

ungefär samma väderstreck, sydost, som sydportarna på gravfältet, fanns en större avlång grönaktig sten. Det förefaller osannolikt att det skulle vara en slump. Noterbar är den gröna färgen som återkommer i en av sydportarna på samma gravfält. Bland i övrigt ljusa gråvita stenar är de båda portstenarna gröna. Inte heller detta torde vara en slump (Nordström 2007: 76f).

Genomgången av olika typer av portar eller ingångar i gravsammanhang skulle kunna göras längre – till exempel med gånggrifter med sin ingång och hällkistorna med sina gavelhål – men ovanstående får ändå anses tillräckligt för att visa på "portarnas" relativa vanlighet och deras betydelsefulla funktion i föreställningarna om livet efter detta.

Mikael Nordström

FIGUR 12. Kanske såg det ut så här på gravfältet i Torsvik, RAÄ 29 i Barnarps socken, för ungefär 1500 år sedan – ett "samtal" vid död mans port. På gravfältet fanns minst fem ofyllda stensättningar med små portkonstruktioner i sydöstra änden. Illustration: Anders Andersson.

Portens betydelse

Vad betyder då dessa portar, in- eller utgångar? Man kan tänka sig flera alternativ (Johansson 1993). Det har bland annat föreslagits att portarna, i synnerhet de kistliknande, använts för mat- och dryckesoffer (Gräslund 1969: 147; Ölands järnåldersgravfält I. 1987: 57). Men den kanske mest närliggande förklaringen, som i och för sig inte behöver utesluta offertanken, handlar om kontakten mellan levande och döda på det sätt som illustreras i "Groas galdrar" i den poetiska Eddan, där Svipdag besöker sin mor Groas grav för ett samtal:

(Svipdag kvad:)
 Vakna Groa! Vakna goda kvinna!
 Jag väcker dig vid dödmäns dörr:
 om du det minns att du manat din son
 att komma till dösens kummel!
 (ur Groas galdrar i *Den poetiska Eddan*
 i övers. av Björn Collinder)

På ett liknande sätt får en kvinna som är på väg att offras på sin herres gravbål, via en träport möjligheten att blicka in i de dödas värld. Den arabiske krönikören Ibn Fadlan beskrev år 922 e.Kr. en ruserhövdings hädanfärd någonstans vid Volgas stränder i nuvarande Ryssland.

När tiden för aftonbönen var inne, på fredagen, så förde de fram slavinnan till något, som man hade uppfört, det såg ut som inramningen av en port. Hon trädde med fötterna på männens händer och steg sålunda över denna portal och reciterade några ord, sedan lät de henne stiga ned. Så höjde de upp henne en andra gång och hon betedde sig på samma sätt, och så lyfte de ner henne och lät henne stiga upp för tredje gången, och hon gjorde som de två tidigare gångerna. Sedan räckte de henne en höna och hon högg av huvudet och kastade bort det, men hönan slängde de in i skeppet. Jag frågade tolken vad hon hade gjort och han svarade: Första gången de lyfte upp henne sade hon: Jag ser min far och min

mor. Andra gången sade hon: Nu ser jag alla mina döda fränder sitta där. Och tredje gången sade hon: Nu ser jag min herre sitta i paradiset, och det är härligt och grönt, och med honom finns män och slavar och han kallar på mig – för mig till honom!
(övers. Stig Wikander 1978)

Symboliken i riten med ”porten” är uppenbar. Genom denna ritual blir hon i stånd att blicka in i de dödas värld (Ström 1961: 155f).

Ett intressant och otvetydigt exempel på port hittar vi i den ”skendörr” som återfinns i fornegyptiska gravar. Gravarna var oftast tudelade, dels i en gravkammare under jord, dels i ett gravkapell i marknivå. Som en länk mellan dessa fanns en gravstela – oftast i form av en stiliserade stendörr. I gravkapellet framför denna skendörr förrättades regelbundna mat- och dryckesoffer. En del av den döde tänktes kunna passera ut och in genom dörren. Även när man hade dött och ansågs ha passerat till den andra sidan tänktes den döde också fortsätta leva i graven med samma behov som i livet (Spencer 1982: 57f).

Utifrån bland annat bildligheten med tidigmedeltida kyrkdörrar har Birgit Arrhenius i sin artikel ”Tür der Toten” föreslagit att även de gotländska bildstenarna kan ses som symboliska dörrar mellan olika världar (Arrhenius 1970: 392f). Denna likhet har noterats även av Anders Andrén som också konstaterar att bildstenarna oftast är resta mellan inmark och utmark. Andrén föreslår att bildstenarna kan ha markerat gränsen mellan den kända fredliga världen och det vilda okända, mellan de levande och dödas värld (Andrén 1989: 292ff).

Porten, dörren eller tröskeln som gränsen mellan olika tillstånd, exempelvis mellan levande och döda, är en vanligt förekommande symbol runt om i världen. I början av 1900-talet skapade van Gennep begreppet ”Rites de Passage” för att beskriva de riter som företogs i samband med människans övergång från ett tillstånd till ett annat, till exempel vid födsel, könsognad, äktenskap och död. Ett sätt att illustrera en övergång från en fas till en annan kan

vara en tröskel eller en port som rent konkret är just en passage mellan olika rum (van Gennep 1992: 20ff; jfr Åhrén Snickare 2002: 22f).

Från olika etnografiska uppteckningar finns åtskilliga exempel på riter av olika slag som skulle företas just vid passerandet av en gräns, port eller ingång (Grimes 2005: 7334). Att passera sådana gränser var ofta förknippat med vissa faror som man på olika sätt försökte skydda sig mot. Enligt egyptisk mytologi ställdes den döde inför guden Osiris domstol, där det skulle avgöras om man förtjänade att komma till den andra världen. Det gällde att komma väl förberedd och att man vidtagit alla mått och steg i den så kallade dödsboken eftersom det fanns många faror som lurade på vägen (Spencer 1982: 142ff; jfr Trumbull 2000: 95).

I nordiska folklivsuppteckningar berättas hur man skulle gå till väga när någon dött i hemmet. Om man skulle ta ut en död genom dörren till huset ville man försäkra sig om att den döde inte skulle komma tillbaka som gengångare och spöka. Ett sätt var att slå en spik i tröskeln eller dörrkarmen varje gång man bar ut en död. Järnet ansågs ha en skyddande effekt och skulle hindra den döde från att passera in genom dörren igen (Hagberg 1937: 336f, 622). Ett än säkrare sätt var att ta upp en ny tillfällig öppning någon annanstans i huset. I *Egil Skallagrimsons saga*, nedtecknad på 1200-talet, berättas följande:

Egil gick fram till Skallagrimms sängbänk, tog honom i axlarna, böjde honom bakåt ned på bänken och gav honom likvård. Därefter lät han folket taga verktyg och bryta en öppning i väggen på sydsidan. När det var gjort, tog Egil Skallagrim under huvudet och andra togo honom under fötterna. Därpå buro de honom tvärs genom huset och så ut genom hålet i väggen. Därefter buro de honom ned till Naustanäs utan att ha stannat en enda gång.

(Ur *Egil Skallagrimsons saga*
i övers. av Hjalmar Allving)

På samma sätt förtäljes att samerna förr brukade göra ett nytt hål i kåtan där den döde bars ut. Döda och levande skulle inte gå samma väg (Hagberg 1937: 337).

Mikael Nordström

De dödas boning

Portar och husformade gravar hänger i viss mån samman. Tanken att den döde på ett sätt tänks leva kvar i graven är vida spridd, samtidigt som det inte på något sätt utesluter att en annan del av den döda människan föreställdes fortsätta till ett annat liv – ”den andra sidan” eller de dödas rike i någon form (Gräslund 1983: 50; Näsström 2002: 80; Nordberg 2003: 75f; Metcalf 2005: 9225). Bilden av graven som ett hus – den dödes boning – är inte ovanlig och finns belagd från hela förhistorien från många platser i världen. Redan Hans Hildebrand slogs av detta faktum i sin bok *Folkens tro om sina döda* 1874 (Hildebrand 1874: 63ff, 90ff). Från tanken om graven som den dödes boning är steget inte långt till porten som länken mellan de levandes och de dödas värld.

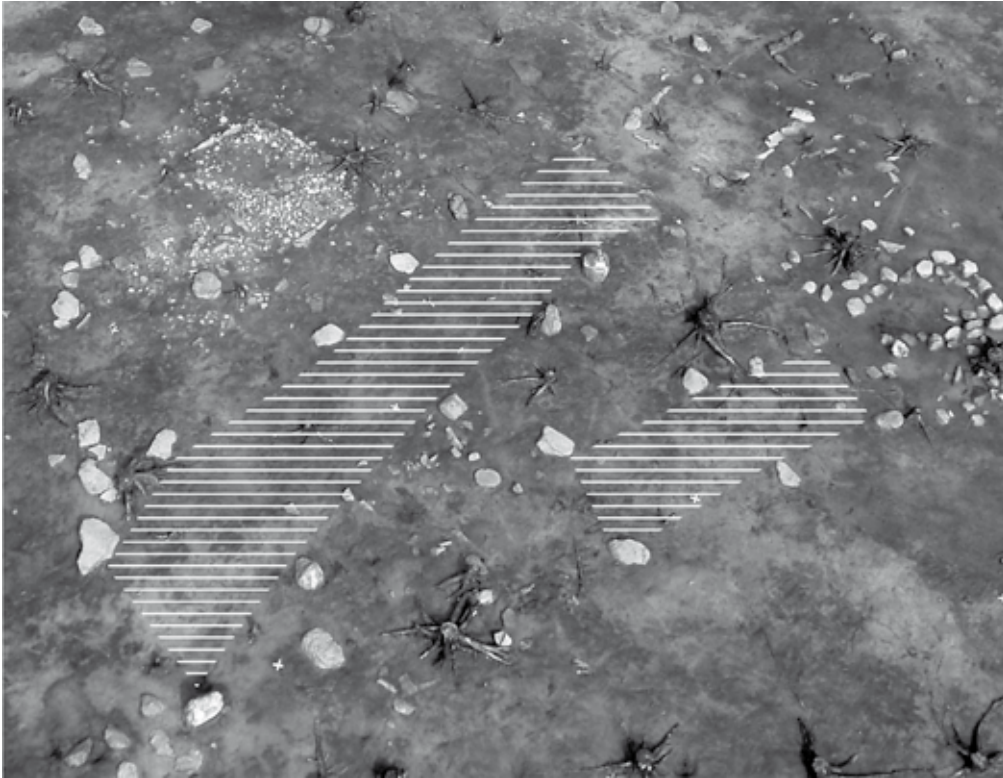
Gravar i form av hus finns belagt från flera kulturer, bland annat den fornegyptiska, etruskiska och romerska. I Egypten för tre- fyratusen år sedan byggdes gravkammare som var kopior av hemmet. Där fanns allt som den döde kunde tänkas behöva i evigheten – rum, föremål och bilder på väggarna speglade vardagsliv och fest. Den döde skulle kunna leva i välmåga för evigt (Spencer 1982: 72). I en del romerska gravar var det inte ovanligt att släkt och vänner kunde inta rituella måltider för att hedra den döde. Gravarna var utformade som hus och innehöll ibland särskilda rum för sådana tillfällen. Via hål eller rör in till gravkammaren kunde mat rent fysiskt förmedlas till den döde, vars ande på något sätt antogs kunna delta i måltiden (Toynbee 1996: 51). Ibland bildar dessa gravhus hela städer, som i Isola Sacra utanför Rom, som på etruskiskt vis bildar en stad för de döda (Toynbee 1996: 84).

På gravfält nr 29 i Torsvik (Barnarps socken), ca 15 km söder om Jönköping, fanns förutom ofyllda stensättningar med sydportar, även två gravar av en typ som i Riksantikvarieämbetets fornminnesregister brukar benämnas fyrsidiga stenkretsar. Lite slarvigt kallas de ibland ”fyrsidiga domarringar”, vilket om inte annat rätt

väl beskriver hur de kan se ut. De finns även på andra håll i södra Vätterbygden, men också på exempelvis Öland. De brukar förekomma på gravfält med resta stenar, domarringar etc. Relativt få är undersökta, men kan utifrån gravfältsmiljön, i åtminstone Jönköpingstrakten, ges en sannolik datering till mellersta järnålder, ca 200–600 e.Kr.

De fyrsidiga stenkretsarna i Torsvik kom tämligen omgående att benämnas ”husen” eller ”hussättningarna” på grund av sin likhet med grundplanen till ett järnåldershus. Stenarna och deras placering påminde om de takbärande stolparna i ett stolphus. Utritade på en karta var de förvillande lika, där till och med brandlagret låg i mitten på härdens motsvarande plats. Som för att ytterligare poängtera likheten med husets härd fanns en eldslagningssten nedlagd i brandgropen till den större hussättningen. Denna hussättning var ca tolv meter lång och tre meter bred och bestod av sex par stenar. Förutom mittenbrandlagret fanns ytterligare tre brandgropar under tre av stenarna. Den andra hussättningen var sex meter lång och drygt två meter bred och bestod av tre par stenar. Själva gravgömmen låg där i den norra delen.

En invändning mot hustolkningen kan vara att man valt att avbilda den inre konstruktionen i ett hus. Verkar det rimligt? Exempelvis en annan klassisk gravform – skeppssättningen – visar båtens yttre konturer. Borde man i analogi med detta i så fall inte visa husets väggar? Inte nödvändigtvis. De takbärande stolparna var naturligtvis lika viktiga som väggarna. Stolparna var också alltid närvarande inne i bostadshuset och man kunde relatera till dem lika gärna som till väggarna. Möjligen är det så att vi också ska betrakta de fyrsidiga, i synnerhet de rektangulära stensättningarna (ofyllda eller fyllda med sten) som bilder av hus. Tanken förefaller mig helt rimlig – graven som den dödes boning. Att det inte alltid behöver vara ett ”verkligt” hus utan också kan handla om en avbildning eller stili-

FIGUR 13. De två hussättningarna (fyrsidiga stenkretsar) på RAÄ 29, Torsvik, Barnarps socken. Foto: Jörgen Gustafsson, Jönköpings läns museum.

serad bild av ett hus synes också fullt möjligt. Liknande tankegångar har använts av Anders Andréén i hans analys av treuddar som trädställningar (Andréén 2004). Han menar att gravarnas geometriska figurer är semiotiskt läsbara, det vill säga de representerar bilder av verkliga företeelser. Spetsovala stensättningar är således bilder av skepp och treuddar, menar han, kan symbolisera ett träd (världsträdet eller dylikt).

I sammanhanget kan också refereras till diskussionen om huruvida den nordiska bronsålderns kulthus i själva verket är att betrakta som gravar utformade som hus, eller symboliska sådana, snarare än att de är lämningar efter "riktiga" kultbyggnader eller tempel (Svanberg 2006). Utan att

här närmare gå in på denna fråga förefaller argumentationen för att kulhusen egentligen är gravmonument som övertygande, inte minst i skenet av de exempel på hussättningar som anförts här.

Sammanfattning

De senaste årens undersökningar av järnåldersgravfält i norra Småland har gett nya förslag till tolkningen av järnåldersdösen. Den uppenbara likheten i konstruktion, den rumsliga och tidsmässiga överensstämmelsen antyder också en likartad funktion. En funktion som rimligen kan antas ha att göra med någon form av tänkt kommunikation mellan levande och döda, som mellan Svipdag och Groa i den isländska dik-

Mikael Nordström

ten. Kanske representerar de grundläggande mänskliga behov – de levandes möjligheter till kontakt med de döda, och tvärtom, en passage genom vilken de döda kunde förflytta sig mellan olika världar. Idén om porten och tröskeln som en bild av gränsen mellan liv och död tycks vara en arkaisk och vida spridd föreställning.

De ”sydportar” som sedan länge varit kända från yngre järnåldersgravfält i Mälardalen har i de sydsandinaviska exemplen fått möjliga föregångare. Förmodligen är fenomenet med portar i gravar också betydligt vanligare än vad man kan tro, över både tid och rum. Exemplen på portkonstruktioner i gravar kan som vi sett göras många och variationen är stor. Järnåldersdösen är bara ett exempel på detta fenomen, men kanske den mest renodlade formen, där graven reducerats till att bara vara en port – död mans port.

Tack till Johan Åstrand som tipsade mig om ”portar” på Inglingehögsgravfältet.

Referenser

- Allvin, J., 1846. *Beskrifning öfver Wästbo härad i Jönköpings län*. Jönköping.
- Almgren, O., 1904. *Sveriges fasta fornlämningar från hednatiden*. Stockholm.
- Andrén, A., 1989. Dörrar till förgångna myter. En tolkning av de gotländska bildstenarna. *Medeltidens födelse Symposiumer på Krappertups borg* 1.
- Andrén, A., 2004. I skuggan av Yggdrasil. Trädet mellan idé och realitet i nordisk tradition. *Ordning mot kaos. Studier av nordisk förkristen kosmologi. Vägar till Midgård* 4. Lund.
- Arne, T. J., 1919. Stendösar från järnåldern. *Fornvännen*.
- Arrhenius, B., 1970. Tür der Toten: Sach- und Wortzeugnisse zu einer frühmittelalterlichen Gräbersitte in Schweden. *Frühmittelalterliche Studien. Jahrbuch des Instituts für Frühmittelalterforschung der Universität Münster. Nr 4* 1970. Berlin.
- Artelius, T., 2006. Mannen som hade fel men gjorde rätt. Om Herman Hofberg och hans halländska fornlämningskildringar åren 1876–1880. *Utskrift* 8. Halmstad.
- Bennet, A., 1987. *Graven. Religiös och social symbol*. Theses and papers in North-European Archaeology 18. Stockholm.
- Burström, M., 1991. *Arkeologisk samhällsavgrensning. En studie av vikingatida samhälls territorier i Smålands inland*. Stockholm studies in Archaeology 9. Stockholm.
- Carlie, L., 2006. Järnåldersdösar i Finnveden. *Utskrift* 8. Halmstad.
- Claesson, C., 1935. Lagadalens tidigaste bebyggelse. *Jönköpings-Posten* 25 oktober 1935.
- Claesson, C., 1936. *Redogörelse för en undersökning av fyrsidig stensättning på fastigheten Pukarp, Tofteryds socken* (RAÄ 83). Otryckt rapport Jönköpings läns museum.
- Den poetiska Eddan*. 1972. Översättning av Björn Collinder.
- Djurklou, N.G., 1926 (1870). Antikvarisk resa i Östbo, Västbo och Mo häraders sommaren 1870. *Meddelanden från Norra Smålands fornminnesförening. Vol. VIII*. Jönköping.
- Einerstam, B., 1965. Småland (Jönköpings och Kronobergs län). *Med arkeologen Sverige runt. När Var Hur serien*. Stockholm.
- Floderus, E., 1931. *Rapport rörande undersökningarna vid Inglingehög* 1931. Otryckt rapport i ATA, Stockholm.
- Floderus, E., 1932. *Inglinge hög. Svenska fornminnesplatser n:o 20. Vägledning utgivna genom Kungl. Vitt. Hist. och Antikvitets Akademien.* Stockholm.
- Gennep, A., Van, 1992 (1909). *The Rites of Passage*. Chicago.
- Grimes, R. L., 2005, s 7334. Portals. *Encyclopedia of Religion. Second edition, vol. 11*. Detroit.
- Gräslund, A.-S., 1969. Särdrag inom vikingatidens gravskick. *Nordsvensk forntid. Skytteanska samfundets handlingar* 6. Uppsala.
- Gräslund, A.-S., 1980. *Birka IV. The Burial Customs. A study of the graves on Björkö*. Stockholm.
- Gräslund, B., 1983. Jordfästning och likbränning. Vägen till livet efter detta speglar i bronsålderns och stenålderns gravskick. *VARIA* 9.
- Gustafsson, J., 2007. Tre gravfält. *Liv och död vid Lagastigen. Om arkeologi i Torsviksområdet*. (Red. Gustafsson, J. & Nordström M.) Jönköpings läns museum.
- Hagberg, L., 1937. *När döden gästar. Svenska folkseder och svensk folketro i samband med död och begravning*. Stockholm.
- Hildebrand, H., 1874. *Folkens tro om sina döda*. Ur vår tids forskning. Populära skildringar utgivna av Prof. Axel Key och Dr. Gust. Retzius. Stockholm.
- Holmqvist, W., 1969. *Helgö. Den gåtfulla ön*. Stockholm.
- Hyenstrand, Å., 1984. *Fasta fornlämningar och arkeologiska regioner*. Riksantikvarieämbetet och statens historiska museer. Rapport RAÄ 1984:7. Stockholm.
- Häggström, L. & Lindblad, D., 2008. En stormskadad järnåldersdös i Småland. *Fornvännen nr 1*, 2008.
- Isländska sagor. Egil Skallagrímssons saga*. Översättning av Hjalmar Allving. 1980.

Död mans dörr och järnåldersdödens gåta

- Johansson, M., 1993. *Sydvästportar i gravar från Mälardalsområdet*. C-uppsats. Stockholms universitet.
- Klindt-Jensen, O., 1978. *Slusegårdsgravpladsen I. Bornholm fra 1. årh. f. til 5. årh. e.v.t. Anlægstyper, planer, planscher*. Jysk Arkæologisk selskabs skrifter XIV, 1. Köpenhamn.
- Klindt-Jensen, O., 1978. *Slusegårdsgravpladsen II. Bornholm fra 1. årh. f. til 5. årh. e.v.t. Beskrivelse af oprindelig overflade og grave*. Jysk Arkæologisk selskabs skrifter XIV, 2. Köpenhamn.
- Lind, B., 1991. Gravformer og gravskikke. *Slusegårdsgravpladsen III. Gravformer og gravskikke. Bådgravene*. (Red. Andersen, S.H., Lind, B., Crumlin-Pedersen, O.). Jysk Arkæologisk selskabs skrifter XIV, 3. Århus.
- Lindgren, J. G., 1980. Fornlämningar. *Anderstorp. Från småbruk till småindustri*. Red. Sten Carlsson. Uppsala.
- Lundström, P., 1970. *Gravfältet vid Fiskeby i Norrköping. Del I och II*. Stockholm.
- Lönnberg, E., 1938. Gravfältet vid Toranäs. 'Torsa stenar'. *Sörängsboken* 1938. Nässjö.
- Lönnberg, E., 1940. Redogörelse för återställningsarbetet vid Torsa stenar, Toranäs, Almesåkra socken (RAÅ 45), Jönköpings län. Skrivelse från september 1940 i Jönköpings läns museums arkiv.
- Lönnberg, E., 1942. Redogörelse för restaureringen av stensättning nr 28, Fagertofta, Nässjö socken (RAÅ 23), Jönköpings län. Skrivelse från november 1942 i Jönköpings läns museums arkiv.
- Lönnberg, E., 1946. Gravfältet vid Mada – ett märkligt fornminne. *Från Sommarbygd till Vätterstrand. Andra samlingen*. Tranås hembygdsförening. Tranås.
- Metcalf, P., 2005. Tombs. *Encyclopedia of Religion. Second edition, vol 13*. Detroit.
- Montelius, O., 1885–87. Den förhistoriska fornforskningen i Sverige under åren 1882–84. *Svenska Fornminnesföreningens Tidskrift*. Sjetta bandet.
- Nordberg, A., 2003. *Krigarna i Odins sal. Dödsföreställningar och krigarkult i fornordisk religion*. Stockholm.
- Nordman, A.-M., 1997. Ett järnåldersgravfält i Byarum. *Det nära förflutna. Om arkeologi i Jönköpings län*. Småländska kulturbilder 1997. Meddelanden från Jönköpings läns hembygdsförbund och Stiftelsen Jönköpings läns museum. Jönköping.
- Nordström, M., 2002. *Gravar längs Lagan. Tre platser med brandgravar från senneolitikum till mellersta järnålder undersökta 1992-93. Fornlämning 101, 105 och 237 i Åkers socken, Vaggeryds kommun, Jönköpings län*. Jönköpings läns museum arkeologiska rapport 2002:50.
- Nordström, M., 2007. Människan och döden. Om död mans port, husgravar och vägen till livet efter detta. *Liv och död vid Lagastigen. Om arkeologi i Torsviksområdet*. (Red. Gustafsson, J. & Nordström M.) Jönköpings läns museum.
- Nordström, M., 2008. Ett oväntat möte. Jönköping – Bornholm tur o retur. <<http://www.jkpglm.se/arkeologi/manadenshistoria/2008/januari.html>>
- Nylén, E., 1993. The Stones in the South. *TOR* 25. Uppsala.
- Näsström, B.-M., 2002. I livets skeden. Om passageriter i fornskandinavisk religion. *Plats och praxis. Studier av nordisk förkristen ritual. Vägar till Midgård 2*. (Red. Jennbert, K., Andrén, A., Raudvere, C.) Lund.
- Palmgren, L.F., 1880. *Reseberättelse*. ATA. Stockholm.
- Riksantikvariens årsberättelse 1963. *Kungliga Vitterhets Historie och Antikvitetsakademiens årsbok* 1963. Stockholm.
- Riksantikvarieämbetet. Fältdagbok Kånna Högar 2005-09-02. <http://www.raa.se/cms/showdocument/documents/extern_webbplats/2006/september/faltdagbok_kanna_hogor_2_september_2005.pdf>
- Sjöberg, N.H. 1824. *Samlingar för Nordens fornäskare. Innehållande inskrifter, bilder, ruiner, verktyg, högar och stensättningar. Andra Tomen*. Stockholm.
- Spencer, A.J., 1982. *Death in Ancient Egypt*. Harmondsworth.
- Stjernquist, B., 1990. An Iron Age Settlement at Smedstorp i South-East Scania. *Meddelanden från Lunds universitets historiska museum* 1989–90. Lund.
- Ström, F., 1961. *Nordisk hedendom. Tro och sed i förkristen tid*. Göteborg.
- Sundström, J., 1989a. Gårdar och gravar i härjedalsfjällen. *Arkeologi i fjäll, skog och bygd. Del 2. Järnålder – medeltid*. Utgiven av Jämtlands läns museum.
- Sundström, J., 1989b. Med Vivalen som utgångspunkt – nya undersökningar. *Arkeologi i fjäll, skog och bygd. Del 2. Järnålder – medeltid*. Utgiven av Jämtlands läns museum.
- Svanberg, F., 2006. I de mystiska kulthusens mörka inre. *Kulthus & Dödsbus. Det ritualiserade rummets teori och praktik*. (Red. Anglert, Artursson & Svanberg.) Stockholm.
- Toynbee, J.M.C., 1996. *Death and Burial in the Roman World*. London.
- Trumbull, H.C., 2000 (1896). *The Threshold Covenant. Or the beginning of Religious Rites*. Kirkwood.
- Wikander, S., 1978. *Araber, vikingar, varingar*. Lund
- Åhrén Snickare, E., 2002. *Döden, kroppen och moderniteten*. Stockholm.
- Ölands järnåldersgravfält. *Volym 1*, Alböke, Köpings, Råpplinge, Löts, Egby, Bredsättra och Gärdslösa socknar. (Red. Beskow Sjöberg, M.) Stockholm.

Referenser

- Allvin, Jonas. 1852. *Beskrifning öfver Östbo härad i Jönköpings län*. Jönköping.
- Almgren, Oscar. 1923. *Studien über nordeuropäische Fibelformen der ersten nachchristlichen Jahrhunderte mit Berücksichtigung der provinzialrömischen und südrussischen Formen*. 2. Aufl. Mannus-Bibliothek. Leipzig.
- Andersson, Kent. 1993. *Romartida guldsmide i Norden 1. Katalog*. Uppsala.
- Andrén, Anders. 1989. Dörrar till förgångna myter. En tolkning av de gotländska bildstenarna. *Medeltidens födelse Symposier på Krapperrups borg 1*.
- 2004. I skuggan av Yggdrasil. Trädet mellan idé och realitet i nordisk tradition. *Ordning mot kaos. Studier av nordisk förkristen kosmologi. Vägar till Midgård 4*. Lund.
- Arbman, Holger. 1935. En barbarisk guldmedaljong från Småland. *Fornvännen*.
- 1963. *Jönköpings stads historia. Del 1. Jönköpingstrakten under förhistorisk tid*. Jönköping.
- Arkeologi Leksikon. Politikens Danmarkshistorie. 1985. Köpenhamn.
- Arrhenius, Birgit. 1970. Tür der Toten: Sach- und Wortzeugnisse zu einer frühmittelalterlichen Gräbersitte in Schweden. *Frühmittelalterliche Studien. Jahrbuch des Institututs für Frühmittelalterforschung der Universität Münster. Nr 4 1970*. Berlin.
- Artelius, Tore & Kristensson, Anna. 2005. *En vikingatida gravplats i norra Småland. Arkeologisk undersökning av fornlämning RAÅ 19, Bogla 1:35 i Rogberga socken och Jönköpings kommun med anledning av ombyggnad av Riksväg 31 förbi Rogberga kyrka*. Jönköpings läns museum arkeologisk rapport 2005:38.
- Axelsson, Jan. 1997. Två runristade föremål. Ett remändebeslag och en benflöjt funna 1991. *Det nära förflutna. Om arkeologi i Jönköpings län. Småländska kulturbilder 1997. Meddelanden från Jönköpings läns hembygdsförbund och Stiftelsen Jönköpings läns museum LXVII*. Jönköping.
- Bennet, Agneta. 1987. *Graven. Religiös och social symbol*. Theses and papers in Nort-European Archaeology 18. Stockholm.
- Bergils, Lena. 1968. Gravfältet vid Torarp i Svenarum. *Småländska kulturbilder 1968. Meddelanden från Jönköpings läns hembygdsförbund XXXXI*. Jönköpings läns museum. Jönköping.
- Berglund, Bengt. 1996. *Tabergs bergslag. En sammanställning över de bergshistoriska lämningarna i Barnarps, Byarums, Ljungarums, Månsarps och Sandseryds socknar*. Jernkontoret Bergshistoriska utskottet. Serie H 103. Stockholm.
- Björkman, Leif. 2003. *Utlåtande över lagerföljd tagen från våtmark intill gravfält, fornlämning 22, i Barnarps socken, Jönköpings kommun*.
- Bode, Martina-Johanna. 1998. *Schmalstede. Ein Urnengräberfeld der Kaiser- und Völkerwanderungszeit*. Offa-Bücher Band 78. Neumünster, Wachholtz.
- Borg, Jan. *Odensjö. En vapengrav i Odensjö. Arkeologisk förundersökning av gravfält från äldre järnålder samt avgränsning av bytomt inför byggande av bostadsområde. Barnarps socken i Jönköpings kommun, Jönköpings län*. Jönköpings läns museum arkeologisk rapport 2009:06

- Carlie, Anne. 2000. Sacred White Stones. *Lund Archaeological Review 1999*. Institute of Archeology, University of Lund.
- Cassel, Kerstin (red.). 2005. *Arkeologiskt program för Jönköpings läns museum*. Jönköping.
- Christiansson, Hans. 1948. Gravklot och gravoffer. *Tör*.
- Den poetiska Eddan*. 1972. Översättning av Björn Collinder.
- Engman, Fredrik. 1998. *Arkeologisk utredning. Utvidgning av bergtäkt inom fastigheten Källarp 2:1, Barnarps socken, Jönköpings kommun*. Jönköpings läns museum arkeologisk rapport 1998:4. Jönköping. [Dnr Jlm 597/97; Lst 220-12127-97].
- 1999. *Kompletterande arkeologisk utredning. Kartering av fossil åkermark samt sökschaktsgrävning. Utvidgning av bergtäkt inom fastigheten Källarp 2:1, fornlämning 149, Barnarps socken, Jönköpings kommun*. Jönköpings läns museum arkeologisk rapport 1999:1. Jönköping. [Dnr Jlm 448/98; Lst 220-12127-97].
- 2000a. *Arkeologisk utredning. Ikea. Ny distributionscentral inom fastigheten Flahult 21:1, Torsviks industriområde, Barnarps socken, Jönköpings kommun*. Jönköpings läns museum arkeologisk rapport 2000:1. Jönköping. [Dnr Jlm 551/99; Lst 220-11730-99].
- 2000b. *Arkeologisk utredning. Utvidgning av matjordshantering. Inom fastigheten Källarp 2:1, fornlämning 150 (ett röjningsröseområde), Barnarps socken, Jönköpings kommun*. Jönköpings läns museum arkeologisk rapport 2000:2. Jönköping. [Dnr Jlm 356/99; Lst 220-5751-99].
- 2000c. *Arkeologisk förundersökning av fossil åkermark (fornlämning 149) och järnframställningsplats (fornlämning 149:5) i samband med utvidgning av bergtäkt. Källarp 2:1, Barnarps socken, Jönköpings kommun*. Jönköpings läns museum arkeologisk rapport 2000:47. Jönköping. [Dnr Jlm 498/99; Lst 220-10491-99].
- 2003. Medeltida odling och äldre järnframställning inom fastigheten Källarp i Barnarps socken. *Tabergs bergslag XX*. Tabergs bergslags hembygdsförening. Jönköping.
- Engman, Fredrik. & Gustafsson, Jörgen. 2000. *Arkeologisk utredning. Utmarksnäringar och stolphål. Sökschaktsgrävning i samband med utvidgning av Torsviks industriområde, Barnarps socken, Jönköpings kommun*. Jönköpings läns museum arkeologisk rapport 2000:16. Jönköping. [Dnr Jlm 45/99; Lst 220-12748-98].
- Engman, Fredrik & Nordström, Mikael. 2001. Trehundratio röjningsrösen och en grav – markutnyttjande under tusen år i Vetlandatrakten. *Tidskrift nr 1, 2001*. s.9–24
- Engman, Fredrik & Wennerberg, Rickard. 2009. Barnarps-Kråkebo 1:6 m.fl. *Arkeologisk utredning, etapp 1 inför industrietablering öster om Torsvik. Barnarps socken, Jönköpings kommun*. Jönköpings läns museum arkeologisk rapport 2009:48. Jönköping. [Dnr Jlm 358/08; Lst 431-16313-08].
- Eriksson, Marcus. 2003. *Järnframställningsplats i Källarp. Arkeologisk slutundersökning av fossil åkermark (fornlämning 149), röjningsrösen och järnframställningsugn (fornlämning 149:5) i samband med utvidgning av bergtäkt och matjordsupplag, Barnarps socken, Jönköpings kommun och län*. Jönköpings läns museum arkeologisk rapport 2003:25. Jönköping. [Dnr Jlm 340/00 och 381/00; Lst 220-6697-00 och 220-9941-00].
- Floderus, Erik. 1931. *Rapport rörande undersökningarna vid Inglinge höj 1931*. Otryckt rapport i ATA, Stockholm.

- 1932. *Inglinge hög. Svenska fornminnesplatser n:o 20. Vägledning ut-givna genom Kungl. Vitt. Hist. och Antikvitets Akademien.* Stockholm.
- Gennepe, Arnold van. 1992 (1909). *The Rites of Passage.* Chicago.
- Grimes, Ronald L. 2005, s. 7334. Portals. *Encyclopedia of Religion. Second edition, vol. 11.* Detroit.
- Gräslund, Ann-Sofie. 1969. Särdrag inom vikingatidens gravskick. *Nord-svensk forntid.* Skytteanska samfundets handlingar 6. Uppsala.
- Gräslund, Bo. 1983. Jordfästning och likbränning. Vägen till livet efter detta speglar i bronsålderns och stenålderns gravskick. *VARIA* 9.
- Gustafsson, Agneta. 2004. Inga vapen – inga män? Ett gravfält från romersk järnålder i Kville socken. *Gravar och ritualer.* Projekt Gläborg – Rabbalshede 3. (Red. Claesson, Pia & Munkenberg, Betty-Ann). Uddevalla. S. 107–150
- Gustafsson, Jörgen. 2007. Tre gravfält. *Liv och död vid Lagastigen. Om arkeologi i Torsviksområdet.* Red. Jörgen Gustafsson och Mikael Nordström. Jönköpings läns museum.
- Hagberg, Louise. 1937. *När döden gästar. Svenska folkseder och svensk folktro i samband med död och begravning.* Stockholm.
- Hagberg, Ulf Erik. 1967. *The archaeology of Skedemosse. 2, The votive deposits in the Skedemosse fen and their relation to the Iron-Age settlement on Öland, Sweden.* Stockholm
- Holmqvist, Willhelm. 1969. *Helgö. Den gåtfulla ön.* Stockholm.
- Hultgård, Anders. 1987. The Burnt-Offering in Early Jewish Religion. Sources, practices and purpose. *Gifts to the Gods. Proceedings of the Uppsala Symposium 1985.* Ed. Tullia Linders and Gullög Nordquist. Uppsala.
- Hårdh, Birgitta. 2003. Uppåkra i folkvandringstiden. *Fler fynd i centrum: materialstudier i och kring Uppåkra.* Uppåkrastudier 9. Hårdh, B. (red.). Stockholm.
- Häggström, Leif. 2002. *Svart kol – vitt guld. Arkeologisk utredning inför planerad exploatering på Flabult 21:1 m.fl., Torsvik, Barnarps och Sandserydys socknar i Jönköpings kommun.* Jönköpings läns museum arkeologisk rapport 2002:11. Jönköping. [Dnr Jlm 369/00; Lst 220-11332-00].
- Ilkjær, Jørgen. 1990. *Illerup Ådal 1. Die Lanzen und Speere. Textband.* Jutland Archaeological Society Publications XXV:1. Århus.
- 1993. *Illerup Ådal 3. Die Gürtel. Bestandteile und Zubehör. Textband.* Jutland Archaeological Society Publications XXV:3. Århus.
- 2003. Danske krigsbytteofringer. *Sejrens triumf. Norden i skyggen af det romerske imperium.* Köpenhamn.
- Isländska sagor. Eyrbyggarnas saga.* Översättning av Hjalmar Allving. 1978.
- Jacobsson, Bengt. 1982. *Nils Månsson Mandelgren i Småland.* Stockholm: LT i samarbete med Folkliksarkivet i Lund, Jönköpings läns mus., Kalmar läns mus. och Smålands mus., Växjö.
- Jansson, Kristina. 1997. En förhistorisk ugn i Torsvik – nya belägg för tidig järnframställning i norra Småland. *Tabergs bergslag XVIII.* Tabergs bergslags hembygdsförening. Jönköping.
- 1998. *En förhistorisk ugn i Hyltena. Arkeologisk förundersökning inför planerad industriväg inom fastigheterna Kråkebo 1:6, Hyltena 1:11 och 1:22, Barnarps socken, Jönköpings kommun.* Jönköpings läns museum arkeologisk rapport 1994:11. Jönköping. [Dnr Jlm 262/94; Lst 220-4326-94].

- Jansson, Kristina och Nordström, Mikael. 1995. *Rapport över undersökningarna vid Lusse rör, Hyltena i Barnarp socken 1993*. Otryckt arkivrapport i Jönköpings läns museum. [Dnr Jlm 112/93].
- Johansson, Mikael. 1993. *Sydvästportar i gravar från Mälardalsområdet*. C-uppsats. Stockholms universitet.
- Jonsson, Leif. 2004. *Brända ben från kolarkojan i Torsvik, Barnarps socken*. Dnr Jlm 352/95. ANL-rapport. Institutionen för arkeologi, Göteborgs universitet.
- Kaliff, Anders. 1997. *Grav och kultplats*. Aun 24. Uppsala.
- 2007. *Fire, Water, Heaven and Earth. Ritual Practice and Cosmology in ancient Scandinavia: An Indo-European perspective*. Stockholm.
- Klindt-Jensen, Ole., 1978a. *Slusegårdsgravpladsen I. Bornholm fra 1. årh. f. til 5. årh. e.v.t. Anlægstyper, planer, planscher*. Jysk Arkæologisk selskabs skrifter XIV, 1. Köpenhamn.
- 1978b. *Slusegårdsgravpladsen II. Bornholm fra 1. årh. f. til 5. årh. e.v.t. Beskrivelse af oprindelig overflade og grave*. Jysk Arkæologisk selskabs skrifter XIV, 2. Köpenhamn.
- Lind, Birgit. 1991. Gravformer og gravskikke. *Slusegårdsgravpladsen III. Gravformer og gravskikke. Bådgravene*. (Andersen, S.H., Lind, B., Crumlin-Pedersen, O.). Jysk Arkæologisk selskabs skrifter XIV, 3. Århus.
- Magnus, Bente & Myhre, Bjørn. 1986. *Norges historie. B. 1, Forhistorien: fra jegergrupper til høvdingsamfunn*. Mykland, Knut (redaktör). Oslo.
- Metcalf, Peter. 2005. Tombs. *Encyclopedia of Religion. Second edition, vol 13*. Detroit.
- Nerman, Birger. 1935. *Die Völkerwanderungszeit Gotlands*. Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien. Stockholm.
- Nilsson, Nicholas. 2004. Boplatslämningar i Öggestorp. *Tidskrift nr 4, 2004*, s. 127–138.
- 2005. En järnåldersgård i Rogberga. Arkeologisk undersökning inför omläggningen av Rv 31 förbi Rogberga, Rogberga socken, Jönköpings kommun och län. Jönköpings läns museum arkeologisk rapport 2005:23.
- Nordberg, Andreas. 2002. Vertikalt placerade vapen i vikingatida gravar. *Fornvännen* 2002(97):1, s. 15–24
- 2003. *Krigarna i Odins sal. Dödsföreställningar och krigarkult i fornmordisk religion*. Stockholm.
- Nordman, Ann-Marie. 1997. Ett järnåldersgravfält i Byarum. *Det nära förflutna. Om arkeologi i Jönköpings län*. Småländska kulturbilder 1997. Meddelanden från Jönköpings läns hembygdsförbund och Stiftelsen Jönköpings läns museum LXVII. Jönköping.
- 1999. *Arkeologisk utredning. Södra Torsvik. Fornlämningarna 28 och 29, Barnarps–Kråkebo 1:6, Hyltena 1:21, Barnarps socken, Jönköpings kommun*. Jönköpings läns museum arkeologisk rapport 1999:28. Jönköping. [Dnr Jlm 204/99; Lst 220-3980-99].
- Nordström, Mikael. 1994. Lusse rör och utgrävningarna vid Hyltena. *Tabergs bergslag. XVII*. Tabergs bergslags hembygdsförening. Jönköping.
- 1995. *Arkeologisk utredning. Planerad ny industrimark inom Torsviks industriområde, Barnarps socken, Jönköpings kommun*. Jönköpings läns museum arkeologisk rapport 1995:10. Jönköping. [Dnr Jlm 352/95; Lst 220-6441-95].
- 1997a. Aneby gård. En nyupptäckt järnframställningsplats. *Det nära*

- förflutna. Om arkeologi i Jönköpings län. Småländska kulturbilder 1997. Meddelanden från Jönköpings läns hembygdsförbund och Stiftelsen Jönköpings läns museum LXVII. Jönköping.*
- 1997b. Historia kring bronsåldern i södra Vätterbygden. *Det nära förflutna – om arkeologi i Jönköpings län. Småländska kulturbilder 1997. Meddelanden från Jönköpings läns hembygdsförbund och stiftelsen Jönköpings läns museum LXVII. Jönköping.*
- 2001. Att värna och förstå det förflutna. Nedslag i de senaste hundra årens arkeologiska verksamhet. *Hundra år av rörelse. Småländska kulturbilder 2001. Jönköping.*
- 2002. *Gravar längs Lagan. Tre platser med brandgravar från senneolitikum till mellersta järnålder undersökta 1992-93. Fornlämning 101, 105 och 237 i Åkers socken, Vaggeryds kommun, Jönköpings län. Jönköpings läns museum arkeologisk rapport 2002:50.*
- 2007. Människan och döden. Om död mans port, husgravar och vägen till livet efter detta. *Liv och död vid Lagastigen. Om arkeologi i Torsviksområdet.* Red. Jörgen Gustafsson och Mikael Nordström. Jönköpings läns museum.
- 2008a. *Ett oväntat möte. Jönköping – Bornholm tur o retur.* <<http://www.jkpglm.se/arkeologi/manadenshistoria/2008/januari.html>>.
- 2008b. Död mans dörr och järnåldersdödens gåta. *Urminne nr 7, 2008.*
- 2009. Vikingaoffer vid förfädernas gravar. Om djur- och människoffer(?) vid två gravfält i Torsvik. *Tabergs bergslag XXII.* Utgiven av Tabergs Bergslags hembygdsförening. Jönköping.
- Nylén, Erik. 1993. The Stones in the South. *TOR 25.* Uppsala.
- Nylén, Erik och Schönbeck, Bengt. 1994. *Tuna i Badelunda. Guld, kvinnor, båtar. 2.* Västerås.
- Näsman, Ulf. 1984. *Glas och handel i senromersk tid och folkvandringstid. En studie i glas från Eketorp II, Öland, Sverige.* Uppsala.
- Näsström, Britt-Mari. 2002a. *Fornskandinavisk religion – en grundbok.* Lund
- 2002b. I livets skeden. Om passageriter i fornskandinavisk religion. *Plats och praxis. Studier av nordisk förkristen ritual. Vägar till Midgård 2.* Red. Jennbert, K., Andrén, A., Raudvere, C. Lund.
- 2002c. *Blot. Tro och offer i det förkristna Norden.* Stockholm.
- Olldag, Inge Elisabeth. 1992. Glasperler i danske i danske fund fra romersk järnålder. *Aarbøger for nordisk Oldkyndighed og Historie 1992.* Köpenhamn.
- Petré, Bo. 1993. Male and Female Finds and Symbols in Germanic Iron Age Graves. *Current Swedish Archaeology vol. 1.*
- Price, Neil S. 2002. *The Viking Way. Religion and War in Late Iron Age Scandinavia.* DISS. AUN 31. Uppsala.
- Ramm, Axel. *Antikvariska resor sommaren 1883.* Handskrift i ATA.
- Read, Kay A. 2005. Human Sacrifice. *Encyclopedia of Religion. Second edition, vol 6.* Lindsay Jones [Ed.]. Detroit.
- Reichstein, Joachim. 1975. *Die kreuzförmige Fibel. Zur Chronologie der späten römischen Kaiserzeit und der Völkerwanderungszeit in Skandinavien und in England.* Offa-Bücher Bd 34. Neumünster.
- Reuterskiöld, Arvid. 1929. Domareringen vid Åsasjön. *Tabergs bergslag I.* Tabergs bergslags hembygdsförening. Jönköping.

- Riksantikvariens årsberättelse 1963. *Kungliga Vitterhets Historie och Antikvitetsakademiens årsbok 1963*. Stockholm.
- Rydh, Hanna. 1917. S.k. eldslagningsstenar från järnåldern. *Fornvännen 1917*. Stockholm
- Sigvallius, Berit. 2002. *Barnarps-Kråkebo 1:6, Barnarps socken, Jönköpings kommun, Småland. Osteologisk analys av tre brandgravar april 2002*.
- 2002. *Torsvik. RAÅ 22, Barnarps socken, Jönköping, Småland. Osteologisk undersökning oktober 2002*.
- Skanser, Lisa. 2003a. *Arkeologisk förundersökning. Förundersökning i Flahult. Arkeologisk förundersökning inför planerad exploatering inom fastigheten Flahult 21:1, Barnarps socken, Jönköpings kommun*. Jönköpings läns museum arkeologisk rapport 2003:4. Jönköping. [Dnr Jlm 332/02; Lst 431-477-02].
- 2003b. *Järnåldersgården i Ekparken. Arkeologisk för- och slutundersökning av en boplats inför husbyggnation inom fastigheten Rosenlund 2:1, Ljungarums socken, Jönköpings kommun och län*. Jönköpings läns museum arkeologisk rapport 2003:32. Jönköping.
- Sköld, Pia. 2003. *Pollenanalytisk undersökning av en torvmarkslagerföljd från Torsviks industriområde, Barnarps socken, Jönköpings kommun*. LUND-QUA uppdrag 49. Kvartärgeologiska avdelningen Lunds universitet.
- Sturlasson, Snorre. 1992. *Nordiska kungasagor. 1, Från Ynglingasagan till Olav Tryggvasons saga*. Stockholm.
- Stenberger, Mårten. 1979. *Det forntida Sverige*. Lund.
- Ström, Folke. 1961. *Nordisk hedendom. Tro och sed i förkristen tid*. Göteborg.
- Tacitus, Cornelius. *Germania*. 1960. Översättning av Alf Önnersfors. Stockholm.
- Toynbee, Jocelyn M.C. 1996. *Death and Burial in the Roman World*. London.
- Varenius, Linnéa. 2000. *Backstugan Moen, fornlämning 93. Flahult 13:1, Barnarps socken, Jönköpings kommun och län*. Jönköpings läns museum arkeologisk rapport 2000:54. Jönköping. [Dnr Jlm 635/88; Lst --].
- Watt, Margrethe. 2003. *Våbengravene – regionale forskelle inden for våbentyper og gravskik i Danmark, 100 f.Kr.-400 e.Kr. Sejrens triumf. Norden i skyggen af det romerske imperium*. Köpenhamn.
- Wessén, Elias & Holmbäck, Åke (red.) 1979. *Svenska landskapslagar: tolkade och förklarade för nutidens svenskar. Ser. 1, Östgötalagen och Upplandslagen*. Stockholm.
- 1979. *Svenska landskapslagar: tolkade och förklarade för nutidens svenskar. Ser. 4, Skånelagen och Gutalagen*. Stockholm.
- Vestbö, Aadel. 1992. *Arkeologisk utredning, etapp 2. Nya E4, sträckan Krängsberg – Hyltena, Barnarps och Byarums socknar, Jönköpings och Vaggeryds kommuner*. Jönköpings läns museum arkeologisk rapport 1992:11. [Dnr Jlm 623/91 och 11/92; Lst 220-7310-91].
- 1994. *Arkeologisk utredning av ny industriväg samt uppläggningsplats för schaktmassor på fastigheten Hyltena, Barnarps socken, Jönköpings kommun*. Jönköpings läns museum arkeologisk rapport 1994:8. [Dnr Jlm 102/93; Lst 220-1083-93].
- Wennerberg, Rickard. 2005. *Arkeologisk utredning, etapp 1. Röjningsrösen och kolning i Källarp – inför planerad utökad bergtäkt på del av Källarp*

- 1:3, *Barnarps socken, Jönköpings kommun*. Jönköpings läns museum arkeologisk rapport 2005:10. [Dnr Jlm 47/05; Lst 431-842-05].
- 2006. *Arkeologisk utredning, etapp 2. Intensiv kolning i Källarp. Arkeologisk utredning av förmodad liggmila inför utvidgning av bergtäkt. Barnarps socken, Jönköpings kommun*. Jönköpings läns museum arkeologisk rapport 2006:87. [Dnr Jlm 300/05; Lst 431-12810-05].
- Wieselgren, Peder. 1846. *Ny Smålands Beskrivning inskränkt till Wexiö stift. Tredje delen: Topographi: Wexiö Stifts andel av Jönköpings län*. Lund.
- Wihlborg, Anders. 1972a. *Rapport. Fornlämning 20, Sagaholm, Ljungarum socken, Jönköping, Småland*. Arkivrapport. Jönköpings läns museum.
- 1972b. Hällristningar och järnåldersgravar. *Småländska kulturbilder 1972*. Meddelanden från Jönköpings läns hembygdsförbund och Stiftelsen Jönköpings läns museum XLV. Jönköping.
- Wikander, Stig. 1978. *Araber, vikingar, varingar*. Lund
- Ytterberg, Niklas. 2002. *Arkeologisk utredning, etapp 2. Rönjningsrösen och terrassering på Torsvisk industriområde. Inför matjordshantering på Källarp. 2:1*. Jönköpings läns museum arkeologisk rapport 2002:30. [Dnr Jlm 01/2002; Lst 431-16392-01].
- Åberg, Nils. 1924. *Den Nordiska Folkvandringstidens Kronologi*. Kungl. Vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien. Stockholm.
- Ölands järnåldersgravfält. *Volym 1*, Alböke, Köpings, Räpplinge, Löts, Egby, Bredsätra och Gärdslösa socknar. Redaktör: Margareta Beskow Sjöberg. Stockholm.

Muntliga uppgifter

- Stilborg, Ole. 2002. Muntlig uppgift om keramik från RAÄ 171, mars 2002.

Arkiv

- Antikvarisk- topografiska arkivet (ATA), Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museer, Stockholm.
- Jönköpings läns museums arkiv:
- Meurling, Ivar. 1948–1950. Inventeringsuppgifter rörande fornlämningar i Barnarps socken.
- Kugelberg, Bror och Sigurd Lindgren 1928–1930. Inventeringsuppgifter rörande fornlämningar i Barnarps socken. Handskrift i Jönköpings läns museums arkiv.
- Mandelgrenska samlingen. Folklivsarkivet, Lunds Universitet.

Kartor

Lantmäteristyrelsens arkiv:

- Akt E10-8:1. Barnarps socken, Hyltena nr 1. Storskifte på inägor 1799.
Anders Chytraeus
- Akt E10-8:2. Barnarps socken, Hyltena nr 1. Laga skifte på inägor 1845.
August Johan Engström

Rikets allmänna kartarkiv:

- Generalstabskartan 1874–1887

Bildförteckning

Angivelse av upphovsman, fotograf och källa har gjorts med den noggrannhet som stått att uppbringa. Emellertid har det inte alltid framgått vem som tagit en bild. Vi har då till exempel fått nöja oss med att ange enbart arkivet eller källan såsom ”Jönköpings läns museum” eller ”ATA, antikvarisk-topografiska arkivet, Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museer”.

Fotografer

ATA, antikvarisk-topografiska arkivet, RAÄ och Statens historiska museer: s. 91, 206.

Gustafsson, Jörgen & Nordström, Mikael: s. 24, 39, 52, 55, 57, 58, 59, 62, 64, 99, 102, 103, 117, 120, 122, 124, 126, 128, 129, 132, 133, 137–140, 142, 144, 146, 147, 149, 151–154, 156 (nedre bilden), 157, 158, 214–216, 218–223, 225, 227, 229, 246, 247, 249, 250, 252–254, 256, 258, 260, 266, 268, 270, 272, 275, 276, 278, 282, 284, 285, 288–290, 292, 293, 296, 298, 301, 302, 306–309, 311–315, 318, 320, 330–335, 445, 458, 461.

Gustafsson, Jörgen: s. 32 (fig.8), 65, 156 (nedre bilden), 339, 340, 341 (övre bilden), 436, 450 (fig. 72), 453, 466.

Gustavsson, Leif, LG-Foto: s. 210, 329 (nedre bilden).

Helander, Christina: s. 338 (övre bilden).

Kristensson, Anna: s. 337 (nedre bilden).

Kugelberg, Bror (Riksantikvarieämbetet, ATA): s. 206.

Nationalmuseet, København: s. 451 (fig. 76).

Nordström, Mikael: s. 32 (fig.9), 36, 66, 67, 68, 92, 94, 109, 119, 135, 155, 156 (övre bilden), 202, 203, 207, 327, 328, 329 (övre bilden), 338 (nedre bilden), 341 (nedre bilden), 342, 435, 437.

Jönköpings läns museum: s. 450 (fig. 73).

Svahn, Joakim: s. 287.

Illustrationer och teckningar

Andersson, Anders: s. 449.

Bauer, John: s. 450 (fig. 74).

Gustafsson, Jörgen: s. 105, 226.

Gustafsson, Jörgen & Nordström, Mikael: s. 450 (fig. 75).

Larsson, Jan-Olof: s. 1 omslagsteckning, 454.

Mandelgren, Nils Månsson: s. 451 (fig. 77).

Historiskt kartmaterial

Lantmäteriet: s. 201, 235, 442, 465.

Bearbetning av digitalt kartmaterial

Framställning och bearbetning av planer och kartor är gjord av Jörgen Gustafsson & Mikael Nordström.

Rapporten *Döden i Torsvik* behandlar tre gravplatser med bland annat domarringar och stensättningar som undersöktes i olika etapper under åren 2000 till 2006 i Torsviksområdet i Barnarps socken. Det gäller fornlämningarna 22, 28, 29 och 171. Resultaten har blivit både bekräftande, där nya pusselbitar lagts till gamla, men också överraskande där helt nya anläggningstyper påträffats. Dessutom har intressanta detaljer i gravarnas utformning kommit i dagen som även medfört att gamla undersökningar kan betraktas i nytt ljus.

När vi i mitten av 1990-talet började företa arkeologiska utredningar inom det expanderande industriområdet önskade länsstyrelsen spara de gravfält som fanns i området. Med tiden visade det sig emellertid omöjligt att bevara ens det minsta lilla fornlämningsområde till gravplatserna. De blev allt mer kringskurna av vägar och nya lagerbyggnader tills de till slut blev mer eller mindre obegripliga öar i industrilandskapet. Därför har idag alla utom ett av gravfälten undersökts och tagits bort.

Gravfälten i Torsvik har bidragit med ny information vad gäller järnålderns gravformer, gravskick och begravningsritualer. Vi kan bara ana de komplexa föreställningar som ligger bakom de olika sederna som till exempel att sprida vit kvarts över stenpackningarna, placera skålgropsstenar och "stenägg" i gravarna liksom att konstruera små "portliknande" stenformationer i sydänden på stensättningarna. Varför har en del personer kremerats och ett mindre urval begravts obrända? Vad betyder gravarnas orientering och placering i landskapet? Topografin och de dåtida kommunikationslederna tycks spela en betydande roll samtidigt som en mer än tusenårig religiös och idémässig världsbild alltid tycks närvarande. Till detta kommer också den intressanta upptäckten av flera vikingatida brännofferplatser intill gravfälten. Varför besökte man de gamla gravplatserna i Torsvik och varifrån kom människorna som genomförde ceremonierna flera hundra år efter att gravfälten upphört att brukas?